VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

KARL MARX
ÉS
FRIEDRICH ENGELS
MŰVEI

6. KÖTET
1848—1849

BUDAPEST 1962

KARL MARX
ÉS
FRIEDRICH ENGELS
MŰVEI

6. KÖTET
1848—1849

BUDAPEST 1962

Marx és Engels Műveinek magyar kiadása
az MSZMP Központi Bizottságának
határozata alapján jelenik meg

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Előszó a hatodik kötethez

Marx és Engels műveinek hatodik kötete az 1848 novembere és 1849 júliusa között írott munkákat foglalja magában.

A kötet legnagyobb részét, éppúgy, mint az 5. kötetét, Marxnak és Engelsnek a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent cikkei alkotják.

A kötetet Marxnak az egyre inkább elmélyülő politikai válság és a porosz ellenforradalmi államcsíny előkészítése idején, 1848 novemberében írt cikkei nyitják meg. Marx elemzi az európai forradalom hullámvölgyét, az ellenforradalom által elért győzelmeket, s a fenyegetően közelgő porosz államcsínyt azon európai dráma harmadik felvonásaként jellemzi, melynek első felvonása a francia proletariátus 1848 júniusi veresége, második felvonása pedig a forradalmi Bécs eleste (1848 november 1.) volt.

A „Neue Rheinische Zeitung" nemcsak felhívta a tömegek figyelmét az ellenforradalom támadásaira, hanem mozgósította is őket e támadásokkal való szembefordulásra. Marx számos cikkében — „A berlini válság", „A berlini ellenforradalom" stb. — hangsúlyozza, hogy a kiéleződött konfliktust már csakis az erőszak oldhatja meg.

Marx a porosz nemzetgyűléstől határozott, forradalmi tetteket követel (miniszterek letartóztatását, a nemzetgyűlés határozataival szembehelyezkedő hivatalnokok elmozdítását, vád alá helyezését stb.). A nemzetgyűlést megelőzve, népszerűsíti az adómegtagadás jelszavát, mert ebben a mozgalomban eszközt lát a tömegek forradalmi energiájának kibontakoztatására, amely új szakaszt nyithat a forradalomban és a királyság megdöntésére és a nép végleges győzelmére vezethet.

A demokraták rajnai kerületi bizottságának november 14-i felhívásában (16. old.) Marx felszólítja a demokrata egyleteket, hogy szervezzenek népgyűléseket és ösztönözzék a lakosságot az adók megtagadására. Ez az első felhívás még óva int az erőszakos ellenszegüléstől, nehogy elszigetelt, szétforgácsolt felkelések törjenek ki. De a bizottság november 18-i második felhívása — amelyet az után bocsátottak ki, hogy a porosz nemzetgyűlés határozatba hozta az adómegtagadást és az adómegtagadási mozgalom tömegméreteket kezdett ölteni — már azt mondja, hogy „az erőszakos adó-

behajtást mindenfajta ellenállással mindenütt vissza kell utasítani" (29. old.). Egy ugyanaznapról kelt cikkében pedig Marx a csupán a passzív ellenállást hirdető porosz nemzetgyűléssel szemben kijelentette: „A *passzív* ellenállásnak *az aktív ellenállásra* kell támaszkodnia. *Másképpen olyan lesz, mint a borjú ellenszegülése a mészárossal szemben.*" (28. old.)

De a Rajna-tartományban kibontakozó tömegmozgalom a többi porosz tartományban nem talált aktív támogatásra. Ez és a nemzetgyűlés határozatlansága elősegítette az ellenforradalom újabb győzelmét: 1848 december 5-én szétkergették a porosz nemzetgyűlést. „A nemzetgyűlés most learatja hosszantartó gyöngeségének és gyávaságának gyümölcseit" — írja Marx. — „Hagyta, hogy a nép elleni összeesküvés hónapokon át nyugodtan előre törjön, erőssé és hatalmassá váljon, s ezért most ő annak első áldozata." (94. old.)

Marx több cikkben — „A burzsoázia és az ellenforradalom", „LVI. Montesquieu", „A berlini »Nationalzeitung« az elektorválasztókhoz", „Camphausen" stb. — valamint a demokraták rajnai kerületi bizottsága elleni per során elemzi a német márciusi forradalom jellegét, az ellenforradalom poroszországi győzelmének okait és meghatározza, hogy miben különbözik a német forradalom történelmi elődeitől, a XVII. századi angol és a XVIII. századi francia forradalomtól. Míg ezekben a forradalmakban a burzsoázia vezette a polgári átalakulásért folytatott harcot, a német burzsoázia kezdettől fogva nem a forradalom által, hanem a monarchiával való békés kiegyezés által igyekezett hatalomra kerülni. Ezért a márciusi forradalom „csak a legfelsőbb politikai csúcsot reformálta meg, érintetlenül hagyva e csúcs összes alapzatait, a régi bürokráciát, a régi hadsereget, a régi ügyészségeket" (224. old.). Az ún. „jogtalajon" álló német burzsoázia a parasztságot, a feudalizmus elleni természetes szövetségesét is eltaszította magától azzal, hogy nem mert hozzányúlni a feudális tulajdonhoz, nehogy a polgári tulajdont szintén támadásnak tegye ki.

Marx leleplezi, hogy mi a valódi értelme a burzsoázia által hangoztatott „jogtalajnak"; a „jogtalajhoz" való ragaszkodással az új polgári társadalomra a letűnt társadalmi korszakhoz tartozó törvényeket akarnak rákényszeríteni. Ámde a jogászi képzelgéssel ellentétben, nem a társadalom nyugszik a törvényen, hanem „a törvénynek kell a társadalmon nyugodnia, ki kell fejeznie a társadalomnak a mindenkori anyagi termelési módból fakadó közös érdekeit és szükségleteit" (234. old.).

A német márciusi forradalom felemásságából vezeti le Marx azt az éles konfliktust, melynek a december 5-i porosz államcsíny volt a betetőzése. A korona és a nemzetgyűlés közti harc — mondja — „nem két frakció po-

litikai konfliktusa volt *egy* társadalom talaján", hanem *„magának a két társadalomnak konfliktusa* volt, olyan szociális konfliktus, amely politikai formát öltött, *a régi feudális-bürokratikus társadalomnak a modern polgári társadalom elleni harca volt"* (241. old.). A demokraták rajnai kerületi bizottsága elleni vádakat visszautasítva, védőbeszédében Marx hangsúlyozza a népszuverenitás jogait. Ha a nemzetgyűlés nem teljesíti mandátumát, akkor a nép személyesen lép színre. „Ha a korona egy ellenforradalmat csinál, a nép joggal válaszol egy forradalommal." (245. old.)

A „Neue Rheinische Zeitung" egy sor cikkben — „A forradalmi mozgalom Itáliában", „A forradalmi mozgalom" stb. — vizsgálja a forradalomnak és ellenforradalomnak 1848-ban megtett útját. Ismételten visszatér arra, hogy a francia munkásosztály júniusi veresége elkerülhetetlenül maga után vonja ellenfelének, a republikánus francia burzsoáziának a vereségét is. Másrészt a francia munkásosztály veresége Európa-szerte együtt járt a feudalizmus elleni küzdelemnek, a nemzeti szabadságharcoknak vereségével, az elnyomott és rabságban tartott népeknek újabb leigázásával, tehát az európai forradalom sorsa szorosan összefügg a leghaladóbb osztály, a proletariátus sorsával.

Marxnak és Engelsnek a porosz államcsíny után írt cikkei azt tanúsítják, hogy egy franciaországi győztes proletár forradalomra számítottak, amely majd újabb forradalmi fellendüléshez vezet Európa más országaiban, többek között Németországban is. Ettől a fellendüléstől várták a német polgári demokratikus forradalom befejezését, a proletár forradalomra való áttérés lehetőségét. Csírájában már itt megtalálható a permanens forradalom gondolata, amelyet az 1848—49-es tapasztalatok alapján 1850-ben fogalmaztak meg és fejtettek ki.

A proletár forradalom fő ellenségének Marx a burzsoá Angliát tekintette, „amely egész nemzeteket változtat a maga proletárjaivá, amely óriáskarjaival az egész világot körülfogja" (141. old.). Ebben az időben úgy vélekedett, hogy az öreg Angliában csak egy világháború idézhetne elő olyan változásokat, amelyek lehetővé tennék a chartistáknak, az angol proletariátus pártjának győztes felkelését. „A forradalmi mozgalom" című, 1849 január 1-én megjelent cikke, amely összegezi az 1848-as európai forradalmak tanulságait, így végződik: *„A francia munkásosztály forradalmi felkelése, világháború* — ez az 1849-es év tartalommutatója." (142. old.) Mint Engels később megjegyezte, ezekben a nézetekben az európai kontinens akkori gazdasági fejlettségének bizonyos túlbecsülése mutatkozott meg.

A „Neue Rheinische Zeitung" megindulásától fogva élénk figyelemmel kísérte az elnyomott nemzetek függetlenségi harcait. Így Marx és Engels

szakadatlanul kifejezésre juttatták, hogy az európai demokrácia szempontjából elengedhetetlen Lengyelország függetlenségének helyreállítása.

„A forradalmi mozgalom Itáliában", „A köztársaság kikiáltása Rómában", „Az itáliai és a magyarországi háború", „A piemontiak veresége" című cikkek meleg együttérzéssel szólnak az olasz nép szabadságharcáról. Marx és Engels az elszenvedett vereségek fő okát a piemonti monarchia áruló politikájában látták. Az olaszoknak — mondja Engels — át kellene térniök a tömeges felkelésre és forradalmi, igazi nemzeti gerillaháborút kellene folytatniok, hogy végleg leszámoljanak az osztrák elnyomással. „A kormány árulása és gyávasága ellen csak egyetlen eszköz van: a forradalom." (373. old.)

Több cikk — „A magyar harc", „A »Kölnische Zeitung« a magyar harcról", „Magyarország" stb. — részletesen foglalkozik a magyar forradalommal és szabadságharccal, amelyet Marx és Engels az európai forradalom további alakulása szempontjából is rendkívül fontosnak tartottak. Engels hangsúlyozza, hogy a magyar forradalom vezetői számos intézkedéssel biztosították a forradalom számára a parasztok támogatását, kiemeli a magyar háború népi jellegét és méltatja Kossuth forradalmi harci módszereit.

Marx és Engels a nemzeti kérdést az európai forradalom általános problémájának egyik alkotórészeként vizsgálták. Azokat a népeket, amelyeknek nemzeti mozgalma egybeesett a demokrácia érdekeivel és gyengítette a reakció akkori fő támaszait — Oroszországot, Poroszországot, Ausztriát — forradalmi népeknek tekintették. Ezek közé sorolták a lengyeleket, a magyarokat és az olaszokat. A csehek nemzeti mozgalmát 1848 nyarán, különösen a prágai felkelés idején, haladónak, forradalminak értékelték. De amikor a prágai felkelés leverése után a Habsburg-monarchiában élő szláv népek nemzeti mozgalmában a reakciós polgári és földbirtokos elemek kerekedtek felül, ami lehetővé tette, hogy törekvéseiket a Habsburg-monarchia és az orosz cárizmus felhasználja a németországi és magyarországi forradalom leverésére, akkor Marx és Engels ezeket a szláv népeket már ellenforradalmiaknak, reakciósaknak minősítették.

„A magyar harc" és „A demokratikus pánszlávizmus" című cikkeiben Engels támadja a pánszlávizmust, elítélve egyúttal a pángermanizmust is. Ezzel kapcsolatban — a társadalmi fejlődés közvetlen követelményeiből kiindulva — egyoldalúan progresszívnek tekinti a németek Magyarországon játszott szerepét (267—268. old.), valamint azt, hogy németek és magyarok a történelem folyamán egy sor szláv népet meghódítottak. Ugyanakkor ő is, Marx is teljes rokonszenvükkel kísérik a magyarok függetlenségi har-

cát a Habsburg-monarchia ellen, és más cikkeikben — „A lengyel vita Frankfurtban" (5. köt. 304—347. old.), „Posen" (6. köt. 436—439. old.) stb. stb. — a legélesebben elítélik Németország kelet-európai rabló- és hódítópolitikáját. Engels a forradalom közvetlen követelményeiből indult ki a Habsburg-monarchiában élő kis szláv népek sorsának megítélésében; abban, hogy e népeket szembe lehetett fordítani a forradalommal, életképtelenségük bizonyítékát látta. De a szlávokra vonatkozó elítélő véleménye mellett azt is megírta, hogy „ennek ellenére mindezek a szemrehányások feleslegesek és jogosulatlanok lennének, ha a szlávok az 1848-as mozgalomban bárhol is komolyan részt vettek volna, ha siettek volna belépni a forradalmi népek soraiba. Egyetlenegy bátor demokratikus forradalmi kísérlet, még ha elfojtják is, kitörli a népek emlékezetéből a hitványság és gyávaság egész évszázadait, azon nyomban rehabilitálja még a legmegvetettebb nemzetet is. Ezt a németek a múlt évben tapasztalták." (270. old.) Engels nézete az volt, hogy a történelmi fejlődés során az életképtelen kis népek az életképes nagyobbakba bele fognak olvadni. Engels előtt ekkor még nem vált világossá, hogy a kapitalizmus fejlődésének tendenciája nemcsak a központosítás, hanem az önálló nemzeti államok kialakulása is. Ezért az 1848—49-es forradalom tapasztalatai alapján egyes nemzetek szerepére vonatkozólag levont következtetések történelmileg nem is bizonyultak helytállóknak; a polgári forradalmaknak és bennük a nemzeti kérdésnek a proletár forradalom nézőpontjából történő későbbi marxista elemzése mélyebben és sokoldalúbban nyúlt hozzá ehhez a kérdéshez.

A „Neue Rheinische Zeitung" behatóan elemezte a porosz államcsíny utáni eseményeket, az ellenforradalom újabb támadásait. Harcolt azért, hogy a német demokrácia a sajtóban, a népgyűléseken és a parlamentben lépésről lépésre védelmezze még megmaradt pozícióit. Marx több cikkben élesen bírálja a Manteuffel-kormány törvénytervezeteit, amelyek az 1848 december 5-i oktrojált alkotmány kiegészítéseként az ó-porosz törvényhozás visszaállítását, a sajtó- és szólásszabadság gúzsbakötését célozták.

Nem kevésbé élesen bírálták Marx és Engels a porosz második kamara tagjainak — köztük a szélsőbaloldaliaknak is — az opportunizmusát, amiért parlamenti módszerekkel remélik elérni azt, ami csak forradalmi módszerekkel, a fegyverek erejével vívható ki („A második kamara feliratterveze te", „A felirati vita Berlinben", „A vita a plakáttörvényről" stb.).

Marx és Engels publicisztikai és politikai tevékenysége szorosan egybekapcsolódott a nép forradalmi harcával. 1848 tavaszán, amikor visszatértek

Németországba, a proletariátus még nem volt elég öntudatos, nem rendelkezett saját szervezetekkel, a Kommunisták Szövetségének az országban szétszórtan élő néhány száz tagja nem tudott jelentős befolyást gyakorolni a tömegekre. Ezért tartották Marx és Engels helyesnek, hogy a proletariátus aktívan részt vegyen a polgári demokratikus mozgalomban, s mint ennek szélsőbaloldala előrehajtsa a forradalmat. A demokrata szervezetekben a proletariátus álláspontjáról bírálták a kispolgári demokrácia határozatlanságát, következetlenségét és igyekeztek határozott lépésekre szorítani ezeket a szervezeteket.

Tevékenységük porondja a „Neue Rheinische Zeitung" mellett főként a kölni Demokrata Társaság és a kölni Munkásegylet volt.

A forradalom folyamán a német munkások politikai öntudata és aktivitása fokozódott. A harci tapasztalatok megmutatták, hogy az ellenforradalom elleni döntő csatában a kispolgári demokrácia vezetői nem megbízható szövetségesek. Ezért Marx, Engels és követőik hozzákezdtek a proletariátus önálló politikai szervezetének kialakításához, de emellett fenntartották maguknak azt, hogy általános politikai kérdésekben, a feudalizmus elleni harcban, a választásokkor stb., továbbra is együttműködjenek a demokratákkal. Kezdeményezésükre átszervezték és megerősítették a kölni Munkásegyletet, miközben kemény harcot kellett vívniok Gottschalk és hívei szakadár, frakciós tevékenysége ellen (lásd például a mellékletek között a kölni Munkásegylet 1. sz. fiókegyletének határozatát).

1849 tavaszán, amikor a németországi és az európai osztályharc tovább éleződött, Anneke, Schapper, Marx, Becker és W. Wolff nyilatkozatot tettek közzé, hogy kiválnak a demokrata egyletek rajnai kerületi bizottságából. „Azt tartjuk, hogy a demokrata egyletek jelenlegi szervezete túlságosan sok heterogén elemet foglal magában, semhogy az ügy célját szolgáló gyümölcsöző tevékenységet folytathatna. Úgy véljük, hogy inkább a munkásegyletek szorosabb egyesítése részesítendő előnyben" (415. old.). Április 16-án a Marx és Engels vezetése alatt álló kölni Munkásegylet közgyűlése is határozatot hozott, hogy „kilép Németország demokrata egyleteinek szövetségéből, viszont csatlakozik a német munkásegyletek szövetségéhez" (572. old.).

Az osztályerők megváltozott viszonyának ez az értékelése kifejezésre jutott a „Neue Rheinische Zeitung"-ban is, amely egyre nyíltabban lépett fel a forradalmi proletariátus sajtószerveként. Marx több cikkben — „Egy burzsoá okmány", „LVI. Montesquieu", „A »Kölnische Zeitung« a választásokról" — konkrét tényeken mutatja meg, hogy a porosz burzsoázia milyen kíméletlen és kegyetlen a munkásokkal szemben ugyan-

akkor, amikor demagóg módon ígérgeti, például a választási kampányban, hogy egy csapásra meg fogja oldani a „szociális kérdést". Marx hangsúlyozza, hogy a nép szociális problémáit nem az oktrojált alkotmány elismertetése fogja megoldani — a népnek közvetlen célként elsősorban a demokratikus köztársaságért kell harcolnia. „Találhatnak-e a kispolgárok és a parasztok, s éppenséggel a proletárok jobb államformát érdekeik képviseletére a demokratikus köztársaságnál? Nem éppen ezek az osztályok-e az egész társadalom legradikálisabb, legdemokratikusabb osztályai? Nem a proletariátus-e éppen a sajátlag *vörös* osztály?" (206. old.)

Marx és Engels ebben az időszakban is élesen harcoltak Németországnak „felülről" való egyesítése ellen, mind a porosz, mind az osztrák feudális monarchia hegemóniája ellen; hazaárulónak, sőt mi több, halottnak és elfeledettnek nevezték a frankfurti nemzetgyűlést, amely gyávaságból és megalkuvásból nem tudott és nem is akart igazi össznémet parlamentként Németország demokratikus egyesítéséért küzdeni („A frankfurti gyűlés"). Ugyanakkor Marx és Engels harcoltak a délnémet kispolgári republikánusok ellen is, akik Németországból svájci mintájú szövetségi köztársaságot akartak csinálni.

Engelsnek svájci emigrációja idején írt cikkei („Az ex-hercegség", „Az új hatóságok — Előrehaladás Svájcban", „A svájci sajtó" stb.) Svájc politikai életéből vett zsánerképek, amelyek éppen e „mintaállamnak" tekintett polgári szövetségi köztársaság kispolgáriasságát, korlátoltságát, előítéleteit domborítják ki.

Németország szabadságáért és függetlenségéért azonban nemcsak a belső, hanem a külső ellenséggel is kellett harcolni, mégpedig elsősorban az európai ellenforradalom főerői, a burzsoá Anglia és a feudális önkényuralmi Oroszország, a reakció e fellegvára ellen, amelynek megdöntése nélkül Marx és Engels lehetetlennek tartották az európai forradalom győzelmét és az egységes, demokratikus német köztársaság megteremtését.

Az országon belüli visszahúzó erők egyik megtestesülését a porosz királyban, a hohenzollerni monarchiában látták. Maró gúnnyal tárgyalják a porosz dinasztia felemelkedésének történetét — a rabló hódítások, árulások, kegyetlen erőszakoskodások sorozatát — és a nép szabadságmozgalmainak elfojtójaként betöltött gyalázatos szerepét („A Hohenzollern-ház tettei", „Az új porosz alkotmány", „»Népemhez«" stb. stb.).

A másik belső reakciós góc a feudális abszolutista Ausztria volt. Amíg a Habsburg birodalom fennállt, sem a leigázott népek felszabadítása, sem Németország igazi demokratizálása nem volt lehetséges.

A frankfurti nemzetgyűlés hosszas, terméketlen, filiszteri fecsegés után

végre befejezte ugyan a német birodalmi alkotmány kidolgozását, de akkor kiderült, hogy papírrongyot tart a kezében, mert a német fejedelmek ezt az alkotmányt nem ismerik el. A „Neue Rheinische Zeitung" számos cikkben („A frankfurti bizottság jelentése az osztrák ügyekről", „Porosz rúgás a frankfurtiaknak" stb.) a szokott elvi határozottsággal bírálta a frankfurti „békatónak" ezt a tevékenységét is.

1849 tavaszán a Rajna-tartományban és Nyugat-Németország más részein népfelkelések törtek ki a birodalmi alkotmány védelmében. „A nép" — írta Engels — „minden lépést, akár a legnyomorúságosabbat is, amely közelebb visz Németország egyesítéséhez, olyan lépésnek tekint, amely közelebb visz a kis fejedelmek eltávolításához és a nyomasztó adótehertől való megszabaduláshoz." (448. old.) Marx és Engels a „Neue Rheinische Zeitung"-ban üdvözölték a néptömegek harcát, amelyben a munkások jelentős szerepet játszottak; sőt Engels, bár bizonyos elvi fenntartásokkal, személyesen is részt vett az elberfeldi felkelésben („Elberfeld").

A „Neue Rheinische Zeitung" bátor és meg nem alkuvó magatartása, a szerkesztők részvétele a tömegek forradalmi harcának közvetlen irányításában, ami kezdettől fogva szálka volt a porosz kormányzat szemében, oda vezetett, hogy a lapnak és felelős munkatársainak egyre több pert varrtak a nyakába. Ám a „Neue Rheinische Zeitung" elleni, valamint a demokraták rajnai kerületi bizottsága elleni perben az 1849 február 7-én, illetve 8-án megtartott tárgyalás a porosz kormány számára nem éppen kívánatos fordulatot vett. Marx és Engels védőbeszédeit a hallgatóság lelkesen megtapsolta, az esküdtszék pedig felmentette a vádlottakat.

A porosz kormány azonban nem mondott le arról, hogy a „Neue Rheinische Zeitung"-ot elhallgattassa. 1849 májusában, a Rajna-vidéki elszigetelt felkelések kudarca után, a hatóságok kiutasították Poroszországból a lap főszerkesztőjét, Marxot, azon a címen, hogy nincs meg a porosz állampolgársága, s a lap többi szerkesztőjét is üldözték. Ezért a lap megjelenését 1849 május 19-én meg kellett szüntetni.

Az utolsó, vörös betűkkel nyomott számban Marx és Engels még egyszer visszapillantottak a lap dicsőséges, mindvégig következetes forradalmi harcára. „*Vajon nem volt-e a júniusi forradalom lelke a mi újságunknak a lelke?*" (492. old.) — kiált fel Marx e következetességet hangsúlyozva. Köln munkásaitól azzal búcsúztak a lap szerkesztői, hogy „utolsó szavuk mindig és mindenütt ez lesz: *A munkásosztály felszabadítása!*" (506. old.).

Külön kell megemlékeznünk Marxnak e kötetben helyet foglaló két közgazdaságtani munkájáról, a „Bérmunka és tőke"-ről és a vele szorosan összefüggő „Munkabér"-ről.

A „Bérmunka és tőke" 1849 áprilisában vezércikksorozatként jelent meg a „Neue Rheinische Zeitung"-ban, azoknak az előadásoknak az alapján, amelyeket Marx 1847 decemberében a brüsszeli Német Munkásegyletben tartott. E mű közzétételével Marx elsősorban a munkások számára akarta népszerű formában hozzáférhetővé tenni az osztályharc anyagi alapzatának magyarázatát. Elméleti téren Marx a szisztematikusan felépített „Bérmunka és tőke"-ben a polemikus „Filozófia nyomorúságá"-hoz képest egy lépéssel tovább haladt előre politikai gazdaságtana kidolgozásában.

Ebben a munkában Marx feltárja a bérmunkás kizsákmányolásán alapuló polgári termelési viszonyok lényegét. Bebizonyítja, hogy tőke és bérmunka egymást kölcsönösen feltételezik. Egyúttal hangsúlyozza ennek a viszonynak az antagonisztikus voltát, az érdekek áthidalhatatlan ellentétét. A tőkét mint *polgári termelési viszonyt*, mint a polgári társadalom termelési viszonyát határozza meg (397. old.). Továbbfejleszti itt értéktöbbletelmélete alapgondolatait, s arra a következtetésre jut, hogy a tőke növekedése, a termelőerők, a technika fejlődése, a gépek nagymérvű alkalmazása a kizsákmányolás és a nyomor fokozására, az anyagi gazdagságot termelő osztály szegénységére vezet. Vagyis elvileg már itt kimutatja a munkásosztály elnyomorodását a kapitalizmusban.

A „Bérmunka és tőké"-vel szorosan összefüggő „Munkabér" minden valószínűség szerint előtanulmány volt Marx brüsszeli előadássorozatának utolsó előadásához vagy előadásaihoz. E kézirat, jóllehet vázlatos és Marx nem szánta kiadásra, nagyjelentőségű és sok vonatkozásban kiegészíti a „Bérmunka és tőké"-t. Marx itt nagy lépést tesz a tőke szerves összetételének alakulásáról szóló elmélete kidolgozásában, s alátámasztja azt a következtetését, hogy a kapitalizmusban a termelőerők minden fejlődése fegyverré válik a munkások ellen. Marx bírálja a munkásosztály helyzetének enyhítésére vonatkozó különféle burzsoá terveket és elméleteket és a többi között cáfolja a születéskorlátozást prédikáló Malthus-féle népesedési tan állításait. Tárgyalja a munkásegyesülések szerepét és olyan szervezetekként méltatja őket, amelyek „a munkásosztály egyesülésének, az egész, osztályellentéteken nyugvó régi társadalom megdöntése előkészítésének az eszközei" (536. old.).

A kötet végén Marxnak és Engelsnek a „Neue Rheinische Zeitung" megszüntetése után, 1849 májusa és júliusa között keletkezett írásai kaptak helyet.

A kézirati hagyatékból Marx „Munkabér"-én kívül Engelsnek két annak idején meg nem jelent cikkét közöljük, melyek az 1848 decemberi franciaországi helyzettel foglalkoznak.

Marxnak és Engelsnek e kötetben foglalt írásaival lezárul az 1848—49-es forradalmi időszak tömegharcaihoz közvetlenül kapcsolódó tevékenységüknek, a „Neue Rheinische Zeitung" harcainak korszaka.

*

Már az 5. kötet előszavában utaltunk arra, hogy Marxnak, illetve Engelsnek a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent cikkeinél nehéz megállapítani a szerzőséget, mivel a cikkek aláírás nélkül jelentek meg, eredeti kéziratuk nem maradt fenn, maguknál a szerzőknél is csak kevés erre vonatkozó későbbi utalást találunk, több cikk pedig Marx és Engels közös munkájának nyomait mutatja.

Azokban az esetekben tehát, ahol nem állt módunkban megállapítani, hogy Marx vagy Engels írta-e a cikket, a szerző megjelölése ebben a kötetben sem szerepel.

*

Mellékletként közöljük azokat a dokumentumokat, amelyek képet nyújtanak Marx és Engels gyakorlati forradalmi munkásságáról. Ide tartoznak a kölni Munkásegyletben kifejtett tevékenységükre vonatkozó anyagok, közlemények a demokrata bankettokon való részvételükről stb. A mellékletek közt szerepelnek továbbá olyan dokumentumok, amelyek Marxnak és Engelsnek az igazságügyi és rendőri hatóságok által történt üldöztetésével kapcsolatosak.

Ugyancsak mellékletként közöljük Engels bevezetését a „Bérmunka és tőke" 1891-es kiadásához, amely időrendje szerint a sorozat további kötetében is helyet fog kapni, de nem szakítható el a műtől, melyhez tartozik. E bevezetés felvilágosítással szolgál egyrészt az eredeti mű keletkezéséről, másrészt az Engels által 1891-ben eszközölt módosításokról (a munkaerő az áru, nem a munka).

Neue
Rheinische Zeitung
Organ der Demokratie.

№ 138. Köln, Donnerstag den 9 November 1848.

Deutschland.

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 november 9-i, 138. számának első oldala, Marxnak „A berlini válság" c. cikkével

A berlini válság[1]

Köln, november 8. A szituáció igen bonyolultnak látszik; pedig igen egyszerű.[2]

A *király*, mint a „*Neue Preussische Zeitung*"[3] helyesen megjegyzi, „törzsökös, *Isten kegyelméből való*" jogainak „*legszélesebb alapján*" áll.

A másik oldalon a *nemzetgyűlés semmilyen alapon* nem áll, neki először alkotmányoznia, az alapot leraknia kell.

Két szuverén!

A közbenső tag kettőjük között *Camphausen*, a *kiegyezési elmélet*[4].

Mihelyt e két szuverén már nem tud vagy nem akar egymással kiegyezni, két ellenséges szuverénné válnak. A *királynak* megvan a *joga*, hogy odadobja a kesztyűt a gyűlésnek, a *gyűlésnek* megvan a *joga*, hogy odadobja a kesztyűt a királynak. A *nagyobb jog* a *nagyobb hatalom* oldalán van. A hatalom próbája a *harc*. A harc próbája a *győzelem*. A két hatalom jogát csak a *győzelemmel*, jogtalanságát csak a *vereséggel* bizonyíthatja.

A király eddig nem *alkotmányos* király volt. *Abszolút* király ő, aki vagy rászánja magát az alkotmányosságra, vagy nem.

A gyűlés eddig nem *alkotmányos* volt, hanem *alkotmányozó*. Eddig az alkotmányosság megalkotására törekedett. Módjában áll, hogy vagy felhagy *törekvésével*, vagy nem hagy fel vele.

Mindketten, a király is, a gyűlés is, időlegesen alávetették magukat az alkotmányos ceremóniának.

A király azon követelése, hogy a kamarai többség ellenére egy tetszése szerinti Brandenburg-kormány alakuljon, egy *abszolút királynak* a követelése.

A kamara azon igénye, hogy a királynak *közvetlen* küldöttség útján tiltsa meg egy Brandenburg-kormány alakítását, egy *abszolút kamarának* az igénye.

A király és a gyűlés vétett az alkotmányos szokás ellen.

A király és a gyűlés visszavonult, ki-ki a maga eredeti területére, a király tudatosan, a kamara tudattalanul.

Az előny a király oldalán van.

A *jog* a *hatalom* oldalán van.

A *jogi frázis* a *hatalomnélküliség* oldalán van.

A *Rodbertus*-kormány lenne az a nulla, amelyben plusz és mínusz paralizálják egymást.

Die Berliner Krisis

A megírás ideje: 1848 november 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 9. (138.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A berlini ellenforradalom[1]

Köln, november 11. A *Pfuel-kormány „félreértés"* volt; igazi értelme: a *Brandenburg-kormány*. A Pfuel-kormány volt a *tartalomjegyzék*, a Brandenburg-kormány a *tartalom*.

Brandenburg a gyűlésben és a gyűlés Brandenburgban.[5]

Így hangzik a Brandenburg-ház[6] sírfelirata!

V. Károly császárt megcsodálták, mert élve eltemettette magát.[7] Ha valaki egy rossz élcet vés fel saját sírkövére, ez több V. Károly császárnál, büntetőtörvénykönyvével, a főbűnfenyítővel[8] egyetemben.

Brandenburg a gyűlésben és a gyűlés Brandenburgban!

Hajdan megjelent egy porosz király a gyűlésben. Az nem volt a valódi Brandenburg. Az a Brandenburg márki, aki tegnapelőtt jelent meg a gyűlésben, az a valódi porosz király volt.

Az őrszoba a gyűlésben, a gyűlés az őrszobában! — Így értendő az, hogy: *Brandenburg a gyűlésben, a gyűlés Brandenburgban!*

Vagy talán a *gyűlés Brandenburgban* — Berlin tudvalevően Brandenburg tartományban van — úrrá lesz ... *Brandenburg* fölött *a gyűlésben*? Talán Brandenburg a gyűlésben fog védelmet keresni, ahogy hajdan Capet egy másik gyűlésben[9]?

Brandenburg a gyűlésben és a gyűlés Brandenburgban sokértelmű, kétértelmű, vészterhes mondás.

A népek tudvalevően hasonlíthatatlanul könnyebben elbánnak a *királyokkal*, mint a *törvényhozó gyűlésekkel*. A történelemnek egész katalógusa van a népnek a nemzetgyűlések elleni hiábavaló lázadásairól. Csak két nagy kivételt tart számon. Az angol nép *Cromwell* személyében porrá zúzta a *hosszú parlamentet*[10], a francia nép *Bonaparte* személyében a törvényhozó testületet[11]. Ám a hosszú parlament akkor már rég *csonka*, a törvényhozó testület pedig régesrég *hulla* volt.

Vajon a *királyok* szerencsésebbek-e a népeknél a *törvényhozó gyűlések elleni lázongásokban*?

I. Károly, II. Jakab, XVI. Lajos, X. Károly — az ősök nem sokat ígérő arcképcsarnoka.

De *Spanyolországban, Itáliában* vannak mosolygóbb elődök. És nemrég *Bécsben*?

Ne felejtsük azonban el, hogy Bécsben *népek kongresszusa* ülésezett, és hogy a *szláv népképviselők*, a lengyelek kivételével, csinnadrattával vonultak át a császári táborba.[12]

A bécsi kamarillának a Reichstag ellen viselt háborúja egyszersmind a *szláv* Reichstagnak a *német* Reichstag elleni háborúja volt. A berlini gyűlésben viszont nem a *szlávok* [*Slawen*] idéznek elő szakadást, hanem csak a *rabszolgák* [*Sklaven*], a rabszolgák, a rabszolgák pedig nem párt, ők legfeljebb egy párt csatlóshada. Az eltávozott berlini jobboldal[13] nem növeli az ellenséges tábor erejét, hanem halálos gyengeséggel fertőzi meg, az — *árulással.*

Ausztriában a *szláv* párt a kamarillával *győzött;* most *harcolni* fog a kamarillával a győzelmi zsákmányért. Ha a berlini kamarilla győz, akkor a győzelmet nem kell megosztania a *jobboldallal* és érvényre juttatnia a *jobboldallal* szemben; *borravalót* fog adni neki és — *belérúg.*

A porosz korona a maga *joga* szerint cselekszik, amikor *abszolút koronaként* száll szembe a gyűléssel. De a gyűlés *jogtalanul* jár el, mert nem száll szembe a koronával *abszolút gyűlésként.* Mindenekelőtt le kellett volna *tartóztatnia* a minisztereket mint *hazaárulókat*, mint *a népszuverenitás árulóit. Kiközösítettnek, törvényen kívül helyezettnek* kellett volna nyilvánítania minden hivatalnokot, aki más parancsoknak, nem az ő parancsainak engedelmeskedik.

Mindamellett lehetséges, hogy az a *politikai* gyöngeség, amelyet a nemzetgyűlés *Berlinben* tanúsít, a maga *polgári* erejévé válik a *tartományokban.*

A burzsoázia szíves örömest alakította volna át *békés* úton a *feudális királyságot polgári királysággá.* Miután elragadta a feudális párttól a polgárbüszkeségét bántó címereket, címeket és a polgári elsajátítási módot sértő, a feudális tulajdonnal járó jövedelmeket, szíves örömest lépett volna frigyre a feudális párttal, hogy vele együtt igázza le a népet. De a régi bürokrácia nem akar egy olyan burzsoázia szolgájává lealacsonyodni, amelynek eddig zsarnoki iskolamestere volt. A feudális párt nem akarja kiváltságait és érdekeit a polgárság oltárán lángra lobbantani. S végül a korona a maga igazi honi társadalmi talaját a régi feudális társadalom elemeiben látja, azon társadalomében, melynek ő a legfőbb kinövése, a burzsoáziában viszont idegen, mesterséges földet lát, amely őt csak azzal a feltétellel fogadja be, hogy elcsenevészesedik rajta.

A burzsoázia a mámorosító „*Isten kegyelméből*" valót egy kijózanító *jogcímmé*, a vér uralmát a papír uralmává, a királyi napot polgári gázlámpává változtatja.

Ezért a királyság nem engedett a burzsoázia rábeszélésének. A burzsoázia fél-forradalmára egész ellenforradalommal válaszolt. Visszalökte a burzsoáziát *a forradalom, a nép karjaiba*, odakiáltva neki:

Brandenburg a gyűlésben és a gyűlés Brandenburgban.

Ha bevalljuk, hogy nem várunk a polgárságtól a helyzethez mért választ, akkor másrészt nem mulaszthatjuk el megjegyezni azt, hogy a korona a nemzetgyűlés elleni felkelésében szintén képmutató felemássághoz folyamodik és fejét az alkotmányos látszat mögé rejti ugyanabban a pillanatban, amikor ezt a terhes látszatot levetkezni igyekszik.

Brandenburg a német központi hatalom által *megparancsoltatja* magának az *államcsíny* elkövetését. *A gárdaezredek a központi hatalom parancsára vonultak be Berlinbe.* A berlini ellenforradalom a német központi hatalom parancsára megy végbe. Brandenburg megparancsolja Frankfurtnak, hogy ezt neki megparancsolja. Megtagadja a szuverenitását abban a pillanatban, amikor azt helyre akarja állítani. Bassermann úr persze két kézzel kapott az alkalmon, hogy az úrhatnám szolga szerepét játssza. De megvan az az elégtétele, hogy az úr a maga részéről a szolgát játssza.

Akárhogy essék is a kocka Berlinben: a *dilemma* fel van vetve, *király* vagy *nép* — és a nép fog győzni ezzel a kiáltással: *Brandenburg a gyűlésben és a gyűlés Brandenburgban.*

Lehet, hogy még kemény iskolát kell végigjárnunk, de ez előiskolája az — **egész forradalomnak.**

Köln, november 11. Az *európai forradalom körforgást* ír le. Itáliában kezdődött, Párizsban európai jelleget öltött, a februári forradalom Bécsben talált először visszhangra, Berlinben pedig a bécsi forradalom talált visszhangra. Az európai *ellenforradalom* Itáliában, Nápolyban csapott le először, Párizsban — a júniusi napokban — európai jelleget öltött, a júniusi ellenforradalom Bécsben talált először visszhangra, Berlinben kiteljesedik és kompromittálja magát. *Párizsból a gall kakas még egyszer felkukorékolja majd álmából Európát.*[14]

De *Berlinben kompromittálja magát az ellenforradalom. Berlinben minden kompromittálja magát, még az ellenforradalom is.*

Nápolyban lazzaronék[15], szövetségben a királysággal, a burzsoázia ellen.

Párizsban a világ legnagyobb történelmi küzdelme. A burzsoázia, szövetségben a lazzaronékkal, a munkásosztály ellen.

Bécsben a nemzetiségek egész méhraja, amely az ellenforradalomban véli látni felszabadulását. Hozzá a burzsoázia titkos fondorkodása a munkások

és az akadémiai légió[16] ellen. Harc magában a polgárőrségben. Végül — a nép támadása, amely ürügyül szolgál az udvar támadására.

Berlinben mindebből semmi sincs meg. A burzsoázia és a nép az egyik oldalon — az altisztek a másikon.

Wrangel meg *Brandenburg*, ezek a fej, szív és irányzat nélküli emberek, ez a két csupabajusz — ez az ellenlábasa ennek a nyűgösködő, okoskodó, határozatképtelen nemzetgyűlésnek.

Akarat! még ha az egy szamár, egy ökör, egy bajusz akarata is — az *akarat* az egyetlen kellék a márciusi forradalom akaratnélküli nyűgösködőivel szemben. És a *porosz udvar, amelynek éppúgy nincsen akarata, mint a nemzetgyűlésnek*, felkutatja a monarchia *két legbutább emberét*, és így szól ezekhez az oroszlánokhoz: *Képviseljétek az akaratot.* Pfuelnak még volt egy szemernyi agyveleje. De az *abszolút butaság* visszariasztja a márciusi vívmányok fontoskodóit.

„A butaság ellen az istenek is hiába küzdenek"[17],

kiáltja a megdöbbent nemzetgyűlés.

És ezek a Wrangelok, ezek a Brandenburgok, ezek a begyepesedett koponyák, akik tudnak *akarni*, mert saját akaratuk nincsen, mert azt akarják, amit *parancsolnak* nekik, akik túlságosan buták ahhoz, hogy kételkedjenek azokban a parancsokban, amelyeket remegő hangon, reszkető ajakkal adnak ki nekik — ezek is *kompromittálják* magukat, mert nem jutnak odáig, hogy *koponyabeverésre* kerüljön sor, pedig ez az egyetlen ügyködés, amelyre ezek a *faltörő kosok* alkalmasak.

Wrangel nem megy tovább annál a vallomásnál, hogy csak egyféle nemzetgyűlést ismer, olyat, amely ordrénak paríroz! *Brandenburgot* kioktatják a parlamenti illemből, és miután nyers, visszataszító altiszti dialektusával felháborította a kamarát, engedi, hogy „a zsarnokon túltegyenek zsarnokságban", és a nemzetgyűlés ordréjának paríroz, amennyiben a legalázatosabban szót *kér*, holott azt még az imént *elvenni* akarta.[18]

„Inkább volnék kullancs egy birkán,
Mintsem egy ilyen vitézlő barom."[19]

Berlin nyugodt magatartása *felvidít* bennünket; ezen megfeneklenek a porosz altisztség eszményei.

De a nemzetgyűlés? Miért nem mondja ki a mise hors de loi-t*, miért nem nyilvánítja a Wrangelokat törvényen kívül állóknak, miért nem lép

* — a törvényen kívül helyezést — *Szerk.*

egyetlen képviselő sem Wrangel szuronyai elé, hogy őt kiközösítettnek nyilvánítsa és lehordja a szoldateszkát?

A berlini nemzetgyűlés lapozza át a „Moniteur"-t[20], az 1789—1795-ös „Moniteur"-t.

És mit teszünk *mi* e pillanatokban?

Megtagadjuk az adókat. Egy Wrangel, egy Brandenburg felfogja — hiszen ezek a lények a hyghlanoktól[21] tanulnak arabusul —, hogy kardot visel és egyenruhát meg zsoldot kap. De azt már nem fogja fel, hogy *honnan* a kard és az egyenruha és a zsold.

Már csak egy eszköz van a királyság legyőzésére — mármint a *párizsi ellen-júniusi forradalom korszakáig*, amely decemberben[22] fog bekövetkezni.

A királyság nemcsak a néppel száll szembe, a polgársággal is szembeszáll.

Győzzétek hát le polgári módon.

És hogyan győzzük le a királyságot polgári módon?

Kiéheztetéssel.

És hogyan éheztetjük ki?

Az adók megtagadásával.

Gondoljátok meg jól! Mindezek a porosz hercegek, mindezek a Brandenburgok és Wrangelok nem termelnek — *komiszkenyeret.* Ti, ti termelitek **még** a komiszkenyeret is.

Köln, november 13. Ahogy egykor a francia nemzetgyűlésnek, mivel hivatalos üléstermét zárva találta, a *labdaházban* kellett folytatnia üléseit, úgy kell a porosz nemzetgyűlésnek a *lövőházban* üléseznie.[23]

A lövőházban hozott határozat, amelyet a ma reggeli különkiadásunk a ⊙-rel jelzett berlini tudósítónk jelentése alapján közöl, s amely *Brandenburgot hazaárulónak* nyilvánítja, nincs benne a *„Kölnische Zeitung"*[24] beszámolójában.

Ezzel szemben éppen most kaptunk egy levelet **a nemzetgyűlés egyik tagjától,** amely *szó szerint* így hangzik:

A nemzetgyűlés egyhangúlag (242 tag) kijelentette, hogy Brandenburg ezzel az intézkedésével (a polgárőrség feloszlatásával) hazaárulást követett el, és mindenki, aki ennek az intézkedésnek a végrehajtásában aktívan vagy passzívan közreműködik, hazaárulónak tekintendő.[25]

Dumont szavahihetősége közismert.

Minthogy a nemzetgyűlés *Brandenburgot hazaárulónak* nyilvánítja, az

adókötelezettség magától megszűnik. *Hazaáruló kormánynak senki sem tartozik adót fizetni.* Holnap részletesen közölni fogjuk olvasóinkkal, hogy **a legrégibb alkotmányos országban, Angliában, hogyan** történik az efféle összeütközések esetén az **adómegtagadás.**[26] Egyébként *maga a hazaáruló kormány* mutatta meg a helyes utat a népnek, **minthogy a nemzetgyűléstől nyomban megtagadta az adót** (a diétákat stb.) és megpróbálja a nemzetgyűlést **kiéheztetni.**

A fent említett képviselő továbbá ezt írja:

„A polgárőrség nem fogja leadni fegyvereit."

A harc tehát elkerülhetetlennek látszik, és a **Rajna-tartománynak az a kötelessége, hogy emberrel és fegyverrel a berlini nemzetgyűlés segítségére siessen.**

Die Kontrerevolution in Berlin

A megírás ideje: 1848 november 11—13.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 12. (141.) sz. (1. és 2. kiad.), november 14. (142.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az ex-hercegség[27]

Neuchâtel köztársaságból[28], november 7. Bizonyára érdeklődéssel hallanak egyszer valamit egy kicsiny tartományról is, amely még nemrégiben a porosz uralom áldásainak örvendett, de a porosz koronának alárendelt összes tartományok közül elsőnek tűzte ki a forradalom zászlaját és kergette el az atyai porosz kormányzatot. Az egykori „Neuenburg és Valendis hercegségről" beszélek, ahol Pfuel úr, a mostani miniszterelnök mint kormányzó az első közigazgatási tanulmányait folytatta, és amelynek népe őt ez év májusában elmozdította, még mielőtt Posenban babérokat, Berlinben pedig mint miniszterelnök bizalmatlansági szavazatokat szerzett volna. E kicsiny tartomány most a büszkébb République et Canton de Neuchâtel nevet vette fel, és aligha van messze az az idő, amikor Berlinben az utolsó neuchâteli gárdalövész fogja tisztogatni zöld díszegyenruháját. Be kell vallanom, humoros elégtételül szolgált nekem, hogy öt héttel a porosz Szent Hermandad[29] elől való elmenekülésem után ismét zavartalanul sétálgathattam olyan földön, amely de jure* még porosz.

Neuchâtel köztársaság és kanton egyébként szemlátomást sokkal kellemesebb helyzetben van, mint hajdanában Neuenburg és Valendis hercegség; hiszen a legutóbbi svájci nemzeti tanácsi választásokon[30] a republikánus jelöltek több mint 6000 szavazatot kaptak, a royalistáknak, vagy ahogy itt hívják őket, a beduinoknak a jelöltjei viszont alig 900 szavazatot szedtek össze. A nagytanácsban is szinte csupa republikánus ül, és csak egy kicsiny, az arisztokraták uralma alatt álló hegyi falu, Les Ponts küldte képviselőjéül Calame királyi-porosz-hercegi-neuenburgi ex-államtanácsost Neuchâtelba, ahol néhány nappal ezelőtt hűségesküt kellett tennie a köztársaságnak. A régi királyi „Constitutionnel Neuchâtelois"[31] helyett — La Chaux-de-Fonds-ban, a kanton legnagyobb, leginkább ipari és legrepublikánusabb helységében — most megjelenik egy „Républicain Neuchâtelois"[32] című lap, amelyet bár igen rossz juravidéki svájci francia nyelven, de különben nem ügyetlenül szerkesztenek.

---

* — jogilag — *Szerk.*

A jurai óraiparnak és a Travers-völgyi csipkeverő manufaktúrának, amelyek e kis tartomány fő létforrásai, szintén kezd megint jobban menni, és a montagnard-ok*, az itt már lábnyi vastagságú hótakaró ellenére, lassanlassan visszanyerik régi vidámságukat. A beduinok viszont igen búbánatosak, hasztalanul tüntetnek nadrágjukon, zubbonyukon és sapkájukon a porosz színekkel és hasztalanul sóvárognak dísz-Pfuelnak és ama dekrétumoknak visszatértéről, melyek így kezdődtek: „Nous Frédéric-Guillaume par la grâce de Dieu"**. A porosz színek, fehérszélű fekete sapkák, magasan fent a Jurában, 3500 lábnyira a tenger színe fölött, ugyanolyan csüggedtek, ugyanolyan kétértelmű mosolyt keltőek, mint nálunk a Rajnánál; — ha nem látnók a svájci zászlókat meg a République et Canton de Neuchâtel feliratú nagy plakátokat, azt hinnők, hogy otthon vagyunk. Egyébként örömmel számolhatok be arról, hogy a *német munkások* a neuchâteli forradalomban, miként minden 1848-as forradalomban, döntő, igen tiszteletreméltó szerepet játszottak. Teljes mértékben el is nyerték érte az arisztokraták gyűlöletét.

Das Exfürstentum

A megírás ideje: 1848 november 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 11. (140.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* Montagnard: hegyilakó *és* hegypárti (jakobinus) — *Szerk.*

** — „Mi, Frigyes Vilmos, Isten kegyelméből" — *Szerk.*

Az új hatóságok — Előrehaladás Svájcban[27]

Bern, november 9. Tegnapelőtt óta itt üléseznek a szövetségi államok új törvényhozó szervei, a svájci nemzeti tanács és a kanton-tanács.[30] Bern városa minden tőle telhetőt megtett, hogy a lehető legfényesebb és legmegvesztegetőbb fogadásban részesítse őket. Zene, ünnepi felvonulások, ágyúdörgés és harangzúgás, kivilágítás, semmi sem hiányzott. Az üléseket mindjárt tegnapelőtt megnyitották. A nemzeti tanács, amelyet általános választójog alapján és a népesség számaránya alapján választottak (Bern húsz, Zürich tizenkét, a legkisebb kantonok két-két, illetve három-három képviselőt küldtek), túlnyomó többségében radikális színezetű liberálisokból áll. A szélsőradikális párt igen erősen van képviselve, a konzervatív párt a száznál több szavazatból mindössze hat-héttel rendelkezik. A kanton-tanács, amely minden egész kantonnak két-két, és minden fél-kantonnak egy-egy képviselőjéből áll, összetételében és jellegében meglehetősen hasonlít a legutóbbi Tagsatzunghoz. Az ős-kantonok[33] ismét beküldtek néhány vérbeli sonderbundost[34], s a közvetett választás folytán a kanton-tanácsban a reakciós elem, bár határozott kisebbségben van, de mégis erősebb képviselettel rendelkezik, mint a nemzeti tanácsban. Egyáltalán a kanton-tanács nem más, mint a kötött jellegű mandátumoknak és a fél-szavazatok érvénytelenségének eltörlésével megújított, s a nemzeti tanács megteremtése folytán háttérbe szorított Tagsatzung. Ez a tanács a szenátusnak vagy a főrendiháznak a hálátlan szerepét, a nemzeti tanács feltételezett túláradó újítási kedve kerékkötőjének, az apák érett bölcsessége és gondos megfontoltsága örökösének a hálátlan szerepét játssza. Ez az érdemes és higgadt hatóság már most osztozik angliai és amerikai testvéreinek, valamint néhai franciaországi testvérének sorsában; a sajtó már első életmegnyilvánulása előtt félvállról kezeli, és a nemzeti tanács kedvéért meg is feledkezik róla. Úgyszólván senki sem beszél róla, és ha majd ő beszéltet magáról, ez annál rosszabb lesz rá nézve.

A nemzeti tanács, jóllehet az egész svájci „nemzetet" kellene képviselnie, már az első ülésen tanúságot tett, ha nem is a kanton-szellemről [Kantönligeist], de mindenesetre a hamisítatlan svájci széthúzásról és kicsinyeske-

désről. Hogy elnököt válasszanak, ahhoz háromszor kellett szavaztatni, jóllehet csak három jelölt jött komolyan számításba, s méghozzá mind a három berni. Ezek Ochsenbein, Funk és Neuhaus urak voltak; az első kettő a berni ó-radikális, a harmadik az ó-liberális, fél-konzervatív párt képviselője. Végül Ochsenbein urat választották meg, 50 szavazattal a 93-ból, tehát ugyancsak jelentéktelen többséggel. Hogy a zürichi és más moderadók[35] szembehelyezték Ochsenbein úrral a bölcs és sokat tapasztalt Neuhaust, az érthető; de hogy Funk urat, aki pontosan ugyanahhoz az árnyalathoz tartozik, amelyikhez Ochsenbein, felléptették mellette versenytársként és két szavazásban tartották, ez azt bizonyítja, hogy a pártok mennyire nem rendezték és nem fegyelmezték még soraikat. Mindenesetre a pártok első lovagi tornáján Ochsenbein megválasztásával a radikálisok arattak győzelmet. — Az ezután lefolytatott alelnök-választáson csak ötödszörre alakult ki abszolút többség! A higgadt és tapasztalt kanton-tanács ezzel szemben mindjárt az első szavazáskor csaknem egyhangúlag választotta elnökévé Furrer zürichi moderadót. E két választás máris eléggé jelzi, mennyire különböző a két kamara szelleme, és hogy milyen hamar merülnek majd fel közöttük nézeteltérések és konfliktusok.

A következő érdekes vitatárgy a Szövetség fővárosának kiválasztása lesz. Érdekes a svájciak számára, mert sokan közülük anyagilag érdekeltek benne, érdekes a külföld számára, mert éppen ez a vita mutatja majd meg a legvilágosabban, mennyire kopott el a régi lokálpatriotizmus, a kantonális korlátoltság. Bern, Zürich és Luzern konkurrálnak a leghevesebben egymással. Bern Zürichet a szövetségi egyetemmel, Luzernt pedig a szövetségi törvényszékkel szeretné kártalanítani, de hasztalan. Mindenesetre Bern az egyetlen megfelelő város — mint a német Svájc és a francia Svájc közötti csomópont, mint a legnagyobb kanton fővárosa, mint az egész svájci mozgalom kialakulófélben levő központja. Mármost Bernnek ahhoz, hogy legyen is valamivé, az egyetemre és a szövetségi törvényszékre is szüksége van. De próbálja ezt megértetni valaki a svájciakkal, akik közül mindegyik a maga kantonszékhelyének a fanatikusa! Könnyen lehet, hogy a radikálisabb nemzeti tanács a radikális Bernre, a higgadt kanton-tanács a higgadt, nagy- és mélybölcsességű Zürichre szavaz. Akkor aztán igazán elkelne a jó tanács.

Genfben három hét óta nagy a nyugtalanság. A nemzeti tanácsi választásokon a reakciós patríciusok és burzsoák, akik villáikból a Genf körüli falvakat csaknem feudális függőségben tartják, parasztjaikkal mindhárom jelöltet megválasztatták. A választási iroda azonban érvénytelenítette a választásokat, mert több szavazócédula érkezett be, mint amennyit kiosztottak. Csak ez az érvénytelenítés nyugtatta meg Saint-Gervais forradalmi munká-

sait, akik már „aux armes!"* kiáltásokkal csapatostul vonultak fel az utcákon. A munkások magatartása az ezt követő nyolc nap alatt olyan fenyegető volt, hogy a burzsoák jobbnak vélték, ha inkább egyáltalán nem szavaznak, mint hogy forradalmat provokáljanak ki, a szokásos, már kilátásba helyezett borzalmas jelenetekkel. Annál is inkább, mert a kormány azzal fenyegetőzött, hogy benyújtja lemondását, ha a reakciós jelölteket még egyszer megválasztják. Időközben a radikálisok megváltoztatták a jelöltlistájukat, kevésbé kihívó neveket vettek fel rá, pótolták az elmulasztott agitációt és az új választáson 5000—5500 szavazatot értek el, csaknem ezer szavazattal többet, mint a reakciósok az előző választáson. A három reakciós jelölt alig kapott szavazatot, még a legtöbb Dufour tábornoknak jutott, aki 1500 szavazatot ért el. Nyolc nappal később zajlottak le a nagytanácsba való választások. A város 44 radikálist választott meg, a vidék, amelynek 46 tagot kell a nagytanácsba beküldenie, csaknem kizárólag reakciósokat választott. A „Revue de Genève"[36] még vitatkozik a burzsoá lapokkal arról, hogy ez a 46 mind reakciós-e, vagy pedig egy féltucatnyi közülük a radikális kormány mellett fog szavazni. Nemsokára kiderül. A zűrzavar igen nagy méretűvé válhat Genfben; hiszen ha a kormánynak, amelyet itt közvetlenül a nép választ, le kell mondania, akkor az új választáson könnyen megtörténhet az, ami a második nemzeti tanácsi választáson történt, s a nagytanács reakciós többségével egy radikális kormányt állíthatnak szembe. Egyébként bizonyos, hogy a genfi munkások csak az alkalomra várnak, hogy egy újabb forradalommal biztosítsák 1847 veszélyben forgó vívmányait.

Mindent egybevéve, Svájc a 40-es évek elejéhez képest jelentős előrehaladást tett. De egyetlen osztálynál sem olyan feltűnő ez az előrehaladás, mint a munkásoknál. Míg a burzsoáziánál és különösen a régi patrícius családokban még eléggé általánosan uralkodik a régi lokál-bornírt copfszellem, és legfeljebb modernebb formákat öltött, a svájci munkások figyelemreméltó fejlődésen mentek keresztül. Régebben elkülönültek a németektől és a legképtelenebb „szabad svájci" nemzeti gőggel feszítettek, akadékoskodtak az „idegen chaibe-ekkel**" szemben és részvétlenül hagyta őket a kor egész mozgalma. Most ez megváltozott. Amióta a munka rosszabbul megy, amióta Svájc demokratizálódott, de különösen amióta a kis puccsok helyébe európai forradalmak és olyan csaták léptek, mint a párizsi júniusi és a bécsi októberi csata — azóta a svájci munkások egyre inkább bekapcsolódtak a politikai és a szocialista mozgalomba, testvériesültek az idegen

* — „fegyverbe!" — *Szerk.*
** — csirkefogókkal — *Szerk.*

munkásokkal, különösen a németekkel és szögre akasztották „szabad svájciságukat" [„fryes Schwyzerthum"]. A francia Svájcban és a német Svájc sok vidékén németek és német svájciak különbség nélkül ugyanannak a munkásegyletnek a tagjai, és olyan egyletek, amelyekben a tagok többsége svájci, elhatározták, hogy csatlakoznak a német demokrata egyletek tervbevett és részben már megvalósított szervezetéhez. A hivatalos Svájc legradikálisabb radikálisai legfeljebb az egy és oszthatatlan Helvét Köztársaságról[37] álmodoznak, svájci munkások viszont gyakran hangoztatják azt a nézetüket, hogy a közelgő európai viharban a kicsiny Svájc egész önállóságát alighanem hamarosan elviszi az ördög. S ezt egészen hidegvérűen és közönyösen, minden sajnálkozó szó nélkül mondják ezek a proletár országárulók! A bécsiekkel való együttérzés nagy volt mindazokban a svájciakban, akikkel találkoztam, de a munkásoknál ez igazi fanatizmusig fokozódott. Nemzeti tanácsról, kanton-tanácsról, a freiburgi pap-puccsról[38] egy szót sem lehetett *hallani; de Bécsről, Bécsről beszélt mindenki, reggeltől napestig. Mintha* a svájciaknak, akár Tell kora előtt, ismét Bécs lenne a fővárosuk, mintha újra osztrákok lennének. Száz meg száz hírt terjesztettek, vitattak meg, vontak kétségbe, hittek el, dobtak félre ismét, minden lehetséges eshetőséget megtárgyaltak; és amikor végül a hősies bécsi munkások és diákok vereségéről, Windischgrätz túlerejéről és barbárságáról szóló hír végérvényesen beigazolódott, ez olyan hatással volt ezekre a svájci munkásokra, mintha Bécsben saját sorsuk dőlt volna el, saját országuk ügye szenvedett volna vereséget. Ez a hangulat persze még nem általános, de napról napra jobban terjed a svájci proletariátus körében, s az a tény, hogy már sok helyütt észlelhető, óriási előrehaladás olyan országban, mint Svájc.

Die neuen Behörden —
Fortschritte in der Schweiz

A megírás ideje: 1848 november 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 november 15. (143.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

[Cavaignac és a júniusi forradalom[39]]

E. Girardin szánalmas, amikor apologizálja az imperialista kretént, *Louis Napoléont*, a *„kis konstáblert"*[40]; szeretetreméltó, amikor támadja *Cavaignacot*, Marrast hadfiját. November 7. óta Girardin úr folytatólagos számokban közli filippikáját *az európai burzsoázia hérósza* ellen; ez a burzsoázia, amely szerelmes volt Cavaignac arab hálósipkájába[41], amilyen hűtelen, feláldozta őt *Jellachich szipehszálárnak**, aki most az európai kufárkodás *oroszlánja*.

Teljes egészében közöljük olvasóinkkal a *„Presse"-nek*[42] az acte d'accusation-ját**. Mi a *júniusi forradalmat*, Európa valamennyi nagy- és kisformátumú lapjával ellentétben, úgy fogtuk fel, ahogyan a történelem igazolta. Tartjuk magunkat ahhoz, hogy időről időre visszatérünk fő mozzanataira és főszereplőire, hiszen a *júniusi forradalom az a középpont*, amely körül az európai forradalom és ellenforradalom forog. Az eltávolodás a júniusi forradalomtól, mint ezt annak lezajlásakor megmondtuk, az ellenforradalom delelőpontja volt, amelynek körutazást kellett tennie Európában. A júniusi forradalomhoz való visszatérés az európai forradalom tulajdonképpeni kezdete. Tehát vissza *Cavaignachoz, az ostromállapot feltalálójához*.

[Cavaignac und die Junirevolution]
A megírás ideje: 1848 november 13.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 14. (142.) sz. (második kiadás)
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

---

* — *főparancsnoknak; zsoldosvezérnek — Szerk.*
** — vádiratát — *Szerk.*

A demokraták Rajna-tartományi kerületi bizottságának felszólítása[43]

Felhívás

Köln, november 14. A demokraták rajnai kerületi bizottsága felszólítja a Rajna-tartomány összes demokrata egyleteit, hogy azonnal hívják össze az egyleteket és szerveztessenek a környék összes helységeiben népgyűléseket avégett, hogy a Rajna-tartomány egész népességét felbátorítsák az adómegtagadásra, amivel mint legcélszerűbb eszközzel szállhatnak szembe a kormánynak a porosz népképviselők gyűlése ellen elkövetett erőszakoskodásaival.

Ellenezni kell minden erőszakos ellenszegülést az adók esetleges végrehajtói behajtásával szemben, javasolni kell viszont azt, hogy a kényszereladásokban senki se vegyen részt.

A továbbiakban eszközlendő intézkedések megtárgyalására a kerületi bizottság szükségesnek tartja összehívni az egyletek küldötteinek kongresszusát, amelyre meghívjuk a nevezetteket f. hó 23-án, csütörtökön, reggel 9 órára (az Eiser-féle terembe az itteni Komödienstrasséban).

Köln, 1848 november 14.

A kerületi bizottság nevében:

Karl Marx **Schneider II.**

Aufforderung des demokratischen Kreisausschusses der Rheinprovinz

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 15. (143.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A kormány vád alá helyezve[1]

Brandenburg városa tudni sem akar a Brandenburg-kormányról és hálafeliratot küld a nemzetgyűlésnek.

Feliratában az egész ország csakis a nemzetgyűlés uralmát ismeri el.[44]

A kormány újabb hazaárulást követ el, mert, ellentétben a Habeas Corpus Act-tel[45], a nemzetgyűlés hozzájárulása nélkül mondta ki az ostromállapotot és magát a nemzetgyűlést szuronyokkal kergette ki a lövőházból.

A nemzetgyűlés a nép között ülésezik, nem pedig egyik vagy másik kőhalmazon belül. Ha kikergetik Berlinből, akkor más helyen fog ülésezni, Breslauban, Kölnben vagy ahol jónak látja. Ezt a határozatot hozta a 13-i ülésén.[46]

A berliniek fittyet hánynak az ostromállapotnak, és semmiképpen sem engedik magukat korlátozni általa. Senki sem szolgáltatja be a fegyvereket.

Különböző vidékekről fegyveresek siettek a nemzetgyűlés segítségére.

A gárdisták megtagadják az engedelmességet. A katonák egyre inkább fraternizálnak a néppel.

Egész Szilézia és Türingia fellázadt.

Mi pedig ezt kiáltjuk felétek, polgártársak: Küldjetek pénzt a demokraták központi bizottságának Berlinbe. Az ellenforradalmi kormánynak ellenben ne fizessetek adót. A nemzetgyűlés kijelentette, hogy az adómegtagadásnak törvényes alapja van. Határozatot, a hivatalnokokra való tekintettel, még nem hozott erről. Az **éhségkúra** révén majd megismerik ezek a hivatalnokok a polgár hatalmát, és maguk is jó polgárokká válnak.

Éheztessétek ki az ellenséget és tagadjátok meg az adókat! Mi sem ostobább, mint egy hazaáruló kormánynak eszközt nyújtani a nemzet elleni harcra, és az eszközök eszköze a — **pénz.**

Das Ministerium ist in Anklagezustand versetzt

A megírás ideje: 1848 november 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 15. (143.) sz. (különkiadás)

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

Nyilatkozat

Köln, november 16. A „Kölnische Zeitung"[24] a november 16-i* számában teljesen koholt összefüggésbe hozza a „Demokraták rajnai kerületi bizottságának felhívását"** egy az adók megtagadására vonatkozó *„garanciával"*, amelyet állítólag a porosz nemzetgyűlés szélsőbaloldala küldött a tartományoknak. Az alulírottaknak nincs tudomásuk arról, hogy a szélsőbaloldal tagjai azt a hírt terjesztik, hogy a nemzetgyűlés már határozatba hozta az adók megtagadását.

Karl Marx **Schneider II.**

Erklärung

A megírás ideje: 1848 november 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 17. (145.) sz.

Eredeti nyelve: német

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban*: november 15-i — *Szerk.*

** *V. ö. 16. old.* — *Szerk.*

Egy széplélek vallomásai[47]

Köln, november 16. Megjósoltuk a jobboldalnak, mi vár rá, ha a kamarilla győz — *borravaló* meg *rúgások*.*

Tévedtünk. A harc még el sem dőlt, de máris kapnak *rúgásokat* principálisaiktól, *borravalót* viszont nem kapnak.

A „*Neue Preussische Zeitung*"[3], az „Istennel a királyért és a hazáért" Landwehr-kereszt lovagja, a *hatalom jelenlegi birtokosainak hivatalos orgánuma*, egyik legutóbbi számában *Zweiffel* képviselőt (kölni főügyészt) és *Schlink* képviselőt (kölni fellebbviteli bírósági tanácsost) — nos, találja ki az olvasó — „*forradalmi bendő*"-nek [„*Magen*"] nevezi (a „Neue Preussische Zeitung" így írja „bendők" [„Mägen"]). A lap ezeknek az uraknak a „*kimondhatatlan gondolatszegénységéről és gondolatnélküliségéről*" beszél. Úgy véli, hogy még „*Robespierre agyrémei*" is jóval felette állnak e „*központi alosztályi urak*" ötleteinek. *Avis à Messieurs Zweiffel et Schlink*!**

E lapnak ugyanez a száma *Pinto-Hansemannt*[48] a „*szélsőbaloldal vezérének*" nyilvánítja, márpedig a szélsőbaloldal vezérei ellen ugyanezen újság szerint csak egy eszköz létezik — a *statárium* — a *kötél*. *Avis à Monsieur Pinto-Hansemann — a tettnek és a konstáblereknek az ex-minisztere számára*![49]

A „Neue Preussische Zeitung"-ban, állami Moniteur[20] létére, túl sok a naiv nyíltszívűség. Túl hangosan mondja el a különböző pártoknak, amit a Santa Casa[50] lajstromai pecsét alatt őriznek.

A középkorban Vergiliust lapozták fel, ha jósolni akartak. 1848 porosz brumaire-je[11] idején az ember fellapozza a „Neue Preussische Zeitung"-ot, hogy megkímélje magát a jövendölés fáradságától. Új példákat hozunk. Mit készít elő a kamarilla a *katolikusoknak*?

Hallgassátok csak!

A „*Neue Preussische Zeitung*" 115. számában ezt olvassuk:

---

* *V. ö. 4. old.* — *Szerk.*

** *Figyelmeztetés Zweiffel és Schlink urak számára!* — *Szerk.*

„Éppúgy nem igaz az sem, hogy az állam" (tudniillik a porosz királyi állam, a Landwehr-keresztes állam, annak március előtti időszakában) **szűk felekezeti** *jelleget vett fel, és erről az egyoldalú álláspontról irányította a vallásos ügyeket.* **Bár ez a szemrehányás, ha igaz lenne, kifejezetten dicséretet jelentene.** *De nem igaz;* hiszen *tudvalevő,* hogy a mi rezsimünk az **evangelikus kormányzás régi és jó álláspontját** határozottan feladta."

Tudvalevő, hogy *III. Frigyes Vilmos* a vallást a *katonai fegyelem* egyik ágazatává változtatta, és a dissentereket[51] a rendőrséggel kardlapoztatta. Tudvalevő, hogy *IV. Frigyes Vilmos* mint a tizenkét kis próféta egyike az *Eichhorn—Bodelschwingh—Ladenberg*-kormány által erőszakkal át akarta téríttetni a népet és a tudományt *Bunsen vallására.* Tudvalevő, hogy a *lengyeleket* még a *Camphausen*-kormány alatt is éppúgy kifosztották, tűzzel-vassal pusztították, puskatussal ütlegelték *lengyel* voltuk, mint *katolikus* voltuk miatt. A *pomerániaiaknál* mindig az volt a csattanó, hogy Lengyelországban a Szűz Mária-képeket *összekaszabolták* és a katolikus papokat *felakasztották.*

A dissenter protestánsoknak III. Frigyes Vilmos és *IV. Frigyes Vilmos* alatti üldözései éppily tudvalevőek.

Az előbbi várbörtönbe temette mindazokat a protestáns lelkészeket, akik az **általa** külön feltalált ágendákat és dogmatikát elvetették. Ez a férfiú nagy feltaláló **volt** katonai egyenruhák és ágendák dolgában. És az utóbbi? Az *Eichhorn*-**kormány**? Az Eichhorn-kormányt elég csak megemlíteni.

Ámde mindez még nem volt semmi!

„A mi rezsimünk az evangelikus kormányzás régi és jó álláspontját határozottan feladta." Várjátok meg hát a Brandenburg—Manteuffel-*restaurációt, Rajna-tartomány és Vesztfália és Szilézia katolikusai*! Azelőtt *ostorral* fékeztek, ezentúl *skorpiókkal* fognak ostorozni benneteket.[52] *„Határozottan" meg fogjátok* ismerni *„egy* **evangelikus** *kormányzás régi és jó álláspontját"*!

Hát még a *zsidók,* akik szektájuk emancipációja óta, legalábbis előkelő képviselőik személyében, mindenütt *az ellenforradalom élére* álltak, — mi vár rájuk?

Be sem várva a győzelmet, visszavetették őket gettójukba.

Brombergben a kormányzat felújítja a szabad költözködés régi megszorításait, és ilymódon megfosztja a zsidókat az egyik legfőbb 1789-es emberi jogtól, attól, hogy szabadon mehessenek egyik helyről a másikra.

Brandenburg—Manteuffel—Ladenberg auspíciumai alatt ez az *„egyik"* aspektusa a bőbeszédű **IV. Frigyes Vilmos** kormányzatának.

A „*Neue Preussische Zeitung*" a november 11-i* számában a *jólétet* dobta oda csalétekként a „liberális-*konstitucionalista* pártnak". De máris aggályoskodva csóválta a fejét a *konstitucionalisták* miatt.

„Egyelőre a *konstitucionalistáink* persze még *igencsak viszolyognak* attól, hogy az egyletekben vagy a nyilvános szerveikben együttesen *reakciósoknak vallják magukat.*" De a lap megnyugtatásképpen és találóan még hozzáteszi:

„*Külön-külön már régen nem titkolja egyik*" (*liberális-konstitucionalista*) „*sem*, hogy most nincs más menekvés, mint a *törvényes reakció*", azaz a *törvény reakcióssá*, vagy a *reakció törvényessé* tétele, *a reakció törvényerőre emelése.*

A „Neue Preussische Zeitung" a november 15-i** számában már nem teketóriázik annyit a „*konstitucionalistákkal*", akik akarják a *reakciónak törvényerőre* emelését, de berzenkednek a Brandenburg—Manteuffel-kormány ellen, mert az az *ellenforradalmat* sans phrase*** akarja.

„*A közönséges konstitucionalistákat*", mondja, „*sorsukra* kell *hagyni*!"

Aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók!

Figyelmeztetés a közönséges konstitucionalisták számára!

És miben áll Brandenburg—Manteuffel—Ladenberg auspíciumai alatt *IV. Frigyes Vilmos nem-közönséges konstitucionalizmusa*?

A hivatalos kormánylap, az Istennel a királyért és a hazáért Landwehr-kereszt lovagja, elárulja a *nem-közönséges konstitucionalizmus* titkait.

A „legegyszerűbb, legközvetlenebb és legveszélytelenebb orvosság" természetesen a „gyűlés áthelyezése más helyre", egy fővárosból egy őrszobába, Berlinből Brandenburgba.

Ám ez az áthelyezés, mint a „*Neue Preussische Zeitung*" elárulja, csak „*próba*".

„*Ki kell próbálni*", mondja, „*vajon a gyűlés a más helyre való áthelyezés által visszanyeri-e a külső szabad mozgással a belső szabadságot is.*"

Brandenburgban a gyűlés *külsőleg szabad* lesz. Nem lesz többé a zubbonyok[53] befolyása alatt, már csak a bajuszos hadfiak fogják befolyásolni.

De a *belső szabadság*?

Megszabadul-e majd a gyűlés Brandenburgban a XIX. század előítéleteitől és elvetendő, forradalmi érzelmi hatásaitól? Vajon *a lelke* elég *szabad* lesz-e ahhoz, hogy újra proklamálja a feudális vadászati jogokat, az egyéb

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* november 10-i — *Szerk.*

** *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* április 15-i — *Szerk.*

*** — frázis nélkül; köntörfalazás nélkül — *Szerk.*

feudális terhek összes korhadt limlomjait, a rendi megkülönböztetéseket, a cenzúrát, az egyenlőtlen adózást, a nemességet, az abszolút királyságot és a halálbüntetést, amelyért IV. Frigyes Vilmos annyira rajong, a nemzeti munka megrablását és elkótyavetyélését a

„hit, remény és szeretet
színében játszó sápadt csőcselék"[54]

által, kiéhezett parlagi junkerok, gárdahadnagyok és testet öltött minősítési lapok által, — vajon *belsőleg* elég *szabad* lesz-e a nemzetgyűlés még Brandenburgban is ahhoz, hogy a régi nyomorúságnak mindezen cikkelyeit újra *hivatalos hitcikkelyekként* proklamálja?

Tudjuk, hogy az ellenforradalmi párt ezt a konstitucionális jelszót adta ki: *„Az alkotmánymű befejezése!"*

A Brandenburg—Manteuffel—Ladenberg-kormány orgánuma *viszolyog attól*, hogy *ezt az álarcot* tovább viselje.

„A dolgok állása", vallja be a *hivatalos orgánum*, „olyan pontra jutott, amikor *még az alkotmánymű oly rég áhított befejezése sem segíthet már* rajtunk. Mert *leplezhetjük-e továbbra* is, hogy egy olyan okirat, amelyet *paragrafusról paragrafusra* kerékbetörés és bitó fenyegetésével diktálnak a népképviselőknek, ezek pedig *kicsikarnak a koronától, csak addig számít* **majd** *kötelezőnek*, amíg a *legközvetlenebb kényszer fenn tudja tartani.*"

Tehát *paragrafusról paragrafusra* megint *megszüntetni* a nemzetgyűlés által Berlinben kivívott szegényes népjogokat, ez a feladata a nemzetgyűlésnek Brandenburgban!

Ha pedig nem tökéletesen, *paragrafusról paragrafusra restaurálja* a régi limlomot, nos, akkor hát bebizonyítja, hogy Brandenburgban *„a külső mozgásszabadságot"* visszanyerte ugyan, de a Potsdam által megkívánt *belső szabadságot* nem nyerte vissza.

És milyen művelethez folyamodjon a kormány a Brandenburgba költözött gyűlés lelki konokságával szemben, *belső nem-szabad* voltával szemben?

„Be kellene következnie a feloszlatásának", kiált fel a *„Neue Preussische Zeitung"*.

De eszébe jut, hogy a *nép* talán *még kevésbé szabad belsőleg*, mint a gyűlés.

„Felmerülhetne az az *aggály*", mondja vállvonogatva, *„hogy új elektorválasztások nem járnának-e még siralmasabb eredménnyel, mint az elsők."*

A népnek a maga elektorválasztásain meglenne a *külső mozgásszabadsága*. De a *belső szabadság*?

That is the question!*

Az új elektorválasztásokból létrejövő gyűlés paragrafusai elvetemültségben felülmúlhatnák a régieket.

Mi a teendő tehát a „régi" paragrafusok ellen?

A Landwehr-kereszt lovagja pozitúrába vágja magát.

„Az ököl szülte" (a március 19. utáni régi paragrafusokat), *„az ököl fogja megdönteni őket — mégpedig Isten és jog* szerint."

Az *ököl* fogja helyreállítani a „régi jó rezsimet".

Az *ököl* az utolsó érve a koronának; az *ököl* lesz az utolsó érve a népnek.

Hárítsa el a nép mindenekelőtt a sóvár öklök koldulásra nyújtott markait, amelyek civillistákat — és ágyúkat húznak ki a zsebéből. A kérkedő öklök lesoványodnak, mihelyt már nem hizlalja őket. *Tagadja meg a nép mindenekelőtt az adókat*, és — később majd megszámlálja, kinek az oldalán van a *legtöbb ököl.*

Az összes úgynevezett márciusi vívmányok *csak addig számítanak majd kötelezőknek, amíg a legközvetlenebb kényszer fenn tudja őket tartani. Az ököl szülte, az ököl fogja megdönteni őket.*

Ezt a *„Neue Preussische Zeitung"* mondja, és amit a „Neue Preussische Zeitung" mond, azt Potsdam mondta. Ne legyenek hát többé illúzióink! *A népnek kell végeznie a márciusi felemásságokkal, vagy pedig a korona végez velük.*

Bekenntnisse einer schönen Seele

A megírás ideje: 1848 november 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 17. (145.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — Ez itt a kérdés![55] — *Szerk.*

A „Kölnische Zeitung"[1]

Köln, november 16. A „Kölnische Zeitung"[24] szerkesztősége a november 16-i* számában a következő zseniális módon jellemzi önmagát:

„Az anarchiától való mai félelem és a reakciótól való holnapi félelem közötti *ide-oda ingadozásunk* élénken emlékeztet Luthernak ezekre a szavaira: »Az ember olyan, mint egy részeg paraszt; ha az egyik oldalon felkapaszkodik a lóra, a másik oldalon leesik.«"

A *félelem* a „Kölnische Zeitung" pátosza.

Die „Kölnische Zeitung"

A megírás ideje: 1848 november 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 17. (145.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* november 15-i — *Szerk.*

Semmi adót többé!!![1]

Köln, november 16.

A „*Preussischer Staatsanzeiger*"[56], a „*Vossische Zeitung*"[57] és a „*Neue Preussische Zeitung*"[3] kivételével egyetlen berlini lap sem érkezett.

A polgárőrség lefegyverzését a titkos tanácsosok negyedében[58] végrehajtották, de csak a titkos tanácsosok negyedében. Ez ugyanaz a zászlóalj volt, amely október 31-én* orvul legyilkolta a gépgyári munkásokat.[59] Lefegyverzése nyereség a nép ügye számára.

A nemzetgyűlést megintcsak fegyveres erővel kikergették a Köllnisches Rathausból[60]. Ekkor a Mielenz-szállóba vonult, ahol végül egyhangúlag, **226 szavazattal** az alább következő *adómegtagadási* határozatot hozta.[61]

„A Brandenburg-kormány mindaddig nem jogosult állami pénzek fölött rendelkezni és adókat beszedni, amíg a nemzetgyűlés nem folytathatja tovább szabadon üléseit Berlinben.

E határozat november 17-én lép hatályba.

A november 15-i nemzetgyűlés."

A mai naptól tehát az adók megszűntek!!! Az adófizetés hazaárulás, az adómegtagadás a polgár legfőbb kötelessége!

Keine Steuern mehr!!!

A megírás ideje: 1848 november 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 17. (145.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* október 21-én — *Szerk.*

Eichmann leirata[1]

Köln, november 18. „Az adómegtagadásra vonatkozó, nyilvánosságra került felhívások kötelességemmé teszik, hogy komoly figyelmeztetéssel forduljak a gondomra bízott tartományhoz.

Miután a király nyilvánosan feltárta a nemzetgyűlés Berlinből való áthelyezésének súlyos okait, miután a képviselők nagy része elismerte a koronának ezt a jogát s Frankfurtban a német nemzetgyűlés és a központi hatalom is csatlakozott ehhez az elismeréshez, nem állhat szándékomban, hogy én is állást foglaljak azon felfogást illetően, amely a Rajna-tartomány lakosai között az államkormányzat e cselekedetéről kialakulóban van.

Hivatalom azonban azt parancsolja nekem, hogy minden rendelkezésemre álló eszközzel visszautasítsak bármiféle támadást a törvények és a törvények betartása ellen, mert ezek nélkül egyetlen állam sem állhat fenn. Ilyen támadást tartalmaznak ama felhívások, hogy az adókat, a rend és törvényesség fenntartásának nélkülözhetetlen eszközét, az adókat, amelyeket törvényes úton vetettek ki és csak törvénnyel módosíthatók, többé ne fizessék.

A tartomány lakosainak törvénytiszteletéről szerzett tapasztalataim alapján nem tételezhetem fel róluk, hogy súlyos következményekkel járó törvénysértést követnének el, hanem bízom abban, hogy az ilyen kísértéseknek — becsületükre és a köz javára — rendületlenül ellenállnak. Azon nem várt esetekben pedig, amelyekben mégis csalatkoznék ebben a bizalmamban, elvárom az összes tartományi és helyi hatóságoktól, hogy minden törvényadta erejükkel rászorítsák a lakosságot az adófizetésre és hivatali kötelességüket ingadozás nélkül teljesítsék.

Köln, 1848 november 17.

Eichmann
A Rajna-tartomány főprezidense"

Így szólt *Eichmann* ex-miniszter és főprezidens válasza a „demokraták rajnai bizottságának" leiratára.

Vajon Eichmann úr, amikor megírta eme levelét a thessalonikabeliekhez, ismerte-e már a *nemzetgyűlés adómegtagadási határozatát*?

Korábban Eichmann a Pfuel-kormány kebelén belül képviselte a Brandenburgokat és a Manteuffeleket. Most a Rajna-tartomány élén képviseli őket. Eichmann *a kormányon levő ellenforradalom* a Rajna-tartományban.

Eichmann úr leiratainak tehát ugyanaz az értékük, mint Brandenburg úr leiratainak. Eichmann úr pályafutásának méltó lezárása előbb vagy utóbb az lesz, hogy *hazaárulás miatt vád alá helyezik* ezt a derék férfiút, aki ifjonti éveiben fáradhatatlan hévvel expediálta várbörtönbe a „hazaárulókat".

Eichmann főprezidens úr a fenti leiratban *a nemzetgyűlés nyílt ellenségének* nyilvánítja magát, szöges ellentétben *Pinder* szileziai főprezidens úrral, aki tudvalevőleg royalista. Eichmann úr *tehát megszűnt főprezidens* lenni, miként parancsolója, Brandenburg megszűnt miniszter lenni. *Eichmann úr önmagát mozdította el.* Azok a hivatalnokok, akik ellenforradalmi parancsait végrehajtják, ezt a saját kockázatukra teszik.

Ha a Rajna-tartomány lakosai a nemzetgyűlést hatékonyabb módon is akarják támogatni, mint puszta feliratokkal, ha nem akarnak bárgyún és ellenállás nélkül térdet hajtani a kancsuka előtt, akkor *minden hatóságtól*, különösen a *kormányzati prezidensektől*, a *kerületi főnököktől*, a *polgármesterektől* és a városi hatóságoktól ki kell kényszeríteniök egy *hivatalos* nyilatkozatot arról, *hogy ők* hajlandók-e a nemzetgyűlést elismerni és határozatait végrehajtani, **oui ou non**?* Abban az esetben, ha vonakodnak, vagy éppenséggel ezekkel a határozatokkal közvetlenül szembeszegülnek, akkor ki kell nyilvánítani, hogy ezek a hivatalnokok 1. *elmozdíttattak*, 2. *hazaárulók*, a helyükre pedig ideiglenes *biztonsági bizottságokat* kell kinevezni, s csakis ezeknek az utasításai tekintendők jogérvényesnek. Ahol az ellenforradalmi hatóságok erőszakkal meg akarják gátolni ezeknek a biztonsági bizottságoknak a megalakítását és hivatali tevékenységét, ott *mindenfajta erőszakot kell szembeszegezni az erőszakkal.* A *passzív* ellenállásnak *az aktív ellenállásra* kell támaszkodnia. *Másképpen olyan lesz, mint a borjú ellenszegülése a mészárossal szemben.*

Ein Erlass Eichmanns

A megírás ideje: 1848 november 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 19. (147.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — **igen vagy nem**? — *Szerk.*

[A demokraták rajnai kerületi bizottságának felszólítása az adómegtagadásra]

Felhívás[62]

Köln, november 18. A demokraták rajnai kerületi bizottsága felszólítja a Rajna-tartomány összes demokrata egyleteit a következő intézkedések határozatba hozatalára és végrehajtására:

1. Minthogy maga a porosz nemzetgyűlés elhatározta az adómegtagadást*, az erőszakos adóbehajtást mindenfajta ellenállással mindenütt vissza kell utasítani;
2. Mindenütt meg kell szervezni a népfelkelést az ellenség visszaverésére. A vagyontalanok részére közköltségen vagy önkéntes adományokból kell fegyvert meg lőszert beszerezni;
3. A hatóságokat mindenütt fel kell szólítani, hogy hivatalosan nyilatkozzanak, hajlandók-e a nemzetgyűlés határozatait elismerni és végrehajtani? Ha vonakodnak, biztonsági bizottságokat kell kinevezni, mégpedig lehetőleg a községtanácsokkal egyetértésben. A törvényhozó gyűlésnek ellenszegülő községtanácsokat általános népszavazással újjá kell választani.

Köln, november 18.

A demokraták rajnai kerületi bizottsága nevében:

Karl Marx Karl Schapper Schneider II,

[Aufforderung des Rheinischen Kreisausschusses der Demokraten zur Steuerverweigerung]

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 19. (147.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

---

* *V. ö. 26. old. — Szerk.*

A szövetségi törvényszéki választások — Különféle[27]

Bern, november 18. Tegnap közöltem Önökkel[63] az először megválasztott nyolc szövetségi bíró nevét.[64] A tegnapi együttes ülés során még kinevezték: *Follyt* Freiburgból (egyike a nemzeti tanács[30] ottani küldötteinek, akiknek a megválasztását érvénytelenítették), dr. Karl *Brennert*, a bázeli „Schweizerische Nationalzeitung"[65] szerkesztőjét és *Jauch* ügyvédet Uriból, s ilymódon a szövetségi törvényszék a tizenegy bíróval elérte a teljes létszámot. Elnökké *Kernt*, alelnökké dr. K. *Pfyffert* nevezték ki.

Mint tudják, a nemzeti tanács érvénytelenítette a Freiburg kantonban lefolyt választásokat, mert csak azokat a választókat engedték szavazásra, akik készek voltak felesküdni az új szövetségi alkotmányra. Másnap a nemzeti tanács megerősítette votumát azzal, hogy csaknem egyhangúlag (73 szavazattal 13 ellen) elvetette azt a Funk-féle javaslatot, hogy az ügyet *mindkét* tanács döntse el. Ez a határozat, eltekintve a berni helyi pletykától, amelyet előidézett, a német és a francia Svájc radikálisai közötti igen elkeseredett vitákra is alkalmat adott. A dolog így áll: A szövetségi alkotmány szerint az első nemzeti tanácsot a 20. életévüket betöltött és a maguk kantonjában máskülönben is választójogosult összes svájciak választják. Egyebekben a választás egész megszervezését, szabályzatát és a bővebb rendelkezéseket az egyes kantonokra bízták. A freiburgi kormányzat által megkívánt eskü néhány más kantonban is feltétele a választójognak; ezekben a kantonokban minden svájci állampolgárnak, aki először gyakorolja választójogát, fel kell esküdnie a kantonális alkotmányra. Világos, hogy az új alkotmány szerzőjének az volt a *szándéka*, hogy a választásokhoz az általános szavazati jogot biztosítsa; az alkotmány *szó szerinti* értelmében azonban a freiburgi kormányzatnak igaza van, és az adott körülmények között, amikor a papok uralma alatt álló tömény ellenséges többséggel áll szemben, vagy meg kellett kívánnia az esküt, vagy le kellett mondania. Mármost a német radikálisok a törvényhozó szándékához ragaszkodnak, a franciák pedig, Waadttal az élükön, az alkotmány betűjére támaszkodnak, hogy a freiburgi kormányzatot és a számukra annyira kívánatos öt radikális szavazatot a nemzeti tanácsban megmentsék. Kijelentik, hogy a nemzeti tanács határozata nem

más, mint közvetett helyeslése a freiburgi püspök rebelliójának[38], amely — s ebben csakugyan igazuk van — a freiburgi radikális kormányzat bukására és ebben a kantonban egy sonderbundos[34] kormányzat létrehozására vezetne. A berni radikálisokat és a többi német radikálist „teoretikusoknak", „üres absztrakciók gyártóinak", „doktrinéreknek" stb. titulálják. Igaz, hogy a német-svájci radikálisok, többnyire ügyvédek, gyakran túlságosan ragaszkodnak jogi álláspontjukhoz, a waadtiak meg a genfiek viszont, akik a francia forradalmi iskolán nevelkedtek, jobb politikusok és a jogot olykor félvállról veszik.

Ennek a francia-svájci irányzatnak legerélyesebb lapja a lausanne-i „Nouvelliste Vaudois"[66], a „permanensnek nyilvánított forradalom orgánuma", ahogyan a konzervatívok és még a higgadt liberálisok is nevezik. Ez az egyébként korántsem szellem és könnyedség nélkül szerkesztett lap különösebb teketória nélkül kitűzi a vörös köztársaság zászlaját, állást foglal a párizsi júniusi felkelők mellett, Latour halálát Bécsben „a szuverén népbíráskodás hatalmas aktusának" nevezi és keserű iróniával gúnyolja a reakciós pietista „Courrier Suisse"-t[67], amely az ilyetén szörnyűségeken szemforgatva jajveszékelt. Pedig ez a „Nouvelliste" a waadti kormányzat egy erős pártjának az orgánuma, sőt szinte azt mondhatnók, hogy e kormányzat többségének az orgánuma; és mégis Waadtban minden teljesen rendben van, a nép nyugodt és lelkes híve kormányzatának, amint azt éppen a nemzeti tanács választásai ismét bizonyítják.

A „Revue de Genève"[36] félhivatalos közlése szerint Genf egyes jelentéktelen, a régebbi konkordátumokban kikötött fenntartásokkal ratifikálni fogja a freiburgi püspök miatt összehívott egyházmegyei konferencia határozatait[68] (ezeket Önök bizonyára régóta ismerik). Az egyházmegye többi kantonja már ratifikálta őket. Mihelyt az összes ratifikálások befutnak, jelenti továbbá a lap, Marilley püspököt szabadon engedik, minthogy Freiburg kanton kijelentette, hogy meg akarja szüntetni a püspök ellen a legutóbbi felkelési kísérletben való részvétele miatt indított bűnügyi vizsgálatot.

Mindenki igen kíváncsian várja a szövetségi főváros megválasztását. Ha nem Bernt választanák meg, és egyesek ennek előjelét látják abban a körülményben, hogy egyetlen bernit sem neveztek ki sem a szövetségi tanács elnökévé, sem alelnökévé, akkor itt kitör egy mozgalom, amely Ochsenbein bukását, a radikális irányzat (Stämpfli, Niggeler, Stockmar stb.) többségre jutását s az éppen bevezetett szövetségi alkotmány revízióját eredményezné. Ugyanis az alkotmány szerint, mihelyt ezt 50 000 választóképes svájci polgár követeli, fel kell oszlatni mindkét tanácsot és új tanácsokat kell vász-

tani az alkotmány revíziójára. Bern egymagában könnyen összehoz ennyi aláírást, nem is számítva azokat a tömegeket, amelyek a haladott román kantonokból csatlakoznának, az egykamarás rendszerre és a nagyobb centralizációra való kilátástól sarkallva. Ámde minden találgatás a svájci tanácsok szavazatait illetően puszta fecsegés; a végtelen szétforgácsoltság, a történelmi föderatív köztársaságnak ez a szükségszerű következménye, az érdekek hihetetlen kuszasága és a meghatározó indítékok érthetetlen zűrzavara meghiúsít minden politizálgatást arról, hogy mi a valószínű és mi a lehetséges.

Wahlen für das Bundesgericht — Verschiedenes

A megírás ideje: 1848 november 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 23. (150.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A városi tanács[1]

Köln, november 20. A kölni községtanács petíciót küldött Berlinbe, amelyben esedezve kéri a királyt, hogy a királyság megmentése érdekében mozdítsa el a kormányt.

A kölni városi tanács, respective Dumont úr és társai, a királyhoz fordul, míg az egész Rajna-tartomány elfordul a királytól, hogy az alkotmányozó gyűlés felé forduljon. Dumont úr, respective a városi tanács, a királyt akarja megmenteni, míg a Rajna-tartomány csak arra gondol, hogy önmagát mentse meg. Mintha a király megmentése összefüggne a Rajna-tartomány megmentésével! Olyan pillanatban, amikor a királyok és császárok ostromállapotokkal és ágyúzással mentik meg magukat, akarja megmenteni a városi tanács a királyt. Ki bízta meg a városi tanácsot, hogy a királyt megmentse és olyan petíciót intézzen hozzá, amely a kölni hétalvók legszervilisebb műve? A királlyal és a kölni városi tanáccsal kapcsolatos előzmények után az utóbbi csupán csak rúgásokért esedezik.

Ha a kölni városi tanács inkább a berlini képviselők határozatával* törődött volna, mint a király kényúri akaratával és megmentésével, akkor már rég megszállatta volna Köln város kapuit, hogy megakadályozza az adók beszedését és nyomatékot adjon a kamara akaratának. Ezért a kölni városi tanácsot haladéktalanul el kell mozdítani. Mindazokat a törvényszéki és adóügyi hatóságokat, amelyek nem akadályozzák meg teljes energiájukkal az adók behajtását, hazaárulókként kell kezelni.

Ha Köln városa nem mozdítja el városi tanácsát és nem küld azonnal két új képviselőt Berlinbe a megfutamodottak helyére[13], akkor megérdemli a — *kancsukát.*

Der Stadtrat

A megírás ideje: 1848 november 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 21. (148.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 26. old. — Szerk.*

[Felhívás a Rajna-tartomány demokratáihoz]

Felhívás

Köln, november 20.

Rajna-tartomány demokratái!

A közismert **Zweiffel** főügyész **Leuthaus** vizsgálóbíró útján a Ti bizottságotokat[43] idézte holnapra törvény elé Eichmann főprezidens helyett a rebellióra való nyílt felszólítás vádjával.

Botrányra számítanak; a kölni parancsnokság minden előkészületet megtett; egy hazaáruló kormány által kiadott parancs szerint Köln ebből az alkalomból ostromállapotba helyezendő.

Hiúsítsátok meg ezt a reményt. Bármi történjék is velünk, viselkedjetek nyugodtan.

A kongresszust minden körülmények között megtartjuk.[69]

A Rajna-tartomány inkább utolsó csepp vérét ontja, semmint alávesse magát a karduralomnak.

Karl Marx **Karl Schapper** **Schneider II.**

[Aufruf an die Demokraten der Rheinprovinz]

A megírás ideje: 1848 november 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 21. (148.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

A Brandenburg — Manteuffel-kormány proklamációjáról az adómegtagadás ügyében[1]

Köln, november 21. A Brandenburg—Manteuffel-kormány az összes királyi kormányzatoknak parancsot adott az adók erőszakos intézkedésekkel való behajtására.[70]

A törvényellenes talajon álló Brandenburg—Manteuffel-kormány az adómegtagadókkal szemben kényszerítő eszközöket, a vagyontalanokkal szemben pedig elnézést javasol.

A kormány tehát két kategóriáját állítja fel a nem fizetőknek. Egyesek azért nem fizetnek, hogy engedelmeskedjenek a nemzetgyűlés akaratának, mások pedig azért nem fizetnek, mert nem tudnak fizetni. A kormány szándéka nagyon is világos. Meg akarja osztani a demokratákat; rá akarja bírni a parasztokat meg a munkásokat, hogy számítsák magukat a vagyontalanságból nem fizetők közé, hogy elválassza őket a törvényességből nem fizetőktől, s ezáltal az utóbbiakat megfossza az előbbiek segítségétől. De ez a terv meg fog hiúsulni; a nép felismeri, hogy egyetemlegesen felelős az adók megtagadásáért, mint ahogy korábban egyetemlegesen volt felelős az adók behajtásáért.

A harc a fizető hatalom és a megfizetett hatalom között fog eldőlni.

Über die Proklamation des Ministeriums
Brandenburg—Manteuffel
in Betreff der Steuerverweigerung
A megírás ideje: 1848 november 21.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 november 22. (149.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

A főügyészség és a „Neue Rheinische Zeitung"[1]

Köln, november 21. Ki áll a jogtalajon, Eichmann főprezidens* vagy a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői? Ki való a börtön talajára, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői vagy Eichmann főprezidens? Ez a kérdés áll most döntés végett a Zweiffel-féle ügyészség előtt. Vajon a Zweiffel-féle ügyészség a Brandenburg-kormány oldalára áll-e, vagy pedig Zweiffel főügyész mint a „Neue Rheinische Zeitung" régi munkatársa[71], a kollégái pártját fogja-e? Ez a kérdés áll most döntés végett a közönség előtt.

A „Neue Rheinische Zeitung" már a nemzetgyűlés határozata** előtt szorgalmazta az adófizetés szüneteltetését;*** törvényes volt a törvényhozó hatalom előtt. És ha a törvényességnek ez a megelőzése törvénytelenség, akkor a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége teljes hat napig törvénytelen talajon állott. Zweiffel úrnak módjában lett volna e hat nap alatt vizsgálatot folytatni [inquirieren], de a hetedik napon meg kellett volna pihennie inkvizitori buzgóságától.[72]

Ám a hetedik napon, amikor a teremtés műve elvégeztetett és Zweiffel úr megszentelte a szombat napját, a nemzetgyűlés pedig törvényerőre emelte az adók megtagadását, Eichmann prezidens Zweiffel úrhoz fordult, hogy folytasson vizsgálatot azok ellen, akik az adók megtagadását provokálták. Ki provokálta az adómegtagadást? A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége vagy a berlini nemzetgyűlés? Kit kell letartóztatnia Zweiffel úrnak, régi kollégáit, a berlini képviselőket, vagy régi munkatársait, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőit, avagy Eichmann prefektus urat? Zweiffel úr ez ideig még senkit sem tartóztatott le.

Ennélfogva javasoljuk, hogy egy másik Zweiffel tartóztassa le Zweiffel

---

* *V. ö. 27—28. old. — Szerk.*
** *V. ö. 26. old. — Szerk.*
*** *V. ö. 16—19. old. — Szerk.*

urat azért, mert a szombat napja előtt nem tartóztatta le a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőit, a szombat napja után pedig nem tartóztatta le Eichmann urat.

Die Oberprokuratur
und die „Neue Rheinische Zeitung"

A megírás ideje: 1848 november 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 november 22. (149.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A berlini és a kölni államügyészség[1]

Köln, november 21. Berlinben az államügyészség leteszi a fegyvert egy *hazaáruló* előtt. Sethe úr első államügyész ahelyett, hogy eleget tenne a nemzetgyűlés azon felszólításának, hogy teljesítse kötelességét a hazaáruló Brandenburggal szemben — lemond.

A demokraták rajnai kerületi bizottsága ellen, amely a nemzetgyűlés törvényes határozatának a lehető legnagyobb mérvű elterjesztésén fáradozik és egy *hazaáruló* terveinek a meghiúsítására szólít fel*, a kölni államügyész eljárást indít — *rebellió* (?!) miatt.

„Akié a hatalom, azé a jog."[73] — A *jog* képviselői mindenütt a *hatalom* oldalán állnak.

Die Staatsanwaltschaft in Berlin und in Köln

A megírás ideje: 1848 november 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 november 22. (149.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 26. old. — Szerk.*

A frankfurti gyűlés[1]

Köln, november 22. A frankfurti parlament[74] a berlini gyűlésnek az adómegtagadásra vonatkozó határozatát törvényellenesnek, s mint ilyent semmisnek és érvénytelennek nyilvánította.[75] Ezzel Brandenburg mellett, Wrangel mellett, a sajátlagos poroszság mellett foglalt állást. Frankfurt Berlinbe, Berlin Frankfurtba költözött át. A német parlament Berlinben van, a porosz parlament Frankfurtban. A porosz parlament németté, a német pedig brandenburgi-porosszá vált. Poroszországnak fel kellene oldódnia Németországban, s a frankfurti német parlament most azt akarja, hogy Németország oldódjon fel Poroszországban!

A német parlament! Ugyan ki beszélt német parlamentről a berlini és a bécsi súlyos események után. Robert Blum halála után senki sem gondolt többé a nemes Gagern életére. Egy Brandenburg—Manteuffel-kormány után az ördög sem gondolt már egy Schmerlingre. A professzor uraknak, akik privát gyönyörűségükre „történelmet csináltak"*, el kellett tűrniök Bécs ágyúzását, Robert Blum meggyilkolását, Windischgrätz barbárságát! Azok az urak, akik annyira szívükön viselték Németország kultúrtörténetét, átengedték a kultúra gyakorlati alkalmazását egy Jellachichnak és horvátjainak[76]! Mialatt a professzorok a történelem elméletét csinálták, a történelem folytatta a maga viharos száguldását és vajmi keveset törődött a professzor urak történelmével.

A tegnapelőtti határozat megsemmisítette a frankfurti parlamentet. A hazaáruló Brandenburg karjaiba kergette. A frankfurti parlament hazaárulást követett el, és el kell ítélni. Ha egy egész nép felkel, hogy a királyi önkény egy aktusa ellen tiltakozzék, ha ez a tiltakozás teljesen törvényes úton, az adók megtagadása által történik, és a professzorok gyűlése az adóknak ezt a megtagadását, az egész népnek ezt a felkelését, minden illetékesség nélkül, törvényellenesnek nyilvánítja, akkor ez a gyűlés törvényen kívül álló, akkor ez hazaáruló gyűlés.

A frankfurti gyűlés mindazon tagjainak, akik a határozat ellen szavaztak,

---

* *V. ö. 5. köt. 67., 173. old. — Szerk.*

kötelességük ebből a „jobblétre szenderült szövetségi gyűlésből" kilépni. A demokratáknak kötelességük ezeket a kilépő „poroszokat" beválasztani a berlini német nemzetgyűlésbe a kivált „németek" helyére. A berlini nemzetgyűlés nem „rész", hanem teljes egész, hiszen határozatképes. A brandenburgi gyűlés Frankfurtban viszont „résszé" lesz, mert a 150 képviselőt, akiknek a kilépése szükségszerűvé vált, bizonyára még jó néhányan követni fogják, akik nem akarnak egy frankfurti szövetségi gyűlést konstituálni. A frankfurti parlament! Retteg a vörös köztársaságtól, és *vörös monarchiát* dekretál! Mi nem akarunk *vörös* monarchiát, nem akarjuk, hogy Ausztria bíborvörösre festett koronája kerüljön Poroszország fölé, s ezért a német parlamentet hazaárulónak nyilvánítjuk! De nem, túlságosan megtiszteljük ezzel; politikai fontosságot tulajdonítunk neki, holott azt régen elvesztette. A legszigorúbb ítéletet már kimérték rá — határozatainak semmibevevését és a — feledést.

Die Frankfurter Versammlung

A megírás ideje: 1848 november 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 23. (150.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Ostromállapot mindenütt[1]]

Köln, november 22. Azt jósoltuk a kölni városi tanácsnak, hogy a királyhoz intézett petíciójára válaszként rúgásokat fog kapni.* Tévedtünk. A községtanács megkapta ugyan a rúgásokat, de nem a királytól, hanem Manteuffel—Brandenburgtól.[77] Tant pis!** Azt mondottuk továbbá, hogy a frankfurti parlament határozata után a baloldalnak kötelessége kilépni.*** Mint halljuk, nemcsak a baloldal, hanem a balközép is kilépett, hogy egy demokratikus központi bizottságot alakítson. Tant mieux!°

Ostromállapotok — ezek a márciusi forradalom vívmányai. Düsseldorf ostromállapotban! Egy várost azért vesznek ostrom alá, hogy meghódítsák. Poroszország összes városait egymás után ostromállapotba helyezik azért, hogy visszahódítsák őket. Egész Poroszországot vissza kell hódítani, mert egész Poroszország elpártolt Poroszországtól. Hogyan valósítják meg az ostromállapotot? A polgárok lefegyverzése útján. Hogyan lehet olyan várost, mint Köln, amely már le van fegyverezve, ismét ostromállapotba helyezni? Úgy, hogy előzőleg visszaadják neki a fegyvereket. Kölnt újra ostromállapotba helyezni annyi, mint Kölnnek a fegyvereket kézbe adni. Éljen az ostromállapot!

[Belagerungszustand überall]

A megírás ideje: 1848 november 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung". 1848 november 23. (150.) sz. (különkiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

---

* *V. ö. 33. old. — Szerk.*

** — Annál rosszabb! — *Szerk.*

*** *V. ö. 39—40. old. — Szerk.*

° — Annál jobb! — *Szerk.*

A német központi hatalom és Svájc[78]

Köln, november 24. A múlt század komédiáiban, különösen a franciákban, mindig akad egy szolga, aki azzal mulattatja a közönséget, hogy minden pillanatban verést, ütlegeket, roppant hatásos jelenetekben pedig rúgásokat is kap. Ezeknek a szolgáknak a szerepe persze nem hálás, de mégis irigylésreméltó ahhoz a szerephez képest, amely a mi frankfurti birodalmi színházunkban van műsoron: a birodalmi külügyminiszter szerepéhez képest. A vígjátéki szolgáknak legalább van egy eszközük arra, hogy bosszút álljanak — van bennük elmésség. De a birodalmi miniszter!

Legyünk igazságosak. Az 1848-as év egyetlen külügyminiszternek sem termett rózsákat. Palmerston és Nesselrode mostanáig örültek, hogy nyugton hagyták őket. A lendületes Lamartine, aki kiáltványaival még német aggszűzeket és özvegyeket is könnyekre fakasztott, kénytelen volt tört szárnyakkal, megtépázva, szemérmesen félrevonulni. Utóda, Bastide, aki még egy évvel ezelőtt a „National"-ban[79] és az obskúrus „Revue nationale"-ban[80] hivatalos hadi trombitaharsogtatóként a legerényesebb felindulásban háborgott Guizot gyáva politikájáról, most esténként csendes könnyeket hullat oeuvres complètes de la veille-jét* olvasván, és ama keserves gondolat miatt, hogy napról napra jobban lesüllyed a tisztes köztársaság Guizot-jához. De mindezeknek a miniszteréknek van egy vigaszuk: ha nagy méretekben rosszul ment is nekik, kicsinyben, a dán, szicíliai, argentínai, havasalföldi és más távoleső kérdésekben, visszafizethettek érte. Még a porosz külügyminiszternek, Arnim úrnak is megvolt az az elégtétele, amikor megkötötte a kellemetlen dán fegyverszünetet, hogy nem csupán rászedett volt, hanem valakit ő is rászed, s ez a valaki — a birodalmi miniszter volt!

Valóban, a birodalmi külügyminiszter valamennyiük közül az egyetlen, aki teljesen passzív szerepet játszott, aki csak kapott, de nem osztogatott döféseket. Hivatalbalépésének első napjaitól kezdve ő volt a kiszemelt áldozati bárány, akire a szomszéd államokbeli összes kollégái kiöntötték mér-

* — (a forradalom) előestéjén írt összes műveit — *Szerk.*

güket, akin mindnyájan bosszút álltak a diplomáciai élet apró szenvedéseiért, amelyekből nekik is kijutott a részük. Amikor ütötték és kínozták, száját nem nyitotta meg, mint a bárány, mely mészárszékre vitetik.[81] Mondhatja-e valaki, hogy a birodalmi miniszter akár csak a haja szálát is meggörbítette? Igazán, a német nemzet sosem fogja elfelejteni Schmerling úrnak, hogy ilyen határozottsággal és következetességgel merte felújítani a régi szent római birodalom hagyományait.

Kell-e még von Schmerling úr tűrő hősiességét diplomáciai sikereinek lajstromával kimutatnunk? Vissza kell-e térnünk Max Gagern úrnak Frankfurtból Schleswigbe tett utazására, a „Sophiens Reise von Memel nach Sachsen"[82] című hajdani regénynek erre a méltó párjára? Kell-e újra felhoznunk a dán fegyverszünet egész épületes históriáját? Kell-e bővebben foglalkoznunk a balul sikerült piemonti közvetítő-javaslattal és Heckscher úrnak birodalmi ösztöndíjjal tett diplomáciai tanulmányútjával? Erre nincs szükség. A tények túlságosan frissek és túlságosan csattanósak ahhoz, hogy akár csak említenünk kelljen őket.

De mindennek van határa, s végül a legtürelmesebb férfiúnak is meg kell egyszer mutatnia, hogy legény a talpán, mondja a német nyárspolgár. Híven annak az osztálynak ezen alapelvéhez, amelyet államférfiaink a németországi megbízható többségnek nyilvánítanak, végül von Schmerling úr is szükségét érezte egyszer annak, hogy megmutassa, milyen legény ő a talpán. Az áldozati bárány bűnbakot keresett, és azt hitte, hogy ezt végül megtalálta Svájcban. Svájc — alig két és félmillió lakos, akik ráadásul republikánusok, az a menedékhely, ahonnan Hecker és Struve betörtek Németországba[83] és nagyon nyugtalanították az új szent római birodalmat —, lehet-e jobb és egyszersmind veszélytelenebb alkalmat találni annak bebizonyítására, hogy a „nagy Németország" legény a talpán?

Nyomban „erélyes" jegyzék ment Bern főkantonhoz[84] a menekültek üzelmei miatt. Bern főkanton azonban, igazának tudatában, a „kis Svájc" nevében éppoly erélyesen válaszolt a „nagy Németországnak". Ám ez koránt sem félemlítette meg Schmerling urat. Bámulatos gyorsasággal lett még inkább legény a talpán, és már október 23-án megszerkesztettek egy újabb, még „erélyesebb" jegyzéket, amelyet november 2-án átnyújtottak a főkantonnak. Schmerling úr ebben már virgáccsal fenyegette az illetlen Svájcot. A birodalmi miniszternél is fürgébb főkanton már két nap múlva, ugyanolyan nyugodtan és határozottan válaszolt, mint előzőleg, Schmerling úr tehát most már életbe fogja léptetni Svájc ellen „intézkedéseit és rendszabályait".[85] Máris a legszorgosabban foglalkozik ezzel, amint azt a frankfurti gyűlésben kijelentette.

Ha ez a fenyegetés a szokásos birodalmi bohózat lenne, amilyenből ebben az évben már oly sokat láttunk, egy szót sem vesztegetnénk rá. De minthogy a mi birodalmi Don Quijotéinkról, vagy inkább birodalmi Sanchóinkról az ő Barataria szigetük[86] külügyeinek intézésében sohasem tételezhetünk fel elég tudatlanságot, könnyen megtörténhet, hogy emiatt a svájci nézeteltérés miatt mindenféle újabb bonyodalmakba kerülünk. Quidquid delirant reges* stb.

Vegyük hát szemügyre kissé alaposabban a Svájchoz intézett birodalmi jegyzéket.

Ismeretes, hogy a svájciak németül rosszul beszélnek, és írni se sokkal jobban írnak. A főkanton válaszjegyzéke azonban, ami a stílust illeti, goethei kerekségű mestermű a birodalmi minisztérium iskolás, ügyefogyott, a kifejezéssel állandóan küszködő németségéhez képest. A svájci diplomata (mint mondják, Schiess szövetségi kancellár) úgy látszik szándékosan írt különösen tiszta, folyékony és művelt nyelven azért, hogy már ebben a vonatkozásban is ironikus ellentétet képezzen a birodalmi kormányzó jegyzékével szemben, amelyet bizonyára még Jellachichnak egy vörösköpenyese[88] sem stilizálhatott volna meg rosszabbul. Mint alább látni fogjuk, a birodalmi jegyzék egyes mondatai egyszerűen érthetetlenek, mások pedig nagyon döcögősek. Talán éppen ezeket a mondatokat írták *„az őszinteség nyelvén,* melynek használatát a birodalmi kormányzó kormánya mindenkor kötelezőnek fogja tartani magára nézve a népek közötti érintkezésben"?

Nem áll jobban a dolog Schmerling úrnál a tartalom tekintetében sem. Mindjárt az első bekezdésben emlékeztet „azon tényre, hogy a f. év június 30-i német jegyzékről több héten át, mielőtt arra bárminemű válasz bekövetkezett volna, a Tagsatzungban[30] olyan hangnemben tárgyaltak, amely abban az időben Németország valamely képviselőjének Svájcban való tartózkodását lehetetlenné tette volna". (Itt van mindjárt egy stílusminta.)

A főkanton elég jóindulatú ahhoz, hogy a Tagsatzung jegyzőkönyvei alapján bebizonyítsa „a birodalmi kormányzó kormányának", hogy ezek a „több héten át" tartó viták *egyetlenegy* nap egyetlen rövid tárgyalására korlátozódnak. Látható, hogy birodalmi miniszterünk ahelyett, hogy az ügyiratokat fellapozná, inkább zavaros emlékezőtehetsége kincseskamrájában bízik. Találunk majd erre még több bizonyítékot is.

A birodalmi kormányzó kormánya egyébként a főkantonnak ebben az előzékenységében, abban a készségében, amellyel gyenge emlékezőtehetségét kisegíti, Svájc „jószomszédi érzületeinek" bizonyítékát láthatja. Való-

* — Hogyha király őrjöng (a görögség szenved azért meg)[87] — *Szerk.*

ban, ha a birodalmi kormányzó kormánya megengedte volna magának, hogy egy jegyzékben ilyen módon beszéljen az angol parlamenti vitákról, Palmerston száraz gőgje egész másképp mutatott volna ajtót neki! A londoni porosz és osztrák követ elmondhatná, milyen tárgyalások folytak nyilvánosan az ő államaikról és jegyzékeikről anélkül, hogy bárki arra gondolt volna, hogy ezáltal londoni tartózkodásuk lehetetlenné vált. Ezek az iskolásfiúk akarják Svájcot nemzetközi jogra tanítani, holott még azt sem tudják, hogy szuverén gyűlések tárgyalásaiból csak *az* tartozik rájuk, amit határozatba hoznak, de amiről beszélnek, az nem! Ezek a logikus elmék ugyanebben a jegyzékben azt állítják, hogy „Svájcnak tudnia kell, hogy Németországtól nem indulhatnak ki a sajtószabadság elleni támadások" (e sorokat a „Neue Rheinische Zeitung"-ban kinyomatni is elég már ahhoz, hogy keserű iróniának hassanak) — és még az akkori legfelsőbb svájci hatóságok vitaszabadságába is be akarnak avatkozni!

„Elvi vita nem forog fenn. Nem a menedékjogról van szó, sem pedig a sajtószabadságról. Svájcnak tudnia kell, hogy Németországtól nem indulhatnak ki e jogok elleni támadások. Svájc több ízben kijelentette, hogy nem fogja tűrni az ezekkel való visszaélést, elismerte, hogy a menedékjog nem válhat iparrá Svájc számára" (mit jelentsen ez?), „hadiállapottá Németország számára" (a menedékjog hadiállapot, micsoda németség!), „hogy különbségnek kell lenni az üldözötteknek nyújtott menedék és útonállóknak alkalmas búvóhely között."

„Útonállóknak alkalmas búvóhely!" Talán bizony Rinaldo Rinaldini[89] és a Gottfried Bassénál Quedlinburgban megjelent rablóvezérek valamennyien átvonultak bandájukkal az Abruzzókból a Rajna mellé, hogy alkalmas időpontban kifosszák a badeni felvidéket? Talán Karl Moor[90] közeledik a Cseh-erdőből? Avagy Sintérjankó[91] hátrahagyott egy unokaöcsöt is, aki „nagybátyjának unokaöccseként" Svájcból akarja folytatni a dinasztiát[92]? Szó sincs róla! Struve, aki a badeni fogházban ül, Struvéné és az a néhány munkás, akik *fegyvertelenül* lépték át a határt, ezek azok az „útonállók", akiknek Svájcban „búvóhelyük" volt, vagy állítólag még van is. A birodalmi hatalom, amely nincs megelégedve a foglyokkal, akiken bosszút állhat, annyira kivetkezik minden jómodorból, hogy a szerencsésen elmenekültek után szitkokat zúdít a Rajnán túlra.

„Svájc tudja, hogy tőle nem a sajtó üldözését követelik, hogy nem az újságokról és a röplapokról, hanem ezek szerzőiről van szó, akik közvetlenül a határon éjjel és nappal uszító iratok tömeges behurcolásával aljas csempészháborút folytatnak Németország ellen."

„Behurcolás!" „Uszító iratok!" „Aljas csempészháború!" A kifejezések

egyre műveltebbek, egyre diplomatikusabbak lesznek — de hát nem „tartja-e kötelezőnek magára nézve" a birodalmi kormányzó kormánya az „őszinteség nyelvét"?

És nyelve csakugyan különösen „őszinte"! Nem követeli Svájctól a sajtó üldözését; nem az „újságokról és a röplapokról" beszél, hanem „ezek *szerzőiről*". Az ő ügyködésüknek kell véget vetni. De tisztelt „birodalmi kormányzói kormány", ha Németországban pert indítanak egy újság, például a „Neue Rheinische Zeitung" ellen, akkor a lapról van-e szó, amely ország-világnak a kezében van és nem lehet már kivonni a forgalomból, vagy pedig a „szerzőkről", akiket becsuknak és bíróság elé állítanak? Ez a derék kormány nem kívánja a sajtó üldözését, csupán a sajtó *szerzőinek* az üldözését. Becsületes fickók! Csodálatosan „őszinte nyelv"!

Ezek a szerzők „uszító iratok tömeges behurcolásával aljas csempészháborút folytatnak Németország ellen". Az „útonállók" eme bűne valóban megbocsáthatatlan, annál is inkább, mert „éjjel és nappal" történik, s hogy Svájc ezt eltűri, az a nemzetközi jog égbekiáltó megsértése.

Gibraltárból egész hajórakományokkal csempésznek be angol árut Spanyolországba, s a spanyol papok kijelentik, hogy az angolok onnan „uszító evangelikus írások behurcolásával", például a Bibliatársaság spanyol nyelvű bibliáival, aljas csempészháborút folytatnak a katolikus egyház ellen. Barcelona gyárosai ugyanígy átkozódnak azon aljas csempészháború miatt, amely onnan angol kalikó behurcolásával folyik a spanyol ipar ellen. De ha a spanyol követ csak egyszer is panaszt emelne emiatt, Palmerston ezt felelné: thou blockhead*, hisz éppen ezért foglaltuk el Gibraltárt! Eddig valamennyi többi kormány túlságosan tapintatos, jóízlésű és megfontolt volt, semhogy jegyzékekben emeljen panaszt a csempészet miatt. A birodalmi kormányzó naiv kormánya azonban olyannyira „őszinte nyelven" beszél, hogy teljes nyíltszívűséggel kijelenti: Svájc megsérti a nemzetközi jogot, ha a badeni vámőrök nem kellőképpen ügyelnek.

„Végül Svájcnak tisztában kell lennie azzal is, hogy a külföld azon joga, hogy védekezzen az ilyen *méltánytalanság* ellen, nem függhet attól, hogy a svájci hatóságok nem tudják vagy nem akarják megakadályozni ezeket a méltánytalanságokat."

A birodalmi kormányzó kormánya láthatólag egyáltalán „nincs tisztában azzal", hogy Svájc „azon joga", hogy mindenkit békében hagyjon, aki aláveti magát az ország törvényeinek, még ha behurcolással stb. aljas csempészháborút stb. folytat is, „nem függhet attól, hogy a *német* hatóságok

* — te tuskófej — *Szerk.*

nem tudják vagy nem akarják megakadályozni" ezt a csempészetet. A birodalmi kormányzó kormánya szívlelje meg Heine válaszát annak a hamburginak, aki a nagy tűz miatt siránkozott:

„Hozzatok jobb törvényeket
S modernebb vízipuskát"[93],

és akkor nem lesz többé szüksége arra, hogy a jövőben nevetségessé tegye magát nyelvének őszinteségével.

„Csupán a tényekről folyik vita", mondja a továbbiakban, s így hát végre az aljas csempészháborún kívül egynéhány más, jelentős tényről fogunk hallani. Kíváncsian várjuk.

„A magas főkanton, hivatkozva tájékozatlanságára, azt kívánja, hogy bocsássanak rendelkezésére konkrét bizonyítékot olyan eseményekről, amelyek a svájci hatóságok ellen emelt vádakat megerősíthetik."

Ez nyilvánvalóan igen ésszerű kívánság a magas főkanton részéről. És vajon a birodalmi kormányzó kormánya a legkészségesebben eleget tesz-e ennek a méltányos kívánságnak?

Korántsem. Halljuk csak:

„Ám ország-világ előtt ismert dolgokban a kormányok közötti kontradiktórius peres eljárás a népek között nem szokásos."

Íme egy kemény lecke nemzetközi jogból a pimasz kis Svájcnak, amely azt képzeli, hogy éppoly szemtelenül fölényeskedhet a nagy Németország birodalmi kormányzójának kormányával, mint egykor a kis Dánia. Példát vehetne a dán fegyverszünetről és szerényebb lehetne. Különben ugyanúgy járhat.[94]

Ha egy szomszédállamtól egy közönséges bűnöző kiadását kívánják, akkor kontradiktórius eljárást folytatnak, ha a bűn mégoly „ország-világ előtt ismert" is. De az a kontradiktórius eljárás, jobbanmondva a bűnösség puszta bizonyítéka, amelyet Svájc kíván, mielőtt intézkedéseket tesz — nem a határát átlépő közönséges bűnözők ellen, nem is menekültek ellen, nem, a *saját*, a demokratikus népi választásokból kikerült *hivatalnokai* ellen —, ilyen bizonyíték „a népek között nem szokásos"! Valóban, az „őszinteség nyelve" egy pillanatra sem tagadja meg magát. *Őszintébben* nem lehet bevallani, hogy semmiféle bizonyítékok nincsenek.

És most kérdések özöne következik, amelyben mindezen ország-világ előtt ismert tények felsoroltatnak.

„Kételkedik-e valaki a német bujtogatók svájci üzelmeiben?"

Bizonyára senki sem, éppoly kevéssé, mint Schmerling úr frankfurti üzel-

meiben. Hogy a német menekültek Svájcban többnyire „űznek" valamit, az világos. A kérdés csak az, hogy *mit* űznek, s ezt nyilván maga Schmerling úr sem tudja, különben megmondaná.

„Kételkedik-e valaki a menekült-sajtóban?"

Bizonyára senki sem. De hiszen maga Schmerling úr jelenti ki, hogy Németországtól nem indulhatnak ki a sajtószabadság elleni támadások. És ha kiindulnának, Svájc minden bizonnyal vissza tudná verni őket. Mit jelent hát ez a kérdés? Ha lefordítjuk az „őszinteség nyelvéről" németre, akkor csak ezt jelenti: Svájc a menekültek számára szüntesse meg a sajtószabadságot. A un autre, Monsieur de Schmerling!*

„Vajon Németországnak bizonyítania kell-e Európa előtt a muttenzi zarándoklásokat[95]?"

Bizonyára nem, ravasz „birodalmi kormányzói kormány". De annak bizonyítása, hogy ezek a zarándoklások voltak az okai a Struve-féle betörésnek, vagy esetleg valami más, a Svájc elleni panaszra több indokot adó vállalkozásnak, az nem hozna szégyent a birodalmi kormányzó kormányára, de annál több nehézséget okozna neki.

A főkanton ismét olyan előzékeny, hogy többet tesz, mint ami „a népek között szokásos", és emlékezteti Schmerling urat, hogy a muttenzi zarándoklások éppen *Heckernek* szóltak, hogy Hecker *ellenezte* a második betörést, sőt, hogy szándékai felől minden kétséget eloszlasson, elment Amerikába, hogy a zarándoklók között a német nemzetgyűlés kiemelkedő tagjai voltak. A főkanton elég tapintatos ahhoz, hogy a végső és legcsattanósabb indokot még Schmerling úr tapintatlan jegyzékével szemben se említse meg: azt ugyanis, hogy hiszen a „zarándoklók" ismét visszamentek Németországba, és ott a birodalmi kormányzó kormánya által minden pillanatban felelősségre vonhatók voltak bármilyen büntetendő cselekményért, összes muttenzi „üzelmeikért". Ez nem történt meg, ami a legjobb bizonyítéka annak, hogy a birodalmi kormányzó kormányának semmiféle adatai sincsenek a zarándoklók megvádolására, tehát a svájci hatóságoknak még kevésbé tehet szemrehányást emiatt.

„Vagy a birsfeldeni gyűléseket?"

Az „őszinteség nyelve" szép dolog. Aki, mint a birodalmi kormányzó kormánya, ezt a nyelvet magára nézve „kötelezőnek tartja a nemzetközi érintkezésben", annak csupán azt kell bebizonyítania, hogy Birsfeldenben gyűléseket egyáltalán, vagy éppen menekültgyűléseket tartottak, hogy a svájci hatóságoknak szemükre vethesse a nemzetközi jog durva megsérté-

* — Másnak (mesélje ezt), von Schmerling úr! — *Szerk.*

sét. Más halandóknak persze először be kellene bizonyítaniok, hogy miféle sérelem esett a nemzetközi jogon ezeken a gyűléseken. De hiszen ezek „ország-világ előtt ismert tények", annyira ismertek ország-világ előtt, hogy fogadok, a „Neue Rheinische Zeitung" olvasói közül három sem akad, aki egyáltalán tudja, milyen gyűlésekről beszél Schmerling úr.

„Vagy a bajkeverők készülődéseit, akik a határ mentén, Rheinfeldenben, Zurzachban, Gottliebenben meg Laufenban űzhetik üzelmeiket [ihr Wesen treiben]?"

Hálisten! Végre megtudunk valami közelebbit a menekültek „üzelmeiről". Igazságtalanok voltunk Schmerling úrhoz, amikor azt gondoltuk, hogy nem tudja, mit űznek a menekültek. Ő nemcsak azt tudja, *mit* űznek, azt is tudja, *hol* űzik. *Hol* űzik? Rheinfeldenben, Zurzachban, Gottliebenben meg Laufenban a határ mentén. *Mit* űznek? „Üzelmeiket!"

„*Űzik üzelmeiket!*" Kolosszális meggyalázása minden nemzetközi jognak — az üzelmeiket! Mit űz hát a birodalmi kormányzó kormánya, hogy ne sértse meg a nemzetközi jogot — talán „a garázdaságait" [„ihr Unwesen" treiben]?

Ám von Schmerling úr „készülődésekről" beszél. És mivel azok között a városok között, ahol a menekültek az egész birodalom rémületére üzelmeiket űzik, több olyan van, amely Aargau kantonhoz tartozik, a főkanton ezt veszi példának. Ismét mást és többet tesz, mint ami „a népek között szokásos", és vállalkozik arra, hogy „kontradiktórius eljárással" bebizonyítja, miszerint akkor Aargau kantonban csak 25 menekült élt, hogy ebből csak 10-en vettek részt Struve második szabadcsapat-portyájában, és hogy ezek is *fegyvertelenül* mentek át Németországba. Ez volt az egész „készülődés". De mit jelent ez? Éppen a többi 15, aki visszamaradt, volt a legveszélyesebb. Nyilván csak azért maradtak vissza, hogy megszakítás nélkül tovább „űzhessék" „üzelmeiket"!

Ezek a „birodalmi kormányzó kormányának" súlyos vádjai Svájc ellen. Ezenkívül semmit sem tud felhozni, és nem is kell neki, hiszen ez „a népek között nem szokásos" stb. Ha Svájc olyan szemérmetlen, hogy még nem érzi magát porba sújtva e vádak által, akkor majd a birodalmi kormányzó kormánya „határozatainak" és „intézkedéseinek" múlhatatlanul meglesz a lesújtó hatásuk. A világ nagyon kíváncsi, milyen jellegűek lesznek ezek a határozatok és intézkedések, s annál is inkább kíváncsi, mert Schmerling úr a legnagyobb titokban űzi őket, és még a frankfurti gyűléssel sem akar semmiféle részletet közölni. A svájci sajtó azonban már bebizonyította, hogy mindazon megtorlások, amelyeket Schmerling úr foganatosíthat, feltétlenül sokkal több kárt okoznának Németországnak, mint Svájcnak, és

a svájciak az összes jelentések szerint a legnagyobb derűvel várják a birodalmi kormányzói kormány „intézkedéseit és határozatait". Hogy a miniszter urak Frankfurtban megőrzik-e majd ugyanezt a derűt, különösen ha angol és francia jegyzékek jönnek közbe, azt majd meglátjuk. Csak egy bizonyos: a dolog úgy fog végződni, mint a dán háború — újabb felsüléssel, amely ezúttal azonban csak a *hivatalos* Németországot fogja érinteni.

Die deutsche Zentralgewalt und die Schweiz

A megírás ideje: 1848 november 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 26. (153.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Manteuffel és a központi hatalom

Köln, november 24. *Manteuffel miniszter tegnap a Berlinben tartózkodó birodalmi biztosoknak* kijelentette, hogy a porosz kormány a frankfurti gyűlés határozatának, hogy alakítsanak egy népszerű kormányt,*[96] *nem fogja alávetni magát, mert* **belügyről van szó.**

Manteuffel tehát egyetért velünk abban, hogy a frankfurti gyűlésnek az **adómegtagadásról** hozott határozata[75] is semmis és érvénytelen**, mert csak **bel**ügyet érint.

Persze lehetséges, hogy a Brandenburg—Manteuffel-kormány elősegíti majd, hogy a *Rajna-tartomány Poroszország számára külüggyé* változzék.

Manteuffel und die Zentralgewalt

A megírás ideje: 1848 november 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 26. (153.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* Simson és Hergenhahn. — *Szerk.*

** *V. ö. 39. old.* — *Szerk.*

Drigalski, a törvényhozó, polgár és kommunista[1]

Köln, november 24. Düsseldorfot ostromállapotba helyezték; a Brandenburg—Wrangel-kormány méltó képviselőkre talált *Spiegel—Drigalski* urakban. Ezen urak közül az előbbi egyszerű kormányzati prezidens, a másik azonban sokrétű kvalitásokat egyesít magában; nemcsak altábornagy és hadosztályparancsnok — mint ilyen szerepel a cím- és névtárban, és mint Düsseldorf városának és a hozzá tartozó községeknek „legfőbb" törvényhozója —, író is, és azt mondja magáról, hogy egyszersmind „polgár" meg — *kommunista*, s mindez Istennel a királyért és a hazáért[97]. Ez a két úr, az egyszerű és a sokszínű egyaránt, úgy vélte, hogy Düsseldorfban a törvényes állapot csak *rendkívüli* eszközökkel tartható fenn; ezért úgy vélték, hogy „kénytelenek" „a törvényes rend védelmére" ostromállapotba helyezni Düsseldorf városát és a hozzá tartozó községeket.[98]

Régóta tudjuk, hogy a Brandenburg-kormány csak *rendkívüli* eszközökkel képes tartani magát; tudjuk, hogy állapota már rég megszűnt volna, ha az ország nem lenne ostromállapotban. Az ostromállapot a Brandenburg-kormány *törvényes állapota*.

„Ostromállapot, Uraim, annyi, mint *hadiállapot*", jelentette ki von *Pfuel* miniszterelnök a szeptember 29-i kiegyező-ülésen.[99] Akkor Köln városáról és erődjéről volt szó, akkor egy felkelésről volt szó, a törvényszékek rendelkezéseit nem tudták végrehajtani, a törvényes hatalom — a polgárőrség — nem tudta fenntartani a nyugalmat, barikádok épültek; erőszakkal csakis erőszakot lehetett szembeállítani. Legalább ezt állították az ostromállapot védelmezői, legalább nem sajnálták még a fáradságot, hogy állítólag megállapított tényekkel mentsék a külső látszatot. Most a könnyebb végén fogják meg a dolgot; Düsseldorfban nincs zendülés, a törvényszékek működését egy pillanatra sem zavarja semmi, a polgárőrség állandóan készen állt a törvényes megkereséseknek eleget tenni, sőt, még csak az 1809-es elévült *utasításokra* sem lehet hivatkozni, amelyekre akkor a legnagyobb súlyt vetették, mert Düsseldorf nem erőd. Ám Düsseldorf páratlan eréllyel foglalt állást *az adómegtagadás mellett*, ez elég volt e két brandenburginak arra, hogy a törvényes állapotot helyreállítsa, vagyis a várost *törvényen kívül* állónak nyilvánítsa.

Nem bocsátkozunk bele azoknak a vádaknak megvizsgálásába, melyeknek rendeltetésük, hogy ürügyül szolgáljanak az ostromállapot proklamálásához; minthogy alátámasztásukra sehol sem hozták fel a törvényes bizonyítékot, *hamis* vádakként a törvényszék figyelmébe ajánljuk őket, ezek rágalmak, amelyek a büntetőtörvénykönyv[100] 367.* és kk. cikkelyeibe ütköznek. Mi itt csak azokat a törvényellenességeket kívánjuk összeállítani, amelyeket *Spiegel* és *Drigalski* urak követtek el a törvényes rend védelmében.

Miután ez a két úr kimondta az ostromállapotot és „*ezzel* a legfőbb hatalom átment a katonai hatóság kezébe", a „kommunista és polgár" Drigalski a következőképpen rendelkezik:

1. A törvényesen fennálló hatóságok megmaradnak funkcióikban, és az általuk hozandó intézkedések a legerőteljesebben támogattatnak.

Vagyis, a törvényesen fennálló hatóságok, amennyiben *törvényesen* állnak fenn, megszűnnek, de avégett, hogy von Drigalski urat támogassák, megmaradnak funkcióikban.

„Elvárom", mondja Drigalski „polgártársainak", „hogy minden jóérzésű lakos megkönnyíti számomra *a törvények alkalmazását, a hatóságok* pedig *teljes határozottsággal támogatnak ebben.*"

Drigalski úr nemcsak csinálja, hanem alkalmazza is a törvényeket, a törvényesen fennálló hatóságok az ő darabontjai. És a düsseldorfi tartományi bíróság „független" bírái és a főügyész úr meg az ügyészsége mindezt teljes nyugalommal tűrik! Semmiféle törvénysértést nem látnak abban, hogy megfosztják őket hivataluktól; hódolnak a törvényhozó Drigalskinak, és örülnek, hogy ezen az áron továbbra is felvehetik fizetésüket. Pfuj, ti urak, ti, akik a kardrezsim alatt letartóztatási parancsokat és vizsgálatokat foganatosítotok, hát semmiféle szégyen nem fog el titeket? Vagy talán *Lassalle* úrnak a letartóztatása — aki, sajnos, túl vakmerően bízva igazában és a törvényszéki hatóság védelmében, nem akarta kivonni magát az ostromállapot alól — csupán *Drigalski* úr magánbosszújának aktusa? Talán már szép csendben indítványozták és megindították a vizsgálatot ezen ember és cinkosai ellen a 114., 123., 124. cikkely alapján?

Drigalski úr *második* törvénye így hangzik: „Az összes politikai és szociális célkitűzésű egyletek felfüggesztetnek."

Mit törődik Drigalski úr az április 6-i törvény[101] 4. §-ával. Ha ennek értelmében „minden porosznak joga van előzetes rendőri engedély nélkül a fennálló törvényekkel nem ellenkező célkitűzéssel társaságokban egyesül-

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 267. — *Szerk.*

ni", akkor ez nyilván egyike azoknak a „vívmányoknak", amelyeket a lehető leggyorsabban ismét el kell vitatni, tehát Drigalski törvényhozásával összeférhetetlen.

Harmadik és *negyedik* törvény. Von *Drigalski* úr szabályozza az utcai és a vendéglői forgalmat. Mintha Düsseldorf Párizzsá vált volna, törvényt bocsát ki az attroupement-ok* ellen. De ő nemcsak rendőrnek nagy, határozott éjjeliőri talentumról is tanúságot tesz: fájrantot rendel el.

Ötödik törvény. „A polgárőrség az átszervezéséig feloszlattatott, és még ma köteles beszolgáltatni fegyvereit."

Ez a törvény törvénytelenségek szövődménye, megkülönböztetjük a következőket:

a) A polgárőrség *feloszlattatott*. A közönséges törvények, nevezetesen az október 17-i polgárőrség-törvény[102] szerint a polgárőrség csak királyi kabinetrendelettel oszlatható fel. Von Drigalski úrnak talán titkos kabinetrendelete van in petto**? Nos, miért nem teszi közzé, mint ahogy közzéteszi Maurenbrecher postafőigazgató nyilatkozatát[103]. Persze, ezt a düsseldorfi polgárőrség azonnal meghazudtolta. Von Drigalski úrnak nincs semmiféle kabinetrendelete, ő önhatalmúlag cselekszik és királyi jogköröket tulajdonít magának, habár *ő királyi* érzelmű *„polgár* és *kommunista"*.

b) A polgárőrség nem is *csupán a szolgálat alól mentetett fel*. Von Drigalski úr nem elégszik meg azzal, hogy csak a kormányzati prezidens hivatali hatalmát ragadja magához. Ami a törvénytelenséget illeti, már pusztán a szolgálat alóli felmentéssel éppen eleget tett volna. Az október 17-i törvény 4. §-a így hangzik:

> Ha valamely község vagy járás polgárőrsége vonakodik engedelmeskedni a hatóság megkeresésének, vagy beavatkozik a községi, a közigazgatási vagy a törvényszéki hatóságok intézkedéseibe, akkor a *kormányzati kerület közigazgatási főnöke*, az okok megjelölésével, ideiglenesen felmentheti szolgálata alól.

A szolgálat alóli felmentést tehát csak a kormányzati prezidens mondhatta ki; de sem egy altábornagy, sem egy hadosztályparancsnok, sem egy polgár, sem pedig végül egy kommunista, még ha az illető „királyi porosz kommunista" is.

Ámde Drigalski úrnak alapos okai vannak, hogy a hivatalos ügymenetet figyelmen kívül hagyva, azonnal felségként viselkedjék. Ha a polgárőrséget

---

* — csoportosulások — *Szerk.*

** — készenlétben — *Szerk.*

csupán mint kormányzati prezidens kezelte volna, nem *fegyverezhette* volna *le*. Ámde

c) „a polgárőrség még ma köteles beszolgáltatni fegyvereit". A szolgálat alóli puszta felmentés még semmiképp sem jogosít fel a fegyverek elvételére. Hiszen akkor a felfüggesztett tiszteknek is le kellene adniok kardjukat. Ámde Drigalski úrnak igaza van; ha a polgárőrség megtarthatta volna fegyvereit, akkor valószínűleg nem hagyta volna magát *ő* általa a szolgálatból elmozdítani; eleget tett volna a törvény 1. §-ában megszabott rendeltetésének.

d) Von Drigalski úr *önmagának* szolgáltattatja be a fegyvereket. Ha már hivatva érzi magát arra, hogy felségként lépjen fel, nem zavarja őt a királyi rendelet sem, amely a polgárőrség felállítására vonatkozó törvény végrehajtásáról intézkedik. Ennek 3. §-a így szól: „Az állam által a községeknek átadott fegyverek a fent megjelölt időpontig *mindenesetre a községek birtokában* maradnak." Düsseldorf „törvényhatóságának és községtanácsának" semmi ellenvetése sincs ezen rendelkezés ellen. Ahelyett, hogy e törvénytelenség ellen tiltakoznának és a község jogaiért síkraszállnának, „nyugodt, törvényes magatartásra" intik a polgárokat új diktátorukkal szemben.

Hatodik törvény. „Azok, akiket a törvényes hatóság intézkedéseivel szembeni nyílt és fegyveres ellenálláson érnek, vagy akik áruló cselekedettel veszélyeztetik vagy megkárosítják a csapatokat, *hadbíróság elé állítandók.*"

A személyes szabadság védelméről szóló törvény[45] szerint *mindenki csak a törvény által megjelölt bíró elé állítható. Kivételes bíróságok és rendkívüli bizottságok megengedhetetlenek. Más büntetés, mint amelyet a törvény meghatároz, nem helyezhető kilátásba és nem szabható ki.* Ugyanezen törvény szerint ez a rendelkezés *sohasem* függeszthető fel időlegesen vagy kerületenként, *még háború vagy zendülés esetén sem.* Ugyanis a 8. § szerint ez esetben csak az 1. és a 6. §-ok, de ezek is csak *az államkormány határozatával és felelősségére* függeszthetők fel ideiglenesen. Von Drigalski úr mégis hadbíróságot rendel el polgári személyek ellen. Hogy letartóztatásokat foganatosíttat, hogy e célból magánlaksértést követ el, azon már nem is lehet csodálkozni; hiszen ezek a rendelkezések legalább még felfüggeszthetők, ha nem is von Drigalski úr által. Egyébként közömbös, hogy a „Düsseldorfer Zeitung" megállapításának kívánunk-e hitelt adni, miszerint Lassalle letartóztatása teljesen a formák mellőzésével ment végbe, vagy pedig a „Kölnische Zeitung"[24] bizonykodásának, amely szerint a letartóztatás a vizsgálóbíró parancsára történt. A „Kölnische Zeitung" persze a katonai parancsnoknak fogja pártját, hogy a vizsgálóbírót lejárassa. A letartóztatás mindenesetre törvénytelen; mert törvénytelen állapotban nem hajthatók

végre törvényes cselekmények. Hadiállapotban a polgári joghatóság megszűnik. Ha a vizsgálóbíró megmarad funkcióiban, akkor a *hadbíró* helyzetébe kerül, törvénykönyvévé a *hadicikkelyek* lesznek. A düsseldorfi ügyészség jól megértette ezt az új helyzetét; hiszen ha úgy vélné, hogy továbbra is azzal az illetékességgel rendelkezik, amelyet a rajnai büntetőperrendtartás meghatároz, rég közbelépett volna, ha másként nem, a Habeas Corpus Act 9. §-a alapján, amely így szól: *„Semmiféle előzetes hatósági jóváhagyás nem szükséges ahhoz, hogy polgári vagy katonai közhivatalnokok ellen a fenti intézkedéseknek hivatali jogkörük túllépése által történt megsértése miatt törvényszéki eljárás indíttassék."*

Hogy rajnai intézményeink erejét teljesen megismerhessük, most már csak az a kérdés, vajon a főügyész, *Nicolovius* úr, aki felügyeletet gyakorol az igazságügyi rendészet összes hivatalnokai, még a vizsgálóbírák felett is, jóváhagyja-e a düsseldorfi ügyészség eljárását. *Nicolovius* úr egy küldöttségnek, amely tegnap felkereste és felszólította, hogy a düsseldorfi eseményekkel szemben vesse latba hivatali hatalmát, állítólag azt válaszolta, hogy nincs olyan törvénycikkely, amelynek alapján közbeléphetne. Azt mondjuk, hogy Nicolovius úr állítólag ezt válaszolta, jóllehet e kijelentést a legszavahihetőbb forrásból hallottuk. Mégsem tudjuk elhinni, különben azt kellene feltételeznünk, hogy Nicolovius úrnak az emlékezetéből a Code pénal az ez év márciusa óta kibocsátott összes törvényekkel együtt teljesen kiesett.

Drigalski der Gesetzgeber, Bürger und Kommunist

A megírás ideje: 1848 november 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 26. (153.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Három politikai per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[1]]

Köln, november 24. Pillanatnyilag három politikai per van folyamatban a „*Neue Rheinische Zeitung*" ellen — az állítólagos „újsághoz nem méltó" politikai vétségek miatt *Engels, Dronke, Wolff* és *Marx* elleni törvényszéki üldöztetéseket nem számítjuk ide. — Jól értesült forrásból biztosítanak bennünket, hogy még legalább egy tucat vizsgálatot indítottak e **„szennylap"** ellen — ez *Hecker* ci-devant* ügyésznek és tényleges főügyésznek (c'est du Hecker tout pur**) a hivatalos kifejezése.

Első bűncselekmény. Erőszakos támadás hat királyi porosz zsandárnak és a kölni ügyészség királyának, *Zweiffel* főügyész úrnak — ennek az in partibus infidelium[104] népképviselőnek — szűzies „*gyöngédsége*" ellen***, aki egyelőre sem Berlinben, sem Brandenburgban, hanem a Rajna melletti *Kölnben* ülésezik. A Rajna mellett! a Rajna mellett! ott teremnek a mi szőlővesszeink[105]! Mi is jobban szeretjük a Rajnát a Spreenél és a Hotel Discht a Hotel Mielenznél.[106]

Va pour la délicatesse des gens d'armes!° Ami *Zweiffel* úr „gyöngédségét" illeti, ez számunkra „noli me tangere!"°° Erkölcsileg felháborodtunk azokon a gyengédtelen bizalmatlansági szavazatokon, amelyekkel elektorai állítólag visszavonulásra bírták. Mint *Zweiffel* úr szűzi „*gyöngédségének*" igazi erénycsőszei, felkérjük őt, hogy *nyilvánosan utasítsa vissza* a clevei *Weinhagen* úr nyilatkozatát. *Weinhagen* úr a „Neue Rheinische Zeitung"-ban egy aláírásával ellátott nyilatkozatot tett közzé, amely szerint közölhetne Zweiffel úr „becsületét és gyöngédségét" sértő tényeket. Ezeket a tényeket *bizonyítani* is tudná, ám nyilvánosságra hozataluktól el kell tekintenie mindaddig, amíg Zweiffel úr a Code pénal[100] ama paragrafusához folyamodik, mely szerint *rágalmazásként* üldözendő mindenféle, még a legmegalapozottabb denunciálás is, ha bírói ítélettel vagy hiteles okmányokkal nem

---

* — egykori — *Szerk.*

** — ez hamisítatlan Hecker — *Szerk.*

*** *V. ö. 5. köt. 154—156. old.* — *Szerk.*

° — A zsandárok gyöngédsége még hagyján! — *Szerk.*

°° — „ne nyúlj hozzám!"[107] — *Szerk.*

bizonyítható. Mi tehát *Zweiffel* úr „becsületére és gyöngédségére" apellálunk!

Második bűncselekmény. Az egyszerű Hecker és a megkettőzött Hecker.[108]

Harmadik bűncselekmény. Ezen 1848-ban elkövetett bűncselekmény miatt a *birodalmi kormány* kívánságára indítottak eljárást. A *Schnapphahnski-féle bűncselekmény*! A *tárca mint bűncselekvő*![109]

A birodalmi kormány a vádiratában a „*Neue Rheinische Zeitung*"-*ot* állítólag a „rossz sajtó" legrosszabb újságának nevezte. A magunk részéről a birodalmi hatalmat valamennyi komikus hatalom legkomikusabb hatalmának nyilvánítjuk.

[Drei Staatsprozesse
gegen die „Neue Rheinische Zeitung"]

A megírás ideje: 1848 november 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 november 26. (153.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A szövetségi tanács személyiségei[27]

Bern, november 24. Nem lesz kellemetlen a „Neue Rheinische Zeitung" olvasóinak, ha megtudnak néhány részletet azokról a személyiségekről, akik most arra vannak hivatva, hogy Svájcot a két tanács[30] ellenőrzése alatt kormányozzák, és akik éppen most léptek hivatalukba. A szövetségi tanács[110] öt tagja feltétel nélkül, egy tagja, Furrer úr, tavaszig ideiglenesen fogadta el megválasztását, s hogy a hetedik (Munzinger) is elfogadja, efelől nem lehet kétség.

A szövetségi tanács elnöke, *Furrer* úr, az igazi zürichi típusa. Megvan neki, mint Franciaországban mondanák róla: l'air éminemment bourgeois*. Ruhája, viselkedése, arcvonásai, s még ezüstkeretes szemüvege is az első pillantásra elárulják a „szabad birodalmi város polgárát", aki, mint a főkanton[84], illetve a Tagsatzung elnöke, valamelyest civilizálódott ugyan, de mégis „ízről ízre vidéki"[111] maradt. Furrer úrnak, a „svájci Athén" (így szereti emlegetni a zürichi nyárspolgár a maga 10 000 lakosú városkáját) egyik legügyesebb ügyvédjének, az a legfőbb érdeme, hogy következetes fáradozásaival és mérsékelt liberalizmusával megdöntötte a zürichi szeptemberi rezsimet[112], és ilymódon a kantont visszaszerezte a haladó pártnak. Mint a Tagsatzung elnöke, hű maradt elveihez. Mérsékelt haladás a belpolitikában, legszigorúbb semlegesség a külpolitikában — ezt a politikát követte. Hogy most a szövetségi tanács elnöke lett, inkább véletlenség, mint szándékosság. Szívesebben vettek volna egy bernit; de akkor nem lett volna más választásuk, mint Ochsenbein, akivel szemben nagy volt az ellenszenv, és Neuhaus, aki most, 1848-ban, éppoly konzervatívan lépett fel, mint öt-hat évvel ezelőtt, és ezért be sem választották a szövetségi tanácsba. Ebben a nehéz helyzetben elfogadtak egy zürichit, és akkor persze Furrer volt a legmegfelelőbb. Furrer tehát semmiképp sem képviseli egészen pontosan a szövetségi gyűlés többségét, de legalább a német Svájc többségét képviseli.

Druey elnökhelyettes minden tekintetben ellentéte Furrernak, és a leg-

* — a fölöttébb polgári külleme — *Szerk.*

jobb képviselő, akit a francia Svájc küldhetett. Míg Furrer túlságosan mérsékelt a többség, s főképpen a radikális kisebbség számára, Druey a legtöbb ember számára túlságosan radikális. Míg Furrer higgadt polgári liberális, Druey határozottan a vörös köztársaság híve. Ismeretes, milyen kiemelkedő szerepet játszott kantonjának legutolsó forradalmaiban Druey; kevésbé ismeretesek, de annál nagyobbak sokoldalú érdemei, amelyeket kantonja (Waadt) körül szerzett. Druey, aki Louis Blanc-színezetű szocialista demokrata, az államjog elsőrendű ismerője s a legfürgébb és a legszorgalmasabb munkálkodó egész Svájcban, olyan elem a szövetségi tanácsban, amelynek idővel egyre nagyobb befolyást kell nyernie és a legjobb hatást kell gyakorolnia.

Ochsenbeint, a Luzern elleni szabadcsapatok vezérét, annak a Tagsatzungnak az elnökét, amely határozatba hozta a Sonderbund-háborút[34], s aki ebben a hadjáratban a berni tartalékosok ezredese volt, előélete nemcsak Svájcban, hanem egész Európában ismertté és népszerűvé tette. Kevésbé ismert azonban a februári forradalom óta tanúsított magatartása. E forradalomnak részben szocialista jellege, a franciaországi ideiglenes kormány intézkedései és a francia proletariátus egész mozgalma meglehetősen megfélemlítették őt, a démocrate pur-t*, akit a franciák a „National"[79] pártjához számítanának. Lassanként a mérsékelt irányzathoz közeledett. Különösen a külpolitikában, amelyben a Sonderbund-háború előtt és alatt olyan nagy erélyről tett bizonyságot, hajlott egyre jobban az úgynevezett szigorú semlegesség régi rendszere felé, amely pedig valójában nem más, mint a konzervativizmusnak és a reakció iránti kíméletnek a politikája. Így aztán mint a főkanton elnöke habozott elismerni a francia köztársaságot és legalábbis kétértelműen viselkedett az olasz ügyben. Ráadásul az a féktelen szenvedélyesség, amellyel a Tagsatzungon elnökölt, s amely gyakran részrehajlásra ragadtatta a radikálisokkal szemben, ez utóbbiak és különösen a francia svájciak között sok ellenséget szerzett neki. Ha a szövetségi tanács berni tagja tekintetében nemcsak közte és Neuhaus között lehetett volna választani, Ochsenbeinre jóval kevesebb szavazat jutott volna.

Az aargaui *Frey-Hérosé* ezredes Svájc katonai szaktekintélyei közé számít. Ő volt a vezérkar főnöke a Sonderbund elleni hadjáratban. Mint a legtöbb svájci vezérkari tiszt, már hosszabb idő óta politikai szerepet játszott kantonjában, és így jártasságra tett szert a polgári közigazgatásban is. Új posztján minden bizonnyal derék munkát fog végezni katonai területen. Politikai színezetére nézve kantonjának határozottabb liberálisai közé tartozik.

* — tiszta demokratát — *Szerk.*

A tessini *Franscini* államtanácsos egész Svájcban kétségkívül egyike a legnagyobb tiszteletnek örvendő közéleti egyéniségeknek. Hosszú évek óta fáradhatatlanul dolgozott kantonjában. Főként ő volt az, aki 1830-ban, már a júliusi forradalom *előtt* elérte, hogy a lenézett, politikailag kiskorúnak tekintett Tessin egész Svájcban elsőként és forradalom nélkül cserélte fel a régi oligarchikus alkotmányt demokratikus alkotmánnyal; ugyancsak ő volt az, aki élére állt az 1840-es forradalomnak, amely másodízben döntötte meg a papok és oligarchák csalárd módon megszerzett uralmát. Továbbá Franscini volt az, aki ez után a forradalom után újjászervezte a közigazgatást, amely a reakciósok kezén teljesen szétzilálódott, véget vetett az elharapózott számtalan tolvajlásnak, sikkasztásnak, vesztegetésnek és herdálásnak, és végül újjászervezte a szerzetesek vezetése alatt teljesen lezüllött iskolai oktatást, amennyire ezt a szegény hegyvidéki tartomány eszközei megengedték. Ezzel elvette a papoktól a népre való ráhatás egyik fő eszközét, és ennek eredményei évről évre mindinkább megmutatkoztak a tessinieknek kormányzatuk iránt tanúsított fokozott bizalmában. Ezenkívül Franscini Svájc legképzettebb közgazdászának számít, és a legjobb svájci statisztika szerzője („Statistica della Svizzera", Lugano 1827, „Nuova Statistica della Svizzera", 1848). Franscini határozott radikális, és a szövetségi tanácsban inkább Drueyval, mint Ochsenbeinnel és Furrerral fog tartani. A tessiniek neki, aki kormányzatuknak évek óta vezetője, különösen nagy érdeméül tudják be „tisztes szegénységét".

A solothurni *Munzinger* kormánytanácsos a legbefolyásosabb férfiú kantonjában, amelyet 1830 óta szinte állandóan képviselt a Tagsatzungon, és amelyet évek óta ténylegesen kormányoz. Egy félradikális francia svájci lap, a „Gazette de Lausanne"[113] kifejezése szerint sajátja: cacher sous les apparences de la bonhommie un esprit fin et pénétrant*, vagyis megvan benne az a jóindulatú-kedélyes külső mögé rejtett kis ravaszság, amelyet birodalmi városokban diplomáciának tekintenek. Egyébként mérsékelten haladó, à la Furrer, s azt kívánja, hogy Svájc csak a saját ügyeivel törődjék, a nagy európai politikát pedig bízza Istenre és lord Palmerstonra. Ezért semmiképp sem kedveli a külföldi menekülteket, akik Svájcnak eddig mindig kellemetlenségeket okoztak. Dr. Escherrel, a svájci Athén polgárával együtt Tessinben nemrég ismét tanújelét adta ilyen vonatkozású érzületeinek. Egyáltalában Furrer és Munzinger a szövetségi tanácsban egészen tökéletesen képviselik a „felvilágosult" német svájci előítéleteit és korlátoltságait.

* — finom és metsző elmét kedélyes látszatok mögé rejteni — *Szerk.*

Végül a St. Gallen-i *Naeff* úr, akiről keveset tudok mondani. Ő állítólag lényegesen hozzájárult kantonjában a közigazgatás fellendítéséhez és másban is kitűnt. St. Gallen kanton, olvassuk svájci lapokban, egyáltalában a leggazdagabb és legderekabb emberek kantonja; de ezeknek a derék embereknek az a balszerencséjük, hogy nem sokat hallani róluk, és mindenesetre úgy látszik, hiányzik belőlük a kezdeményező készség. Ámde Naeff úrnak, mint mondják, a szakterületén, a közigazgatásban vannak bizonyos érdemei. Politikai irányzata szerint Furrer és Ochsenbein között áll; határozottabb, mint amaz, de nem megy olyan messzire, mint ahogy az utóbbitól előélete alapján talán még elvárható.

A szövetségi tanács ezen összetétele alapján nem kétséges, hogy Svájc egyelőre milyen politikát fog folytatni. Ez ugyanaz a politika, amelyet a régi Tagsatzung és Bern főkanton folytatott Ochsenbeinnek, később pedig Funknak (aki Ochsenbein nélkül nulla) a vezetése alatt. Befelé az új szövetségi alkotmány szigorú alkalmazása — s ez az alkotmány még mindig túlságosan nagy teret enged a kantonális szuverenitásnak —, kifelé szigorú semlegesség, természetesen a körülményektől függően szigorúbb vagy enyhébb, szigorúbb különösen Ausztria irányában. A mérsékelt párt határozottan túlsúlyban van, és valószínű, hogy Ochsenbein úr a legtöbb kérdésben vele fog szavazni.

De hogy egy olyan kisebbség, mint Druey és Franscini, ilyen körülmények között hogyan fogadhatta el megválasztását, vállalva azt a kellemetességet, hogy majd állandóan leszavazzák őket, hogy egy ilyen testület hogyan tud akár csak együtt kormányozni is, annak megértéséhez vagy svájcinak kell lenni, vagy látni kellett, hogyan kormányozzák Svájcot. Itt, ahol az összes végrehajtó hatóságok testületileg döntenek, az emberek a következő elvből indulnak ki: Fogadd csak el a pozíciót, ma persze kisebbségben vagy, de talán mégis tehetsz valami hasznosat, és ki tudja, vajon halálesetek, lemondások stb. egy vagy két év múlva nem juttatnak-e többségbe. Ez a természetes következménye annak, hogy kormányzó testületek választás útján alakulnak meg. Minden párt azon van hát, éppúgy mint a törvényhozó gyűléseken, hogy egy vagy több jelölt beszorításával legalább befészkelje magát a testületbe, biztosítson magának egy kisebbséget, amíg nem tud többséget szerezni. Ám nem venné rossz néven jelöltjeitől, ha azok, miként a nagyobb országokban feltétlenül megtörténne, nem fogadnák el megválasztásukat. A szövetségi tanács azonban nem commission du pouvoir exécutif*, és Druey pozíciója Ledru-Rollin pozíciójától végtelenül messze van.

* — végrehajtó bizottság[114] — *Szerk.*

A svájci sajtó egyetemesen azt állítja, hogy a szövetségi tanács elsőrangú kiválóságokból áll. Mégis kétlem, hogy Drueyn és Franscinin kívül a tanácsnak akár egyetlen tagja is kiemelkedő szerepet játszhatna valamely nagyobb országban, és hogy Frey-Hérosé és Ochsenbein kivételével, a három másik közül akár csak egy is jelentős *mellék*szerephez juthatna.

Die Persönlichkeiten des Bundesrats

A megírás ideje: 1848 november 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 29. (155.) sz. és melléklet

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A frankfurti bizottság jelentése az osztrák ügyekről

Köln, november 27. Negyven egynéhány évvel ezelőtt akadtak férfiak, akik „Németországot a legmélységesebb lealacsonyodásában" ábrázolták.[115] Jó, hogy ők már megtértek ad patres*. Most nem írhatnának ilyen könyvet; *nem találnának címet számára, ha meg a régit választanák, önmaguknak* mondanának ellent.

Mert Németország számára mindig létezik, hogy az angol költő szavaival szóljunk, „beneath the lowest deep a lower still"**.

Azt hittük, a dán fegyverszünet[94] megkötése után nagyobb gyalázat már nem érhet minket. Úgy véltük, Raumer birodalmi követnek párizsi, Heckschernek itáliai, Stedtmann biztosnak schleswig-holsteini fellépése után és a Svájchoz intézett két jegyzék[85] után Németország lealacsonyodása már nem fokozható tovább. A két birodalmi biztosnak az *osztrák* ügyekben való fellépése bebizonyítja tévedésünket. Hogy német birodalmi biztosok milyen hihetetlenül messzire mehetnek el a Németország becsülete ellen folytatott üzelmeikben, milyen bárgyú tehetetlenséget, gyávaságot vagy árulást rejthetnek magukban a régi liberalizmus urai, az éppen eléggé kitűnik „Az osztrák ügyek bizottságának jelentése stb."-ből, amely most jelent meg, nevezetesen az ebben foglalt 20 iratból.[117]

Október 13-án Welcker és Mosle urak a központi hatalom megbízásából elutaznak Frankfurtból „a *bécsi* ügyekben való közvetítés végett". Az új központi diplomáciában járatlan emberek azt várták, hogy néhány napon belül híre jön, hogy ezek az urak megérkeztek Bécsbe. Akkor még nem tudtuk, hogy birodalmi biztosoknak külön útirányuk van. A birodalmi kormányzói Eisele és Beisele[118] a *Bécsbe* vezető legegyenesebb utat választották — *Münchenen* át. A „Jobsiadé"-ból ismert útitérképpel[119] kezükben október 15-én este érkeztek Münchenbe. Itt október 17-én délig tanulmányozták a bécsi eseményeket meghitt együttesben a bajor miniszterekkel meg az osztrák ügyvivővel. Schmerling úrhoz intézett első levelükben be-

* — atyáikhoz — *Szerk.*

** — „a legmélyebb mélység mélyén még egy mélység"[116] — *Szerk.*

számolnak előtanulmányaikról. Münchenben mindkettőjüknek van egy világos pillanata. Sóvárogva vágynak egy „harmadik kolléga" megérkezésére, lehetőleg egy poroszéra, „mert így jobban meg tudnánk felelni nagy meg bízatásunknak". A „kolléga" úr nem jelenik meg. A szentháromságreménység szertefoszlik; a szegényes duó egyedül kell hogy nekivágjon a világnak. Mi lesz most a „nagy megbízatásból"? A nagy megbízatást Welcker és Mosle urak zsebében Passauba utaztatják. A „nagy megbízatás" még az osztrák Rubicon átlépése előtt proklamációt meneszt előre. De irtózatos volt odaát![120] „Azonkívül a népesség" — írja Welcker Schmerlingnek — „itt az osztrák határon korántsem mentes forradalmi és terrorista jelenségektől", sőt „még Krems nemzetőreit is csak a híd előzetes katonai megszállása akadályozta meg abban, hogy azt császárjuk előtt felszedjék és ilymódon őt mintegy foglyul ejtsék." Vajon van-e olyan keményszívű olvasó, aki ne méltányolná teljes mértékben egy szép államlexikon-lélek[121] ezen érzelmeit! Miután a két úr 18-án déltől 20-án reggelig Passauban erőt gyűjtött, elindulnak Linzbe.

Október 13-án utaztak el Frankfurtból, 20-án este már Linzben vannak. Nem bizonyítja-e eléggé ez a hihetetlen gyorsaság „nagy megbízatásuk" fontosságát? Talán különleges utasítások ösztökélték őket erre a roppant sietségre? Elég az hozzá, hét álló nap után megérkeznek az urak Linzbe. Ebben a városban, amely „nagyszámú, bécsi ügynökök által már megdolgozott gyári népességével" Welcker úrban passaui tartózkodása alatt szorongató sejtelmeket ébresztett, egyáltalán nem láthatók azok a — valószínűleg számára és a másik kolléga úr számára ácsolt — bitófák, amelyek lelki szemei előtt megjelentek. Ellenkezőleg: „Az egész nemzetőrség, tisztikarával és zeneszóval ... ünnepélyesen felsorakozva, német zászlót lengetve fogadott s az összegyűlt néppel együtt többször megéljenezett bennünket." Linz — a forradalmi Szodoma — ezzel megbízható várossá vedlik át, amely elég kedélyes ahhoz, hogy kiváló birodalmi biztosainkat ünnepélyesen fogadja. Annál hátborzongatóbbnak mutatkozik a Schmerling úrnak küldött Welcker—Mosle-féle jelentésekben Bécs, a legistentelenebb Gomorrha, az anarchia pokolfertője stb.

21-én az urak gőzhajóra ültek és elutaztak Kremsbe. Útközben jelentették Frankfurtnak, hogy Linzben díszőrségük volt, hogy a főőrség vigyázzban állt előttük, és más hasonló fontos dolgokat. Egyúttal három levelet gyártanak: Windischgrätznek, Krauss miniszternek és a Reichstag elnökségének.

Ha akadna valaki, akit még nem elégít ki tökéletesen birodalmi biztosainknak több mint nyolc napos tevékenysége, az most az október 21-ről

22-re virradó éjszaka kövesse őket Stammersdorfba, Windischgrätz főhadiszállására. Itt teljes dicsfényben ragyog előttünk a biztosi központi hatalom. „Windischgrätz", mondja Welcker—Mosle, *„meglehetősen ridegen* visszautasította, hogy bármibe is beavatkozzunk." Más szóval: rúgásokat kapnak, és el kell hordaniok magukat. „Sőt, még csak meghatalmazásunkba sem akart betekinteni", panaszkodik Welcker a miniszterének, Schmerlingnek. S hogy beteljék a keserűség mértéke: Windischgrätz az előtte álló megszemélyesített központi hatalmat egy csepp borral, sőt még pálinkával sem kínálja.

Biztosaink tehát ismét kocsiba szállnak, és búsan zümmögik: „Ó Némethon, te stb."[122] és elutaznak — Bécsbe? Ments Isten! Olmützbe, „a császári udvar rezidenciájába"[123]. És jól tették. Különben hiányzott volna ennek az egész birodalmi viccnek a csattanója, a közvetítési komédiának az utolsó felvonása. Míg Windischgrätz úgy bánt velük, mint buta iskolásfiúkkal, Olmützben „a császár és a császári család részéről *sokkal előzékenyebb fogadtatásra*" találtak (v. ö. jelentés 11. old., 6. sz. irat). Vendégül látták őket asztaluknál és, írják továbbá Schmerling úrnak, „a *legkegyesebb* fogadtatásnak örvendhettünk". Semmi esetre sem a német lakájtermészet nyilvánul meg itt, hanem az a legbensőbb hála, mely méltó kifejezésre talál e dalban: „Oly sok szenvedés után stb."[124]

Ám mindezen evés és ivás után még mindig hátra van az ismeretes „nagy megbízatás" teljesítése. Két biztosunk írásban fordul Freiherr von *Wessenberg* miniszterhez.

„Excellenciádhoz" (így kezdődik az október 25-i levél), „azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk, *kegyeskedjék* nekünk megjelölni egy időpontot, amelyben Önnek alkalmas lenne köszönetünket fogadni ama jóakaratú fogadtatásért, melyben a csász. és kir. Felség és Excellenciád küldetésünket és bennünket részesíteni szíveskedett, egyben közölve velünk nézeteit és elhatározásait az alábbi, még a küldetésünk végrehajtásához tartozó pontokat illetőleg." Az „alábbi pontok" bőbeszédűen elmondják, hogy a biztosok engedélyt óhajtanak kapni arra, hogy közvetítés végett Bécsbe mehessenek.

Az egész levél, akárcsak a Wessenberghez intézett második levél is, olyan múltszázadbeli nyakatekert hivatali stílusban van megfogalmazva, annyira telve van mértéktelen udvariassággal és alázatossággal, hogy igazán jólesik nyomban utána elolvasni Wessenberg válaszait. A két biztos ebben a levélváltásban úgy áll szemben az osztrák miniszterrel, mint két faragatlan paraszt a nagyműveltségű nemesúrral, amikor azok a síkos padlón komikusan hajlonganak és igyekeznek igen válogatott kifejezéseket használni.

Wessenberg így válaszol a fenti levélre: „Nagyságos Uraim! Elnézésüket kell kérnem, ha az Önök mai levelére olyan későn válaszolok... Ami azt a jóindulatú szándékukat illeti, hogy még egy kísérletet tegyenek Bécsben az ottani viszályok elsimítására, szükségesnek tartom, hogy előzetesen ismertessem Önökkel a jelenlegi ottani állapotokat. Tudniillik nem arról van szó, hogy egy párttal tárgyaljunk, hanem csakis arról, hogy egy lázadást leverjünk stb." (v. ö. jelentés 16. old.). Ezzel a válasszal együtt meghatalmazásukat is visszaküldi.

A biztosok október 27-én megismétlik kérelmüket. „Sürgős kötelességünknek kell tartanunk" — mondják —, „hogy Excellenciádat és személyében a csász. kormányt ismételten *esdekelve kérjük*, hogy bennünket biztos kísérettel, kegyes és békítő megbízatásokkal és feltételekkel mielőbb Bécsbe küldjön, hogy így e szörnyű válságban felhasználhassuk azt a csillapító és személyes erőt, amely bennünk és küldetésünkben megtestesül."

Láttuk, hogyan hatott ez a „csillapító és személyes erő" ama 14 nap alatt, amióta Frankfurt kapuit elhagyta.

Ez az erő olyan hatalmas befolyással van Wessenbergre, hogy válaszában kérelmükre nem is válaszol. Néhány, méghozzá félig valótlan hírt közöl Bécsből, és ironikusan megjegyzi: „Hogy olyanfajta lázadások, mint a bécsi proletároké, nem egykönnyen nyomhatók el kényszereszközök alkalmazása nélkül, azt egyébként legutóbb is igazolták a frankfurti események!" Ilyen érveknek Welcker és Mosle úr semmiképpen sem állhatott ellen: lemondanak hát a további kísérletekről, s „csillapító és személyes erejükkel" kivárják, hova fejlődnek a dolgok.

Október 28-án ismét jelentést tesznek „nagy megbízatásukról" Schmerlingnek. Wessenberg ajánlatára sürgönyüket átadják egy futárnak, akit Wessenberg Frankfurtba küld. A futár elmegy, de nem úgy a sürgöny. Az csak november 6-án ér Frankfurtba. Ha nem ültek volna a császári asztalnál, ha nem beszélt volna velük oly barátságosan a császári család és különösen Károly főherceg — a biztosok nagy elméje megháborodhatott volna ettől a sok pechtől.

Most kétnapos hallgatás következik. A „csillapító erő" szombatnapi pihenőt tart a sok munka után.

Ekkor, október 30-án közli velük Wessenberg Bécs megadásának hivatalos hírét. Máris határoztak. Október 28-án ugyan még így vélekedtek (a jelentés 14. old.): „úgy látszik, hogy nála" (Windischgrätznél) „akárcsak itt" (Olmützben) „befolyásos személyek körében *túlságosan* előtérben van az a gondolat, hogy Bécset nemcsak leigázni kell, hanem bosszúálló fenyítést is kell alkalmazni az eddigi jogtalanságért". Csakhogy azóta Wessen-

berg megígérte nekik — és hogy is merne akkor egy birodalmi biztos még kételkedni —, megígérte nekik, hogy „az osztrák kormányzatot ennek a győzelemnek kihasználásában azon alapelvek fogják vezérelni, melyek alkalmasak arra, hogy biztosítsák számára az alattvalók vonzalmát".

„Feltételezhetjük tehát" — kiált fel Welcker—Mosle telve birodalmi pátosszal —, „hogy javaslatainknak *mégis* volt némi befolyásuk." Tehát mégis? Ó, bizonyára! Nyolc napon át a legpompásabban szórakoztattátok Wessenberget, Károly főherceget, Zsófiát és társait. Előmozdítottátok a császári-királyi emésztést, *Welcker—Mosle*!

„A miniszter ezen ígérete után immár megoldottnak tartjuk feladatunkat, és holnap" (október 31-én) „Prágán át elindulunk hazafelé." Így zárul Welcker—Mosle urak utolsó sürgönye.

És valóban, igazatok van, a békítés és a közvetítés „nagy megbízatása" végre van hajtva. Minek is kellett volna most Bécsbe mennetek? Vajon nem a humanitás apostolai, Windischgrätz és Jellachich, voltak-e a város urai? Vajon a vörösköpenyesek[88] meg a csász. és kir. csapatok nem hirdették-e fosztogatással, gyújtogatással, öldöklással és megbecstelenítéssel mindenki számára érthetően a béke és az alkotmányos szabadság evangéliumát?

Hogy mennyire érvényesült „csillapító erőtök", milyen pompásan megoldottátok feladatotokat — ezt a meggyilkoltak halálhörgése, a meggyalázottak jajkiáltása tanúsítja, ezt a börtönbe vetettek ezrei tanúsítják, erre tanít bennünket *Robert Blum* véres árnyéka.

Feladatotok az volt, hogy a trilógia mellett, amelyet Windischgrätz, Jellachich és Wessenberg színre vittek, Olmützben a szatírjáték előadásában segédkezzetek. Ezt méltóképpen megoldottátok: virtuóz módon végigjátszottátok a *„lóvátett nagybácsik"* szerepét, ha ugyan nem valami még rosszabbat.

Der Bericht des Frankfurter Ausschusses
über die östreichischen Angelegenheiten

A megírás ideje: 1848 november 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 28. (154.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Újdonságok

Köln, november 28. A „Neue Rheinische Zeitung" ezt mondta november 17-i számában:

„Hát még a *zsidók*, akik szektájuk emancipációja óta, legalábbis előkelő képviselőik személyében, mindenütt *az ellenforradalom élére* álltak, — mi vár rájuk? Be sem várva a győzelmet, visszavetették őket gettójukba."*

Akkor *brombergi* kormányrendeleteket idéztünk. Ma egy még csattanósabb tényről kell beszámolnunk. Berlinben a Három Koronához szabadkőműves nagypáholy — tudvalevően a porosz szabadkőművesség legfelsőbb vezetője a *porosz herceg*, mint ahogy a porosz vallás legfelsőbb vezetője *IV. Frigyes Vilmos* — kimondta a kölni *Minerva*-páholy működésének felfüggesztését. Miért? *Mert zsidókat vett fel soraiba. Figyelmeztetésül a zsidók számára*!

A Brandenburg-kormánynak egy véletlenül szemünk elé került körlevele felszólítja az összes kormányzati testületeket, hogy *a klubok vezetői ellen tömeges letartóztatásokat* foganatosítsanak.

Megbízható forrásból közlik, hogy *Köln, Düsseldorf, Aachen stb.* birodalmi csapatokat, mégpedig *osztrákokat* fog kapni karácsonyi ajándékul Legkegyesebb Urunktól. Valószínűleg *horvátokat*[76], *szerezsánokat*[88], *csehe-ket, rácokat*[125], *szerbeket stb.*, hogy akárcsak Bécsben, a Rajna-tartományban is helyreálljon a „rend és nyugalom". Egyébként úgy mondják, hogy a Rajna-tartomány nem *Oroszországgal*, hanem *Franciaországgal* határos. *Figyelmeztetésül Legkegyesebb Urunk számára*!

Neuigkeiten

A megírás ideje: 1848 november 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 29. (155.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

---

* *V. ö. 21. old. — Szerk.*

Manteuffel sajtószerve és János — A Rajna-tartomány és a porosz király

Köln. A *„Neue Preussische Zeitung"*[3] megerősíti *Manteuffelnek* a frankfurti központi hatalomról és gyűlésről tett és általunk már közölt kijelentését.* Manteuffel sajtószerve ezt mondja:

„A birodalmi kormányzó proklamációját a legjobb szándék sugallhatta. De nekünk poroszoknak határozottan vissza kell utasítanunk, a népnek nem kevésbé, mint a koronának."[126]

Manteuffel sajtószerve a lelkünkből szól.

Ugyanez a hivatalos lap a frankfurti határozatok[96] érvényességéről a következőképpen oktat ki bennünket:

„Nekünk poroszoknak nincs más urunk, mint a királyunk. És csak amit ő jóváhagy a frankfurti határozatokból, csak az kötelez majd bennünket, éppen azért, mert **Ő**" (porosz stílus) *„jóváhagyja, és semmi más okból."*

Nekünk *„poroszoknak"*!!! Nekünk *Rajna-tartományiaknak* az a szerencsénk, hogy a bécsi nagy embervásáron nyertünk egy alsó-rajnai *„nagyherceget"*, aki nem teljesítette a feltételeket, amelyek árán „nagyherceggé" lett.[127] Egy *„porosz király"* számunkra csakis a berlini *nemzetgyűlés* által létezik, de mivel alsó-rajnai *„nagyhercegünk"* számára semmiféle berlini *nemzetgyűlés* nem létezik, így számunkra nem létezik semmiféle *„porosz király"*. Alsó-Rajna nagyhercegének kezére a népvásár által jutottunk! Ha majd annyira leszünk, hogy a lélekkufárkodást már nem ismerjük el, érdeklődünk majd „Alsó-Rajna nagyhercegénél" **„birtoklásának jogcíme"** felől.

Das Organ Manteuffel und Johannes —
Die Rheinprovinz und der König von Preussen

A megírás ideje: 1848 november 29.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 30. (156.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 51. old. — Szerk.*

A forradalmi mozgalom Itáliában

Köln, november 29. Végre, a demokráciának hathónapos, csaknem szakadatlan vereségei után, az ellenforradalom leghallatlanabb diadalainak sorozata után, végre ismét mutatkoznak a forradalmi párt közeli győzelmének tünetei. Itália, az az ország, melynek felkelése az 1848-as európai felkelés előjátéka volt, melynek bukása Bécs elestének előjátéka volt, Itália másodszor kel fel. Toszkána kiharcolta a maga demokratikus kormányát, és Róma is most vívta ki a magáét.

London, április 10.; Párizs, május 15. és június 25.; Milánó, augusztus 6.; Bécs, november 1.[128] — ez az európai ellenforradalom négy nagy dátuma, a négy mérföldkő, amelyek a legutóbbi diadalmenetén befutott távokat jelölik.

Londonban, április 10-én, nemcsak a chartisták forradalmi hatalmát törték meg, hanem első ízben *törték le a februári győzelem forradalmi propagandáját* is. Aki Angliát és a modern történelemben elfoglalt egész helyzetét helyesen fogja fel, nem csodálkozhatott azon, hogy a kontinens forradalmai pillanatnyilag nyomtalanul vonultak el mellette. Anglia, az az ország, amely ipara és kereskedelme által a kontinensnek mindezen forradalmasodó nemzetein uralkodik, és tőlük mint vevőktől az ázsiai, amerikai és ausztráliai piacok fölötti uralma folytán mégis viszonylag kevéssé függ; az az ország, ahol a modern polgári társadalom ellentétei, a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályharcok a legfejlettebbek és a legkiélezettebbek, ennek az országnak, Angliának, bármely más országnál inkább megvan a maga saját, önálló fejlődése. Angliának nincs szüksége a kontinentális ideiglenes kormányok botorkálására, hogy közelebb jusson olyan kérdések megoldásához, olyan ellentétek megszüntetéséhez, melyeknek megoldására és megszüntetésére valamennyi más ország előtt *ő* hivatott. Anglia nem fogadja el a kontinenstől a forradalmat, Anglia, ha majd ütött az órája, *diktálni fogja a kontinensnek a forradalmat*. — Ez volt Anglia helyzete, ez ennek a helyzetnek szükségszerű következménye, és ezért a „rend" április 10-i győzelme teljesen érthető volt. De ki ne emlékezne arra, hogy a „rendnek" ez a győzelme, az első ellenlökés február és március lökéseire, mindenütt új támaszt

adott az ellenforradalomnak, merész reményekkel dagasztotta az úgynevezett konzervatívok keblét! Ki ne emlékezne arra, hogy a londoni special constable[49] fellépését a teljes polgárőrség egész Németországban nyomban példaképül vette! Ki ne emlékezne, milyen benyomást tett ez az első bizonyítéka annak, hogy a kirobbant mozgalom nem ellenállhatatlan!

Párizs, május 15., nyomban ellenpárral szolgált az angol maradi párt győzelméhez. Április 10. gátat vetett a forradalmi áradat legmesszebbre csapó hullámainak; május 15. magán a kiáramlás pontján törte meg annak erejét. Hogy a februári mozgalom nem feltartóztathatatlan, bebizonyította április 10.; hogy a felkelési mozgalmat meg lehet fékezni Párizsban, május 15. bizonyította be. A központjában levert forradalomnak természetesen a perifériákon is vereséget kellett szenvednie. És ez napról napra mindinkább megtörtént Poroszországban és a kisebb német államokban. Ám a forradalmi áradat még elég erős volt ahhoz, hogy lehetővé tegye a nép két győzelmét Bécsben, az elsőt szintén május 15-én, a másodikat május 26-án,[129] az abszolutizmus ugyancsak május 15-én kivívott nápolyi győzelme pedig, garázdálkodásai által inkább ellensúlyként hatott a rend párizsi győzelmével szemben. Valami még hiányzott; nemcsak a forradalmi mozgalmat kellett leverni Párizsban, a fegyveres felkelést magában Párizsban kellett megfosztani a legyőzhetetlenség varázsától; csak ez után lehetett nyugodt az ellenforradalom.

És ez megtörtént *Párizsban* a *június* 23-tól 26-ig tartó négynapos csatában. Négy napi ágyúdörgés — és véget ért a barikádok bevehetetlensége, a felfegyverzett nép legyőzhetetlensége. Mi mást bizonyított be győzelmével Cavaignac, mint azt, hogy a hadviselés művészetének törvényei többékevésbé ugyanazok az utcán, mint a hegyszorosban, a barikáddal szemben, mint a torlasszal vagy a bástyával szemben? Mi mást, mint azt, hogy 40 000 regulázatlan fegyveres munkás, ágyúk és tarackok nélkül és lőszerutánpótlás nélkül, nem tud négy napnál tovább egy 120 000 régi katonából és 150 000 nemzetőrből álló, a legjobb és a legnagyobb számú tüzérség által támogatott, lőszerrel bőségesen ellátott, szervezett hadseregnek ellenállni? Cavaignac győzelme a számbeli kisebbség legközönségesebb elnyomása volt a hétszeres túlerő által, a legdicstelenebb győzelem, amelyet valaha is kivívtak, és annál dicstelenebb, minél több vérbe került, az óriási túlerő ellenére is. És ezt a világ mégis csodaként bámulta meg — mert a túlerő e győzelme megfosztotta a párizsi népet, a párizsi barikádot a legyőzhetetlenség nimbuszától. A 40 000 munkásban Cavaignac 300 000 embere nemcsak ezt a 40 000 munkást, hanem, tudtán kívül az európai forradalmat győzte le. Mindnyájan tudjuk, micsoda feltartóztathatatlanul viharos reakció tört

utat magának attól a naptól fogva. Ekkor már nem volt lehetséges semmiféle fékezés; a konzervatív erő gránáttal és kartáccsal győzte le a népet Párizsban, és ami Párizsban lehetséges volt, azt máshol is utánozni lehetett. A demokrácia számára semmi más nem maradt hátra, mint hogy a döntő vereség után a visszavonulást a lehető legnagyobb tisztességgel hajtsa végre, s hogy a többé már nem tartható terepet sajtóban, népgyűléseken és parlamentekben legalább lépésről lépésre védelmezze.

A következő nagy csapás *Milánó eleste* volt. Az, hogy Radetzky visszafoglalta Milánót, valóban az első európai jelentőségű tény a párizsi júniusi győzelem óta. A kétfejű sas a milánói dóm kupoláján nemcsak egész Itália elestét, hanem az európai ellenforradalom súlypontjának feltámadását, *Ausztria* feltámadását is jelentette. Itália leverve és Ausztria feltámadva — kívánhatott-e többet az ellenforradalom! És tény, hogy Milánó elestével pillanatnyilag elernyedt Itáliában a forradalmi energia, Rómában Mamiani megbukott, Piemontban legyőzték a demokratákat; ugyanakkor pedig Ausztriában újra felemelte fejét a reakciós párt, és központjából, Radetzky főhadiszállásáról újult bátorsággal kezdte intrikáival befonni az összes tartományokat. Csak ekkor ragadta kezébe Jellachich az offenzívát, csak ekkor jött létre teljes egészében az ellenforradalomnak az ausztriai szlávokkal kötött nagy szövetsége.

A kisebb intermezzókról, amelyekben az ellenforradalom helyi győzelmeket vívott ki és egyes tartományokat hódított meg, a frankfurti kudarcról stb. nem szólok. Ilyesminek helyi, esetleg nemzeti jelentősége van, de európai jelentősége nincs.

Végül, november 1-én befejeződött a mű, amely Custozza napján[130] vette kezdetét: ahogy Radetzky bevonult Milánóba, úgy vonult be Windischgrätz és Jellachich Bécsbe. A német forradalom legnagyobb és legtevékenyebb tűzfészkére Cavaignac módszerét alkalmazták, mégpedig sikerrel, a forradalmat Bécsben is, éppúgy mint Párizsban, vér és füstölgő romok közepette fojtották el.

De szinte úgy látszik, mintha a november 1-i győzelem egyszersmind azt a pontot is jelölné, amikor a hátrafelé haladó mozgás megfordul, és válság áll be. Az a kísérlet, hogy a bécsi hőstettet Poroszországban részletről részletre m[illegible]mételjék, meghiúsult; a korona a legkedvezőbb esetben, még ha az ország az alkotmányozó gyűlést cserben hagyja is, csak fél-győzelemre számíthat, mely semmit sem dönt el, de mindenesetre megtört a bécsi vereség első, csüggesztő hatása, megtörte az az otromba kísérlet, hogy minden részletében lemásolják.

És miközben Európa északi része vagy újra vissza van már vetve az

1847-es szolgaságba, vagy fáradságosan védelmezi az első hónapok vívmányait az ellenforradalommal szemben, Itália hirtelen újra talpra szökken. Livorno, az egyetlen olasz város, amelyet Milánó eleste győztes forradalomra ösztökélt, Livorno végül egész Toszkánának átadta demokratikus lendületét, és határozott demokratikus kormányt vívott ki, határozottabbat, mint amilyen egy monarchiában valaha is, és olyan határozottat, amilyen egy köztársaságban is kevés létezett; olyan kormányt, amely Bécs elestére és Ausztria helyreállítására az olasz alkotmányozó nemzetgyűlés proklamálásával válaszol. És az a forradalmi tűzcsóva, amelyet e demokratikus kormány ezzel az olasz nép közé vetett, lángot lobbantott: Rómában *egy* emberként kelt fel nép, nemzetőrség és hadsereg, megdöntötte a köntörfalazó, ellenforradalmi kormányt, demokratikus kormányt vívott ki, és kiharcolt követeléseinek élén ez áll: az olasz nemzetiség elve alapján való kormányzást, azaz képviselők küldését a Guerazzi által javasolt olasz alkotmányozó gyűlésre.

Hogy Piemont és Szicília követni fogják ezt a példát, ahhoz nem fér kétség. Követni fogják, ahogy a múlt évben is követték.

És most? Vajon Itáliának e három éven belüli második feltámadása az előzőhöz hasonlóan az európai demokrácia újabb fellendülésének hajnala lesz-e? Szinte úgy látszik. Az ellenforradalom pohara csordultig megtelt. Franciaország azon van, hogy egy kalandor karjaiba vesse magát, csak hogy megszabaduljon Cavaignac és Marrast uralmától, Németország szétforgácsoltabb, mint valaha, Ausztria elnyomva, Poroszország a polgárháború előestéjén, február és március minden, de minden illúziója a történelem rohamlépteitől könyörtelenül eltiporva. — Valóban, a népnek az ellenforradalom újabb győzelmeiből már nem volna mit tanulnia!

Bárcsak *idejekorán* és *rettenthetetlenül* használná fel az elkövetkezendő alkalommal ennek az utolsó hat hónapnak a tanulságait.

Die revolutionäre Bewegung in Italien
A megírás ideje: 1848 november 29.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 30. (156.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

Német professzor-aljasság

Köln, november 29. A német professzorok lakájtermészete Berlin és Halle tudós uraiban még az eszményképet is felülmúlja. Ekkora szolgalelkűség láttán az orosz jobbágy is elszégyellné magát. A jámbor buddhista, aki hivőn nyeli le dalai lámájának ürülékét, ámulattal hallja a berlini—hallei buddhistákról szóló mondát, s mesének tűnik neki, hogy ezek így prostituálják magukat az „Isten kegyelméből való" királysággal szemben. Csak akkor hisz a valóságban, ha felmutatják neki a berlini és hallei professzoroknak a porosz királyhoz intézett november 24-i, illetőleg 21-i feliratait[111], a sajátkezű aláírásokkal együtt.

„A tanácskozás szabadsága megszűnt, a képviselők élete veszélyben forgott, a gyűlés méltóságát, a nemzet becsületét meggyalázták, és e rémuralomnak véget vetni akaró legjobb indulatú és legméltányosabb javaslatok meghiúsultak azoknak az ellenállásán, akiknek ez a javát szolgálta."

Ilyen és ehhez hasonló arcátlan hazugságokkal és a tősgyökeres hűség csúszómászó bizonykodásaival 80 berlini professzor — köztük Hengstenberg, Schönlein, Ehrenberg, Böckh, a két Grimm stb. — feliratot fabrikál a királyhoz, amelyben tudós iá-zással tetszésüket nyilvánítják a Brandenburg-kormány erőszakos lépéseivel kapcsolatban.

Hasonlóképpen hangzik 19 hallei professzor felirata, de ezek odáig viszik a komikumot, hogy mellesleg „hivatásuk komolyságát" is emlegetik.

A kutya magva[132] mindkét feliratban az *adómegtagadás* miatti leírhatatlan düh. Nagyon is érthető! Semmi adót többé — és a kiváltságos tudóskodás csődbe jut. Csak a legtávolabbról fenyegesse veszély e pénzéhes professzorfajzat bugyellárisát, már az egész tudomány lángokban áll. Monopóliumuk az „Isten kegyelméből való" királyságban gyökerezik. Hűségfeliratokat küldenek neki, vagyis a sírig hűek saját monopóliumukhoz. Ha kivívja a nép a végső győzelmet, akkor ezek az urak, „tudományos hivatásuk" minden „komolysága" ellenére, értik majd a módját, hogyan álljanak át gyorsan az általuk most olyannyira kár-

hoztatott népszuverenitás oldalára. De akkor a nép odakiáltja majd nekik: „túl későn!", és hamar véget fog vetni a kiváltságos tudóskodás egész nyomorúságának.

Deutsche Professorengemeinheit

A megírás ideje: 1848 november 29.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 30. (156.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Raumer úr még él

Köln, december 6. A minap említettük azokat a lojalitási feliratokat, amelyeket hallei és berlini professzorok a királynak benyújtottak.* Ma jelentést tehetünk arról, hogy von Raumer úr, birodalmi követ in partibus[101], aki ez idő szerint Bastide-nál és Cavaignacnál előszobázik, ama felirathoz való hozzájárulási nyilatkozatával teljes egészében csatlakozott a professzorblamázshoz. Olyan birodalmi követtől, mint Raumer úr, csakugyan nem lehetett mást várni. De úgy látszik, nyilatkozatának még más oka is van. Raumer úrnak hónapok óta nyoma veszett Németországban. Égve a vágytól, hogy ebből a nyomavesztettségből valami módon megváltsák, mohón kapott a berlini bonc-kollégái által nyújtott alkalmon, és sürgősen gondoskodott arról, hogy a fent jelzett nyilatkozat a nyilvánosság elé kerüljön. Ez a raumeri termék a „Preussischer Staatsanzeiger" legújabb számában van leraktározva.

Herr Raumer lebt noch

A megírás ideje: 1848 december 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 7. (162.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 75—76. old. — Szerk.*

[A nemzetgyűlés feloszlatása[1]]

Köln, december 6. Az ellenforradalom elérkezett a második szakaszához. A nemzetgyűlés fel van oszlatva.[133] A „Legfelsőbb Kegyelem" minden további nélkül kihirdetett egy oktrojált alkotmányt[134].

A „kiegyezéssel" május óta űzött egész képmutatás ledobta magáról utolsó leplét.

A márciusi forradalom semmisnek van nyilvánítva, és az „Istenkegyelméből-való" a diadalait ünnepli.

A kamarilla, a junkerok, a bürokrácia és az egész egyenruhás vagy egyenruha nélküli reakció ujjong, hogy az ostoba népet végre ismét visszaterelik a „keresztény-germán" állam istállójába.

[Die Auflösung der Nationalversammlung]

A megírás ideje: 1848 december 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 7. (162.) sz. (különkiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A nemzeti tanács[27]

Bern, december 6. Ki törődik manapság, az európai viharok idején Svájccal? A birodalmi hatalmon kívül, amely a Rajna balpartján Konstanztól Bázelig minden bokor mögött egy-egy útonálló szabadcsapatost szimatol, nyilván aligha valaki. Holott Svájc a mi számunkra fontos szomszéd. Ma az alkotmányos Belgium a hivatalos mintaállam*; ám amilyen viharos idők járnak mifelénk, ki kezeskedik azért, hogy holnap nem a republikánus Svájc lesz a hivatalos mintaállam? Amúgy is nem egy farouche** republikánust ismerek, akinek nincs hőbb vágya, mint a svájci politikai állapotokat, a szövetségi[110], nemzeti, kanton- és egyéb nagy- és kistanácsokkal[30] együtt, áthozni a Rajnán, Németországból nagybani Svájcot csinálni, és azután mint a badeni, a hesseni vagy a nassaui kanton nagytanácsos ura vagy Landammannja*** csendes és nyugodalmas életet folytatni a teljes istenességben és tisztességben.

Svájc tehát bennünket németeket mindenesetre érdekelhet, s amit a svájciak gondolnak, mondanak, tesznek-vesznek, azt igen rövid időn belül példaképként állíthatják elénk. Ezért semmi esetre sem árthat, ha már eleve megismerkedünk némileg azzal, miféle erkölcsöket és embereket termelt ki az „Eidgenossenschaft" 22 kantonja a maga föderatív köztársaságában.

Méltányos, hogy itt először a svájci társadalom színe-javát vegyük szemügyre, azokat a férfiakat, akiket maga a svájci nép nevezett ki képviselőivé — a berni városházán székelő nemzeti tanácsra gondolok.

Ha a nemzeti tanács tribünjére lépünk, el kell csodálkoznunk azon, hogy milyen különféle figurájú embereket küldött a svájci nép Bernbe közös ügyeinek megvitatására. Aki nem látta már előzőleg Svájc nagy részét, aligha érti meg, hogyan hozhatott létre egy néhányszáz négyzetmérföldnyi és alig harmadfél millió lakosú országocska ilyen tarka-barka gyűlést. Pedig nincsen ebben semmi csodálatos; Svájc olyan ország, ahol négy különböző

---

* *V. ö. 5. köt. 300—303., 419—421. old.* — *Szerk.*

** — vad — *Szerk.*

*** — elöljárója — *Szerk.*

nyelvet, németet, franciát, olaszt (vagyis inkább lombardiait) és rétorománt beszélnek, és amely a legfejlettebb gépipartól a hamisítatlan pásztoréletig a legkülönbözőbb kultúrfokokat egyesíti magában. S a svájci nemzeti tanács mindezeknek a nemzetiségeknek és kultúrfokoknak a színe-javát egyesíti, és ezért mindennek inkább látszik, mint nemzetinek.

Meghatározott ülőhelyekről, elkülönült pártokról szó sincs ebben a féligmeddig patriarchális gyűlésben. A radikálisok tettek egy gyönge kísérletet, hogy a szélsőbaloldalra üljenek, de úgy látszik, ez nem sikerült nekik. Mindenki oda ül, ahová akar, és egy ülés alatt gyakran három-négyszer is helyet változtat. De azért a legtöbb képviselőnek van bizonyos kedvelt helye, amelyet végül mindig újra elfoglal, s így a gyűlés mégis két egymástól eléggé élesen elválasztott részre különül. Az első három félköralakú padsorban éles, markáns vonású arcokat látunk, meglehetősen sok szakállt, gondosan ápolt hajat, modern, párizsi szabású ruhákat; itt ülnek a francia és az olasz Svájc képviselői vagy — ahogy itt mondják — a „welschek"[135], és ezekből a padokból ritkán szólalnak fel másképp, mint franciául. A welschek mögött azonban furcsán vegyes társaság ül. Bár nem látunk parasztokat svájci nemzeti viseletben, ellenkezőleg, csupa olyan embert, akiknek ruházatán nyomot hagyott bizonyos civilizáció; itt-ott éppenséggel egy többé-kevésbé modern frakkot is láthatunk, amelyhez többnyire rendes arc is tartozik; azután vagy féltucat svájci katonatiszt-típust civilben, egyik olyan, mint a másik, inkább ünnepélyesek, mint harciasak, arcra és öltözékre kissé régimódiak és némileg a „Tróilosz és Krésszida" Aiaszára[136] emlékeztetők; s végül ott a zöm, amely leírhatatlan fizimiskájú és ruházatú, többé-kevésbé öreges és ó-frank urakból áll, mindegyikük más és más, mindegyikük külön típus önmagában és többnyire egy karikatúra számára is. Képviselve vannak itt a nyárspolgárnak, a campagnard endimanché-nak* és a kanton-oligarchának a legkülönbözőbb válfajai, ám mindegyikük egyformán jóravaló, egyformán szörnyen komoly, mindegyiken egyformán súlyos ezüstkeretes szemüveg. Ezek a német Svájc képviselői, és a társaságnak ezt a zömét a kisebb kantonok és a nagyobb kantonoknak a félreesőbb kerületei adják.

Ezzel a gyűléssel szemben az elnöki széket egy ismert férfiú, a luzerni dr. Robert Steiger foglalja el, akit még néhány évvel ezelőtt Siegwart-Müller rezsimje alatt halálra ítéltek, most pedig a svájci szövetségi gyűlés elnöke. Steiger kicsi, zömök ember, éles arcvonásokkal, melyeknek a fehér haj, a barna bajusz, még az elmaradhatatlan ezüst szemüveggel együtt is jó

* — ünneplőbe öltözött parasztnak — *Szerk.*

keretet ad. Hivatalát egyébként nagy nyugalommal és talán kissé túl sok önmérséklettel látja el.

Amilyenek az ábrázatok, olyan a vita. A welschek az egyetlenek, akik teljesen civilizált, szónoki formában beszélnek, de ők sem mind. A berniek, akik a német-svájciak közül még a leginkább vettek át welsch szokásokat, közelítik meg őket a legjobban. Bennük legalább van még némi tűz. A zürichiek, a svájci Athén e fiai, olyan higgadtan és kimérten beszélnek, ahogy az a professzor és a céhmester közötti középlényhez illik, de mindig „művelten". A tisztek ünnepélyes lassúsággal beszélnek, nem valami ügyesen és tartalmasan, viszont olyan határozottsággal, mintha zászlóaljuk ott állna mögöttük harcra készen. Végül, a társaság zöme többé-kevésbé jószándékú, aggályoskodó, lelkiismeretes, jobbra-balra mérlegelő és végül mégiscsak állandóan a maguk kantonja érdekei mellé álló szónokokat szolgáltat, akik egyébként csaknem valamennyien igen döcögősen és helyenként saját nyelvtani elveik szerint beszélnek. Ha a költségszempont jut szóhoz, akkor ez először mindig tőlük, nevezetesen az ős-kantonoktól[33] indul ki. Uri már mindkét tanácsban jólmegérdemelt hírnevet vívott ki magának e tekintetben.

A vita tehát egészében véve lanyha, nyugodt, középszerű. Olyan szónoki tehetség, aki nagyobb gyűléseken is sikereket arathatna, nagyon kevés akad a nemzeti tanácsban; én mostanáig csak kettőt ismerek, Luvinit és Dufourt, s mondjuk Eytelt. Persze, a befolyásosabb képviselők közül többeket még nem hallottam; de sem a gyűlésen elért sikereik, sem beszédeikről a lapokban megjelent beszámolók nem affélék, hogy ragyogó várakozásra jogosítanának. Csak Neuhaus beszél állítólag kiválóan. De hogyan is fejlődhetnének ki szónoki képességek olyan gyűlésekben, amelyek legfeljebb néhány százezer embert képviselnek, és amelyeknek a legkicsinyesebb kerületi érdekekkel kell foglalkozniok! A boldogult Tagsatzung amúgyis inkább diplomáciai, mint törvényhozó gyűlés volt; azt meg lehetett ott tanulni, hogyan kell utasításokat elferdíteni és kibúvókat elfogadhatóvá tenni, de azt nem, hogyan kell egy gyűlést meghódítani és uralkodni rajta. A nemzeti tanács tagjainak szónoklatai ezért többnyire csak indokolással ellátott szavazatokra szorítkoznak, amikor minden szónok ismerteti azt a tényállást, mely őt ilyen vagy olyan szavazatra készteti, és ezért a legnagyobb elfogulatlansággal nyugodtan elismétli mindazt, amit már előtte az elviselhetetlenségig ismételgettek. Különösen a zöm beszédeit jellemzi ez a patriarchális nyíltszívűség. És ha már valaki ezek közül az urak közül szót kap, akkor magától értetődik, hogy ez alkalommal a vita összes, mégoly régen lezárt incidenseiről is elfecsegi véleményét. A jóembereknek e meghitt csevegése között aztán a vita fonalát néhány fő beszéd tartja össze nagynehezen, és ha az ülés-

nek vége, az ember bevallja magának, hogy ritkán hallott ennél unalmasabbat. A nyárspolgáriság, amely a gyűlés physique-jének* — minthogy ilyen klasszikus formában ritkán látható —, némi eredetiséget kölcsönöz, au moral** itt is megmarad sekélyesnek és elálmosítónak. Szenvedélyről alig-alig, szellemről egyáltalán nem beszélhetünk; Luvini az egyetlen, aki magával ragadó, hatalmas szenvedéllyel beszél, Dufour pedig az egyetlen, aki hamisítatlan francia világosságával és precizitásával imponál. A Bázel-vidéki Frey képviseli a humort, amivel időnként Bernold ezredes sem sikertelenül kísérletezik. A francia szellem teljességgel hiányzik a francia-svájciakból. Amióta az Alpok és a Jura áll, lejtőikön még egyetlen tűrhető szójáték sem született meg, egyetlen gyors, csattanós visszavágás sem hangzott el. A francia-svájci nem csupán sérieux***, hanem grave° is.

Az a vita, amelyet itt közelebbről ecsetelni kívánok, a tessini esetről és a tessini olasz menekültekről folytatott vita.[137] Az ügy ismeretes; a tessini olasz menekültek úgynevezett üzelmei szolgáltak ürügyül Radetzky kellemetlen intézkedéseire; Bern főkanton széleskörű meghatalmazással felruházott szövetségi megbízottakat és egyúttal egy dandár katonaságot küldött Tessinbe; a Valtellinában és Valle d'Intelviben kitört felkelés arra késztette a menekültek egy részét, hogy visszatérjenek Lombardiába, ami a svájci határőrök ébersége ellenére sikerült is nekik; bár fegyvertelenül, de átlépték a határt, részt vettek a felkelésben, majd a Valle d'Intelvi-i felkelők veresége után, ugyancsak fegyvertelenül, ismét visszatértek Tessin területére, és a tessini kormányzat kiutasította őket. Időközben Radetzky fokozta megtorló intézkedéseit a határon és még nagyobb követeléseket támasztott a szövetségi megbízottakkal szemben.

Ezek a megbízottak azt követelték, hogy különbség nélkül minden menekültet utasítsanak ki; a tessini kormányzat vonakodott; a főkanton megerősítette a megbízottak intézkedéseit; a tessini kormányzat az időközben összeült szövetségi gyűléshez fellebbezett. Erről a fellebbezésről és a mindkét részről felhozott ténybeli állításokról — amelyek különösen a tessinieknek a megbízottakkal és a svájci csapatokkal szemben tanúsított magatartására vonatkoztak — kellett a nemzeti tanácsnak döntenie.

Az evégett kinevezett bizottság többsége javasolta az *összes* olasz menekültek kiutasítását Tessinből, Svájc belső részében való internálásukat, annak megtiltását, hogy újabb menekültek tessini tartózkodását engedélyezzék,

* — testi, külső valójának — *Szerk.*
** — lelkiekben — *Szerk.*
*** — komoly — *Szerk.*
° — **súlyos**; nehézkes; komor — *Szerk.*

egyáltalában a főkanton által foganatosított intézkedések megerősítését és betartását. A bizottság előadója a luzerni Kasimir Pfyffer úr volt. De amíg én a nyilvános tribünön utat törtem magamnak a hallgatóság sűrű tömegén át, Pfyffer úr már rég befejezte eléggé száraz jelentését, s Pioda úré volt a szó.

Bern, december 6. Pioda úr, tessini államtitkár, aki egymaga alkotta a bizottság kisebbségét, előadja javaslatát, hogy csak azokat a menekülteket utasítsák ki, akik a legutóbbi felkelésben részt vettek, és akikkel szemben tehát pozitív indok alapján lehet fellépni. Pioda úr, aki a Sonderbund-háborúban[34] őrnagyként és zászlóaljparancsnokként vett részt, szelíd, szőke külseje ellenére annak idején Airolónál igen bátran viselkedett, és egy olyan csapattesttel szemben, amely az övénél nagyobb számú, gyakorlottabb és jobban felfegyverzett volt és ráadásul előnyösebb állást is foglalt el, egy hétig tartotta posztját. Pioda éppoly szelíden és érzelmesen beszél, amilyen a külseje. Eleinte, minthogy mind hangsúly, mind nyelvtudás tekintetében tökéletesen beszél franciául, francia-svájcinak tartottam, és meglepetéssel hallottam, hogy olasz. De amikor a tessinieknek tett szemrehányásokról kezdett beszélni, s amikor ezzel szemben a svájci csapatok fellépését ecsetelte, amelyek csaknem úgy viselkedtek, mintha ellenséges országban lettek volna, amikor elragadta őt a hév, akkor szenvedélyességről ugyan nem, de mégis arról az eleven, ízig-vérig olasz ékesszólásról tett tanúságot, amely hol antik formákat, hol bizonyos modern, olykor túlzott szónoki pátoszt alkalmaz. Becsületére legyen mondva, hogy ebben az utóbbi vonatkozásban mértéket tudott tartani, és hogy fejtegetéseinek ezek a részei igen jó hatást tettek. Egészében azonban túlságosan hosszú és túlságosan érzelmes volt az előadása. A német-svájciakat Horatius aes triplexe* vértezi, és éppoly kemény, mint széles mellkasukról hatástalanul pattantak le a derék Pioda összes szép szentenciái, összes nemes érzései.

Utána a zürichi dr. Alfred Escher úr emelkedett szólásra. A la bonne heure**, ez az a férfi, comme il en faut pour la Suisse***! Dr. Escher úr, szövetségi megbízott Tessinben, a nemzeti tanács alelnöke és — ha nem tévedek — fia a neves Escher mechanikusnak és mérnöknek, aki a Linthet csatornázta és hatalmas gépgyárat alapított Zürich mellett. Dr. Escher úr nem is annyira zürichi, mint „svájci athéni". Frakkját, mellényét Zürich

* — hármas ércpajzsa[188] — *Szerk.*
** — Nocsak — *Szerk.*
*** — amilyen Svájcnak kell — *Szerk.*

első marchand tailleur-je* készítette; látni a dicséretreméltó és helyenként nem sikertelen törekvést, hogy a párizsi divatlap követelményeinek megfeleljen, de látni a birodalmi-városi eredendő bűnt is, amely a szabász kezét újra meg újra visszavezette a régtől megszokott kispolgári vágányra. Amilyen a frakk, olyan az ember. Szőke haja igen gondosan, de szörnyen polgáriasan van megnyírva, és a szakáll hasonlóképpen — mert svájci Alkibiadészünk természetesen szakállt is visel, olyan szeszély ez, amely egy „jó családból való" zürichinél nagyon emlékeztet I. Alkibiadészra. Ha dr. Escher úr beül az elnöki székbe, hogy Steigert egy-egy percre leváltsa, akkor ezt a műveletet a méltóság és hanyag elegancia olyan egyvelegével hajtja végre, hogy Marrast úr is megirigyelhetné. Világosan látni, hogyan használja ki e pár pillanatot arra, hogy a kemény padban elfáradt hátát a karosszék puha párnáján megint kipihentesse. Egyszóval, Escher úr olyan elegáns, amilyen az ember a svájci Athénban csak lehet, s ráadásul gazdag, csinos, erős testalkatú, és nem több 33 évesnél. — A berni dámáknak jó lesz óvakodniok Zürich e veszélyes Alkibiadészától.

Escher úr továbbá nagyon folyékonyan és olyan jól beszél németül, ahogy az egy svájci athénitól csak kitelhet: attikai nyelvjárást használ dór akcentussal, és mint minden svájci, ijesztő ünnepélyességgel szónokol, de nyelvtani hibák nélkül, ami nem adatott meg a nemzeti tanács minden német-svájci tagjának. Escher úr még a 70. életévében sem üthetne meg ünnepélyesebb hangot, mint tegnapelőtt — holott a gyűlés legfiatalabb képviselői közé tartozik. Ezenkívül van neki még egy másik, nem svájci tulajdonsága. Minden német-svájci ugyanis az összes beszédeihez, minden alkalomra, élete egész tartamára csak egy gesztussal rendelkezik. Dr. Kern úr például kinyújtja a jobb karját oldalt, derékszögben; a különböző tisztek pontosan ugyanezt a mozdulatot teszik, csakhogy a karjukat egyenesen maguk előtt, és nem oldalt tartják; az aaraui Tanner úr minden harmadik szónál meghajol; Furrer úr ezeket a hajlongásokat váltogatja, hol előre, hol kissé jobbra, hol kissé balra; egy szó mint száz, ha az egész németül beszélő nemzeti tanácsot összeszedjük, meglehetősen teljes telegráf-kódot kapunk. Escher úr gesztusa abban áll, hogy kezét egyenesen kinyújtja maga elé és a legmegtévesztőbb módon utánozza vele a szivattyúkar mozgását.

Ami dr. Escher úr beszédének tartalmát illeti, a megbízottak sérelmeinek e felsorolását annál kevésbé kell elismételnem, mivel ezek a sérelmek a „Neue Zürcher Zeitung"[139] útján csaknem mind bekerültek a legtöbb német lapba. Újat a beszéd egyáltalán nem tartalmazott.

---

* — szabósága — *Szerk.*

A zürichi ünnepélyesség után az olasz szenvedélyesség: dr. Escher úr után Luvini ezredes. Luvini, a kiváló katona, akinek Tessin kanton egész katonai szervezetét köszönheti, aki az 1840-es forradalmat katonai vezetőként irányította, aki 1841 augusztusában, amikor a megdöntött oligarchák és papok behatoltak és Piemontból ellenforradalmat kíséreltek meg, gyorsaságával és energiájával egy nap alatt elfojtotta e kísérletet, és aki a Sonderbund-háborúban csupán azért volt az egyetlen fogoly, mert a bündeniek cserbenhagyták — Luvini villámgyorsan felugrott, hogy honfitársait Escherrel szemben megvédelmezze. Az, hogy Escher úr a szemrehányásait egy iskolamester peckes, de külsőleg nyugodt beszédmodorában adta elő, az mit sem vont le epésségükből; ellenkezőleg, mindenki tudja, hogy a doktrinér bölcsesség már önmagában is eléggé elviselhetetlen és sértő.

Luvini a régi katonának és az olyan tessininek egész szenvedélyességével válaszolt, aki véletlen folytán svájci, de természettől fogva olasz: Nem tesznek-e itt egyenesen szemrehányást a tessinieknek, amiért „rokonszenveznek az olasz szabadsággal"? Igen, való igaz, hogy a tessiniek rokonszenveznek Olaszországgal, s én büszke vagyok rá, hogy ez így van, és nem fogok megszűnni reggeltől estig arra kérni Istent, hogy szabadítsa meg ezt az országot elnyomóitól. Igen, Escher úr kijelentései ellenére is, a tessiniek nyugodt és békés nép, de persze, ha napról napra és óráról órára azt kell látniok, hogy a svájci katonák hogyan fraternizálnak az osztrákokkal, annak az embernek a poroszlóival, akinek a nevét sosem tudom a lelkem legmélyéből fakadó keserűség nélkül kimondani, Radetzkynek a zsoldosaival, hogyne keserednének el ők, akiknek úgyszólván a szeme láttára követik el a horvátok[76] a legförtelmesebb rémtetteket? Igen, a tessiniek nyugodt és békés nép, de ha olyan svájci katonákat küldenek hozzájuk, akik az osztrákok pártját fogják és helyenként a horvátok módján viselkednek, akkor persze nem nyugodt! (Következik a svájci csapatok tessini viselkedését szemléltető tények felsorolása.) Elég keserves és szomorú dolog, ha idegenek igáznak le és vetnek szolgaságba bennünket, de ezt az ember eltűri abban a reményben, hogy eljön a nap, amikor az idegeneket elűzzük — de hogy saját testvéreim és államtársaim vessenek szolgaságba, úgyszólván a nyakamra tegyék a kötelet, ez igazán...

Az elnöki csengő félbeszakította a szónokot. Luvinit rendreutasították. Néhány mondatnyit még beszélt, s elég hirtelenül és bosszúsan befejezte.

A forróvérű Luvini után a graubündeni Michel ezredes következett. A bündeniek, az olasz anyanyelvű misoxiak kivételével, régtől fogva rossz szomszédai voltak a tessinieknek, és Michel úr hű maradt szülőföldje hagyományaihoz. Szerfölött ünnepélyes-jóemberi hangnemben igyekezett

gyanússá tenni a tessiniek adatait, hosszú sornyi nem helyénvaló szidalmazást és rosszmájúskodást zúdított a tessini népre, sőt elég esetlen és nemtelen volt ahhoz is, hogy szemrehányást tegyen a tessinieknek, amiért azok az Airolónál elszenvedett vereségükért (joggal) az ő, Michel honfitársait, a bündenieket tették felelőssé. Beszédét azzal a szeretetteljes indítvánnyal zárta, hogy a határmegszállási költségek egy részét a tessini kormányzatra kell hárítani.

Steiger indítványára a vitát ez után megszakították.

A következő reggel elsőnek a zürichi Berg ezredes úr szólalt fel. Berg ezredes úr — külső megjelenéséről nem beszélek, mert, mint mondottam, a német-svájci tisztek úgy hasonlítanak egymásra, mint egyik tojás a másikra —, Berg úr a Tessinben állomásozó ama zürichi zászlóalj parancsnoka, amelynek garázda viselkedésére Luvini egész tömeg példát hozott fel. Berg úrnak természetesen meg kellett védelmeznie zászlóalját, és mivel az evégből felhozott ténybeli állításoknak hamar végére ért, hát a legféktelenebb személyes kirohanásokat intézte Luvini ellen. „Luvini", mondotta, „szégyellheti magát, hogy szóba hozza a csapatok fegyelmét és ráadásul az egyik legjobb és legrendesebb zászlóalj fegyelmét illeti gyanúval. Mert ha velem az történt volna, ami Luvini úrral, már rég beadtam volna lemondásomat. Luvini úrral az történt, hogy a Sonderbund-háborúban megverték, holott az ő serege volt az erősebb, az előnyomulási parancsra pedig azt válaszolta: ez lehetetlen, a csapatai demoralizálódtak stb. Egyébként nem itt, hanem valahol másutt óhajtok Luvini úrral erről néhány szót váltani, szeretek az ellenfelemmel farkasszemet nézni." Mindezen és számtalan más provokációval és sértéssel Berg úr félig méltóságteljes, félig dörgedelmes hangon hozakodott elő. Nyilván Luvini fougueux* retorikáját akarta utánozni, de ezzel teljes kudarcot vallott.

Minthogy Airolo története immár másodszor fordult elő beszámolómban és még egyszer elő fog fordulni, röviden emlékeztetni akarok a fő körülményekre. Dufour terve a Sonderbund-háborúban a következő volt: Mialatt a főserea megtámadja Freiburgot és Luzernt, a tessinieknek a Gotthardon át, a bündenieknek az Oberalpon át kell az Urserentalba előnyomulniok, felszabadítják és felfegyverzik az ottani liberális népességet, s Wallist ezzel az oldaltámadással elvágják az ős-kantonoktól, a sonderbundosok luzerni főseregét arra kényszerítve, hogy megossza erőit. Ez a terv meghiúsult, először is azért, mert az uribeliek meg a wallisiak még az ellenségeskedések megkezdése előtt megszállták a Gotthardot, másodszor pedig a

* — tüzes — *Szerk.*

bündeniek lagymatagsága miatt. A bündeniek a katolikus milíciákat nem is mozgósították, és a disentisi Hochgerichten, a katolikus népesség befolyásának engedve, még a mozgósított csapatok is elálltak a további előnyomulástól. Így aztán Tessin egészen magára maradt, és ha meggondoljuk, hogy ennek a kantonnak a katonai szervezete még nagyon fiatal, hogy az egész tessini hadsereg csak 3000 főnyi, akkor megértjük, miért volt Tessin gyönge a Sonderbundhoz képest. Az uribeliek, a wallisiak és unterwaldeniak időközben több mint 2000 főre erősödtek tüzérséggel együtt, és 1847 november 17-én a Gotthardon leereszkedve összes erőikkel betörtek Tessinbe. A tessini csapatok Bellinzonától Airolóig lépcsőzetesen helyezkedtek el a Leventina-völgy mentén; tartalékuk Luganóban állott. A sonderbundosok a sűrű köd leple alatt minden magaslatot megszálltak Airolo körül, és amikor a köd eloszlott, Luvini látta, hogy az állás elveszett, még mielőtt egyetlen lövés eldördült volna. Mégis ellenállást tanúsított, és többórás küzdelem után, amelyben a tessiniek igen bátran verekedtek, a túlerőben levő ellenség leverte csapatait. Eleinte néhány csapatrész fedezte a visszavonulást; ám a tessini újoncok közt, akiket a magaslatokról oldalba támadtak és tüzérséggel lőttek, nemsokára a legnagyobb zűrzavar keletkezett, és csak Airolótól nyolc óránvira, a Moësa mögött lehetett megállásra bírni őket. Aki áthaladt már a Gotthard-úton, megérti, milyen óriási előnyökkel rendelkezik a fentről lefelé nyomuló hadsereg, különösen ha tüzérsége van, és megérti, milyen lehetetlenség, hogy egy a hegyről lefelé menekülő hadsereg valahol ismét megvesse a lábát és a szűk völgyben felfejlessze erőit. Egyébként a küzdelemben valóban részt vevő tessiniek egyáltalán nem voltak túlerőben a sonderbundosokkal szemben, hanem megfordítva. Ebben a vereségben tehát, amely egyébként további következményekkel nem járt, nem Luvini volt a bűnös, hanem elsősorban csekély és gyakorlatlan haderői, másodsorban a kedvezőtlen terep, harmadsorban és főként a bündeniek távolmaradása, akik Disentisben a valtellinai bort kóstolgatták ahelyett, hogy az Oberalpon lettek volna, és akik ekkor végül, a Szent Bernáton át post festum* két zászlóaljjal jöttek a tessiniek segítségére. És a Sonderbundnak ezen az egy helyen aratott győzelmét — az egyetlen helyen, ahol túlerőben volt — azok vetik a szemére a gyalázatosan cserbenhagyott tessinieknek, akik cserbenhagyták őket, illetve azok, akik Freiburgnál meg Luzernnél hárman egy ellen harcolva, olcsó babérokat arattak!

Mint tudják, Bergnek Luvini elleni emlékirohanásait párbaj követte, amelyben a welsch alaposan helybenhagyta a zürichit.

---

* — ünnep után; utólag — *Szerk.*

Ám térjünk vissza a vitára. A thurgaui dr. Kern úr emelkedett szólásra, hogy a többség indítványait támogassa. Kern úr szélesvállú, nagydarab svájci, s nem kellemetlen, markáns vonású arcával, kissé szimpadias hajával olyan, amilyennek egy derék svájci az olümposzi Jupitert elképzelheti, kissé tudósnak van öltözve, és tekintete, hangja, mozdulatai rendíthetetlen elszántságot fejeznek ki. Kern úr Svájc egyik legügyesebb és legélesebb elméjű jogászának számít; a szövetségi törvényszék elnöke a maga „sajátos logikájával" és fennkölten fogadkozó modorban bocsátkozott bele a tessini kérdésbe, de én hamarosan úgy ráuntam, hogy inkább elmentem a Café Italienbe és megittam egy icce wallisit.

Mire visszaérkeztem, Kern után már elhangzott a genfi Almerasnak, a waadti Hombergernek és Blanchenaynak meg a genfi Castoldinak a beszéde, mindezek többé-kevésbé helyi nagyságok, akiknek államszövetségi hírneve még csak keletkezőben van. A szó a waadti Eytelé volt.

Eytel úr Svájcban, ahol az emberek arányai éppen úgy nagyobbak, mint a közönséges szarvasmarháéi, karcsú növésű férfinak számíthat, jóllehet Franciaországban jeune homme fort robuste-nak* tekintenék. Csinos, finom arca, szőke bajusza és szőke göndör haja van, és, mint a waadtbeliek általában, a többi welsch svájcinál jobban emlékeztet a franciákra. Hogy az ultraradikális, vörösrepublikánus waadtbelieknek egyik fő támasza, mondanom sem kell. Egyébként szintén fiatal még, bizonyára nem idősebb Eschernél. Eytel úr igen élénken támadta az államszövetségi megbízottakat. „Úgy viselkedtek Tessinben, mintha Tessin nem szuverén állam, hanem provincia lenne, amelyet mint prokonzulok igazgathatnak; valóban, ha az urak egy francia kantonban léptek volna fel így, nem lett volna ott tovább maradásuk! És az urak ahelyett, hogy hálát adnának Istennek, hogy a tessiniek oly nyugodtan tűrték uralkodói kedvteléseiket, szeszélyeiket, még panaszkodnak a rossz fogadtatás miatt!" Eytel úr igen jól beszél, de kissé túl terjengősen. Ő is úgy van vele, mint az összes francia-svájciak: hiányzik náluk a poén.

Az öreg Steiger is szólt néhány szót az elnöki székből a többségi indítvány mellett, majd immár másodízben emelkedett szólásra a mi Escher Alkibiadészünk, hogy másodízben elmesélje azt a történetét, amelyet már egyszer elmesélt. De ezúttal megkísérelt egy szónokias befejezést, melyen azonban három mérföldnyiről lerítt az iskolás penzum. „Vagy semlegesek vagyunk, vagy nem, de amik vagyunk, egészen kell hogy legyünk; és a régi svájci hűség azt követeli, hogy megtartsuk a szavunkat, még ha azt egy

* — igen robusztus fiatalembernek — *Szerk.*

zsarnoknak adtuk is." Ebből az új és csattanós gondolatból szivattyúzta ki Escher úr fáradhatatlan karja az ünnepélyes peroráció áradatát, és annak befejeztével Alkibiadész szemlátomást elégedetten ült vissza helyére.

Az aaraui Tanner úr, felsőbírósági elnök, aki ekkor szólásra emelkedett, középtermetű, ösztövér emberke, aki igen hangosan beszél, s nagyon közömbös dolgokat mond. Beszéde alapjában véve nem volt más, mint egyetlen nyelvtani hibának százszori megismétlése.

Utána a francia-wallisi Maurice Barman úr következett. Nem látszik meg rajta, hogy 1844-ben a Pont de Trienten olyan vitézül verekedett, amikor a felső-wallisiak a Kalbermattenok, a Riedmattenok meg a többi alpesi mezők [Matten] vezetésével ellenforradalmasították a kantont. Barman úr külseje nyugodt-polgári, de nem kellemetlen; megfontoltan és kissé szaggatottan beszél. Visszautasította Bergnek Luvini elleni személyeskedéseit és állást foglalt Pioda mellett.

A tessini Battaglini úr, aki kissé polgári külsejű, és a rosszmájú megfigyelőt a „Figaro" Dottore Bartholójára[140] emlékeztethetné, kantonja védelmében a semlegességről szóló hosszabb francia nyelvű értekezést olvasott fel, amely ugyan egészen helyes elveket tartalmazott, de alig-alig figyeltek rá.

Egyszerre csak megszűnt a csevegés és a mozgolódás a gyűlésben. A legnagyobb csend támadt, és minden tekintet egy öreg, borotvált arcú, kopasz fejű, hajlott orrú férfira irányult, aki megkezdte francia nyelven mondott beszédét. Ez a kis öreg, aki egyszerű fekete ruhájában, egészen polgári külsejével, inkább tudósra hasonlított, mint bármi másra, és csak kifejező arcával és mozgékony, átható tekintetével tűnt fel, *Dufour* tábornok volt, az, akinek körültekintő stratégiája szinte vérontás nélkül fojtotta meg a Sonderbundot. Milyen messze vannak tőle a gyűlés német-svájci tisztjei! Ezek a Michelek, Zieglerek, Bergek stb., ezek a jóravaló hadfiak, ezek a pedáns bajuszemberek szerfelett jellegzetes figurák a kicsiny, jelentéktelennek tűnő Dufour mellett. Első pillantásra látszik, hogy Dufour volt a fej, aki az egész Sonderbund-háborút irányította, és hogy ezek a méltóságteljes Aiaszok csak az öklök voltak, amelyek neki döntései kivitelezéséhez kellettek. A Tagsatzung választása igazán helyes volt, és a szükséges embert találta meg.

De csak akkor lepődünk meg valóban, ha Dufourt beszélni halljuk. Ez a régi műszaki tiszt — aki egész életében csak tüzériskolákat szervezett, szabályzatokat fogalmazott és ütegszemléket tartott, aki sohasem ártotta magát bele parlamenti tárgyalásokba, sohasem beszélt a nyilvánosság előtt — olyan biztonsággal lép fel, olyan folyamatosan, elegánsan és szabatosan, olyan világosan beszél, ami csodálatraméltó és a svájci nemzeti tanácsban egyedül-

álló. Dufournak a tessini ügyről mondott eme maiden speeche* forma és előadás tekintetében egy francia kamarában a legnagyobb feltűnést keltette volna, és minden vonatkozásban messze felülmúlja azt a háromórás beszédet — ha a „Moniteur"-ben[20] kinyomtatott szövegből ítélhetünk —, amelylyel Cavaignac** Párizs első ügyvédjévé küzdötte fel magát. Egy genfinél azonban a nyelvezet szépsége kétszeres érdem. Genf nemzeti nyelvezete — a kálvini-református francia — terjengős, lapos, szegényes, hangsúlytalan és fakó. De Dufour nem a genfi, hanem a valódi, hamisítatlan francia nyelvezetet használta. S amellett azok az érzületek, amelyeket kifejezésre juttatott, annyira nemesek voltak, annyira katonásak — e szó *jó* értelmében —, hogy a német-svájci tisztek kenyéririgy féltékenykedéseit, kicsinyes kantonális bornírtságait csak még kirívóbban kidomborították.

„Örülök, hogy a semlegesség közszájon forog", mondta Dufour. „De mit jelent a semlegesség? Azt, hogy nem teszünk, illetve nem engedünk tenni semmi olyat, ami veszélyezteti a békeállapotot Svájc és a szomszéd államok között. Sem kevesebbet, de többet sem jelent. Jogunk van hát arra, hogy az idegen menekülteknek menedéket nyújtsunk, ez olyan jog, amelyre büszkék vagyunk. Olyan kötelességünknek tekintjük ezt, amellyel a balszerencsének tartozunk. De csak egy feltétellel: hogy a menekült alá veti magát törvényeinknek, semmi olyat nem tesz, ami belső vagy külső biztonságunkat veszélyezteti. Hogy egy patrióta, akit a zsarnokság kiüldözött, a mi területünkről is hazája szabadságának visszanyerésén fáradozik, ezt érthetőnek tartom, ezért neki szemrehányást nem teszek, de ekkor nekünk is látnunk kell, mi a teendőnk. Ezért ha a menekült tollat fog vagy fegyvert ragad a szomszédos kormány ellen, nos jó, nem fogjuk kiutasítani, ez igazságtalanság lenne, de eltávolítjuk a határtól, internáljuk. Ezt parancsolja saját biztonságunk, a szomszéd államok iránti tapintat; nem kevesebbet, de *többet sem.* Ha viszont nemcsak az ellen a szabadcsapatos ellen lépünk fel, aki betört az idegen területre, hanem a testvére, az apja ellen is, az ellen is, aki nyugton maradt, akkor többet teszünk, mint amit tennünk kell, akkor már nem vagyunk pártatlanok, akkor az idegen kormány, a zsarnokság pártját fogjuk, annak áldozataival szemben." (Általános bravó-kiáltás.) „És éppen most, amikor Radetzky, az az ember, akivel bizonyára senki sem rokonszenvez ebben a gyűlésben, immár az *összes* menekülteknek a határtól való ilyen igazságtalan eltávolítását kívánta tőlünk, amikor követelését fenyegetésekkel, sőt ellenséges intézkedésekkel támasztja alá, éppen most a legke-

* — szűzbeszéde — *Szerk.*
** E.-L.-G. Cavaignac. — *Szerk.*

vésbé méltó hozzánk, hogy egy túlerőben levő ellenfél igazságtalan követelését teljesítsük, mert úgy látszana, mintha a túlerőnek engedtünk volna, mintha e határozatot azért hoztuk volna, mert azt egy erősebb kívánja tőlünk." (Bravó.)

Sajnálom, hogy nem tudok többet és szószerintibb kivonatokat közölni ebből a beszédből. De gyorsírók itt nincsenek, és emlékezetből kell jegyeznem. Elég az hozzá, Dufour mind szónoki tehetségével és előadásának szerénységével, mind pedig csattanós érveivel az egész gyűlést bámulatba ejtette, és miután kijelentette, hogy Pioda mellett szavaz, általános tetszésnyilvánítás közepette ült vissza. Ezen kívül a vita során máskor nem is hallottam a nemzeti tanácsban tetszésnyilvánítást. Az ügy eldőlt, Dufour beszéde után nem volt mit mondani, Pioda indítványa keresztülment.

Ám ez nem elégítette ki a lelkiismeretükben megrendült kanton-lovagokat, és a vita berekesztését indítványozó közbekiáltásra 48 szavazattal annak folytatását kívánták. Csak 42-en szavaztak a berekesztés mellett; a vita tehát tovább folyt. A waadti Veillon úr azt javasolta, hogy utalják az egész ügyet a szövetségi tanács elé. A waadti Pittet úr, egy csinos, francia képű férfi, Pioda mellett szólt, gördülékenyen, de terjengősen és doktrinér módon, s úgy látszott, elalszik a vita, amikor végül Furrer szövetségi elnök úr emelkedett szólásra.

Furrer úr javakorbeli férfiú, Escher Alkibiadész párja. Míg amaz a svájci Athént, Furrer úr Zürichet képviseli. Míg Escher professzorra, Furrer céhmesterre emlékeztet. Ketten együtt tökéletesen képviselik Zürichet.

Furrer úr természetesen az a férfiú, aki a legfeltétlenebb semlegesség híve, és amikor Dufour beszéde által rendszerét erősen fenyegetve látta, a legvégső eszközöket kellett latbavetnie, hogy biztosítsa magának a többséget. Furrer úr ugyan csak három napja volt szövetségi elnök, mindamellett bebizonyította, hogy a kabinetkérdések felvetésének politikájához nem ért rosszabbul Duchâtelnál és Hansemann-nál. Kijelentette, hogy a szövetségi tanács rendkívül kíváncsi a nemzeti tanács határozatára, mert ez a határozat fogja megadni a döntő fordulatot Svájc egész politikájának stb., és e captatio benevolentiae* némi kiszínezése után lassacskán áttért annak kifejtésére, hogy mi az ő és a szövetségi tanács többségének a véleménye, nevezetesen, hogy meg kell maradni a semlegességi politika mellett, és hogy a bizottság többségének a nézete a szövetségi tanács többségének a nézete is. És mindezt olyan ünnepélyes méltósággal és olyan nyomatékos hangon mondotta, hogy a kabinetkérdés beszédének minden szótagjából kitetszett. Mármost tud-

* — jóindulat-keresés — *Szerk.*

nunk kell, hogy Svájcban a végrehajtó hatalom nem önálló hatalom a törvényhozó hatalom mellett, mint az alkotmányos monarchiában vagy az új francia alkotmány szerint, hanem csupán a törvényhozó hatalomnak a folyománya és a karja. Tudnunk kell, hogy itt egyáltalán nem az a szokás, hogy a végrehajtó hatalom visszalép, ha a törvényhozó gyűlés valamiben másképp határoz, mint ahogy ő kívánja; ellenkezőleg, ezt a határozatot rendszerint a legengedelmesebben végrehajtja és vár a jobb időkre. És minthogy a végrehajtó hatalom is választott tanács, amelyben szintén különböző árnyalatok vannak, nincs is olyan nagy jelentősége annak, ha a végrehajtó tanács kisebbsége a törvényhozó tanácsban némely kérdésben többséget kap. És itt a szövetségi tanácsnak legalábbis két tagja, Druey és Franscini, volt Pioda mellett és Furrer ellen. Ezért Furrernak ez a gyűléshez való apellálása svájci szokás és szemléletmód szerint teljesen imparlamentáris volt. De mindegy! A szövetségi elnök úr nyomatékos hangja újra kurázsit adott a kanton-lovagoknak, s amikor leült, még egy elhaló bravót is megkockáztattak és közbekiáltásaikkal a vita berekesztését követelték.

Az öreg Steiger azonban elég méltányos volt, hogy ezt megelőzően még Pioda úrnak mint a kisebbség előadójának adjon szót. Pioda ugyanazzal a nyugalommal és illemtudással beszélt, mint előbb. Röviden összegezve a vitát, még egyszer megcáfolt minden ellenvetést. Melegen védte barátját, Luvinit, akit fougueux ékesszólása itt talán túlságosan messzire ragadott, de egy korábbi alkalommal, ezt nem szabad elfelejteni, megőrizte a kantonját Svájc számára. Végül kitért Airolóra, és sajnálkozását fejezte ki, hogy erről itt szót ejtettek, méghozzá olyan oldalról, ahonnan a legkevésbé várta.

„Igaz", mondotta, „Airolónál vereséget szenvedtünk. De hogyan történt ez? Egyedül álltunk ott, a mi kicsiny, gyéren lakott kantonunk a ránk rontó ős-kantonok és Wallis egész súlyával szemben, és ezek, bár bátran védtük magunkat, letepertek bennünket. Igaz, vereséget szenvedtünk. De illik-e, hogy Önök" (itt Michel felé fordult) „nekünk ezt szemünkre lobbantsák? Önök, Uraim, Önök a vétkesek abban, hogy megvertek bennünket, Önöknek ott kellett volna lenniök az Oberalpon és oldalba támadniok a sonderbundosokat, és aki nem volt ott, aki cserbenhagyott bennünket, azok Önök voltak, s ezért vertek meg bennünket. Igen, Önök odaérkeztek, Uraim, de akkor, amikor már késő volt, amikor minden elveszett — akkor végre odaérkeztek!"

Michel ezredes dühösen és rákvörös arccal ugrott fel, és mindezt hazugságnak és rágalomnak nyilvánította. Amikor a hangos zúgolódás és az elnök csengője rendreutasította, kissé nyugodtabban folytatta. Ő mit sem tud ar-

ról, hogy neki az Oberalpon kellett volna lennie. Ő csak azt tudja, hogy amikor hívták, a tessiniek segítségére sietett, mégpedig elsőnek.

Pioda éppoly nyugodtan válaszolt, mint előzőleg: esze ágában sem volt Michel urat személyében megtámadni, csak általában a graubündeniekről beszélt, de az, hogy nekik az Oberalp felől támogatniok kellett volna a tessinieket, mindenesetre tény. Ha Michel úr ezt nem tudja, ez könnyen megmagyarázható, hiszen ő akkor csupán egy zászlóalj parancsnoka volt, s így a hadjárat általános rendelkezései alkalmasint ismeretlenek maradhattak előtte.

Ezzel az intermezzóval, amely még különböző magántárgyalásokra vezetett ezen urak között a gyűléstermen kívül, és amelyet mindkét oldalról tett kielégítő nyilatkozatok végül elsimítottak, lezárult a vita. A szavazás névsorolvasással történt. A franciák és négy-öt német a tessiniekkel szavazott, a német-svájciak tömege ellenük szavazott; Tessint megfosztották a menedékjogtól, Radetzky követeléseit elismerték, a minden áron való semlegességet proklamálták, és Furrer úr elégedett lehetett önmagával és a nemzeti tanáccsal.

Ez hát a svájci nemzeti tanács, a svájci államférfiak színe-virága. Úgy vélem, csak egy erénnyel válnak ki más törvényhozók közül: nagyobb *türelmükkel.*

Der Nationalrat

A megírás ideje: 1848 december 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 10. (165.) sz. (első és második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Az ellenforradalom államcsínye[1]

Köln, december 7. *A nemzetgyűlést feloszlatták. A nép képviselőit „Isten kegyelméből" szétkergették.*

Az ekkora arcátlansággal végrehajtott államcsínyt a kormány a merénylet indokolásában még a legmaróbb gúnnyal is tetézi.[133]

A nemzetgyűlés most learatja hosszantartó gyöngeségének és gyávaságának gyümölcseit. Hagyta, hogy a nép elleni összeesküvés hónapokon át nyugodtan *előre törjön, erőssé és hatalmassá váljon, s ezért most ő annak első* áldozata.

Ugyanígy bűnhődik a nép azért, amit márciusban és még áprilisban és májusban is nagylelkűségből vagy jobban mondva butaságból, legutóbb pedig az úgynevezett „passzív ellenállással" vétkezett. Most olyan leckét kapott, amely bizonyára hasznára válik majd. Legközelebbi győzelme véget fog vetni a „kiegyezésnek"[4] csakúgy, mint minden egyéb frázisnak és képmutatásnak.

Der Staatsstreich der Kontrerevolution

A megírás ideje: 1848 december 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1848 december 8. (163.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A burzsoázia és az ellenforradalom[1]

Köln, december 9. Mi sohasem titkoltuk. A mi talajunk nem a *jogtalaj*, hanem a *forradalmi talaj*. A kormány most a maga részéről feladta a jogtalaj képmutatását. Forradalmi talajra helyezkedett, mert az *ellenforradalmi* talaj is *forradalmi*.

Az 1848 április 6-i törvény[101] 6. §-a így rendelkezik: „A nép jövendőbeli képviselőit minden esetben illesse meg az összes *törvényekhez* valamint az államháztartási előirányzat megállapításához való hozzájárulásnak és az *adójóváhagyásnak* a *joga*."

Az 1848 április 8-i törvény[141] 13. §-a kimondja: „A jelen törvény alapján összeülő gyűlés arra van hivatva, hogy a *jövendőbeli államalkotmányt* a koronával való kiegyezés útján *megállapítsa*, és a birodalmi rendek eddigi hatásköreit, nevezetesen az adók jóváhagyása tekintetében, gyűlésezésének tartama alatt gyakorolja."

A kormány a pokolba küldi a kiegyező-gyűlést[142], saját fennkölt személyében diktál az országnak egy soi-disant* alkotmányt[134], és önmaga hagyja jóvá magának azokat az adókat, amelyeket a népképviselők megtagadtak tőle.

A porosz kormány eklatáns módon véget vetett a Camphauseniádának, ennek az ünnepélyes jellegű *jogi Jobsiádának*[119]. Bosszúból a nagy *Camphausen*, ennek az epopeiának a feltalálója, nyugodtan tovább ülésezik Frankfurtban ugyanannak a porosz kormánynak a követeként és tovább intrikál a Bassermannokkal ugyanannak a porosz kormánynak a szolgálatában. Ez a Camphausen, aki feltalálta a kiegyezési elméletet[4], hogy megmentse a jogtalajt, azaz, hogy elüsse a forradalmat mindenekelőtt az azt megillető tiszteletnyilvánításoktól, feltalálta egyúttal az aknákat is, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy később a jogtalajt a kiegyezési elmélettel együtt a levegőbe röpítsék.

Ez a férfiú adományozta a *közvetett* választásokat, s ezek olyan gyűlést hoztak létre, amelynek a kormány, abban a pillanatban, amikor a gyűlés egy

* — úgynevezett; állítólagos — *Szerk.*

pillanatra a sarkára állt, odamennydöröghette: **Trop tard!*** Ez a férfiú hívta vissza a porosz herceget, az ellenforradalom vezérét, és nem átallotta ez utóbbinak menekülését hivatalos hazugsággal tanulmányúttá változtatni.[143] Ez a férfiú hagyta érvényben a politikai bűnökre vonatkozólag a régi porosz törvényhozást és a régi törvényszékeket. A régi bürokrácia és a régi hadsereg e férfiú alatt nyert újra időt arra, hogy ijedtségéből magához térjen és teljesen újjászervezze magát. A régi rezsim összes vezetői sértetlenül megmaradtak helyükön. Camphausen idején viselte a kamarilla a poseni háborút,[144] míg ő maga Dániában viselt háborút.[94] A dán háborúnak az volt a rendeltetése, hogy levezesse a német ifjúság túltengő honfierejét[145] — s ezt az ifjúságot aztán, amikor hazatért, kellőképpen rendőrileg meg is rendszabályozták —, az volt a rendeltetése, hogy Wrangel tábornoknak és hirhedt gárdaezredeinek bizonyos népszerűséget szerezzen és általában a porosz szoldateszkát rehabilitálja. Mihelyt ez a cél megvalósult, e látszatháborút mindenáron el kellett fojtani egy gyalázatos fegyverszünetben, amelyben ugyanez a Camphausen ismét kiegyezett a német nemzetgyűlés-sel Majna-Frankfurtban. A dán háború eredménye a *„mindkét Mark főparancsnoka"*[146] és a márciusban kiűzött gárdaezredeknek Berlinbe való visszatérése volt.

És az a háború, amelyet a potsdami kamarilla Camphausen auspíciumai alatt *Posenban* viselt!

A poseni háború több volt, mint a porosz forradalom elleni háború. Ez Bécs eleste volt, Itália eleste, a júniusi hősök veresége. Ez volt az első döntő diadal, amelyet az orosz cár az európai forradalom fölött kivívott. És mindez a nagy *Camphausennak*, a gondolkodó történelembarátnak[147], a nagy vita lovagjának, a közvetítés hérószának az auspíciumai alatt.

Így az ellenforradalom *Camphausen* alatt és által hatalmába kerítette az összes döntő posztokat, előkészítette a maga ütőképes hadseregét, miközben a kiegyező-gyűlés vitázott. A tett minisztere, *Hansemann-Pinto*[48] alatt újonnan beöltöztették a régi rendőrséget, és a burzsoázia éppoly elkeseredett, mint kicsinyes háborút viselt a nép ellen. *Brandenburg* alatt levonták a következtetéseket ezekből a premisszákból. Nem kellett hozzá már más, csak — fej helyett egy bajusz meg egy kard.

Amikor Camphausen távozott, ezt kiáltottuk oda neki:

*A burzsoázia szellemében vetett reakciót, az arisztokrácia és az abszolutizmus szellemében fogja learatni.***

---

* **Túl későn!** — *Szerk.*

** *V. ö. 5. köt. 88. old.* — *Szerk.*

Neue
Rheinische Zeitung
Organ der Demokratie.
Keine Steuern mehr!!!

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 december 10-i, 165. számának első oldala, Marxnak „A burzsoázia és az ellenforradalom" c. cikkével

Nem kételkedünk abban, hogy *Camphausen* őexcellenciája, a porosz követ, önmagát e pillanatban a feudális urak közé számítja, és „félreértésével" a legbékésebben kiegyezik.

De ne ámítsuk magunkat; ne tulajdonítsunk egy Camphausennak, egy Hansemann-nak, ezeknek a legalárendeltebb nagyságrendű férfiaknak semmiféle világtörténelmi iniciatívát. Nem voltak ők egyebek, mint egy osztály szervei. Beszédjük, cselekedeteik csak hivatalos visszhangja volt egy osztálynak, amely őket előtérbe tolta. Ők csak a nagyburzsoázia voltak — az előtérben.

Ennek az osztálynak a képviselői alkották a *liberális ellenzéket* a jobblétre szenderült, Camphausen által egy pillanatra újjáélesztett *egyesült Landtagban*[148].

Szemére vetették e liberális ellenzéki uraknak, hogy a márciusi forradalom után hűtlenné lettek elveikhez. Ez tévedés.

A nagy földbirtokosok és tőkések — s kizárólag ezek voltak képviselve az egyesült Landtagban —, egyszóval a pénzeszsákok, pénzben és műveltségben gyarapodtak. A polgári társadalom poroszországi kifejlődésével — azaz az iparnak, a kereskedelemnek és a mezőgazdaságnak a kifejlődésével — a régi rendi különbségek egyfelől elvesztették anyagi alapjukat.

Maga a nemesség lényegében elpolgáriasult. Hűség, szeretet és hit művelése helyett mindenekelőtt takarmányrépában, pálinkában és gyapjúban működött. Fő lovagi tornájává a gyapjúpiac lett. Másfelől az abszolutista állam, amelynek lába alól a fejlődés során régi társadalmi alapját kivarázsolták, akadályozó béklyójává lett az új polgári társadalomnak, melyben megváltozott a termelési mód és megváltoztak a szükségletek. A burzsoáziának részt kellett követelnie a politikai uralomból, már anyagi érdekei miatt is. Csakis ő maga volt képes arra, hogy kereskedelmi és ipari szükségleteit törvényesen érvényesítse. Ki kellett vennie ezeknek a „legszentebb érdekeinek" az igazgatását egy levitézlett, éppoly tudatlan, mint pökhendi bürokrácia kezéből. A maga számára kellett igényelnie az államvagyon ellenőrzését, mert önmagát vélte e vagyon teremtőjének. Miután a bürokráciától eltulajdonította az úgynevezett műveltség monopóliumát, és tudatában volt annak, hogy a polgári társadalmi szükségletek valóságos ismeretében messze felülmúlja a bürokráciát, megvolt az a becsvágya is, hogy társadalmi helyzetének megfelelő politikai helyzetet akarjon kicsikarni. Célja eléréséhez lehetőséget kellett kapnia arra, hogy saját érdekeit, nézeteit és a kormány cselekedeteit szabadon megvitassa. Ezt nevezte a *„sajtószabadság jogának"*. Lehetőséget kellett kapnia arra, hogy akadályoztatás nélkül *egyesülésekbe* tömörüljön. Ezt nevezte a *„szabad egyesülési jognak"*. A *vallásszabadságot*

stb. a *szabad konkurrencia* szükségszerű folyományaként ugyancsak követelnie kellett. És a porosz burzsoázia 1848 márciusa előtt a legjobb úton haladt, hogy összes kívánságait megvalósulva lássa.

A porosz állam pénzszűkében volt. Hitele kiapadt. Ez volt a titka az „egyesült Landtag" összehívásának. A kormány berzenkedett ugyan sorsa ellen, s kegyvesztettként bocsátotta el az „egyesültet", de a pénzszűke és a hitelhiány lassanként óhatatlanul a burzsoázia karjaiba dobta volna. Miként a feudális bárók, az Isten kegyelméből való királyok is mindenkor elcserélték kiváltságaikat készpénzre. Minden keresztény-germán államban a jobbágyok felszabadítása volt az első, az alkotmányos monarchia pedig a második nagy felvonása ennek a világtörténelmi kufárkodásnak. „L'argent n'a pas de maître"*, de a maître-ek megszűnnek maître-ek lenni, mihelyt démonétisévá** (értéküket vesztetté) lesznek.

Az „egyesült Landtag" liberális ellenzéke tehát nem volt semmi egyéb, mint a burzsoázia ellenzékisége egy olyan kormányzati formával szemben, amely már nem felelt meg érdekeinek és szükségleteinek. Hogy az udvar ellenzéke lehessen, udvarolnia kellett a népnek.

Talán valóban azt képzelte, hogy a nép *kedvéért* van ellenzékben.

Ezért azokat a jogokat, azokat a szabadságokat, amelyekre a *maga kedvéért* törekedett, természetesen csakis *népjogok* és *népszabadságok* cégére alatt igényelhette a kormánytól.

Ez az ellenzék, mint mondottuk, a legjobb úton haladt, amikor a *februári vihar* kitört.

Köln, december 11. Amikor a márciusi vízözön — ez a miniatűr vízözön — leapadt, nem szörnyeket, nem forradalmi kolosszusokat hagyott hátra a föld berlini felszínén, hanem régi stílusú kreatúrákat, zömök polgári figurákat — az „egyesült Landtag" liberálisait, az öntudatos porosz burzsoázia képviselőit. Azok a tartományok, amelyeknek a legfejlettebb a burzsoáziájuk — a *Rajna-tartomány* és *Szilézia* — adták a legnagyobb kontingenst az új minisztériumokhoz. Mögöttük rajnai jogászoknak egész uszálya. Amilyen mértékben a burzsoáziát háttérbe szorították a feudálisok, olyan mértékben engedte át helyét a minisztériumokban a Rajna-tartomány és Szilézia az ó-porosz tartományoknak. A Brandenburg-kormányt már csak egy elberfeldi tory fűzi össze a Rajna-tartománnyal. *Hansemann* és *von der Heydt*!

---

* — „A pénznek nincs ura" — *Szerk.*

** — pénztelenné; pénzüktől megfosztottá — *Szerk.*

Ez a két név fejezi ki a porosz burzsoázia számára az 1848 márciusa és decembere közötti egész különbséget!

A porosz burzsoázia az állam csúcsára vetődött, de nem úgy, ahogy óhajtotta, *a koronával való békés tranzakció* által, hanem egy *forradalom* által. Nem saját érdekeit, hanem a *népérdekeket* kellett képviselnie a koronával, azaz *önmagával* szemben, mert egy *népmozgalom* egyengette az útját. De a korona az ő szemében éppen csak az az Isten kegyelméből való ellenző volt, amely mögött saját profán érdekeinek kellett megbújniok. Az *ő* saját érdekei sérthetetlenségének és az érdekeinek megfelelő politikai formák sérthetetlenségének alkotmányos nyelvre lefordítva így kellett hangzania: *a korona sérthetetlensége*. Innen a német, és különösen a porosz burzsoáziának az *alkotmányos monarchiáért* való rajongása. A februári forradalom, németországi utófájásaival együtt, kapóra jött tehát a porosz burzsoáziának, mert kezébe juttatta az állam kormányrúdját, de éppen annyira keresztül is húzta számításait, mert így uralma olyan feltételekhez volt kötve, amelyeket sem nem akart, sem nem tudott teljesíteni.

A burzsoázia a kisujját sem mozdította. Megengedte a népnek, hogy verekedjék érette. A reá átruházott uralom ezért nem a hadvezér uralma volt, aki legyőzte ellenfelét, hanem egy biztonsági bizottságé, amelyre a győztes nép rábízza a maga érdekeinek megóvását.

Camphausen még teljes egészében érezte ennek a helyzetnek a kényelmetlenségét, és kormányának egész gyöngesége ebből az érzésből és az azt meghatározó körülményekből ered. Ezért valamiféle szégyenpír sugározza át kormányzásának legszemérmetlenebb cselekedeteit is. A nyílt *szemérmetlenség* és *arcátlanság Hansemann* kiváltsága volt. A pír *árnyalata* az egyetlen különbség e két festő között.

Nem szabad összetéveszteni a *porosz márciusi forradalmat* sem az 1648-as *angol*, sem az 1789-es *francia* forradalommal.

1648-ban a burzsoázia a modern nemességgel volt szövetségben a királyság, a feudális nemesség és az uralkodó egyház ellen.

1789-ben a burzsoázia a néppel volt szövetségben királyság, nemesség és uralkodó egyház ellen.

Az 1789-es forradalomnak (legalábbis Európában) csak az 1648-as forradalom szolgált mintaképül, az 1648-as forradalomnak csak a németalföldiek felkelése Spanyolország ellen. Mindkét forradalom nemcsak időpontját, hanem tartalmát tekintve is egy évszázaddal előbbre volt mintaképénél.

Mindkét forradalomban a burzsoázia volt az az osztály, amely *valóban* a mozgalom élén állott. A *proletariátusnak* és *a polgárság nem a burzsoáziához tartozó frakcióinak* vagy még nem voltak a burzsoáziától különválasztott

érdekei, vagy pedig még nem alkottak önállóan kifejlődött osztályokat vagy osztálytagozatokat. Ezért, ahol szembehelyezkednek a burzsoáziával, mint például 1793—94-ben Franciaországban, csak a burzsoázia érdekeinek keresztülviteléért harcolnak, ha nem is a burzsoázia *módján*. Az *egész francia terrorizmus* nem volt egyéb, mint *plebejus modorban* való leszámolás a *burzsoázia ellenségeivel*, az abszolutizmussal, a feudalizmussal és a nyárspolgársággal.

Az 1648-as és 1789-es forradalmak nem *angol* és *francia* forradalmak, hanem *európai* stílusú forradalmak voltak. Nem a társadalom egy *bizonyos* osztályának a *régi politikai renden* aratott győzelmét jelentették; *az új európai társadalom politikai rendjének proklamálása* voltak. A burzsoázia győzött bennük; ám *a burzsoázia győzelme* akkor *egy új társadalmi rend győzelme* volt, a polgári tulajdon győzelme a feudális tulajdonon, a nemzetiség győzelme a provincializmuson, a konkurrencia győzelme a céhen, a felosztás győzelme a majorátuson, a föld tulajdonosa uralmának győzelme a földnek a tulajdonos fölötti uralmán, a felvilágosodás győzelme a babonán, a család győzelme a családnéven, az ipar győzelme a hősi lustaságon, a polgári jog győzelme a középkori kiváltságokon. Az 1648-as forradalom a XVII. század győzelme* volt a XVI. században, az 1789-es forradalom a XVIII. század győzelme a XVII. században. Ezek a forradalmak még inkább az akkori világ szükségleteit fejezték ki, mint a világ azon részeiét, amelyeken lezajlottak, Angliáét és Franciaországét.

A *porosz márciusi forradalomban* mindebből semmi sincs meg.

A februári forradalom *eltörölte* az alkotmányos királyságot a valóságban, a burzsoá-uralmat pedig eszmeileg. A porosz márciusi forradalomnak meg kellett *teremtenie* az alkotmányos királyságot eszmeileg, a burzsoá-uralmat pedig a valóságban. Közel sem járván ahhoz, hogy *európai forradalom* legyen, csupán egy európai forradalom elsatnyult utóhatása volt egy elmaradott országban. Nem előtte járt évszázadának, hanem több mint fél évszázaddal elmaradt mögötte. Eleve *másodlagos* volt, de tudvalevő, hogy a másodlagos betegségek nehezebben gyógyíthatók és egyúttal jobban tönkreteszik a testet, mint az eredeti betegségek. Nem egy új társadalom létrehozásáról volt szó, hanem a Párizsban kimúlt társadalom berlini újjászületéséről. A porosz márciusi forradalom még csak *nemzeti, német* sem volt, eleve *provinciális-porosz* volt. A bécsi, a kasseli, a müncheni, a mindenfajta provinciális felkelések mellette zajlottak és kétségessé tették a rangját.

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* forradalma — *Szerk.*

1648-at és 1789-et végtelen önérzettel töltötte el, hogy a teremtés csúcsán áll, az 1848-as berlini forradalomnak viszont abban állt a becsvágya, hogy anakronizmust alkosson. Fénye a csillagok fényéhez hasonlított, amely csak akkor érkezik el hozzánk földlakókhoz, amikor az azt kisugárzó égitestek már száz- és százezer éve kihunytak. A porosz márciusi forradalom kicsinyben, mint ahogy mindenben kicsiny volt, ilyen csillag volt Európa számára. Fénye egy rég elrothadt társadalom-hulla fénye volt.

A német burzsoázia oly restül, gyáván és lassan fejlődött, hogy abban a pillanatban, amikor vésztjóslóan szembenállt a feudalizmussal és az abszolutizmussal, önmagát vésztjóslóan szemben találta a proletariátussal és a polgárság mindazon frakcióival, amelyeknek érdekei és eszméi közel állnak a proletariátushoz. És azt látta, hogy nemcsak egy osztály áll ellenségesen *mögötte*, hanem egész Európa is *előtte*. A porosz burzsoázia, az 1789-es francia burzsoáziától eltérően, nem olyan osztály volt, amely az *egész* modern társadalmat képviselte a régi társadalom reprezentánsaival, a királysággal és a nemességgel szemben. Afféle *renddé* süllyedt, kontrasztban a koronával és a néppel szemben egyaránt, ellenzékieskedőn mindkettővel szemben, határozatlanul külön-külön mindegyik ellenfelével szemben, mert állandóan mindkettőt maga előtt, illetőleg maga mögött látta; eleve hajlott a nép elárulására és a régi társadalom megkoronázott képviselőjével való kompromisszumra, mert ő maga már a régi társadalomhoz tartozott; nem egy új társadalom érdekeit képviselte egy régi ellen, hanem megújult érdekeket egy elavult társadalmon belül; nem azért került a forradalom kormánykerekéhez, mert a nép mögötte állt, hanem azért, mert a nép maga előtt taszigálta; nem azért volt a csúcson, mert egy új társadalmi korszaknak a kezdeményezőerejét, hanem csak azért, mert egy réginek a neheztelését képviselte; a régi államnak egy keresztül nem tört rétege volt, melyet egy földrengés az új állam felszínére vetett; önmagában való hit nélkül, a népben való hit nélkül, felfelé morogva, lefelé reszketve, önző mindkét oldallal szemben és a maga önzése tudatában, forradalmi a konzervatívokkal szemben, konzervatív a forradalmárokkal szemben, saját jelszavaival szemben bizalmatlan, frázisokat hangoztatva eszmék helyett, megfélemlítve a világon végigsöprő vihartól, kiaknázva a világon végigsöprő vihart — energia egyik irányban sem, plágium mindegyik irányban, közönséges, mert nem eredeti, eredeti a közönségességben — saját vágyaival kufárkodó, kezdeményezés nélkül, önmagában való hit nélkül, a népben való hit nélkül, világtörténelmi elhivatottság nélkül — egy elátkozott aggastyán, aki látja, hogy arra van kárhoztatva, hogy egy robusztus nép első ifjonti fellobbanásait a saját elaggott érdekében vezesse és levezesse — se szem! se fül! se fog, se

semmi — ilyen állapotban találta ott magát a *porosz burzsoázia* a márciusi forradalom után a porosz állam kormányrúdjánál.

Köln, december 15. A *kiegyezési elmélet*, amelyet a *Camphausen*-kormányban kormányzatra jutott burzsoázia nyomban a porosz contrat social* „legszélesebb" alapjának proklamált, korántsem volt üres elmélet; ellenkezőleg, ez az „*arany*" élet fáján[149] nőtt.

A márciusi forradalom korántsem rendelte alá az Isten kegyelméből való szuverenitást a népszuverenitásnak. Csak arra kényszerítette a koronát, az abszolutista államot, hogy megegyezzen a burzsoáziával, hogy *kiegyezzen* régi vetélytársával.

A korona feláldozza a burzsoáziának a nemességet, a burzsoázia pedig a koronának a népet. Ezzel a feltétellel lesz a királyság polgárivá és a burzsoázia királyivá.

Március után már csak ez a két hatalom létezik. Kölcsönösen a forradalom villámhárítójaként szolgálnak egymásnak. Mindezt természetesen a „*legszélesebb demokratikus alapon*".

Ez volt a *titka a kiegyezési elméletnek*.

Az olaj- és gyapjúkereskedők[150], akik a márciusi forradalom utáni első kormányt alkották, abban a szerepben tetszelegtek maguknak, hogy a lemeztelenített koronát plebejus szárnyaikkal takargatják. Kéjelegtek a gyönyörűségben, hogy udvarképesek, és hogy viszolyogva, puszta nagylelkűségből engedve rideg rómaiságukból — az egyesült Landtag rómaiságából —, hajdani népszerűségük tetemével töltik ki a szakadékot, amely elnyeléssel fenyegette a trónt. Mennyire pöffeszkedett *Camphausen* miniszter az alkotmányos trón *bábájaként*. A derék férfiú szemlátomást meg volt hatva önmagától, saját nagylelkűségétől. A korona és környezete viszolyogva tűrte ezt a megalázó védnökséget, s jobb napokra várva, igyekezett bonne mine à mauvais jeu** vágni.

A félig-meddig felbomlott hadsereg, az állásaiért és fizetéseiért reszkető bürokrácia, a megalázott feudális rend, amelynek vezetője alkotmányos tanulmányúton volt, néhány édeskés szóval és hajbókolással könnyen lóvá tette a bourgeois gentilhomme-ot***.

A porosz burzsoázia az uralom *névleges* birtokosa volt, egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy a régi állam hatalmai hátsó gondolat nélkül rendel-

* — társadalmi szerződés — *Szerk.*
** — jó arcot a rossz játékhoz — *Szerk.*
*** — úrhatnám polgárt[151] — *Szerk.*

kezésére bocsátották magukat és saját mindenhatóságának mindmegannyi alázatos letéteményeseivé változtak.

Nemcsak a kormányban, a monarchia egész területén megittasult a burzsoázia ettől a tévhittől.

Vajon az egyetlen hőstettek, amelyeket a porosz burzsoázia március után véghezvitt — a polgárőrségnek a fegyvertelen proletariátus ellen irányuló gyakran véres zaklatásai —, nem találtak-e a hadseregben, a bürokráciában és még a feudális urakban is szolgálatkész cinkostársakra? Vajon az egyetlen erőfeszítéseket, amelyeknek nekiduráltak magukat a burzsoázia helyi képviselői, a *községtanácsok* — amelyeknek tolakodóan szervilis közönségességét egy Windischgrätz, egy Jellachich meg egy Welden később a megérdemelt rúgásokkal jutalmazta —, vajon ezeknek a községtanácsoknak a márciusi forradalom utáni egyetlen hőstetteit, a néphez intézett patriarchálisan komoly intő szavait, nem csodálták-e meg az elnémult kormányzati prezidensek és a magukba szállt hadosztálytábornokok? És a porosz burzsoázia kételkedhetett-e még abban, hogy a hadseregnek, a bürokráciának, a feudálisoknak a régi haragja az önmagát és az anarchiát megfékező nagylelkű győzőnek, a burzsoáziának láttán tiszteletteljes alázatban elült?

A dolog világos volt. A porosz burzsoáziának már csak egy feladata volt, az a feladat, hogy kényelmessé tegye magának uralmát, eltávolítsa a zavaró anarchistákat, helyreállítsa a „rendet és nyugalmat" és utólag behozza a márciusi vihar idején veszendőbe ment kamatokat. Már csak arról lehetett szó, hogy uralmának és az uralma feltételét képező márciusi forradalomnak a *termelési költségeit* a minimumra korlátozza. Vajon a fegyvereket, amelyeket a porosz burzsoázia a feudális társadalom és annak koronája elleni harcában a nép cégére alatt volt kénytelen igénybevenni — egyesülési jogot, sajtószabadságot stb. —, nem kellett-e összetörni ezeket egy megszédített nép kezében, amelynek már nem volt szükséges e fegyvereket a burzsoázia *érdekében* forgatnia, s amely aggasztó tanújeleit adta annak, hogy kedve van a burzsoázia *ellen* forgatni őket?

A koronával való *kiegyezésének — erről a burzsoázia meg volt győződve* —, a régi, sorsába beletörődött állammal való alkujának szemlátomást már csak egy akadály állott útjában, egyetlenegy akadály, a nép — *puer robustus sed malitiosus**, mint Hobbes mondja. A *nép* meg a *forradalom*!

A *forradalom* volt *a nép jogcíme;* a forradalomra alapította szertelen igényeit. A forradalom volt az a váltó, amelyet a burzsoáziára intézvényezett. A forradalom által jutott a burzsoázia uralomra. Uralmának napjával be-

* — *robusztus, de rosszindulatú fiú*[152] — *Szerk.*

köszöntött e váltó lejárati napja. A burzsoáziának a váltót meg kellett *óvatolnia.*

A *forradalom* — ez a nép ajkán azt jelentette: Ti burzsoák, ti vagytok a comité du salut public, a közjóléti bizottság[153], amelynek kezébe adtuk az uralmat, nem azért, hogy a ti érdekeitekről a koronával *kiegyezzetek*, hanem azért, hogy a koronával *szemben* a mi érdekeinket, a nép érdekeit érvényesítsétek.

A *forradalommal* a nép óvást emelt a burzsoáziának a koronával való kiegyezése ellen. A koronával kiegyező burzsoáziának *óvást kellett* tehát *emelnie — a forradalom* ellen.

És ez a nagy *Camphausen* alatt történt. A *márciusi forradalmat nem ismerték el.* A berlini nemzetképviselet azzal, hogy *elvetette* a márciusi forradalom elismerésére tett javaslatot,* *a porosz burzsoázia képviseleteként, kiegyező-gyűlésként* konstituálódott.

E gyűlés a megtörténtet meg nem történtté tette. Fennhangon proklamálta a porosz nép előtt, hogy a nép nem azért egyezik ki a burzsoáziával, hogy a korona ellen forradalmat csináljon, hanem azért csinál forradalmat, hogy a korona a burzsoáziával a nép ellen kiegyezzen! Így semmisítette meg a forradalmi nép *jogcímét* és nyerte meg a konzervatív burzsoázia *jogtalaját.*

A jogtalaj!

Brüggemann és őáltala a *„Kölnische Zeitung"*[24] olyan sokat csevegett, fecsegett, sopánkodott a „jogtalajról", olyan gyakran elvesztette, újra megtalálta a „jogtalajt", kilyukasztotta, megfoldozta a jogtalajt, Berlinből Frankfurtba, Frankfurtból Berlinbe röpítette, megszűkítette, kitágította, egyszerű talajból fapadlóvá, fapadlóból dupla fenekűvé — a dupla fenék tudvalevőleg a színpadi bűvészek fő szerszáma —, dupla fenekű padlóból feneketlen csapóajtóvá változtatta, hogy végül a jogtalaj olvasóink számára joggal változott a *„Kölnische Zeitung"* talajává, s összetéveszthetik a porosz burzsoázia jelszavát Joseph Dumont úr magánjelszavával, a *porosz* világtörténelem egy szükségszerű ötletét a *„Kölnische Zeitung"* egy önkényes hóbortjával, a jogtalajban pedig már csak azt a talajt látják, amelyen a „Kölnische Zeitung" megterem.

A jogtalaj, mégpedig a *porosz jogtalaj*!

Vajon az a *jogtalaj*, amelyen március *után* Camphausen, a nagy vita lovagja, az egyesült Landtag feltámasztott kísértete és a kiegyező-gyűlés mozog, ez az 1815-ös alkotmánytörvény-e[154], vagy az 1820-as Landtagtörvény[155], vagy az 1847-es pátens[156], vagy pedig az 1848 április 8-i választási és kiegyezési törvény[141]?

* *V. ö. 5. köt. 56–69. old. — Szerk.*

Mindebből semmi sem.

A „jogtalaj" egyszerűen azt jelentette, hogy a forradalom nem nyerte meg a talaját és a régi társadalom nem vesztette el a talaját, hogy a márciusi forradalom csak egy „esemény",* amely megadta a „lökést" a trón és a burzsoázia közötti, a régi porosz államon belül már jóideje előkészített „megállapodásnak", amelynek szükségességét maga a korona már korábbi legfelsőbb rendeleteiben kimondta, csak éppen március előtt nem tekintette *„sürgetőnek"*. A *„jogtalaj"* egyszóval azt jelentette, hogy a burzsoázia március *után* ugyanazon az alapon akar tárgyalni a koronával, mint március *előtt*, mintha semmiféle forradalom nem ment volna végbe és az egyesült Landtag a forradalom nélkül érte volna el célját. A „jogtalaj" azt jelentette, hogy a nép jogcíme, a *forradalom*, a kormányzat és a burzsoázia közötti contrat social-ban nem létezik. *A burzsoázia a maga igényeit az óporosz törvényhozásból származtatta, hogy a nép ne származtasson semmiféle igényt az új-porosz forradalomból.*

Magától értetődik, hogy a burzsoázia *ideológiai kreténjeinek*, újságíróinak stb. a burzsoá-érdek e megszépítését a burzsoázia tulajdonképpeni érdekeként kellett feltüntetniök és erről magukat és másokat meggyőzniök. Egy *Brüggemann* fejében a jogtalaj frázisa valódi szubsztanciává változott.

A *Camphausen*-kormány megoldotta feladatát, a *közvetítésnek* és az *átmenetnek* a feladatát. Ez a kormány volt ugyanis a *közvetítő* a nép vállain felemelkedő burzsoázia és azon burzsoázia között, amelynek már nem volt szüksége a nép vállaira; a látszólag a koronával szemben a népet képviselő burzsoázia és azon burzsoázia között, amely valóban a koronát képviselte a néppel szemben; a magát a forradalomtól elvető burzsoázia és azon burzsoázia között, amelyet mint magot a forradalomból kivetettek.

Szerepének megfelelően a Camphausen-kormány szűzi szemérmességben a forradalommal szembeni *passzív ellenállásra* szorítkozott.

Bár elméletben elvetette a forradalmat, de a gyakorlatban csupán *berzenkedett* követeléseivel szemben és csupán *eltűrte* a régi államhatalmi szervek újjászervezését.

Eközben a burzsoázia azt hitte, hogy elérkezett arra pontra, amikor a *passzív ellenállásnak aktív támadásra* kell áttérnie. A *Camphausen*-kormány távozott, nem azért, mert ezt vagy azt a balfogást követte el, hanem azon egyszerű okból, mert a márciusi forradalom utáni *első* kormány, mert *a márciusi forradalom kormánya* volt, és eredetének megfelelően még a népi diktátor mögé kellett rejtenie a burzsoázia képviselőjét. Ez a kétértelmű

* *V. ö. 5. köt. 18—21. old. — Szerk.*

keletkezése és felemás jellege még bizonyos illendőségek, fenntartások és tapintat betartására késztette a szuverén néppel szemben, ami a burzsoázia számára terhessé vált, és amire egy második, közvetlenül a kiegyező-gyűlésből származó kormánynak már nem kellett figyelemmel lennie.

A Camphausen-kormány visszalépése ezért rejtély volt a kocsmapolitikusok előtt. E kormányt *a tett kormánya*, a *Hansemann*-kormány[157] követte, mert a burzsoázia abból a periódusból, amelyben a népet *passzívan* elárulta a koronának, át szándékozott térni arra a periódusra, amelyben a népet *aktívan* aláveti a maga, a koronával való kiegyezése folytán létrejött uralmának. *A tett kormánya* a márciusi forradalom *utáni második kormány* volt. Ez volt az egész titka.

Köln, december 29.

„*Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!*"[158]

Ebben az öt szóban összegezte Hansemann az egész egyesült-Landtag-liberalizmust. Ez a férfiú volt a szükségképpeni feje a magából a kiegyező-gyűlésből származó kormánynak, annak a kormánynak, amelynek a néppel szembeni *passzív ellenállást* a nép elleni *tevékeny támadássá* kellett változtatnia, *a tett kormányának.*

Egyetlen porosz kormányban sem volt ennyi *polgári* név! Hansemann, Milde, Märker, Kühlwetter, Gierke! Még *von Auerswald*, ennek a kormánynak az udvarképes címkéje is, a königsbergi ellenzék liberális, azaz a burzsoáziának hódoló nemességéhez tartozott. Egyedül *Roth von Schreckenstein* képviselte a csőcselék között a régi, bürokratizált porosz feudális nemességet. *Roth von Schreckenstein*! Önmagát túlélt címe a boldogult *Hildebrand* egyik elveszett rabló- és lovagregényének![159] De *Roth von Schreckenstein* csak a polgári ékszer feudális foglalata volt. *Roth von Schreckenstein*, a polgári kormány közepette, ezt hirdette óriásbetűkkel: A porosz feudalitás, hadsereg, bürokrácia követi a porosz polgárság újonnan feltűnt csillagát. E polgárság rendelkezésére bocsátották magukat ezek a hatalmasok, és a polgárság úgy plántálja őket a trónja elé, ahogy régi címer-jelképeken medvéket plántáltak a népek urai elé. Roth von Schreckenstein csak a polgári kormány medvéje kell hogy legyen.

Június 26-án a Hansemann-kormány bemutatkozott a nemzetgyűlésnek. De csak *júliusban* kezdődik el komoly létezése. A *júniusi forradalom* volt a tett kormányának a háttere, miként a *februári forradalom* a közvetítés kormányának a háttere.

A porosz burzsoázia kiaknázta a nép ellen a párizsi burzsoáziának a párizsi proletariátus fölött aratott véres győzelmét, miként a porosz korona kiaknázta a burzsoázia ellen a horvátok[76] véres bécsi győzelmét. A porosz burzsoáziának az osztrák november utáni vajúdásai — a *leszámolás* a porosz népnek a francia június utáni vajúdásaiért. Rövidlátó szűkkeblűségükben a német nyárspolgárok összetévesztették magukat a francia burzsoáziával. Ők nem döntöttek meg semmiféle trónt, ők nem számolták fel a feudális társadalmat, még kevésbé annak utolsó maradványát, nekik nem kellett egy maguk teremtette társadalmat fenntartaniok. Azt hitték június után, miként február után, miként a XVI. század kezdete óta, miként a XVIII. században, hogy a maguk tősgyökeres fifikusan-profitéhes módján hetvenöt százalékos profitot húzhatnak idegen munkából. Nem sejtették, hogy a francia június mögött az osztrák november, az osztrák november mögött pedig a porosz december leselkedik. Nem sejtették, hogy míg Franciaországban a trónokat romboló burzsoázia már csak egyetlenegy ellenséget látott maga előtt — a proletariátust, a koronával birokra kelő porosz burzsoáziának már csak egyetlenegy szövetségese volt — a nép. Nem mintha nem lettek volna mindkettőjüknek ellenségesen szembenálló érdekeik. De azért, mert még összekovácsolta őket *ugyanaz* az érdek egy harmadik, mindkettőjüket egyformán elnyomó hatalommal szemben.

A Hansemann-kormány *a júniusi forradalom kormányának* tekintette magát. És a nyárspolgárok minden porosz városban „tisztes republikánusokká" váltak a „vörös rablókkal" szemben — miközben nem szűntek meg derék royalisták lenni, és alkalomadtán nem vették észre, hogy a „vöröseik" — *fekete-fehér*[160] kokárdákat viseltek.

Június 26-i trónbeszédében Hansemann nem sokat teketóriázott a Camphausen-féle misztikusan ködös *„legszélesebb demokratikus alapon* nyugvó monarchiával".

„Alkotmányos monarchia a kétkamarás rendszer alapján és a törvényhozó hatalom közös gyakorlása mindkét kamara és a korona által" — erre a száraz formulára redukálta lelkes elődjének sejtelmes jelmondatát.

„A legszükségesebb, az új államberendezkedéssel össze nem egyeztethető viszonyok módosítása, a tulajdon megszabadítása azoktól a bilincsektől, melyek annak *előnyös felhasználását* a monarchia nagy részében megbénítják, az igazságszolgáltatás átszervezése, az adózási törvényhozás megreformálása, főként *az adómentességek eltörlése* stb." és mindenekelőtt *„az államhatalom megerősítése*, mert ez szükséges a" (polgárok által) „kivívott *szabadság* megvédéséhez a reakcióval szemben" (a szabadság kiaknázása a feudálisok érdekében) „és az anarchiával szemben" (a szabadság kiaknázása a

nép érdekében) „és *a megzavart bizalom helyreállításához*"[161] — ez volt a kormányprogram, ez volt a programja a kormányra jutott porosz burzsoáziának, amelynek *Hansemann* a klasszikus képviselője.

Az „egyesült Landtagban" Hansemann a legelkeseredettebb és a legcinikusabb ellenzője volt a bizalomnak, mert — „*Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!*" A kormányban Hansemann első szükségességként proklamálta a „*megzavart bizalom helyreállítását*", mert — ezúttal a *néphez* fordult, miként akkor a *trónhoz* —, mert „*Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!*" Akkor arról a bizalomról volt szó, amely pénzt *ad*, ezúttal arról a bizalomról, amely pénzt *csinál;* ott a *feudális* bizalomról, az Istenben, királyban és hazában[97] való alázatosan hű bizalomról, itt a *polgári* bizalomról, az adás-vevésben, a tőke kamatozásában, az üzletfelek fizetőképességében való bizalomról, a kereskedelmi bizalomról; nem a hit, remény, szeretetről, hanem a *hitelről.*

„*A megzavart bizalom helyreállítása!*" Ezekkel a szavakkal Hansemann a porosz burzsoázia rögeszméjét mondta ki.

A *hitel* azon a biztonságon nyugszik, hogy a bérmunka kizsákmányolása a tőke által, a proletariátusé a burzsoázia által, a kispolgároké a nagypolgárok által a hagyományos módon tovább folytatódik. A proletariátus minden politikai megmoccanása, bármily természetű is, még ha közvetlenül a burzsoázia vezényeli is, megzavarja tehát a bizalmat, a hitelt. „A megzavart bizalom helyreállítása!" tehát Hansemann szájában ezt jelentette:

Minden politikai megmoccanás elfojtása a proletariátusban és a társadalom mindazon rétegeiben, amelyeknek érdekei nem esnek egybe közvetlenül annak az osztálynak az érdekeivel, amely úgy véli, hogy az állam kormányrúdjánál áll.

Hansemann ezért szorosan „a megzavart bizalom helyreállítása" mellé helyezte „*az államhatalom megerősítését*". Csak éppen ennek az „államhatalomnak" a természetében tévedett. Azt hitte, hogy a hitelnek, a polgári bizalomnak szolgáló államhatalmat erősíti, pedig csak azt az államhatalmat erősítette, amely megköveteli és szükség esetén kartáccsal csikarja ki a bizalmat, mert nincs hitele. A polgári uralom termelési költségeivel akart fukarkodni, és megterhelte a burzsoáziát azokkal a megfizethetetlen milliókkal, amelyekbe a porosz feudális uralom restaurációja kerül.

A munkásokkal szemben Hansemann nagyon szűkszavúan nyilatkozott: Van a zsebében, úgymond, egy nagyszerű gyógyír a számukra. De mielőtt elővehetné, mindenekelőtt a „megzavart bizalmat" kell helyreállítani. A bizalom helyreállításához az kell, hogy a munkásosztály felhagyjon a politizálással és az államügyekbe való beavatkozással és visszatérjen régi szoká-

saihoz. Ha a munkásosztály követi tanácsát, helyreáll a bizalom, akkor a titokzatos nagyszerű gyógyír mindenképpen hatásos, már csak azért is, mert már nem szükséges és már nem alkalmazható, hiszen ez esetben kiküszöbölődött a betegség, a polgári rend megzavarása. És minek gyógyír, ahol nincs betegség? De ha a nép kitart amellett, hogy a maga feje után megy — nos jó, akkor *„megerősíti"* az „államhatalmat", a rendőrséget, a hadsereget, a törvényszékeket, a bürokráciát, a nép nyakára szabadítja medvéit, hiszen a „bizalom" „pénzkérdéssé" lett, és:

„Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!"

Bármennyire mosolyogna is rajta Hansemann, az ő programja *becsületes* program, derékszándékú program volt.

Meg akarta erősíteni az államhatalmat, nemcsak az anarchiával, azaz a néppel szemben, meg akarta erősíteni a reakcióval, azaz a koronával és a feudális érdekekkel szemben is, amennyiben ezek megpróbálnának a pénzeszsákocskán és a *„legszükségesebben"*, azaz a burzsoázia legszerényebb politikai igényein felülkerekedni.

A tett kormánya egész összetételében már tiltakozás volt e „reakció" ellen.

Minden korábbi porosz kormány közül kivált ugyanis azzal, hogy valóságos *miniszterelnöke* a *pénzügyminiszter* volt. A porosz állam évszázadokon át a leggondosabban eltitkolta, hogy háború és belügy és külügy és egyház- és iskolaügy, sőt, a király személye körüli minisztérium és hit, remény, szeretet a profán *pénzügyeknek* van alárendelve. A tett kormánya ezt a boszszantó polgári igazságot vezérelvévé tette, a maga vezérévé téve Hansemann urat, azt a férfiút, akinek kormányprogramja, éppúgy mint ellenzéki programja ebben összegeződött:

„Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!"

Poroszországban a monarchia „pénzkérdéssé" lett.

Térjünk most át a tett kormányának programjáról a kormány tetteire.

Az a fenyegetés, hogy *„megerősítik az államhatalmat"* az *„anarchiával"* szemben, azaz a munkásosztállyal és a polgárságnak mindazon frakcióival szemben, amelyek nem álltak meg Hansemann úr programjánál, komolynak bizonyult. Sőt, azt mondhatnók, hogy, a répacukor- és a pálinka-adó felemelésének kivételével, ez a *reakció* az úgynevezett *anarchiával*, azaz a forradalmi mozgalommal szemben — a tett kormányának egyetlen komoly tette volt.

Egy csomó sajtópör a Landrecht[162] vagy ennek híján a Code pénal[100] alapján, számtalan letartóztatás ugyanezen az „elégséges alapon" (Auerswald formulája), a konstábler-intézmény bevezetése Berlinben,[49] amely szerint két házra egy konstábler jutott, a rendőri beavatkozások az egyesülési

szabadságba, a szoldateszka rászabadítása az elbizakodottá lett polgárokra, a polgárőrség rászabadítása az elbizakodottá lett proletárokra, a példa okából bevezetett ostromállapot — mindez még friss emlékezetben él Hansemann olimpiásza óta. Részletezésére nincs szükség.

Kühlwetter a tett kormánya törekvéseinek ezt az oldalát a következő kijelentésében foglalta össze: „Az olyan államnak, amely igen szabad akar lenni, igen nagy rendőri személyzettel kell rendelkeznie végrehajtó hatalomként", s ehhez maga Hansemann az ő állandósult széljegyzetét mormolta: „Ez lényegesen hozzá fog járulni *a bizalom helyreállításához*, a *pangó kereskedelmi tevékenység megélénkítéséhez* is."[163]

A tett kormánya alatt „*megerősödött*" tehát az ó-porosz rendőrség, a parquet*, a bürokrácia, a hadsereg — melyek a burzsoázia *zsoldjában*, ezért ennek *szolgálatában* is álltak, vélte Hansemann. Elég az hozzá, „*megerősödött*".

A proletariátusnak és a polgári demokráciának a hangulatát viszont *egyetlen* tény jellemzi. Mivel egyes reakciósok egyes demokratákat bántalmaztak Charlottenburgban, a nép megrohamozta Berlinben a miniszterelnökség palotáját. Ennyire népszerűvé vált a tett kormánya. Másnap Hansemann indítványt tett a csoportosulások és a nyilvános gyűlések elleni törvényre. Ennyire ravaszul intrikált a reakció ellen.

A tett kormányának valóságos, megfogható, népszerű tevékenysége tehát merőben *rendőri* tevékenység volt. A proletariátusnak és a *városi* demokráciának a szemében ez a kormány és a kiegyező-gyűlés, amelynek többsége a kormányban képviselve volt, meg a porosz burzsoázia, amelynek többsége alkotta a kiegyező-gyűlés többségét, nem képviselt semmi egyebet, mint a *régi*, megint felfrissített *rendőr- és hivatalnokállamot*. Hozzájárult még az elkeseredettség a burzsoáziával szemben, mivel a burzsoázia uralmon volt és a *polgárőrségben* a rendőrség integráns részévé alakult.

Ez volt a nép szemében a „márciusi vívmány", hogy még a burzsoázia liberális urai is — *rendőri* funkciókat vállaltak. Tehát megkettőzött rendőrség!

Nem a tett kormányának tetteiből, hanem az alaptörvényekre vonatkozó javaslataiból tűnik csupán ki, hogy a „*rendőrséget*", a régi állam utolsó kifejeződését, csakis polgári érdekből „*erősítette meg*" és sarkallta tettekre.

A Hansemann-kormánynak a *községi rendtartás*, az *esküdtszékek*, a *polgárőrség-törvény* ügyében előterjesztett tervezeteiben egy vagy más formában mindig a *vagyon* a határ a *törvényes* és a *törvényen kívüli* ország között.

* — ügyészség — *Szerk.*

Mindezek a törvényjavaslatok a királyi hatalomnak a legszolgalelkűbb engedményeket teszik ugyan, mert ezt az oldalt a polgári kormány a maga ártalmatlanná vált szövetségesének hitte, de kárpótlásul annál kíméletlenebbül lép előtérbe a tőkének a munka feletti uralma.

A kiegyező-gyűlés által szentesített polgárőrség-törvényt maga a burzsoázia ellen fordították, s e törvénynek kellett törvényes ürügyül szolgálnia a burzsoázia lefegyverzéséhez. A burzsoázia elképzelése szerint persze csak a községi rendtartás kibocsátása és az alkotmány kihirdetése után, azaz uralmának megszilárdítása után lépett volna hatályba. Azok a tapasztalatok, amelyekre a porosz burzsoázia a polgárőrség-törvénnyel szert tett, hozzájárulhatnak felvilágosításához; megláthatja ezekből, hogy egyelőre mindazt, amit a nép ellen vél tenni, csakis önmaga ellen teszi.

A nép számára tehát a Hansemann-kormány *gyakorlatilag* az ó-porosz rendőrposzlókodásban összegeződött, *elméletileg* pedig a burzsoák és nem-burzsoák közötti *belga* mintájú sértő megkülönböztetésekben.[164]

Térjünk át a kormányprogram másik részére, *a reakcióval szembeni anarchiára.*

Ezen oldal tekintetében a kormány inkább jámbor óhajokat mutathat fel, mint tetteket.

A jámbor *polgári* óhajokhoz tartozik a kincstári birtokok parcellánkénti eladása magántulajdonosoknak, a bankintézmény kiszolgáltatása a szabad konkurrenciának, a Seehandlung[165] átváltoztatása magánintézménnyé stb.

A tett kormányának az volt a balszerencséje, hogy a feudális párt ellen intézett összes gazdasági támadásai a *kényszerkölcsön* égisze alatt lépnek színre, és reform-kísérleteit egyáltalában a nép csupán a megerősített „államhatalom" kasszájának megtöltésére szolgáló pénzügyi kisegítő eszköznek tekintette. Hansemann így gyűlöletet aratott az egyik pártnál, anélkül hogy elismerést aratott volna a másiknál. És nem tagadható, hogy csak ott kockáztatott meg komolyabb támadást a feudális kiváltságok ellen, ahol a pénzügyminiszterhez legközelebb álló *„pénzkérdés"*, ahol *a pénzügyminisztérium értelmében vett pénzkérdés* feltolakodott. És ebben a szűkkeblű értelemben kiáltotta oda a feudálisoknak:

„Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!" Ilymódon még a feudálisok ellen irányuló pozitív polgári törekvéseinek is ugyanaz a rendőri színezetük volt, mint *„a kereskedelmi tevékenység megélénkítésére"* hozott negatív rendszabályainak. A *rendőrség* ugyanis a politikai gazdaságtan nyelvén *fiskus.* A répacukor- és a pálinka-adó felemelése, amelyet Hansemann a nemzetgyűlésben keresztülvitt és törvénnyé emelt, felháborította az Istennel a királyért és hazáért lelkesedő pénzeszsákokat Sziléziában, a Markokban,

Szászországban, Kelet- és Nyugat-Poroszországban stb. De miközben ez a rendszabály felidézte az ipari földbirtokosok dühét az ó-porosz tartományokban, ugyanakkora elégedetlenséget keltett a Rajna-tartomány polgári pálinkaégetői körében is, akik úgy látták, hogy az ó-porosz tartományokkal szemben ezáltal még kedvezőtlenebb konkurrencia-feltételek közé kerültek. És, hogy beteljen a mérték, e rendszabály elkeserítette a régi tartományok munkásosztályát, amelynek nem jelentett és nem jelenthetett semmi mást, mint: *egy nélkülözhetetlen létfenntartási eszköz megdrágulását.* Semmi más nem maradt tehát ebből a rendszabályból, mint a „megerősített államhatalom" kasszájának megtöltése! És ez a példa elegendő, mert — ez a tett kormányának egyetlen olyan tette a feudálisok ellen, amely *valóban* tetté, az egyetlen ilyen irányú törvényjavaslat, amely valóban törvénnyé lett.

Hansemann-nak az osztályadó- és *földadó-mentesítések megszüntetésére* vonatkozó „javaslatai", csakúgy mint jövedelmi adó-tervezete[166] nagy tarantella-táncot idézett elő az „Isten, király és haza" földesúri rajongóinak körében. Kikiáltották Hansemannt — *kommunistának*, és nevének említésekor a porosz kereszteslovag még ma is háromszor keresztet vet.* E névnek olyan a csengése számára, mint Fra Diavolóé[167]. A földadómentesítés megszüntetése, az egyetlen jelentős rendszabály, amelyet a kiegyező-gyűlés dicsősége idején egy porosz miniszter javasolt, meghiúsult *a baloldal elvi korlátoltságán.* És maga Hansemann tette ezt a korlátoltságot jogosulttá. Minek tárt volna fel a baloldal a *„megerősített államhatalom"* kormányának újabb pénzügyi segélyforrásokat az alkotmány összefabrikálása, az alkotmányra való felesküvés előtt?

A par excellence** polgári kormány olyan balszerencsés volt, hogy legradikálisabb rendszabályát a kiegyező-gyűlés radikális tagjainak kellett megbénítaniok. Olyan szegényes volt, hogy a feudalitás elleni egész keresztes hadjárata egy minden osztály előtt egyformán gyűlöletes *adóemelésbe* torkollt, és hogy egész pénzügyi éleselméjűsége egy *kényszerkölcsönben* vetélt el. Két olyan rendszabály, amelyek végül is csak az *ellenforradalomnak* szereztek *szubszidiumokat maga a burzsoázia ellen folytatott hadjáratához.* De a *feudálisok* meggyőződtek a *polgári* kormány „rosszakaratú" szándékairól. Ilymódon a porosz burzsoáziának még a feudalizmus elleni pénzügyi harcában is megmutatkozott, hogy népszerűtlen tehetetlenségében *pénzt* is csak *önmaga ellen* tudott behajtani, és — *Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!*

* *V. ö. 20—24. old.* — *Szerk.*
** — kiváltképp; sajátképp — *Szerk.*

Ahogyan a polgári kormánynak sikerült a városi proletariátust, a polgári demokráciát és a feudálisokat egyaránt elkeserítenie maga ellen, ugyanúgy el tudta magától idegeníteni és ellenségévé tenni még a feudalizmus által leigázott *parasztosztályt* is, amiben a *kiegyező-gyűlés* a legbuzgóbban támogatta. Egyáltalán, ne feledkezzünk meg arról, hogy élettartama felében ez a gyűlés a Hansemann-kormányban találta meg hozzáillő képviselőjét, és hogy a mai polgári mártírok Hansemann tegnapi uszályhordozói voltak.

Az a tervezet, melyet Hansemann alatt Patow a feudális terhektől való mentesítésre benyújtott[168] (lásd erre vonatkozó korábbi bírálatunkat*), a legsiralmasabb tákolmány volt, mely egyesítette a feudális kiváltságok — az „új államberendezkedéssel összeférhetetlen viszonyok" — eltörlésére irányuló tehetetlen polgári vágyat ama polgári félelemmel, hogy bármiféle tulajdonhoz forradalmi módon hozzányúljon. A siralmas, szorongó, szűkkeblű önzés olyan mértékben elvakította a porosz burzsoáziát, hogy *szükségszerű szövetségesét* — a *parasztosztályt* — eltaszította magától.

Június 3-án *Hanow* képviselő azt javasolta, „hogy mindazokat a tárgyalásokat, amelyek a földesúri-paraszti viszonyok tisztázása és a szolgálatmegváltások tárgyában folyamatban vannak, az egyik fél javaslatára azonnal szüntessék be, amíg e tárgyról egy új, méltányos alapelvekre épülő törvény kibocsátásra nem kerül".

És csak *szeptember végén*, tehát négy hónappal később, a Pfuel-kormány alatt fogadta el a kiegyező-gyűlés a folyamatban levő földesúri-paraszti tárgyalások beszüntetésére vonatkozó törvénytervezetet, azután, hogy az összes liberális módosítványokat elvetette és megmaradt „a folyó szolgáltatások ideiglenes megállapításának fenntartása" valamint „a vitás úrbéreknek és a hátralékoknak behajtása" mellett.[169]

A kiegyező-gyűlés, ha nem tévedünk, *augusztusban* azt tartotta, hogy *Nenstielnek „a robotszolgáltatások azonnali megszüntetésére* vonatkozó javaslata *nem sürgős*"[170] — és a parasztoknak sürgősnek kellett volna tartaniok azt, hogy ugyanazért a kiegyező-gyűlésért verekedjenek, amely őket a márciusban kivívott tényleges állapotukhoz képest visszavetette?

A francia burzsoázia a parasztok felszabadításával kezdte. A parasztok segítségével hódította meg Európát. A porosz burzsoázia annyira foglya volt a maga *legszűkebb*, legközelebbfekvő érdekeinek, hogy még ezt a szövetségest is eljátszotta és eszközzé tette a feudális reakció kezében.

A polgárkormány feloszlatásának *hivatalos* története ismeretes.

* *V. ö. 5. köt. 97—98., 264—269., 295—299. old. — Szerk.*

E kormány szárnyai alatt az „államhatalom" olyannyira „megerősödött", a nép energiája olyannyira el volt fojtva, hogy a dioszkuroszoknak[171], Hansemann—Kühlwetternek, már július 15-én az igazgatási hivatalnokok, különösképpen a kerületi főnökök reakciós üzelmei ellen irányuló intelmet kellett kibocsátaniok a monarchia valamennyi kormányzati prezidenséhez, hogy később a kiegyező-gyűlés mellett egy másik gyűlés is ülésezett Berlinben, *„a nemesség és a nagy földbirtokosok gyűlése"* kiváltságaik *„megvédésére"*,[172] s hogy végül a berlini úgynevezett nemzetgyűléssel szemben szeptember 4-én Oberlausitzben összeült egy a középkorból örökölt „kommunális Landtag[173] a földbirtok fenyegetett tulajdonjogainak megóvására".

Az az energia, amelyet a kormány és az úgynevezett nemzetgyűlés ezekkel a mind fenyegetőbbekké váló ellenforradalmi tünetekkel szemben latba vetett, megfelelő módon papiros-intelmekben nyilvánult meg. Szuronyai, golyói, börtönei és poroszlói a polgárkormánynak csak a nép számára voltak *„a megzavart bizalom helyreállítására és a kereskedelmi tevékenység megélénkítésére"*.

A *schweidnitzi* események, amikor a szoldateszka a polgárőrség elleni orvtámadással közvetlenül a burzsoáziát gyilkolta, végre felébresztették a nemzetgyűlést apátiájából. Augusztus 9-én hőstettre szánta rá magát, a Stein—Schultze-féle hadparancsra[174], amelyben a végső kényszerítőeszköz a porosz tisztek *jóérzésére* való apellálás volt. Micsoda kényszerítőeszköz! Vajon a royalista becsület nem tiltotta-e meg a tiszteknek, hogy a polgári becsületre hallgassanak?

Egy hónappal a Stein—Schultze-féle hadparancs elfogadása után, *szeptember 7-én*, a nemzetgyűlés megint határozatba hozta, hogy határozata valóságos határozat, és hogy a minisztereknek azt végre kell hajtaniok. Hansemann vonakodott, és szeptember 11-én lemondott, miután előzőleg kinevezte önmagát bankigazgatóvá 6000 tallér évi fizetéssel, mert — *Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát*! Végül *szeptember 25-én* a kiegyező-gyűlés hálásan elfogadta *Pfuel* szájából a Stein—Schultze-féle hadparancs teljesen letompított elismerő-formuláját, bár ez a hadparancs időközben a párhuzamosan futó Wrangel-féle hadparancs[175] és a Berlin körüli csapatösszevonások folytán *rossz tréfává* alacsonyodott.

Csak végig kell pillantanunk ezeken az imént közölt dátumokon meg a Stein—Schultze-féle hadparancs történetén, és meggyőződünk arról, hogy nem ama hadparancs volt Hansemann lemondásának *valódi* oka. Hansemann, aki nem rettent vissza a forradalom elismerésétől, visszarettent volna ama papiros-proklamációtól? Hansemann, aki a tárcát mindannyiszor újra

felemelte, valahányszor az kiesett kezéből, ezúttal jóemberi ingerültségből ott hagyta volna kiárusításra a miniszteri padon? Nem, a mi Hansemannunk nem álmodozó! Hansemannt egyszerűen lóvá tették, aminthogy egyáltalában a lóvá tett burzsoáziát képviselte. Elhitették vele, hogy a korona semmi körülmények között sem fogja elejteni. Elveszejtették vele népszerűségének utolsó látszatát, hogy végül feláldozhassák a parlagi junkerok nehezteléseinek és megszabadulhassanak a polgári gyámkodástól. Ezenfelül az Oroszországgal és Ausztriával megbeszélt hadjárat terve azt követelte, hogy a kabinet élére a kiegyező-gyűlésen kívül álló, a kamarilla által kinevezett tábornok kerüljön. A polgárkormány alatt a régi „államhatalom" eléggé „megerősödött" ahhoz, hogy megkockáztathassa ezt a coup-t*.

Pfuel csalódást keltett. A horvátok bécsi győzelme még egy Brandenburgot is használható eszközzé tett.

A Brandenburg-kormány alatt a kiegyező-gyűlést gyalázatosan szétkergették, rászedték, kigúnyolták, megalázták, üldözték, és a *nép* a döntő pillanatban *közömbös* maradt. A gyűlés *veresége a porosz burzsoáziának*, a *konstitucionalistáknak* a *veresége* volt, tehát *a demokrata párt győzelme*, bármilyen drágán kellett is ezt a győzelmet megfizetnie.

Hát az *oktrojált* alkotmány?[134]

Egykor arról volt szó, hogy sohasem fog egy „darab papír" a király és az *ő* népe közé furakodni.[176] Most arról van szó: *Csak egy darab papír* furakodjék a király és az *ő* népe közé. Poroszország *valódi* alkotmánya az — *ostromállapot*. Az oktrojált francia alkotmánynak csak egyetlen 14. §-a volt, amely megszüntette ezt az alkotmányt.[177] Az oktrojált porosz alkotmánynak mindegyik paragrafusa egy-egy 14. §.

A korona ezzel az alkotmánnyal új kiváltságokat oktrojál — tudniillik *önmagának*.

Engedélyezi önmagának, hogy a kamarákat in indefinitum** feloszlassa. Engedélyezi a miniszteréknek, hogy a közbeeső időben tetszés szerinti törvényeket bocsássanak ki (a tulajdonról stb. is). Engedélyezi a képviselőknek, hogy ezért bevádolják a miniszteréket, kockáztatva azt, hogy ostromállapotban „belső ellenségeknek" nyilváníttatnak. Végül engedélyezi önmagának, hogy ha tavasszal az ellenforradalom részvényei jól állnak, akkor ennek e levegőben lebegő „*darab papírnak*" a helyébe egy a középkori rendi megkülönböztetésekből *organikusan* kisarjadó keresztény-germán Magna Chartát[178] állítson, vagy pedig az alkotmányosdit egyáltalában feladja. A

* — csínyt — *Szerk.*

** — meghatározatlan időre — *Szerk.*

burzsoázia konzervatív része még ez utóbbi esetben is összekulcsolná kezét és így fohászkodna:

Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve![179]

A porosz polgárságnak, mint egyáltalán a német polgárságnak a története márciustól decemberig azt bizonyítja, hogy Németországban egy tiszta *polgári forradalom* és a *burzsoá-uralomnak* az *alkotmányos monarchia* formájában való megalapítása lehetetlen, hogy csakis a feudális abszolutista ellenforradalom vagy pedig a *szociálrepublikánus forradalom* lehetséges.

De hogy maga a burzsoázia életképes részének is megint fel kell ébrednie apátiájából, arról kezeskedik nekünk mindenekelőtt az az *óriásszámla*, amellyel az ellenforradalom tavasszal meg fogja őt lepni, és — mint Hansemannunk olyan elmésen mondja:

Uraim! Pénzkérdésekben nem ismerünk tréfát!

Die Bourgeoisie und die Kontrerevolution

A megírás ideje: 1848 december 9., 11., 15., 29.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 10., 15., 16., 31. (165., 169., 170., 183.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az ellenforradalom új szövetségese

Köln, december 11. Az ellenforradalom új szövetségest kapott: a svájci szövetségi kormányt.

Már öt nappal ezelőtt teljesen megbízható forrásból értesültünk arról, hogy a legutóbb elterjedt híresztelésekben — amelyek szerint német menekültek betörni szándékoznak Badenba, a határ mentén fegyveres készülődések folynak, a szabadcsapatosok és birodalmi csapatok között Lörrach mellett mesébe illő ütközet folyt le —, hogy mindezekben a különös híresztelésekben a svájci szövetségi tanács[110] uralkodó pártja, a Furrer—Ochsenbein—Munzinger-párt „kiegyezett" a német birodalmi hatalommal avégett, hogy az említett pártnak ürügye legyen a menekültek elleni fellépésre és ezáltal a birodalmi hatalommal való jó viszony helyreállítására.

Mi ezt a hírt azért nem közöltük azonnal olvasóinkkal, mert nem hihettünk fenntartás nélkül ilyen intrikában. Megerősítésre vártunk, és a megerősítés nem soká váratott magára.

Már az is feltűnő volt, hogy ezeket a híreszteléseket nem badeni lapok közölték, holott ezeknek a helyszínen mégiscsak a legjobban és elsőkként kellett volna értesülve lenniök, hanem frankfurti lapok.

Feltűnő volt továbbá az is, hogy a „Frankfurter Journal"-lal[180] már december 1-én közölték Bernből, hogy a szövetségi tanács a menekültek ügyében kiadott egy körlevelet és kiküldött egy biztost, míg a berni lapok, melyek közül többnek („Verfassungsfreund"[181] és „Suisse"[182]) közvetlen kapcsolatai vannak a szövetségi tanács egyes tagjaival, e hírt csak 3-án hozzák.

Most a „Suisse" hasábjain végre előttünk van a kanton-kormányzatokhoz intézett körlevél, és ha korábban még kételkedhettünk Svájcnak az új Szent Szövetséghez[183] való csatlakozásában, most minden kételyünk eloszlott.

A körlevél a politikai menekülteknek újabb fegyveres készülődéseiről és a badeni terület ellen tervbe vett újabb betörésről szóló *híresztelésekkel* kezdődik. Ezekkel a híresztelésekkel *indokolja* a menekültek ellen hozott újabb rendkívüli intézkedéseket, holott e híresztelésekről egész Svájc és egész Baden tudja, hogy koholmányok. A szövetségi gyűlés tessini határozatainak megemlítésével a körlevél csak a szövetségi tanácsnak ezen intézkedések

meghozatalára való illetékességét okolja meg, de nem a kötelezettségét; ellenkezőleg, *kifejezetten elismeri*, hogy lényeges különbség van a Tessinben és az északi kantonokban uralkodó viszonyok között.

Majd ezek az utasítások következnek:

1. Minden menekült, aki a Struve-féle hadjáratban[83] részt vett, vagy aki máskülönben nem nyújt személyes garanciát nyugodt viselkedésre, eltávolítandó a határmenti kantonokból;

2. különbség nélkül minden menekült szoros megfigyelés alatt tartandó;

3. az 1. pont alá eső menekültek lajstroma beküldendő a szövetségi tanácsnak, úgyszintén valamennyi többi határmenti kantonnak, és

4. az internálás alól való esetleges kivételek döntés végett dr. Steiger államszövetségi megbízott elé terjesztendők, úgyszintén egyáltalán az ő utasításai követendők.

Ezután a körlevél felszólít ezen utasítások „*szigorú*" betartására, mert ellenkező esetben, ha csapatok kirendelésére lenne szükség, a költségek az illető határmenti kantont terhelik.

Az egész körlevél a menekültekre nézve roppant sértő és rideg nyelvezeten van megfogalmazva, s az alábbi szavakkal zárul: „Svájcnak nem szabad olyan külföldi pártok gyülekezési helyévé válnia, amelyek egy semleges területen való helyzetüket ennyire félreismerik és ilyen gyakran lábbal tiporják azon országnak az érdekeit, amely vendégszeretően befogadja őket."

Most hasonlítsuk össze ezt az epés nyelvezetet a november 4-i jegyzék[85] nyelvezetével; gondoljuk meg, hogy a híresztelések, amelyekre a körlevél támaszkodik, *köztudomásúan hamisak;* hogy, amint azt nekünk ma a határról írták, dr. Steiger államszövetségi megbízott *máris befejezte* ellenőrzését Aargau kantonban — amely ellen a birodalmi hatalom a legtöbb panaszt tette — és azt tapasztalta, hogy a szóbanforgó menekültek régen internálva vannak és neki ott már semmi tennivalója sincs (ő máris Liestalban van); hogy már a november 4-i jegyzék azt állítja, a svájci sajtó pedig (például a „Schweizer Bote"[184], a „Basellandschaftliches Volksblatt"[185], a „Nationalzeitung"[65] stb.) rég bebizonyította, hogy valamennyi határmenti kanton rég eleget tett kötelességeinek; gondoljuk meg végül, hogy hosszas bizonytalanság után, a határzárlatról szóló legellentmondóbb hírek után, 2—3 nap óta valamennyi hozzánk eljutott svájci újság és levél megegyezik abban, hogy *semmiféle* kényszerítő intézkedést nem alkalmaznak Svájc ellen, sőt a személyforgalom fölötti szigorúbb felügyeletre vonatkozó parancsot, amelyet néhány határőrsnek kiadtak, 24 óra múltán már visszavonták; gondoljuk meg mindezt, és mondjuk meg, nem erősítik-e meg ezek a körülmények a legapróbb részletekig a fenti közlésünket.

Egyébként is ismeretes, hogy Furrer, Ochsenbein, Munzinger stb. urak régóta égnek a vágytól, hogy egyszer és mindenkorra véget vessenek a „menekültek üzelmeinek".

Gratulálunk Schmerling úrnak új barátaihoz. Csupán azt kívánjuk, hogyha egyszer *ő* is Svájcba kerül menekültként — ami éppen megeshetik vele, mielőtt a mostani szövetségi tanács háromévi hivatali ideje lejár —, e barátai ne számítsák őt véletlenségből az olyan menekültek közé, akik „nem nyújtanak személyes garanciát".

Neuer Bundesgenosse der Kontrerevolution

A megírás ideje: 1848 december 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 12. (166.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Neue Rheinische Zeitung" rágalmai[1]

Köln, december 13. A „Neue Rheinische Zeitung" július* 4-i cikke**, amely miatt a „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadója, *Korff*, főszerkesztője, *Marx*, és szerkesztője, *Engels*, f. hó 20-án meg fognak jelenni az esküdtszék előtt, a következő szavakkal zárul:

„Ezek tehát a tettei a *tett kormányának*, a balközép kormányának, *egy ó-nemesi, ó-bürokrata, ó-porosz kormányhoz vezető átmenet kormányának*. Hansemann urat, mihelyt betöltötte *átmeneti hivatását*, el fogják bocsátani.

A berlini baloldalnak azonban be kell látnia, hogy a régi hatalom bízvást átengedhet neki kicsiny parlamenti győzelmeket és nagy alkotmánytervezeteket, ha eközben hatalmába keríti az összes valóban döntő pozíciókat. *Bízvást elismerheti március 19-ének forradalmát a kamarában, ha ezt a kamarán kívül lefegyverzik.*

A baloldal egy szép reggelen arra ébredhet, hogy parlamenti győzelme és valóságos veresége egybeesik. A német fejlődésnek talán szüksége van ilyen kontrasztokra. A tett kormánya elvben elismeri a forradalmat, hogy a gyakorlatban ellenforradalmat hajtson végre."

A tények bebizonyították, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" mennyire megrágalmazta a porosz kormányt és darabontjait.

Die Verleumdungen der „Neuen Rheinischen Zeitung"
A megírás ideje: 1848 december 13.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 14. (168.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* augusztus — *Szerk.*
** *V. ö. 5. köt. 154—156. old.* — *Szerk.*

Per Gottschalk és társai ellen[1]

Köln, december 21. Ma reggel megkezdődött a *Gottschalk*, *Anneke* és *Esser* elleni per az itteni rendkívüli esküdtszék előtt.

A vádlottakat, akárcsak a legközönségesebb bűnözőket, *megbilincselve* szállították az új fogházból a bírósági épületbe, ahol jelentős számú fegyveres erő tartózkodott.

Olvasóink tudják, hogy az esküdtszéket, ahogyan jelenleg meg van szervezve, korántsem tekintjük biztosítéknak. A cenzus egy meghatározott osztály kiváltságává teszi, hogy az esküdtek az ő kebeléből kerüljenek ki. Az esküdt-jegyzékek elkészítése a kormányzat monopóliumává teszi, hogy a kiváltságos osztályból a neki megfelelő egyéneket kiszemelje. A kormányzati prezidens úr ugyanis jegyzéket készít meghatározott számú egyénről, akiket az egész kormányzati kerület esküdt-jegyzékeiből választ ki; a kormányzat *törvényszéki* képviselői, ha emlékezetünk nem csal, átrostálással 36 egyénre csökkentik ezt a jegyzéket. Végül az esküdtbíróság tényleges megalakításának pillanatában az ügyészségnek jogában áll, hogy az utolsó jegyzéket, az osztálykiváltságnak és egy kétszeres kormányzati desztillációnak az eredményét, harmadszor is átrostálja és a szükséges utolsó tucat kivételével mindenkit kiselejtezzen belőle.

Valóságos csoda volna, ha az esküdtszéknek ilyen összetétele azokat a vádlottakat, akik a kiváltságos osztállyal és a fennálló államhatalommal szemben nyíltan ellenzéki álláspontra helyezkedtek, nem vetné alá közvetlenül a legkíméletlenebb ellenségeik abszolút hatalmának.

Ám az esküdtek *lelkiismerete*, válaszolják majd nekünk, a *lelkiismeret*, kívánhatunk-e ennél nagyobb biztosítékot? De, mon Dieu*, a lelkiismeret az ember ismereteivel és egész létezési módjával függ össze.

A republikánusnak más a lelkiismerete, mint a royalistának, a vagyonosnak más a lelkiismerete, mint a vagyontalannak, a gondolkodó embernek más, mint a gondolatnélkülinek. Annak, akinek nincs más elhivatottsága az esküdtséghez, mint a cenzus, a lelkiismerete is a cenzus lelkiismerete.

---

* — Istenem — *Szerk.*

A kiváltságosok „lelkiismerete" bizony kiváltságos lelkiismeret.

Noha ezért az esküdtbíróságot mostani összetételében egyesek kiváltságainak fenntartására szolgáló intézménynek, nem pedig az összesség jogainak biztosítására szolgáló intézménynek látjuk; noha az ügyészség nevezetesen a jelen esetben is a legtágabb mértékben élt azzal az illetékességével, hogy az utolsó jegyzékből az utolsó tucat neki nemtetsző nevet kiselejtezze — mindazonáltal egy pillanatig sem kételkedünk a vádlottak *felmentésében*. Kezesünk a *vádirat*[186]. Olvasásakor azt hihetnők, hogy ez Gottschalknak és társainak ironikusan megfogalmazott védőirata.

Foglaljuk össze ezt a *vádiratot*, amely csak a Mellinet és társai elleni vádiratban (risquons-tout-i per Antwerpenben[187]) talál párjára.

Kölnben van egy Munkásegylet[188]. Gottschalk volt ennek az Egyletnek az elnöke, Anneke és Esser pedig bizottsági tagjai voltak. A Munkásegyletnek, tudatja velünk a vádirat, „volt egy Gottschalk által szerkesztett külön lapja, az »Arbeiterzeitung«[189], és akinek nem volt alkalma magukon az üléseken jelen lenni, ebből a lapból felismerhette az Egyletnek a proletariátusra nézve hízelgő, kommunizmusra és a fennálló rend megdöntésére irányuló, veszélyes *tendenciáit*".

Tehát *tendenciákat* lehetett felismerni, de nem *törvényellenes tényeket*. *Bizonyíték:* Gottschalk stb. letartóztatásáig a parquet* nem emelt vádat az „Arbeiterzeitung" ellen, Gottschalk letartóztatása *után* pedig csak egyszer hoztak ítéletet az újság ellen — az itteni parquet monstre-perében, ti. abban a perben, amelyet az itteni parquet megsértése miatt az itteni parquet vádja alapján indítottak.

„Maga az »Arbeiterzeitung«", vallja be azonban a vádirat, „úgy látszik, nem törekedett arra, hogy az erről" (a Munkásegyletnek, bizottsági üléseinek és fiókegyleteinek tanácskozásairól) „szóló beszámolóiban bármit is elpalástoljon."

Ha tehát az „Arbeiterzeitung" nem volt üldözhető a Munkásegylet tanácskozásairól szóló „beszámolói" miatt, akkor maga a Munkásegylet sem volt bíróságilag üldözhető a tanácskozásai miatt.

A „Munkásegylettel" szemben csak az forog fenn, ami az „Arbeiterzeitung"-gal szemben fennforog — *az Egylet nemkívánatos tendenciája*. Vajon a márciusi vívmányok közé tartoznak — a *tendenciaperek* is, az olyan tendenciák elleni perek, amelyek puszta tendenciák maradtak? Ez ideig még nem bocsátották ki a mi *szeptemberi törvényeinket*[190]. Gottschalkot és társait nem is az „Arbeiterzeitung" törvényellenes beszámolói vagy a Mun-

* — ügyészség — *Szerk.*

kásegylet törvényellenes tanácskozásai miatt tartóztatták le és helyezték vád alá. A vádirat ebből nem csinál titkot. Nem a Munkásegylet eddigi tevékenysége hozta mozgásba az igazságszolgáltatást, hanem — hallgassuk csak meg:

„A f. év június 14—17. közti napokban Frankfurtban kongresszusra gyűltek össze a Németországban létrejött számos demokrata egylet küldöttei. Gottschalk és Anneke küldöttként a kölni Munkásegyletet képviselték. Ez a kongresszus, mint ismeretes, *nyilvánosan a demokratikus köztársaság mellett* foglalt állást, és az *itteni hatóságok az ottani mozgalom utórezgését várták*, amikor a Munkásegylet meghirdette, hogy vasárnap, június 25-én ismét közgyűlést tart a Gürzenichben[191]."

Az itteni hatóságok a frankfurti mozgalom utórezgését várták. De hát miféle mozgalom volt Frankfurtban? A *demokrata kongresszus nyilvánosan* állást foglalt a *demokratikus köztársaság nemkívánatos* tendenciája mellett. Tehát ennek a *„tendenciának"* az *„utórezgését"* várták, s ezzel a *visszhanggal* akartak harcba szállni.

Tudvalevőleg a *demokrata kongresszusnak* Frankfurtban, a határozatai végrehajtására kinevezett *központi bizottságnak* Berlinben tartott üléseit a kormányok semmiben sem háborították.[192]

A német kormányoknak tehát a *nemkívánatos tendencia* ellenére el kellett ismerniök a frankfurti kongresszusnak és a demokrata párt általa elrendelt megszervezésének törvényes voltát.

Ám a kölni hatóságok „mégiscsak" a frankfurti mozgalom *utórezgését „várták"*. Az alkalmat várták, hogy Gottschalkot és társait törvényellenes talajon kapják rajta. Ennek az alkalomnak a megteremtésére a rendőrfőnökség június 25-én kivezényelte *„Lutter* és *Hünnemann* rendőrbiztosokat" a Gürzenichbe, a Munkásegylet közgyűlésére, és „külön utasította őket az ott lefolyó események megfigyelésére". Ugyanezen a közgyűlésen véletlenül jelen volt „Johann *Maltheser* könyvkötő", aki — mondja a vádirat felsóhajtva — *„egyik koronatanú lenne, ha nem állt volna a rendőrhatóság zsoldjában"*, vagyis más szóval, ha nem volna *fizetett rendőrspicli*. Végül megjelent ott, valószínűleg puszta hazafias fanatizmusból, **„von Groote gyakornok"**, aki Anneke közgyűlési beszédét „a legrészletesebben ismerteti, *mert magán a gyűlésen jegyezte fel*".

Láthatjuk: a kölni hatóságok június 25-én a *Gottschalk* és társai által *elkövetendő bűncselekményt várták*. Minden rendőri előkészületet megtettek, hogy ezt az esetleges bűncselekményt megállapítsák. Mert ha már egyszer a hatóságok valamit *„várnak"*, nem szeretnek hiába *várakozni*.

A *várt* bűncselekmény megállapítására kivezényelt rendőrbiztosok és egyéb cinkosok „jelentései alapján" „az államhatóság július 2-án indíttatva

érezte magát, hogy vizsgálatot javasoljon Gottschalk és Anneke ellen ama nyilvános gyűlésen mondott" (helyesebben: *várt*) „izgató beszédeik miatt. Letartóztatásuk, irataik lefoglalásával együtt július 3-án megtörtént.

Július 5-én, miután addig több tanút kihallgattak és részletesebb bejelentések érkeztek be, a vizsgálatot kiterjesztették a Munkásegylet vezetőinek egész előzetes tevékenységére és ennek kapcsán az Egylet több tagjára, nevezetesen *Esser* bodnárra stb. Amit a vádlottak elleni vizsgálat eredményezett, az részben a Munkásegyletben mondott beszédeikre, részben irataikra és az általuk terjesztett nyomtatványokra vonatkozik."

Amit a *vizsgálat valóban eredményezett — holnap magából a vádiratból fogjuk bebizonyítani* —, az, hogy a június 25-ére várt mozgalom a hatóságok mozgalmára — a frankfurti mozgalomnak erre a visszhangjára — korlátozódott; hogy *Gottschalknak és társainak a hatóságok június 25-én meghiúsult várakozásáért hathónapi szigorú vizsgálati fogsággal kellett bűnhődniök. Mi sem veszélyesebb, mint meghiúsítani az államhatóságnak ama várakozásait, hogy kiérdemli a Haza Megmentéséért rendjelet.* Senki sem veszi szívesen, ha várakozásai meghiúsulnak, legkevésbé az *államhatóság.*

Ha a június 25-i bűncselekmény *megrendezésének* egész mikéntje megmutatja nekünk azt, hogy ennek a bűnügyi drámának egyetlen szerzője az államhatóság, a vizsgálati iratok viszont alkalmat nyújtanak arra, hogy megcsodáljuk azt az éleselméjű ötletességet, amellyel a prológust hat hónapra elnyújtották.

Szó szerint idézünk a „Politischer Tendenzprozess gegen Gottschalk und Konsorten"-ból, közzétette M. F. Anneke, a „Neue Kölnische Zeitung"[193] kiadása.

„A vizsgálatot, miután mintegy öt-hat hétig folyt, Leuthaus vizsgálóbíró, aki a rendőrfőnökké előléptetett Geiger úr helyére került, befejezettnek nyilvánította. Hecker államügyész azonban az akták átnézése után újabb *indítványokat* tett, amelyeket a vizsgálóbíró is elfogadott. Mintegy 14 nap elteltével az előzetes vizsgálat másodszor is lezárult. Miután Hecker úr ráérősen újból áttanulmányozta az aktákat, *ismét számos új indítványt tett.* Ezeket a vizsgálóbíró nem akarta elfogadni, éppígy a Ratskammer[194] sem. Hecker úr fellebbezett a vádtanácshoz, és ez a fórum úgy rendelkezett, hogy ezen indítványokból egyeseknek helyt kell adni, a többit viszont el kell utasítani. Utóbbiak között volt például az az indítvány, hogy *egy puszta névjegyzék alapján,* amelyet Anneke levéltárcájában találtak, *vonják be a vizsgálatba* mindezeket a névjegyzékben szereplő, *Németország összes részeiből való személyeket,* számszerint mintegy 30—40 személyt.

Miután szerencsésen sikerült a vizsgálatot ennyire elnyújtani és alkalmasint már nem volt szélesebbre tágítható, a Ratskammer szeptember 28-án elrendelte az akták áttételét a vádtanácshoz. Ez október 10-én helybenhagyta a vádat, és október 28-án a főállamügyész aláírta a vádiratot.

Ezzel az esküdtszéknek október 9-én megkezdődött rendes negyedévi ülésszakát szerencsésen sikerült e per számára elszalasztani.

November 27-e után rendkívüli esküdttárgyalást tűztek ki. *Lehetőleg még ezt is el kellett szalasztani.* Az előzetes vizsgálat aktáit ugyanis az igazságügyminisztériumba küldték azzal az indítvánnyal, hogy a pert egy másik esküdtszék elé utalják. Az igazságügyminisztérium azonban nem talált erre kellő alapot, és végre aztán november tájban *Gottschalk, Anneke* és *Esser* vádlottakat december 21-re az itteni rendkívüli esküdttárgyalás elé utalták."

E hosszú prológus alatt *Geigert*, az *első vizsgálóbírót, megbízott rendőrfőnökké, Hecker államügyészt* pedig *főügyésszé léptették elő.* Minthogy *Hecker* urat ez utóbbi minőségében *rövid idővel* a rendkívüli esküdttárgyalás *megkezdése előtt Kölnből Elberfeldbe* helyezték át, nem fog tehát a vádlottakkal egyidejűleg az esküdtek előtt — megjelenni.

Köln, december 22. Melyik napon is tartották a Gürzenichben azt a közgyűlést, amely a „*várt*" bűncselekmény megállapítására volt hivatva? *Június* 25-én. Június 25-e a párizsi *júniusi felkelők* **vég**leges vereségének a napja volt. Melyik napon tette meg indítványát az államhatóság Gottschalk és társai ellen? Július 2-án, vagyis abban a pillanatban, amikor a porosz burzsoázia és az akkor vele szövetséges kormány bosszút szomjazó önteltségében elérkezettnek látta a pillanatot arra, hogy végezzen politikai ellenfeleivel. *Július 3-án* tartóztatták le Gottschalkot és társait. *Július 4-én* lépett be a *mostani ellenforradalmi* kormány *Ladenberg* személyében a *Hansemann*-kormányba. Ugyanezen a napon a kiegyezők berlini gyűlésének *jobboldala* megkockáztatott egy *államcsínyt*, amennyiben egy *Lengyelországról* hozott többségi határozatot, a baloldal egy részének szétszéledése után, *ugyanazon az ülésen* minden teketória nélkül megint felrúgott.[195]

Ezek beszédes dátumok. Tanúvallomással bizonyíthatnánk, hogy egy „bizonyos személy" július 3-án kijelentette: „Gottschalknak és társainak a letartóztatása kedvező benyomást tett a közönségre." Ám elég utalnunk a „*Kölnische Zeitung*"[24], a „*Deutsche Zeitung*"[196] és a „*Karlsruher Zeitung*"[197] említett dátumú számaira, hogy meggyőződjünk arról, hogy azokban a na-

pokban nem az imaginárius „*frankfurti mozgalom*" „visszhangja", hanem inkább a „*Cavaignac-féle mozgalom*" „visszhangja" verődött vissza ezerszeresen Németországban és többek között *Kölnben* is.

Olvasóink emlékeznek: Június 25-én a kölni hatóságok a Munkásegyletnek a Gürzenichben tartott közgyűlése alkalmából a „frankfurti mozgalom" utórezgését „várták". Emlékeznek továbbá, hogy a Gottschalk és társai elleni vizsgálat kiindulópontja nem valamilyen Gottschalk stb. által június 25-e *előtt* elkövetett, valóságos bűncselekmény volt, hanem egyes-egyedül a hatóságoknak ama *várakozása*, hogy június 25-én végre egy megfogható bűncselekmény *fog* bekövetkezni.

A június 25-i várakozás meghiúsul, és 1848 június 25-e hirtelen átváltozik az 1848-as évvé. A vádlottaknak *az 1848-as év mozgalmát* róják fel *bűnül*. Gottschalkot, Annekét, Essert azzal vádolják, hogy „*az 1848-as év folyamán*" (gondoljuk meg, mennyire tágítható ez a kifejezés) „Kölnben *összeesküvést* szőttek az illető kormány megváltoztatására és megdöntésére és — a polgároknak egymás elleni fegyverkezésére való felbújtásával — polgárháború szítására, *vagy mindazonáltal*" (figyeljünk), „*vagy mindazonáltal* merényletekre és *efféle célokra* izgattak nyilvános gyűléseken mondott beszédeikkel, nyomtatott írásokkal és falragaszokkal." Tehát: vagy *összeesküvést* szőttek, „*vagy mindazonáltal*" **semmiféle** összeesküvést nem „szőttek". De mindazonáltal mégis „merényletekre és *efféle* célokra". Tehát merényletekre vagy másegyéb ehhez hasonló dolgokra! Remek a jogászi stílus!

Imígyen szól a vádtanács döntése.

Magának a vádiratnak a conclusuma *elejti* az *összeesküvés* vádját, és „*ennélfogva*" a Gottschalk, Anneke és Esser elleni vád a következő:

„Az 1848-as *év folyamán* nyilvános gyűléseken mondott beszédekkel valamint nyomtatványokkal polgártársaiknak az államalkotmány *erőszakos* megváltoztatására, a királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre és a polgárok egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére való *közvetlen* izgatás, anélkül azonban, hogy ezek az izgatások sikerrel jártak volna —, a büntetőtörvénykönyv 102. cikkelyébe, valamint 87. és 91. cikkelyébe ütköző bűncselekmény."

És a hatóságok *az 1848-as év folyamán* július másodika előtt miért nem léptek közbe?

Egyébként az uraknak ahhoz, hogy „*az államalkotmány erőszakos megváltoztatásáról*" beszélhessenek, *mindenekelőtt* arra kellett volna bizonyítékot szolgáltatniok, hogy *fennállott* egy *államalkotmány*. A korona ennek az ellenkezőjét *bizonyította be* azzal, hogy a pokolba kergette a kiegyező-

gyűlést[142]. Ha a kiegyezők hatalmasabbak lettek volna a koronánál, akkor talán *fordított módon* szolgáltatták volna ezt a bizonyítékot.

Ami mármost a „királyi hatalom elleni *fegyveres* ellenszegülésre és a polgárok egyik részének a másik része elleni *fegyverkezésére*" való izgatást illeti, ezt a vádirat a következőkkel bizonyítja:

1. a vádlottaknak az 1848-as év folyamán mondott beszédeivel;
2. ki nem nyomtatott,
3. kinyomtatott írásokkal.

Ad 1. A *beszédek* a következő corpus delictit szolgáltatják a vádiratnak: A május 29-i ülésen *Esser* a „*köztársaságban*" látja „*a munkások szenvedéseinek orvoslását*". *Izgatás a királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre*! Gottschalk kijelenti, hogy „*a reakciósok* fogják *előidézni* a köztársaságot". Néhány munkás panaszkodik, hogy még annyijuk sincs, amiből „puszta életüket tengessék". Gottschalk azt válaszolja nekik: „Meg kell tanulniok *egyesülni*, megkülönböztetni barátaikat álcázott ellenségeiktől, képessé kell válniok arra, hogy *saját ügyeiket maguk rendezzék*."

Nyilvánvaló *izgatás a királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre* és *a polgárság egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére*!

A vádirat a következő szavakban összegezi bizonyítékait:

„A tanúk — részben egyleti tagok, részben nem tagok —, akiket e korábbi gyűlések ügyében kihallgattak, egészében csak dicsérően nyilatkoznak Gottschalkról és Annekéről, különösen az előbbiről. Gottschalk mindig óva intett a túlkapásoktól, a tömegeket inkább csillapítani, mint izgatni igyekezett. Emellett persze törekvéseinek végső céljaként rámutatott a köztársaságra, amely azonban nem utcai zavargással, hanem csakis azáltal érhető el, hogy a nép többségét megnyerik annak a nézetnek, hogy a köztársaságon kívül nincs más orvosság. *Minthogy ilyenformán, mint világosan látható, a fennálló rend alapjainak fokozatos aláásására törekedett, érthető módon elég gyakran akadt dolga azzal, hogy megfékezze a durva sokaság türelmetlenségét.* —"

Éppen mert *izgatás* helyett *csillapították* a tömegeket, ezzel mutatták ki a vádlottak *világosan* azt a rosszindulatú tendenciájukat, hogy *fokozatosan akarják aláásni a fennálló rend alapjait*, vagyis hogy a sajtószabadságot és az egyesülési jogot *törvényesen* akarják a hatóságok számára *nemkívánatos* módon *felhasználni*. És ezt nevezi a vádirat „*A királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre* és *a polgárok egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére való izgatásnak*"!!!

Végezetül jön a hatóságok által *„várt" június 25-i* közgyűlés. Erről, mondja a vádirat, *„részletes tanúvallomások vannak"*. És mi derül ki ezekből a részletes tanúvallomásokból? — Hogy Gottschalk beszámolt a frankfurti eseményekről; hogy vita folyt a három kölni demokrata egylet egyesítéséről, hogy Gottschalk tartotta a „záróbeszédet", amely különösen lebilincselte **Maltheser** és **von Groote gyakornok** figyelmét, s amely a következő *„poénnal"* végződött: „A kitartás több bátorságot követel, mint a nekirontás. Meg kell várni, amíg a reakció olyan lépést tesz, amely rászorítana a köztársaság proklamálására." *Nyilvánvaló izgatás a királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre és a polgárok egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére*!!!

Ami mármost *Annekét* illeti, a vádirat szerint *„egyéb nem szól ellene*, mint az, hogy *ő a három egylet"* (a három kölni demokrata egylet) *„egyesítéséről* folytatott vitában igen hevesen beszélt az egyesítés mellett, s a gyűlést szintén *republikánus polgártársaknak* szólította".

A három kölni demokrata egylet *„egyesítése"* érdekében mondott beszéd nyilvánvalóan a *„polgárság egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére való izgatás"*!

És a *„republikánus polgártársak"* megszólítás! **Maltheser** és **von Groote** urak sértve érezhették magukat e megszólítás által. De vajon *von Drigalski* tábornok saját magát meg a düsseldorfi polgárságot nem így szólítja-e: *kommunista polgártársak*?[98]

Ha a *„várt"* június 25-i közgyűlésnek ezt a tiszta hozamát szemügyre vesszük, megértjük, hogy az államhatóságnak *az 1848-as év folyamában* kellett kibúvót keresnie, s ezt meg is teszi, amikor levelek és nyomtatványok lefoglalásával szerez értesüléseket ennek az évnek a mozgalmáról, például elkobozza az „Arbeiterzeitung" három számát, amelynek darabja négy pfennigért minden utcasarkon kapható volt.

Ámde a levelekből meggyőződik arról, hogy 1848-ban micsoda *„politikai fanatizmus"* uralkodik Németországban. Különösen „fanatikusnak" látja a marburgi *Karl Henkel* professzornak Gottschalkhoz írott levelét. Büntetésül denunciálja e levelet a kurhesseni kormányzatnak, és megéri azt az elégtételt, hogy a professzor ellen vizsgálat indul.

A levelekből és nyomtatványokból adódó végeredmény pedig az, hogy 1848-ban mindenféle fanatizmus nyüzsgött a fejekben és a papíron, és egyáltalán olyan események történtek, amelyek úgy hasonlítanak *„a királyi hatalom elleni fegyveres ellenszegülésre és a polgárság egyik részének a másik része elleni fegyverkezésére"*, mint egyik tojás a másikra.

Gottschalk és társai azonban foglalkoztak mindezekkel a dolgokkal,

ezzel szemben az államhatóság e csodálatos mozgalomnak csak az *„utórezgésével"* ismerkedik meg azáltal, hogy elkobozza a vádlottak nyomtatványait és leveleit!

Prozess gegen Gottschalk und Genossen
A megírás ideje: 1848 december 21., 22.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 22., 23. (175., 176.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

A porosz ellenforradalom és a porosz bírói rend[1]

Köln. Az 1848-as forradalmi mozgalom legfőbb gyümölcse nem az, amit a népek nyertek, hanem az, amit elvesztettek — *illúzióik elvesztése.*

1848 *júniusa, novembere, decembere,* ezek az óriás-mérföldkövei az európai nép-értelemben végbemenő kiábrándulásnak és kijózanodásnak.

Az utolsó illúziók között, amelyek a német népet még béklyóban tartják, első helyen a *bírói rendbe* vetett *babonás hite* áll.

A porosz ellenforradalom prózai északi szele letöri a népi képzeletnek ezt a virágát is, melynek igazi szülőföldje Itália — az örök Róma.

A *rajnai semmítőszéknek,* a *berlini legfelsőbb bíróságnak,* a *münsteri, brombergi, ratibori tartományi felsőbíróságnak Esser, Waldeck, Temme, Kirchmann, Gierke* elleni tettei és nyilatkozatai megint egyszer bebizonyítják, hogy valamennyi forradalmi korszak világítótornya a francia *konvent* volt és marad. Ez avatta fel a forradalmat azzal, hogy egyetlen dekrétummal *az összes hivatalnokokat elmozdította.* A bírák is csak hivatalnokok, amiről a fentemlített bíróságok egész Európa előtt tanúságot tettek. Török kádik és kínai mandarintestületek bízvást ellenjegyezhetik azokat a legutóbbi végzéseket, amelyeket e *„magas"* törvényszékek a maguk kollégái ellen hoztak.

Olvasóink ismerik már a berlini legfelsőbb bíróság és a ratibori tartományi felsőbíróság végzéseit. Ma a *münsteri tartományi felsőbírósággal* foglalkozunk.[198]

De előbb még néhány szót a Berlinben székelő *rajnai semmítőszékről,* a rajnai jogtudomány summus pontifexéről*.

Tudvalevően a rajnai jogászoknak (néhány dicséretes kivétellel) a porosz kiegyező-gyűlésben nem volt sürgősebb dolguk, mint az, hogy a porosz kormányt kigyógyítsák régi előítéleteiből és régi nehezteléséből. S valóban bebizonyították neki, hogy egykori ellenzéke alig jelent annyit is, mint az 1789 előtti francia parlamentek ellenzéke — a *céhérdekeknek* önfejű és liberálisan pöffeszkedő érvényesítését. Miként az 1789-es francia nemzetgyűlésben a liberális képviselők, akként az 1848-as porosz nemzetgyűlésben a

* — legfőbb papjáról; pápájáról — *Szerk.*

liberális rajnai jogászok voltak a *bátrak bátrai* a szervilizmus seregében. A porosz-rajnai ügyészségek megszégyenítették az ó-porosz vizsgálóbírákat „politikai fanatizmusukkal". A rajnai jogászoknak természetesen a kiegyezőgyűlés feloszlatása *után* is ügyelniök kellett hírnevükre. Az ó-porosz legfelsőbb bíróság babérai nem hagyták nyugodni a porosz-rajnai semmítőszéket. Elnöke, *Sethe*, hasonló levelet intézett *Esser* revíziós főtanácsoshoz (nem tévesztendő össze a „lojális" kölni „Esserekkel"*), mint amilyet *Mühler*, a legfelsőbb bíróság elnöke küldött *Waldeck* legfelsőbb bírósági titkos tanácsosnak. Ám a porosz-rajnai semmítőszék túl tudott tenni az ó-poroszokon. A rajnai semmítőszék elnöke letromfolta konkurrensét azzal a galád *illetlenséggel*, hogy közölte az Esser úrhoz intézett levelét a „Deutsche Reform"-ban[199] a berlini közönséggel, még mielőtt azt magával Esser úrral közölte volna. Meg vagyunk győződve arról, hogy válaszul Sethe úr levelére *az egész Rajna-tartomány egy monstre-feliratot fog nagyérdemű agg honfitársunkhoz, Esser úrhoz* intézni.

Nemcsak „valami bűzlik Dániában"[200], hanem *minden*.

Most pedig lássuk *Münstert*!

Olvasóink hallottak már arról, hogy a münsteri tartományi felsőbíróság tiltakozott amiatt, hogy igazgatója, *Temme*, ismét elfoglalta hivatalát.

Ennek az ügynek a következő összefüggései vannak:

Az ellenforradalom kormánya, közvetlenül vagy közvetve, azt sugalmazta a legfelsőbb titkos bíróságnak, a rajnai semmítőszéknek és a brombergi, a ratibori és a münsteri tartományi felsőbíróságnak, hogy a *király nem látja szívesen, ha Waldeck, Esser, Gierke, Kirchmann és Temme magas bírói hivatalukba visszatérnek, mivel ők tovább üléseztek Berlinben és részt vettek az adómegtagadási határozat*** *meghozatalában. Tiltakozzanak tehát visszatértük ellen.*

Valamennyi magas törvényszék (a rajnai semmítőszék az első percben ingadozott — nagy művészek nem azzal vívják ki sikereiket, hogy elsőnek, hanem azzal, hogy utolsónak lépnek színre) eleget tett e kívánalomnak és tiltakozásokat küldött Berlinből és Berlinbe. A *münsteri tartományi felsőbíróság* elég ostoba volt ahhoz, hogy *közvetlenül a királyhoz* (az úgynevezett *alkotmányos* királyhoz) forduljon egy *Temme* elleni tiltakozással, amelyben szóról szóra ezt írja:

„Temme azzal, hogy részt vett az elnapolt nemzetgyűlés egyik frakciójának törvénytelen ülésezésein, nyilvánvalóan ellenszegült Őfelsége kormá-

* Esser I. és Esser II. — *Szerk.*

** *V. ö. 26. old.* — *Szerk.*

nyának, azzal pedig, hogy megszavazta az adómegtagadási javaslatot, a forradalom talajára lépett és az anarchia tűzcsóváját próbálta a hazára dobni", és amelyben így folytatja:

„Ellentmond jogérzékünknek, azoknak az igényeknek, melyeket a közönség egy tartományi igazságügyi testület igazgatójának feddhetetlenségével szemben támaszt, ez utóbbi ama kötelességeinek, amelyek a jövendőbeli igazságügyi hivatalnokok kiképzését illetően rá hárulnak, és annak a helyzetnek, amelyet az alsóbíróságok hivatalnokaival szemben elfoglal, hogy t. c. *Temme* ilyen előzmények után az itteni testületben betöltött hivatali állásában megmaradjon. Úgy érezzük ezért, hogy lelkiismeretünk sürgetésének teszünk eleget, amidőn a legalázatosabban kifejezzük Felségednek, miszerint sürgős óhajunk, hogy Temme igazgatóval való hivatali kapcsolatunk megszűnjék."

A feliratot az egész testület aláírta, egyetlenegy tanácsosnak, *Rintelen igazságügyminiszter* sógorának a kivételével.

Ugyanez az igazságügyminiszter december 18-án elküldte Temme úrnak a felirat másolatát Münsterbe *„saját döntésére"*, miután Temme ott már, *a gyávának bármiféle ellenvetése nélkül*, újra elfoglalta hivatalát.

December 19-én reggel aztán Temme, mint a „Düsseldorfer Zeitung"[201] jelenti, első ízben megjelent a tartományi felsőbíróság teljes ülésén és elfoglalta igazgatói székét az elnökhelyettes von Olfers mellett. Rögtön az ülés megkezdése után szót kért és röviden összefoglalva körülbelül a következőket adta elő: „Leiratot kapott az igazságügyminisztertől, amelyhez egy másolat volt mellékelve. Ez a melléklet annak a »magas testületnek« a beadványát tartalmazza, amelyhez most tartozni szerencséje van, s amely e beadványban állásának újbóli elfoglalása ellen tiltakozik. Az igazságügyminiszter ezt a beadványt közölte vele betekintés végett és azért, »hogy ehhez mérten hozza meg döntését«. A »magas testület« tiltakozásának oka nyilvánvalóan az ő politikai tevékenységében keresendő; erről azonban, mint egyáltalában politikai nézeteiről, itt nem kíván szólni, mivel ezeket a »magas testülettel« szemben nem kell képviselnie. Ami továbbá a »döntését« illeti, erről már bizonyságot tett azáltal, hogy elfoglalta itteni igazgatói székét, és biztosítja a »magas testületet«, hogy ezt nem is fogja elhagyni mindaddig, amíg erre ítélet és jogszabály rá nem kényszeríti. Egyébként nem hiszi, hogy a politikai nézetek különbözőségének meg kellene zavarnia a kollegiális viszonyt; a maga részéről legalábbis ezt lehetőleg kerülni fogja."

A bátrak bátrait mintha mennykőcsapás érte volna. Ott ültek némán, mozdulatlanul, kővé meredve, mintha medúzafőt hajítottak volna a mandarintestület közé.

A bátor münsteri tartományi felsőbíróság! Szolgálati ügybuzgalmában egy csomó ember ellen indított vizsgálatot és foganatosított letartóztatást, mert azok végre akarták haj'ani a nemzetgyűlés adómegtagadási határozatát. Temme úrról, méghozzá közvetlenül a trón lépcsőjén tett nyilatkozatával a bátor tartományi felsőbíróság immár — pörös féllé alakult, egy *előítéletbe* bocsátkozott, és így lehetetlen többé számára, hogy a bíró szerepét játssza a másik féllel szemben.

Emlékszünk, hogy a berlini plebs által a porosz nemzetgyűléssel szemben állítólag alkalmazott kényszernek kellett ürügyül szolgálnia a Brandenburg-kormány első államcsínyére[2]. Nehogy a képviselőkkel szemben kényszert alkalmazzon, a kormány az ellenük Berlinben megkezdett „*vad hajszát*" még utólag, lakóhelyükre való visszatérésük *után* is folytatja!

Rintelen igazságügyminiszter az alább közölt leiratában a következőket mondja:

„Az a sokak által szándékosan táplált tévhit, hogy az eddigi büntetőtörvények, nevezetesen az államellenes bűncselekményekre vonatkozók, f. év márciusa óta már nincsenek érvényben, nagyban hozzájárult az anarchia növeléséhez és talán egyes bíróságoknál is veszélyes befolyásra tett szert."

Rintelen úr és a neki *infeodált** törvényszékek cselekedeteinek többsége újból bebizonyítja, hogy Poroszországban a nemzetgyűlés erőszakos feloszlatása óta már csak *egy* törvény van érvényben, *a berlini kamarilla önkénye*.

1844 március 29-én bocsátotta ki a porosz kormány a bírák elleni hírhedt fegyelmi törvényt[202], amely szerint a bírák az államkormány puszta határozata alapján állásukból elmozdíthatók, áthelyezhetők vagy nyugdíjazhatók voltak. Az utolsó „*egyesült Landtag*"[148] ismét hatályon kívül helyezte ezt a törvényt[101] és ismét azt az alapelvet juttatta érvényre, hogy a bírákat csak ítélet és jogszabály alapján lehet elmozdítani, áthelyezni vagy nyugdíjazni. Az oktrojált alkotmány[134] megerősíti ezt az elvet. Vajon nem tiporják-e lábbal e törvényeket azok a törvényszékek, amelyek Rintelen igazságügyminiszter receptje szerint politikailag kompromittált kollégáikat *erkölcsi kényszerrel* akarják hivatalukról való lemondásra bírni? Nem válnak-e ezek a törvényszékek tisztikarokká, amelyek mindazokat a tagjaikat kidobják, akiknek politikai nézete nem felel meg királyi-porosz „*becsületüknek*"?

* — *hűbérbe adott; alárendelt; alávetett* — *Szerk.*

És nem létezik-e a *népképviselők nem-felelős voltáról* és *sérthetetlenségéről* szóló törvény[203] is?

Füst és zengzet![204]

Ha a *porosz alkotmány* nem semmisítette volna meg önmagát már tulajdon paragrafusai és létrejöttének módja által, megsemmisítené az az egyszerű tény, hogy végső fokon a *berlini legfelsőbb bíróság* kezeskedik érte. Az alkotmányt *a miniszterek felelős volta* szavatolja, *a miniszterek nem-felelős voltát* pedig a rájuk oktrojált törvényszék, s ez nem más, mint a *berlini legfelsőbb bíróság*, amely *Mühler* úrban talál klasszikus képviselőjére.

A legfelsőbb bíróság legutóbbi leiratai tehát nem jelentenek sem többet, sem kevesebbet, mint *az oktrojált alkotmány* nyilvánvaló — *érvénytelenítését.*

Ausztriában a kormány közvetlen *sarcolási fenyegetései* a *bankkal* szemben[205] — amelyet a bécsi nép a finánccfeudalitás elleni legnagyobb és legjogosabb elkeseredésének pillanataiban is *érintetlenül* hagyott — meggyőzi a *burzsoáziát* arról, hogy a proletariátus elárulásával azt szolgáltatta ki, amit éppen ezzel az árulással biztosítani vélt — a *polgári tulajdont. Poroszországban* a *burzsoázia* azt látja, hogy a kormány iránti gyáva bizalma és a néppel szemben tanúsított áruló bizalmatlansága folytán veszély fenyegeti a *polgári tulajdon* nélkülözhetetlen *biztosítékát* — a *polgári igazságszolgáltatást.*

A bírói rend függőségével maga a polgári igazságszolgáltatás kerül a kormánytól való függőségbe; vagyis maga a polgári jog csinál helyet a hivatalnoki önkénynek. La bourgeoisie sera punie, par où elle a péché — a burzsoáziát azzal büntetik, amiben vétkezett — a *kormánnyal.* Hogy a porosz legfelsőbb törvényszékek szervilis nyilatkozatai csak az első tünetei a törvényszékek küszöbönálló abszolutista átalakításának, azt az igazságügyminisztérium legutóbbi, itt következő leirata bizonyítja:

A f. év október 8-i általános rendelkezésével már hivatali elődöm is emlékeztetett arra, hogy kiváltképpen az igazságügyi hatóságok feladata a törvény tiszteletének és hatályosságának fenntartása, hogy az országot e feladat teljesítésével szolgálják a legiobban, mert az igazi szabadság csak a törvény talaján virulhat. Azóta sajnos sok helyütt a legsúlyosabb, a törvényeket és a rendet megcsúfoló anarchista üzelmek kitöréseire került sor; sőt, az ország egyes részeiben a felsőbbséggel szemben erőszakos ellenszegülések fordultak elő, amelyekre nem mindenütt válaszoltak erélyesen. A viszonyok ilyetén sajnálatos állapota láttán, most, amidőn Őfelsége a király kormánya döntő lépést tett arra, hogy a szakadék szélére sodort államot megmentse, most újból az egész ország igazságügyi hatóságaihoz és államügyész uraihoz fordulok, felszólítva őket, hogy mindenütt és személyre való tekintet nélkül teljesítsék kötelességüket. Bárki legyen is a vétkes, nem menekülhet meg a legrövidebb úton végrehajtandó törvényes büntetés elől.

Különösen mély sajnálattal kellett látnom mind a tartományi hatóságok egyes jelentéseiből, mind pedig hivatalos lapokból, hogy egyes igazságügyi hivatalnokok is, megfeledkezve különleges hivatali kötelességeikről, részben olyan cselekedetek elkövetésére ragadtatták magukat, amelyek nyilvánvalóan törvényellenesek, részben nem tanúsították azt a bátorságot és rettenthetetlenséget, amely az egyetlen módja lett volna, hogy sikeresen forduljanak szembe a terrorral. Elvárom, hogy a tényállás megállapításával és esetleg a vizsgálat megindításával e hivatalnokok ellen is kímélet nélkül és szigorú gyorsasággal fellépjenek, mert az igazságszolgáltatás hivatalnokai, akikre a törvények tekintélyének megőrzése van bízva, kétszeresen hibáztak, amikor maguk is megsértették a törvényt; az ellenük indítandó eljárás meggyorsítása azonban különösen szükséges azért, mert ilyen hivatalnokok kezében nem maradhat a jogszolgáltatás. Ha a vétkesek között olyan hivatalnokok vannak, akik ellen a fennálló előírások szerint nem lehet hivatalos vizsgálatot indítani, vagy akikkel szemben felsőbb jóváhagyás nélkül nem alkalmazható az ilyenfajta esetekben mindenkor kötelességszerűen megfontolandó hivatali felfüggesztés, akkor minden külön utasítás nélkül fel kell deríteni a vizsgálat megindokolásához szükséges körülményeket és nyomban utána a legsürgősebben meg kell szerezni a megkívánt jóváhagyást. Gyakornokok és bírósági fogalmazók esetében nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezeknek az állami szolgálatból való elbocsátását illetően külön előírások vannak.

Az a sokak által szándékosan táplált tévhit:

> hogy az eddigi büntetőtörvények, nevezetesen az államellenes bűncselekményekre vonatkozók, f. év márciusa óta már nincsenek érvényben,

nagyban hozzájárult az anarchia növeléséhez és talán egyes bíróságoknál is veszélyes befolyásra tett szert. Tekintve a porosz igazságügyi hivatalnokok kitűnő szellemét, amely egészében véve most is megmutatkozott, elegendő csupán utalnunk arra az ismert jogi alapelvre, hogy törvények addig maradnak érvényben, amíg törvényhozás útján hatályon kívül nem helyezik vagy meg nem változtatják őket, valamint a f. hó 5-i alkotmányokirat 108. cikkelyének a nyomatékos rendelkezésére — s biztosak lehetünk abban, hogy a tiszteletreméltó porosz igazságügyi hivatalnokok, mindazzal az érdeklődéssel, amelyet az igazi, erkölcsi és állami szabadság iránt tanúsítanak, a törvény tekintélyét és a rendet mindenek fölé fogják helyezni.

Ezekkel az alapelvekkel és minden személyes veszedelem megvetésével akarunk előrehaladni, bízva a bűn, az anarchia feletti győzelemben. Éppen ezáltal fogunk a leglényegesebb módon hozzájárulni ahhoz, hogy a korábban olyan tündöklő porosz állam ismét a maga erkölcsi erejében mutatkozzék és ne tűrje tovább, egy derék frankfurti képviselő szavaival élve, hogy elvetemültség és durva erőszak ezentúl is folytassa üzelmeit közöttünk.

A bírósági elnök urak, valamint a kölni főállamügyész úr eszerint adjanak megfelelő utasításokat a hatáskörükbe tartozó hivatalnokoknak, és hozzák tudomásomra, mely hivatalnokok ellen és milyen vétség miatt tettek folyamatba felfüggesztést vagy vizsgálatot.

Berlin, 1848 december 8.

Rintelen
igazságügyminiszter

Ha a forradalom egykor győzni fog Poroszországban, nem lesz szüksége arra, mint a februári forradalomnak, hogy a régi bírói rend elmozdíthatat-

lanságát külön dekrétummal szüntesse meg. Okiratba foglalva találja majd meg ennek a kasztnak a maga kiváltságáról való lemondását a *rajnai semmítőszék*, a *berlini legfelsőbb bíróság*, a *brombergi*, a *ratibori és* a *münsteri tartományi felsőbíróság* hiteles nyilatkozataiban.

Die preussische Kontrerevolution
und der preussische Richterstand

A megírás ideje: kb. 1848 december 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 24. (177.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Visszautasítás

Dumont úr *irodalmi lumpenproletariátusa*, amely a „Neue Rheinische Zeitung" összes rúgásait a legmeghatóbb passzív ellenállással tűri, ezt azzal igyekszik megbosszulni, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőit olyan cikkekért denunciálja a rendőrségnek, amelyeket azok *nem* írtak. Így a „Kölnische Zeitung"[24] december 25-i száma szerint *Freiligrath* a szerzője a New Yorkban megjelenő „Deutsche Schnellpost" egy kölni tudósításának, és *ezért* — közreműködött a „Kölnische Zeitung" urainak tiszteletére rendezett november 3-i macskazenében. „*Maltheser*" babérai* úgy látszik nem hagyják nyugodni a „Kölnische Zeitung" szerkesztőit.

Abfertigung

A megírás ideje: 1848 december 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 december 27. (179.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

* *V. ö. 123. old. — Szerk.*

Az új „Szent Szövetség"

Köln, december 30. Ország-világ tudja már, hogy Poroszország, Ausztria és Oroszország több hónappal ezelőtt egy új „Szent Szövetséget"[183] kötött. Hamarosan napvilágra hozhatják és a nyilvánosság elé tárhatják majd magát a szerződést is. Ezen „Isten és a kancsuka kegyelméből való" uralkodók szövetségének a lelke Oroszország. Az egész orosz politika és diplomácia viszont, kevés kivétellel, németeknek és német-oroszoknak a vállán nyugszik. Bárhol tevékenykedik is az abszolutizmus és az ellenforradalom, ott *mindig* találunk ugyan németeket, ám sehol sem többet, *mint* a permanens ellenforradalom középpontjában, az orosz diplomáciában. Itt van először is Nesselrode gróf, aki német-héber; azután von Meyendorf báró, berlini követ, aki Észtországból való, és segítőtársa, a császár adjutánsa, gróf Benkendorff ezredes, szintén észtországi. Ausztriában Medem gróf dolgozik, aki kurlandi, több segítőtársával, köztük bizonyos von Fonton úrral — valamennyien németek. Von Brunnow báró, londoni orosz követ, szintén kurlandi, közbenső és közvetítő láncszemként szolgál — Metternich és Palmerston között. Végül pedig Frankfurtban von Budberg báró működik orosz ügyvivőként, aki livóniai. Ez csak néhány példa. Felhozhatnánk még néhány tucatot, nem is szólva a pétervári cár ama kreatúráiról, akik Németországban magas és legmagasabb tisztségeket töltenek be és egyszersmind magas orosz zsoldban állnak.

Hogy Zsófia osztrák főhercegasszony, most anyacsászárnő, milyen szerepet játszik a nép ellenségeinek és a Szent Szövetségnek a táborában, az közismert dologként nem szorul magyarázatra. Magára Zsófiára viszont erős befolyást gyakorol Ilona nagyhercegné, Mihály nagyherceg hitvese és Pál württembergi herceg leánya. Ilona a legbensőbb összekötő kapocsként szolgál Miklós és Zsófia meg a hírhedt Lajos főherceg között.

Ezek a személyiségek pedig már hónapokkal ezelőtt meg is egyeztek abban a tervben, hogy az osztrák statáriumcsászár* nőül veszi a nagyhercegi pár

*Ferenc József. — *Szerk.*

egyetlen megmaradt leányát*, hogy ezzel az új „Szent Szövetséget" felbonthatatlanul egybeforrasszák és Oroszországot egyre közelebb juttassák céljához — a legteljesebb németországi kancsukauralom létrehozásához.

Die neue „Heilige Allianz"
A megírás ideje: 1848 december 30.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 december 31. (183.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* Katalin nagyhercegnő. — *Szerk.*

A forradalmi mozgalom[1]

Köln, december 31. Soha forradalmi mozgalom nem indult olyan épületes nyitánnyal, mint az 1848-as forradalmi mozgalom. A pápa egyházi áldását adta rá, Lamartine eolhárfája elomló filantróp zengzetekbe lágyult, amelyeknek szövege a fraternité, a társadalom tagjainak és a nemzeteknek testvériesülése volt.

„Milliók ti, kart a karba!
Gyúljon csók az ajkakon!"[206]

E pillanatban a Rómából elűzött pápa, Itália „iniciatoré"-ja Gaëtában ül, az agyalágyult tigris Ferdinánd védelme alatt,[207] Itália ellen intrikálva az ősi halálos ellenséggel, Ausztriával, amelyet jobb napjaiban kiátkozással fenyegetett. Az áruló Lamartine népszerűtlenségéhez a legutóbbi francia elnökválasztás szolgáltatta a statisztikai táblázatokat.[208] Mi sem emberbarátibb, humánusabb, gyöngébb, mint a februári és a márciusi forradalom, mi sem brutálisabb, mint *a gyöngeség* e *humanitásának* szükségszerű következményei. Tanúi: Itália, Lengyelország, Németország és mindenekelőtt június legyőzöttjei.

A francia munkások júniusi vereségével azonban maguk a júniusi győztesek lettek a legyőzöttek. Ledru-Rollint és a többi hegypártit[209] kiszorította a burzsoá-republikánusok pártja, a „National" pártja[79]; a „National" pártját pedig a dinasztikus ellenzék[210], Thiers—Barrot pártja, és ennek magának is meg kellene hátrálnia a legitimisták[211] elől, ha a három restauráció körforgása nem lenne már kimerítve és Louis Napoléon több lenne egy üres urnánál, amelybe a francia parasztok a forradalmi-társadalmi mozgalomba való belépésüket jelentő szavazataikat, a francia munkások pedig az átélt korszakok összes vezetői, Thiers—Barrot, Lamartine és Cavaignac—Marrast elleni kárhoztató szavazataikat helyezték bele. De jegyezzük meg azt a tényt, hogy a forradalmi francia munkásosztály vereségének elkerülhetetlen következménye volt az őt éppen leteperő republikánus francia burzsoázia veresége.

A munkásosztály veresége Franciaországban, a francia burzsoázia győzelme egyúttal az új gúzsbakötése volt azoknak a nemzetiségeknek, amelyek a gall kakas kukorékolására[14] hősi emancipációs kísérletekkel feleltek. Lengyelországot, Itáliát és Írországot megint egyszer megsarcolták, meggyalázták, orvul gyilkolták porosz, osztrák és angol poroszlók. A munkásosztály veresége Franciaországban, a francia burzsoázia győzelme egyúttal a középosztályok veresége volt mindazokban az európai országokban, ahol a középosztályok, egy pillanatra a néppel egyesülten, a gall kakas kukorékolására a feudalizmus elleni véres zászlóbontással feleltek. Nápoly, Bécs, Berlin! A munkásosztály veresége Franciaországban, a francia burzsoázia győzelme egyúttal a Kelet győzelme volt a Nyugat felett, a barbárság felülkerekedése a civilizáción. Havasalföldön megkezdődött a románok elnyomása az oroszok és eszközeik, a törökök által;[212] Bécsben horvátok[76]; pandurok[213], csehek, szerezsánok[88] és más efféle szemétnépség fojtotta meg a germán szabadságot, s e pillanatban a cár mindenütt jelenvaló Európában. A burzsoázia bukása Franciaországban, a francia munkásosztály diadala, egyáltalán a munkásosztály emancipációja — ez tehát az európai felszabadulás jelszava.

De az az ország, amely egész nemzeteket változtat a maga proletárjaivá, amely óriáskarjaival az egész világot körülfogja, amely pénzével egyszer már fedezte az európai restauráció költségeit, az az ország, amelynek tulajdon ölében az osztályellentétek a legkifejezettebb, a legszemérmetlenebb formáig hajtották magukat — *Anglia* látszik ama sziklának, amelyen a forradalmi hullámok megtörnek, amely az új társadalmat már az anyaméhben kiéhezteti. Anglia uralkodik a világpiac fölött. A nemzetgazdasági viszonyok átalakítása az európai kontinens bármely országában, az egész európai kontinensen Anglia nélkül — vihar egy pohár vízben. Egy-egy nemzeten belül az ipar és kereskedelem viszonyai fölött más nemzetekkel való érintkezése uralkodik, e viszonyokat a nemzetnek a világpiachoz való viszonya szabja meg. De a világpiac fölött Anglia, és Anglia fölött a burzsoázia uralkodik.

Európa felszabadulását tehát — akár az elnyomott nemzetiségek függetlenségi felkeléséről, akár az abszolutizmus megdöntéséről van szó — a francia munkásosztály győzelmes felkelése szabja meg. De minden francia, társadalmi átalakulás szükségképpen meghiúsul az angol burzsoázián, Nagy-Britannia ipari és kereskedelmi világuralmán. Minden részleges társadalmi reform Franciaországban és egyáltalában az európai kontinensen, amennyiben véglegesnek szánják, puszta jámbor óhaj, és az is marad. S az öreg Angliát csakis egy *világháború* fogja megdönteni, egyedül ez biztosíthatja a

chartista párt, a szervezett angol munkáspárt számára a hatalmas elnyomói elleni sikeres felkelés feltételeit. A chartisták az angol kormány élén — csupán ettől a pillanattól fogva lép a szociális forradalom az utópia birodalmából a valóság birodalmába. De minden *európai háború*, amelybe Anglia belekeveredik, világháború. Éppúgy megvívják majd Kanadában, mint Itáliában, Keletindiában, mint Poroszországban, Afrikában, mint a Duna mellett. És az európai háború az első következménye a győztes franciaországi munkásforradalomnak. Anglia, miként Napóleon idején, az ellenforradalmi seregek élén áll majd, de a háború által maga vetődik a forradalmi mozgalom élére és be fogja váltani a XVIII. század forradalmával szemben fennálló tartozását.

A francia munkásosztály forradalmi felkelése, világháború — ez az 1849-es év tartalommutatója.

Die revolutionäre Bewegung

A megírás ideje: 1848 december 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 1. (184.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Egy burzsoá okmány[1]

Köln, január 4. A közjótékonyság, mint ismeretes, a legnemesebb és legnagylelkűbb formákat éppen Angliában öltötte, ahol a burzsoázia uralma a legfejlettebb. Az angol workhouse-ok* — ama közintézmények, melyekben a fölös munkásnépesség a polgári társadalom költségén tengeti életét — igazán körmönfont módon kapcsolják össze a jótékonyságot a *bosszúval*, amelyet a burzsoázia azokon a nyomorultakon tölt ki, akik kénytelenek jótékonykodására apellálni. Ezeket a szegény ördögöket nemcsak a legnyomorúságosabb, legsilányabb és a fizikai újratermeléshez alig elegendő élelmiszerekkel táplálják, hanem tevékenységüket is undort keltő, testet-lelket eltompító, improduktív látszatmunkára korlátozzák — például befogják őket a taposómalmokba. Hogy e szerencsétlenek előtt végül világossá váljék bűnük egész nagysága, azon bűnüké, hogy ők a burzsoázia számára nem jelentenek kizsákmányolható és nyereséget hozó anyagot, mint szokott életpályájuk során, hanem ehelyett költséges anyaggá váltak született haszonélvezőik számára, körülbelül úgy, ahogy a raktáron elfekvő szeszeshordók költséges anyaggá lesznek a szeszkereskedő számára; hogy e bűn egész nagyságát megtanulják átérezni, mindent elvonnak tőlük, amit a legközönségesebb bűnözőknek is meghagynak, feleséggel és gyermekkel való érintkezést, szórakozást, beszédet — mindent. És az angol burzsoáziának még ez a *„kegyetlen jótékonysága"* sem holmi szentimentális, hanem nagyon is gyakorlati, teljesen racionális alapokon nyugszik. Egyrészt a polgári rend és a kereskedelmi tevékenység nyugtalanító módon megszenvedhetné, ha egész Nagy-Britannia pauperjait hirtelen kitennék az utcára. Másrészt az angol ipar hol a lázas túltermelés periódusaiban mozog, amikor alig elégíthető ki a munkáskezek iránti kereslet és ezeket mégis a lehető legolcsóbban kell előteremteni, hol pedig a kereskedelem ellanyhulásának periódusaiban, amikor a termelés jóval előtte jár a fogyasztásnak és csak nagynehezen lehet a munkáshadsereg felét fele zsolddal hasznosan foglalkoztatni. Van-e a workhouse-oknál elmésebb eszköz arra, hogy a kedvező periódusok számára

* — dologházak — *Szerk.*

tartaléksereget tartsanak készenlétben, és ezt ugyanakkor a kedvezőtlen kereskedelmi periódusban akarat, ellenállás, igények és szükségletek nélküli géppé idomítsák ezekben az Istennek tetsző intézményekben?

A porosz burzsoázia előnyösen különbözik az angoltól abban, hogy a pogány rómaiakéra emlékeztető brit politikai gőggel keresztényi alázatában és bűnbánatában a trón, oltár, hadsereg, bürokrácia és feudalizmus előtti legalattvalóibb esedezését szegezi szembe; hogy a kereskedelmi energia helyett, amely egész világrészeket igáz le, birodalmi-polgári kínai kisszatócsságot űz, az ipar nyugtalan gigantikus feltaláló szellemét pedig a hagyományos fél-céhes rutinhoz való jóravaló-erkölcsös ragaszkodásával szégyeníti meg. De egy ponton megközelíti brit eszményképét a porosz burzsoázia, *a munkásosztállyal való szemérmetlenül rossz bánásmódban.* Ha testületként, nagyjában és egészében szemügyre véve, ebben is elmarad a britek mögött, ez egyszerűen azzal magyarázható, hogy nagyjában és egészében mint *nemzeti osztály*, bátorság, értelem és erély híján, egyáltalán sohasem vitte semmire és sohasem is fogja valami sokra vinni. Nemzeti módon nem létezik, hanem csak *provinciális, városi, helyi* és *privát* módon, s *ezekben* a formákban még kíméletlenebbül lép fel a munkásosztállyal szemben, mint az angol burzsoázia. Miért vágyódtak a népek a restaurációs korszak óta annyira Napóleon után, akit még nemrég a Földközi-tenger egy magányos sziklájához láncoltak? Mert egy lángész zsarnoksága elviselhetőbb, mint egy idióta zsarnoksága. Így az angol munkás a némettel szemben még bizonyos nemzeti büszkeséget is megengedhet magának, mert az az úr, aki őt gúzsba köti, gúzsba köti az egész világot, míg a német munkás ura, a német burzsoá, *mindenki-szolgája*, és semmi sem áldatlanabb, lealázóbb, mint *egy szolga szolgájának* lenni.

Mint történelmi dokumentumot burzsoáziánknak a munkásosztállyal szemben tanúsított cinizmusára, szó szerint közöljük azt a *„Munkásbárcát"*, amelyet a városi munkáknál foglalkoztatott proletároknak a jó Köln városában alá kell írniok.

Munkásbárca

1. §. Minden munkás köteles *valamennyi* egyszersmind *rendőrtisztviselőként* felesküdött *városi felügyelő hivatalnok* utasításainak és rendelkezéseinek *pontosan engedelmeskedni. Engedetlenség és ellenszegülés azonnali elbocsátást von maga után.*

2. §. *Az építési felügyelő külön engedélye nélkül* egyetlen munkás sem léphet át egyik részlegből a másikba és nem hagyhatja el az építkezés helyét.

3. §. Azok a munkások, akik targoncákat, targoncadeszkákat vagy egyéb felszereléseket egy másik részlegből elvisznek, hogy azokat a maguk munkájához használják, elbocsáttatnak.

4. §. Részegeskedés, rendzavarás, civakodásnak, veszekedésnek vagy verekedésnek szítása a munkából való azonnali elbocsátással jár. — Ezenkívül a *megfelelő esetekben* az illetékes törvényszékek a vétkesek ellen törvényes eljárást indítanak.

5. §. Aki *tíz perc késéssel* jelenik meg a munkahelyén, az a *szóbanforgó fél napra* nem kap munkát; harmadszori megismétlődés esetén a munkából való teljes kizárás következ*het* be.

6. §. Ha valamely munkást saját kérelmére vagy büntetésből elbocsátanak, bérének kifizetése a következő rendes fizetési napon történik az általa végzett munka arányában.

7. §. A munkás elbocsátását a munkásbárcára feljegyzik. — Ha az elbocsátás büntetésből történik, akkor a munkás újbóli foglalkoztatását *a körülményekhez képest* a szóbanforgó munkahelyen vagy az összes városi munkáknál megtagadják.

8. §. A munkások büntetésként való elbocsátásáról és ennek indokáról a *rendőrhatóságot* mindenkor értesítik.

9. §. Ha a munkások *panaszt* akarnak tenni *az építésre felügyelő hivatalnok ellen*, akkor panaszukat egy választott, három munkásból álló küldöttség útján kell a *városi építőmesterhez* benyújtani. Ez a helyszínen megvizsgálja a panasz tárgyát és *döntést hoz róla.*

10. §. A munkaidő reggel fél héttől déli tizenkét óráig és délután egy órától alkonyulatig van megállapítva. (Szép stílus!)

11. §. A munkás ezekkel a feltételekkel kap munkát.

12. §. A bérfizetés szombat délután az építőhelyen történik.

A felesküdött építési felügyelő, akinek
rendelkezései elsősorban teljesítendők.

Köln

A munkás { aláírása / ill. kézjegye } { Az aláíró részlegébe helyeztetik és köteles stb. / Az építési felügyelő aláírása }

Lehetnek-e a minden oroszok egyeduralkodója által alattvalóinak kiadott *orosz* rendeletek ázsiaibb módon megfogalmazva?

A városi és méghozzá „*valamennyi* egyszersmind *rendőrtisztviselőként* feleskü dött *városi* felügyelő hivatalnoknak" „pontosan engedelmeskedni kell. *Engedetlenség* és *ellenszegülés azonnali* elbocsátást von maga után". Tehát mindenekelőtt *passzív engedelmesség*! Utólag a 9. § szerint a munkásoknak jogukban áll, hogy „a *városi építőmesternél* panaszt" tegyenek. Ez a basa visszavonhatatlan döntést hoz — természetesen *a munkások ellen*, már a hierarchia érdekében is. És ha meghozta döntését, ha a munkások a városi interdiktum alá estek — akkor jaj nekik, akkor *rendőri felügyelet* alá helyezik őket. Polgári szabadságuknak az utolsó látszata is veszendőbe megy, mert a 8. § szerint „a *rendőrhatóságot* a munkások büntetésként való elbocsátásáról és ennek indokáról mindenkor értesítik".

De Uraim, ha Önök a munkást elbocsátották, ha felmondták a szerződést, amelyben ő a *maga munkáját* adja az *Önök bére* ellenében, mi köze lehet egyáltalán a *rendőrségnek* egy *polgári szerződés* felmondásához? Hát fegyenc a városi munkás? *Feljelentik* a *rendőrségen* azért, mert nem tanúsította a köteles tiszteletet Önökkel, az ő született, nagybölcsességű és nemeslelkű felsőbbségével szemben? Nem nevetnék-e ki Önök azt a polgárt, aki Önöket *feljelentené* a *rendőrségen*, mert ezt vagy azt a szállítási szerződést megszegték, vagy egy váltót nem fizettek ki lejárata napján, vagy mert Szilveszter este mértéken felül ittak? Dehogyis nem! — A munkással szemben Önök nem polgári szerződéses viszonyban állnak, Önök az *Isten kegyelméből való urak* minden ingerültségével trónolnak felette! A rendőrség vezessen róla minősítési lapot az Önök szolgálatában.

Az 5. § szerint, aki *10 percet* késik, azt egy *fél munkanapra* megbüntetik. Micsoda arány vétség és büntetés között! Önök *századokkal* késtek el, és a munkás ne állíthasson be *10 perccel* fél hét után anélkül, hogy egy *fél munkanapot* veszítene?

Végül, hogy ez a patriarchális önkény semmiféle csorbát ne szenvedjen és a munkás pusztán az Önök szeszélyének legyen kiszolgáltatva, a büntetés módját lehetőleg a libériás szolgáik kénye-kedvére bízták. „*Megfelelő* esetekben", ti. az Önök számára megfelelőnek tűnő esetekben, a 4. § szerint az elbocsátást és a rendőrségen való feljelentést követőleg „az illetékes törvényszékek a vétkesek ellen törvényes eljárást indítanak". Az 5. § szerint „bekövetkez*het*" a munkás teljes kizárása, ha harmadszor jelenik meg 10 perc késéssel fél hét után. A büntetésből való elbocsátáskor a 7. § szerint „a munkás foglalkoztatását *a körülményekhez képest* a *szóbanforgó* munkahelyen vagy az *összes* városi munkáknál megtagadják" stb. stb.

Micsoda tág tér nyílik a mi városi Catóink — a Berlin előtt farkcsóválva

porban kúszó nagy emberek — e büntetőkódexében a rosszkedvű burzsoá szeszélyei számára!

Ebből a mintatörvényből látható, hogy *milyen chartát oktrojálna a népre burzsoáziánk*, ha ő állna a kormányrúdnál.

Ein Bourgeoisaktenstück

A megírás ideje: 1849 január 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 5. (187.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az Egyesült Államok költségvetése és a keresztény-germán költségvetés

Köln, január 6. Hogy a porosz kormányzat mibe kerül az országnak, azt néhány napja végre írásban látjuk. A „Preussischer Staatsanzeiger"[56] az 1849. évi pénzügyi költségvetéssel végre megmutatta, hogy milyen szemérmetlenül hazudtak nekünk az eddigi költségvetésekben. Meglepetést e pompás újévi ajándék csak azoknak szerzett, akik eddig az Isten kegyelméből való kormány minden szavát szent igazságnak hitték, és az 1820 óta velünk űzött egész állampénzügyi humbugban rendőrállami költségvetésünk kiválóságának bizonyítékát látták.

Poroszország területe körülbelül 5000 négyzetmérföld, és lakosainak száma valamivel több mint 16 millió.

Az Északamerikai Egyesült Államok által felölelt terület most úgyszólván megközelíti egész Európáét, lakosainak száma pedig több mint 21 millió.

Nem találhatnánk ideillőbb bevezetőt az 1849-es porosz költségvetésről való elmélkedésekhez, mint az északamerikai szabadállamok költségvetését.

A két költségvetés összehasonlítása megmutatja, milyen drágán kell megfizetnie a porosz burzsoának azt az élvezetet, hogy egy Isten kegyelméből való kormány uralkodjék rajta, hogy annak zsoldosai ostromállapotokkal vagy anélkül gyötörjék, s egy sereg gőgös hivatalnok és parlagi junker en canaille* kezelje. Egyúttal azonban az is kitűnik, hogy egy bátor, hatalmának tudatában levő és azzal elszántan élni akaró burzsoázia milyen olcsón tudja berendezni a maga kormányzatát.

E kétféle költségvetés már önmagában is elegendő bizonyíték az egyik burzsoáziának a gyávaságára, korlátoltságára és nyárspolgáriasságára csakúgy, mint a másiknak az önérzetességére, körültekintésére és erélyére.

Az Egyesült Államok összkiadásai az 1848-as év folyamán 42 millió 811 970 dollárra rúgtak. Ez magában foglalja a mexikói háborúra fordított költségeket is, egy olyan háborúét, amelyet a központi kormány székhelyétől 2000 mérföld távolságra viseltek. Érthető, milyen roppant kiadásokat

* — mint söpredéket; megvető módon — *Szerk.*

kívánt meg a hadseregnek, valamint a részére szükséges összes tárgyaknak a szállítása.

Az Unió bevétele 35 millió 436 750 dollár volt, mégpedig 31 millió 757 070 dollár vámilletékekből, 3 millió 328 642 dollár állami földek eladásából és 351 037 dollár vegyes és alkalmi bevételekből. Minthogy a szokásos bevételek a háborús kiadások miatt nem voltak elegendők, a hiányt kölcsönökkel fedezték, amelyeket al pari fölött* kötöttek le. Kérdezősködjünk csak a pénzpiacon, hogy a „keresztény-germán" kormány képes-e akár csak 1000 tallért is ilyen előnyös feltételekkel előteremteni!

Az Egyesült Államokban a költségvetési év mindenkor július 1-vel kezdődik. A kiadások 1849 júliusáig, még mindig a mexikói háború miatt, máskorhoz képest jelentékenyek lesznek, persze nem Poroszországhoz viszonyítva. Ezzel szemben Polk elnök a kongresszushoz intézett üzenetében bejelentette, hogy az 1850 július 1-vel végződő következő költségvetési évre a szokásos békeköltségvetés várható.

Mennyit tesznek ki e hatalmas államnak, az északamerikai burzsoá köztársaságnak, a kiadásai — békeidőben?

33 213 152 dollárt, beleszámítva az államadósság kamatait (3 799 102 dollár) és az 1850 május 30-án Mexikónak fizetendő 3 540 000 dollárt.

Ha levonjuk a két utóbbi összeget, amelyek rendkívüli kiadásként szerepelnek a költségvetésben, akkor az Egyesült Államok egész kormányzása és igazgatása még 26 millió dollárba sem kerül évente.

És mennyit fizetnek *békeidőben* a porosz polgárok évente az államnak?

A válasz keserű. A „Preussischer Staatsanzeiger" közli velünk. Így hangzik: *évente több mint 94 millió tallért*!

Míg tehát az északamerikai köztársaság 21 millió jómódú, sőt gazdag lakosa alig 26 millió dollárt — *tehát nem is egészen 38 millió kurrens porosz tallért* — szolgáltat be az államkasszába, addig a 16 millió viszonylag szegény porosznak évente 94 millió tallért kell az államkincstár garatjába zúdítania, s az még sincs ennyivel sem kielégítve.

De ne legyünk igazságtalanok!

Az északamerikai köztársaságnak ennek fejében nincs is egyebe, mint egy mindenkor 4 évre megválasztott elnöke, aki persze többet dolgozik az országért, mint egy tucat király meg császár együttvéve. Viszont ezért csupán a rongyos 37 000 kurrens porosz tallérnak megfelelő évi fizetését kapja. Ebben az ici-pici, 37 000 talléros összegben az Istennel a királyért és a junkerokért való[97] keresztény-porosz kedély egész fájdalma összefoglalható.

* — névérték fölött — *Szerk.*

Nincsenek kamarások, udvari ékszerészek, az udvarhölgyek számára nem permetezik a Charlottenburgba vezető utat, nincsenek vadaskertlétesítmények a polgár költségén stb. Ó, ez szörnyű! Ám a legszörnyűbb az, hogy ezek az északamerikaiak ezt a szörnyűséget, ezt a sivárságot, ezt az istenhátamögöttiséget, úgy látszik, még csak fel sem fogják.

Milyen más a helyzet minálunk. Ha kétszer-háromszor annyit fizetünk is, de aztán meg is örvendeztetnek minket olyan dolgok, amilyenek amazoknak nincsenek, s 37 000 tallérért nem is lehetnek. Örvendezünk és felüdülünk egy Isten kegyelméből való udvar tündöklésén, amely — pontosan nem tudni, de hozzávetőleges becslés szerint — évente 4—5 milliójába kerül a népnek.

Míg az amerikaiak olyan bolondos csodabogarak, hogy pénzüket lehetőleg saját tündöklésükre és saját hasznukra tartják meg, mi keresztény-germán kötelességünknek érezzük, hogy tündöklésünket, ti. pénzünket eldobjuk magunktól és másokat tündököltessünk vele. És a tündöklléstől eltekintve, micsoda jótéteményeket nem nyújt a nép zsebéből busásan ellátott udvar egy sereg pauvre* gróf, báró, Freiherr, egyszerű „von" stb. számára? Ezek közül az emberek közül, akik csak fogyasztásra, nem pedig termelésre rendezkedtek be, egy csomó végül nyomorultul tönkremenne, ha tapintatos módon nem kapna hivatalos alamizsnát. Ha sorjába akarnánk venni valamennyi jótéteményt és kedvezményt, estig sem végeznénk velük.

Hát még mennyire elmaradnak mögöttünk az amerikaiak a kicsiny költségvetésük miatt más vonatkozásokban is!

Önáluk például Boetticher főprezidens úr nem kapna 3000 talléros ajándékot az állampénztárból. Azt mondanák, hogy meg lehet elégedve szép fizetésével. Semmi sem esne le grófok és bárók részére gyermekneveltetésre. Az északamerikai köztársaság ilyen esetben azt mondaná ezeknek a nagyságos uraknak: Alors il faut s'abstenir d'avoir des enfants!** Egy *„Hüsert"* ott elütnének az évi 6000 talléros gratifikációjától, és be kellene érnie a fizetésével, sőt, az talán le is csökkenne 3000 tallérra. Ennyiből éljen meg egy ember, egy porosz ember, egy keresztény-germán tábornok? Elvetemült gondolat! Apage!***

Az amerikaiak, akárcsak Hansemann úr, pénzkérdésekben nem ismernek semmiféle tréfát.[158]

* — szegény; szegényes; jelentéktelen — *Szerk.*

** — Akkor tartózkodjunk attól, hogy gyermekeink legyenek! — *Szerk.*

*** — Távozz tőlem (Sátán)![214] — *Szerk.*

Ők Don Carlosnak legfeljebb néhány whippinget* juttatnának, de semmi esetre sem 700 000 tallért, hogy grandéival és szerzeteseivel egyetemben magának jót tegyen és a Metternich-féle legitimitásért küzdhessen.[215] Erre csak egy Isten kegyelméből való királyság képes, amelynek számára a nép zsebe mindenkor és jog szerint nyitva kell hogy álljon.

Bár azok a hozzájárulások, amelyeket az amerikai az államnak fizet, persze igen jelentéktelenek, de másfelől az állandó hadserege is csak 10 000 főnyi, amely csupán háborús időben növelhető a legnagyobb gyorsasággal 2 millió kemény harcosból álló létszámig. Az amerikai távolról sem ismeri azt a boldogságot, hogy az adók javarészét olyan háborús seregre fordíthassa, amely bennünket békeidőben ostrom alatt tart, meggyötör, megsebesít és agyonlő — mindezt a haza dicsőségére és becsületére.

De mit ér ez? Ezek a burzsoá-republikánusok olyannyira önfejűek, hogy a mi keresztény-germán intézményeinkről tudni sem akarnak, sőt szívesebben fizetnek kis adókat, mint magasakat.

A német burzsoá pedig ugyanilyen makacsul kitart amellett, hogy az Isten-kegyelméből-való, a maga had- és hivatalnok-seregével, nyugdíjasainak hadával, gratifikációival, rendkívüli juttatásaival stb. — nem is fizethető meg elég magasan.

Az északamerikai pénzeszsák-republikánus és a poroszországi burzsoá pontosan úgy aránylanak egymáshoz, mint költségvetéseik, mint a 37 millió a 94 millióhoz. Az egyik a maga, a másik Isten kegyelméből való: ez a voltaképpeni különbség.

Das Budget der Vereinigten Staaten
und das christlich-germanische

A megírás ideje: 1849 január 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 7. (189.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — korbácsütést — *Szerk.*

Egy újévi üdvözlet[1]

Köln, január 8. Hogy lelkipásztor meg kántor, egyházfi meg orgonafujtató, borbély meg éjjeliőr, csősz, sírásó stb. boldog újesztendőt kívánnak nekünk, ez éppoly régi, mint folyvást megújuló szokás, amely közömbösen hagy bennünket.

Csakhogy az 1849-es év nem elégszik meg a hagyományossággal. Beköszöntét valami soha-nem-volttal, a porosz király újévi üdvözletével tette nevezetessé.

Létrejött hát egy újévi jókívánság, ám ez nem a porosz néphez, nem is „Az Én kedves berlinieimhez"[216], hanem „Az Én hadseregemhez"[217] szól.

Ez a királyi újévi leirat „büszkeséggel" tekint a hadseregre, mert hű maradt, „*midőn*" (a márciusi) „*lázadás megzavarta azon szabadelvű intézmények békés fejlődését, amelyekhez Én körültekintően el akartam vezetni az Én népemet*".

Korábban márciusi eseményekről, „félreértésekről" és ehhez hasonlókról beszéltek. Most már nincs szükség a csomagolásra: A márciusi „félreértéseket" mint „*lázadást*" vágják arcunkba.

A királyi újévi üdvözletből ugyanaz a szellem árad felénk, mint a „kereszteslovag"[3] hasábjairól. Ahogyan ez „lázadásról", ugyanúgy beszél amaz dicstelen „márciusi bűnösökről", bűnös csőcselékről, amely márciusban megzavarta a berlini palotai élet nyugalmát.

Ha megkérdjük, hogy miért oly felettébb fellázító a márciusi „lázadás", akkor a válasz így hangzik: „mert megzavarta a szabadelvű" (!!) „intézmények békés fejlődését stb." —

Ha nem nyugodnátok a Friedrichshainban[218], március lázadói ti, most a „golyó és puskapor" vagy az életfogytiglani fegyház kegyelmében kellene részesülnötök. Hiszen elvetemültségtekben megzavartátok „a szabadelvű intézmények békés fejlődését"! Vajon kell-e emlékeztetni a „szabadelvű intézmények" ama királyi-porosz fejlődésére, a pénzpocsékolás legszabadelvűbb fejlődésére, a szenteskedés és a királyi-porosz jezsuitaság „békés" kiterjesztésére, a rendőr- és kaszárnyaszellemnek, a spicliskedésnek, a csalásnak, a képmutatásnak, az elbizakodottságnak és végül a nép legvissza-

taszítóbb elállatiasításának békés fejlődésére, miközben az ún. felsőbb osztályok körében a legszemérmetlenebb korrupció folyt? Annál is kevésbé kell erre emlékeztetni, hiszen csak körül kell néznünk, csak kezünket kell kinyújtanunk, hogy ama „megzavart fejlődést" ismét legteljesebb virágzásában lássuk magunk előtt és felüdüljünk az említett „szabadelvű intézmények" megduplázott kiadásán.

„Az Én hadseregem", mondja továbbá a királyi üdvözlet, „igazolta régi dicsőségét és új dicsőséget aratott."

Bizony! Annyi dicsőséget aratott, hogy ennél nagyobbra legfeljebb a horvátok[76] tarthatnak igényt.

De hol és hogyan aratta? Először is „új babérokkal ékesítette zászlait, amikor Németországnak a Mi fegyvereinkre volt szüksége Schleswigben".

Wildenbruch őrnagynak a dán kormányhoz intézett porosz jegyzéke[219] az az alapzat, amelyen az új porosz dicsőség feltornyosodott. Az egész hadviselés kitűnően illett azon jegyzékhez, amely biztosította a dán sógort*, hogy a porosz kormány szándékai korántsem komolyak, csupán csalétket vet oda a republikánusoknak, a többieknek meg port hint a szemébe azért, hogy időt nyerjen. És aki időt nyer, mindent megnyer. Később majd a legkedélyesebben megegyezhetnek.

Wrangel úr, akivel kapcsolatban a közvéleményt hosszabb ideig félrevezették, Wrangel úr éjjel, mint valami tolvaj, titokban hagyta el Schleswig-Holsteint. Civilben utazott, hogy fel ne ismerjék. Hamburgban az összes fogadósok kijelentették, hogy nem adhatnak neki szállást. Házukat és benne az ajtókat meg ablakokat sokkal jobban kedvelik, mint a porosz hadseregnek a nép által megvetett, de ebben a dicső úrban megtestesült babérait. Arról se feledkezzünk meg, hogy a haszontalan és értelmetlen oda- és visszavonulásoknak e hadjáratában — amely teljesen a régi birodalmi törvényszékek[220] eljárásaira emlékeztetett (lásd lapunknak abból az időből való számait**) — az egyetlen siker egy stratégiai hiba volt.

Az egyetlen, ami meglepő ebben a hadjáratban, az a *dánok* kimondhatatlan hetykesége, akik vakmerően ugratták a porosz sereget és teljesen elvágták Poroszországot a világpiactól.

A porosz dicsőségnek ebben a vonatkozásban való betetőzéséhez tartoznak ezenkívül a Dániával folytatott béketárgyalások és az ezekből fakadó malmői fegyverszünet.[94]

---

* VII. Frigyes. — *Szerk.*

** *V. ö. 5. köt. 27—28., 242—245. old.* — *Szerk.*

A római császár*, megszagolván egy pénzdarabot, amelyet árnyékszékadóra fizettek be, mondhatta azt, hogy: „Non olet" (nincs szaga), de a Schleswig-Holsteinban aratott porosz babérokra kitörölhetetlen jelekkel van rányomva: „Olet!" (Bűzlik!)

Másodszor „az Én hadseregem győzelmesen helytállt fáradalmakban és veszélyekben, midőn Posen Nagyhercegségben a felkelés ellen kellett harcolni".

Ami a „győzelmes fáradalmakat" illeti, ezek a következők: Először is Poroszország kiaknázta a lengyeleknek Berlin által mézes-mázos szavakkal táplált nemesszívű illúzióját, akik a „*pomeránokat*" német fegyvertársaiknak tekintették *Oroszország* ellen, s ezért nyugodtan feloszlatták hadseregüket, hagyták, hogy a pomeránok bevonuljanak, és a szétszélesztett csapatokat csak akkor gyűjtötték ismét össze, amikor a poroszok védtelenekkel szemben leggaládabb brutalitásokat követtek el. Hát még a porosz hőstettek! Nem a háború *alatt*, a háború *után* játszódnak le a „dicsteljes" porosz hadsereg hőstettei.[144] Amikor Mieroslawskit bemutatták a júniusi győzőnek, Cavaignac első kérdése az volt, hogyan sikerült a poroszoknak *Miloslawnál* vereséget szenvedni? (Ezt fültanúkkal tudjuk bizonyítani.) 3000 lengyel, alig-alig felfegyverezve kaszával és pikával, kétszer ver meg és kétszer kényszerít visszavonulásra 20 000 főnyi jól szervezett és löveggel bőven felszerelt poroszt. Vad futásában maga a porosz lovasság ugratta szét a porosz gyalogságot. A lengyel felkelés, azok után, hogy két ízben verte ki az ellenforradalmat a városból, tartja Miloslawot. Ám a poroszok végső, vereséggel előkészített *wreschení győzelme* még *miloslawi vereségüknél* is csúfosabb volt. Ha egy fegyvertelen, de herkulesi erejű ellenfél áll szemben egy pisztolyokkal felszerelt gyávával, akkor a gyáva elfut és kellő távolságból süti el pisztolyait. Ezt tették a poroszok *Wreschennél*. Olyan távolságra futottak, ahonnan kartáccsal, százötvengolyós gránátokkal és srapnelokkal tüzelhettek pikákra meg kaszákra, amelyek tudvalevőleg távolba nem találnak. Srapnelt máskülönben csak az angolok használtak keletindiai félvadak ellen. Úgynevezett polgártársak ellen, a lengyel vitézségtől való fanatikus félelmükben és saját gyöngeségük tudatában, csakis a derék poroszok alkalmaztak srapnelt. Persze olyan eszközt kellett keresniök, hogy távolból tömegesen gyilkolhassák a lengyeleket. Közelből a lengyelek túlságosan félelmetesek voltak. Ez volt a *dicsteljes wreschení győzelem*. De, mint mondottuk, a porosz hadsereg hőstettei csakis a háború *után* kezdődnek, akárcsak a porkolábok hőstettei az ítélethozatal *után*.

* Vespasianus. — *Szerk.*

Hogy a porosz hadseregnek *ez* a dicsősége tovább él a történelemben, arról a porosz árulás és a fekete-fehér[160] álnokság folytán srapnellal, hegyes golyóval stb. legyilkolt, meg a később pokolkővel megbélyegzett[221] lengyelek ezrei kezeskednek.

Az ellenforradalmi hadsereg eme második babérnyalábjáról a porosz hősök által felgyújtott falvak és városok, a puskatussal és szuronnyal a házaikban agyonvert és lemészárolt lengyel lakosok, a fosztogatások és a porosz brutalitások mindenféle fajtája elegendő tanúságot tettek.

Halhatatlan dicsőség eme porosz harcosoknak Posenban, akik azt az utat egyengették, amelyet hamarosan ezután a nápolyi hóhérlegény[222] követett, amikor hű fővárosát összelövette és 24 órás fosztogatásra a szoldateszkának átengedte. Üdv és dicsőség a poseni hadjárat porosz hadseregének! Mert ez a hadjárat olyan világló példát mutatott a horvátoknak, szerezsánoknak[88], ottočaciaknak[223], meg Windischgrätz és társai egyéb hordáinak, amely, mint azt Prága (júniusban), Bécs, Pozsony stb.[224] bebizonyította, a legméltóbb utánzásra hevített.

Végül pedig a poroszoknak a lengyelekkel szemben tanúsított *ez* a bátorsága is csak az oroszoktól való félelemből fakadt.

„Három az igazság." Tehát „az Én hadseregemnek" is háromszoros dicsőséget kellett aratnia. S az alkalom sem maradt el. Mert „hadseregemnek Dél-Németországban a rend" (!) „fenntartásában való közreműködése új elismerést szerzett a porosz névnek".

Csak rosszindulat vagy lekicsinylés tagadhatja le, hogy „az Én hadseregem" a szövetségi gyűlésnek — amely az átkeresztelés kor modernizálta és központi hatalomnak neveztette el magát — a legkitűnőbb poroszló- és zsandárszolgálatokat tette. Éppígy nem vonható kétségbe az sem, hogy a porosz név a délnémet bornak, húsnak, almabornak stb. elpusztításában teljes elismerést vívott ki. A kiéhezett brandenburgiak, pomerániaiak stb. hazafias pocakocskát hizlaltak maguknak, a szomjazók felüdültek, és egyáltalában olyan heroikus bátorsággal tudták elpusztítani mindazt, amit délnémet szállásadóik elébük tettek, hogy ott a porosz név mindenütt a leghangosabb elismerésre talál. Kár, hogy a beszállásolási utalványok még nincsenek kifizetve: az elismerés még hangosabb lenne.

„Az Én hadseregem" dicsősége tulajdonképpen kimeríthetetlen; ámde nem szabad átsiklanunk afölött, hogy „amikor Én hívtam, teljes hűséggel, *teljes fegyelemben* készen állt", és ugyanilyen figyelemreméltó dolog közölni az utókorral azt, hogy „az Én hadseregem az ocsmány rágalmakkal kitűnő szellemét és *nemes férfifegyelmét* állította szembe".

Milyen hízelgő az üdvözlet „az Én hadseregemre" nézve, midőn kelle-

mes emlékezetébe idézi a „teljes fegyelmet" és a „nemes férfifegyelmet", s ezzel együtt még egyszer felidézi a Nagyhercegségben véghezvitt hőstetteit, de ezenfelül a mainzi, schweidnitzi, trieri, erfurti, berlini, kölni, düsseldorfi, aacheni, koblenzi, münsteri, mindeni stb. babérokat is. Mi többiek azonban, akik nem tartozunk „az Én hadseregemhez", eközben kibővítjük korlátolt alattvalói fogalmainkat[225]. Aggok és terhes asszonyok agyonlövése, lopás (*Ostrowo* közelében jegyzőkönyvbe véve), békés polgárok bántalmazása puskatussal és karddal, házak lerombolása, éjszakai kiruccanás fegyvertelen emberek ellen köpeny alá rejtett fegyverrel, útonállás (emlékezzünk a Neuwied melletti kalandra) — az ilyen és ehhez hasonló hősiességet nevezik keresztény-germán nyelven *„teljes fegyelemnek"*, *„nemes férfifegyelemnek"*! Éljen a férfifegyelem meg a fegyelem, hiszen az e cégér alatt meggyilkoltak úgyis halottak már.

Az a néhány részlet is, amelyet a királyi porosz újévi üdvözletből érintettünk, megmutatja nekünk, hogy jelentőségében és szellemében ez az irat azonos fokon áll a braunschweigi herceg 1792-es kiáltványával[226].

Eine Neujahrsgratulation

A megírás ideje: 1849 január 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 9. (190.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A magyar harc[227]

Köln, január. Miközben Itáliában már megkezdődik az első visszacsapás a tavaly nyári és őszi ellenforradalom ellen,* a magyar rónákon most fejeződik be az utolsó elnyomó harc a közvetlenül a februári forradalomból eredő mozgalom ellen. Az új olasz mozgalom az 1849-es mozgalom előjátéka, a magyarok elleni háború az 1848-as mozgalom utójátéka. Valószínű, hogy ez az utójáték még a titokban készülődő új drámába is át fog húzódni.

Heroikus az utójáték is, akárcsak a 48-as forradalmi tragédia első, gyorsan pergő jelenetei, akárcsak Párizs és Bécs eleste, jólesően heroikus azok után a részint lanyha, részint kicsinyes közjátékok után, amelyek június és október között zajlottak le. 1848 utolsó felvonása a *terrorizmuson* keresztül megy át 1849 első felvonásába.

Az 1848-as forradalmi mozgalomban először, 1793 óta először meri megtenni egy nép, amelyet körülzárt az ellenforradalmi túlerő, hogy a gyáva ellenforradalmi dühvel a forradalmi szenvedélyt, a terreur blanche-sal a terreur rouge-t** állítsa szembe. Hosszú idő óta először találkozunk egy valóban forradalmi jellemmel, egy olyan férfiúval, aki népe nevében fel meri venni az élethalálharc kesztyűjét, aki nemzete számára Danton és Carnot egy személyben, s ez a férfiú — *Kossuth Lajos.*

A túlerő iszonyatos. 4 millió magyar ellen egész Ausztria, 16 millió fanatizált szlávval az élen.

A tömeges felkelés, a nemzeti fegyvergyártás, az asszignáták, a gyors leszámolás mindenkivel, aki gátolja a forradalmi mozgalmat, a permanenciában levő forradalom, egyszóval a dicső 1793-as esztendő összes fő vonásai ismét fellelhetők a Kossuth által felfegyverzett, megszervezett, fellelkesített Magyarországon. Ez a forradalmi szervezet, amelynek úgyszólván 24 órán belül készen kell állnia, ha elbukni nem akar, ez hiányzott Bécsben, különben Windischgrätz sohasem hatolt volna be oda. Meglátjuk, hogy e forradalmi szervezet ellenére behatol-e Magyarországra.

---

* *V. ö. 71—74. old. — Szerk.*

** — a fehér terrorral a vörös terrort — *Szerk.*

Vegyük szemügyre közelebbről a harcot és a harcoló feleket.

Az osztrák monarchia abból a kísérletből jött létre, hogy Németországot ugyanolyan módon egyesítsék egyetlen monarchiává, ahogy azt Franciaországban a francia királyok XI. Lajosig végrehajtották. A kísérlet megfeneklett mind a németek, mind az osztrákok szánalmas provinciális korlátoltságán és a Habsburg-ház ennek megfelelő szatócsszellemén. Egész Németország helyett a Habsburgok csak azokat a délnémet tartományokat kapták meg, amelyek közvetlen harcban álltak egyes szláv törzsekkel, vagy amelyekben egy német feudális nemesség és egy német polgárság leigázott szláv törzsek fölött együttesen uralkodott. Mindkét esetben minden egyes tartomány németjeinek szükségük volt külső támogatásra. Ilyen támogatáshoz a szlávok elleni egyesülés által jutottak, ez az egyesülés pedig a kérdéses tartományoknak a Habsburg-jogar alatti egyesítésével jött létre.

Így keletkezett Német-Ausztria. Elég bármely kézikönyvben elolvasnunk, hogy az osztrák monarchia hogyan jött létre, hogyan bomlott fel ismét és hogyan jött létre megint — folyvást a szlávokkal való harcban —, hogy meglássuk, milyen helytálló ez a fejtegetés.

Német-Ausztriával határos Magyarország. Magyarországon a magyarok ugyanazt a harcot vívták, mint a németek Német-Ausztriában. Az Ausztriai Főhercegségben és Stájerországban a szláv barbárok között előretolt német ék kezet nyújtott a Lajta melletti, ugyancsak szláv barbárok között előretolt magyar éknek. Ahogy a német nemesség délen és északon, Csehországban, Morvaországban, Karintiában és Krajnában uralma alatt tartott és germanizált szláv törzseket, belesodorva őket ezzel az európai mozgalomba, ugyanúgy tartott uralma alatt a magyar nemesség ugyancsak szláv törzseket délen és északon, Horvátországban, Szlavóniában és a Kárpátok vidékén. Mindkettőjük érdekei azonosak, mindkettőjük ellenfelei természetes szövetségesek voltak. A magyarok és az ausztriai németek szövetsége szükségszerűség volt. Hogy ez a szövetség felbonthatatlanná váljék, ahhoz már csak egy nagy tény, egy mindkettőjük ellen irányuló hatalmas támadás hiányzott. Ez a tény bekövetkezett, amikor a törökök meghódították a bizánci birodalmat. A törökök Magyarországot, másodsorban pedig Bécset fenyegették, és Magyarország évszázadokra felbonthatatlanul odakerült a Habsburg-házhoz.

Ám mindkettőjük közös ellenfelei lassacskán meggyöngültek. A török birodalom tehetetlenné vált, és a szlávoknak már nem futotta erejükből, hogy felkeljenek a magyarok és a németek ellen. Sőt, a szláv országokban uralkodó német és magyar nemesség egy része szláv nemzetiséget vett fel, s ezzel maguk a szláv nemzetek érdekeltté lettek annak a monarchiának a

fenntartásában, amelynek inkább a nemességet kellett védelmeznie, éspedig a kifejlődő német és magyar polgársággal szemben. A nemzeti ellentétek eltűntek, és a Habsburg-ház más politikához folyamodott. Ugyanaz a Habsburg-ház, amely a német nyárspolgárság vállán kapaszkodott fel a német császári trónra, bármely más dinasztiánál határozottabban a feudális nemesség képviselőjévé lett a polgársággal szemben.

Ebben a szellemben vett részt Ausztria Lengyelország felosztásában. A galíciai nagy sztaroszták[228] és vajdák, a Potockiak, Lubomirskiak meg Czartoryskiak elárulták Lengyelországot Ausztriának, és a leghűségesebb támaszaivá lettek a Habsburg-háznak, amely ennek fejében biztosította vagyonukat a köznemesség és a polgárság támadásaival szemben.

Ám a városok polgársága egyre nagyobb gazdagságra és befolyásra tett szert, és az iparral párhuzamosan előrehaladó mezőgazdaság megváltozott helyzetbe juttatta a parasztokat a földesurakkal szemben. A polgároknak és a parasztoknak a nemesség elleni mozgalma egyre fenyegetőbbé vált. S minthogy a parasztok mozgalma — a parasztok mindenütt a nemzeti és helyi korlátoltság hordozói lévén — szükségszerűen helyi és nemzeti, ezért vele egyidejűleg ismét fellángoltak a régi nemzeti harcok.

Így álltak a dolgok, amikor Metternich megalkotta a maga mesterművét. A legesleghatalmasabb feudális bárók kivételével az egész nemességet megfosztotta minden befolyástól az államvezetésben. A burzsoáziát azzal fosztotta meg erejétől, hogy megnyerte magának a leghatalmasabb pénzbárókat — ezt meg is kellett tennie, a pénzügyek rákényszerítették. Így aztán a feudálisoknak és a pénzembereknek legfelső rétegére, valamint a bürokráciára és a hadseregre támaszkodva, összes vetélytársai közül ő érte el a legtökéletesebben az abszolút monarchia eszményét. Minden egyes nemzet polgárait és parasztjait ugyanannak a nemzetnek a nemessége és minden más nemzetnek a parasztjai által, minden egyes nemzet nemességét pedig a tulajdon nemzete polgáraitól és parasztjaitól való félelem által tartotta féken. A különböző osztályérdekek, nemzeti korlátoltságok és helyi előítéletek, bármennyire bonyolultak voltak is, kölcsönösen tökéletesen sakkban tartották egymást, és Metternichnek, e vén zsiványnak teljesen szabad mozgást tettek lehetővé. Hogy mennyire vitte a népek egymás ellen uszításában, azt a galíciai mészárlások bizonyítják, ahol Metternich a parasztok érdekében indított lengyel demokratikus mozgalmat magukkal a vallásilag és nemzetileg fanatizált rutén[229] parasztokkal fojtatta el.[230]

Az 1848-as év Ausztriában először a legszörnyűbb zűrzavart keltette, mert egy pillanatra szabadon engedte mindezeket a különböző törzseket, amelyeket Metternich addig egymással igáztatott le. Németek, magyarok,

csehek, lengyelek, morvák, szlovákok, horvátok, ruténok, románok, illírek[231], szerbek összeütközésbe kerültek egymással, miközben mindezeken a nemzeteken belül az egyes osztályok szintén harcban álltak egymással. De ez a zűrzavar hamarosan rendszereződött. A harcolók két nagy hadi táborra oszlottak; az egyik oldalon, a forradalom oldalán, a németek, a lengyelek és a magyarok; az ellenforradalom oldalán pedig a többiek, a lengyelek kivételével az összes szlávok, a románok meg az erdélyi szászok.

Honnan van ez a nemzetek szerinti elkülönülés, milyen tényeken alapul? Ez az elkülönülés megfelel a szóbanforgó törzsek egész eddigi történetének. Ez mindezeknek a nagy és kis nemzeteknek az élete vagy halála feletti döntés kezdete.

Ezt bizonyítja Ausztria egész korábbi története mind a mai napig, és az 1848-as év is ezt igazolta. Ausztria összes nemzetei és nemzetecskéi között csak három van, amelyek a haladás hordozói voltak, amelyek aktívan belenyúltak a történelembe, amelyek még most is életképesek — a *németek*, a *lengyelek*, a *magyarok*. Ezért forradalmiak most.

Valamennyi többi nagy és kis törzsnek és népnek egyelőre az a rendeltetése, hogy letűnjön a forradalmi világviharban. Ezért ellenforradalmiak most.

Ami a *lengyeleket* illeti, utalunk a frankfurti lengyel vitáról szóló cikkünkre.* Forradalmi szellemük megfékezésére már Metternich a ruténokhoz fordult, egy olyan törzshöz, amely a lengyelektől a némiképp eltérő nyelvjárás és különösen a görög vallás folytán különbözik, s amely ősidők óta Lengyelországhoz tartozott, ám csak Metternichtől tudta meg, hogy a lengyelek az elnyomói. Mintha a régi Lengyelországban nem nyomták volna el magukat a lengyeleket éppen úgy, mint a ruténokat, mintha osztrák uralom alatt közös elnyomójuk nem Metternich lett volna!

Ennyit a lengyelekről meg a ruténokról, akik egyébként történelmüknél és földrajzi helyzetüknél fogva annyira különválnak a tulajdonképpeni Ausztriától, hogy mindenekelőtt őket kellett kiiktatnunk, hogy eligazodhassunk az egyéb népkavarodásban.

De előbb még jegyezzük meg azt, hogy a lengyelek nagy politikai áttekintését és igazi forradalmi érzékét árulja el, hogy most régi ellenségeikkel, a németekkel és a magyarokkal szövetségben a pánszláv ellenforradalom ellen lépnek fel. Egy olyan szláv nép, amelynek kedvesebb a szabadsága, mint a szlávsága, már csak ezzel is bebizonyítja életképességét, már ezzel is biztosítja jövőjét.

---

* *V. ö. 5. köt. 304—347. old. — Szerk.*

Most pedig térjünk rá a tulajdonképpeni Ausztriára.

Ausztria — az Elba felső völgye és a Közép-Duna vidéke a Szudétáktól és a Kárpátoktól délre — a korai középkorban kizárólag szlávok lakta föld. Ezek a szlávok nyelv és szokások tekintetében ugyanahhoz a törzshöz tartoznak, mint Törökország szlávjai, a szerbek, a bosnyákok, a bolgárok és a trákiai és makedóniai szlávok, vagyis a lengyelekkel és oroszokkal szemben délszlávnak nevezett törzshöz. E rokon szláv törzseken kívül a Feketetengertől a Cseh-erdőig és a Tiroli Alpokig húzódó roppant területet csak a Balkán déli részén lakták még itt-ott görögök, az Al-Duna vidékén pedig szétszórt, románul beszélő vlachok.

E közé a tömör szláv tömeg közé nyomultak be ékalakban nyugatról a németek, keletről a magyarok. A német elem meghódította Csehország nyugati felét, és a Duna mindkét oldalán egészen a Lajtán túlig hatolt előre. Az Ausztriai Főhercegség, Morvaország egy része, Stájerország legnagyobb része germanizáltatott és így elválasztotta a cseheket és a morvákat a karintiaiaktól és a krajnaiaktól. Erdélyt meg Közép-Magyarországot egészen a német határig szintén teljesen megtisztították a szlávoktól, és ezt a területet a magyarok foglalták el, akik itt elválasztották a szlovákokat és (északon) egyes rutén vidékeket a szerbektől, horvátoktól, szlavóniaiaktól[232], s mindezeket a népeket uralmuk alá hajtották. Végül a törökök, a bizánciak példájára, leigázták a Dunától és a Szávától délre élő szlávokat, és a délszlávok örökre eljátszották történelmi szerepüket.

A délszlávoknak az utolsó kísérlete, hogy önállóan belenyúljanak a történelembe, a huszita háború volt, egy cseh nemzeti parasztháború, amelyet vallási zászló alatt a német nemesség és a német császári főhatalom ellen vívtak. A kísérlet meghiúsult, és a csehek azóta szakadatlanul a német birodalom uszályába vannak bilincselve.

Legyőzőik ellenben, a németek meg a magyarok átvették a történelmi kezdeményezést a Duna-vidéken. A németek és különösen a magyarok nélkül a délszlávok eltörökösödtek volna, ahogy egy részük valóban eltörökösödött — sőt mohamedánokká lettek volna, ahogy a szláv bosnyákok még ma is azok. És ez olyan szolgálat, amelyet az ausztriai délszlávok még azzal sem fizetnek meg túl drágán, ha nemzetiségüket a némettel vagy a magyarral cserélik fel.

A XV. és XVI. századi török invázió a VIII. századi arab invázió második kiadása volt. Martell Károly győzelmét[233] újra és újra kivívták Bécs falai alatt és a magyar rónákon. Mint annak idején Poitiers-nál, mint később a mongol betöréskor Wahlstattnál[234], itt megint az egész európai fejlődés forgott veszélyben. És amikor ennek megmentéséről volt szó, mit számít-

hatott néhány réges-régen széthullott, tehetetlenné vált nemzetiség, mint az ausztriai szlávok, akiket egy füst alatt ugyancsak megmentettek?

E külső helyzetnek felelt meg a belső is. Az előrehajtó osztály, a mozgás hordozója, a polgárság, mindenütt német vagy magyar volt. A szlávok nehezen, a délszlávok pedig csak egészen szórványosan tudtak szert tenni nemzeti polgárságra. És a polgársággal együtt az ipari hatalom, a tőke is német, ill. magyar volt, német műveltség fejlődött ki, a szlávok intellektuálisan is a németek fennhatósága alá kerültek, még Horvátországban is. Ugyanez történt, csak később és ezért kisebb mértékben Magyarországon, ahol a magyarok a németekkel együtt vették át az intellektuális és kereskedelmi vezetést. A magyarországi németek azonban, jóllehet a német nyelvet megtartották, érzület, jellem és szokások tekintetében igazi magyarokká lettek. Csak az újonnan behozott paraszt-telepesek, a zsidók és az erdélyi szászok alkotnak kivételt és ragaszkodnak mereven egy abszurd nemzetiség megtartásához egy idegen ország kellős közepén.

És ha a magyarok a civilizációban némileg elmaradtak is a német-osztrákok mögött, ezt politikai tevékenységükkel a legutóbbi időben ragyogóan pótolták. 1830 és 1848 között egymagában Magyarországon több politikai élet volt, mint egész Németországban, a régi magyar berendezkedés feudális formáit jobban kiaknázták a demokrácia érdekében, mint a németek a délnémet alkotmányok modern formáit. És ki állott itt a mozgalom élén? A magyarok. Ki támogatta az osztrák reakciót? A horvátok és a szlavóniaiak.

Ezzel a magyar mozgalommal szemben, valamint az újjáéledő németországi politikai mozgalommal szemben alapítottak az ausztriai szlávok egy Sonderbundot[34]: a *pánszlávizmust*.[235]

A pánszlávizmus nem Oroszországban vagy Lengyelországban keletkezett, hanem Prágában meg Zágrábban. A pánszlávizmus Ausztria és másodsorban Törökország összes kis szláv nemzeteinek és nemzetecskéinek a szövetsége az ausztriai németek, a magyarok és esetleg a törökök elleni harcra. A törökök csak esetlegesen jönnek számba, és mint szintén egészen lesüllyedt nemzet, egészen el is hanyagolhatók. A pánszlávizmus, alaptendenciáját tekintve, Ausztria forradalmi elemei ellen irányul, és ezért eleve reakciós.

A pánszlávizmus ezt a reakciós tendenciát nyomban kettős árulással bizonyította be: feláldozta az egyetlen szláv nemzetet, amely mostanáig forradalmi módon lépett fel, a *lengyeleket*, a maga kicsinyes nemzeti korlátoltságainak, önmagát és Lengyelországot pedig *eladta az orosz cárnak*.

A pánszlávizmus közvetlen célja egy szláv birodalom létrehozása az Érc-

hegységtől és a Kárpátoktól le a Fekete-, az Égei- és az Adriai-tengerig orosz fennhatóság alatt, olyan birodalomé, amely a német, olasz, magyar, román, török, görög és albán nyelven kívül még vagy egy tucat szláv nyelvet és fő nyelvjárást foglalna magába. Mindez nem azon elemek által összetartva, amelyek eddig Ausztriát összetartották és fejlesztették, hanem a szlávság mint elvont tulajdonság és az úgynevezett szláv nyelv által, amely csakugyan közös a lakosság többségénél. De hol létezik ez a szlávság másutt, mint néhány ideológus fejében, hol létezik a „szláv nyelv" másutt, mint Palacký, Gaj és társai urak képzeletében és megközelítőleg az orosz egyház ószláv litániájában, amelyet már egyetlen szláv sem ért meg? A valóságban mindezek a népek a civilizáció legkülönbözőbb szintjén állnak, kezdve Csehországnak (a *németek* által) meglehetősen magas fokra fejlesztett modern iparától és műveltségétől egészen a horvátok és bolgárok szinte nomád barbárságáig, s a valóságban ezért mindezeknek a nemzeteknek a legellentétesebb érdekeik vannak. A valóságban e tíz-tizenkét nemzet szláv nyelve mindmegannyi többnyire egymás számára érthetetlen nyelvjárásból áll, amelyek még különböző fő törzsekre (cseh, illír, szerb, bolgár) is visszavezethetők, s amelyek mindenféle irodalom teljes elhanyagolása és e népek többségének nyersesége miatt puszta tájszólássá váltak, s irodalmi nyelvként kevés kivétellel mindig egy *idegen* nem-szláv nyelv állt fölöttük. A pánszláv egység tehát vagy puszta ábránd, vagy pedig — *az orosz kancsuka.*

És mely nemzetek álljanak e nagy szláv birodalom élére? Éppen ugyanazok, amelyek ezer esztendő óta szét vannak szóródva, szét vannak forgácsolódva, amelyekre más, nem-szláv népek *erőltették rá* élet- és fejlődésképes elemek befogadását, amelyeket nem-szláv népek győzelmes fegyverei mentettek meg a török barbárságban való alámerüléstől, kicsiny, mindenütt egymástól elválasztott, tehetetlen, nemzeti erejüktől megfosztott, néhány ezertől nem egészen két millió főig terjedő törzsek! Úgy legyöngültek, hogy például az a törzs, amely a középkorban a legerősebb és legfélelmetesebb volt, a bolgárok, most Törökországban már csak szelídségükről meg vajszívűségükről ismeretesek és azt tartják dicsőségüknek, hogy magukat dobr hrisztijaninnak, jó kereszténynek nevezik! Hol van egyetlenegy is ezekből a törzsekből, a cseheket és a szerbeket sem kivéve, amelynek a népben élő és a legapróbb lokális harcokon túlmenő nemzeti történelmi hagyománya lenne?

A pánszlávizmus ideje a VIII. és IX. században volt, amikor a délszlávok még egész Magyarországot és Ausztriát birtokolták és Bizáncot fenyegették. Ha akkor nem tudtak a német és magyar inváziónak ellenállni, ha nem tudták függetlenségüket elnyerni és tartós birodalmat alakítani, még akkor sem,

amikor mindkét ellenségük, a magyarok és németek egymást marcangolták, hogyan akarják ezt most, ezeréves leigázás és elnemzetietlenedés után?

Nincs olyan ország Európában, amelynek ne lennének valamelyik zugában egy vagy több nép romjai, egy korábbi lakosság maradványai, háttérbe szorítva és leigázva attól a nemzettől, amely később a történelmi fejlődés hordozójává lett. Ezek a *népmorzsák*, egy a történelem menetétől, mint Hegel mondja,[236] könyörtelenül eltiport nemzet maradékai, mindenkor az ellenforradalom fanatikus hordozóivá lesznek, és teljes kiirtásukig vagy elnemzetietlenedésükig azok is maradnak, ahogy egyáltalában már egész létezésük tiltakozás egy nagy történelmi forradalom ellen.

Ilyenek Skóciában a gaelok, 1640 és 1745 között a Stuartok támaszai.

Ilyenek Franciaországban a bretonok, 1792 és 1800 között a Bourbonok támaszai.

Ilyenek Spanyolországban a baszkok, Don Carlos támaszai.

Ilyenek Ausztriában a pánszlávista *délszlávok*, akik nem egyebek, mint egy felette zavaros *ezeréves fejlődésből* kikerült *népmorzsa*. Hogy ez a szintén felette zavaros népmorzsa a maga üdvét csakis az egész európai mozgalom visszafelé fordulásában látja, mert annak az ő számára nem nyugatról kelet felé, hanem keletről nyugat felé kellene haladnia, hogy az ő számára a felszabadító fegyver, az egység köteléke az *orosz kancsuka* — ez a világ legtermészetesebb dolga.

A délszlávok reakciós jellege tehát már 1848 előtt világosan megnyilvánult. Az 1848-as év ezt nyíltan napfényre hozta.

Amikor a februári vihar kitört, ki csinálta az osztrák forradalmat? Bécs vagy Prága? Buda-Pest vagy Zágráb? A németek meg a magyarok vagy a szlávok?

Igaz: a műveltebb délszlávok között létezett egy kicsiny demokrata párt, amely nemzetiségét nem akarta ugyan feladni, de mégis a szabadság rendelkezésére akarta bocsátani. Ezt az illúziót, amelynek nyugateurópai demokraták között is sikerült rokonszenvet keltenie, olyan rokonszenvet, mely teljesen jogos volt, ameddig a szláv demokraták részt vettek a közös ellenség elleni harcban — ezt az illúziót szertefoszlatta Prága ágyúzása. Ettől az eseménytől kezdve az összes délszláv törzsek, a horvátok példájára, az osztrák reakció szolgálatába szegődtek. A délszláv mozgalomnak azok a vezetői, akik még továbbra is a nemzetek egyenjogúságáról, demokratikus Ausztriáról stb. fecsegnek, vagy együgyű képzelgők, mint például sok újságíró, vagy pedig gazemberek, mint Jellachich. Demokratikus fogadkozásaik semmivel sem jelentenek többet, mint a hivatalos osztrák ellenforradalom demokratikus fogadkozásai. Elég az hozzá, a gyakorlatban a délszláv nemzeti-

ség helyreállítása azzal kezdődik, hogy a legbrutálisabban tombolnak az osztrák és a magyar forradalom ellen, hogy megteszik az első nagy szívességet az orosz cárnak.

Az osztrák kamarilla a főnemességen, a bürokrácián és a szoldateszkán kívül csakis a szlávoknál talált támogatásra. A szlávok döntötték el Itália bukását, a szlávok ostromolták meg Bécset, a szlávok azok, akik most a magyarokra mindenfelől rázúdulnak. Élükön szóvivőként a csehek Palacký vezetésével, kardforgatóként a horvátok Jellachich vezetésével.

Ez a hála azért, hogy a német demokratikus sajtó júniusban mindenütt a cseh demokratákkal rokonszenvezett, amikor Windischgrätz kartáccsal verte le őket, ugyanaz a Windischgrätz, aki most a hősük.

Összegezzük:

Ausztriában, Lengyelországot és Itáliát kivéve, az 1848-as évben, mint már ezer esztendő óta, a németek és a magyarok vették át a történelmi kezdeményezést. Ők képviselik a *forradalmat*.

A délszlávok, akiket ezer esztendő óta a németek meg a magyarok vettek az uszályukba, 1848-ban csak azért keltek fel nemzeti önállóságuk létrehozásáért, hogy ezzel egyúttal a német—magyar forradalmat elnyomják. Ők képviselik az *ellenforradalmat*. Hozzájuk csatlakozott két ugyancsak régóta lehanyatlott, minden történelmi tetterő nélküli nemzet: az erdélyi szászok és az erdélyi románok.

A Habsburg-ház, amely hatalmát azzal alapította meg, hogy egyesítette a németeket és a magyarokat a délszlávok elleni harcban, most létezésének utolsó pillanatait azzal tengeti tovább, hogy egyesíti a délszlávokat a németek és a magyarok elleni harcban.

Ez a kérdés politikai oldala. Lássuk most a katonait.

A kizárólagosan magyarlakta terület egész Magyarországnak és Erdélynek még egyharmadát sem teszi ki. Pozsonytól kezdve a Dunától és a Tiszától északra, egészen a Kárpátok gerincéig több millió szlovák és bizonyos számú rutén lakik. Délen, a Száva, a Duna és a Dráva között horvátok meg szlavóniaiak laknak; ettől keletre, a Duna mentén több mint fél milliós szerb település van. Ezt a két szláv övezetet az erdélyi románok és szászok kapcsolják össze.

A magyarok tehát három oldalról természetes ellenségekkel vannak körülvéve. A szlovákok, akiknek birtokukban vannak a hegyszorosok, a gerillaháborúkra kiválóan alkalmas tájaikkal veszélyes ellenfelek lennének, ha kevésbé közönyösek volnának.

Így azonban a magyaroknak észak felől csupán a Galíciából és Morvaországból betört hadseregek támadásainak kell ellenállniok. Keleten viszont

tömegesen keltek fel a románok meg a szászok és az ottani osztrák hadtesthez csatlakoztak. Helyzetük kiváló, részben a vidék hegyes természete miatt, részben azért, mert a legtöbb város és erődítmény az ő birtokukban van.

Végül délen a német telepesektől, románoktól és ugyancsak egy osztrák hadtesttől támogatott bánáti szerbeket a hatalmas Alibunári-láp fedezi, és szinte megtámadhatatlanok.

A horvátokat a Dráva meg a Duna fedezi, s minthogy nekik egy erős osztrák sereg minden segédeszközzel a rendelkezésükre áll, már október előtt magyar területre nyomultak előre, és most könnyűszerrel tartják védelmi vonalukat a Dráva alsó folyásánál.

Legvégül pedig, a negyedik oldalról, Ausztria felől, most Windischgrätz és Jellachich zárt oszlopban nyomulnak előre. A magyarok minden oldalról körül vannak zárva, roppant túlerőtől vannak körülzárva.

E harc a Franciaország ellen 1793-ban folytatott harcra emlékeztet. Csupán azzal a különbséggel, hogy a magyarok gyéren lakott és csak féligmeddig civilizált országának korántsem állnak rendelkezésére azok a segédeszközök, mint akkoriban a francia köztársaságnak.

A Magyarországon gyártott fegyvernek és lőszernek szükségképpen igen rossz minőségűnek kell lennie; különösen az ágyúk gyártása nem valósítható meg gyorsan. Az ország megközelítőleg sem akkora, mint Franciaország, és ezért minden talpalatnyi elvesztett föld sokkal nagyobb veszteség. A magyaroknak nem marad egyebük, mint forradalmi lelkesedésük, vitézségük és az az erélyes, gyors szervezés, amelyet Kossuth biztosíthatott nekik.

De azért Ausztria még nem győzött. „Habár az ellenséges seregek [...] meg fogják kísérteni áttörni a Lajtánál, ha ott meg nem győzzük, meggyőzzük Győrnél*, ha itt nem, [...] Pestnél vagy a Tiszánál, [...] de végre megverjük."[237] Így mondta Kossuth, és ő minden tőle telhetőt megtesz, hogy megtartsa szavát.

Magának Buda-Pestnek az elestével is megmarad még a magyaroknak a nagy magyar alföld, egy olyan terület, amely mintha lovasgerilla-háborúra lenne teremtve, és amely a mocsarak között számos szinte bevehetetlen pontot kínál, ahol a magyarok befészkelhetik magukat. És a magyarokban, akik csaknem mind lovasok, megvannak mindazok a tulajdonságok, amelyek ennek a háborúnak a viseléséhez kellenek. Ha a császári sereg bemerészkedik erre a puszta vidékre, ahol egész ellátását Galíciából vagy Ausztriából kell hozatnia, mert ott semmit, de semmit nem talál, akkor nem lehet

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* a Répcénél — *Szerk.*

tudni, hogyan tartaná magát. Zárt csapattestekben semmire sem megy, ha pedig mozgóalakulatokra bomlik, el van veszve. Nehézkessége menthetetlenül a gyors magyar lovasalakulatok kezére juttatná, sőt, ha valahol győzne, még az üldözésre sem lenne lehetősége; a szétugrasztott császáriak mindegyike pedig mindegyik parasztban, mindegyik pásztorban halálos ellenségére találna. A háború ezeken a pusztákon az algériai háborúhoz hasonlít, s a nehézkes osztrák hadseregnek évek kellenének, hogy befejezze. És a magyarok, ha csupán néhány hónapig tartják magukat, meg vannak mentve.

A magyarok ügye korántsem áll olyan rosszul, ahogy azt a fizetett feketesárga[238] lelkesedés el szeretné hitetni. Még nincsenek legyőzve. De ha elbuknak, dicsőségesen buknak el mint az 1848-as forradalom utolsó hősei, és csak rövid időre. Akkor a szláv ellenforradalom a maga egész barbárságával egy pillanatra elárasztja az osztrák monarchiát, és a kamarilla meg fogja látni, hogy miféle szövetségesei vannak. Ám a francia proletariátus első győztes felkelésekor, amelyet Louis Napoléon erőnek erejével igyekszik felidézni, szabaddá lesznek az ausztriai németek és magyarok, s véres bosszút állnak a szláv barbárokon. Az az általános háború, amely akkor fog kitörni, szétrobbantja majd ezt a szláv Sonderbundot és úgy megsemmisíti mindezeket a csökönyös kis nációkat, hogy a nevük sem marad fenn.

A következő világháború nemcsak reakciós osztályokat és dinasztiákat, hanem egész reakciós népeket fog eltüntetni a föld színéről. És ez is haladás.

Der magyarische Kampf

A megírás ideje: kb. 1849 január 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 13. (194.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A svájci sajtó[27]

Bern, január 11. Svájc politikai sajtója évről évre nagyobb tevékenységet fejt ki. Húszegynéhány irodalmi folyóiraton kívül most a 22 kantonban 98 politikai újság jelenik meg. De ne képzeljünk ezeken a lapokon oly nagy formátumú újságokat, mint amilyenek a németek vagy éppenséggel a franciák. Ezek, néhány waadti lap kivételével, mind csak félívnyi terjedelemben és negyedrétnyi formátumban megjelenő lapocskák, amelyekből alig egy tucat jelenik meg naponta, egyesek közülük hetenként ötször, a legtöbbjük háromszor, olyik pedig csak hetenként egyszer jelenik meg, és, kevés kivétellel, igazán szánalmasan irányítják és írják őket. Persze, hogyan is fejlődhetnének ki az itteni kantonális viszonyok korlátok közé szorított talaján és a csakis itt lehetséges legeslegkicsinyesebb polémiák közepette jelentős újságírói tehetségek, és melyik valódi tehetség hagyná magát ezekre a parányi viszonyokra és egy hetenként háromszor megjelenő negyedrétnyi lapocska nyújtotta térre korlátozni!

A svájci sajtó legjobb tulajdonsága a pimaszsága. A nyilvánosan megjelenő lapokban itt olyan dolgokat mondanak egymásnak az emberek, egészen fesztelenül olyan szemtelen személyes támadásokat intéznek egymás ellen, hogy egy rajnai államügyész, aki előtt szent a Code pénal[100] 367. cikkelye*, három napig sem bírná ki egy ilyen országban.

De ez aztán minden. Vonatkoztassunk el ettől az egyébként minden elmésség nélkül kiaknázott kíméletlenségtől, és szinte semmi sem marad, csak a hétrét görnyedő csúszás-mászás egy kicsiny, kicsinységében még szét is forgácsolt és határtalanul felfuvalkodott, vízözönelőtti alpesi pásztorokból, nehézfejű parasztokból és fukar nyárspolgárokból álló nép visszataszító bornírtságai előtt. Hogy nagy országokban egy lap a maga pártjához igazodik, hogy semmit sem közöl, ami pártjának érdeke ellen van, ez érthető, ez nemigen árt a vitaszabadságnak, mert minden irányzatnak, még a leghaladóbbnak is, megvannak a sajtószervei. Svájc korlátozott viszonyai között azonban maguk a pártok is korlátozottak, és a sajtó éppoly korlátozott, mint a

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 270. cikkelye — *Szerk.*

pártok. Innen van az, hogy mindenütt bornírt szempontokból indulnak ki, innen van az, hogy hiányzanak a sajtószervei mindazon irányzatoknak, amelyek haladók ugyan, de még Németországban is réges-régen napirenden vannak, innen van a félelem még a legradikálisabbakban is attól, hogy akár csak egyetlen pontocskában eltérjenek pártjuk bornírt, csupán a legközelebbiekre irányuló programjától, vagy hogy a svájci-nemzeti bornírtságok közül akár a legbornírtabbakat is megtámadják. Egy patriarchális Lynchbíráskodás azonnal megfenyítené a nemzet szentsége ellen törő tettest. Máskülönben mire valók lennének a derék svájcinak az öklei?

Ilyen a svájci sajtó átlagos színvonala. Az átlagon felüliek a welsch[135] Svájcnak és Bernnek a jobb orgánumai; az átlag alatt marad a keletsvájci újságok nagy tömege.

Kezdjük a svájci főváros sajtójával. Bernben már kifejlődőben van a svájci sajtó bizonyos központosítása. A kanton sajtója máris itt központosult és már bizonyos fővárosias befolyást kezd magához ragadni.

A reakciós, vagy ahogy itt mondják, arisztokratikus párt fő sajtószerve a „*Schweizerischer Beobachter*"[239], amelyet a „Berner Zeitung"[240] találóan nevez a külföld szolgálatában álló svájci tisztek „Moniteur"-jének[20]. Ez a finom kis lap (hetenként háromszor) a svájci horvátok[76] itáliai hőstetteit magasztalja, a legmocskosabb fegyverekkel támadja a radikálisokat, védelmébe veszi a katonaszerződéseket[241], hízeleg a patríciusoknak, zengedezik Radetzkyről és Windischgrätzről, védelmezi Robert Blum meggyilkolását, rágalmazza minden ország forradalmát és denunciálja a menekülteket a kormánynak. E nemes lapnak tulajdonképpen nincs is szerkesztője; mindenféle beküldött írásból és ráérő patríciusfiaknak meg városi tanácsosságra vadászóknak a széljegyzeteiből firkantják össze. Méltó párja az „Intelligenzblatt", egy olyan sajtószerv, amelyben elöl csak hirdetések vannak, hátul pedig a pietizmusnak és a patrícius polgárbirtokosi profitcsinálásnak a dicsőítése található. A „Biene" című lapnak kellene e párt „Charivari"-ját[242] alakítania. De mivel manapság a patrícius uraknak általában több sírni-, mint nevetnivalójuk van, ennek a „Biené"-nek az elmésség ijesztően szenvtelenre és sutára sikerül.

A mérsékelt vagy liberális pártnak, Ochsenbein pártjának sajtószerve elsősorban a „*Berner Verfassungsfreund*"[181]. Ez a lap, amelyet Karl Herzog doktor és hajdani professzor szerkeszt, egyenesen Ochsenbein félhivatalos újságjának számít. A némi rutinnal, de minden tehetség nélkül szerkesztett lap a kormányzótanács és a szövetségi tanács cselekedeteinek apológiájára szorítkozik, amennyiben ezek Ochsenbein pártjától indulnak ki. A keleti, különösen az ős-kantonok[33] tekintetében természetesen ijesztően szabad-

elvű, és időnként külpolitikai alkalomból is zajos harsonázásba kezd, hogy a harcias hanggal a legszíntelenebb semlegességet csempéssze be. A többé-kevésbé obskurus „Bundeszeitung" körülbelül ugyanezeken a vizeken evez, valamint a francia „La Suisse" is, amelyet rossz franciasággal a piemonti Bassi szerkeszt. Ez a lap nincs olyan közvetlen kapcsolatban a kormánnyal, mint a „Verfassungsfreund", de ez sem tömjénezi kevésbé a kormányon levő liberális többséget, és nagy kitartással, de kevés szerencsével támadja a francia Svájc forradalmi sajtóját, különösen a „Nouvelliste Vaudois"-t[66]. Az olasz kérdésben, amelyben szerkesztője közvetlenül érdekelt, tisztességesebben viselkedik. — Ez a három lap naponta jelenik meg.

A legtöbb sajtószerve a radikális pártnak van. Élükön a *„Berner Zeitung"* áll, melynek legfőbb vezetője Niggeler ügyvéd, a nagytanács alelnöke és a kantontanács tagja. Ez a lap a német kantonrész határozottan radikális — a kormányzótanácsban Stämpfli pénzügyigazgató által képviselt — pártjának az orgánuma. A demokrácia megvalósítása a kanton törvényhozásában és igazgatásában, ahol még sok az eltakarítani való régi szemét, egész Svájc lehető legnagyobb központosítása, a semlegességi politika feladása az első adandó alkalommal — ezek a fő elvek, amelyek szerint a lapot szerkesztik.

Munkatársai a berni radikalizmus notabilitásai is, s nem csodálkozhatunk ezért, hogy a „Berner Zeitung" a kantonnak, sőt az egész német Svájcnak legjobban szerkesztett lapja. Ha a szerkesztők és a munkatársak egészen szabadon írhatnának, még sokkal jobb lenne; előbukkanna benne az egy és oszthatatlan Helvét Köztársaság[37], mégpedig igen vöröses színezettel; de hiába, ez nem megy, a párt még nem engedi meg. A „Berner Zeitung" mellett január 1-e óta szintén naponta jelenik meg az „Helvétie fédérale"[243] című lap, amely utóda a korábban Pruntrutban, a Jurában megjelent „Helvétie"-nek, a jurai radikálisok és vezetőjük, Stockmar ezredes és kormánytanácsos orgánumának. A régi „Helvétie" határozottan vörös színezetű volt; az új szintén az, sőt még határozottabban.

A *„Schweizer Zeitung"* (azelőtt „Der Freie Schweizer") szintén a radikalizmust képviseli, de a kizárólag polgári radikalizmust, s ezért mindössze olyan gazdasági reformok követelésére szorítkozik, amelyek az uralkodó, vagyonos osztálynak előnyösek. Egyébként azonban ez a lap is felette áll a szokásos svájci kantonális bornírtságoknak (semlegesség, kantonális szuverenitás stb.). Ezen a három napilapon kívül van a berni radikalizmusnak egy élclapja is, méghozzá ez Svájc egyetlen jó élclapja, Jenni *„Guckkasten"-ja*[244]. A „Guckkasten" (hetenként egyszer) csupán Svájcot és különösen

a berni kantont érdeklő kérdésekre szorítkozik, de éppen ezáltal sikerült olyan hatalommá válnia az államban, amely derekasan kivette a részét a Neuhaus-kormány megbuktatásában, most pedig arról gondoskodik, hogy az Ochsenbein-párt ne maradjon túlságosan soká a kormányrúdnál. A kíméletlen élc, amellyel Jenni megtépázni igyekszik az összes kormányzati személyiségek népszerűségének nimbuszát — le egészen Ochsenbeinig —, Neuhaus idején számtalan pert és zaklatást, később pedig fenyegető leveleket és brutalitásokat zudított a nyakába, de teljesen hasztalanul, és Bern magas urai még mindig nagy nyugtalansággal várják a „Guckkasten" minden új szombati számát. Amikor Blumot agyonlőtték, a „Guckkasten" heti rajza vérpadot ábrázolt egy bárddal, amelyet egy csomó összetört korona vett körül, ezzel az aláírással: „Az egyetlen segítség." Amikor ezen a higgadt berni polgárok elszörnyedtek, a következő héten egy lámpavas következett, amelyre korona volt felakasztva, ezekkel a feliratokkal: „Suaviter in modo, fortiter in re* — Messenhauser maneseinek[245]!"

A „Seeländer Anzeiger", amelyet J. A. Weingart a nemzeti tanács és a nagytanács tagja ad ki, újévig egymaga képviselte a szocializmust. A „Seeländer Anzeiger" a könnyáztatta kedély- és jótékonysági szocializmusnak meg a vörös forradalomnak furcsa zagyvalékát prédikálja. Az előbbit Bern kanton számára, az utóbbit mihelyt a külföldről beszél. Ami a formát illeti, ez a hetilap a kanton egyik legrosszabbul szerkesztett újsága. Egyébként Weingart úr, kereszténvi-lágyszívű lelki ömlengései ellenére, a politikában a leghatározottabb radikalizmus híve. Újév óta a „Seeländer Anzeiger" egy versenytársat kapott a szintén hetenként egyszer megjelenő *„Unabhängiger"-ben*, amely azt a persze kissé hálátlan feladatot tűzte maga elé, hogy Bern kanton és egyáltalában Svájc állapotai között érintkezési pontokat találjon a szocializmus alapelemeinek propagálása számára és intézkedéseket javasoljon legalább a legdurvább visszásságok orvoslására. Mindenesetre ez a lapocska az egyetlen egész Svájcban, amely rálépett a helyes útra, hogy ezen a tájon teret nyerjen irányzata számára; és ha sikere esélyei arányban állnak azzal a dühvel, amelyet a magas és legmagasabb hatóságokban máris keltett, akkor kilátásai nem is olyan rosszak.

A nem Bern városában megjelenő lapokból csupán egyet említek meg: az *„Evolution"-t*[247], így keresztelte át most „Révolution"-ját a szabadcsapatvezér Becker. Ez a lap, amely a Svájcban megjelenő összes lapok közül a leghatározottabb, egyes-egyedül egy új európai forradalomhoz apellál, s igyekszik ennek a maga körében harcosokat megnyerni. Hálából a békés

* — Enyhén a módban, erősen a dologban[246] — *Szerk.*

polgárok utálatának van kitéve, s a svájci, besançoni és elzászi német menekülteken kívül alig-alig talál közönségre.

Egyik legközelebbi cikkemben részletesebben foglalkozom majd a Bern kantonon kívül megjelenő sajtóval.[248]

Die Schweizer Presse

A megírás ideje: 1849 január 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 17. (197.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

LVI. Montesquieu[249]

Köln, január 20. A „tiszteletreméltó" *Joseph Dumont* egy nem általa fizetett, hanem őt megfizető Anonymusszal, aki a lap vonal alatti részében[250] megdolgozza az *elektorválasztókat*[134], a következőképpen aposztrofáltatja a „Neue Rheinische Zeitung"-ot:

„A »Neue Rheinische Zeitung«, *a demokrácia orgánuma*, kegyeskedett »*Az elektorválasztókhoz*« címmel lapunkban közzétett cikkekről tudomást venni és ezeket a »Neue Preussische Zeitung«-ból[3] átvetteknek nyilvánítani.

Ezzel a *hazugsággal* szemben egyszerűen kijelentjük, hogy ezeket a cikkeket *hirdetésként* megfizetik, hogy ezek, az első kivételével, amely a parlamenti tudósításokból van átvéve, Kölnben íródtak, és szerzőjük mind ez ideig még csak nem is látta a »Neue Preussische Zeitung«-ot, nemhogy olvasta volna."[251]

Megértjük, hogy mennyire fontos LVI. Montesquieu számára a maga *tulajdonának* konstatálása. Ugyanígy megértjük azt is, milyen fontos Dumont úr számára az a kijelentés, hogy őt „*megfizetik*", még azokért a röplapokért és hirdetésekért is, amelyeknek szedését, nyomását és terjesztését saját osztályának, a *burzsoáziának* érdekében végezteti.

Ami az Anonymust illeti, bizonyára ismeri a francia közmondást: Les beaux esprits se rencontrent.* Nem az ő bűne, ha legsajátabb szellemi termékei az összetévesztésig hasonlítanak a „Neue Preussische Zeitung" és a „Porosz Egyletek"[252] szellemi termékeihez, akárcsak egyik tojás a másikhoz.

Mi a „Kölnische Zeitung"-beli hirdetéseit *sohasem olvastuk el*, hanem csakis a Dumont-féle nyomdából kikerülő röplapokat — amelyeket balról is, jobbról is beküldtek hozzánk — méltattuk egy futó pillantásra, de most összehasonlítva őket, úgy látjuk, hogy ugyanazok a firkálmányok egyszerre játsszák a hirdetés és a röplap szerepét.

Hogy az anonym LVI. Montesquieu elleni vétkünket jóvátegyük, azt a

* — A szépelmek találkoznak. — *Szerk.*

kemény vezeklést szabtuk ki magunkra, hogy összes hirdetéseit végigböngésszük a „Kölnische Zeitung"-ban és szellemi magántulajdonát „köztulajdonként" átadjuk a német közönségnek.

Van itt bölcsesség![253]

LVI. Montesquieu kiváltképpen a *szociális* kérdéssel foglalkozik. Megtalálta a *megoldásának* „legkönnyebb, legegyszerűbb útját", és Morrison-piluláját[254] a legkenetteljesebb, a legszemérmetlenebbül naiv kuruzslópátosszal magasztalja:

„De a legkönnyebb, legegyszerűbb útja ennek" (tudniillik a szociális kérdés megoldásának): „elfogadni a múlt év december 5-i oktrojált alkotmányt, revideálni, azután mindenkit felesketni rá és ilymódon érvénybe léptetni.[255] *Ez az egyetlen út, amely bennünket az üdvhöz vezet* ... Aki tehát szívén viseli szegény testvéreinek ínségét, aki az éhezőket táplálni, és a mezíteleneket felruházni[256] akarja ... aki, *egyszóval, meg akarja oldani a szociális kérdést** ... — az ne válasszon meg olyat, aki az alkotmány ellen nyilatkozik.*"[257] (LVI. Montesquieu.)

Szavazzatok Brandenburg—Manteuffel—Ladenbergre, és a *szociális kérdés* a „legegyszerűbb" és „legkönnyebb úton" megoldódott! Szavazzatok Dumont-ra, Camphausenra, Wittgensteinre vagy akár a dii minorum gentium-ra**, mint Compes, Mevissen és hasonlók — és *a szociális kérdés* megoldódott. A „szociális kérdés" *egyetlen szavazat* fejében! Aki „az éhezőket táplálni és a mezíteleneket felruházni akarja", az szavazzon a Hansemannokra és a Stuppokra! Minden szavazat fejében egy szociális kérdéssel kevesebb! Az oktrojált alkotmány elfogadása — voilà la solution du problème social***!

Egy pillanatig sem kételkedünk, hogy nemcsak LVI. Montesquieu, hanem polgáregyletbeli[258] patrónusai sem fogják bevárni az oktrojált alkotmány elfogadását, revízióját, a rá való felesketést és annak érvénybe léptetését ahhoz, hogy az „éhezőket táplálják és a mezíteleneket felruházzák". S erre már történtek is intézkedések.

Néhány hét óta itt körlevelek röpködnek szanaszét, amelyekben a kézművesmestereket, a szatócsokat stb. a tőkések arról értesítik, hogy tekintettel a mai körülményekre és az újraéledő hitelre, emberbaráti okokból a kamatok 4 százalékról 5 százalékra emelkednek. A szociális kérdés első megoldása!

---

* *A „Kölnische Zeitung"-ban:* kérdéseket — *Szerk.*

** — alsóbb rendbeli istenekre — *Szerk.*

*** — íme a szociális kérdés megoldása — *Szerk.*

Az itteni községtanács ugyanebben a szellemben állította össze *a „Munkásbárcát"* azon szerencsétlenek részére, akik vagy éhenvesznek — vagy pedig a városnak kell eladniok munkáskarjukat (lásd „Neue Rheinische Zeitung" 187. sz.*). Emlékszünk, hogy ebben a munkásokra oktrojált chartában a kenyértelenné vált munkást szerződésileg kötelezik arra, hogy *rendőri felügyelet* alá helyezze magát. A szociális kérdés második megoldása!

Kölnben a községtanács kevéssel a márciusi vajúdások után egy étkezdét alapított, önköltségi árakkal, szépen berendezve, remek, fűthető szobákkal stb. Az oktrojált alkotmány adományozása *után* ezt a helyiséget egy másik, a szegénygondozásnak alárendelt helyiség váltotta fel, ahol nem fűtenek, nincs edény az étkezéshez, ahol tilos az ételt a helyszínen elfogyasztani, hanem valamiféle megnevezhetetlen kotyvalékot árusítanak iccénként 8 pfennigért. A szociális kérdés harmadik megoldása!

Bécsben a munkások, amíg uralmon voltak, megóvták a bankot, az elszökött burzsoák házait és kincseit. Visszatértükkor ugyanezek a burzsoák denunciálták e „rablókat" Windischgrätznek, hogy *akasztófára* juttassák őket. A munkanélkülieket, akik a községtanácshoz fordultak, berakták a Magyarország ellen harcoló hadseregbe. A szociális kérdés negyedik megoldása!

Breslauban községtanács és kormányzat a fizikailag legnélkülözhetetlenebb létfenntartási eszközök megvonásával nyugodtan a kolera karjaiba taszították azokat a nyomorultakat, akiknek a szegényházban kellett menedéket keresniök, és csak akkor vettek tudomást kegyetlen jótékonyságuk áldozatairól, amikor a ragály már őket magukat is érintette. A szociális kérdés ötödik megoldása!

A berlini „Istennel a királyért és a hazáért" egyletben az oktrojált alkotmány egyik barátja kijelentette, kínos, hogy az ember még mindig bókolni kénytelen a *„proletariátusnak"* ahhoz, hogy megvalósítsa érdekeit és szándékait.

Ez „a szociális kérdés megoldásának" a megoldása.

„A porosz kémek éppen azért olyan veszélyesek, mert sohasem fizetik meg őket, hanem mindig csak remélik, hogy majd megfizetik őket", mondja Heine barátunk.[259] És a porosz burzsoák éppen azért olyan veszélyesek, mert sohasem fizetnek, hanem mindig csak ígérik, hogy majd fizetni fognak.

Az angol meg a francia burzsoák egy-egy ilyen választási napra súlyos pénzeket áldoznak. Megvesztegetési manővereik világszerte ismertek. A

* *V. ö. 143—147. old. — Szerk.*

porosz burzsoák, „ezek aztán a bölcs népek"! Túlontúl erkölcsösek és szolidak lévén, semhogy az erszényüket elővegyék, ők *„a szociális kérdés megoldásával"* fizetnek. Az nem kerül semmibe! De LVI. Montesquieu, mint Dumont hivatalosan igazolja, legalább a hirdetési díjakat megfizeti a „Kölnische Zeitung"-nak, s ráadásként adja a *„szociális kérdések"* megoldását — gratis.

Montesquieunk petite oeuvre-jeinek* gyakorlati része tehát ebben áll: Szavazzatok Brandenburg—Manteuffel—Ladenbergre! Válasszátok meg Camphausen—Hansemannt! Bennünket küldjetek Berlinbe, hadd fészkelődjenek csak be ott a mi embereink! Ez *a szociális kérdés megoldása*!

A halhatatlan *Hansemann* megoldotta ezeket a kérdéseket. Először a rend helyreállítása — a hitel helyreállítása végett. Azután, mint 1844-ben, amikor „a kedves sziléziai takácsaimon segíteni kellett volna és kellett is"[260], golyó meg puskapor — a „szociális kérdés" megoldása végett!

Szavazzatok tehát az oktrojált alkotmány barátaira!

Ámde LVI. Montesquieu csak azért fogadja el az oktrojált alkotmányt, hogy azt utóbb revideálni és arra felesküdni lehessen.

Derék jó Montesquieu! Ha már egyszer elfogadtad az alkotmányt, akkor azt csak saját bázisán fogod revideálni, vagyis csak annyira revideálod, amennyire az ínyére van a királynak meg a vidéki junkerokból, finánchárokból, magasállású hivatalnokokból és papokból összetevődő második kamarának. Már maga az oktrojált alkotmány is előrelátóan utal erre az egyedül lehetséges revízióra. Ez pedig az alkotmányos rendszer elvetésében és a régi keresztény-germán *rendiség* visszaállításában áll.

Ez a revízió, amely az oktrojált alkotmány elfogadása *után* egyedül lehetséges és egyedül megengedett, még egy éleselméjű Montesquieu figyelmét sem kerülhette el.

LVI. Montesquieu petite oeuvre-jeinek gyakorlati része tehát arra lyukad ki: Szavazzatok Hansemann—Camphausenre! Szavazzatok Dumont—Stuppra. Szavazzatok Brandenburg—Manteuffelra! Fogadjátok el az oktrojált alkotmányt! Válasszatok olyan elektorokat, akik az oktrojált alkotmányt elfogadják — és mindezt „a szociális kérdés" megoldása ürügyén.

Pokolba az ürüggyel, ha az oktrojált alkotmányról van szó.

Ám Montesquieunk „a szociális kérdés" megoldására vonatkozó gyakorlati útmutatását, óriásműve valódi csattanóját, persze egy elméleti résszel vezeti be. Nézzük hát meg ezt az elméleti részt.

---

* — kisebb műveinek — *Szerk.*

E mélyenszántó gondolkodó először is megmagyarázza, hogy *mik azok a „szociális kérdések"*.

„Hogy is állunk hát voltaképpen a szociális kérdéssel?

Az embernek élnie kell és élni akar.

Az élethez az embernek lakásra, ruházatra, táplálékra van szüksége.

Lakást és ruházatot a természet egyáltalán nem hoz létre, a vadon termő táplálék csak gyér, és korántsem elegendő.

Az embernek ezért magának kell előteremtenie ezeket a szükségleteket.

Ez munka által történik.

Életünknek az első feltétele tehát a munka, munka nélkül nem élhetünk.

A primitív népeknél mármost mindenki maga építette kunyhóját, maga készítette ruházatát állatbőrökből, maga szakította le gyümölcseit tápláléknak. Ez volt az ősállapot.

De ha az embernek semmi másra nincs szüksége, mint lakásra, ruházatra, táplálékra, ha tehát csupán *testi* szükségleteit elégíti ki, akkor az állattal azonos fokon áll; mert ezt teszi az állat is.

Az ember azonban magasabbrendű lény, mint az állat, többre van szüksége ahhoz, hogy éljen: szüksége van örömre, az erkölcsi értékig kell felemelkednie. Ám erre csak akkor képes, ha társadalomban él.

De mihelyt az emberek társadalomban éltek, egészen más viszony jött létre. Hamarosan észrevették, hogy a munka sokkal könnyebb, ha minden egyes ember csak egy bizonyos munkát végez. S így az egyik ruházatot készített, a másik házakat épített, a harmadik táplálékról gondoskodott, és az egyik odaadta a másiknak, aminek az híján volt. Így alakultak ki az emberek különböző rendjei egészen maguktól azáltal, hogy az egyik vadász, a másik kézműves, a harmadik szántóvető lett. Ám az emberek nem álltak meg itt; mert az emberiségnek haladnia kell. Találmányok születtek. Feltalálták a fonást meg a szövést, a vas kovácsolását, az állatbőrök cserzését. Minél több találmány született, annál sokrétűbb lett a kézművesség, annál könnyebb lett a földművelés, amelynek a kézművesség ekét meg ásót adott. Mindenki segített mindenkinek, minden egymásba kapcsolódott. Azután a szomszédos népek is összekerültek; az egyik népnek megvolt az, amit a másik nélkülözött — ennek pedig volt olyasmije, amivel amaz nem rendelkezett. Ezeket kicserélték. Így keletkezett a *kereskedelem* és vele az emberi tevékenység új ága. Így haladt előre a művelődés fokról fokra; az első gyámoltalan találmányoktól évszázadok múltán végül eljutottunk korunk találmányaihoz.

Így alakultak ki az emberek között a tudományok és a művészetek, s egyre gazdagabbá, egyre sokrétűbbé lett az élet. Az orvos gyógyította a beteget,

a pap prédikált, a kalmár kereskedett, a paraszt művelte a földet, a kertész virágokat termelt, a kőműves házakat épített, amelyeket az asztalos bútorokkal látott el, a molnár lisztet őrölt, amelyből a pék kenyeret sütött — az egyik szorosan összekapcsolódott a másikkal; senki sem állhatott meg önmagában, senki sem tudta a maga szükségleteit egyedül előteremteni.

Ezek a szociális viszonyok.

Egészen természetszerűen maguktól keletkeztek. És ha ma forradalmat csináltok, amely mindezen viszonyokat alapjaiban szétrombolja, ha azután holnap újra elölről kezditek az életet, *akkor e viszonyok pontosan olyanokká fognak újból kialakulni, amilyenek most.* Évezredek óta a világ összes népeinél ugyanígy volt ez. Ha pedig valaki különbséget tesz munkások és burzsoázia között — akkor ez *nagy hazugság. Mindnyájan dolgozunk*, ki-ki a maga módján, ki-ki erői és képességei szerint. Az orvos dolgozik, amikor beteget látogat, a zenész, aki a talpalávalót húzza, a kereskedő, aki leveleit írja, mindenki dolgozik, ki-ki a maga helyén."[257]

Van itt bölcsesség! Akinek van füle a hallásra, hallja[261]!

Hogy is állunk hát voltaképpen a fiziológiai kérdéssel?

Minden testi lény feltételez bizonyos súlyt, sűrűséget stb. Minden szerves test sokféle alkotórészből áll, amelyek közül minden egyes a maga saját funkcióját gyakorolja, a kölcsönhatásban álló szervek pedig egymásba kapcsolódnak.

„Ezek a fiziológiai viszonyok."

LVI. Montesquieunek, ez tagadhatatlan, eredeti tehetsége van a tudomány leegyszerűsítéséhez. Szabadalmat (a kormány garanciája nélkül) LVI. Montesquieu számára.

Munkatermékek csak munkával állíthatók elő. Vetés nélkül nincs aratás, fonás nélkül nincs fonat stb.

Európa csodálattal fog meghajolni azon óriás-zseni előtt, amely Kölnben, magától, a „Neue Preussische Zeitung" minden segítsége nélkül, napvilágra hozta ezeket az igazságokat.

A munkában az emberek meghatározott vonatkozásokba lépnek egymással. Végbemegy *a munka megosztása*, amely többé vagy kevésbé sokrétű. Az egyik süt, a másik kovácsol, az egyik felforgat, a másik üvölt[262], LVI. Montesquieu ír és Dumont nyomtat. *Adam Smith*, ismerd fel mesteredet — !

Mármost ezek a felfedezések, hogy a *munka* és *a munka megosztása* minden emberi társadalom életfeltételei, LVI. Montesquieut arra a végkövetkeztetésre képesítik, hogy a *„különböző rendek"* természetszerűek, hogy a „burzsoázia és proletariátus" közötti különbség *„nagy hazugság"*, hogy a fennálló „szociális viszonyok", még ha egy *„forradalom"* ma alapjaiban szét-

rombolja is őket, „pontosan *olyanokká fognak újból kialakulni, amilyenek most*", végül pedig feltétlenül szükséges, hogy Manteuffelnek és az oktrojált alkotmánynak szellemében való elektorokat válasszunk, ha máskülönben „szívünkön viseljük szegény testvéreink ínségét" és ki akarjuk érdemelni LVI. Montesquieu megbecsülését.

„*Évezredek óta a világ összes népeinél ugyanígy volt ez*"!!! Egyiptomban megvolt a munka és a munka megosztása — és voltak *kasztok;* Görögországban és Rómában megvolt a munka és a munka megosztása — és voltak *szabadok meg rabszolgák;* a középkorban megvolt a munka és a munka megosztása — és voltak *feudális urak* meg *jobbágyok, céhek, rendek* stb. A mi korunkban megvan a munka és a munka megosztása — és vannak *osztályok,* amelyek közül az egyik birtokolja az összes termelési szerszámokat és létfenntartási eszközöket, míg a másik csak addig él, ameddig munkáját eladja, és csak addig adja el munkáját, ameddig a munkáltató osztály e munka megvásárlása által gazdagodik.

Nem napnál világosabb-e tehát, hogy „*a világ összes népeinél évezredek óta ugyanúgy volt*", ahogy manapság *Poroszországban,* mert *munka és a munka megosztása* ilyen vagy olyan formában mindig létezett? Vagy talán megfordítva, az mutatkozik meg, hogy a szociális viszonyokat, a tulajdonviszonyokat éppen a munkának és a munka megosztásának a folyton változó módja állandóan megdöntötte?

1789-ben a burzsoák nem ezt kiáltották oda a feudális társadalomnak: nemesség maradj nemesség, jobbágy maradj jobbágy, céhes maradj céhes — hiszen munka és a munka megosztása nélkül nincs társadalom! Levegő belélegzése nélkül nincs élet! Tehát lélegezzétek be a fojtóléget, és nehogy kinyissátok az ablakokat — így okoskodik LVI. Montesquieu.

Egy durva tudatlanságban megőszült német birodalmi nyárspolgár egész naiv-ostoba arcátlansága kell ahhoz, hogy miután a politikai gazdaságtan kezdőbetűit — munka, a munka megosztása — felületesen és elferdítve beleverte renyhe agyvelejébe, orákulumként szóljon hozzá olyan kérdésekhez, amelyekbe századunknak beletörik a foga.

„Munka és a munka megosztása nélkül nincs társadalom!

Tehát

Válasszátok meg elektoroknak az oktrojált porosz alkotmány barátait, és csakis az oktrojált alkotmány barátait."

Ez a sírfelirat fog egykor nagy betűkkel ama pompás márványmauzóleumnak a falain díszelegni, melynek építésére kötelezve érzi majd magát

az utókor, hogy lerója háláját a szociális kérdés megoldójának, LVI. Montesquieunek (nem tévesztendő össze a reuss-schleiz-greiz-lobenstein-eberswaldei CCLXXXIV. Henrikkel*).

LVI. Montesquieu nem titkolja előttünk, hogy *„hol a bökkenő"* és mit szándékozik tenni, mihelyt törvényhozóvá proklamálják.

„Arról pedig", oktat ki bennünket, *„az államnak kell gondoskodnia, hogy mindenki annyi nevelést kapjon, hogy valami rendeset megtanulhasson a világban."*

LVI. Montesquieu sohasem hallott arról, hogy a fennálló viszonyok között a munka megosztása a bonyolult munka helyébe egyszerű munkát, a felnőttek helyébe gyermekeket, a férfiak helyébe nőket, az önálló munkás helyébe automatákat állít, hogy a munkás nevelése ugyanabban az arányban, amelyben a modern ipar fejlődik, fölöslegessé és lehetetlenné válik. A kölni Montesquieu figyelmét nem St. Simonra és nem *Fourier-ra* hívjuk fel, hanem *Malthusra* meg *Ricardóra.* E jóember ismerkedjék meg előbb a mostani viszonyok legelemibb alapvonásaival, mielőtt megjavítja őket és — orákulumokat hangoztat.

„Azokról, akik betegség folytán, öregség folytán elszegényedtek, a községnek kell gondoskodnia."

És ha maga a község is elszegényedik, ami az új alkotmánnyal egy időben oktrojált 100 millió adó és járványszerű ostromállapotok mellett nem maradhat el, mi lesz akkor, Montesquieu?

„Ahol új találmányok vagy kereskedelmi válságok egész kereseti ágakat tesznek tönkre, ott az államnak kell segítséget nyújtania és megoldást keresnie."

Bármennyire járatlan is a kölni Montesquieu e világ dolgaiban, aligha maradhatott rejtve előtte, hogy az „új találmányok" és a kereskedelmi válságok éppolyan permanensek, mint a porosz kormányrendeletek és jogtalajok. Speciálisan az új találmányokat Németországban csak akkor vezetik be, amikor az idegen népekkel való konkurrencia létkérdéssé teszi bevezetésüket, és talán a felülre kerülő új kereseti ágak tegyék tönkre magukat azért, hogy segítséget nyújtsanak a hanyatlóknak! A találmányok által felülre kerülő új kereseti ágak éppen azáltal kerülnek felülre, hogy olcsóbban termelnek, mint a hanyatlók. Az ördögbe is, hol volna a haszon, ha táplálniok kellene a hanyatlókat? De az állam, a kormány, mint ismeretes, csak látszólag ad. Előbb kapnia kell ahhoz, hogy adjon. De hát ki adjon az államnak, LVI. Montesquieu? A hanyatló kereseti ág, hogy még gyor-

* LXXII. Henrik, Lobenstein—Ebersdorf fejedelme. — *Szerk.*

sabb legyen a hanyatlása? Vagy a felülre kerülő, hogy már felülre kerülése során elcsenevészesedjék? Vagy pedig az új találmányoktól nem érintett kereseti ágak, hogy egy új adó feltalálása által csődbe jussanak? Jól fontold meg ezt, LVI. Montesquieu!

Hát még a kereskedelmi válságok, derék barátom? Ha egy európai kereskedelmi válság tör ki, akkor a porosz államnak semmi sem okozhat több aggodalmat, mint az, hogy miként sajtolja ki a szokásos adóforrásokból végrehajtás stb. útján az utolsó cseppeket is. A szegény porosz állam! Hogy a kereskedelmi válságokat ártalmatlanná tegye, ahhoz a nemzeti munkán kívül a fellegek között még egy harmadik bevételi forrással is rendelkeznie kellene. Persze, ha a legmagasabb helyről származó újévi üdvözletekkel*, Wrangel-féle hadparancsokkal[175] vagy Manteuffel-féle kormányrendeletekkel pénzt lehetne előteremteni a föld alól, akkor az *„adómegtagadás"* nem keltett volna olyan pánikszerű riadalmat a porosz „kedvelt hívek" között, és a szociális kérdés oktrojált alkotmány nélkül is megoldódott volna.

Tudjuk, hogy a *„Neue Preussische Zeitung" Hansemannunkat kommunistának* nyilvánította, mert az volt a szándéka, hogy megszünteti az adómentességeket. Montesquieunknek, aki sohasem olvasta a „Neue Preussische Zeitung"-ot, *magától* támadt Kölnben az az ötlete, hogy mindenkit „kommunistának" és „vörös republikánusnak" nyilvánítson, aki az oktrojált alkotmányt fenyegeti! Szavazzatok tehát Manteuffelre, mert különben nemcsak a munkának és a munka megosztásának személyes ellenségei, hanem kommunisták és vörös republikánusok is vagytok. Ismerjétek el Brüggemann legújabb „jogtalaját", vagy — mondjatok le a Code civilről[263]!

Figaro, tu n'aurais pas trouvé ça!**

Holnap majd részletesebben LVI. Montesquieuről!

Köln, január 21. *LVI. Montesquieu* az „ajándék lovat", az oktrojált alkotmányt, a sokat tapasztalt *lókupec* minden kicsinyesen-fifikus agyafúrtságával igyekszik az elektorválasztókra rásózni. Ő a lóvásár Montesquieuje.

Aki nem akarja az oktrojált alkotmányt, az a köztársaságot akarja, méghozzá nemcsak a köztársaságot általában, hanem a vörös köztársaságot! Sajnos, a mi választásainkon koránt sincs szó köztársaságról és vörös köztársaságról. Egyszerűen erről van szó:

---

* *V. ö. 152—156. old. — Szerk.*

** — Figaro, te nem találtad volna ki ezt![264] — *Szerk.*

Akarjátok-e a régi *abszolutizmust* egy újból felfrissített *rendiséggel* egyetemben — vagy egy polgári *képviseleti rendszert* akartok? Olyan politikai berendezkedést akartok, amely a letűnt századok „fennálló szociális viszonyainak" felel meg, vagy olyan politikai berendezkedést akartok, amely a ti századotok „fennálló szociális viszonyainak" kedvez?

Ebben az ügyben tehát koránt sincs szó a polgári tulajdonviszonyok elleni harcról, ahogyan az Franciaországban folyik és Angliában előkészülőben van. Ellenkezőleg, az olyan politikai berendezkedés elleni harcról van szó, amely a *„polgári* tulajdonviszonyokat" veszélyezteti azáltal, hogy az állam kormányrúdját a *„feudális* tulajdonviszonyok" képviselőinek, az Isten kegyelméből való királynak, a hadseregnek, a bürokráciának, a vidéki junkeroknak és néhány velük szövetséges finánctőkésnek és nyárspolgárnak szolgáltatja ki.

Az oktrojált alkotmány révén megoldódik a szociális kérdés ezeknek az uraknak a szellemében. Ez nem kétséges.

Mi a *„szociális kérdés"* a *hivatalnok* szellemében? Fizetésének és a nép fölé rendelt eddigi helyzetének fenntartása.

És mi a *„szociális kérdés"* a nemességnek és nagy földbirtokosainak szellemében? Az eddigi feudális földesúri jogok fenntartása, a legjövedelmezőbb katonai és polgári állások lefoglalása családjaik által, végül közvetlen alamizsnák elfogadása az állampénztártól. Az „Istennel a királyért és a hazáért" való urak eme kézzelfogható *anyagi* és ezért *„legszentebb"* érdekein kívül szó van persze társadalmi kiváltságaik fenntartásáról is, amelyek fajukat a hitvány polgári, paraszti és plebejus fajtól megkülönböztetik. Hiszen a régi nemzetgyűlést éppen azért kergették szét, mert kezet mert emelni e „legszentebb érdekekre". Hogy ezek az urak mit értenek az oktrojált alkotmány „revízióján", az, mint már előbb utaltunk rá, nem más, mint a *rendiségnek*, vagyis a politikai berendezkedés olyan formájának bevezetése, amely a feudális nemesség, a bürokrácia és az Isten kegyelméből való királyság „szociális" érdekeit képviseli.

Megismételjük! Nem kétséges, hogy a „szociális kérdés" a nemesség és a bürokrácia szellemében az oktrojált alkotmány révén megoldódik, vagyis hogy ez olyan kormányformát ajándékoz ezeknek az uraknak, amely biztosítja a népkizsákmányolást e félistenek által.

De megoldódik-e az oktrojált alkotmány révén a „szociális kérdés" a *burzsoázia* szellemében? Más szavakkal: kap-e a burzsoázia olyan államformát, amelyben osztályának közös ügyeit — a kereskedelem, az ipar, a mezőgazdaság érdekeit — szabadon igazgathatja, az állami pénzeket a legproduktívabb módon felhasználhatja, az államháztartást a legolcsóbban be-

rendezheti, a nemzeti munkát hatékonyan védelmezheti kifelé, befelé pedig a nemzeti gazdagságnak a feudális iszap által eltorlaszolt összes kútforrásait megnyithatja?

Mutat-e nekünk a történelem egyetlenegy példát arra, hogy a burzsoázia egy Isten kegyelméből oktrojált királlyal valaha is keresztül tudott vinni egy a maga anyagi érdekeinek megfelelő politikai államformát?

Hogy az alkotmányos monarchiát megalapítsa, a burzsoáziának Angliában a Stuartokat kétszer, Franciaországban a törzsökös Bourbonokat, Belgiumban a nassauit kellett elűznie.[265]

Honnan van ez a jelenség?

Egy Isten kegyelméből való törzsökös király nem elszigetelt individuum — ő a régi társadalom megtestesült képviselője az új társadalmon belül. Az Isten kegyelméből való király kezében levő államhatalom — az a régi, már csak romokban létező társadalom kezében levő államhatalom, a feudális rendek kezében levő államhatalom, amelyeknek érdeke a legellenségesebben áll szemben a burzsoázia érdekével.

De az oktrojált alkotmány alapja éppen az *„Isten kegyelméből való király"*.

Ahogy a társadalom feudális elemei az Isten kegyelméből való királyságban látják *politikai csúcsukat*, úgy az Isten kegyelméből való királyság a feudális rendekben látja *társadalmi alapzatát*, az ismert *„királyfalat"*[266].

Ezért valahányszor a feudális uraknak, valamint az uralmuk alatt álló hadseregnek és bürokráciának az érdekei a burzsoázia érdekeivel kereszteződnek, ez az Isten kegyelméből való királyságot mindannyiszor államcsínyre szorítja rá, és mindannyiszor forradalmi vagy ellenforradalmi válságot készít elő.

Miért kergették szét a nemzetgyűlést? Csakis azért, mert a burzsoázia érdekeit képviselte a feudalizmus érdekeivel szemben; azért, mert meg akarta szüntetni a mezőgazdaságot akadályozó feudális viszonyokat, alá akarta rendelni a hadsereget meg a bürokráciát a kereskedelemnek meg az iparnak, gátat akart vetni az államkincs elherdálásának, el akarta törölni a nemesek meg a bürokraták címeit.

Mindezekben a kérdésekben *kiváltképpen* és *közvetlenül a burzsoázia érdekéről* volt szó.

Tehát *államcsínyek* és *ellenforradalmi válságok* — ezek az életfeltételei az Isten kegyelméből való királyságnak, amelyet a márciusi vagy más események rákényszerítettek arra, hogy megalázkodjék és viszolyogva magára öltse egy polgári királyság látszatformáját.

Lehetséges-e, hogy egy olyan államformában, amelynek államcsínyek,

ellenforradalmi válságok és ostromállapotok a szükségszerű csattanói, valaha is megint lábra állhasson a *hitel*?

Micsoda tévhit!

A polgári iparnak szét *kell* feszítenie az abszolutizmus és a feudalizmus béklyóit. Egy mindkettő elleni forradalom csakis azt bizonyítja, hogy a polgári ipar olyan csúcspontot ért el, amelyen ki kell vívnia egy neki megfelelő államformát, vagy pedig el kell pusztulnia.

Az oktrojált alkotmánnyal biztosított bürokratikus gyámsági rendszer az ipar *halála*. Vegyétek csak szemügyre a porosz bányaigazgatást, a gyári szabályzatokat stb.! Ha az angol gyáros összehasonlítja termelési költségeit a porosz gyároséival, elsősorban mindig azt fogja számba venni, milyen időveszteséget okoz a porosz gyárosnak a bürokratikus előírások betartásának szükségessége.

Melyik cukorgyáros nem emlékszik az 1839-ben Hollandiával kötött porosz kereskedelmi szerződésre?[267] Melyik porosz gyáros emlékszik vissza pirulás nélkül az 1846-os évre, amikor a porosz kormány az osztrák kormány iránti előzékenységből egy egész tartományt kizárt a *Galíciába* irányuló kivitelből, és a porosz minisztérium, amikor egyik csőd a másikat érte Breslauban, csodálkozva jelentette ki, nem tudta, hogy ennyire jelentős kivitel irányul Galíciába stb.!

Ugyanezen fajhoz tartozó férfiakat állít majd az állam kormányrúdjához az oktrojált alkotmány, ahogyan maga ez az ajándék is e férfiak kezéből származik. Ezért kétszer is gondoljátok meg magatokat.

A Galíciával való kaland felhívja figyelmünket egy másik pontra is.

Akkor az ellenforradalmi porosz kormány Ausztriával és Oroszországgal szövetségben feláldozta a sziléziai ipart meg a sziléziai kereskedelmet. Ez a manőver naponta meg fog ismétlődni. A porosz—osztrák—orosz ellenforradalom bankára, akiben az Isten kegyelméből való királyság a maga királyfalaival együtt állandóan keresni fogja és keresni kénytelen *külső* támaszát — *Anglia*. A német ipar legveszélyesebb ellenfele ugyanaz — *Anglia*. Úgy véljük, ez a két adat eleget mond.

Befelé a bürokratizmus által megbéklyózott ipar, a feudális kiváltságok által megbéklyózott mezőgazdaság, kifelé a kereskedelem eladása az ellenforradalom által Angliának — ez a sorsa a porosz nemzeti gazdagságnak az oktrojált alkotmány égisze alatt.

A szétkergetett nemzetgyűlés „pénzügyi bizottságának" jelentése kellőképpen megvilágította az államvagyon Isten kegyelméből való kezelését.

Pedig ez a jelentés csak példaképpen tünteti fel azon összegeket, melyeket azért vontak el az állampénztártól, hogy a düledező királyfalakat megtámasz-

szák és az abszolút királyság külföldi trónkövetelőit (Don Carlos) bearanyozzák. De ezek a pénzek — amelyeket a többi állampolgár zsebéből azért lopnak ki, hogy az arisztokrácia rangjához illő életet folytasson és a feudális királyság „támaszai" jó karban maradjanak — csak mellékesek, ha a manteuffeli alkotmánnyal egyidejűleg oktrojált államköltségvetést vesszük szemügyre. Elsősorban egy *erős hadsereg*, hogy a kisebbség uralkodjék a többségen; minél nagyobb hivatalnoksereg, hogy magánérdekük által minél többen idegenedjenek el a közérdektől; az állami pénzeknek a legimproduktívabb módon való felhasználása, hogy a gazdagság, mint a „Neue Preussische Zeitung" mondja, az *alattvalókat* ne tegye elbizakodottá; az állami pénzek minél nagyobb mértékben való félretétele ipari felhasználásuk helyett, hogy az Isten kegyelméből való kormány a válság könnyen előrelátható pillanataiban önállóan léphessen fel a néppel szemben — ezek az oktrojált államköltségvetés alapvonásai. Az adók olyan felhasználása, hogy az államhatalmat — a polgári társadalom profán *eszközévé* való *lealacsonyítása* helyett — mint elnyomó, önálló és megszentelt hatalmat állítsák szembe az iparral, a kereskedelemmel, a mezőgazdasággal — ez az oktrojált porosz alkotmány életelve!

Amilyen az ajándékozó, olyan az ajándék. Amilyen a mostani porosz kormány, olyan az általa ajándékozott alkotmány. Hogy jellemezzük *e kormány ellenségességét a burzsoáziával szemben*, elegendő figyelmeztetnünk *tervbe vett iparszabályzatára*[268]. A kormány azzal az ürüggyel, hogy *előrehalad a társuláshoz*, megpróbál *visszatérni a céhhez*. A konkurrencia egyre olcsóbb termelésre, tehát egyre magasabb fokon álló, azaz *nagyobb tőkével, a munka állandóan bővülő megosztásával* és *a gépi berendezés állandóan fokozódó alkalmazásával* való termelésre kényszerít. A munka minden újabb megosztása értéktelenebbé teszi a kézműves régi ügyességét, minden újabb gép kiszorítja a munkások százait, minden magasabb fokon álló, azaz nagyobb tőkével folytatott munka tönkreteszi a kis üzletesdit és a kispolgári üzemet. A kormány megígéri a kézműiparnak, hogy megvédi a gyárszerű üzemmel szemben, a szerzett ügyességnek, hogy megvédi a munka megosztásával szemben, a kis tőkének, hogy megvédi a nagy tőkével szemben — *feudális céhintézmények* által. Tehát a német, s különösen a porosz nemzet, amely csak fáradságosan, erejének végső megfeszítésével tud ellenállni annak, hogy teljes vereséget szenvedjen az angol konkurrenciától, ellenállás nélkül taszíttassék annak karjába azáltal, hogy a modern termelési eszközöknek ellentmondó és a modern ipar által a levegőbe röpített iparszervezetet kényszerítenek rá!

Bizonyára mi vagyunk az utolsók, akik a burzsoázia uralmát akarják.

Németországban mi emeltük fel először szavunkat ellene, amikor „a tett" mostani „férfiai" alantas izgágáskodásban önelégülten tetszelegtek.

De mi azt kiáltjuk oda a munkásoknak és a kispolgároknak: Inkább a modern polgári társadalomban szenvedjetek, amely iparával megteremti az anyagi eszközöket egy új, mindnyájatokat felszabadító társadalom megalapításához, mint hogy visszatérjetek egy elavult társadalmi formához, amely osztályaitok megmentésének ürügyén, az egész nemzetet középkori barbárságba taszítja vissza!

De mint láttuk, az Isten kegyelméből való kormány *társadalmi alapzatát* középkori rendek és állapotok alkotják. Nem illik bele a modern polgári társadalomba. Igyekeznie kell egy a maga képmásának megfelelő társadalom helyreállítására. *Merő következetesség* tehát, ha a szabad konkurrenciát a céhvel, a gépi fonást a rokkával, a gőzekét a kapával igyekszik kiszorítani.

Hogyan van hát ilyen viszonyok között az, hogy a porosz burzsoázia, teljes ellentmondásban francia, angol és belga elődeivel, az oktrojált alkotmányt (s vele együtt az Isten kegyelméből való királyságot, a bürokráciát meg a junkerokat) a maga jelszavaként kürtöli világgá?

A burzsoázia kereskedelmi és ipari része a forradalomtól való félelmében veti magát az ellenforradalom karjába. Mintha az ellenforradalom nem a forradalom nyitánya lenne.

Van ezenkívül a *burzsoáziának* egy olyan része, amely közömbös lévén osztályának összérdekei iránt, egy különálló, sőt azzal ellenséges különérdeket követ.

Ilyenek a finánccbárók, a nagy állami hitelezők, a bankárok, a járadékosok, akiknek gazdagsága ugyanabban az arányban növekszik, mint a nép szegénysége, és végül azok az emberek, akiknek üzlete a régi állami állapotokra van alapozva, például *Dumont* meg az ő irodalmi lumpenproletariátusa. Ilyenek a becsvágyó professzorok, ügyvédek és ehhez hasonló emberek, akik csak egy olyan államban remélhetik tekintélyes állások megkaparintását, ahol jövedelmező üzlet a népet a kormánynak elárulni.

Ilyenek egyes gyárosok, akik jó üzleteket csinálnak a kormánnyal, szállítók, akik jelentékeny kamataikat az általános népkizsákmányolásból zsebelik be, nyárspolgárok, akiknek fontossága egy nagy politikai életben veszendőbe megy, községtanácsosok, akik az eddigi intézmények védelme alatt szennyes magánérdekeiket szorgalmazták a közérdekek rovására, olajkereskedők, akik a forradalom elárulásával excellenciás urakká és a Sasrend lovagjaivá, csődbe jutott posztókereskedők és vasútspekulánsok, akik királyi bankigazgatókká lettek[150] stb. stb.

„Ezek az oktrojált alkotmány barátai." Ha a burzsoázia *szívén viseli ezeknek a szegény testvéreinek* sorsát és méltóvá akar válni LVI. Montesquieu megbecsülésére, akkor válasszon

elektorokat az oktrojált alkotmány szellemében.

Montesquieu LVI.

A megírás ideje: 1849 január 20., 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 21., 22. (201., 202.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Porosz körözőlevél Kossuth ellen[227]

Köln, január 21. Az imént kaptuk a következő, az „Oppelner Kreisblatt"-ban megjelent épületes ügyiratot:

„*Körözőlevél.* A cs. k. krakkói osztrák kormánybiztosság közleménye szerint Magyarországon előkészületek történtek arra, hogy Kossuth Breslaun át Hamburgba jusson álnéven, és gyanítható, hogy a Myslowitz, Gleiwitz és Kosel útirányt fogja választani.

Ezért a sziléziai tartományi főprezidens úr megbízásából felhívom a rendőrhatóságokat, helyi bíróságokat és zsandárokat, hogy szigorúan nyomozzanak az alább megadott személyleírású Kossuth után, megtalálása esetén pedig feltartóztassák és fedezet mellett további intézkedésig hozzám beszállítsák."

(Következik ezután Kossuth személyleírása, mint már közöltük.) Az egész épületes ügyirat aláírása:

„Oppeln, 1849 január 17.

Hoffmann királyi kerületi főnök"

Mit szólnak ehhez olvasóink? A vízipolyákság[269] Isten kegyelméből való Manteuffeljeinek kedvük kerekedett Kossuthot, a nagy agitátort, ha vereséget szenvedne és a határt szerencsésen átlépné, letartóztatni és kiadni hóhérainak, hogy mielőbb kegyelemben részesüljön — golyó és puskapor által. Ez a kiadatás, ha valóban megtörténnék, a történelemben valaha is előforduló *legaljasabb árulás*, a *nemzetközi jog leggyalázatosabb megszegése* lenne.

Poroszországnak a régi szövetségi jog alapján csakugyan fennállt az a kötelezettsége Német-Ausztriával szemben, hogy kívánságára kiadja azokat a politikai menekülteket, akik a *Német Szövetség területén* elkövetett cselekedetek miatt vannak vád alá helyezve. A forradalom megdöntötte a régi szövetségi jogot, és *bécsi menekültek még Pfuel alatt is* biztonságban *voltak* Berlinben. *Magyarországgal* szemben azonban Poroszországnak semmi ilyen-

fajta kötelezettsége nincs. Magyarország független állam, és ha Poroszország kiad magyar menekülteket, akik csak magyar területen elkövetett cselekedetekért helyezhetők vád alá, akkor ugyanolyan *szemérmetlen gyalázatosságot* követ el, mintha orosz vagy lengyel menekülteket kiadna Oroszországnak.

Még a Bodelschwingh-rezsim alatt sem merészelték a határon átlépő galíciai és krakkói menekülteket[230] Ausztriának kiadni. De persze, hiszen akkor még az abszolút monarchia alatt éltünk, ma pedig alkotmányosak vagyunk!

Mi több, Kossuth, ha porosz területre lép, nem politikai menekült, hanem egy *semleges területre átlépő hadviselő fél.*

Német-Ausztria, egy önálló államszövetség, háborút visel Magyarország, egy önálló állam ellen; hogy miért, ez nem tartozik Poroszországra. És még 1831-ben sem merészelték a határon átlépő lengyeleket[270] Oroszországnak kiadni; de hiszen akkor még az abszolút monarchia alatt éltünk, ma pedig alkotmányosak vagyunk!

A közvélemény figyelmébe ajánljuk a porosz kormány jóindulatú szándékait Kossuth iránt. Meg vagyunk győződve, hogy ez elegendő ahhoz, hogy az 1848-as esztendő legnagyobb férfia mellett a rokonszenvnek, a kormány ellen pedig a felháborodásnak olyan viharát idézze elő, amely ellen még egy Manteuffel sem merészel majd fellépni.

De persze! Egyelőre még, az egész magyarság lelkesedése közepette, kormányon van Kossuth Debrecenben, még vágtatnak bátor huszárai a magyar pusztákon, még tanácstalanul áll a Tisza mocsarai előtt Windischgrätz, s az Önök körözőlevelei inkább nevetségesek, mint félelmetesek!

Preussischer Steckbrief gegen Kossuth

A megírás ideje: 1849 január 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 28. (207.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A berlini „Nationalzeitung" az elektorválasztókhoz[249]

Köln, január 25. Ritkán, de időről időre mégis megvan az az élvezetünk, hogy az üledékből, melyet a forradalom és ellenforradalom kettős özönvize hátrahagyott, kiemelkedni látjuk a március előtti régi jó idők egy-egy útjelző tábláját. Hegyeket mozdítottak ki helyükből, völgyeket töltöttek fel, erdőket irtottak ki, de az útjelző még ott áll a régi helyén, a régi színekkel bemázolva, s még mindig a régi felírást viseli: „Schilda[271] felé!"

A *berlini „Nationalzeitung"*[272] 21. számából egy ilyen útjelző nyújtja elébünk fakarját ezzel a felírással: *„Az elektorválasztókhoz.* Schilda felé!"

A „Nationalzeitung"-nak az elektorválasztókhoz intézett jószándékú tanácsa először is kijelenti nekik: „Elérkezett az óra, amikor a porosz nép másodszor készül nehezen kivívott általános választójogát gyakorolni" (mintha az oktrojált úgynevezett általános választójog, melyet minden faluban másképp értelmeznek,[273] még ugyanaz a választójog volna, mint az április 8-i![141]), „amelyből olyan férfiaknak kell kikerülniök, akiknek másodszor kell kinyilvánítaniok, mi a szelleme" (!), „a véleménye" (!!) „és az akarata" (!!!) „nem egyes rendeknek és osztályoknak, hanem az egész népnek."

Hallgassunk ennek az egyik szótól a másikig zihálva cammogó mondatnak dagályos-ügyefogyott stílusáról. Az általános választójognak, úgymond, fel kell tárnia előttünk, mi az akarata nem egyes rendeknek és osztályoknak, hanem az egész népnek.

Jó! És miből áll „az egész nép"?

„Egyes rendekből és osztályokból."

És miből áll „az egész nép akarata"?

Az „egyes rendek és osztályok" egymásnak ellentmondó egyes „akaratai-ból", tehát éppen abból az akaratból, amelyet a „Nationalzeitung" „az egész nép akarata" egyenes ellentéteként tüntet fel.

Ó, a „Nationalzeitung" nagy logikusa!

De a „Nationalzeitung" számára létezik az egész népnek *egy* akarata, amely nem ellentmondó akaratok summája, hanem egy egységes, meghatározott akarat. Hogy is van ez?

Ez — a többség akarata.

És mi a többség akarata?

Az az akarat, amely a többség érdekeiből, léthelyzetéből, exisztenciális feltételeiből származik.

Tehát ahhoz, hogy akaratuk egy és ugyanaz legyen, a többség tagjainak ugyanazon érdekekkel, ugyanazon léthelyzettel, ugyanazon exisztenciális feltételekkel kell rendelkezniök, illetve érdekeiket, léthelyzetüket, exisztenciális feltételeiket tekintve egyelőre még szoros egymáshoz láncoltságban kell lenniök.

Magyarán: A nép akarata, a többség akarata, az nem egyes rendeknek és osztályoknak az akarata, hanem *egyetlenegy osztályé* meg azon más osztályoké és osztálytöredékeké, amelyek ennek az egy uralkodó osztálynak társadalmilag, vagyis iparilag és kereskedelmileg alá vannak vetve.

„De mit szóljunk ehhez?" Az egész nép akarata egy uralkodó osztálynak az akarata?

Kétségtelenül, és éppen hogy az általános választójog az a mágnestű, amely, jóllehet különböző ingadozások után, végül mégiscsak rámutat erre az uralkodásra hivatott osztályra.

És ez a jó „Nationalzeitung" még mindig, éppúgy, mint anno 1847 tették, egy imaginárius akaratról, az „egész nép akaratáról" fecseg!

Tovább. Ez után a felemelő bevezetés után e sokatmondó megjegyzéssel ejt csodálatba bennünket:

„1849 januárjában más a dolgok állása, mint a reményben és felemelkedettségben" (miért nem mindjárt áhitatban) „olyan gazdag 1848-as év májusi napjaiban."

„Akkor minden virág virult,
S a Nap kacagta őket,
Rigó dalolt, az emberek
Reméltek és tűnődtek,
Tűnődtek:"[54]

„Akkor mindenki egyetérteni látszott abban, hogy azoknak a nagy reformoknak, amelyeket Poroszországban már régen eszközölni kellett volna — ha tovább építették volna őket az 1807—1814-ben lerakott alapokon, az akkori szellemben és az azóta fokozódott műveltségnek és belátásnak megfelelően —, most teljes és haladéktalan végrehajtásra kellene kerülniök."

„Akkor mindenki egyetérteni látszott"! Ó, a „Nationalzeitung" nagy, isteni naivitása! Akkor, amikor a gárdisták dühödt fogcsikorgatással vonul-

tak ki Berlinből, amikor a porosz hercegnek postakocsis-zekében sietve el kellett szelelnie,[143] amikor a magas nemesség és a magas burzsoázia magába fojtotta haragját ama csúfság miatt, amely a királyt a várudvarban érte, amikor a nép rákényszerítette, hogy leemelje sapkáját március halottjai előtt — „akkor mindenki egyetérteni látszott"!

A jó ég tudja, már az is éppen elég, ha valaki ilyet képzelt, de hogy most, miután be kell ismernie, hogy becsapták, becsapott hiszékenységét még a nagyharangra kötni — valóban, c'est par trop bonhomme!*

És miben „látszott mindenki egyetérteni"?

Abban, „hogy azoknak a nagy reformoknak, amelyeket ... eszközölni *kellett volna*, ha ... tovább építették *volna* őket, most ... végrehajtásra *kellene* kerülniök".

Ebben mindenki egyetértett — nem, egyetérteni *látszott*.

Nagy márciusi vívmány — méltó nyelven kifejezve!

És milyen „reformok" voltak ezek?

Az „1807—1814-es alapoknak az akkori szellemben és az azóta fokozódott műveltségnek és belátásnak megfelelő" fejlesztése.

Vagyis az 1807—1814-es szellemben és ugyanakkor egy egészen más szellemben.

Az „akkori *szellem*" egész egyszerűen az akkori franciáknak az akkori porosz junkermonarchiára gyakorolt fölöttébb *anyagi* nyomásában, valamint a Porosz Királyságnak az akkori, szintén nem éppen kedvező pénzügyi deficitjében állott. Hogy adófizetőképessé tegyék a polgárt és a parasztot, hogy a kir. porosz alattvalóknál legalább látszatra bevezessenek néhányat azon reformok közül, amelyekkel a franciák Németország meghódított részeit elárasztották; egyszóval, hogy a minden eresztékében recsegő-ropogó, korhadt Hohenzollern-monarchiát némileg megint kifoltozzák, *ezért* csináltak néhány szűkmarkú úgynevezett városi rendtartást, megváltási rendtartást, katonai intézményt stb. Mindezek a reformok csak azzal tűntek ki, hogy kerek száz esztendővel maradtak el az 1789-es francia forradalomtól, sőt elmaradtak az 1640-es angol forradalomtól is. És ezek legyenek az alapok a forradalmasított Poroszország számára?

De az ó-porosz beképzeltség mindig Poroszországot látja a világtörténelem középpontjában, holott a valóságban az intelligenciának ezt az államát a világtörténelem mindig a sárban vonszolja maga után. Ez az ó-porosz beképzeltség természetesen nem veheti tudomásul, hogy Poroszország, amíg a franciák meg nem rugdosták, nyugodtan ott kuksolt az 1807—1814-es

* — ez már mégiscsak sok az együgyűségből! — *Szerk.*

fejletlen alapjain, és kisujját sem mozdította. Nem veheti tudomásul, hogy ezek az alapok réges-rég feledve voltak, amikor a dicsőséges bürokratajunkeri kir. porosz monarchia múlt év februárjában olyan hatalmas újabb taszítást kapott a franciáktól, hogy „1807—1814-es alapjairól" legdicsőségesebben lebukfencezett. Nem veheti tudomásul, hogy a kir. porosz monarchia számára korántsem ezekről az alapokról volt szó, hanem csupán a Franciaországtól kapott taszítás további következményeinek elhárításáról. De a porosz beképzeltség mindezt nem veszi tudomásul, és amikor hirtelen megtaszítják, úgy bőg az 1807—1814-es korhadt alapjai, mint gyermek a dajkája után!

Mintha az 1848-as Poroszország terület, ipar, kereskedelem, közlekedési eszközök, műveltség és osztályviszonyok tekintetében nem volna egészen más ország, mint „az 1807—1814-es alapok" Poroszországa!

Mintha azon idő óta nem nyúlt volna bele történelmébe két egészen új osztály, az ipari proletariátus és a szabad parasztosztály, mintha az 1848-as porosz burzsoázia nem volna egészen más, mint az „alapok" idejének félénk, alázatos és hálás kispolgársága!

De mindez hasztalan. Egy derék porosznak semmit sem szabad ismernie, csak „1807—1814-es alapjait". Ezek az alapok, ezekre építenek tovább, és kész.

Az egyik legkolosszálisabb történelmi átalakulás kezdetét az egyik legparányibb látszatreform-szédelgés végévé összezsugorítani — így értik a forradalmat Ó-Poroszországban!

És ebben a hazai történelemről való önelégülten bornírt képzelgésben „mindenki egyetérteni látszott" — hálistennek persze csak Berlinben!

Tovább.

„Azok a rendek és osztályok, amelyeknek kiváltságokat és előjogokat kellett ... feladniok, s amelyekre az várt, hogy a jövőben csupán összes polgártársaikkal egyenlő jogokban részesülnek ... késznek látszottak erre — áthatva attól a meggyőződéstől, hogy a régi állapot tarthatatlanná lett, hogy saját jól felfogott érdekükben áll ..."

Nézzétek csak ezt a szelíd és szívből alázatos polgárembert, hogyan sikkasztja el megint a forradalmat! A nemesség, a papok, a bürokraták, a tisztek „késznek látszottak" kiváltságaik feladására, nem azért, mert a felfegyverzett nép rákényszerítette őket, nem azért, mert a demoralizálódás és dezorganizálódás, amely az európai forradalomtól való első ijedségben a saját soraikba feltartóztathatatlanul betört, ellenállásképtelenné tette őket — nem! A február 24-i és március 18-i békés, jóindulatú és mindkét fél számára előnyös „tranzakciók"[274] — hogy Camphausen úr szavaival éljünk

— nyomán voltak „áthatva a meggyőződéstől", hogy ez „saját jól felfogott érdekükben áll"!

A márciusi forradalom és éppenséggel február 24-e a vidéki junker, a konzisztóriumi tanácsos, a kormánytanácsos és a gárdahadnagy urak jól felfogott érdekében — ez aztán igazán falrengető ötlet!

De sajnos! „Ma már ez nem úgy van. A régi állapot haszonélvezői és hívei, akik korántsem akarnak *kötelességüknek megfelelően*" (!) „maguk is segíteni a régi omladék eltakarításában és az új ház felépítésében, csupán a régi romokat, amelyek alatt a talaj oly aggasztóan megingott, akarják megtámasztani és néhány, látszólag az új időkhöz simuló formával felcicomázni."

„Ma már ez nem úgy van" — ahogy *májusban látszott*, azaz már nem úgy van, ahogy májusban nem volt, vagyis éppúgy van, ahogy májusban volt.

Ilyen németséggel írnak a berlini „Nationalzeitung"-ban, s ráadásul még büszkék is rá.

Egyszóval: 1848 májusa és 1849 januárja csak a *látszatban* különböznek. Korábban úgy *látszott*, hogy az ellenforradalmárok belátják, mi a kötelességük, ma valóban és leplezetlenül nem látják be, és ezen siránkozik a békés polgár. Pedig az ellenforradalmároknak *kötelességük*, hogy érdekeiket saját jól felfogott érdekükben feladják! *Kötelességük*, hogy maguk vágják fel életerüket — és mégsem teszik —, így siránkozik a jól felfogott érdek embere!

És miért nem teszik meg ellenségeitek most azt, ami pedig, mint mondjátok, kötelességük?

Mert Ti magatok tavasszal nem tettétek meg a *Ti* „kötelességeteket" — mert akkor, amikor erősek voltatok, pipogyán viselkedtetek és reszkettetek a forradalomtól, amelynek naggyá és hatalmassá kellett volna tennie Titeket; mert magatok sem nyúltatok hozzá a régi omladékhoz és önelégülten tetszelegtetek magatoknak a félsiker dicsfényében! És most, amikor az ellenforradalom váratlanul megerősödött és nyakatokra hág, most, amikor a *Ti* lábatok alatt inog aggasztóan a talaj, most azt kívánjátok, hogy az ellenforradalom szolgálótok legyen, takarítsa el az omladékot, melynek eltakarításához Ti túl gyengék és túl gyávák voltatok, ő, az erős, áldozza fel magát értetek, gyengékért?

Gyermeteg bolondok, Ti! De várjatok csak egy kicsit, és felkel a nép, s *egy* hatalmas lökéssel leteríti Titeket az ellenforradalommal egyetemben, melyet most olyan tehetetlenül ugattok meg!

Köln, január 27. Első cikkünkben nem vettünk figyelembe egy körülményt, amely a „Nationalzeitung"-nak látszólag valóban mentségül szol-

gálhatna: A „Nationalzeitung" nem ír szabadon, *ostromállapot* alatt van. És ostromállapot alatt persze így kell zengenie:

„Ne késztess szólni, csak hallgatni!
Meg kell őriznem titkomat;
Egész belsőm szeretném megmutatni:
Nem tűri a sors, nem szabad"[275]!!!

Mindamellett az újságok még ostromállapot alatt sem azért jelennek meg, hogy az ellenkezőjét mondják véleményüknek, meg aztán az ostromállapot nem alkalmazható a kérdéses cikk eddig általunk szemügyre vett első felére.

Az ostromállapot nem hibás a „Nationalzeitung" dagályos, homályos stílusában.

Az ostromállapot nem hibás abban, hogy a „Nationalzeitung" március után mindenféle jámbor illúziókba ringatta magát.

Az ostromállapot semmiképpen sem kényszeríti a „Nationalzeitung"-ot arra, hogy az 1848-as forradalmat az 1807—1814-es reformok uszályhordozójává tegye.

Az ostromállapot, egyszóval, semmiképpen sem kényszeríti a „Nationalzeitung"-ot arra, hogy az 1848-as forradalom és ellenforradalom fejlődésmenetéről olyan abszurd képzetei legyenek, amilyeneket két nappal ezelőtt rábizonyítottunk. Nem a múlt, csak a jelen fölött van hatalma az ostromállapotnak.

Ezért nem vettük számba a kérdéses cikk *első* felének bírálatánál az ostromállapotot, és éppen ezért fogjuk számba venni ma.

A „Nationalzeitung", történelmi bevezetője után, a következőképpen fordul az elektorválasztókhoz:

„Arról van szó, hogy biztosítsuk az utat törő haladást, rögzítsük a vívmányokat."

Miféle „haladást"? Miféle „vívmányokat"? Azt a „haladást", hogy „ma már nem úgy van", ahogy májusban „látszott"? Azt a „vívmányt", hogy „a régi állapot haszonélvezői korántsem akarnak kötelességüknek megfelelően maguk is segíteni a régi omladék eltakarításában"? Vagy az oktrojált „vívmányokat", amelyek „a régi romokat megtámasztják és néhány, látszólag az új időkhöz simuló formával felcicomázzák"?

Az ostromállapot, tisztelt Uraim a „Nationalzeitung"-tól, nem mentség a gondolatszegénységre és a zavarosságra.

Az a „haladás", amely egyelőre olyan szépen „utat tör" magának, az a régi rendszerhez való visszatérés, és a haladás ezen útján minden nap messzebbre jutunk.

Az egyetlen „vívmány", amely megmaradt számunkra — és ez nem sajátosan-porosz, nem „márciusi" vívmány, hanem az 1848-as európai forradalom eredménye — a legáltalánosabb, a legelszántabb, a legvéresebb, a legerőszakosabb ellenforradalom, amely azonban maga is csak az európai forradalomnak egyik szakasza, s ezért csak egy új, általános és győzelmes forradalmi visszacsapásnak a nemzője.

De talán a „Nationalzeitung" ezt éppoly jól tudja, mint mi, és csak az ostromállapot miatt nem szabad megmondania? Ám halljuk:

„Mi nem akarjuk *a forradalom folytatódását;* ellenségei vagyunk minden *anarchiának*, minden *erőszakoskodásnak* és *önkénynek; törvényt*, *nyugalmat* és *rendet* akarunk."

Az ostromállapot, Uraim, legfeljebb *hallgatásra* kényszeríti Önöket, *beszélésre* sohasem. Ezt a legutóbb idézett mondatot tehát jegyzőkönyvbe vesszük: Ha az *Önök* hangja szól belőle, annál jobb; ha az ostromállapot szól belőle, akkor Önöknek nem szabad odaadniok magukat arra, hogy szócsövévé váljanak. Vagy forradalmiak Önök, vagy sem. Ha nem azok, akkor eleve ellenfelek vagyunk; ha azok, akkor *hallgatniok* kellett volna.

De Önök olyan meggyőződéssel szólnak, Önöknek olyan tisztes előéletük van, hogy nyugodtan feltehetjük: az ostromállapotnak semmi része sincs ebben a bizonygatásban.

„Mi nem akarjuk a forradalom folytatódását." Azaz: mi az ellenforradalom folytatódását akarjuk. Hiszen az erőszakos ellenforradalomból — ez történelmi tény — vagy egyáltalán nem, vagy csak a forradalom révén lehet kilábalni.

„Mi nem akarjuk a forradalom folytatódását", azaz: mi a forradalmat befejezettnek, céljához érkezettnek nyilvánítjuk. És a cél, amelyhez a kérdéses cikk megírásakor, 1849 január 21-én a forradalom elérkezett, ez a cél éppen — az ellenforradalom volt.

„Ellenségei vagyunk minden anarchiának, minden erőszakoskodásnak és önkénynek."

Tehát ellenségei annak az „anarchiának" is, amely minden forradalom után bekövetkezik az új viszonyok konszolidálódásáig, ellenségei a február 24-i és március 18-i „erőszakoskodásoknak", ellenségei annak az „önkénynek", amely kíméletlenül szétrombol egy elkorhadt állapotot, annak rozoga törvényes pilléreivel egyetemben!

„Törvényt, nyugalmat és rendet akarunk"!

Valóban, a pillanat jól van megválasztva, a „törvény, nyugalom és rend" előtti térdre borulásra, a forradalom elleni tiltakozásra, és csatlakozni az anarchia, erőszakoskodás és önkény triviális szidalmazásához! Jól van meg-

választva, éppen akkor, amikor a forradalmat szuronyok és ágyúk védelme alatt hivatalosan átbélyegzik *közönséges bűncselekménnyé*, amikor „anarchia, erőszakoskodás és önkény" királyilag ellenjegyzett rendeletek révén leplezetlen gyakorlattá válik, amikor a „törvényt", melyet a kamarilla ránk oktrojál, mindig *ellenünk*, sohasem *értünk* alkalmazzák, amikor „nyugalom és rend" abban áll, hogy az ellenforradalmat „nyugton" hagyják, hogy az helyreállíthassa a *maga* ó-porosz „rendjét".

Nem, Uraim, Önökből nem az ostromállapot szól, Önökből a berlini nyelvre lefordított leghamisítatlanabb *Odilon Barrot* szól, minden korlátoltságával, minden tehetetlenségével, minden jámbor óhajával.

Egyetlen forradalmár sem olyan tapintatlan, olyan gyermeteg, olyan gyáva, hogy a forradalmat éppen akkor tagadja meg, amikor az ellenforradalom a legragyogóbb diadalait üli. Ha nem szólhat, akkor cselekszik, és ha nem cselekedhet, akkor inkább teljesen hallgat.

De talán úgylehet, hogy a „Nationalzeitung" urai ravasz politikát követnek? Talán azért lépnek fel olyan szelíden, hogy a választások előestéjén az úgynevezett mérsékeltek egy részét még megnyerjék az ellenzék számára?

Az első naptól kezdve, hogy ránk tört az ellenforradalom, azt mondtuk, hogy mostantól már csak két párt van: a „forradalmárok" és az „ellenforradalmárok"; már csak két jelszó: „a demokratikus köztársaság" vagy „az abszolút monarchia".* Mindaz, ami e kettő között van, nem párt többé, hanem puszta frakció. Az ellenforradalom mindent megtett kijelentésünk igazolására. A választások szolgálnak e kijelentésünk legfényesebb bizonyítékául.

És ilyenkor, amikor a pártok ennyire élesen szembenállnak egymással, amikor a legelkeseredettebb harc dúl, amikor csak a szervezett szoldateszka nyomasztó túlereje akadályozza meg, hogy a harcot fegyverrel lehessen megvívni — ilyenkor minden közvetítő politika megszűnik. Aki ilyenkor Odilon Barrot szerepét képes játszani, annak magának is egy Odilon Barrot-nak kell lennie.

A mi berlini Barrot-inknak azonban megvannak a maguk fenntartásai, feltételei, értelmezései. Üvöltők[262] ők, azonban korántsem egyszerűen üvöltők; ők egy „Azaz"-zal üvöltők, a halk ellenzékből való üvöltők:

„Mi *azonban új* törvényeket akarunk, ahogyan azt a felébredt szabad népszellem és az egyenjogúság alapelve megköveteli; mi egy *igazi demokratikus-alkotmányos rendet*" (azaz egy igazi képtelenséget) „akarunk; mi olyan nyugalmat akarunk, amely *többre* támaszkodik, mint szuronyokra és ostrom-

* *V. ö. 116. old. — Szerk.*

állapotokra; amely a kedélyeknek politikailag és erkölcsileg" (!) „megalapozott lecsillapítása, s amelyet ama tettekkel és intézményekkel szavatolt meggyőződés hoz létre, hogy a nép minden osztályának joga stb. stb."

Megkímélhetjük magunkat attól a fáradságtól, hogy ezt az ostromállapotos mondatot végig leírjuk. Elég az hozzá, az urak nem a forradalmat „akarják", hanem csupán egy kis csokrot akarnak kiválogatni a forradalom *eredményeiből;* némi demokráciát, de némi alkotmányosságot is, néhány új törvényt, a hűbéri intézmények kiküszöbölését, polgári egyenlőséget stb. stb.

Más szóval, az urak a „Nationalzeitung"-tól meg a berlini ex-baloldali urak[276], akiknek ez a sajtószervük, hajszálpontosan azt akarják elérni az ellenforradalomtól, ami miatt az ellenforradalom szétkergette őket.

Semmit nem tanultak, semmit nem felejtettek![277]

Ezek az urak csupa olyan dolgot „akarnak", amelyeket sohasem fognak elérni másként, mint egy új forradalommal. Egy új forradalmat pedig nem akarnak.

Ámde egy új forradalom egészen más dolgokat is hozna nekik, mint amelyeket a fenti szerényen-polgári követelések tartalmaznak. És ezért az uraknak teljesen igazuk van, ha nem akarnak forradalmat.

A történelmi fejlődés azonban, s ez a legjobb, nem sokat törődik azzal, hogy a Barrot-k mit „akarnak" vagy nem „akarnak". Az eredeti, párizsi Barrot február 24-én szintén csak egészen szerény reformokat „akart" kivívni, és nevezetesen egy miniszteri tárcát a maga számára; s alighogy mindkettőt megkaparintotta, összecsaptak felette a hullámok, és egész erényes, kispolgári kíséretével együtt eltűnt a forradalmi vízözönben. Most is, amikor végül ismét megkaparintott egy minisztériumot, ismét „akar" egyetmást; de abból, amit akar, semmi sem történik meg. Öröktől fogva ez volt a Barrot-k sorsa. És így járnak majd a berlini Barrot-k is.

Ostromállapottal vagy anélkül tovább fogják untatni a közönséget jámbor óhajaikkal, legfeljebb papíron visznek keresztül néhányat ezen óhajok közül, és végül vagy a korona vagy a nép nyugállományba küldi őket. De mindenképpen nyugállományba kerülnek.

Die Berliner „Nationalzeitung" an die Urwähler

A megírás ideje: 1849 január 25., 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 26. (205.) sz., 28. (207.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A párizsi állapot

Párizs, január 28. A népfelkelés veszélyét egyelőre elhárította az, hogy a kamara a klubtilalom sürgőssége *ellen*, azaz egyáltalában a klubtilalom ellen szavazott.[278] Ámde egy új veszély fenyeget: *az államcsíny veszélye.*

Olvassuk el a mai „National"-t[79], és mondjuk meg, nem világlik-e ki *mindegyik sorából* az államcsínytől való félelem.

„A mai szavazás halálos csapás a kabinetre, s most próbáljanak Odilon Barrot, Faucher urak és tutti quanti* továbbra is ragaszkodni tárcájukhoz" —

Idáig a „National" még kedélyesnek látszik. De hallgassuk meg a mondat befejező részét:

— „anélkül, hogy nyíltan fellázadnának az alkotmány szelleme és betűi ellen!"

És mit bánnák azt Odilon Barrot, Faucher urak és tutti quanti, hogy ez nyílt lázadás az alkotmány ellen! Mióta rajong Barrot meg Faucher az 1848-as alkotmányért!

A „National" már nem *fenyegeti* a minisztereket, hanem bebizonyítja nekik, hogy távozniok kell, bebizonyítja az elnöknek, hogy menesztenie kell őket. S mindezt olyan országban, ahol a miniszterek lemondása egy ilyen szavazás után harminc esztendeje magától értetődik!

A köztársasági elnök, mondja a „National", remélhetőleg be fogja látni, hogy a többség és a kabinet között teljes a széthúzás, hogy a kabinet menesztésével szorosabbá fűzi a köteléket önmaga és a többség között, hogy a közte és a többség közti jó egyetértésnek csak egy akadálya van: a kabinet.

Igen, a „National" igyekszik a kormánynak aranyhidat verni a visszavonuláshoz: azt kívánja, hogy a miniszterek elleni vádat ejtsék el. Elegendő büntetés a szavazás is. E végső eszközt pedig tegyék félre arra az esetre, ha a miniszterek egy befejezett ténnyel valóban megsértenék az alkotmányt.

Igen, kiált fel végül, minden arra *kötelezi* a kabinetet, hogy visszavonuljon; tulajdon szavai annyira kötik, hogy azt hisszük, aligha meri megtartani

---

* — mindahányan — *Szerk.*

a hatalmat. Barrot úr ma este kijelentette, hogyha a sürgősséget elvetik, akkor *maga a gyűlés* vállalja a felelősséget az eseményekért. Jól van, ahol a felelősség megszűnik, ott meg kell szűnnie a hatalomnak is. Ha a kabinet nem akar felelősséget vállalni az eseményekért, nem is dirigálhatja őket. Barrot úr a lemondását a szószéken szögezte le azzal, hogy elhárította a felelősséget.

Egyszóval: a „National" nem hisz sem abban, hogy a kormány önként lemond, sem pedig abban, hogy az elnök a kormányt meneszteni fogja.

Ha azonban a kormány dacolni akar a gyűlés szavazatával, nem marad más hátra számára, mint — *az államcsíny*.

A nemzetgyűlés feloszlatása és a monarchikus restaurációnak katonai erővel való előkészítése, ez lappang a „National"-nak a kormány maradásától való félelme mögött.

Ezért kérik a népet a „National" meg a vörös lapok, hogy mindenképpen őrizze meg nyugalmát, semmiképpen se adjon ürügyet a beavatkozásra, mert minden zendülés csak a bukófélben levő kabinetet támogatná, csak a royalista ellenforradalmat szolgálná.

Hogy az államcsíny mindjobban közeledik, bizonyítják a Changarnier és a garde mobile[279] tisztjei közötti incidensek. Cavaignac boucher-inak* semmi kedvük, hogy egy royalista csínyhez használtassák fel magukat; ezért fel akarják oszlatni őket; ők zúgolódnak, Changarnier pedig szétverésükkel fenyegetőzik, és letartóztatja tisztjeiket.

Látszólag a helyzet bonyolódik; valójában azonban nagyon is egyszerűvé válik, olyan egyszerűvé, amilyen minden forradalom előestéjén lenni szokott.

A gyűlés és az elnök meg miniszterei közötti konfliktus kitört. Franciaország nem létezhet tovább annak a tehetetlenségnek az uralma alatt, amely 10 hónapja kormányozza; a deficit, a nyomott ipari és kereskedelmi állapot, az adóprés, mely tönkreteszi a mezőgazdaságot, napról napra elviselhetetlenebb; nagy, lényegbevágó intézkedések egyre sürgetőbbé lesznek, s minden új kormány mindig tehetetlenebb és tétlenebb, mint az előző; míg végül Odilon Barrot a végletekig vitte a tétlenséget, és hat hét alatt abszolút semmit sem csinált.

Ámde ezzel nagyon leegyszerűsítette a helyzetet. Ő utána már nem lehetséges a tisztes köztársaságnak semmiféle kormánya. A vegyes kormányok (a provizórium és a végrehajtó bizottság[114]), a „National" kormánya, a régi baloldal kormánya — mindez szerepelt már, mindez lejáratta magát és el-

* — mészárosainak — *Szerk.*

kopott. Most Thiers kerül sorra, Thiers pedig a leplezetlen monarchikus restauráció.

Monarchikus restauráció vagy — *vörös köztársaság*, ez most az egyetlen alternatíva Franciaországban. A válság még elhúzódhat néhány hétig, de ki kell törnie. S úgy látszik, hogy Changarnier-Monk a maga háromszázezer emberével, akik 24 órára teljesen rendelkezésére állnak, szintén nem akar tovább várni.[280]

Innen a „National" félelme. Felismeri, hogy képtelen úrrá lenni a helyzeten; tudja, hogy a kormányzat minden erőszakos megváltoztatása az ő legádázabb ellenségeit juttatja uralomra, hogy mind a monarchia, mind a vörös köztársaság alatt el van veszve. Innen a sóvárgása egy békés tranzakció után, innen az udvariassága a miniszterek iránt.

Igen hamar meglátjuk, hogy a vörös köztársaság végleges győzelméhez szükség van-e arra, hogy Franciaország egy rövid időre keresztülmenjen a monarchikus szakaszon. Ez lehetséges, de nem valószínű.

De az biztos, hogy a tisztes köztársaság minden eresztékében recsegropog, s utána — még ha lesz is előbb néhány kisebb közjáték — már csak a *vörös köztársaság* lehetséges.

Zustand in Paris

A megírás ideje: 1849 január 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 31. (209.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A párizsi helyzet]

Köln, január 30. Amikor tegnap reggel különkiadásban hírt adtunk a Párizsban még csak kitörőben levő viharról, az első kamara[134] üvöltő[262] elektorválasztói ezt írták röplapunk alá: *Ez hazugság! Nem fogtok ránk ijeszteni!* és más ehhez hasonló polgári szitkozódásokat.

E szerencsétlenek különkiadásunkat puszta választási fogásnak tekintették, mintha az első kamara és hozzá a második kamara meg ráadásul az egész porosz mozgalom az európai forradalom történetének meghamisítására késztethetne minket!

Stupp az első kamara elektora! Von *Wittgenstein* pénztőkés az első kamara elektora! Von *Groote* kancellista az első kamara elektora! S mégis újra bömbölni merészel Párizsban a forradalmi fenevad! Quelle horreur!*

M i számunkban** a párizsi helyzetről többek közt ezt mondottuk:

„A népfelkelés veszélyét egyelőre elhárította az, hogy a kamara a klubtilalom sürgőssége *ellen*, azaz egyáltalában a klubtilalom ellen szavazott. Ámde egy új veszély fenyeget: *az államcsíny veszélye*... Ha a kormány dacolni akar a gyűlés szavazatával, nem marad más hátra számára, mint — *az államcsíny*. A nemzetgyűlés feloszlatása és a monarchikus restaurációnak katonai erővel való előkészítése, ez lappang a »National«-nak a kormány maradásától való félelme mögött... Hogy az államcsíny mindjobban közeledik, bizonyítják a Changarnier és a garde mobile tisztjei közötti incidensek... Látszólag a helyzet bonyolódik; valójában azonban nagyon is egyszerűvé válik, olyan egyszerűvé, amilyen minden forradalom előestéjén lenni szokott. A gyűlés és az elnök meg miniszterei közötti konfliktus kitört... *Monarchikus restauráció vagy — vörös köztársaság*, ez most az egyetlen alternatíva Franciaországban ... A tisztes köztársaság minden eresztékében recseg-ropog, s utána — még ha lesz is előbb néhány kisebb közjáték — már csak a *vörös köztársaság* lehetséges."

A különkiadásban 29-ére jeleztük a válságot.

---

* — Micsoda szörnyűség! – *Szerk.*

** *V. ö. 199–201. old.* — *Szerk.*

Az alant közölt, 29-én kelt párizsi tudósítások meg fogják mutatni olvasóinknak, mennyire pontosak voltak tudósításaink, s mennyire találóan és helyesen ábrázoltuk ma a francia helyzetet.

[Die Situation in Paris]

A megírás ideje: 1849 január 30.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 január 31. (209.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Kölnische Zeitung" a választásokról[249]

Köln, január 30. Végre a „Kölnische Zeitung"[24] is kapott választási tudósításokat, méghozzá olyan tudósításokat, amelyek némi balzsamot hintenek sebeire.

„A demokrata választási tudósítások", kiált fel örömittasan Dísz-Brüggemann, „a demokrata választási tudósítások" (azaz a „Neue Rheinische Zeitung") *„hallatlanul felvágtak*. Most *mindenfelől* befutnak hozzánk a reklamációk."

Mindenfelől! A „Kölnische" agyon fog nyomni minket „reklamációinak" a súlyával! Két oldalnyi sűrűn telenyomott választási jelentés, melyeknek mindegyike a „Neue Rheinische Zeitung" egy-egy „hallatlan felvágását", mindegyike a konstitucionalisták egy-egy győzelmét bizonyítja — ez fogja a legbíborabb szégyenpírt arcunkba kergetni?

Ellenkezőleg.

„Most mindenfelől befutnak hozzánk a reklamációk."

Dísz-Brüggemann nem „vág fel". Csakugyan befutott hozzá summa summárum *négy* teljes reklamáció: nyugatról (Trier), északról (Hamm), délről (Siegburg) és keletről (Arnsberg)! Nos, hát nem futnak be „mindenfelől reklamációk" „a demokrata választási tudósítások hallatlan felvágása" ellen!

Egyelőre hagyjuk meg neki ezt az örömet, hadd higgye, hogy e négy döntő helyen a konstitucionalisták győztek. Örömét úgyis megkeseríti az a fájdalom, hogy a „tömegek félrevezethetősége" folytán egyes helyeken a konstitucionalisták mégiscsak alulmaradtak.

A konstitucionalisták naiv beismerése ez, hogy az *ő érdekükben* a „tömegek" nem „vezethetők félre"!

Egy vigasza mégiscsak marad a „Kölnische Zeitung"-nak. S milyen vigasz? Az a vigasz, hogy a „Deutsche Zeitung"[196] koblenzi tudósítója társa a szenvedésben, s e balszerencsés konstellációban kimondta az ideillő szavakat, melyek méltók arra, hogy a „Kölnische Zeitung" első hasábjain szerepeljenek:

„Jegyezzétek meg, hogy a *politikai kérdés* ezen a ponton is, mint mindenütt, eltörpül a szociális kérdés mellett, hogy *teljesen feloldódik benne*."

Még néhány nappal ezelőttig a „Kölnische Zeitung" mit sem akart tudni a szociális kérdésről. Sohasem, vagy legfeljebb bizonyos frivolitással (már amennyire a „Kölnische" képes a frivolitásra) hozta szóba e túlvilági lényt. Istentelenül, hitetlenül, szabadelvűen viselkedett vele szemben. S ekkor egyszerre csak úgy jár, mint az „Ezeregyéjszaka" halásza: miként a halász előtt ott termett a tenger fenekéről kihalászott, felnyitott edényből kiemelkedő óriási szellem, oly fenyegetőn jelenik meg a remegő „Kölnische" előtt a választási urnából hirtelen kilépő „szociális kérdés" óriáskísértete. Dísz-Brüggemann ijedten rogy térdre; utolsó reménye szertefoszlik, a kísértet *egy* kortyintással elnyeli — jogtalajokkal és tartozékaival egyetemben — az ő éveken át gyöngéden dédelgetett egész „politikai kérdését".

Íme, a „Kölnische Zeitung" bölcs politikája. *Politikai* vereségét *szociális* vereségével igyekszik szépítgetni.

E felfedezés, hogy nemcsak politikai, hanem szociális téren is vereséget szenvedett, ez a „Kölnische" legnagyobb elektorválasztási tapasztalata!

Vagy talán a „Kölnische Zeitung" már korábban is lelkesedett a „szociális kérdésért"?

Valóban, LVI. Montesquieu kijelentette a „Kölnische Zeitung"-ban, hogy a szociális kérdés végtelenül fontos, és az oktrojált alkotmány[134] elismerése a szociális kérdés megoldása.*

Az oktrojált alkotmány elismerése — de hiszen mindenekelőtt ez az, amit a „Kölnische Zeitung" a *„politikai* kérdésnek" nevez.

A választások *előtt* tehát a szociális kérdés oldódott fel a *politikaiban*, a választások után a politikai kérdés oldódik fel a *szociálisban*. Ez tehát a különbség, ez az elektorválasztási tapasztalat, hogy a választások *után* éppen a fordítottja helyes *annak*, ami a választások *előtt* szentírás volt.

„A politikai kérdés feloldódik a szociálisban!"

Hagyjuk figyelmen kívül, hogy mi már a választások előtt a lehető legkézzelfoghatóbban kifejtettük, hogy „szociális kérdésről" mint olyanról nem is beszélhetünk, hogy minden osztálynak megvan a maga *saját* szociális kérdése, és hogy egy meghatározott osztály eme szociális kérdésével egyszersmind egy meghatározott politikai kérdés is adva van ennek az osztálynak a számára.** Hagyjuk mindezeket a meggondolatlan széljegyzeteket a komoly, megbízható kölni asszonysággal szemben figyelmen kívül, és kövessük, amennyire csak lehetséges, e jellemes és mélyértelmű lapnak a gondolatmenetét és beszédmodorát.

---

* *V. ö. 174. old. — Szerk.*

** *V. ö. 181—187. old. — Szerk.*

Szociális kérdésen a „Kölnische Zeitung" ezt a kérdést érti: Hogyan lehet segíteni a kispolgárságon, a parasztokon és a proletariátuson?

S most, amikor az elektorválasztásokon a kispolgárság, a parasztok és a proletárok emancipálták magukat a nagyburzsoáziától, a felsőbb nemességtől és a felsőbb bürokráciától, most így kiált fel a „Kölnische Zeitung": „A politikai kérdés feloldódik a szociálisban!"

Szép vigasz a „Kölnische" számára! Tehát az, hogy a munkások, a parasztok és a kisebb polgárok eklatáns többséggel kiütötték a nyeregből a „Kölnische Zeitung" nagypolgári és egyéb nagytekintélyű konstitucionalista jelöltjeit, — az nem a „konstitucionalisták" veresége, hanem csupán a „szociális kérdés" győzelme! Hogy a konstitucionalistákat megverték, nem azt bizonyítja, hogy a demokraták győztek, hanem azt, hogy az anyagi kérdések kiszorították a politikát a játszmából.

Íme, a szomszédos publicista[281] mélyenszántó alaposságal Ezek a kispolgárok, akik a tönk szélén állnak, talán az oktrojált alkotmányért rajonganak? Ezek a parasztok, akiket emitt a jelzálogok meg az uzsora, amott a feudális terhek fojtogatnak, talán a finánc- és feudális bárókért, tulajdon elnyomóikért lelkesednek, amikor éppen ezeknek a javára és hasznára van kiagyalva az oktrojált alkotmány? S éppenséggel ezeknek a proletároknak, akik egyidejűleg szenvednek bürokratáink szabályozódühétől és burzsoáziánk profitdühétől, nekik talán okuk van örülni azért, hogy az oktrojált alkotmány újabb kötelékkel fűzi egybe a népszipolyozóknak e két osztályát?

Mindenekelőtt nem az-e mindhárom osztály érdeke, hogy megszűnjék az első kamara, mely nem őket, hanem közvetlen ellenfeleiket és elnyomóikat képviseli?

Valóban, a „Kölnische Zeitung"-nak igaza van: A szociális kérdés elnyeli a politikait, a politikai mozgalomba újabban belépett osztályok a „szociális kérdés" érdekében tulajdon politikai érdekük ellen és az oktrojált alkotmány mellett fognak szavazni!

Találhatnak-e a kispolgárok és a parasztok, s éppenséggel a proletárok jobb államformát érdekeik képviseletére a demokratikus köztársaságnál? Nem éppen ezek az osztályok-e az egész társadalom legradikálisabb, legdemokratikusabb osztályai? Nem a proletariátus-e éppen a sajátlag *vörös* osztály? — Mindegy, kiáltja a „Kölnische", a szociális kérdés elnyeli a politikait.

A „Kölnische" szerint a szociális kérdés győzelme egyúttal az oktrojált alkotmány győzelme.

De a „Kölnische Zeitung" „szociális kérdése" csakugyan egészen eredeti természetű. Olvassuk el a „Kölnische Zeitung" beszámolóját az első ka-

mara választásairól[282] és „szerencsés kimenetelükről", mely abban áll, hogy Joseph Dumont úr elektor lett. A „Kölnische Zeitung" tulajdonképpeni szociális kérdése ezzel persze megoldódott, és e tény mellett eltűnnek mindazok az alárendelt „szociális kérdések", amelyek a plebejus második kamara választásai alkalmával esetleg felmerülhetnének.

Nehogy a Párizsban e pillanatban fenyegetően felkerekedő világtörténelmi „szociális kérdés" vihara kíméletlenül összeroppantsa a „Kölnische Zeitung" törékeny „szociális kérdését"!

Die „Kölnische Zeitung" über die Wahlen

A megírás ideje: 1849 január 30.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 1. (210.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Camphausen[249]

Köln, február 3. Teljesen biztos forrásból értesülünk arról, hogy a Brandenburg-kormány a kamara megnyitása előtt lemond, és a kamarák megnyitásakor új miniszterelnökként Camphausen úr fog nekik bemutatkozni.

Biztosak voltunk abban, hogy ilyesmi van készülőben, amikor néhány nappal ezelőtt a hétpróbás államférfiú itteni barátai azt a hírt terjesztették róla, hogy megelégelte a politikai mozgalmat:

„Beleuntam az egészbe;
Minek mind e kín, e kéj?
Édes béke,
Jöjj, ó jöjj, szívembe térj!"[283]

és ezért ismét vissza kíván vonulni házias csendéletébe, hogy elmélkedéseit a zsiradékspekuláció kevésbé izgalmas területére korlátozza.

Mindenkinek, aki tisztában van a helyzettel, világosan látnia kellett: Camphausen úr szükségét érezte, hogy újból felszólíttassa magát a korona megmentésére és „saját nagylelkűségén megindulva", közismert méltósággal másodszor is eljátssza „az alkotmányos trón bábájának" a szerepét.

A kamara polgári ellenzéke ujjongani fog ezen a parlamentáris „győzelmen". A németek feledékenyek és könnyen megbocsátanak. Ugyanaz a baloldal[276], amely tavaly Camphausen úr ellenzéke volt, hivatalba lépését a korona nagy engedményeként hálásan fogja üdvözölni.

De hogy a nép ne hagyja magát megint rászedni, röviden elismételjük e gondolkodó államférfiú[147] legkiemelkedőbb hőstetteit.

Camphausen úr feltámasztotta a március 18-án eltemetett *egyesült Landtagot*[148], és kiegyezett vele a jövendőbeli alkotmány néhány alapfeltételében.[101]

Camphausen úr ezáltal kiegyezett a *jogtalajban*, azaz a forradalom közvetett tagadásában.

Camphausen úr továbbá a *közvetett választásokkal*[141] boldogított bennünket.

Camphausen úr ismét megtagadta a forradalmat, megtagadván annak

egyik fő eredményét azzal, hogy a porosz herceg menekülését tanulmányúttá változtatta és visszahívta őt Londonból.[143]

Camphausen úr úgy szervezte meg a polgárőrséget, hogy az a nép felfegyverzése helyett eleve egy osztályfelfegyverzéssé vált s népet és polgárőrséget ellenségesen szembeállított egymással.

Camphausen úr ugyanakkor eltűrte azt, hogy az ó-porosz bürokrácia és hadsereg újjászerveződött és napról napra alkalmasabbá lett ellenforradalmi államcsínyek előkészítésére.

Camphausen úr hagyta, hogy az úgyszólván fegyvertelen lengyel parasztok ellen az emlékezetes srapnelmészárlásokat[144] véghezvigyék.

Camphausen úr háborút kezdett Dániával[94] azért, hogy megszabaduljon a túltengő honfierőtől[145] és ismét népszerűvé tegye a porosz gárdát. Amikor ezt a célt elérték, minden erejével segített a szennyes malmői fegyverszünetet Frankfurtban elfogadtatni, amire Wrangel berlini bevonulásához volt szükség.

Camphausen úr beérte néhány reakciós ó-porosz törvénynek a Rajnatartományban való eltörlésével, ellenben az összes régi tartományokban érintetlenül hagyta az egész rendőrállami Landrecht-törvényhozást[162].

Camphausen úr volt az első, aki Németországnak — akkor még határozottan forradalmi — egysége ellen intrikált, amikor először is a frankfurti nemzetgyűlés mellett egybehívta a maga berlini kiegyező-parlamentjét[142], majd pedig minden módon a frankfurti gyűlés határozatai és befolyása ellen munkálkodott.

Camphausen úr azt kívánta gyűlésétől, hogy alkotmányozói mandátumát pusztán „kiegyezői" mandátumra korlátozza.

Camphausen úr továbbá azt kívánta tőle, hogy intézzen egy feliratot a koronához, melyben ezt elismeri — mintha tetszés szerint elnapolható és feloszlatható alkotmányos kamara lenne.

Camphausen úr továbbá azt kívánta tőle, hogy tagadja meg a forradalmat, sőt ebből kabinetkérdést is csinált.

Camphausen úr azon alkotmánytervezetet[284] terjesztette gyűlése elé, amely körülbelül egy szinten áll az oktrojált alkotmánnyal[134], s amely annak idején az általános felháborodás viharát keltette.

Camphausen úr azzal kérkedett, hogy a közvetítés minisztere volt, amely közvetítés nem volt egyéb, mint közvetítés a korona és a burzsoázia közt a nép együttes elárulására.

Camphausen úr végül távozott, amikor ez az általa közvetített árulás tető alá került és megérett arra, hogy a tett kormánya és konstáblerei[49] átültessék a gyakorlatba.

Camphausen úr küldött lett az úgynevezett központi hatalomnál és az is maradt az összes kormányok alatt. Küldött maradt akkor is, amikor Bécsben horvát[76], rutén[229] és román csapatok német területet sértettek meg, Németország első városát tűz alá vették, felgyújtották, s felháborítóbb módon bántak el vele, mint Tilly Magdeburggal. Ő küldött maradt és a kisujját sem mozdította.

Camphausen úr küldött maradt Brandenburg alatt, ilymódon ő is részt vett a porosz ellenforradalomban és odaadta nevét a legújabb porosz körözvényhez[285], mely nyíltan és leplezetlenül a régi szövetségi gyűlés visszaállítását kívánja.

Camphausen úr most, végül, átveszi a kormányt, hogy fedezze az ellenforradalmárok visszavonulását, és hosszabb időre biztosítsa számunkra a novemberi és decemberi vívmányokat.

Íme néhány a Camphausen-féle hőstettek közül. Ha most miniszter lesz, sietni fog e listát gyarapítani. Mi a magunk részéről lehetőleg pontos könyvelést fogunk erről vezetni.

Camphausen

A megírás ideje: 1849 február 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 4. (213.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Zwei
politiſche Prozeſſe.

Verhandelt vor den Februar-Aſſiſen in Köln.

I.

Der erſte Preßprozeß der Neuen Rheiniſchen Zeitung.

II.

Prozeß des Kreis-Ausſchuſſes der rheiniſchen Demokraten.

Köln, 1849.
Verlag der Expedition der Neuen Rheiniſchen Zeitung.

A „Két politikai per" címlapja

A „Neue Rheinische Zeitung" első sajtópere[286]

[*Karl Marx védőbeszéde*]

Esküdt Uraim! A mai pernek bizonyos fontossága van azért, mert a Code pénal[100] 222. és 367. cikkelyei, amelyekre a „Neue Rheinische Zeitung" elleni vád hivatkozik, az egyetlenek, amelyeket az államhatóság számára a rajnai törvényhozás kínál, hacsak nem forog fenn a zendülésre való közvetlen felhívás.

Önök mindannyian tudják, hogy a parquet* milyen egészen különös előszeretettel üldözi a „Neue Rheinische Zeitung"-ot. Mostanáig azonban minden serénysége ellenére sem sikerült más vétségekkel megvádolnia bennünket, mint a 222. és a 367. cikkelybe ütközőkkel. Ezért a sajtó érdekében szükségesnek tartom, hogy tüzetesebben kitérjek ezekre a cikkelyekre.

Ámde mielőtt jogi fejtegetésbe bocsátkoznék, legyen szabad egy személyes jellegű megjegyzést tennem. Az ügyészség *közönségességnek* nevezte az inkriminált cikk** következő részét: „Netán Zweiffel úr egybeköti a végrehajtó hatalmat a törvényhozóival? Talán a főügyész babérainak kell a népképviselő pőreségeit eltakarni?" Uraim! Lehet valaki nagyon jó főügyész és ugyanakkor rossz népképviselő. Talán csak azért jó főügyész, mert rossz népképviselő. Az ügyészség, úgy látszik, nemigen járatos a parlamentek történetében. Az összeférhetetlenség kérdése, amely olyan nagy helyet foglal el az alkotmányos kamarák tárgyalásaiban — min alapul ez? A végrehajtó hatalom hivatalnokai iránti bizalmatlanságon, azon a gyanún, hogy a végrehajtó hatalom hivatalnoka a társadalom érdekét könnyen feláldozza a fennálló kormány érdekének, s ennélfogva bármi másnak inkább alkalmas, mint népképviselőnek. Hát még egy államügyész pozíciója? Melyik országban nem tartották volna ezt összeegyeztethetetlennek a népképviselő tisztségével? Emlékeztetem Önöket azokra a támadásokra, amelyeket a francia és a

* — ügyészség — *Szerk.*

** *V. ö. 5. köt. 154—156. old.* — *Szerk.*

belga sajtóban, a francia és a belga kamarákban Hébert, Plougoulm, Bavay ellen intéztek, s amelyek éppen a főállamügyészi és a képviselői minőségnek egy személyben való ellentmondásos egybekötését kifogásolták. Soha ezek a támadások nem vontak maguk után törvényszéki vizsgálatot, még Guizot alatt sem, s Lajos Fülöp Franciaországát, Lipót Belgiumát az alkotmányos mintaállamoknak tekintették. Angliában persze más a helyzet az attorney generallel* meg a solicitor generallel**. Ámde az ő pozíciójuk lényegesen különbözik a procureur du roi*** pozíciójától. Ők már többé-kevésbé bírósági hivatalnokok. Mi, Uraim, nem vagyunk konstitucionalisták, de az ellenünk vádat emelő uraknak az álláspontjára helyezkedünk, hogy őket saját terepükön saját fegyvereikkel verjük meg. Ezért hivatkozunk az alkotmányos szokásra.

Az ügyészség a parlamentek történetének egy nagy szakaszát meg akarja semmisíteni — egy morális közhellyel. A közönségességet illető szemrehányását határozottan visszautasítom, s tudatlanságával magyarázom.

Most áttérek a jogi kérdés taglalására.

Már védőm° bebizonyította Önöknek, hogy az 1819 július 5-i porosz törvény[287] nélkül a Zweiffel főügyész megsértése miatt emelt vádnak eleve nem lehetett volna helyt adni. A Code pénal 222. cikkelye csupán *„outrages par paroles"-ról, szóbeli* sértésekről szól, nem pedig írottakról vagy nyomtatottakról. Ámde az 1819-es porosz törvény a 222. cikkely kiegészítésére, nem pedig hatálytalanítására volt hivatva. A porosz törvény a 222. cikkelyben kiszabott büntetést csak azokban az esetekben terjesztheti ki írásbeli sértésekre, amelyekben a Code azt a szóbeli sértésekre kiszabja. Az írásbeli sértéseknek ugyanolyan körülmények és feltételek között kell megtörténniök, amilyeneket a 222. cikkely szóbeli sértésekre vonatkozóan előfeltételez. Ezért szükség van a 222. cikkely értelmének pontosabb meghatározására.°°

---

* — főügyésszel — *Szerk.*

** — koronaügyésszel — *Szerk.*

*** — királyi ügyész — *Szerk.*

° Schneider II. — *Szerk.*

°° A 222. cikkely szó szerint így hangzik: „Lorsqu'un ou plusieurs magistrats de l'ordre administratif ou judiciaire auront reçu dans *l'exercice de leurs fonctions ou à l'occasion de cet exercice* quelque outrage par paroles tendant à inculper leur honneur ou leur délicatesse, celui qui les aura ainsi outragés sera puni d'un emprisonnement d'un mois à deux ans." [Ha a közigazgatási vagy a bírói rendből egy vagy több hatósági személyt *hivataluk gyakorlásában vagy gyakorlása alkalmából* valamilyen szóbeli sértés ér, amelynek célja becsületüknek vagy érzékenységüknek megtámadása, akkor az, aki őket ilymódon megsértette, egy hónaptól két évig terjedő bebörtönzéssel büntettetik.] — *A „Neue Rheinische Zeitung" jegyzete.*

A 222. cikkely indokolásában (Exposé par M. le conseiller d'Etat Berlier, séance du février 1810*) ezt olvashatjuk:

„Il ne sera donc ici question que des *seuls outrages* qui compromettent la *paix publique* c.-à-d. de ceux dirigés contre les fonctionnaires ou agents publics dans l'exercice ou à l'occasion de l'exercice de leurs fonctions; dans ce cas ce n'est plus un particulier, c'est l'ordre public qui est blessé... La hiérarchie politique sera dans ce cas prise en considération: celui qui se permet des *outrages ou violences* envers un officier ministériel est coupable sans doute, mais il commet un moindre *scandale* que lorsqu'il outrage un magistrat."

Ami magyarán ezt jelenti: „Itt tehát *csupán azon* sértésekről lesz szó, amelyek a *közrendet*, az ország békéjét veszélyeztetik, vagyis a hivatalnokokat vagy hivatalos közegeket hivataluk gyakorlásában vagy gyakorlása alkalmából érő sértésekről; ilyen esetben már nem magánszemélyen, hanem a közrenden esik sérelem... A politikai hierarchia veendő ilyen esetben figyelembe: aki egy igazságügyi közeggel szemben ragadtatja el magát sértésekre vagy tettlegességekre, az kétségtelenül bűnös, de kisebb botrányt okoz, mint ha egy bírót sértene meg."

Látják ebből az indokolásból, Uraim, hogy mi volt a szándéka a törvényhozónak a 222. cikkellyel. A 222. cikkely „*csupán*" a hivatalnokoknak olyan megsértésére alkalmazható, amelyek a közrendet, az ország békéjét veszélyeztetik, kérdésessé teszik. De mikor van veszélyben a közrend, a paix publique? Csupán akkor, ha zendüléssel akarják megdönteni a törvényeket vagy megzavarják a fennálló törvények megvalósítását, azaz, ha ellenszegülnek a törvényt végrehajtó hivatalnoknak, ha megszakítják, megzavarják egy tisztjét gyakorló hivatalnok *hivatali ténykedését*. Ez az ellenszegülés megállhat a puszta zúgolódásnál, a sértő szavaknál; ám elmehet a tettlegességig, az erőszakos szembehelyezkedésig. Az outrage, a sértés, csak legalsó foka a violence-nak, a szembehelyezkedésnek, az erőszakos ellenszegülésnek. Ezért mondja az indokolás: „outrages *ou* violences", „sértések *vagy* tettlegességek". Fogalmilag a kettő azonos; a violence, a tettlegesség, csupán a súlyosabb formája a tisztjét gyakorló hivatalnok ellen elkövetett outragenak, sértésnek.

Ez az indokolás tehát feltételezi: 1., hogy a hivatalnokot hivatali ténykedésének gyakorlása közben sértették meg; 2., hogy *személyes jelenlétében* sértik meg. Semmiféle más esetben nem következik be a közrend valóságos megzavarása.

---

* — Előterjesztve Berlier államtanácsos úr által, 1810 februári ülés — *Szerk.*

Ugyanezt az előfeltételezést megtalálják azon egész szakaszban, amelynek tárgya „outrages et violences envers les dépositaires de l'autorité et de la force publique", vagyis „sértések és tettlegességek a közhatalom és a karhatalom letéteményeseivel szemben". E szakasz különböző cikkelyei a szembehelyezkedés következő rangsorát állapítják meg: arcfintorok, szavak, fenyegetések, tettlegességek; magukat a tettlegességeket ismét megkülönböztetik egymástól súlyosságuk foka szerint. Végül mindezek a cikkelyek a büntetés megszigorításáról intézkednek arra az esetre, ha a szembehelyezkedésnek e különböző formái törvényszéki tárgyaláson fordulnak elő. Az itt okozott *„botrány"* számít a legnagyobb botránynak, ez zavarja meg a legkirívóbban a törvények végrehajtását, a paix publique-et.

Ennélfogva a 222. cikkely a hivatalnokoknak *írásbelileg* való megsértésére csak ott alkalmazható, ahol írásbeli sértések 1. a hivatalnok személyes jelenlétében, 2. hivatalának gyakorlása közben elképzelhetők. Uraim, a védőm felhozott Önöknek egy ilyen példát. Ő maga a 222. cikkely hatálya alá esne, ha például most, az esküdtszéki tárgyalás közben, írásbeli beadványban megsértené az elnököt stb. Ellenben olyan újságcikkre, amely jóval a hivatali ténykedés végrehajtása után, a tisztjét gyakorló hivatalnok távollétében követi el a „sértést", semmiféle körülmények között sem alkalmazható sehogyan se a Code pénalnak ez a cikkelye.

A 222. cikkelynek ez az értelmezése megmagyarázza Önöknek a Code pénal egy látszólagos hézagát, egy látszólagos következetlenségét. Miért szabad megsértenem a királyt, holott a főügyészt nem szabad megsértenem? Miért nem szab ki a Code büntetést *felségsértésre*, mint a porosz Landrecht[162]?

Mert a király maga hivatalnoki tisztet sohasem gyakorol, hanem mindig csak másokkal gyakoroltat, mert a király sohasem személyesen áll szemben velem, hanem mindig csak képviselők útján. A Code pénalnak a francia forradalomból származó zsarnoksága olyan messze van a porosz Landrecht patriarchális-iskolamesteri zsarnokságától, mint ég a földtől. A napóleoni zsarnokság lesújt rám, mihelyt valóban akadályokat gördítek az államhatalom elé, hacsak egy hivatalnok megsértésével is, aki hivatali ténykedése közben az államhatalmat érvényesíti velem szemben. Ellenben amikor nem gyakorolja hivatali ténykedését, akkor a hivatalnok a polgári társadalomnak kiváltságok nélküli, kivételes védelem nélküli közönséges tagjává válik. A porosz zsarnokság ellenben a hivatalnokot magasabbrendű, megszentelt lényként állítja szembe velem. Hivatalnokjellege úgy összenőtt vele, mint a katolikus pappal a felszentelés. A porosz hivatalnok mindig pap marad a porosz laikus, azaz a nem-hivatalnok számára. Az ilyen papnak a megsér-

tése, még a tisztjét nem gyakorló, távollevő, a magánéletbe visszatért papnak a megsértése is, vallásgyalázás, szentségtörés marad. Minél magasabbfokú a hivatalnok, annál súlyosabb a vallásgyalázás. Ennélfogva az állami pap legmagasabbfokú megsértése a király megsértése, a felségsértés, amely a Code pénal értelmében a büntetőjogi képtelenségek közé tartozik.

Ámde, mondhatná valaki, ha a Code pénal 222. cikkelye csak a hivatalnokokat „dans l'exercice de leurs fonctions" érő outrage-okról, a hivatalnokokat hivataluk gyakorlása közben érő sértésekről szólna, akkor nem kellene bizonyítani azt, hogy a törvényhozó a hivatalnok *személyes jelenlétét* feltételezi, és hogy ez a jelenlét a 222. cikkely hatálya alá eső minden sértésnek szükségszerű feltétele. Ámde a 222. cikkely a „dans l'exercice de leurs fonctions" szavakhoz hozzáfűzi: „à l'occasion de cet exercice".

Az ügyészség ezt így fordította: „hivataluk viszonylatában". Be fogom bizonyítani Önöknek, Uraim, hogy ez a fordítás hamis és egyenesen ellentmond a törvényhozó szándékának. Vessenek egy pillantást ugyanennek a szakasznak a 228. cikkelyére. Eszerint: Aki egy tisztviselőt „dans l'exercice de ces fonctions ou à l'occasion de cet exercice" *megüt*, kettőtől öt évig terjedő fogházzal büntettetik. Hát lehet ezt így fordítani: „hivatala viszonylatában"? Lehet *viszonylagos* ütlegeket osztogatni? Elveti ez a cikkely a hivatalnok személyes jelenlétének feltételét? Megverhetek én egy távollevőt? Nyilvánvaló, hogy így kell fordítani: „Aki egy hivatalnokot hivatalának gyakorlása *alkalmából* megüt." Ám a 228. cikkelyben található kitétel szó szerint ugyanaz, mint a 222. cikkelyben levő. Az „à l'occasion de cet exercice" nyilvánvalóan mindkét cikkelyben ugyanazt jelenti. Ez a toldalék tehát távolról sem zárja ki a hivatalnok *személyes jelenlétét*, hanem éppen előfeltételezi azt.

A francia törvényhozás története egy további csattanós bizonyítékkal szolgál Önöknek. Emlékeznek arra, hogy a francia restauráció első időszakában a pártok milyen könyörtelen harcot folytattak egymás ellen a parlamentekben, a törvényszékeken, s Dél-Franciaországban még tőrrel is. Az esküdtbíróságok akkor nem voltak egyebek, mint a győztes pártnak a legyőzött párt elleni rögtönbíróságai. Az ellenzéki sajtó kíméletlenül ostorozta az esküdtbíróságok ítéleteit. E kellemetlen polémia ellen nem találtak a 222. cikkelyben semmiféle fegyvert, mert a 222. cikkely az esküdteknek csak olyan megsértésére volt alkalmazható, amely őket ülésezésük alatt, személyes jelenlétükben éri. Ennélfogva 1819-ben egy új törvényt gyártottak, amely büntetést szab ki a chose jugée, egy kimondott ítélet ellen irányuló minden támadásra. A Code pénal nem ismeri a bírói ítéletnek ezt a megtámadhatatlanságát. Vajon kiegészítették volna egy új törvénnyel, ha a

222. § a hivatali tisztség *„viszonylatában"* elkövetett sértéseket tárgyalná?

De mi a célja ennek a toldaléknak: „à l'occasion de cet exercice"? Semmi más, mint biztosítani a hivatalnokot, hogy közvetlenül hivatalának gyakorlása *előtt* vagy *után* ne érjék támadások. Ha a 222. cikkely csak a hivatalát gyakorló hivatalnok elleni „sértésről és tettlegességről" szólna, akkor én például egy bírósági végrehajtót a lefoglalás elvégzése után lehajíthatnék a lépcsőn, és azt állíthatnám, hogy csak akkor sértettem meg, amikor már nem hivatalosan, nem bírósági végrehajtóként állt szemben velem. Akkor én a lakóhelyemre lovagló békebírót, aki azért jön, hogy ellenem rendőrbíráskodjon, útközben megtámadhatnám és megverhetném, s a 228. cikkely értelmében fenyegető büntetés alól azzal az állítással vonhatnám ki magam, hogy nem hivatalának gyakorlása közben, hanem azelőtt bántam el vele.

Az „à l'occasion de cet exercice" toldaléknak — e hivatal gyakorlása *alkalmából* — tehát az a célja, hogy a hivatalos tisztjét gyakorló hivatalnok biztonságban legyen. Azokra a sértésekre vagy tettlegességekre vonatkozik, amelyek bár nem közvetlenül hivataluk gyakorlása alatt, de kevéssel az *előtt* vagy *után* érik őket, és, ami a lényeges, *elevenen* összefüggenek hivataluk gyakorlásával, tehát minden körülmények között a bántalmazott hivatalnok *személyes jelenlétét* feltételezik.

Kell-e tovább fejtegetnem, hogy a 222. § nem alkalmazható a mi cikkünkre, még ha meg is sértettük vele Zweiffel urat? Amikor azon cikk íródott, Zweiffel úr *nem volt jelen;* ő akkor nem Kölnben, hanem Berlinben lakott. Amikor azon cikk íródott, Zweiffel úr nem főügyészi tisztjét, hanem kiegyezői[142] tisztjét gyakorolta. Ezért őt tisztjét gyakorló főügyészként nem is lehetett megsérteni, szidalmazni.

Eltekintve egész eddigi fejtegetésemtől, más módon is kiderül, hogy a 222. cikkely a „Neue Rheinische Zeitung" inkriminált cikkére nem alkalmazható.

Következik ez abból a megkülönböztetésből, amelyet a Code pénal *sértés* és *rágalmazás* között tesz. E megkülönböztetés pontos megjelölését megtalálják a 375. cikkelyben. Itt, miután már szó volt a „rágalmazás"-ról, ezt olvashatjuk:

„Quant aux injures ou aux expressions outrageantes qui ne renfermeraient l'imputation d'aucun fait précis" (a rágalmazásról szóló 367. cikkelyben ezt így nevezik: „des faits, qui, s'ils existaient", olyan tények, amelyek, „ha valóságos *tények* lennének"), „mais celle d'un vice déterminé ... la peine sera une amende de seize à cinq cents francs". — „Az olyan szidalmazások vagy sértő kifejezések, amelyek nem tartalmaznak valamilyen meg-

határozott tettel, hanem egy bizonyos vétekkel való megvádolást ... tizenhattól ötszáz frankig terjedő pénzbírsággal büntetendők." A továbbiakban a 376. cikkely ezt mondja: „Minden egyéb szidalmazás vagy sértő kifejezés ... egyszerű rendészeti büntetést von maga után."

Mi tartozik tehát a rágalmazáshoz? Becsmérlések, amelyek a becsméreltnek egy *meghatározott tényt* rónak fel. Mi a sértéshez? Egy bizonyos vétséggel való megvádolás és sértő kifejezések általánosságban. Ha azt mondom: Ön ellopott egy ezüstkanalat, akkor én Önt a Code pénal értelmében megrágalmazom. Ha ellenben azt mondom: Ön tolvaj, önnek tolvajlási vágyai vannak, akkor *megsértem* Önt.

Ámde a „Neue Rheinische Zeitung" cikke korántsem azt veti Zweiffel úr szemére, hogy Zweiffel úr népáruló, Zweiffel úr becstelen nyilatkozatokat tett. Hanem a cikk kifejezetten azt mondja: „Zweiffel úr ezenkívül állítólag kijelentette, hogy nyolc napon belül végez a Rajna-menti Kölnben a március 19-ével, a klubokkal és a sajtószabadsággal meg a cudar 1848-as év más elfajulásaival"*.

Tehát a cikk egy pontosan meghatározott nyilatkozatot ró fel Zweiffel úrnak. Ha tehát a 222. és 367. cikkelyek valamelyike alkalmazható volna, akkor az nem a sértésre vonatkozó 222. cikkely lehetne, hanem csupán a rágalmazásra vonatkozó 367. cikkely.

Miért alkalmazta ránk az ügyészség a 367. cikkely helyett a 222. cikkelyt?

Mert a 222. cikkely sokkal kevésbé határozott, és sokkal agyafúrtabb lehetőséget ad az elmarasztalásra, ha már egyszer elmarasztaló ítéletet akarnak hozni. Nincs olyan mérték, amellyel a „délicatesse et honneur" — az érzékenység és a becsület — megsértése lemérhető volna. Mi a becsület, mi az érzékenység? Mit jelent ezek megsértése? Ez pusztán attól az egyéntől függ, akivel éppen dolgom van, képzettségének színvonalától, előítéleteitől, képzelgéseitől. Nem marad más mérték, mint egy pöffeszkedő, önmagát páratlannak vélő hivatalnok-hiúság noli me tangeré-je**.

Ámde a rágalmazásokra vonatkozó 367. cikkely sem alkalmazható a „Neue Rheinische Zeitung" cikkére.

A 367. cikkely megkövetel egy „fait précis"-t, egy meghatározott tényt, „un fait, qui peut exister", olyan tényt, amely *valóságos* tény lehet. Zweiffel úrnak azonban a cikk nem azt veti a szemére, hogy megszüntette a sajtószabadságot, hogy bezáratta a klubokat, hogy az egyik vagy másik helyen megsemmisítette a márciusi vívmányokat. Egy puszta nyilatkozat az,

* *V. ö. 5. köt. 155. old. — Szerk.*

** — ne nyúlj hozzám-ja[107] — *Szerk.*

amit felró neki. A 367. cikkely azonban olyan meghatározott tényekkel való megvádolást követel meg, „amelyek, ha valóságos tények lennének, a megvádoltat bűnügyi vagy rendőrbírósági üldözésnek, vagy akár csak a polgárok megvetésének, illetve gyűlöletének tennék ki".

Ámde az a puszta *nyilatkozat*, hogy ezt vagy azt megcselekszem, még nem tesz ki engem sem a bűnügyi, sem a rendőrbírósági üldözésnek. Még csak azt sem lehet mondani, hogy szükségképpen kitesz a polgárok gyűlöletének illetve megvetésének. Egy nyilatkozat kifejezhet ugyan nagyon alávaló, gyűlöletes, megvetésreméltó érzületet. Mindamellett, vajon felindulásomban nem ragadtathatom-e magamat olyan cselekedetekkel fenyegetőző nyilatkozatra, amelyeknek elkövetésére képtelen vagyok? Csakis a tett bizonyítja be, hogy valamely nyilatkozatomat *komolyan* gondoltam-e.

És a „Neue Rheinische Zeitung" azt mondja: „Zweiffel úr *állítólag* kijelentette". Valakinek a megrágalmazásához arra van szükség, hogy én magam ne tegyem kérdésessé állításomat, amint itt az *„állítólag"* közbeszúrásával történt, arra van szükség, hogy ellentmondást nem tűrően lépjek fel.

Végül, Esküdt Uraim, a „citoyenok", a polgárok, akik gyűlöletének, illetve megvetésének kell hogy kitegyen engem egy ténnyel való megvádolás ahhoz, hogy az a 367. cikkely szerint *rágalmazás* legyen, ezek a citoyenok, ezek a polgárok, politikai dolgokban már egyáltalán nem léteznek. Már csak pártemberek léteznek. Ami az egyik párt tagjainál gyűlöletnek és megvetésnek tesz ki engem, az a másik párt tagjaiban szeretetet és megbecsülést kelt irántam. A jelenlegi kormány lapja, a *„Neue Preussische Zeitung"*[3] azzal ostorozta Zweiffel urat, hogy ő valamiféle *Robespierre.** Az ő szemükben, pártjuk szemében a mi cikkünk nem tette ki Zweiffel urat a gyűlöletnek és a megvetésnek, hanem megszabadította a ránehezedő gyűlölettől, a ránehezedő megvetéstől.

Igen nagy érdek fűződik ahhoz, hogy erre a megjegyzésre súlyt helyezzünk, nem a függőben levő eset miatt, hanem mindazon esetek miatt, ahol az ügyészség megkísérli, hogy politikai polémiára alkalmazza a 367. cikkelyt.

Egyáltalán, Esküdt Uraim, ha Önök a rágalmazásra vonatkozó 367. cikkelyt az ügyészség szellemében a sajtóra akarják alkalmazni, akkor Önök a büntetőtörvényhozással eltörlik a sajtószabadságot, jóllehet ezt Önök egy alkotmánnyal ismerték el és egy forradalommal harcolták ki. Akkor Önök szentesítik a hivatalnokok minden önkényét, engedélyeznek minden hivatalos aljasságot, csak az aljasság denunciálását büntetik meg. Mire jó akkor

* *V. ö. 20. old. — Szerk.*

még az a képmutatás, hogy a sajtó szabad? Amikor meglevő törvények nyílt ellentmondásba kerülnek a társadalmi fejlődés egy újonnan kivívott fokával, akkor, Esküdt Uraim, akkor éppen az Önök dolga, hogy a törvény elhalt parancsai és a társadalom eleven követelései közé lépjenek. Akkor az Önök dolga, hogy a törvényhozást megelőzzék, amíg az érteni fog hozzá, hogy lépést tartson a társadalmi szükségletekkel. Ez az esküdtbíróságok legnemesebb attribútuma. A jelen esetben, Uraim, ezt a feladatot maguk a törvény betűi könnyítik meg Önöknek. Nincs más tennivalójuk, mint hogy a törvényt korunk, politikai jogaink, társadalmi szükségleteink szellemében interpretálják.

A 367. cikkely az alábbi szavakkal fejeződik be:

„La présente disposition n'est point applicable aux faits dont la loi autorise la publicité, ni à ceux que l'auteur de l'imputation était, *par la nature de ses fonctions ou de ses devoirs, obligé de révéler ou de réprimer.*" — „A jelen intézkedés nem alkalmazható olyan tényekre, amelyeknek nyilvánosságra hozatalát a törvény megengedi, sem olyanokra, amelyeknek felfedésére vagy megakadályozására a megvádolás értelmi szerzője *hivatali teendőinek, illetve kötelességének természete folytán kötelezve volt.*"

Nem kétséges, Uraim, hogy a törvényhozó nem a szabad sajtóra gondolt, amikor a denunciálás *kötelességéről* beszélt. Éppoly kevéssé gondolt azonban arra, hogy ezt a cikkelyt valaha is a szabad sajtóra alkalmazzák. Napóleon alatt tudvalevően nem volt sajtószabadság. Tehát ha már Önök e törvényt egy olyan politikai és társadalmi fejlődési fokra akarják alkalmazni, amelynek az nem volt szánva, akkor alkalmazzák *teljesen*, akkor értelmezzék korunk szellemében, akkor a 367. cikkely e záradékát is fordítsák a sajtó javára.

A 367. cikkely, az ügyészség szűk értelmezésében, kizárja az igazság bizonyítását, és csak akkor engedélyezi a denunciálást, ha az hivatalos okiratokra vagy már meglevő bírói ítéletekre támaszkodik. De minek denunciáljon a sajtó post festum*, az ítélet meghozatala után? A sajtó hivatásánál fogva a köz őre, a hatalom birtokosainak fáradhatatlan denunciánsa, a szabadságát féltékenyen őrző népszellem mindenütt jelenvaló szeme, mindenütt jelenvaló szája. Ha Önök a 367. cikkelyt ebben a szellemben értelmezik — és így kell értelmezniök, ha máskülönben nem akarják a sajtószabadságot a kormányhatalom érdekében elkobozni —, akkor a Code egyúttal módot is nyújt Önöknek a sajtó túlkapásaival szemben. A 372. cikkely szerint denunciálás esetén el kell halasztani a rágalmazás vétségére vonatkozó eljárást

* — ünnep után; utólag — *Szerk.*

és döntést mindaddig, amíg a tények kivizsgálása folyamatban van. A 373. cikkely szerint ama denunciálás, mely rágalomnak bizonyult, büntetés alá esik.

Uraim! Csak egy pillantást kell vetni az inkriminált cikkre, hogy Önöket meggyőzzük arról, miszerint a „Neue Rheinische Zeitung", amelytől mi sem állt távolabb, mint bármiféle sértésnek és rágalmazásnak a *szándéka*, csak a maga denunciálási kötelességét teljesítette, amikor az itteni parquet-t és a zsandárokat megtámadta. A tanúkihallgatás bebizonyította Önöknek, hogy a zsandárokra vonatkozóan csakis a valóságos tényről tudósítottunk.

Ám az egész cikk csattanója a később végrehajtott ellenforradalom megjóslása, a támadás a Hansemann-kormány ellen, amely hivatalba lépését azzal a különös állítással kezdte, hogy minél nagyobb a rendőrszemélyzet, annál szabadabb az állam. Ez a kormány azt hitte, hogy az arisztokrácia le van győzve, s hogy már csupán egy feladata van, megfosztani a népet forradalmi vívmányaitól egy osztálynak, a burzsoáziának érdekében. Ilymódon a feudális ellenforradalomnak egyengette az útját. Amit mi az inkriminált cikkben denunciáltunk, az sem több, sem kevesebb nem volt, mint a Hansemann-kormány és általában a német kormányok szisztematikus ellenforradalmi üzelmeinek egyik — a közvetlen környezetünkből kiragadott — kézzelfogható jelensége.

Lehetetlen a kölni letartóztatásokat elszigetelt ténynek tekinteni. Hogy az ellenkezőjéről meggyőződjünk, csak futó pillantást kell vetnünk annak az időnek a történetére. Röviddel a kölni letartóztatások előtt a sajtóüldözések Berlinben, a régi Landrecht-paragrafusokra támaszkodva. Néhány nappal később, július 8-án tartóztatták le J. Wulffot, a düsseldorfi népklub elnökét, a klub több bizottsági tagjánál házkutatást tartottak. Az esküdtek Wulffot később felmentették, ahogyan azon idők egyetlen politikai üldözését sem szentesítették az esküdtek. Ugyancsak július 8-án tiltották meg Münchenben a tiszteknek, hivatalnokoknak és közigazgatási gyakornokoknak a népgyűléseken való részvételt. Július 9-én tartóztatták le Falkenhaint, a breslaui „Germánia" egylet elnökét. Július 15-én Schnaase főügyész valóságos vádbeszédet tartott a düsseldorfi polgáregyletben a népklub ellen, amelynek elnökét 9-én az ő indítványára tartóztatták le. Itt van Önök előtt a példa az ügyészség fennkölt pártatlanságára, a példa arra, hogyan lépett fel a főügyész egyszersmind pártemberként és a pártember egyszersmind főügyészként. Mi akkor, nem zavartatva az üldözéstől, amelyet ellenünk Zweiffel megtámadása miatt folytattak, denunciáltuk Schnaasét.[288] Ő bölcsen óvakodott válaszolni. Ugyanazon a napon, amikor Schnaase főügyész ezt a filippikát tartotta a düsseldorfi népklub ellen, királyi paranccsal betiltották a demokraták kerületi egyletét Stuttgartban. Július 19-én felosz-

latták a demokrata diákegyletet Heidelbergben, 27-én az összes demokrata egyleteket Badenban és röviddel utána Württembergben és Bajorországban. És nekünk hallgatnunk kellett volna az összes német kormányok e kézzelfoghatóan népáruló összeesküvésének láttán? Akkor a porosz kormány nem kockáztatta meg azt, amit a badeni, a württembergi, a bajor kormány megkockáztatott. Nem kockáztatta meg azért, mert a porosz nemzetgyűlés éppen akkor kezdte megsejteni az ellenforradalmi összeesküvést és kezdett a sarkára állni a Hansemann-kormánnyal szemben. Ámde, Esküdt Uraim, s ezt kertelés nélkül, a legbiztosabb meggyőződéssel kimondom: ha a porosz ellenforradalom nem szenved hamarosan hajótörést egy porosz népforradalmon, akkor Poroszországban is teljesen megsemmisítik az egyesülési és sajtószabadságot. Ostromállapotokkal részben már most megölték. Sőt, Düsseldorfban és egyes sziléziai kerületekben, még a *cenzúra* újrabevezetését is megkockáztatták.*

De nemcsak az általános német, hanem az általános porosz helyzet is kötelez bennünket arra, hogy a legnagyobb bizalmatlansággal ügyeljünk a kormány minden megmozdulására, hogy fennhangon denunciáljuk a népnek e rendszer leghalkabb tüneteit is. Az itteni, a kölni parquet egészen különösen alkalmat adott nekünk arra, hogy mint az ellenforradalom eszközét pellengérre állítsuk a közvélemény előtt. Csupán július hónapban 3 törvénytelen letartóztatást voltunk kénytelenek denunciálni. Az első két esetben hallgatott Hecker államügyész, harmadízben igyekezett igazolni magát, a mi replikázásunkra azonban elnémult, azon egyszerű oknál fogva, mert arra nem volt mit mondani.[289]

És ilyen körülmények között az ügyészség azt meri állítani, hogy itt nem egy denunciálásról, hanem egy kicsinyesen rosszindulatú becsmérlésről van szó? Ez a felfogás egy furcsa félreértésen alapszik. Ami az én személyemet illeti, én biztosítom Önöket, Uraim, hogy szívesebben követem figyelemmel a nagy világeseményeket, szívesebben elemzem a történelem menetét, mint hogy helyi bálványokkal, zsandárokkal és ügyészségekkel tusakodjam. Bármily nagynak képzelik is magukat ezek az urak, valójában *semmik* ők, éppenséggel *semmik* a jelenkor óriásharcaiban. Igazán áldozatnak tartom, hogy rászánjuk magunkat *ezekkel* az ellenfelekkel lándzsát törni. Ám először is a sajtónak kötelessége, hogy kiálljon az elnyomottakért közvetlen környezetében. Azután meg, Uraim, a szolgaság épületének a legsajátabb támaszai az alárendelt politikai és társadalmi hatalmasságok, amelyek közvetlenül állnak szemben a személy magánéletével, az eleven egyénnel. Nem

* *V. ö. 341—342. old. — Szerk.*

elegendő, ha az általános viszonyok és a legmagasabb hatalmasságok ellen harcolunk. A sajtónak rá kell szánnia magát arra, hogy sorompóba lépjen *ezen* zsandár, *ezen* ügyész, *ezen* kerületi főnök ellen. Mi*n* hiúsult meg a *márciusi forradalom*? A márciusi forradalom csak a legfelsőbb politikai csúcsot reformálta meg, érintetlenül hagyva e csúcs összes alapzatait, a régi bürokráciát, a régi hadsereget, a régi ügyészségeket, a régi, az abszolutizmus szolgálatában született, nevelkedett és megőszült bírákat. A sajtó legfőbb kötelessége most az, hogy *a fennálló politikai állapot valamennyi alapját aládássa.* (Tetszésnyilvánítás a hallgatóság körében.)

[*Friedrich Engels védőbeszéde*]

Esküdt Uraim! Az előttem szóló főként Zweiffel főügyész úr megsértésének vádját vette szemügyre; engedjék meg most nekem, hogy én figyelmüket a zsandárok megrágalmazásának vádjára irányítsam. Mindenekelőtt azok a törvénycikkelyek forognak szóban, amelyekre a vád támaszkodik.

A büntetőtörvénykönyv 367. cikkelye ezt mondja: „A rágalmazás vétségét követi el az, aki nyilvános helyeken, vagy nyilvános gyűléseken, vagy autentikus és nyilvános okiratban, vagy kifüggesztett, *árusított*, illetve osztogatott *nyomtatott* vagy nem nyomtatott *írásban* valakit olyan tényekkel vádol, amelyek, ha igazak lennének, a megvádoltat bűnügyi vagy rendőrbírósági üldözésnek, vagy akár csak *a polgárok megvetésének*, illetve *gyűlöletének* tennék ki."

A 370. cikkely hozzáteszi ehhez: „Ha a megvádolás tárgyát képező tény törvényes módon *igaznak bizonyíttatik*, akkor a megvádoló minden büntetéstől mentes. — *Törvényes bizonyítéknak csak* olyan tekintetik, amely egy *ítéletből* vagy valamilyen más *autentikus okiratból* származik."

Uraim! Az ügyészség megadta Önöknek a *maga* értelmezését e törvénypasszusokra vonatkozólag, és felszólította Önöket, hogy bennünket ezen az alapon bűnösnek nyilvánítsanak. Már figyelmeztették Önöket arra, hogy e törvényeket olyan időben hozták, amikor a sajtó cenzúra alatt állott, amikor egészen más politikai viszonyok voltak, mint most; és erre támaszkodva hangoztatta védőm* azt a nézetet, hogy ezen elavult törvényeket Önöknek már nem szabad kötelezőnek elismerniök. Az ügyészség, legalábbis a 370. cikkellyel kapcsolatban, csatlakozott ehhez a nézethez. Így nyilatkozott: „Önöknél, Esküdt Uraim, bizonyára mégiscsak főképp azon fog megfor-

* Schneider II. — *Szerk.*

dulni a dolog, hogy a kérdéses tények igaz volta be van-e *bizonyítva*" — és én köszönetet mondok az ügyészségnek ezért a vallomásáért.

Ha Önök nem is lennének azon a nézeten, hogy legalábbis a 370. cikkely az igazság bizonyítására vonatkozó megszorításában elavult, de azt a nézetet bizonyára magukévá teszik, hogy az idézett cikkelyeknek más értelmezést kell adni, mint amilyenre az ügyészség törekszik. Az esküdteknek éppen az a kiváltságuk, hogy a törvényeket minden szokásos bírósági gyakorlattól függetlenül úgy magyarázzák, ahogyan azt egészséges érzékük és lelkiismeretük sugallja. Ellenünk a 367. cikkely alapján az a vád, hogy a szóbanforgó zsandároknak olyan cselekedetekért tettünk szemrehányást, amelyek, ha igazak lennének, a polgárok megvetésének és gyűlöletének tennék ki őket. Ha Önök ezeket a kifejezéseket: „gyűlölet és megvetés" abban a szellemben fogják fel, amelyet az ügyészség nekik adni szeretne, akkor mindaddig, amíg a 370. cikkely rendelkezései hatályban vannak, megszűnik minden sajtószabadság. Hogyan teljesítheti akkor a sajtó legfőbb kötelességét, azt a kötelességét, hogy megvédi a polgárokat a hivatalnokok túlkapásaitól? Mihelyt egy ilyen túlkapást denunciál a közvéleménynek, esküdtszék elé állítják és — ha az ügyészség óhaja szerint történik — bebörtönzésre, pénzbüntetésre és polgári jogainak elvesztésére ítélik, hacsak nem mutat fel egy bírósági ítéletet, vagyis a denunciálást csupán akkor hozza nyilvánosságra, amikor annak már semmi célja nincs!

Hogy a szóbanforgó törvénypasszusok, legalábbis abban az értelmezésben, amelyet az ügyészség nekik adni szeretne, mennyire nem illenek mai viszonyainkra, bizonyítja a 369. cikkellyel való összehasonlítás. Ott ezt olvassuk:

„*Külföldi újságok* útján ismertté vált rágalmazások miatt eljárás indítható azok ellen, akik a cikkeket beküldték ... vagy akik az újság *behozatalához és terjesztéséhez* belföldön hozzájárultak."

E cikkely szerint, Uraim, az ügyészség köteles lenne a kir. porosz postahivatalnokok ellen napról napra és óráról órára eljárni. Mert vajon akad-e az év háromszázhatvanöt napja között csak *egyetlen*egy is, amikor a porosz posta egyik vagy másik külföldi lap továbbításával és kézbesítésével nem járul hozzá rágalmaknak „behozatalához és terjesztéséhez" az ügyészség szellemében? És az ügyészségnek eszébe sem jut a posta ellen keresetet indítani.

Gondolják meg továbbá, Uraim, hogy ezeket a cikkelyeket olyan időben írták, amikor a cenzúra miatt *lehetetlen* volt *hivatalnokokat* megrágalmazni a sajtóban. Ezeknek a cikkelyeknek tehát, a törvényhozó szándéka szerint, csak az lehetett a céljuk, hogy *magánszemélyeket*, nem pedig *hivatalnokokat*

védjenek meg rágalmaktól, és csakis így van értelmük. De azáltal, hogy a sajtószabadság kivívása óta a hivatalnokok cselekedetei is a nyilvánosság fóruma elé vihetők, azáltal lényegesen megváltozik a nézőpont. És éppen itt, ahol ilyen ellentmondások vannak egy régi törvényhozás és egy új politikai és társadalmi állapot között, éppen itt kell az esküdteknek közbelépniök és a régi törvényt egy új értelmezéssel az új állapotokra alkalmazniok.

De mint mondottam: maga az ügyészség elismerte, hogy az Önök számára, Uraim, a 370. cikkely ellenére, főképp az igazság bebizonyításán fordul meg a dolog. Ezért az ügyészség megkísérelte hatálytalanítani az igazság bebizonyítását, amelyet mi tanúkkal támasztottunk alá. Vegyük ezért szemügyre a kérdéses újságcikket*, hogy megvizsgáljuk, vajon a benne foglalt vádak tényszerűen be vannak-e bizonyítva, s egyúttal azt is, vajon azok valóban rágalmazások-e. A cikk elején ez olvasható:

„Reggel hat és hét óra között hat-hét zsandár lépett be Anneke lakásába, mindjárt [...] bántalmazták a cselédlányt" stb.

Uraim, Önök hallották Anneke vallomását erről a pontról. Emlékeznek rá, hogy én éppen a cselédlány bántalmazása ügyében ismételten kérdést akartam intézni Anneke tanúhoz, és hogy az elnök úr ezt a kérdést feleslegesnek nyilvánította, mert ez a dolog, úgymond, kielégítő módon megállapítást nyert. Most megkérdezem Önöktől: megrágalmaztuk-e mi ezen a ponton a zsandárokat?

Továbbá: „Ez a sürgetés az előszobában tettlegességekbe csap át, amikor is az egyik zsandár pozdorjává töri az üvegajtót. Annekét a lépcsőn letaszították." Uraim, Önök hallották Anneke tanúnak a vallomását; Önök emlékeznek, mit mondott Esser tanú, hogy a zsandárok „teljes gőzzel" jöttek ki a házból Annekével, akit a kocsiba is *betaszítottak;* ismételten kérdem Önöktől, Uraim, rágalmaztunk-e mi itt?

Végül van a cikknek egy olyan részlete, amelynek helyessége nincs *szó szerint* bebizonyítva. Ez a következő: „Az igazságosság e négy oszlopa közül az egyik többé-kevésbé dülöngélt, ilyen korán telítődvén már a »lélekkel«, az igaz élet vizével, az égetett vízzel."

Elismerem, Uraim, hogy itt azzal, amit Anneke elmondott, kifejezetten csak ennyi nyert megállapítást: „viselkedésükből ítélve nagyon is lehetséges, hogy a zsandárok részegek voltak", hogy itt csak annyi bizonyos: a zsandárok részegek módjára *viselkedtek*. De Uraim, hasonlítsák össze ezzel azt, amit mi két nappal később, *Hecker* államügyész úr replikájára válaszolva

* *V. ö. 5. köt. 154—156. old. — Szerk.*

mondottunk:* „A sértés csak a zsandár urak egyikére vonatkozhatna, arra, akiről azt állítottuk, hogy többé vagy kevésbé spirituális vagy spirituszos okokból már ilyen korán *dülöngélt*. De ha a vizsgálat azt eredményezi, amiben egy pillanatra sem kételkedünk, hogy a tények — a közhatalmi közeg urak által elkövetett brutalitások — helytállóak, akkor úgy véljük, hogy a sajtóhoz illő teljes pártatlansággal csak az *egyetlen enyhítő körülményt* emeltük ki a leggondosabban az általunk megvádolt urak legsajátabb érdekében; és ennek az egyetlen enyhítő körülménynek az emberbaráti felemlítését változtatja a parquet sértéssé!"

Láthatják ebből, Uraim, hogy mi magunk provokáltuk a szóbanforgó tények kivizsgálását. Nem a mi hibánk, hogy a vizsgálat nem következett be. Egyébként ami az ittassággal kapcsolatos szemrehányást illeti, kérdem Önöket, olyan nagy dolog-e egy kir. porosz zsandár számára, ha azt mondják róla, hogy egy korty pálinkával többet ivott a kelleténél? Hogy ez rágalmazásnak tekinthető-e, erre vonatkozólag az egész Rajna-tartomány közvéleményéhez apellálok.

És hogyan beszélhet az ügyészség rágalmazásról, amikor az állítólag megrágalmazottak sem megnevezve, de még csak közelebbről megjelölve sincsenek. „Hat-hét zsandárról" van szó. Kik ezek? Hol vannak? Jutott-e olyasmi a fülükbe, Uraim, hogy egy *meghatározott* zsandárt ez a cikk „a polgárok gyűlöletének és megvetésének" tett volna ki? A törvény határozottan megköveteli, hogy a megrágalmazott egyén pontosan meg legyen jelölve; nos, a kérdéses passzusban nem találhat becsmérlést egyetlen meghatározott zsandár sem, legfeljebb a kir. porosz zsandárság mint egész. Ez sértve érezheti magát azáltal, hogy nyilvánosságra hozták, hogyan követnek el megtorlatlanul ennek a testületnek a tagjai törvénytelenségeket és brutalitásokat. De Uraim, a kir. porosz zsandárságnak általában brutalitásokat szemére vetni, az nem vétség. Felszólítom az ügyészséget, mutassák meg nekem azt a törvénypasszust, amely szerint a kir. porosz zsandártestület megsértése, becsmérlése vagy rágalmazása büntetendő, ha itt rágalmazásról egyáltalán szó lehet.

Az ügyészség a kérdéses cikkben egyáltalán csak a féktelen gyalázkodni akarás bizonyítékát látta. Uraim, a cikket felolvasták Önöknek. Azt találták-e benne, hogy mi az akkoriban Kölnben elkövetett többé vagy kevésbé jelentéktelen törvénytelenségeket önmagukban véve szemléltük, kiaknáztuk, s az alsóbb hivatalnokok elleni állítólagos áskálódásunk érdekében felfújtuk? Vagy éppen ellenkezőleg, úgy tüntettük fel ezeket a tényeket, mint

* *V. ö. 5. köt. 163—165. old. — Szerk.*

egyik tagját ama reakciós kísérletek nagy láncolatának, amelyek akkoriban egész Németországban egyidejűleg jelentkeztek? Talán megálltunk a zsandároknál és a kölni ügyészségnél, vagy pedig mélyebben behatoltunk a dologba, és annak okait egészen a berlini titkos államkormányig[290] követtük? De persze veszélytelenebb a nagy berlini titkos államkormányra kezet emelni, mint a kis kölni ügyészségre — és e tény bizonyságául állunk ma itt Önök előtt.

Vegyék szemügyre a cikk végét. Ott ez áll: „Ezek tehát a tettei a tett kormányának, a balközép kormányának, egy ó-nemesi, ó-bürokrata, ó-porosz kormányhoz vezető átmenet kormányának. Hansemann urat, mihelyt betöltötte átmeneti hivatását, el fogják bocsátani."

Uraim, Önök emlékeznek, mi történt a múlt év szeptemberében*: hogyan „bocsátották el" — persze az önkéntes lemondás illendőbb formájában — feleslegesként Hansemannt, hogyan lépett a nyomába a Pfuel—Eichmann—Kisker—Ladenberg-kormány, egy szó szoros értelmében vett „ó-nemesi, ó-bürokrata, ó-porosz kormány".

Majd így folytatódik a cikk: „A berlini baloldalnak azonban be kell látnia, hogy a régi hatalom bízvást átengedhet neki kicsiny parlamenti győzelmeket és nagy alkotmánytervezeteket, ha eközben hatalmába keríti az összes valóban döntő pozíciókat. Bízvást elismerheti március 19-ének forradalmát a kamarában, ha ezt a kamarán *kívül* lefegyverzik."

Hogy ez a szemlélet mennyire helyes volt, arra bizonyára nem kell szót vesztegetnem. Önök maguk is tudják, hogy amilyen arányban a baloldal hatalma a kamarában nőtt, pontosan ugyanabban az arányban semmisítették meg a néppárt hatalmát a kamarán *kívül*. Soroljam-e fel Önöknek a porosz szoldateszka számtalan városban büntetlenül elkövetett brutalitásait, az elburjánzó ostromállapotokat, oly sok polgárőrség lefegyverzését és végül Wrangel hősi hadjáratát Berlin ellen, — hogy kimutassam, mennyire valóságos volt a forradalom lefegyverzése, hogy a régi hatalom ténylegesen hatalmába kerítette az összes döntő pozíciókat?

Végül pedig e figyelemreméltó jóslat következik: „A baloldal egy szép reggelen arra ébredhet, *hogy parlamenti győzelme és valóságos veresége egybeesik*."

Mennyire szóról szóra bekövetkezett ez! Ugyanaz a nap, amelyen a baloldal végre megszerezte a kamarai többséget, volt egyúttal valóságos vereségének a napja is. Éppen a baloldal parlamenti győzelmei vezettek a november 9-i államcsínyhez, a nemzetgyűlés áthelyezéséhez és elnapolásához,

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* augusztusában — *Szerk.*

s végül feloszlatásához és az alkotmány oktrojálásához. A baloldal parlamenti győzelme közvetlenül egybeesett a parlamenten kívüli legteljesebb vereségével.

Ez az ennyire szóról szóra beteljesedett politikai jövendölés tehát, Uraim, az az eredmény, az az összegezés, az a végkövetkeztetés, amelyet mi az egész Németországban és többek között Kölnben is elkövetett erőszakoskodásokból vontunk le. És akkor elvakult gyalázkodni akarásról beszélnek? Valóban, nem az-e a látszat, mintha azért jelentünk volna meg ma Önök előtt, Uraim, hogy azon vétkünkért feleljünk, hogy helytálló tényeket helytállóan közöltünk és helytálló konzekvenciákat vontunk le belőlük?

Egyszóval: Önöknek, Esküdt Uraim, e pillanatban a Rajna-tartomány sajtószabadságáról kell dönteniök. Ha a sajtónak tilos lesz beszámolnia arról, ami a szeme előtt lejátszódik, ha minden kényes ténynél előbb meg kell várnia a bírósági ítélet meghozatalát, ha minden hivatalnokot, a minisztertől a zsandárig, előbb meg kell kérdeznie, hogy a felhozott tények által nem érezheti-e sértve magát becsületében vagy érzékenységében, tekintet nélkül arra, hogy e tények igazak-e vagy sem; ha a sajtó az előtt az alternatíva előtt fog állni, hogy vagy meghamisítja az eseményeket, vagy pedig teljesen hallgat — akkor, Uraim, megszűnik a sajtószabadság, és ha Önök ezt akarják, ám mondják ki ránk, hogy *„bűnös"*.

Der erste Pressprozess der
„Neuen Rheinischen Zeitung"

Elhangzott: 1849 február 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1849 február 14. (221.) sz.; valamint
a „Zwei politische Prozesse"
c. külön brosúra, Köln 1849

Eredeti nyelve: német

A demokraták rajnai kerületi bizottsága elleni per[291]

[*Karl Marx védőbeszéde*]

Esküdt Uraim! Ha a folyamatban levő pert december 5-e *előtt* indították volna meg, megérteném az ügyészség vádemelését. Most, december 5-e *után*, nem értem, hogy merészel az ügyészség még olyan törvényekre hivatkozni velünk szemben, amelyeket maga a korona lábbal tiport.

Mire alapozta az ügyészség a nemzetgyűlés fölött gyakorolt bírálatát, az adómegtagadási határozat* fölött gyakorolt bírálatát? Az 1848 április 6-i[101] és 8-i[141] törvényekre. És mit tett a kormány, amikor december 5-én önhatalmúlag oktrojált egy alkotmányt, és az országra rátukmált egy új választási törvényt?[134] Összetépte az 1848 április 6-i és 8-i törvényeket. Ezek a törvények, amelyek a kormány hívei számára már nem léteznek, ellenfelei számára még létezzenek? A kormány december 5-én *forradalmi* talajra helyezkedett, mármint *ellenforradalmira*. Vele szemben már csak forradalmárok vagy bűnrészesek vannak. Maga a kormány változtatta zendülőkké a polgároknak még azt a tömegét is, amely a fennálló törvények talaján áll, amely a törvénysértéssel szemben a fennálló törvényt védelmezi. December 5-e *előtt* lehetett különböző nézeteket vallani a nemzetgyűlés áthelyezéséről, szétrobbantásáról, Berlin ostromállapotáról. December 5-e *után* hiteles tény, hogy ezek a rendszabályok az ellenforradalom bevezetésére voltak hivatva, hogy ezért minden eszköz megengedett volt egy olyan frakció ellen, mely maga sem ismerte el többé azokat a feltételeket, amelyek között ő *kormány* volt, így tehát az ország sem ismerhette el többé kormánynak őt. Uraim! A korona legalább a törvényesség látszatát megmenthette volna, de ezzel nem törődött. Szétkergethette volna a nemzetgyűlést, és azután odaállíthatta volna a kormányt az ország elé, hogy ezt mondassa vele: „Megkockáztattunk egy államcsínyt, a körülmények kényszerítettek bennünket rá. Alakilag túltettük magunkat a törvényen, de vannak olyan válságos pillanatok, amikor magának az államnak a fennállása forog kockán. Ilyen pil-

* *V. ö. 26. old. — Szerk.*

lanatokban csak *egy* sérthetetlen törvény van, az állam fennállása. Amikor a gyűlést feloszlattuk, nem volt alkotmány. Tehát nem sérthettük meg az alkotmányt. Van viszont két alaptörvény, az 1848 április 6-i és 8-i törvény. Sőt, igazság szerint csak *egyetlenegy* alaptörvény van, a *választási törvény*. Felhívjuk az országot, hogy *ennek* a törvénynek az alapján ejtse meg az új választásokat. Az ezen elektorválasztásokból létrejövő gyűlés elé odaállunk majd mi, a *felelős kormány*. Ez a gyűlés, ezt elvárjuk, az államcsínyt olyan *mentő tettnek* fogja elismerni, melyet a körülmények szükségszerűsége parancsolt. Utólag szentesíteni fogja ezt az államcsínyt. Kijelenti majd, hogy megsértettünk egy törvényes formulát azért, hogy megmentsük a hazát. Ítéljen felettünk."

Ha a kormány így cselekedett volna, bizonyos *látszólagos* alapon utasíthatna bennünket az Önök bírói széke elé. A korona megmentette volna a törvényesség látszatát. De ezt nem tudta, nem *akarta*.

A korona szemében a márciusi forradalom egy brutális tény volt. Az egyik brutális tényt csak egy másikkal lehet kiirtani. A kormány az 1848 áprilisi törvény alapján való új választások semmissé tételével *megtagadta* a maga *felelősségét, semmissé tette magát azt az ítélőszéket, amelynek felelősséggel tartozott*. A nemzetgyűléstől a néphez való apellálást ilymódon eleve merő látszattá, fikcióvá, csalássá változtatta. A kormány a cenzuson alapuló első kamarának a törvényhozó gyűlés integráns részeként való kiagyalásával széttépte az alaptörvényeket, elhagyta a jogtalajt, meghamisította a népi választásokat, elzárta a népet attól, hogy bármiféle ítéletet mondjon a korona „mentő tettéről".

Tehát, Uraim, nem tagadható az a tény, egyetlen későbbi történetíró sem fogja tagadni: a korona forradalmat csinált, sutba dobta a fennálló jogállapotot, s nem apellálhat azokhoz a törvényekhez, amelyeket önmaga olyan gyalázatosan felrúgott. Ha egy forradalmat sikeresen véghezviszünk, ellenfeleinket felakaszthatjuk, de el nem ítélhetjük. Legyőzött ellenségként eltehetjük őket az útból, de nem ítélkezhetünk felettük mint gonosztevők felett. Egy forradalomnak vagy ellenforradalomnak a véghezvitele után a felrúgott törvényeket nem lehet ugyanezen törvények *védelmezői* ellen alkalmazni. Ez a törvényesség gyáva színlelése, amelyet Önök, Uraim, ítélethozatalukkal nem fognak szentesíteni.

Mondottam Önöknek, Uraim, hogy a kormány meghamisította a népnek a „korona mentő tettéről" alkotott ítéletét. S a nép mégis döntött már a korona *ellen*, határozottan a nemzetgyűlés *mellett*. Egyedül a második kamara választásai törvényesek, mert csakis ezek folytak le az 1848 április 8-i törvény alapján. És szinte minden adómegtagadót újra megválasztottak

a második kamarába, sokat közülük kétszer, háromszor. Maga vádlott-társam, Schneider II. — Köln képviselője. Azt a kérdést tehát, van-e joga a nemzetgyűlésnek adómegtagadási határozatot hozni, a nép ténylegesen már eldöntötte.

E legfelsőbb ítélethozataltól eltekintve is, mindannyian egyet fognak érteni velem abban, Uraim, hogy itt nem forog fenn a közönséges értelemben vett bűncselekmény, hogy itt egyáltalán nem forog fenn a törvénnyel való olyan összeütközés, amely az Önök fóruma elé tartozik. Rendes körülmények közt a közhatalom a fennálló törvények végrehajtója; bűnös az, aki e törvényeket megszegi vagy a közhatalmat erőszakkal gátolja végrehajtásukban. A mi esetünkben az egyik közhatalom megszegte a törvényt, a másik közhatalom — közömbös, hogy melyik — megvédte. A két államhatalom közötti harc sem a magánjog, sem a büntetőjog területére nem tartozik. Ama kérdés, hogy kinek volt igaza, a koronának-e vagy a nemzetgyűlésnek, történelmi kérdés. Ezt Poroszország összes esküdtszékei, összes bíróságai együttvéve sem tudják eldönteni. Csak egy erő van, amely meg fogja oldani, a történelem. Ezért nem értem, hogyan lehetett bennünket a Code pénal[100] alapján a vádlottak padjára ültetni.

Hogy itt két hatalom közti harcról volt szó, két hatalom között pedig csak a hatalom dönthet, azt, Uraim, a forradalmi és az ellenforradalmi sajtó egyaránt kimondotta. Magának a kormánynak egyik lapja is proklamálta ezt röviddel a harc eldőlte előtt. A „Neue Preussische Zeitung"[3], a mostani kormány lapja, jól felismerte ezt. Néhány nappal a válság előtt körülbelül ezt mondotta: Most már nem a jogon, hanem a hatalmon fordul meg a dolog, és meg fog mutatkozni, hogy a hatalom még az Isten kegyelméből való régi királyságé. A „Neue Preussische Zeitung" találóan fogta fel a helyzetet. Hatalom hatalom ellen. A győzelemnek kellett döntenie kettőjük között. Az ellenforradalom győzött, de a drámának csak az első felvonása ért véget. Angliában a harc több mint 20 évig tartott. I. Károly ismételten győzött, végül a vérpadra lépett. S ki kezeskedik Önöknek arról, Uraim, hogy a mostani kormányt, hogy ezeket a hivatalnokokat, akik e kormány eszközévé váltak és válnak, a mostani kamara vagy utódai nem fogják-e hazaárulókként elítélni?

Uraim! Az ügyészség megkísérelte vádját az április 6-i és 8-i törvényekre alapítani. Kénytelen voltam bebizonyítani Önöknek, hogy éppen ezek a törvények mentenek fel bennünket. De nem titkolom Önök előtt, hogy ezeket a törvényeket sohasem ismertem el, sohasem fogom elismerni őket. A nép által választott képviselők számára sohasem bírtak érvénnyel; még kevésbé szabhatták meg március forradalmának a pályáját.

Hogyan keletkeztek az április 6-i és 8-i törvények? A kormánynak az *egyesült Landtaggal*[148] való kiegyezése által. Ilymódon akartak hozzákapcsolódni a régi törvényes állapothoz és elkendőzni a forradalmat, amely éppen ennek az állapotnak vetett véget. Olyan férfiak, mint Camphausen stb. fontosnak tartották a törvényes haladás látszatának megóvását. S hogyan óvták meg ezt a látszatot? Egy sor szemet szúró és otromba ellentmondással. Helyezkedjenek egy pillanatra, Uraim, a régi törvényes álláspontra! Vajon Camphausen miniszternek, egy *felelős miniszternek*, egy hivatalnok-karrier nélküli miniszternek a puszta megléte nem volt-e törvénytelenség? Camphausennak, a *felelős miniszterelnöknek* a helyzete törvénytelen volt. Ez a *törvényesen* nem létező hivatalnok összehívja az egyesült Landtagot, hogy törvényeket fogadtasson el vele, melyeknek elfogadására ugyanennek a Landtagnak nem volt *törvényes* illetékessége. S ezt az alakisággal való, önmagát megszüntető, önmagát arculcsapó játszadozást nevezték törvényes haladásnak, a jogtalaj megvédésének!

De tekintsünk el az alakiságtól, Uraim! Mi volt az egyesült Landtag? Régi, elkorhadt társadalmi viszonyok képviselője. A forradalom éppen ezek ellen a viszonyok ellen irányult. És a legyőzött társadalom képviselőinek terjesztenek elő olyan alaptörvényeket, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy elismerjék, szabályozzák, szervezzék a forradalmat e régi társadalommal szemben? Micsoda otromba ellentmondás! A Landtag megdőlt a régi királysággal együtt.

Ebből az alkalomból, Uraim, nézzünk szemébe az úgynevezett *jogtalajnak*. Annál is inkább kénytelen vagyok erre a pontra kitérni, minthogy mi joggal számítunk a jogtalaj ellenségeinek, minthogy az április 6-i és 8-i törvények csupán a jogtalaj alaki elismerésének köszönhetik meglétüket.

A Landtag mindenekelőtt a nagy földtulajdont képviselte. A nagy földtulajdon [Grundeigentum] valóban az alapzata [Grundlage] volt a középkori, a *feudális társadalomnak*. A *modern polgári társadalom, a mi* társadalmunk, ezzel szemben az iparon és a kereskedelmen alapul. Maga a földtulajdon elvesztette összes hajdani létfeltételeit, függővé vált a kereskedelemtől és az ipartól. A mezőgazdaságot ezért manapság iparként űzik, és a régi feudális urak lesüllyedtek marha-, gyapjú-, gabona-, takarmányrépa-, pálinka- stb. gyárosokká, olyan emberekké, akik minden más kereskedőhöz hasonlóan ipari termékekkel kereskednek! Bármennyire ragaszkodjanak is régi előítéleteikhez, a gyakorlatban polgárokká válnak, akik minél kisebb költséggel minél többet termelnek, akik ott vásárolnak, ahol a legolcsóbban lehet vásárolni, és ott adnak el, ahol a legdrágábban lehet eladni. Ezeknek az uraknak az élet-, termelési, szerzési módja tehát máris meghazudtolja hagyományos

fennhéjázó képzelgéseiket. A földtulajdon mint uralkodó társadalmi elem a *középkori termelési és érintkezési módot* feltételezi. Az egyesült Landtag ezt a középkori termelési és érintkezési módot képviselte, amely már régóta megszűnt létezni, és amelynek képviselői, bármennyire ragaszkodnak a régi kiváltságokhoz, ugyanannyira együttélvezői és kiaknázói az új társadalom előnyeinek is. Az új, polgári társadalomnak, amely egész más alapzatokon, megváltozott termelési módon nyugszik, a politikai hatalmat is magához kellett ragadnia; ki kellett ragadnia azoknak a kezéből, akik a lehanyatló társadalom érdekeit képviselték, egy olyan politikai hatalmat, amelynek egész szervezete egészen más anyagi társadalmi viszonyokból származott. *Ezért lett forradalom.* A forradalom ezért ugyanannyira irányult az *abszolút királyság*, a régi társadalom legfelső politikai kifejezése ellen, mint a *rendi képviselet* ellen, mely egy a modern ipar által rég megsemmisített társadalmi rendszert, vagy legfeljebb a polgári társadalom által napról napra jobban túlszárnyalt, háttérbe szorított, felbomlasztott *rendeknek* a még mindig hivalkodó romjait képviselte. Hogyan jutottak hát arra az ötletre, hogy az egyesült Landtaggal, a régi társadalom képviselőjével diktáltassanak törvényeket az új, a maga jogát a forradalomban kivívó társadalomnak?

Állítólag a *jogtalaj* megvédése kedvéért. De, Uraim, mit értenek hát Önök a jogtalaj megvédésén? Olyan törvények megvédését, amelyek egy letűnt társadalmi korszakhoz tartoznak, amelyeket lehanyatlott vagy lehanyatló társadalmi érdekek képviselői csináltak, amelyek tehát szintén csak ezeket — az általános szükségletekkel ellentmondásban álló — érdekeket emelik törvénnyé. A társadalom azonban nem a törvényen nyugszik. Ez jogászi képzelgés. Ellenkezőleg, a törvénynek kell a társadalmon nyugodnia, ki kell fejeznie a társadalomnak a mindenkori anyagi termelési módból fakadó közös érdekeit és szükségleteit az egyes individuum önkényével szemben. Ez a Code Napoléon[263], melyet kezemben tartok, nem ez szülte a modern polgári társadalmat. Ellenkezőleg, a Code csak törvénybe foglalt kifejezése a XVIII. században létrejött, a XIX. században továbbfejlődött polgári társadalomnak. Mihelyt nem felel meg többé a társadalmi viszonyoknak, már csak puszta papírköteg. Önök éppúgy nem tehetik a régi törvényeket az új társadalmi fejlődés alapjává, mint ahogy nem ezek a régi törvények csinálták a régi társadalmi állapotokat.

Ezekből a régi állapotokból származtak, velük kell letűnniök. Szükségképpen változnak a váltakozó életviszonyokkal. A régi törvények megvédése a társadalmi fejlődés új szükségleteivel és igényeivel szemben alapjában véve nem egyéb, mint időszerűtlen különérdekek álszent megvédése az időszerű közérdekkel szemben. *A jogtalajnak ez a megvédése* ilyen különérdekeket

akar *uralkodó* érdekekként érvényre juttatni, holott azok *már nem uralkodnak;* olyan törvényeket akar rátukmálni a társadalomra, amelyeket maguk e társadalomnak az életviszonyai, szerzési módja, érintkezése, anyagi termelése ítéltek halálra, olyan törvényhozókat akar funkcióban tartani, akik már csak különérdekeket követnek, vissza akar élni az államhatalommal, hogy a kisebbség érdekeit erőszakosan fölérendelje a többség érdekeinek. Tehát minden pillanatban ellentmondásba kerül a fennálló szükségletekkel, kerékkötője az érintkezésnek, az iparnak, *társadalmi válságokat* készít elő, amelyek *politikai forradalmakban* törnek ki.

Ez az igazi értelme a jogtalajhoz való ragaszkodásnak és a jogtalaj megvédésének. S e jogtalaj-frázis kedvéért, amely vagy tudatos csaláson vagy öntudatlan önámításon alapul, támogatták az egyesült Landtag egybehívását, s ezzel a Landtaggal gyártattak alaptörvényeket a forradalom által szükségessé vált és általa létrehozott nemzetgyűlés részére. S e törvények szerint akarnak a nemzetgyűlés felett ítélkezni!

A nemzetgyűlés a modern polgári társadalmat képviselte az egyesült Landtagban képviselt feudális társadalommal szemben. A nemzetgyűlést a nép választotta, hogy önállóan rögzítsen le egy olyan alkotmányt, amely megfelel az eddigi politikai szervezettel és az eddigi törvényekkel konfliktusba került életviszonyoknak. Ennélfogva eleve szuverén, alkotmányozó volt. Ha mégis leereszkedett a kiegyezés álláspontjára, akkor ez a koronával szemben tanúsított puszta alaki udvariasság, puszta ceremónia volt. Nincs szükség itt arra, hogy megvizsgáljam, volt-e joga a gyűlésnek a néppel szemben arra, hogy a kiegyezés álláspontjára helyezkedjék. Úgy vélte, hogy mindkét fél jóakaratával megakadályozható a koronával való összeütközés.

De annyi bizonyos: az egyesült Landtaggal való kiegyezésen alapuló április 6-i és 8-i törvények alakilag érvénytelenek voltak. Anyagilag csak annyiban van jelentőségük, hogy kimondják és lerögzítik a feltételeket, amelyek között a nemzetgyűlés a népszuverenitás valóságos kifejezése lehetett. Az egyesült landtagi törvényhozás csupán forma volt, amely megkímélte a koronát attól a megaláztatástól, hogy kinyilvánítsa: *Legyőztek!*

Most áttérek, Esküdt Uraim, az ügyészség előterjesztésének tüzetesebb megvilágítására.

Az ügyészség ezt mondotta:

„A korona a teljességgel kezében levő hatalom egy részét átengedte. Ha én valamiről okiratilag lemondok, okiratom még a közönséges életben sem terjed túl azokon a világos szavakon, amelyekkel lemondok. Márpedig az

1848 április 8-i törvény sem az adómegtagadási jogot nem biztosítja a nemzetgyűlésnek, sem azt nem rögzíti, hogy a nemzetgyűlés szükségszerű rezidenciája Berlin."

Uraim! A korona kezében levő hatalom *darabokra tört* hatalom volt; azért ruházta át, hogy a töredékeit megmentse. Emlékeznek, Uraim, hogy a király nyomban trónralépése után Königsbergben és Berlinben formálisan becsületszavát adta arra, hogy nem járul hozzá alkotmányos berendezkedéshez. Emlékeznek, hogy a király 1847-ben az egyesült Landtag megnyitásakor szentül megfogadta, hogy nem fogja tűrni, hogy önmaga és az ő népe közé egy darab papír furakodjék.[176] A király 1848 márciusa után, sőt, még az oktrojált alkotmányban is *alkotmányos* királynak proklamálta magát. Közbetolta önmaga és az ő népe közé ezt az absztrakt welsch[135] zagyvalékot, ezt a darab papírt. Meri-e az ügyészség azt állítani, hogy a király önként cáfolta meg ennyire nyilvánvalóan a maga ünnepélyes ígéreteit, önként követte el egész Európa láttára azt az elviselhetetlen következetlenséget, hogy jóváhagyta a kiegyezést illetve az alkotmányt! A király azokat az engedményeket tette, amelyekre a forradalom *kényszerítette*. Sem többet, sem kevesebbet!

Az ügyészség népszerű hasonlata sajnos semmit sem bizonyít. Kétségtelen! Ha valamiről lemondok, nem mondok le többről, mint amiről *kifejezetten* lemondok. Ha ajándékot adok Önöknek, valóban arcátlanság lenne Önöktől, ha ajándékozási okiratom alapján további szolgáltatásokat akarnának kicsikarni tőlem. De éppen a nép volt az, amely március után ajándékozott; a korona volt az, amely az ajándékot kapta. Magától értetődik, hogy az ajándékot az ajándékozó, nem pedig a megajándékozott szellemében, a népnek, nem pedig a koronának szellemében kell értelmezni.

A korona abszolút hatalmát megtörték. A nép győzött. E két fél fegyverszünetet kötött, ám a népet becsapták. Hogy a népet becsapták, ennek részletes bebizonyításán, Uraim, maga az ügyészség fáradozott. Az ügyészség, hogy az adómegtagadási jogot elvitassa a nemzetgyűléstől, terjengősen kifejtette Önöknek, hogyha az 1848 április 6-i törvény tartalmazott is valami ilyesfélét, az 1848 április 8-i törvényben ez már semmiképpen sem található meg. Tehát ezt az időközt használták fel arra, hogy két nap múltán megvonják a népképviselőktől azokat a jogokat, amelyeket két nappal előbb biztosítottak nekik. Vajon kompromittálhatta volna az ügyészség ennél fényesebben a korona *becsületességét*, vajon bebizonyíthatta volna megcáfolhatatlanabbul, hogy a népet *be akarták csapni*?

Az ügyészség továbbá ezt mondja: „A nemzetgyűlés *áthelyezésének* és *elnapolásának* a joga a végrehajtó hatalom egyik folyománya, s ezt minden alkotmányos országban elismerik."

Ami a *végrehajtó hatalomnak* azt a jogát illeti, hogy a törvényhozó kamarákat *áthelyezze*, felszólítom az ügyészséget, hogy ezt az állítását akár csak egyetlen*egy* törvénnyel vagy példával is támassza alá. Angliában például a király, régi történelmi jog alapján, bármely tetszése szerinti helyen egybehívhatná a parlamentet. Nincs olyan törvény, amely Londont jelölné ki a parlament legális rezidenciájának. Angliában, mint tudják, Uraim, egyáltalában a szokásjog és nem az írott jog szentesíti a legfőbb politikai szabadságokat, így például a sajtószabadságot. S ha egy angol kormánynak az az ötlete támadna, hogy a parlamentet Londonból Windsorba vagy Richmondba áthelyezi — elég ezt az ötletet kimondani, hogy képtelenségét belássuk.

Kétségtelen! Alkotmányos országokban a koronának joga van a kamarát *elnapolni*. De ne feledjék, hogy másrészt minden alkotmány meghatározza, *mennyi időre* napolhatók el a kamarák, milyen határidő eltelte után kell őket megint egybehívni. Poroszországban nem létezik alkotmány, még csak most kellene megcsinálni; nem létezett törvényes határidő az elnapolt kamara egybehívására, nem létezett tehát elnapolási jog sem a korona számára. Máskülönben a korona elnapolhatná a kamarákat 10 napra, 10 évre, örökre. Mi volt a biztosíték, hogy a kamarákat valaha is összehívják vagy valaha is együttmaradnak? A kamaráknak a korona mellett való fennállása rá volt bízva a korona kényére-kedvére, a törvényhozó hatalom fikcióvá lett, ha ugyan itt szó lehet törvényhozó hatalomról.

Uraim! Ebből a példából látják, mire vezet, ha a porosz korona és a porosz nemzetgyűlés közötti konfliktust alkotmányos országok viszonyain akarjuk mérni. Ez *az abszolút királyság megvédésére* vezet. Egyfelől a koronának egy alkotmányos végrehajtó hatalom jogait vindikálják, másfelől azonban nincs semmiféle törvény, semmiféle szokás, semmiféle organikus intézmény, amely a koronára az alkotmányos végrehajtó hatalmat korlátozó megszorításokat alkalmazná. Azt követelik a népképviselettől: egy *abszolút* királlyal szemben játsszad egy *alkotmányos* kamara szerepét!

Magyarázatra szorul-e még, hogy az adott esetben nem *végrehajtó hatalom* állt szemben *törvényhozó hatalommal*, hogy a hatalmak alkotmányos megosztása nem alkalmazható a *porosz nemzetgyűlésre* és a porosz koronára? Ám tekintsenek el a forradalomtól, tartsák magukat csakis a hivatalos *kiegyezési elmélethez*[4]. Ezen elmélet szerint is két szuverén hatalom állt szemben egymással. Nem kétséges! E két hatalom közül az egyiknek szét kellett vernie a másikat. Két szuverén hatalom nem működhet egyidejűleg, nem működhet egymás mellett *egy államban*. Éppolyan képtelenség ez, mint a kör négyszögesítése. Az anyagi erőnek kellett döntenie a két szuverenitás

között. De nekünk, nekünk itt nem feladatunk, hogy a kiegyezés lehetőségét vagy lehetetlenségét vizsgáljuk. Elég annyi, hogy két erő kapcsolatba lépett egymással, hogy szerződést kössenek. Maga Camphausen is számolt azzal a lehetőséggel, hogy e szerződés nem jön létre. A szószékről figyelmeztette a kiegyezőket arra a veszélyre, mely az országot fenyegeti, ha az egyezség nem jön létre. A veszély a kiegyező-nemzetgyűlésnek a koronához való eredeti viszonyában rejlett, és ezért a veszélyért utólag a nemzetgyűlést akarják felelőssé tenni — ennek az eredeti viszonynak a letagadásával, a nemzetgyűlésnek *alkotmányos kamarává* való változtatásával! A nehézséget úgy akarják megoldani, hogy elvonatkoztatnak tőle!

Úgy vélem, bebizonyítottam Önöknek, Uraim, hogy a koronának sem a kiegyező-gyűlés áthelyezésére, sem elnapolására nem volt joga.

Ám az ügyészség nem szorítkozott annak vizsgálatára, hogy volt-e a koronának *joga* a nemzetgyűlés áthelyezésére;[2] az ügyészség ennek az áthelyezésnek a *célszerűségét* igyekszik kimutatni. „Hát nem lett volna célszerű", kiált fel, „ha a nemzetgyűlés engedelmeskedik a koronának és Brandenburgba megy?" Az ügyészség szerint ezt a célszerűséget magának a kamarának a helyzete indokolja. A gyűlésnek Berlinben nem volt meg a szabadsága stb.

De vajon nem világos-e, milyen szándék vezette a koronát ennél az áthelyezésnél? Nem ő maga fosztotta-e meg ezen áthelyezés összes hivatalos indokait mindenféle látszattól? Nem a tanácskozás szabadságáról volt itt szó, arról volt szó, hogy vagy hazaküldik a gyűlést és oktrojálnak egy alkotmányt, vagy pedig engedelmes helyettesek összehívásával látszatképviseletet teremtenek. Amikor várakozás ellenére a Brandenburgban összegyűlt képviselők létszáma határozatképes volt, felhagytak a képmutatással és feloszlatottnak nyilvánították a nemzetgyűlést.[133]

Egyébként, magától értetődik, a koronának nem volt joga a nemzetgyűlést szabadnak vagy nem-szabadnak nyilvánítani. A nemzetgyűlésen kívül senki más nem dönthette el, vajon élvezi-e vagy sem a szükséges tanácskozási szabadságot. Mi sem kényelmesebb a koronának, mint az, hogy minden neki nem tetsző nemzetgyűlési határozatnál nem-szabadnak, beszámíthatatlannak nyilvánítsa a nemzetgyűlést és betiltsa!

Az ügyészség beszélt arról is, hogy a kormánynak kötelessége megvédeni a nemzetgyűlés méltóságát a berlini lakosság terrorjával szemben.

Ez az érv úgy hangzik, mint a kormány ellen irányuló szatíra. Hogy az egyes személyekkel hogyan bántak, arról nem akarok beszélni, pedig ezek a személyek mégiscsak a nép választott képviselői voltak. Minden módon igyekeztek őket megalázni, a leggyalázatosabb módon üldözték őket, szinte

vad hajszát rendeztek ellenük. Ám hagyjuk az egyes személyeket. Hogyan őrizték meg a nemzetgyűlés méltóságát a *munkáját* illetően? Archívumait prédául vetették a szoldateszkának, amely az alosztályok okmányait, a királyi üzeneteket, a törvénytervezeteket, az előmunkálatokat fidibusszá változtatta, a kályhában eltüzelte, lábbal tiporta.

Még a törvényszéki végrehajtás formáit sem tartották be, úgy vették birtokukba az archívumot, hogy még leltárt sem készítettek róla.

Ezeknek a nép számára olyan költséges munkáknak a megsemmisítése belevágott a tervükbe, hogy könnyebben megrágalmazhassák a nemzetgyűlést, hogy kipusztítsák a világból a kormány és az arisztokraták szemében gyűlöletes reformterveket. S nem merőben nevetséges-e mindezek után azt állítani, hogy a kormány a nemzetgyűlést annak méltósága iránti gyöngéd gondoskodásból helyezte át Berlinből Brandenburgba?

Most rátérek az ügyészségnek az adómegtagadási határozat *alaki érvényére* vonatkozó fejtegetésére.

A gyűlésnek ahhoz, hogy az adómegtagadási határozatot alakilag érvényes határozattá emelje, mondja az ügyészség, határozatát *a koronával* kellett volna *szentesíttetnie*.

Ámde, Uraim, a korona nem saját személyében állt szemben a gyűléssel, a Brandenburg-kormány személyében állt szemben vele. A gyűlésnek tehát — ezt a képtelenséget követeli a közvádló — a Brandenburg-kormánnyal kellett volna kiegyeznie avégett, hogy e kormányt hazaárulónak proklamálja, hogy tőle az adókat megtagadja! Mi egyebet jelent egy ilyen kívánság, mint azt, hogy a nemzetgyűlés eltökélje, hogy feltétel nélkül alárendeli magát a Brandenburg-kormány minden követelésének?

Az adómegtagadási határozat alakilag érvénytelen volt azért is, mondja az ügyészség, mert egy javaslat csak *második olvasáskor* emelkedhet törvényerőre.

Egyfelől túlteszik magukat a *lényeges* alakiságokon, amelyek a nemzetgyűléssel szemben kötelezők voltak; másfelől azt kívánják a nemzetgyűléstől, hogy a leglényegtelenebb *alakiságokat* betartsa. Mi sem egyszerűbb! Egy — a koronának kellemetlen — törvényjavaslat első olvasáskor keresztülmegy, a második olvasást fegyveres erővel akadályozzák meg, a törvény érvénytelen és a második olvasás hiányában az is marad. Az ügyészség nem veszi figyelembe a kivételes állapotot, mely akkor uralkodott, amikor az üléstermükben szuronyoktól fenyegetett népképviselők ezt a határozatot hozták. A kormány az egyik puccsot a másik után követi el. Kíméletlenül megsértette a legfontosabb törvényeket, a Habeas Corpus Act-et[45], a polgárőrség-törvényt[102]. Önkényesen bevezeti a korlátlan katonai zsarnok-

ságot az ostromállapot cégére alatt. Magukat a népképviselőket a pokolba küldi. S míg az egyik fél *minden törvényt* szemérmetlenül megsért, a másik féltől még egy *szabályzatnak* a legtapintatosabb betartását is megkívánják?

Nem tudom, Uraim, szándékos hamisítás-e — távol áll tőlem, hogy ilyesmit feltételezzek az ügyészségről — vagy tudatlanság, amikor azt mondja: „A nemzetgyűlés nem akart *közvetítést*", a nemzetgyűlés „nem kísérelt meg közvetítést".

Ha a nép a berlini nemzetgyűlésnek szemére vet valamit is, akkor éppen a közvetítési vágyait. Ha magának e gyűlésnek a tagjai megbánást éreznek, akkor éppen a kiegyezési szenvedélyük miatt. A kiegyezési szenvedély volt az, ami lassanként elidegenítette a nemzetgyűléstől a népet, ami összes pozícióit elveszejtette vele, s ami végül kitette a korona támadásainak anélkül, hogy egy nemzet állt volna mögötte. Amikor végül meg akarta védeni egy akaratát, magára hagyva állt ott, tehetetlenül, éppen, mert a kellő időben nem tudott akarni és nem tudta akaratát megvédeni. Erről a kiegyezési szenvedélyről először akkor tett tanúságot, amikor a forradalmat megtagadta és a *kiegyezési elméletet* szentesítette, amikor a forradalmi nemzetgyűlésből a kiegyezők kétes társaságává alacsonyította le magát. A végletekig hajtotta közvetítési gyöngéjét, amikor a Stein-féle hadparancsnak[174] Pfuel által való látszatelismerését teljes értékűnek fogadta el. Magának ennek a hadparancsnak a kihirdetése bohózattá lett akkor, amikor ez a hadparancs már csak a Wrangel-féle hadparancs[175] komikus visszhangja lehetett. És a gyűlés mégis, ahelyett, hogy ennél messzebbre ment volna, két kézzel kapott a Pfuel-kormány tolmácsolásán, amely a Stein-féle hadparancsot elerőtlenítette, teljes tartalmatlanságra redukálta. Hogy elkerüljön minden komoly konfliktust a koronával, elfogadta a régi reakciós hadsereg ellen irányuló demonstráció látszatárnyékát valódi demonstrációnak. Komoly képpel színlelte, mintha azt, ami már látszatmegoldása sem volt a konfliktusnak, a konfliktus igazi megoldásának tartaná. Ilyen kevés harci vágy, ilyen sok közvetítési kedv volt ebben a gyűlésben, amelyet az ügyészség vakmerő kötekedőnek tüntet fel.

Mutassak rá e kamara szenvedélyesen közvetítő természetének még egy tünetére? Emlékezzenek, Uraim, arra, amikor a nemzetgyűlés kiegyezett Pfuellal a megváltásokat beszüntető törvényben.[169] Ha a gyűlés nem tudta eltiporni az ellenséget a hadseregben, akkor mindenekelőtt barátot kellett volna megnyernie a paraszti rendben. Erről is lemondott. A legfontosabbnak, önfenntartása érdekeinél is fontosabbnak tartotta a közvetítést, a koronával való konfliktus elkerülését, mindenáron való elkerülését. S ennek a

gyűlésnek vetik a szemére azt, hogy nem akart közvetítést, nem kísérelt meg közvetítést?

Még akkor is megkísérelte a közvetítést, amikor a konfliktus már kitört. Ismerik, Uraim, *Unruhnak*, a közép egyik tagjának a brosúráját[292]. Látták belőle, mi mindent megkísérelteik a szakítás elkerülésére, hogy a koronához küldöttségeket menesztettek, amelyeket nem fogadtak, hogy egyes küldöttek megpróbálták meggyőzni a miniszereket, akik előkelő gőggel utasították vissza őket, hogy engedményeket akartak tenni, amelyeket kinevettek. A gyűlés még abban a pillanatban is békét akart kötni, amikor már csak arról lehetett szó, hogy háborúra készüljön. S ezt a gyűlést vádolja az ügyészség azzal, hogy nem akart közvetítést, nem kísérelt meg közvetítést!

A berlini nemzetgyűlés nyilvánvalóan igen nagy illúzióban ringatta magát, nem értette meg saját helyzetét, saját létezésének feltételeit, amikor a konfliktus *előtt*, a konfliktus *alatt* még lehetségesnek tartotta és kieszközölni próbálta a békés megegyezést a koronával, a közvetítést.

A korona nem akart közvetítést, nem akarhatott közvetítést. Ne ámítsuk magunkat, Esküdt Uraim, annak a harcnak a természetét illetően, amely márciusban kitört, s amely később a nemzetgyűlés és a korona közt folyt. Itt nem egy kormány és egy parlamenti ellenzék közötti közönséges konfliktusról van szó, nem arról volt szó, hogy olyan emberek, akik miniszterek voltak, konfliktusba kerültek olyanokkal, akik miniszterek akartak lenni, nem egy törvényhozó kamara két politikai frakciója közötti pártharcról van szó. Lehet, hogy voltak a nemzetgyűlésnek akár a kisebbséghez, akár a többséghez tartozó tagjai, akik mindezt így képzelték. Nem a kiegyezők véleménye, hanem egyedül a nemzetgyűlés valóságos történelmi helyzete a döntő, ahogyan az az európai forradalomból és a belőle adódó márciusi forradalomból létrejött. Ami itt végbement, az nem két frakció politikai konfliktusa volt *egy* társadalom talaján, az *magának a két társadalomnak konfliktusa* volt, olyan szociális konfliktus, amely politikai formát öltött, *a régi feudális-bürokratikus társadalomnak a modern polgári társadalom elleni harca volt* — harc a *szabad konkurrencia* társadalma és *a céhrendszer társadalma* között, a földbirtok társadalma és az ipar társadalma között, a hit társadalma és a tudás társadalma között. A régi társadalom megfelelő *politikai* kifejezése az Isten kegyelméből való korona, a gyámkodó bürokrácia és az önálló hadsereg volt. E régi politikai hatalom megfelelő *szociális* alapja a kiváltságos nemesi földbirtok volt, jobbágy vagy féljobbágy parasztjaival, a patriarchális vagy céhesen szervezett kisipar, az egymástól elzárt rendek, a város és falu brutális ellentéte, s mindenekelőtt a falu uralma a város fölött. A régi politikai hatalom — Isten kegyelméből való korona,

gyámkodó bürokrácia, önálló hadsereg — a tulajdonképpeni anyagi alapját látta kicsúszni lába alól, mihelyt megsértették a régi társadalom alapjait, a kiváltságos nemesi földbirtokot, magát a nemességet, a falu uralmát a város fölött, a falu népének függő helyzetét és a mindezen életviszonyoknak megfelelő törvényhozást, mint például a községi rendtartást, a büntetőjogi törvényhozást stb. A nemzetgyűlés elkövette ezt a merényletet. Másfelől ama régi társadalom látta, hogy kiragadják kezéből a politikai hatalmat, mihelyt a korona, a bürokrácia és a hadsereg elvesztették feudális kiváltságaikat. Márpedig a nemzetgyűlés ezeket a kiváltságokat el akarta törölni. Nem csoda hát, hogy hadsereg, bürokrácia, nemesség egyesülten egy puccsra akarták rávenni a koronát, nem csoda, hogy a korona, amely tudta, hogy tulajdon érdeke a legbensőbb összefüggésben van a régi feudális-bürokratikus társadalom érdekével, hagyta rávenni magát az államcsínyre. Hiszen éppen a *korona* volt a feudális-arisztokratikus társadalom *képviselője*, mint ahogy a nemzetgyűlés a modern polgári társadalom *képviselője* volt. A modern polgári társadalom létfeltételei magukban foglalják azt, hogy a bürokráciát és hadsereget a kereskedelem és az ipar uraiból azok eszközeivé alacsonyítják, a polgári érintkezés puszta szerveivé *teszik*. A modern polgári társadalom nem tűrheti, hogy a mezőgazdaságot feudális kiváltságok, az ipart bürokratikus gyámkodás korlátozza. Ez ellentmond életelvének, a szabad konkurrenciának. Nem tűrheti, hogy a külkereskedelmi viszonyokat a nemzeti termelés érdekei helyett az udvar nemzetközi politikájának a szempontjai szabályozzák. A pénzügyigazgatást alá kell rendelnie a termelés szükségleteinek, míg a régi állam kénytelen a termelést az Isten kegyelméből való korona szükségleteinek és a királyfalak[266], e korona szociális támaszai tatarozási szükségleteinek alárendelni. Ahogy a modern ipar ténylegesen nivellál, ugyanúgy a modern társadalomnak le kell döntenie minden törvényes és politikai korlátot város és falu között. A modern társadalomban *osztályok* még vannak, de *rendek* már nincsenek. Fejlődése ezen osztályok harcában áll, de ezen osztályok egyesülnek — a rendekkel és Isten kegyelméből való királyságukkal szemben.

Az Isten kegyelméből való királyság, a régi feudális-bürokratikus társadalom legfelső politikai kifejezése, legfelső politikai képviselője, tehát nem tehet *őszinte* engedményeket a modern polgári társadalomnak. Saját önfenntartási ösztöne, a társadalom, amely mögötte áll, amelyre támaszkodik, mindig újból arra fogják ösztönözni, hogy a már megtett engedményeket visszavonja, a feudális jelleget megvédje, az ellenforradalmat megkockáztassa! Egy forradalom után az ellenforradalom a korona folyvást megújuló létfeltétele.

Másrészt a modern társadalom sem nyugodhat addig, amíg a hivatalos, átörökített hatalmat, amely által a régi társadalom még erőszakkal megvédi magát, amíg e társadalom államhatalmát szét nem rombolta és el nem söpörte. Az Isten kegyelméből való korona uralma pedig az elavult társadalmi elemek uralma.

Tehát nincsen béke e két társadalom között. Anyagi érdekeik és szükségleteik az élethalálharcot feltételezik, az egyiknek győznie kell, a másiknak el kell buknia. Ez az egyetlen lehetséges közvetítés kettőjük között. Tehát nincsen béke e két társadalom legfelső politikai képviselői, a korona és a népképviselet között sem. Ezért a nemzetgyűlésnek csak az a választása volt, hogy vagy a régi társadalomnak tesz engedményt, vagy önálló hatalomként lép fel a koronával szemben.

Uraim! Az ügyészség az *adómegtagadást* olyan rendszabálynak nevezte, „amely megrendíti *a társadalom alappilléreit*". Az adómegtagadásnak a társadalom alappilléreihez semmi köze.

Mi az oka egyáltalán, Uraim, annak, hogy az adók, az adók jóváhagyása és megtagadása olyan nagy szerepet játszik az alkotmányosság történetében? Ennek igen egyszerű a magyarázata. Ahogy a jobbágyok készpénzért megvásárolták kiváltságaikat a feudális báróktól, úgy vásárolták meg azokat egész népek a feudális királyoktól. A királyoknak pénzre volt szükségük az idegen népekkel viselt háborúkban és nevezetesen a feudális urak ellen vívott harcaikban. Minél inkább fejlődött a kereskedelem és az ipar, annál inkább volt szükségük pénzre. De ugyanilyen mértékben fejlődött a harmadik rend, a polgári rend, ugyanilyen mértékben rendelkezett egyre nagyobb pénzeszközökkel. Ugyanilyen mértékben vásárolt meg adókkal egyre több szabadságot a királyoktól. Hogy ezeket a szabadságokat biztosítsa, fenntartotta magának a pénzszolgáltatások bizonyos határidőkön belüli megújításának jogát — az adójóváhagyási és az adómegtagadási jogot. Nevezetesen az angol történelemben a részletekbe menően végigkísérhetik ezt a fejlődést.

A középkori társadalomban tehát az adók alkották az egyetlen köteléket a felemelkedő polgári társadalom és az uralkodó feudális állam között, azt a köteléket, amely ez utóbbit rákényszerítette, hogy az előbbinek engedményeket tegyen, fejlődésének teret engedjen és szükségleteihez alkalmazkodjék. A modern államokban ez az adójóváhagyási és adómegtagadási jog átváltozott egy olyan ellenőrzéssé, amelyet a polgári társadalom a maga általános érdekeinek intézőbizottsága, a kormány fölött gyakorol.

Részleges adómegtagadás ezért minden alkotmányos mechanizmus integráns részeként megtalálható. Az adómegtagadásnak ezzel a fajtájával van dolgunk, valahányszor a *költségvetést* elvetik. A folyó költségvetés jóvá-

hagyása csak meghatározott időszakra szól; azonkívül a kamarákat, ha elnapolták őket, igen rövid időköz elteltével ismét egybe kell hívni. Ezért a korona függetlenné tétele lehetetlen. A költségvetés elvetésével a kamara véglegesen *megtagadta* az adókat, ha az új kamara nem biztosít többséget a kormánynak vagy a korona nem az új kamara szellemének megfelelő kormányt nevez ki. A költségvetés elvetése tehát *adómegtagadás parlamentáris formában.* Ez a forma a szóbanforgó konfliktusban nem volt alkalmazható, mert az alkotmány *még nem* létezett, azt előbb *meg* kellett teremteni.

De az az adómegtagadás, amelyről itt szó van, egy olyan adómegtagadás, amely nemcsak az új költségvetést veti el, hanem még a folyó adók megfizetését is megtiltja, ugyancsak nem valami hallatlan dolog. Igen gyakori tény volt ez a középkorban. Még a régi német Reichstag meg a régi feudális brandenburgi rendek is hoztak adómegtagadási határozatokat. S a modern alkotmányos országokban is akad példa erre. 1832-ben az adómegtagadás idézte elő Angliában a Wellington-kormány bukását.[293] S gondolják csak meg, Uraim! Angliában nem a parlament hozta határozatba az adómegtagadást, a nép önhatalmúlag proklamálta és hajtotta végre. Pedig Anglia az alkotmányosság történelmi országa.

Távol áll tőlem, hogy tagadjam: Az angol forradalom, amely I. Károlyt a vérpadra juttatta, adómegtagadással kezdődött. Az északamerikai forradalom, amely azzal végződött, hogy Északamerika függetlennek nyilvánította magát Angliától, adómegtagadással kezdődött. Az adómegtagadás Poroszországban is előfutárja lehet igen rossz dolgoknak. De nem John Hampden juttatta I. Károlyt a vérpadra, hanem csak saját önfejűsége, a feudális rendektől való függése, az az önteltsége, hogy erőszakkal akarta letörni a születőben levő társadalom elutasíthatatlan követeléseit. Az adómegtagadás csak tünete a korona és a nép közötti meghasonlásnak, csak bizonyítéka annak, hogy a kormány és a nép közötti konfliktus már egy magas, veszélyes fokra hágott. Nem az adómegtagadás idézi elő a meghasonlást, a konfliktust. Csak kifejezi ennek a ténynek meglétét. A legrosszabb esetben a fennálló kormány, a meglevő államforma bukását vonja maga után. Ez a társadalom alappilléreit nem érinti. Az adott esetben pedig az adómegtagadás éppenséggel a társadalom önvédelme volt azon kormánnyal szemben, amely őt alappilléreiben veszélyeztette.

Az ügyészség, végül, szemünkre lobbantja, hogy mi az inkriminált felhívásban* messzebb mentünk magánál a nemzetgyűlésnél is: „Először is, a nemzetgyűlés nem hozta nyilvánosságra határozatát." Válaszoljam-e erre

* *V. ö. 29. old. — Szerk.*

komolyan azt, Uraim, hogy az adómegtagadási határozatot még a *törvénygyűjtemény* sem hozta nyilvánosságra?

Azonkívül, úgymond, a nemzetgyűlés nem szólított fel *erőszakra*, mint mi, egyáltalán nem lépett forradalmi talajra, mint mi, hanem meg akart maradni a törvényes talajon.

Előzőleg az ügyészség a nemzetgyűlést törvénytelennek tüntette fel, most meg törvényesnek, mindig azért, hogy bennünket bűnösnek tüntessen fel. Ha már az adók behajtását törvénytelennek nyilvánították, nem kell-e a törvénytelenség erőszakos gyakorlását erőszakosan visszautasítanom? Tehát még ebből az álláspontból kiindulva is jogunkban állott, hogy erőszakot erőszakkal hárítsunk el. Egyébként, nagyon is igaz, a nemzetgyűlés meg akart maradni a színtiszta törvényes talajon, a passzív ellenállás talaján. Két út állt nyitva előtte. A forradalmi út. Nem lépett erre az útra, az urak nem akarták a fejüket kockáztatni. Vagy az adómegtagadás, mely megállt a passzív ellenállásnál. Erre az útra lépett. A népnek azonban az adómegtagadás gyakorlásához forradalmi talajra kellett helyezkednie. A nemzetgyűlés magatartása a nép számára korántsem volt mértékadó. A nemzetgyűlésnek nincsenek magáért való jogai, a nép csak átruházta rá saját jogai megvédését. Ha nem teljesíti mandátumát, akkor az hatályát veszti. Akkor maga a nép személyesen lép színre és önhatalmúlag cselekszik. Ha például egy nemzetgyűlés eladná magát egy áruló kormánynak, akkor a népnek mindkettőt el kellene kergetnie, a kormányt is, a nemzetgyűlést is. Ha a korona egy ellenforradalmat csinál, a nép joggal válaszol egy forradalommal. Ehhez nincs szüksége semmilyen nemzetgyűlés jóváhagyására. De hogy a porosz kormány hazaáruló merényletet kísérelt meg, azt maga a nemzetgyűlés mondta ki.

Röviden összefoglalom szavaimat, Esküdt Uraim. Az ügyészség nem hivatkozhat velünk szemben az 1848 április 6-i és 8-i törvényekre, miután ezeket maga a korona tépte szét. E törvények önmagukban sem döntők, mert az egyesült Landtag önkényes hatalmi tákolmányai. A nemzetgyűlés adómegtagadási határozata alakilag és anyagilag érvényes volt. Mi a felhívásunkban messzebb mentünk, mint a nemzetgyűlés. Ez jogunk és kötelességünk volt.

Végül ismétlem, hogy véget ért a dráma első felvonása. A két társadalomnak, a középkori és a polgári társadalomnak a harca újból politikai formák közt fog folyni. Ugyanazok a konfliktusok ismét elölről kezdődnek, mihelyt a gyűlés összeült. A kormány orgánuma, a „Neue Preussische Zeitung", máris ezt jósolja: Ismét ugyanazok az emberek választottak, másodszor is szét kell majd kergetni a gyűlést.

De bármilyen új útra lépjen is az új nemzetgyűlés, a szükségképpeni eredmény nem lehet más, mint: *az ellenforradalom teljes győzelme* vagy *új győzelmes forradalom.* Talán a forradalom győzelme csak betetőzött ellenforradalom után lehetséges.

Der Prozess gegen den Rheinischen
Kreisausschuss der Demokraten

Elhangzott: 1849 február 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 25., 27. (231., 232.) sz., valamint a „Zwei politische Prozesse" c. brosúra, Köln 1849

Eredeti nyelve: német

Az adómegtagadási per[249]

Köln, február 9. Ha az esküdtek döntése tegnapelőtt tárgyalt sajtóperünkben fontos volt a sajtó szempontjából, akkor Marx, Schneider és Schapper tegnapi felmentése döntő valamennyi per szempontjából, amelyet rajnai bíróságok előtt az adómegtagadás alkalmából indítottak. Maga a tényállás igen egyszerű volt, és nem fért hozzá semmi kétség. Az inkriminált iratban* ez állt:

„A demokraták rajnai kerületi bizottsága felszólítja a Rajna-tartomány összes demokrata egyleteit a következő intézkedések határozatba hozatalára és végrehajtására:

1. Minthogy maga a porosz nemzetgyűlés elhatározta az adómegtagadást, az erőszakos adóbehajtást *mindenfajta ellenállással mindenütt* vissza kell utasítani.

2. Mindenütt meg kell szervezni a *népfelkelést az ellenség visszaverésére*. . .

3. A hatóságokat mindenütt fel kell szólítani, hogy hivatalosan nyilatkozzanak, hajlandók-e a nemzetgyűlés határozatait elismerni és végrehajtani? Ha vonakodnak, *biztonsági bizottságokat* kell kinevezni. . . A törvényhozó gyűlésnek ellenszegülő községtanácsokat *általános népszavazással* újjá kell választani."

Ez az ügyirat nyilván elég érthető. Eltekintve attól a kérdéstől, hogy az adómegtagadási határozat** érvényes-e vagy érvénytelen, itt nyilvánvalóan a zendülésre és polgárháborúra való izgatás esete állt fenn. A vádlottak nem is titkolták, hogy az „ellenségen" (a 2. bekezdésben) a *belső* ellenség, a kormány fegyveres ereje értendő. Mindamellett az államhatóság, kételkedvén abban, hogy a Code[100] ezen cikkelye alapján elmarasztaló ítélet hozható, az enyhébb vádat választotta: a rebellióra és az államhatalom közegeivel szembeni ellenállásra való felhívást (209. és kk. cikkelyek).

Eszerint csak azon politikai kérdés körül forgott a dolog: feljogosította-e a gyűlés adómegtagadási határozata a vádlottakat arra, hogy ilyen módon

---

* *V. ö. 29. old. — Szerk.*

** *V. ö. 26. old. — Szerk.*

hívjanak fel az államhatalommal szembeni ellenállásra, hogy fegyveres erőt szerveztessenek az állam fegyveres ereje ellen és hatóságokat önhatalmúlag elmozdíttassanak és kineveztessenek.

Az esküdtek erre a kérdésre nagyon rövid tanácskozás után *igenlő* választ adtak.

E döntés után bizonyára *Lassalle-t* és *Cantadort* is hamarosan szabadlábra fogják helyezni. Nem várható, hogy a kölni vádtanács velük kapcsolatban más véleményen lesz, mint az esküdtek Marxszal, Schneiderrel és Schapperral kapcsolatban.

Egyébként holnap Lassalle-ra külön visszatérünk. Úgy látszik, egyesekben megvan az a jóakaratú szándék, hogy ügyét az esküdtszék következő (márciusi) ülésszaka utánra elodázzák, s ilymódon újabb háromhónapos vizsgálati fogságot oktrojáljanak rá. De remélhetőleg a kölni esküdtbíróság ítélete keresztülhúzza az effajta emberbaráti terveket. Hogy Lassalle-lal miként bánnak a düsseldorfi fogházban, arról holnap közlünk néhány kellemes részletet.*

Der Steuerverweigerungsprozess

A megírás ideje: 1849 február 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 10. (218.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 257—259. old. — Szerk.*

A politikai per

Weimar körzetéből, február 3. A „Frankfurter Journal"-nak[180] ezzel a keltezéssel a következőket írták:

„Most végre közelednek már azok a napok, amikor első esküdtszékünk itt ítéletet fog mondani a folyamatban levő politikai vizsgálatokban. A tárgyalásoknak a megkezdését mindig egyik hétről a másikra halogatták, de most végre, amint halljuk, f. hó 15-re véglegesen kitűzték. Az ülésezést a demokrata pártnak múlt év októberében itt és Jénában letartóztatott vezetői, dr. Lafaurie, Rothe teológus-jelölt, Amelung egyetemi hallgató, dr. Otto és Jäde irodalmár ellen indított perrel fogják megnyitni. Az azokban a napokban tömegesen letartóztatottakból nevezettek csaknem az egyedüliek, akik ellen az államügyész egyáltalán vádanyagot tudott találni. Az akkor ugyancsak letartóztatott idevalósi Deinhard irodalmár ellen lefolytatott vizsgálat olyan kevés eredménnyel járt, hogy az államügyész, miután Deinhard két hónapig ült büntetőbíróságunk egészségtelen börtöneiben, még vádat sem tudott emelni ellene. Lange jénai teológus-jelölt, akit akkor szintén lefogtak, a weimari börtönben négy ízben vért hányt, s csak ezután vitték félholtan szüleihez Jénába, ahol is nem sok idő múltán, miután ott a büntetőbíróság három nap egymás után ismét kihallgatta, f. év január 7-én elhalálozott. Esküdteink azonban csodálkozni fognak, amikor a sokszor kiteregetett és megtárgyalt állítólagos hazaáruló tervek helyett elébük terjesztik a tárgyalásokon azokat az egyszerű apró-cseprő tényeket, amelyekre a fentnevezettek ellen emelt vádakat alapozzák."

(Legközelebbi győzelmekor a nép remélhetőleg nem lesz olyan együgyű illetve feledékeny, mint márciusban, hogy valamennyi hóhérát meghagyja tisztjében és hivatalában. Ellenkezőleg, meglehetősen biztosra vehető, hogy sürgősen vizsgálatot fog indítani a reakciós hivatalnokok egész bandája ellen, s közöttük elsősorban ama vérszomjas, képmutató törvénytudók

ellen, akiket „bíráknak" is neveznek, s egy fél évig pennsylvaniai börtönökben[294] tartja, majd további kúra céljából vasút- és útépítésre használja fel őket.)

Der politische Prozess

A megírás ideje: kb. 1849 február 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 10. (218.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

[Munkamegosztás a „Kölnische Zeitung"-nál[249]]

Köln, február 10. A múlt héten, legjobb akaratunk ellenére, még legjobb barátainkat, közvetlen szomszédainkat sem tudtuk figyelemmel kísérni. Más — közismert — ügyletek sodrában voltunk.[295] Siessünk most pótolni az elmulasztottakat, s vessük tekintetünket legelőször a szomszédos publicistákra.

A munkamegosztást a „Kölnische Zeitung"-nál[24] ritka összjátékkal valósítják meg. Tekintsünk el a lap távolesőbb részeitől, a harmadik meg a negyedik oldaltól, ahol a nemes Wolfers Belgiumot magasztalja és minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy V. Henrik ismét elfoglalja ősei trónját és egy „belga mintájú" alkotmányt oktrojáljon; maradjunk csupán a frontispice-nál*, az első oldalnál. Itt Schücking barátunk foglalja el az alanti szobácskát, és ott mutatja be a műkedvelőknek doktrinér fantáziája és fantasztikus doktrinérsége legújabb termékeit versben és prózában. Ki ne ismerné ama érdekes „politikai beszélgetéseket", melyekben a tehetséges szerző azon fáradozott, hogy egy német professzor disznóbőréből egy — ő maga mondotta — egy Mefisztót hámozzon ki, s csak egy Wagnert tudott napvilágra hozni?[296] Az alanti szobácska felett pedig, az első emeleten, Dumont úr nyitja meg tágas politikai szalonjait, s itt a két nagy férfiú, Brüggemann és Schwanbeck (nem tévesztendő össze Weissbrodttal) látja el a házigazda tisztjét. Brüggemann felelős a *gondolkodó* részért, az elv megmentéséért minden hajótörés közepette, a jogtalaj megvédéséért minden földrengés ellenére, az elégikus műfajért, hattyúdalokért és rekviemekért. Schwanbeck a deklamatórikus részért, az emelkedett líraiságért, az erkölcsi felháborodásért, a ditirambusokért és a viharért. Frázisa a lelkesedéstől mámorosan az Olümposz legmagasabb magaslataiig emelkedik, s ha járása nem is mindig biztos, mégis folyvást ritmikus, s valóban ennek számlájára irandó csaknem valamennyi önkéntelen hexaméter, melyben a „Kölnische Zeitung" olyan gazdag.

Az első, akivel ma találkozunk, éppen ez a lendületes Schwanbeck. De

* — homlokzatnál; címoldalnál — *Szerk.*

dato Köln, február 7., felvilágosít bennünket az abszolutizmus utófájásairól és a forradalom utófájásairól.

A nagy Schwanbeck haragjának egész kelyhét a porosz népre zúdítja, amiért az vagy egyáltalán nem választott, vagy rosszul választott.

„Ennek a nemzetgyűlésnek el *kellene* végeznie az utolsó simításokat egy alkotmányos-monarchikus állam felépítésén, s mégis — ki kételkedik még abban, hogy egyesek azért fogják aláásni ezt az építést, mert már nem monarchisták, mások, mert még abszolutisták, de még nem konstitucionalisták, ezek is, azok is azért, mert nem alkotmányos-monarchisták? Két ellentétes pólusról fognak majd tombolni a viharok, egy levitézlett múlt fog vitázni egy távoli, talán soha el nem érhető jövővel, és — ki tudja, nem megy-e veszendőbe eközben a jelen!"

Figyeljük meg ezt a hatalmas, erőteljes stílust, amely e klasszikus sorokból napvilágra tör. Mindegyik mondat kemény, tömör egész, mindegyik szó az erkölcsi felháborodás bélyegét viseli magán. Képzeljük el minél szemléletesebben a „levitézlett múlt" és a „távoli, talán soha el nem érhető jövő" küzdelmét. Ki ne vélné szinte látni, amint a „talán soha el nem érhető jövőt" mégiscsak utoléri a „levitézlett múlt", s amint ezek ketten, megairákhoz hasonlóan, hajba kapnak, s amint, miközben az ellentétes pólusokról tombolnak a viharok, éppen az egyiknek az elérhetetlensége és a másiknak a levitézlettsége miatt, a jelen egyre jobban veszendőbe megy!

Ezt nem kell lekicsinyelnünk. Mert ha szabad véleményt nyilvánítanunk ilyen nagy emberekről, ezt kell mondanunk: Brüggemann-nál általában a gondolat sodorja magával a stílust, Schwanbecknél ellenben a stílus a gondolatot.

S valóban, kit ne sodorna magával erényes felháborodásában a stílus, amikor azt látja, hogy egy gyűlés, amelyre nemcsak a porosz király, hanem maga a „Kölnische Zeitung" is azt a küldetést bízta, hogy végezze el az utolsó simításokat egy alkotmányos-monarchikus állam felépítésén, hogy egy ilyen gyűlés olyan emberekből alakul meg, akik az említett jóhiszemű cél szempontjából vagy túlságosan balra vagy éppen túlságosan jobbra ülnek? Kivált, ha az „ellentétes pólusokról tombolnak a viharok" és a „Kölnische Zeitung"-nak „veszendőbe megy a jelen"!

Elég rossz a „Kölnische Zeitung"-nak, ha a nép olyan küldötteket választ, akik nem akarják *azt*, amit a „Kölnische Zeitung" szerint akarniok *„kellene"*; de még rosszabb a népnek, ha kigúnyolja egy Schwanbeck Kasszandra-hangját[297], és „a nemzet nagy centrumából" való alkotmányos-monarchista mintaférfiú helyett olyan embereket választ, akik vagy már nem monarchisták vagy még nem konstitucionalisták. Tu l'as voulu, George

Dandin!* — kiált majd fel bánatosan Schwanbeck, amikor a levitézlett jövő és a talán soha el nem érhető múlt közötti hatalmas konfliktus elnyeli a jelent!

„Más szóval, a *reakció* tünetei és egy *újabb*, vagyis inkább egy *permanens forradalom* tünetei nem maradtak el."

E figyelemreméltó vívmány után Kasszandra-Schwanbeck Ausztriára vet egy pillantást. Schwanbecknek ez az Ausztriára vetett pillantása látnoki. Ausztria az ő második szülőhazája; itt ő ezelőtt a bécsi demagógia zsarnokságán háborodott fel, itt ő most magyarfaló, itt a fennkölt ditirambusgyártóban végre megrezdül egy gyöngédebb érzelem is, valami halk lelkiismeretfurdalás azok miatt, akiket a rögtönbíróságok a golyó és puskapor kegyelmében részesítettek. Innen ama gyöngéd pillantás, amelyet ez a sejtelmekben gazdag próféta valamennyi vezércikkében odaátra, Ausztriára vet.

„Mi változott hát meg?" (tudniillik Ausztriában). „A bürokrácia korlátlanságát felváltotta a demokráciáé, ezt pedig a katonai hatalomé, s végül minden maradt a régiben!"

Szomorú eredménye ez a forradalmaknak, fájdalmas következménye annak, hogy a népek sohasem akarnak hallgatni félreismert Kasszandrák hangjára! „Végül minden maradt a régiben!" A hagyományosan átöröklődött Metternich-kormány ugyan egyben-másban különbözik a jelenlegi ellenforradalmi katonai uralomtól, s főképpen Metternich idejének kedélyes osztrák népe egészen más nép, mint a mostani fogát csikorgató forradalmi nép; azonkívül eddig a történelemben az ellenforradalom mindig csak egy sokkal mélyrehatóbb, véresebb forradalomhoz vezetett; de mit számít ez? „Végül mégis minden maradt a régiben", és a zsarnokság zsarnokság marad.

A nyárspolgári politikus csizmadiák, akik — hogy schwanbecki kifejezéssel éljünk — „a német nemzet nagy centrumát" alkotják, ezek a jóemberek, akik valamennyi pillanatnyi contre-coup-nál** így kiáltanak fel: Mit használt hát a rebellió, megint pontosan ott tartunk, ahol azelőtt; a történelemnek ezek az elmélyült ismerői, akik sohasem látnak tovább az orruk hegyénél, el lesznek ragadtatva, ha azt tapasztalják, hogy a nagy Schwanbeck éppen olyan álláspontot foglal el, mint ők.

Ezen Ausztriára vetett, elkerülhetetlen pillantás után Kasszandra megint rátér Poroszországra, és arra készül, hogy a jövőbe pillantson. A reakció elemeit és a forradalom elemeit kellőképpen összeméri. A koronát és laká-

* — Te akartad, George Dandin![208] — *Szerk.*

** — visszacsapásnál — *Szerk.*

jait, Wrangelt, az ostromállapotokat (megszüntetésükre vonatkozó jámbor óhajok kíséretében), a porosz egyleteket[252] sorra alapos vizsgálatnak veti alá. Azután ezt mondja:

„Mindamellett mégis be kell vallanunk, hogy reakciósaink száma nem valami sokat nyom a latban. A rosszabb az, hogy *a nép nagy centrumát* annyira hozzászoktatták az abszolutizmushoz, hogy nem is tud még beleszokni a self-government-ba*, méghozzá — merő *lustaságból.* Ti, akik olyan tömegesen maradtatok távol ama választásoktól . . . ti vagytok az igazi abszolutisták! . . . Nincs a világon visszataszítóbb jelenség, mint egy olyan nép, amely *túl lusta a szabad állami élethez.*"

„Német nép nagy centruma", nem vagy méltó a te Schwanbeckedhez! A „nép e centruma", amely „túl lusta a szabad állami élethez", az, amint később kiderül, nem más, mint a *burzsoázia.* Fájdalmas beismerés, melyet ugyanakkor alig édesít meg a nemzet nagy centrumának eme gyalázatos „indolenciáján" való erkölcsi felháborodás önélvezete!

„Ámde még rosszabbul állunk a *forradalom* utófájásaival. Népünk gazdagabb, semmint sejthettük volna, rajongó és képzelgő természetekben, ügyes demagógokban" (naiv beismerés!) „és meggondolatlan tömegekben, amelyek a politikai képzettségnek még a nyomával sem rendelkeznek. Csak az 1848-as év mutathatta meg nekünk, hogy e nyugodt, igazságszerető, értelmes népben *az anarchia* milyen *tömeges elemei* voltak elszórva, hogyan kapott lábra a forradalom homályos vágya, és hogyan tekintették panaceának . . . a forradalomcsinálás *kényelmes* eszközét" (mindenesetre sokkal „kényelmesebb", mint mélyértelmű vezércikk-ditirambusokat írni a „Kölnische"-be).

Míg a „centrum" túl *lusta*, a periféria, a „csőcselék", a „meggondolatlan tömeg" túl serény. Az „ügyes demagógok", „az anarchia tömeges elemeivel" párosulva, minden bizonnyal sötét sejtelmeket ébresztenek egy Schwanbeck lelkében a burzsoázia „lustaságát" és „indolenciáját" illetően!

„Hiába, ez a dolgok természetes menete: a csapás előidézi a visszacsapást."

E további nagyszerű gondolatvívmánnyal, amely még néhány lendületes variáció témájául kell hogy szolgáljon, Kasszandra rátér a befejezésre, és ezt a végkövetkeztetést vonja le:

„Csak ott vezet egyenes út a valódi, szabad állami élethez, ahol *a nemzet nagy centruma, az erős és intelligens polgárság*, elég egységessé és hatalmassá lett ahhoz, hogy ezeket a bal- és jobboldali tévutakat lehetetlenné tegye.

* — önkormányzatba — *Szerk.*

Egy északnémet lap van előttünk, melyben ... ezt olvassuk: »... a burzsoázia már most felülkerekedett mindkét szélsőségen, a bal- és jobboldalin, s csakis ezé a párté a jövő!« Attól tartunk, hogy ez az ujjongás még korai; ha erre bizonyítékot akar valaki, nos, »a poroszországi választások fogják ezt bizonyítani«."

Ez hát a nagy siratóéneke a legújabb Kasszandrának, telve erkölcsi felháborodással ennek a gonosz világnak a fonákságán, amely nem hajlandó a „Kölnische Zeitung" szellemében masírozni. Ez hát az eredménye azoknak a kutatásoknak, amelyeket Schwanbeck a „levitézlett múltban", a „távoli, talán soha el nem érhető jövőben" és a kérdésessé tett „jelenben" végzett: a valóságos, döntő harc nem a feudális-bürokratikus monarchia és a burzsoázia közt folyik, nem is a burzsoázia és a nép közt, ez a harc a monarchia és a nép közt folyik, az *abszolutisták* és a *republikánusok* közt; a *burzsoázia*, a *konstitucionalisták* pedig visszavonulnak a küzdőtérről.

Hogy a burzsoázia valóban visszavonult-e a harctól, hogy ezt lustaságból tette-e vagy gyöngeségből, és hogy mit bizonyítanak a poroszországi választások, arról itt nem akarunk további széljegyzetekbe bocsátkozni. Elég az hozzá, a „Kölnische Zeitung" elismeri, hogy a jelenlegi harcban a burzsoázia már nem áll az első vonalban, hogy a szóbanforgó érdekek már nem az ő érdekei, hogy a harc abszolút monarchiáért vagy köztársaságért folyik.

Most pedig hasonlítsák össze ezzel a „Neue Rheinische Zeitung"-nak a múlt év novembere óta megjelent számait, és mondják meg, nem fejtegettük-e minden számban és minden alkalommal — a bécsi ellenforradalomkor, a berlini ellenforradalomkor, az oktrojáláskor —, nem fejtettük-e ki részletesen „A burzsoázia és az ellenforradalom"című hosszú cikkben* és az elektorválasztások előtt írt több cikkben**, hogy a német burzsoázia gyöngesége és gyávasága miként tette lehetségessé az ellenforradalmat, s hogy az ellenforradalom a maga részéről miként tolta félre a burzsoáziát és tette elkerülhetetlenné a közvetlen harcot a feudális társadalom maradványai és a modern társadalom szélsőséges csúcsai között, monarchia és köztársaság között! Amit mi három hónappal ezelőtt a német forradalom menete alapján mint történelmi szükségszerűséget fejtettünk ki, arról a „Kölnische Zeitung" számára kifejlődik mint a március 5-i választási urna beleiben szimatolgató haruspexi jövendölések[299] eredménye, egy halvány és elmosódott sejtelem. S ezt a halvány, elmosódott sejtelmet olyan felfe-

* *V. ö. 95—116. old. — Szerk.*
** *V. ö. 173—187., 190—198. old. — Szerk.*

dezésnek tartják, hogy azon melegében feltálalják fogyasztásra a jóakaratú közönségnek egy △-jelzésű vezércikk dagályos és feldagadt formájában. Naiv kölni asszonyság!

[Die Teilung der Arbeit bei der „Kölnischen Zeitung"]

A megírás ideje: 1849 február 10.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 11. (219.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Lassalle[300]

Köln, február 10. Megígértük tegnap*, hogy visszatérünk *Lassalle-ra*. Lassalle immár 11 hete ül a düsseldorfi fogházban, s az egyszerű, egyáltalán nem tagadott tények kivizsgálása csak most fejeződött be; csak most dönt a Ratskammer[194]. Szerencsésen addig mesterkedtek, hogy Ratskammer és vádtanács, ha éppen a maximumát tartja be a törvényes határidőnek, elhúzhatja az ügyet a düsseldorfi esküdtszék küszöbönálló ülésszaka utánra, és a foglyot újabb három hónapos vizsgálati fogsággal boldogíthatja.

És micsoda vizsgálati fogsággal!

Tudott dolog, hogy a különböző kölni demokrata egyletek küldöttsége nemrégiben Nicolovius főállamügyésznek egy több ezer polgár által aláírt feliratot nyújtott át, amelyben a következőket kérik: 1. a düsseldorfi politikai foglyok elleni vizsgálat meggyorsítását, 2. tisztességes bánásmódot e foglyokkal a vizsgálati fogság tartama alatt. Nicolovius úr megígérte e méltányos követeléseknek lehetőség szerinti figyelembevételét.

De hogy a düsseldorfi fogházban milyen sokat törődnek a főállamügyész úrral, a törvényekkel és a tisztességtudás legközönségesebb követelményeivel, a következő példa mutatja:

Egy fogházőr január 5-én bizonyos brutalitásokat engedett meg magának Lassalle-lal szemben, majd pedig, feltéve ezekre a koronát, elment az igazgatóhoz és bepanaszolta Lassalle-t, hogy az őt brutalizálta.

Egy órával ezután az igazgató a vizsgálóbíró kíséretében köszönés nélkül belép Lassalle szobájába, és kérdőre vonja. Lassalle félbeszakítja azzal a megjegyzéssel, hogy művelt emberek közt az a szokás, hogy ha valakinek a szobájába belépnek, köszönnek, és neki joga van az igazgatótól ennyi udvariasságot megkívánni.

Ez már sok volt az igazgató úrnak. Dühösen közeledik Lassalle-hoz, az ablakhoz szorítja és a lehető leghangosabban, kézzel-lábbal hadonászva kiabálja: „Idehallgasson, maga itt az *én* foglyom, semmi egyéb, köteles alkal-

* *V. ö. 248. old.* — *Szerk.*

mazkodni a házirendhez, s ha ez magának nem tetszik, a *sötétzárkába* csukatom, és kaphat *még rosszabbat* is!"

Erre Lassalle is heveskedni kezdett, és kijelentette az igazgatónak: nincs joga őt a házirend alapján megbüntetni, mert ő vizsgálati fogoly; a nagy kiabálás semmit sem ér és semmit sem bizonyít; ha börtön is ez a ház, ez *itt* mégiscsak az *ő* szobája, és ha az igazgató (rámutatott az ujjával) *itt* belép *hozzá*, köteles neki köszönni.

Ekkor az igazgató teljesen elvesztette a fejét. Nekirontott Lassalle-nak, karját ütésre emelte, és ezt ordította: „Ne hadonásszon az ujjával, mert sajátkezűleg mindjárt úgy képen vágom, hogy..."

Lassalle azonnal felkérte a vizsgálóbírót, hogy tanúskodjon erről a hallatlanul durva bánásmódról, és vegye védelmébe. A vizsgálóbíró ekkor megpróbálta az igazgatót lecsillapítani, de ez csak az igazgató által többször megismételt pofonígérgetések után sikerült neki.

Ezen épületes jelenet után Lassalle felkérte von Ammon államügyészt, hogy Morret igazgató úr ellen indítson vizsgálatot. Az igazgató erőszakoskodásai ugyanis nem csupán durva bánásmódnak és súlyos sértésnek, hanem a hivatali jogkör túllépésének is minősülnek.

Von Ammon úr azt válaszolta, hogy fogházhivatalnokok ellen a hivatali jogkör túllépése miatt nem indíthatók vizsgálatok a közigazgatási hatóság előzetes engedélye nélkül, és a kormányhoz utasította Lassalle-t. Ezt valamiféle régi, 1844-es kabinetrendelettel[202] támasztotta alá.

Az oktrojált úgynevezett alkotmány[134] 95. cikkelye kijelenti: „Nincs szükség előzetes hatósági engedélyre ahhoz, hogy polgári vagy katonai közhivatalnokok ellen a hivatali jogkörük túllépése által elkövetett jogsértések miatt törvényes eljárás indíttassék."

Ugyanennek a chartának a 108. cikkelye kifejezetten érvényteleníti az e chartával ellentmondásban álló összes törvényeket. Ámde hiába hivatkozott Lassalle az államügyésszel szemben a 95. cikkelyre; von Ammon úr kitartott a maga hatásköri konfliktusa mellett, és ezzel a kellemes megjegyzéssel bocsátotta el Lassalle-t: „Ön úgy látszik elfelejti, hogy vizsgálati fogoly!"

Nem volt-e igazunk, amikor azt mondtuk, hogy az ún. alkotmányt csak ellenünk, nem pedig a hivatalnok urak ellen oktrojálták?

Tehát pofonok, sötétzárka és *testi fenyíték* ígérgetése — mert ez utóbbi volt a „még rosszabb", amit Morret úr fenntartott magának —, ez az a „tisztességes bánásmód", amelyet a küldöttségnek a politikai foglyokat illetően kilátásba helyeztek!

Mellesleg megjegyezzük, hogy a törvény értelmében a vizsgálati fog-

házak a fegyházaktól *teljesen különválasztandók* és az előbbiekben levő foglyok egészen más rezsim alá helyezendők, mint a fegyencek. Düsseldorfban azonban nincs külön vizsgálati fogház, és a vizsgálati foglyok, miután törvénytelen módon fegyházba zárták őket, ráadásul még *a fegyencek házirendjének* legyenek alávethetők, sötétzárkába zárhatók és megbotozhatók legyenek! Hogy e dicséretreméltó célt Lassalle-nál elérhesse, a t. c. Morret fegyelmi bizottságot hívott egybe, mely arra van hivatva, hogy Lassalle urat a fenti gyönyörűségekben részeltesse. És úgy látszik, hogy a vizsgálóbíró meg az ügyész urak ezt nyugodt lélekkel hagyják, illetve egy hatásköri konfliktus mögé sáncolják el magukat!

Lassalle a főállamügyészhez fordult. Mi a magunk részéről az egész ügyet nyilvánosságra hozzuk, hogy a nyilvánosság hangja támogassa a fogoly panaszát.

Egyébként arról értesülünk, hogy Lassalle-t végre kiengedték a magánzárkából, és most legalább ugyanoda van bezárva, ahova Cantador.

Lassalle

A megírás ideje: 1849 február 10.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 11. (219.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A demokratikus pánszlávizmus[227]

Köln, február 14. Elég gyakran rámutattunk arra, hogy a februári és márciusi forradalmak után felbukkanó szelíd álmok, az egyetemes néptestvériesülésért, európai föderatív köztársaságért és örök világbékéért való rajongás alapjában nem volt egyéb, mint az akkori szóvivők határtalan tanácstalanságának és tétlenségének leplezése. Nem látták vagy nem akarták látni, mi a teendő a forradalom biztosítása érdekében; nem tudtak vagy nem akartak valóban forradalmi rendszabályokat keresztülvinni; egyesek korlátoltsága, mások ellenforradalmi intrikája együttesen odavezetett, hogy a nép forradalmi tettek helyett csak szentimentális frázisokat kapott. Lamartine, ez a fennen fogadkozó himpellér volt a klasszikus *hőse* a poétikus szóvirágokkal és retorikus csillámmal takargatott népárulás e korszakának.

A forradalmasodott népek tudják, milyen drágán kellett megfizetniök azért, hogy jóindulatukban annak idején hittek a nagy szavaknak és nagyhangú bizonykodásoknak. A forradalom biztosítása helyett — mindenütt reakciós kamarák, amelyek a forradalmat aláásták; a barikádokon tett ígéretek teljesítése helyett — a nápolyi, párizsi, bécsi, berlini ellenforradalom, Milánó eleste, a Magyarország elleni háború; a néptestvériesülés helyett — a Szent Szövetség[183] megújítása a legszélesebb alapon, Anglia és Oroszország védnöksége alatt. S ugyanazok a férfiak, akik még áprilisban és májusban ujjongva üdvözölték a korszak fennkölt zengésű frázisait, már csak pirulva gondolnak arra, hogy akkor miként engedték magukat fajankóktól és himpellérektől félrevezetni.

Fájdalmas tapasztalatokból megtanultuk, hogy az „európai néptestvériesülés" nem puszta frázisok és jámbor óhajok útján jön létre, hanem csak mélyreható forradalmak és véres küzdelmek útján; hogy nem az összes európai népeknek *egy* köztársasági lobogó alatti testvériesüléséről van szó, hanem a forradalmi népeknek az ellenforradalmi népek elleni szövetségéről, olyan szövetségről, amely nem *papíron*, hanem a *csatamezőn* jön létre.

Ezek a keserű, de szükséges tapasztalatok egész Nyugat-Európában megfosztották minden hitelüktől a Lamartine-féle frázisokat. Keleten viszont még mindig vannak olyan frakciók, állítólag demokrata, forradalmi frak-

ciók, amelyek nem fáradnak bele abba, hogy ezeknek a frázisoknak és érzelgősségeknek visszhangul szolgáljanak és az európai néptestvériesülés evangéliumát hirdessék.

Ezek a frakciók — elvonatkoztatunk néhány német anyanyelvű tudatlan rajongótól, mint például A. Ruge úr stb. — a különböző szláv néptörzsek *demokratikus pánszlávistái.*

A demokratikus pánszlávizmus programja itt van előttünk egy brosúrában: „*Aufruf an die Slawen.* Von einem russischen Patrioten, Michael *Bakunin*, Mitglied des Slawenkongresses in Prag", Köthen 1848.

Bakunyin a barátunk. Ez nem fog visszatartani bennünket attól, hogy brosúráját megbíráljuk.

Hallgassuk meg, miként kapcsolódik Bakunyin mindjárt felhívásának elején a tavaly márciusi és áprilisi illúziókhoz:

„A forradalomnak mindjárt az első életjele a régi elnyomás elleni gyűlölet kiáltása volt, az összes elnyomott nemzetiségek iránti részvét és szeretet kiáltása. A népek ... végre megérezték azt a gyalázatot, melyet a régi diplomácia az emberiségre zúdított, és felismerték, hogy a nemzetek jóléte soha sincs biztosítva, amíg még valahol Európában egyetlenegy nép is elnyomás alatt él... Vesszenek az elnyomók, harsant fel a kiáltás szinte egy torokból; üdv az elnyomottaknak, a lengyeleknek, az olaszoknak és valamennyinek! Ne legyen többé hódító háború, de az utolsó háborút még végig kell küzdeni, a forradalom jó harcát az összes népek végső felszabadításáért! Le a mesterséges korlátokkal, melyeket a despota-kongresszusok úgynevezett történelmi, földrajzi, kereskedelmi és stratégiai szükségszerűségek alapján erőszakosan állítottak fel! Ne legyenek többé más elhatárolások, mint a természetnek megfelelő, az igazságosság által és a demokrácia szellemében megvont határok, melyeket maguk a népek szuverén akarata jelöl ki nemzeti sajátságaik alapján. Ez a kiáltás zúgott végig az összes népeken." 6—7. old.

Már ebben a részben ismét rátalálunk a forradalom utáni első hónapok egész rajongó lelkesedésére. Egy ilyen egyetemes felszabadításnak a valóságban fennálló akadályairól, az egyes népek civilizációjának olyannyira különböző fokáról és az ezáltal megszabott ugyanannyira különböző politikai szükségleteikről szó sem esik. A „szabadság" szó mindent pótol. A valóságról egyáltalán nem esik szó, és amennyiben netán tekintetbe jön, mint abszolút elvetendő, a „despota-kongresszusok" és „diplomaták" által önkényesen létrehozott valaminek ábrázoltatik. Ezzel a rossz valósággal áll szemben az állítólagos népakarat a maga kategorikus imperativuszával, az általában vett „szabadság" abszolút követelésével.

Láttuk, ki volt az erősebb. Az állítólagos népakaratot éppen azért szedték rá olyan csúfosan, mert ennyire fantasztikusan elvonatkoztatott a valóban fennálló viszonyoktól.

„Önhatalmúlag feloszlatottnak nyilvánította a forradalom a despota-államokat, feloszlatottnak a porosz birodalmat... Ausztriát ... a török birodalmat ... feloszlatottnak végül az utolsó despota-vigaszt, az orosz birodalmat ... s mindezek végcéljának — az európai köztársaságok egyetemes föderációját nyilvánította." 8. old.

Nekünk persze itt nyugaton valóban különösnek tetszik, hogy mindeme szép terveket, miután megvalósításuk *első* kísérletekor meghiúsultak, még dicséretes és nagyszerű dologként lehet felsorolni. Hiszen éppen az volt a baj, hogy a forradalom „önhatalmúlag feloszlatottnak nyilvánított" ugyan, de egyszersmind „önhatalmúlag" kisujját sem mozdította azért, hogy dekrétumát végrehajtsa.

Akkor hívták egybe a szláv kongresszust[235]. A szláv kongresszus teljesen ennek az illúziónak az álláspontjára helyezkedett. Hallgassuk meg:

„Élénken átérezve a történelem" (?) „és a vérség közös kötelékeit, megesküdtünk, hogy nem hagyjuk sorsainkat ismét szétválasztani. Megátkozva azt a politikát, amelynek olyan soká áldozatai voltunk, *önmagunkat helyeztük be* a teljes *függetlenséghez* való jogunkba, és *megfogadtuk*, hogy e függetlenség ezentúl az *összes szláv népek közös* osztályrésze lesz. Elismertük Csehország és Morvaország függetlenségét ... testvéri jobbot nyújtottunk a német népnek, a demokratikus Németországnak. Azoknak a nevében, akik közülünk Magyarországon laknak, felkínáltuk a magyaroknak, fajunk áldz ellenségeinek ... a testvéri szövetséget. Felszabadító szövetségünkben nem feledkeztünk meg azokról a testvéreinkről sem, akik a törökök igája alatt nyögnek. Ünnepélyesen elátkoztuk azt a bűnös politikát, amely Lengyelországot háromszor feldarabolta ... Mindezt kinyilatkoztattuk, és együtt követeltük az összes népek" (?) „összes demokratáival: szabadságot, egyenlőséget, testvériséget az összes nemzetek számára." 10. old.

A demokratikus pánszlávizmusnak még ma is ezek a követelései: „Akkor biztosaknak éreztük magunkat ügyünkben ... az *igazságosság* és az *emberiesség* teljesen a mi oldalunkon volt, ellenségeink oldalán pedig nem volt egyéb, mint a törvénytelenség és a barbárság. *Nem üres álomképeket* kergettünk, ezek az *egyetlen igaz és szükségszerű politikának*, a *forradalom* politikájának a gondolatai voltak."

„Igazságosság", „emberiesség", „szabadság", „egyenlőség", „testvériség", „függetlenség" — eddig a pánszlávista kiáltványban nem találkoztunk egyébbel, mint ezekkel a többé-kevésbé erkölcsi kategóriákkal, ame-

lyek igen szépen hangzanak ugyan, de történelmi és politikai kérdésekben *egyáltalán semmit sem bizonyítanak*. Az „igazságosság", az „emberiesség", a „szabadság" stb. ezerszer megkövetelhetik ezt vagy azt; ha azonban a dolog lehetetlen, nem történik meg, és mindenek ellenére „üres álomkép" marad. Az a szerep, amelyet a szlávok zöme a prágai kongresszus óta játszott, szétfoszlathatta volna a pánszlávisták illúzióit, fel kellett volna ismerniök, hogy mindezen jámbor óhajokkal és szép álmokkal semmit sem tehetnek a vasvalóság ellen, hogy politikájuk éppúgy sohasem volt a „forradalom politikája", mint a francia köztársaságé. S mégis ma, 1849 januárjában, még mindig ugyanazokkal a régi frázisokkal jönnek, amelyekből Nyugat-Európát a legvéresebb ellenforradalom ábrándította ki!

Csak egy szót az „egyetemes néptestvériesülésről" és olyan „határok" megvonásáról, „melyeket maguk a népek szuverén akarata jelöl ki nemzeti sajátságaik alapján". Az Egyesült Államok is, Mexikó is köztársaság; mindkettőben szuverén a nép.

Miként lehetséges, hogy e két köztársaság között, amelyeknek az *erkölcsi elmélet* szerint „testvériesültnek" és „föderáltnak" kellene lenniök, háború tört ki Texas miatt, hogy az amerikai nép „szuverén akarata", az amerikai önkéntesek bátorságára támaszkodva, a természet által megvont határokat „földrajzi, kereskedelmi és stratégiai szükségszerűségekből" néhányszáz mérfölddel délebbre tolta ki? S szemrehányást fog-e tenni Bakunyin az amerikaiaknak egy olyan „hódító háborúért", amely az „igazságosságra és emberiességre" támaszkodó elméletét erősen oldalba böki ugyan, de amelyet mégiscsak egyesegyedül a civilizáció érdekében viseltek? Vagy talán szerencsétlenség az, hogy a gyönyörű Kaliforniát elragadták a lusta mexikóiaktól, akik nem tudtak mit kezdeni vele? hogy az erélyes jenkik az ottani aranybányák gyors kiaknázásával a forgalmi eszközöket szaporítják, hogy a Csendes-óceán legalkalmasabb partvidékén néhány év alatt nagyszámú lakosságot és kiterjedt kereskedelmet összpontosítanak, nagy városokat teremtenek, gőzhajójáratokat nyitnak meg, New York és San Francisco között vasutat építenek, a Csendes-óceánt most nyitják meg tulajdonképpen a civilizáció előtt, és a történelemben harmadízben új irányt adnak a világkereskedelemnek? Néhány spanyol kaliforniainak és texasinak a „függetlensége" talán csorbát szenved, az „igazságosságot" és az egyéb erkölcsi alapelveket talán itt-ott megsértik; de mit számít ez ilyen világtörténelmi tényekkel szemben?

Egyébként megjegyezzük, hogy az egyetemes néptestvériesülésnek ezen elmélete ellen — amely tekintet nélkül az egyes népek történelmi pozíciójára, társadalmi fejlettségének fokára, semmi egyebet nem akar, mint test-

vériesülni bele a semmibe — a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői már jóval a forradalom előtt harcoltak, méghozzá akkoriban a legjobb barátaik, az angol és a francia demokraták ellen. Az erre vonatkozó bizonyítékok megtalálhatók az akkori angol, francia és belga demokrata lapokban.[301]

Ami mármost kiváltképpen a pánszlávizmust illeti, mi a „Neue Rheinische Zeitung" 194. számában kifejtettük,* hogy annak, eltekintve a demokrata pánszlávisták jóindulatú önámításaitól, a valóságban nincs más célja, mint az, hogy a szétforgácsolt, történelmileg, irodalmilag, politikailag, kereskedelmileg és ipari lag a németektől és a magyaroktól függő ausztriai szlávok támaszpontot kapjanak egyrészt Oroszországban, másrészt a szláv többség uralma alá vetett, Oroszországtól függő osztrák összmonarchiában. Kifejtettük, hogy az ilyen nemzetecskéknek, amelyeket a történelem évszázadok óta akaratuk ellenére vonszol maga után, szükségképpen ellenforradalmiaknak kell lenniök, s hogy az 1848-as forradalomban egész pozíciójuk valóban ellenforradalmi volt. Tekintettel a demokratikus-pánszlávista kiáltványra, amely különbség nélkül az összes szlávok függetlenségét követeli, vissza kell térnünk erre a pontra.

Jegyezzük meg legelőbb, hogy a politikai romantika és szentimentalizmus a szláv kongresszus demokratáinál nagyon is megbocsátható. A lengyelek kivételével — a lengyelek igen kézzelfogható okokból nem pánszlávisták — valamennyien olyan néptörzsekhez tartoznak, amelyek vagy — mint a délszlávok — egész történelmi pozíciójuknál fogva szükségképpen ellenforradalmiak, vagy pedig — mint az oroszok — még igen távol vannak egy forradalomtól, és ezért legalább egyelőre még ellenforradalmiak. Ezek a frakciók, amelyek külföldön szerzett műveltségüknél fogva demokratikusak, igyekeznek demokratikus érzületüket összhangba hozni nemzeti érzésükkel, amely a szlávokban tudvalevően nagyon kifejezett; s minthogy a pozitív világ, országuk valóságos állapotai ehhez az összebékítéshez vagy semmiféle, vagy csak fiktív kapcsolódási pontokat nyújtottak, nem marad számukra más, mint a túlvilági „álmok birodalma"[302], a jámbor óhajok birodalma, a fantázia politikája. Milyen szép is lenne, ha horvátok[76], pandurok[213] és kozákok az európai demokrácia előőrsét alkotnák, ha a Szibériai Köztársaság követe átnyújtaná megbízólevelét Párizsban! Bizonyára igen örvendetes kilátások; de hogy az európai demokrácia ezeknek a megvalósulására várjon, azt talán még a leglelkesebb pánszlávista sem követelné — s egyelőre éppen azok a nemzetek, amelyeknek függetlenségét a kiáltvány kiváltképpen követeli, a kiváltképpeni ellenségei a demokráciának.

* *V. ö. 157—167. old. — Szerk.*

Ismételjük: A lengyeleken, az oroszokon és legfeljebb a törökországi szlávokon kívül egyetlen szláv népnek sincsen jövője, annál az egyszerű oknál fogva, mert valamennyi többi szláv nélkülözi az önállóságnak és életképességnek elsődleges történelmi, földrajzi, politikai és ipari feltételeit.

Olyan népek, amelyeknek sohasem volt saját történelmük, amelyek attól a pillanattól kezdve, amikor eljutnak a civilizáció elsődleges, legnyersebb fokára, máris idegen fennhatóság alá kerülnek, vagy akiket csak idegen iga *kényszerít* bele a civilizáció elsődleges fokába, ilyen népek nem életképesek, sohasem juthatnak el valamiféle önállósághoz.

S ez volt az ausztriai szlávok sorsa. A cseheknek, akikhez hozzászámíthatjuk még a morvákat és a szlovákokat is, jóllehet nyelvileg és történelmileg különböznek tőlük, sohasem volt történelmük. Csehország Nagy Károly óta Németországhoz van láncolva. A cseh nemzet egy pillanatra felszabadítja magát és megalakítja a Nagymorva Birodalmat, hogy nyomban utána ismét igába hajtsák és ötszáz éven át játéklabdaként ide-oda dobálják Németország, Magyarország meg Lengyelország közt. Azután Csehország és Morvaország végleg Németországhoz kerül, a szlovák vidékek pedig Magyarországnál maradnak. S ez a történelmileg nem is létező „nemzet" támaszt igényeket a függetlenségre?

Ugyanígy a voltaképpeni úgynevezett délszlávok. Hol van történelme az illír[231] szlovénoknak, a dalmátoknak, horvátoknak és sokácoknak[303]? A XI. század óta a politikai függetlenség utolsó látszatát is elvesztették, s részben német, részben velencei, részben magyar uralom alatt álltak. S ezt a szétdarabolt rongyot akarják erős, független, életképes nemzetté összeférceln i?

Sőt mi több. Ha az ausztriai szlávok kompakt tömeget alkotnának, mint a lengyelek, a magyarok, az olaszok, ha képesek lennének egymás között egy 12—20 milliós államot összehozni, akkor igényeiknek mégiscsak komoly jellege lenne. De épp ellenkezőleg áll a dolog. A németek és a magyarok széles ékként nyomultak be közéjük a Kárpátok legszélső végéig, majdnem a Fekete-tengerig, egy 60—80 mérföld széles övezettel elválasztották a cseheket, a morvákat és a szlovákokat a délszlávoktól. Az övezet északi részén $5\,^1/_2$ millió, déli részen $5\,^1/_2$ millió szláv, elválasztva egymástól a 10—11 milliónyi, kompakt tömegű német és magyar által, akik történelem és szükségszerűség folytán szövetségesek.

De miért ne alkothatna egy birodalmat az $5\,^1/_2$ millió cseh, morva és szlovák, egy birodalmat pedig az $5\,^1/_2$ millió délszláv a törökországi szlávokkal együtt?

Tekintsük meg az első kezünk ügyébe eső nyelvatlaszon a csehek és rokonnyelvű szomszédaik eloszlását. Beékelődtek Németországba, de ebbe az

ékbe a német elem mindkét oldalon belerágódik és visszaszorítja. Csehország egyharmada németül beszél; Csehországban 24 csehre 17 német esik. S éppen a cseheknek kellene alkotniok a tervezett szláv birodalom magvát; mert a morvák szintén erősen keveredtek németekkel, a szlovákok németekkel meg magyarokkal, és hozzá nemzeti tekintetben teljesen demoralizálódtak. S miféle szláv birodalom az, amelyben végül mégiscsak *a városok német burzsoáziája uralkodnék*!

Ugyanígy a délszlávok. A szlovénok meg a horvátok elzárják Németországot meg Magyarországot az Adriai-tengertől; és Németország meg Magyarország nem engedhetik elzárni magukat az Adriai-tengertől, olyan „földrajzi és kereskedelmi szükségszerűségekből", amelyek Bakunyin fantáziája számára ugyan nem jelentenek akadályt, de amelyek azért mégis léteznek, és Németországnak meg Magyarországnak ugyanolyan életkérdések, mint például Lengyelországnak a Keleti-tenger partvidéke Danzigtól Rigáig. S ahol nagy nemzetek létezéséről, valamennyi erőforrásaiknak szabad kibontakoztatásáról van szó, ott csak nem fog az olyan szentimentalizmus, mint néhány szétszórt német vagy szláv iránti kímélet, bármit is eldönteni! Eltekintve attól, hogy ezek a délszlávok is mindenütt keveredtek német, magyar és olasz elemekkel, hogy a nyelvatlaszra vetett első pillantás itt is összefüggés nélküli rongyokra tépi a tervezett délszláv birodalmat, és hogy a legjobb esetben az egész birodalom a trieszti, fiumei és zárai *olasz* burzsoák és a zágrábi, laibachi, károlyvárosi, zimonyi, pancsovai és fehértemplomi *német* burzsoák kezére kerülne!

De nem csatlakozhatnának-e az ausztriai délszlávok a szerbekhez, bosnyákokhoz, morlákokhoz[304] és bolgárokhoz? Bizonyára, ha a felsorolt nehézségeken kívül nem léteznék még az az ősrégi gyűlölet is, amelyet az osztrák határvidéken lakók táplálnak a Száván meg az Unnán túli törökországi szlávokkal szemben; ámde ezek az emberek, akik egymást évszázadok óta kölcsönösen gazfickóknak és banditáknak tartják, minden törzsrokonság ellenére hasonlíthatatlanul jobban gyűlölik egymást, mint a szlávok meg a magyarok.

Valóban, a németek meg a magyarok helyzete rendkívül kellemes lenne, ha az ausztriai szlávok segítséget kapnának úgynevezett „jogaik" kivívásához! Szilézia és Ausztria közé egy független cseh—morva állam ékelődne, Ausztria meg Stájerország a „délszláv köztársaság" által el lenne vágva természetes débouchéjától*, az Adriai- és a Földközi-tengertől, Németország keleti része széttöredezne, akár egy patkányrágta kenyér! S mindez hálából

* — kijáratától — *Szerk.*

azért, hogy a németek, fáradságot nem kímélve, a makacs cseheket meg szlovénokat civilizálták, kereskedelmet, ipart, valamire való mezőgazdaságot és műveltséget vezettek be náluk!

De éppen ez a civilizáció ürügyén a szlávokra rákényszerített iga a németek meg a magyarok egyik legnagyobb bűne! Hallgassuk csak:

„Joggal tápláltatok haragot, joggal lihegtetek bosszút azon *átkos német politika* ellen, amely csak romlástokra tört, amely *évszázadokon át szolgasorban tartott benneteket*. . ." 5. old.

„. . . A *magyarok*, fajunk *ádáz ellenségei*, akik, jóllehet számuk alig négymillió, nyolcmillió szláv leigázására merészeltek vetemedni. . ." 9. old.

„Hogy a magyarok mit tettek szláv testvéreink ellen, milyen bűnöket követtek el nemzetiségünk ellen, miként tiporták lábbal nyelvünket és függetlenségünket, mindazt jól tudom." 30. old.

Melyek hát azok a nagy, szörnyű bűnök, amelyeket a németek meg a magyarok a szláv nemzetiség ellen elkövettek? Nem beszélünk itt Lengyelország felosztásáról, ami nem tartozik ide, arról az „évszázadokon át tartó igazságtalanságról" beszélünk, amelyet a szlávok ellen állítólag elkövettek.

A németek északon az egykor német, később szláv területet az Elbától a Wartáig megint visszahódították a szlávoktól; olyan hódítás volt ez, amelyet a Karoling-birodalom felosztásából következő „földrajzi és stratégiai szükségszerűségek" szabtak meg. Ezek a szláv területrészek teljesen germanizálva vannak; ez elintézett ügy és nem csinálható vissza, hacsak a pánszlávisták nem találják fel újra az eltűnt szorb, vend és obotrit nyelvet,[305] és nem kényszerítik rá a lipcseiekre, a berliniekre meg a stettiniekre. De hogy ez a hódítás a civilizáció érdekét szolgálta, azt eddig még senki sem vonta kétségbe.

Délen a szláv törzseket a németek már szétszórva találták. Erről a nemszláv avarok gondoskodtak, akik a később a magyarok által elfoglalt területet tartották megszállva. A németek ezeket a szlávokat adófizetőikké tették és több ízben hadat viseltek ellenük. Ugyanígy hadat viseltek az avarok meg a magyarok ellen is, akiktől elvették az Emstől a Lajtáig eső egész földet. Míg itt erőszakkal germanizáltak, a szláv földek germanizálása sokkal inkább békésen, bevándorlás útján, a fejlettebb nemzetnek a fejletlenebbre gyakorolt befolyása útján ment végbe. Német ipar, német kereskedelem, német műveltség magától vitte be e földre a német nyelvet. Ami az „elnyomást" illeti, a németek a szlávokat nem nyomták el jobban, mint magát a németek tömegét.

Ami a magyarokra vonatkozik, hát Magyarországon is van egy csomó német, és mégsem kellett a magyaroknak az „átkos német politika" miatt

valaha is panaszkodniok, jóllehet számuk „alig négymillió"! És ha a „nyolcmillió szlávnak" *nyolc évszázadon* át el kellett tűrnie, hogy a négymillió magyar igában tartsa, akkor ez egymagában kellőképpen bizonyítja, ki volt életképesebb és erélyesebb, a sok szláv-e vagy a kevés magyar!

Ámde a németek és magyarok legnagyobb „bűne" kétségtelenül az, hogy ezt a tizenkét millió szlávot megakadályozták a *törökké* válásban! Mi lett volna e szétforgácsolt kicsiny nemzetecskékből, amelyek olyan szánalmas szerepet játszottak a történelemben, mi lett volna belőlük, ha a magyarok meg a németek nem tartják össze és nem vezetik őket Mohamed és Szolimán seregei ellen, ha nem úgynevezett „elnyomóik" döntötték volna el azokat az ütközeteket, amelyeket e gyönge nációk védelmében vívtak meg! Ama „tizenkét millió szlávnak, vlachnak és görögnek" a sorsa, akiken mindmáig „hétszázezer ozmán lábbal tipor" (8. old.), nem elég világos beszéd ez?

S végül, miféle „bűn", miféle „átkos politika" az, hogy a németek meg a magyarok abban az időben, amikor Európában a nagy monarchiák egyáltalán „történelmi szükségszerűséggé" lettek, mindezeket a kicsiny, elsatnyuló, tehetetlen nemzetecskéket egy nagy birodalommá kovácsolták össze és ezzel képessé tették őket, hogy részt vegyenek egy olyan történelmi fejlődésben, amelytől, magukra hagyatva, teljesen idegenek maradtak volna! Persze ilyesmi nem vihető keresztül egynémely gyönge nemzetvirágocska erőszakos eltiprása nélkül.[236] Ámde erőszak és vaskíméletlenség nélkül semmi sem vihető keresztül a történelemben, s ha Sándorban, Caesarban és Napóleonban meglett volna ugyanaz a képesség az elérzékenyülésre, amelyhez most a pánszlávizmus a maga lecsúszott kliensei érdekében apellál, mi lett volna akkor a történelemből! S vajon a perzsák, kelták és keresztény germánok nem érnek-e fel a csehekkel, oguliniakkal[306] és szerezsánokkal[88]?

Most azonban az iparnak, a kereskedelemnek, a közlekedésnek óriási haladása folytán a politikai centralizáció még sokkal sürgetőbb szükségletté vált, mint akkor, a XV. és XVI. században. Aminek még centralizálódnia kell, az centralizálódik. És *most* jönnek a pánszlávisták és azt kívánják, hogy „engedjük szabadon" ezeket a félig-germanizált szlávokat, szüntessünk meg egy olyan centralizációt, amelyre e szlávokat valamennyi anyagi érdekük rákényszeríti!

Egyszóval, kiderül, hogy a németeknek meg a magyaroknak e szóbanforgó szlávok ellen elkövetett „bűnei" a legjobb és legdicséretesebb tettek közé tartoznak, amelyeket a mi népünk meg a magyar nép a történelem során felmutathat.

Egyébként, ami a magyarokat illeti, itt még külön megjegyzendő, hogy főként a forradalom óta túlságosan engedékenyen és enyhén jártak el a felfuvalkodott horvátokkal szemben. Közismert, hogy Kossuth minden lehető engedményt megadott nekik, kivéve azt, hogy küldötteik az országgyűlésen horvátul beszélhessenek. S ez az engedékenység egy természeténél fogva ellenforradalmi nemzettel szemben az egyedüli, amit a magyaroknak szemére vethetünk.

Köln, február 15. Tegnap ott fejeztük be, hogy kimutattuk, hogy az ausztriai szlávoknak sohasem volt saját történelmük, hogy történelmileg, irodalmilag, politikailag, kereskedelmileg és iparilag németektől és magyaroktól függnek, hogy részben már elnémetesedtek, elmagyarosodtak, elolaszosodtak, hogy abban az esetben, ha önálló államokat alkotnának, nem ők, hanem városaik német és olasz burzsoáziája uralkodnék ezekben az államokban, s végül, hogy sem Magyarország, sem Németország nem tűrheti az ilyen életképtelen kicsiny közbülső államok elszakadását és önálló megalakulását.

Ámde mindez még semmit sem döntene el. Ha a szlávok elnyomatásuknak bármely korszakában megkezdtek volna egy *új forradalmi történelmet*, már ezzel is bebizonyították volna életképességüket. A forradalom ettől a pillanattól fogva érdekelt lett volna felszabadításukban, s a németek meg a magyarok külön érdeke eltörpült volna az európai forradalom nagyobb érdeke mellett.

De éppen ez sohasem fordult elő. A szlávok — még egyszer emlékeztetünk arra, hogy itt a lengyelektől mindig eltekintünk — mindenkor éppen a *fő eszközei* voltak *az ellenforradalomnak*. Ők, akiket otthon elnyomtak, idegenben, amilyen messzire a szláv befolyás elért, az *összes forradalmi nemzetek elnyomói* voltak.

Ne válaszolják nekünk azt, hogy mi itt a német nemzeti előítéletek érdekében lépünk fel. A bizonyítékok megtalálhatók német, francia, belga és angol folyóiratokban, hogy éppen a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői már jóval a forradalom *előtt* a leghatározottabban szembeszálltak minden német nemzeti korlátoltsággal.[307] Igaz ugyan, hogy — ellentétben másokkal — nem szidalmazták a németeket vaktában és puszta szóbeszéd alapján; ezzel szemben történetileg kimutatták és kíméletlenül felfedték azt, hogy Németország, nemessége és polgársága jóvoltából, satnya ipari fejlődése jóvoltából, valóban milyen hitvány szerepet játszott a történelemben; mindig elismerték az elmaradott németekkel szemben a Nyugat nagy tör-

ténelmi nemzeteinek, az angoloknak és a franciáknak a jogosultságát. De éppen ezért engedtessék meg nekünk, hogy ne osztozzunk a szlávok rajongó illúzióiban, s más népeket éppoly szigorúan ítéljünk meg, ahogy saját nemzetünket megítéltük.

Eddig mindig azt hangoztatták, hogy Európa-szerte a *németek* voltak a zsarnokság landsknechtjei. Korántsem akarjuk tagadni, hogy milyen csúfos részük volt a németeknek a francia forradalom elleni csúfos háborúkban 1792 és 1815 között, Itália elnyomásában 1815 óta és Lengyelországéban 1772 óta; de ki állt a németek mögött, ki használta fel őket zsoldosaként vagy előőrseként? Anglia és *Oroszország*. Hiszen az oroszok mindmáig azzal dicsekednek, hogy megszámlálhatatlan seregeikkel ők döntötték el Napóleon bukását, ami kétségkívül jórészt igaz is. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy azok a seregek, amelyek túlerejüknél fogva Napóleont visszaszorították az Oderától Párizsig, háromnegyedrészt szlávokból, oroszokból vagy ausztriai szlávokból álltak.

No és éppenséggel az, hogy az olaszokat meg a lengyeleket a németek nyomják el! Lengyelország felosztásánál egy egészen szláv és egy félig szláv hatalom konkurrált egymással; azok a seregek, amelyek Kościuszkót elnyomták, többségükben *szlávok* voltak; Dibics és Paszkevics seregei kizárólag *szláv* seregek voltak. És Itáliában a tedescók* hosszú éveken át egyedül viselték azt a gyalázatot, hogy őket tekintették elnyomóknak; de, ismételjük, kikből álltak azok a seregek, amelyeket a legjobban fel lehetett használni az elnyomásra, és amelyeknek brutalitásait a németek rovására írták? Megintcsak *szlávokból*. Menjetek Itáliába, és kérdezzétek meg, ki fojtotta el a milánói forradalmat, már nem ezt fogják nektek válaszolni: a tedescók — amióta a tedescók Bécsben forradalmat csináltak, nem gyűlölik őket többé —, hanem ezt: a croatók**. Ez az a szó, amelyben az olaszok most az egész osztrák hadsereget, vagyis mindazt, ami szemükben a leggyűlöletesebb, összefoglalják: i croati!

S ennek ellenére mindezek a szemrehányások feleslegesek és jogosulatlanok lennének, ha a szlávok az 1848-as mozgalomban bárhol is komolyan részt vettek volna, ha siettek volna belépni a forradalmi népek soraiba. Egyetlenegy bátor demokratikus forradalmi kísérlet, még ha elfojtják is, kitörli a népek emlékezetéből a hitványság és gyávaság egész évszázadait, azon nyomban rehabilitálja még a legmegvetettebb nemzetet is. Ezt a németek a múlt évben tapasztalták. De míg franciák, németek, olaszok, lengyelek,

* — németek — *Szerk.*
** — horvátok — *Szerk.*

magyarok kitűzték a forradalom zászlaját, a *szlávok egy* emberként sorakoztak az *ellenforradalom* zászlaja alá. Legelől a délszlávok, akik már hosszú évek óta védelmezték ellenforradalmi különtörekvéseiket a magyarokkal szemben; azután a csehek, mögöttük pedig harci fegyverzetben és készen arra, hogy a döntés pillanatában a csatatéren teremjenek — az *oroszok*.

Ismeretes, hogy Itáliában a magyar huszárok tömegesen átálltak az olaszokhoz, hogy Magyarországon egész olasz zászlóaljak ajánlották fel szolgálataikat a magyar forradalmi kormánynak, és most is magyar zászló alatt harcolnak; ismeretes, hogy Bécsben a német ezredek a néppel tartottak, és a legkevésbé sem voltak megbízhatók még Galíciában sem; ismeretes, hogy ausztriai és nem-ausztriai lengyelek Itáliában, Bécsben, Magyarországon tömegesen harcoltak az osztrák seregek ellen, s a Kárpátokban most is harcolnak; de ki hallott valaha is arról, hogy cseh vagy délszláv csapatok fellázadtak volna a fekete-sárga zászló[238] ellen?

Ellenkezőleg, mostanáig csak arról tudunk, hogy az alapjaiban megrendült Ausztria a szlávok fekete-sárga lelkesedése által maradt életben és került egy pillanatra ismét biztonságba; hogy éppen a horvátok, szlovénok, dalmátok, csehek, morvák és ruténok[229] voltak azok, akik egy Windischgrätznek és egy Jellachichnak kontingenseket állítottak a bécsi, krakkói, lembergi, magyarországi forradalom elfojtására, s amiről még most értesülünk Bakunyintól, az az, hogy a prágai *szláv kongresszust* nem németek, hanem galíciai, cseh, szlovák *szlávok* és „*csakis szlávok*" (33. old.) *ugrattak szét*!

Az 1848-as forradalom az összes európai népeket rákényszerítette, hogy mellette vagy ellene állást foglaljanak. Egy hónapon belül a forradalomra érett valamennyi nép megcsinálta a maga forradalmát, valamennyi éretlen nép szövetkezett a forradalom ellen. Akkor a kelet-európai népbonyodalom kibonyolítása volt a feladat. Azon fordult meg a dolog, hogy ott melyik nemzet ragadja meg a forradalmi kezdeményezést, melyik fejti ki a legnagyobb forradalmi energiát és biztosítja magának ezáltal a jövőt. A szlávok némák maradtak, a németek meg a magyarok, híven eddigi történelmi pozíciójukhoz, az élre álltak. S ez teljességgel az ellenforradalom karjaiba kergette a szlávokat.

Hát a prágai szláv kongresszus?

Ismételjük: Az ausztriai szlávok közüli úgynevezett demokraták — vagy gazemberek, vagy fantaszták, s a fantasztákat, akik népük körében nem találnak talajt a külföldről behozott eszmék számára, a gazemberek állandóan orruknál fogva vezették. A prágai szláv kongresszuson a fantaszták kerekedtek fölül. Amikor az *arisztokrata* pánszlávista urak, a Thun grófok, a

Palackýak meg társaik a fantasztaságot veszélyesnek látták, elárulták a fantasztákat Windischgrätznek és a fekete-sárga ellenforradalomnak. Minő keserű, gyilkos irónia, hogy a rajongóknak ezt a kongresszusát, melyet a rajongó prágai ifjúság védelmezett, tulajdon nemzetükhöz tartozó katonák kergették szét, hogy a fantaszta szláv kongresszussal mintegy szembeállítottak egy katonai szláv kongresszust! Az osztrák hadsereg, amely Prágát, Bécset, Lemberget, Krakkót, Milánót és Buda-Pestet bevette — ez a valódi, az aktív szláv kongresszus!

Hogy mennyire tartásnélküli és ködös volt a szláv kongresszus fantasztasága, azt gyümölcsei bizonyítják. Olyan város ágyúzása, mint Prága, minden más nemzetet olthatatlan gyűlölettel töltött volna el az elnyomókkal szemben. Mit tettek a csehek? Megcsókolták a korbácsot, amely véresre verte őket, lelkesen felesküdtek a lobogóra, amely alatt testvéreiket lemészárolták, asszonyaikat meggyalázták. A prágai utcai harc volt a fordulópont az ausztriai demokratikus pánszlávisták számára.[308] A nyomorúságos „nemzeti önállóságukra" való kilátás kedvéért eladták a demokráciát, a forradalmat az osztrák összmonarchiának, „a centrumnak", „a zsarnokság szisztematikus megvalósítójának Európa szívében", ahogy Bakunyin a 29. oldalon maga mondja. S mi a forradalomnak ezért a gyáva, alávaló elárulásáért majdan véres bosszút veszünk a szlávokon.

Hogy az ellenforradalom mindazonáltal rászedte őket, hogy gondolni sem lehet egy „szláv Ausztriára", vagy az „egyenjogú nemzetekből álló föderatív államra", a legkevésbé pedig demokratikus intézményekre az ausztriai szlávok számára, az ezek előtt az árulók előtt végre világossá lett. Jellachich, aki nem nagyobb gazember, mint a legtöbb más demokrata az ausztriai szlávok között, keservesen szánja-bánja, hogy így kihasználták, Stratimirovich pedig, aki nem hajlandó magát továbbra is kihasználtatni, nyílt felkelést proklamált Ausztria ellen. A Slovanská Lípa egyletek[309] mindenütt ismét szemben állnak a kormánnyal, és napról napra újabb fájdalmas tapasztalatokat szereznek arról, hogy milyen kelepcébe csalták őket. De most már késő; saját hazájukban tehetetlenül az osztrák szoldateszkával szemben, melyet ők maguk szerveztek át, visszataszítva a németektől és a magyaroktól, akiket elárultak, visszataszítva a forradalmi Európától, el kell majd viselniök ugyanazt a katonai zsarnokságot, amelyet a bécsiekre és a magyarokra rákényszeríteni segítettek. „Engedelmeskedjetek a császárnak, nehogy a császári csapatok úgy bánjanak veletek, mintha rebellis magyarok lennétek" — Rajachich pátriárkának ezek a szavai kimondják, hogy mi vár rájuk a legközelebbi jövőben.

Milyen egész másképp cselekedtek a *lengyelek*! A nyolcvan esztendő óta

elnyomott, szolgává tett, kiszipolyozott lengyelek mindig a forradalom oldalára álltak, Lengyelország forradalmasítását Lengyelország függetlenségétől elválaszthatatlannak nyilvánították. Párizsban, Bécsben, Berlinben, Itáliában, Magyarországon a lengyelek ott harcoltak minden forradalomban és forradalmi háborúban, tekintet nélkül arra, hogy németek ellen, szlávok ellen, magyarok ellen, sőt, hogy *lengyelek* ellen harcoltak-e. A lengyel az egyetlen szláv nemzet, amely minden pánszlávista gerjedelemtől mentes. De erre megvannak a maguk jó okai: Őket főleg *tulajdon szláv* úgynevezett *testvéreik* igázták le, s a lengyeleknek az oroszgyűlölete még a németgyűlöletüket is felülmúlja, és teljes joggal. Ámde éppen azért, mert Lengyelország felszabadítása a forradalomtól elválaszthatatlan, mert lengyel és forradalmár immár egyet jelent, ezért éppúgy biztosítva van a lengyelek számára egész Európa rokonszenve és nemzetiségük helyreállítása, ahogy biztosítva van a csehek, horvátok és oroszok számára egész Európa gyűlölete, és az egész Nyugat legvéresebb forradalmi háborúja ellenük.

Az ausztriai pánszlávistáknak be kellene látniok, hogy összes vágyaik, amennyiben egyáltalán teljesíthetők, az „osztrák összmonarchiának" orosz oltalom alatti lábraállításával teljesülnek. Ha Ausztria széthullik, akkor a németek meg a magyarok forradalmi terrorja vár rájuk, és semmiképpen sem, ahogyan ők képzelik, az osztrák jogar alatt szolgaságban tartott összes nemzetek felszabadulása. Azt kell tehát kívánniok, hogy Ausztria együtt maradjon, sőt, hogy Galícia Ausztriáé maradjon, s így a szlávok továbbra is többségben legyenek az államban. A *pánszlávista* érdekek tehát itt már *közvetlenül szemben*állnak *Lengyelország* helyreállításával; mert egy Galícia nélküli Lengyelország, egy olyan Lengyelország, amely nem a Keleti-tengertől a Kárpátokig terjed, nem Lengyelország. De azért egy „szláv Ausztria" is még mindig csak puszta álom; mert a németek meg a magyarok szupremáciája nélkül, a két központ — Bécs és Buda-Pest — nélkül, Ausztria megintcsak széthullik, amint ezt egész történelme tanúsítja, a legutóbbi hónapokat is beleértve. A pánszlávizmus realizálásának eszerint az Ausztria feletti orosz gyámkodásra kellene korlátozódnia. A nyíltan reakciós pánszlávistáknak tehát nagyon igazuk volt, amikor görcsösen ragaszkodtak az összmonarchia fenntartásához; ez volt az egyetlen eszköz arra, hogy valamit is megmentsenek. Az úgynevezett demokratikus pánszlávisták azonban kínos dilemmában voltak: vagy a forradalom feladása és a nemzetiségnek legalább részbeni megmentése az összmonarchia által, vagy a nemzetiség feladása és a forradalom megmentése az összmonarchia szétesése által. Akkoriban a kelet-európai forradalom sorsa a csehek meg a délszlávok pozíciójától függött; nem fogjuk nekik elfelejteni, hogy a döntő pillanatban ki-

csinyes nemzeti reményeik kedvéért elárulták a forradalmat Pétervárnak meg Olmützneк[123]!

Mit szólnának az emberek ahhoz, ha Németországban a demokrata párt a programja élére Elzásznak, Lotaringiának és — a minden vonatkozásban Franciaországhoz tartozó — Belgiumnak a visszakövetelését állítaná, azon az ürügyön, hogy az ottani népesség többségében germán? Mennyire nevetségessé tennék magukat a német demokraták, ha egy pángermán német—dán—svéd—angol—holland szövetséget akarnának létrehozni az összes olyan földek „felszabadítására", ahol németül beszélnek! A német demokrácia szerencsére túl van az ilyen fantasztaságokon. 1817-ben és 1830-ban a német diákok efféle reakciós rajongások hordozói voltak, s ma egész Németországban érdemeik szerint méltatják őket. A német forradalom csakis akkor jött létre, a német nemzet csakis akkor kezdett valamivé lenni, amikor teljesen megszabadultunk ezektől a hiábavalóságoktól.

Ámde a pánszlávizmus éppen olyan gyermekes és reakciós, mint a pángermanizmus. Ha fellapozzuk az elmúlt tavasszal lezajlott prágai pánszláv mozgalom történetét, úgy véljük, hogy harminc esztendővel vetettek vissza bennünket: háromszínű szalagok, ó-frank öltözetek, ó-szláv misék, az ős-erdők korának és szokásainak teljes restaurálása; a Svornost[310] — egy kész Burschenschaft[311], a szláv kongresszus — a wartburgi ünnepség[312] új kiadása; ugyanazok a frázisok, ugyanaz a rajongás, utána ugyanaz a siránkozás: „Építői valánk egy tisztes háznak"[313] stb. Aki e híres dalt szláv prózába átültetve akarja olvasni, az olvassa el Bakunyin brosúráját.

Éppúgy, ahogyan a német Burschenschaftok tagjainál az idők folyamán a leghatározottabb ellenforradalmi érzület és a legádázabb franciagyűlölet és a legbornírtabb nemzeti érzés mutatkozott meg, ahogyan később valamennyien árulói lettek annak az ügynek, amelyért állítólag rajongtak — ugyanúgy oldódott fel, csak gyorsabban, mert az 1848-as év forradalmi esztendő volt, a demokratikus pánszlávistáknál a demokratikus látszat igen hamar fanatikus német- és magyargyűlöletben, Lengyelország helyreállításának közvetett ellenzésében (Lubomirski) és az ellenforradalomhoz való közvetlen csatlakozásban.

S ha egyes őszinte szláv demokraták most azt kiáltják oda az ausztriai szlávoknak, hogy csatlakozzanak a forradalomhoz, hogy tekintsék az osztrák összmonarchiát fő ellenségüknek, sőt, a forradalom érdekében tartsanak a magyarokkal, akkor a tó partján futkosó tyúkra emlékeztetnek, amikor kétségbe van esve, hogy a kiskacsák, amelyeket kiköltött, hirtelen egy vadidegen elembe szöknek előle, ahová nem tudja követni őket.

Egyébként ne ringassuk magunkat illúziókban. Az összes pánszlávisták-

nak a nemzetiség, tudniillik a fantáziabeli egyetemes-szláv nemzetiség *előbbre való a forradalomnál*. A pánszlávisták csatlakozni akarnak a forradalomhoz azzal a feltétellel, hogy önálló szláv államokat konstituálhatnak kivétel nélkül az összes szlávokból, a legmateriálisabb szükségszerűségekre való tekintet nélkül. Ha mi németek ugyanilyen fantasztikus feltételeket akartunk volna szabni, akkor messzire jutottunk volna márciusban! De a forradalomnak nem lehet feltételeket szabni. Vagy forradalmár valaki és elfogadja a forradalom következményeit, bármelyek is azok, vagy belekergetik az ellenforradalom karjaiba és — talán teljesen tudta és akarata ellenére — egy reggel arra ébred, hogy Miklóssal meg Windischgrätzcel halad karöltve.

Mi és a magyarok biztosítsuk az ausztriai szlávok önállóságát — így kívánja Bakunyin, és olyan kaliberű emberek, mint egy Ruge, képesek arra, hogy négyszemközt csakugyan ilyen ígéreteket tegyenek. Azt kívánják tőlünk és Európa többi forradalmi nemzetétől, hogy biztosítsunk az ellenforradalom gócainak közvetlenül a küszöbünk előtt akadályozatlan exisztenciát, szabad összeesküvési és fegyverkezési jogot a forradalom ellen; azt kívánják, hogy konstituáljunk Németország szívében egy ellenforradalmi cseh birodalmat, a német, a lengyel és a magyar forradalom erejét pedig megtörjük a közéjük ékelődő orosz előőrsökkel az Elbánál, a Kárpátoknál és a Dunánál!

Eszünkben sincs. Azokra a szentimentális testvériség-frázisokra, amelyeket itt Európa legellenforradalmibb nemzetei nevében tálalnak fel nekünk, azt válaszoljuk, hogy a németek *legfőbb forradalmi szenvedélye* az oroszgyűlölet volt és ma is az; hogy a forradalom óta ehhez hozzájárult még a csehmeg a horvátgyűlölet, és hogy mi, közösen a lengyelekkel meg a magyarokkal, csak e szláv népek ellen irányuló leghatározottabb terrorral tudjuk a forradalom biztonságát megóvni. Már tudjuk, hol összpontosulnak a forradalom ellenségei: Oroszországban és az ausztriai szláv területeken; és semmiféle frázisok, semmiféle utalások e területek meghatározatlan demokratikus jövőjére nem fognak bennünket visszatartani attól, hogy ellenségeinkkel mint ellenségekkel bánjunk.

S ha Bakunyin végül így kiált fel: „Valóban, a szlávnak semmit sem szabad *veszítenie*, neki *nyernie* kell! Valóban, élnie kell! És mi élni fogunk. *Ameddig* jogaink *legcsekélyebb részét* elvitatják tőlünk, ameddig *közös testünknek egyetlenegy tagját is különválasztva vagy elszakítva tartják*, addig utolsó csepp *vérünkig*, könyörtelenül, *életre-halálra* fogunk *harcolni*, amíg végül a szlávság naggyá nőtten, szabaddá és függetlenné váltan nem áll a világ előtt" — ha a forradalmi pánszlávizmus ezt a passzust komolyan gondolja, és a forradalmat teljesen kihagyja a játékból, mihelyt a fantáziabeli szláv nemzetiségről van szó, akkor mi is tudjuk, mi a teendőnk.

Akkor harc, „könyörtelen harc életre-halálra" a forradalmat eláruló szlávsággal; irtóhadjárat és kíméletlen terror — nem Németország érdekében, hanem a forradalom érdekében!

Der demokratische Panslawismus

A megírás ideje: 1849 február 14., 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 15., 16. (222., 223.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Porosz pénzügyi gazdálkodás Bodelschwingh és társai alatt[249]

Köln, február 16. Von Bodelschwingh, a márciusban „elbocsátott" miniszter, siet eddigi elvonultságából ismét előtérbe lépni: von Bodelschwinghet megválasztották képviselőnek a második kamarába[134]. A teltow-i parasztegylethez méltó választás.

Bár a demokrata sajtó eddig keveset foglalkozott az ex-miniszterekkel és más ex-emberekkel, most itt az ideje, hogy megvilágítsuk az efféle emberek korábbi üzelmeit. Visszaidézzük olvasóink és az államügyész emlékezetébe von Bodelschwingh úr pénzügyminiszter-korabeli ügyvitelét.

Von Bodelschwingh úr 1842 tavaszán lett pénzügyminiszter, és ezt a tisztet 1844 május 3-ig töltötte be.

Szeretett beszélni ügyviteléről. Nagy barátja volt a „nyilatkozatoknak". Így például 1842 október 24-én a rendi bizottságoknak[314] kinyilatkoztatta, hogy „a pénzügyek Poroszországban *korlátozott* nyilvánosságnak vannak alávetve, tudniillik annak, amelyet az államháztartási költségvetésnek a törvénygyűjteményben való háromévenkénti közzététele" teremt meg. Továbbá megmagyarázta, milyen úton-módon készül egy porosz államháztartási költségvetés. Ez „főként a költségvetés elkészítésének időpontját megelőző három év igazgatási eredményeiből adódó átlagszámításokon" alapul.

Október 26-án ugyanez a Bodelschwingh úr kinyilatkoztatta továbbá, hogy a bevételek az utolsó hét év alatt több mint $5\,^1/_2$ millió tallérral emelkedtek, és hogy további emelkedésre lehet számítani. („Staatszeitung"[56], 306. és 307. sz.) Akkor hinni *kellett* a pénzügyminiszter úrnak, mert a „korlátozott nyilvánosság" a porosz pénzügyeket áthatolhatatlan homályba burkolta. Most azonban legalábbis kételkednünk kell a pénzügyminiszter úr akkori bizonykodásainak igaz voltában, mert a legutóbbi idők egyet-mást nyilvánvalóvá tettek a korábbi pénzügyigazgatást illetően.

A törvénygyűjteményben közzétett pénzügyi költségvetések állítólag az egyes igazgatási ágak azon külön költségvetéseinek átlagszámításain alapulnak, amelyek az előző 3 év *valóságos* bevétele szerint készülnek. Ha ez így van, akkor a törvénygyűjtemény mindegyik költségvetésének tartalmaznia

kell az előző évek valóságos bevételeinek és kiadásainak megközelítő átlagát. Ha nem, akkor a költségvetés von Bodelschwingh úr tulajdon kijelentése értelmében *hamis*, egy *hamis hivatalos okirat*.

1844-ben közzétettek a törvénygyűjteményben (93. old.) egy költségvetést, amelyet von Bodelschwingh úr ellenjegyzett. Ez a költségvetés mind a bevétel, mind a kiadás rovatban 57 677 194 tallérral zárul. Ilyen összegre kellett tehát rúgnia az előző évek átlagos bevételének és kiadásának. Valójában azonban az előző években mind a bevétel, mind a kiadás jóval nagyobb volt. A kormány később közölte az első egyesült Landtag tagjaival az 1840—1846-os pénzügyigazgatás eredményeit.[315]

Eszerint az eredmények a következők voltak:

	Bevételek	Kiadások
1843	73 822 589 tallér	79 102 787 tallér
1842	73 876 338 "	75 269 431 "
1841	71 987 880 "	74 185 443 "
	219 686 807 tallér	228 557 661 tallér

A bevételek helyes átlagösszege tehát 73 228 936 tallér, a kiadásoké 76 185 887 tallér volt. Von Bodelschwingh úr tehát mind a bevételt, mind a kiadást túlságosan alacsony összegben jelölte meg, mégpedig a bevételnél *évenkénti* 15 551 742 tallért, a kiadásnál 18 508 693 tallért hallgatott el. Pontos számítás esetén persze ezek az összegek némileg módosulhatnak, amennyiben az egyes igazgatási ágakban a külön költségvetések hároméves átlagának kiszámítását nem készítik el teljesen újonnan minden költségvetési tervezetnél, és ezek visszanyúlhatnak 1841 előttre is, mégpedig egészen 1838-ig. De ezzel az elhallgatott összegek nem csökkenhetnek jelentős mértékben; mert 1840-ben az évi bevételek megint 71 059 475 tallért, a kiadások pedig éppenséggel 77 165 022 tallért tettek ki. Az 1839-es és az 1838-as évről nincsenek hivatalos adataink. De minthogy azonos pénzügyi törvényhozás mellett és békében az állam bevételei nem hirtelen, hanem csak lassanként változnak, bízvást feltehetjük, hogy az 1838-as és 1839-es állami bevételek legalább 70 millió tallérra rúgtak.

Von Bodelschwingh úr pénzügyi költségvetése tehát, mint valószínűleg elődjeinek és 1848-ig két utódjának sok költségvetése, *hamis*. Von Bodelschwingh úrnak tudnia kellett, hogy amit közzétett, nem volt helytálló. Számára az államháztartás valódi viszonyai nem voltak ismeretlenek. S az igazságtól való eltérések annyira kiütköztek, hogy Bergius kormánytanácsos

Breslauban, és utána Bülow-Cummerow, még az elszámolások ismerete nélkül is, eleve nyilvánosan utaltak ezekre a helytelenségekre. Persze, ha von Bodelschwingh úr megmondta volna az igazat, akkor nyilatkozatai és beszédei a tartományi Landtagok bizottságai előtt más fogadtatásra találtak volna. A porosz pénzügyek „korlátozott nyilvánossága" lehetővé tette, hogy kérkedjen, míg teljes nyilvánosság esetén csak szégyen és szemrehányások várták volna rá. Kedvtelve beszélt arról, hogy a bevételek 5 $^1/_2$ millió tallérral emelkedtek, de elhallgatta, hogy 1840-től 1843-ig a *kiadások* 14 976 401 tallérral meghaladták a bevételeket. Jóllehet az országnak e 4 év alatt 290 746 282 tallért kellett előteremtenie, ezek a nagy összegek mégsem fedezhették a 305 722 683 talléros túlméretezett kiadásokat. Ilyen kiadások háború nélkül, az ipari és kereskedelmi érdekeknek elégséges képviselete nélkül külföldön, flotta nélkül, a mezőgazdaságnak és az iparoknak jelentősebb ösztönzése nélkül belföldön! A király fényűző építkezései, kegyencek a hivatalnokok között, ajándékok junkeroknak meg bürokratáknak, s a hadsereg a parádéival meg díszszemléivel tengernyi pénzébe került az országnak. Nos, von Bodelschwingh úr persze nem az a férfiú volt, aki ezt bevallotta volna. Csinált hát egy hamis költségvetést, hogy elhitesse a néppel, hogy kevesebb a bevétel és kevesebb a kiadás.

Ámde hamis költségvetések készítése kellemetlen vállalkozás, és az is marad. A porosz törvények súlyos büntetéseket szabnak ki az ilyen hivatali vétségekre. A törvénygyűjteményben közzétett pénzügyi költségvetések tudniillik hivatalos okiratok. Ezt senki sem fogja kétségbe vonni. Igaz, a porosz Landrecht[162] nem szabott meg külön büntetéseket arra az esetre, ha állami hivatalnokok állítanak ki hamis hivatalos okiratokat. De egy 1831 június 3-i leirat (von Kamptz-féle „Jahrbücher", 37. köt., 407. old.) elrendeli, hogy ilyen cselekmények esetén a csalásra, illetve a hivatali vétségekre megszabott büntetések alkalmazandók. S a porosz bíróságok azóta is eszerint hozták meg döntéseiket. Hivatali vétségekről a porosz Landrecht — II. rész, 20. cím, 333. § — ugyanis így intézkedik:

„Aki hivatala előírásait szándékosan megszegi, *azonnal elbocsátandó*, azonkívül a vétség és az okozott kár természetével arányos pénz-, fogház- vagy várbörtönbüntetéssel sújtandó és minden közhivatal betöltésére alkalmatlannak nyilvánítandó."

Eszerint tehát elbocsátás, minden közhivatal betöltésére alkalmatlannak nyilvánítás, s ezzel együtt pénz- vagy szabadságvesztés-büntetés az, *ami a törvények értelmében* a hamis költségvetések készítőjére vár. — Ha von Bodelschwingh úr nem tudja tisztázni magát azon igen nyomós gyanú alól, hogy

hamis költségvetést tett közzé, akkor a bíró *kötelessége* ezeket a büntetéseket kiszabni rá. Felszólítjuk őt meg az államügyészt az ügy tisztázására.

A pénz-, fogház- vagy várbörtönbüntetés az okozott kár természete szerint határozandó meg. Az a kár, amelyet von Bodelschwingh úr hivatali elődjeivel és utódjaival egyetemben az országnak okozott, olyan nagy, olyan méretű, amilyet csak miniszterek és egyéb legmagasabb állású személyiségek okozhatnak egy egész népnek. Meg fogjuk itt vizsgálni összegszerűségében, és egyben megjegyezzük, hogy ez alkalommal nyomban a minisztereknek egy újabb hivatali vétségére bukkanunk.

Az 1820 január 17-i kabinetrendelet a porosz államháztartás *kiadási* szükségletét 50 863 150 tallérban állapítja meg. Ezek után szó szerint ezt mondja: „A folyó igazgatás szükségleteként Általam a fentiekben megjelölt összeg *semmi körülmények közt* sem emelhető fel. Ezért Nekem az egyes igazgatási ágak vezetői személyesen és az egész államkormány kiváltképpen annál is inkább felelősek, mert az Általam engedélyezett összeg egészében elegendő lesz az eddigi költségvetési kimutatásokban megjelölt célokra." Hogy a „folyó igazgatás szükségletén" mi értendő, az tisztán és világosan kitűnik a további összefüggésből, amennyiben a „folyó igazgatás" szembe van állítva az államadósságok igazgatásával. A folyó igazgatás kiadásai mindazok az állampénztárból történő kifizetések, amelyek nem az államadósság kamatainak fizetésére vagy az államadósság törlesztésére fordíttatnak. Amint láttuk, az 1820 január 17-i kabinetrendelet szerint, amely még ma sincs hatályon kívül helyezve, ezeknek a kifizetéseknek sohasem szabad meghaladniok az 50 863 150 tallérban megjelölt összeget. E kabinetrendelet az 1820-as törvénygyűjteményben jelent meg, és soha nem vonták kétségbe, hogy az alkotmányos királyság proklamálása előtt ilyen módon közzétett rendeletek Poroszországban törvényerővel bírtak. Tehát a törvényesen meghatározott összeg minden túllépése törvényellenes, a miniszterek által elkövetett hivatali vétség.

Az 1840—1846-os időszak államháztartására vonatkozóan az első egyesült Landtaggal közölt elszámolások és az 1847-es év pénzügyigazgatásának eredményeiről az immár feloszlatott nemzetgyűlés elé terjesztett áttekintések[316] azt bizonyítják, hogy 1840-től 1847-ig az összes miniszterek minden évben megszegték kötelességüket. Minden évben többet, méghozzá jóval többet adtak ki a folyó igazgatásra, mint amennyire törvényesen joguk volt. A világosabb összefüggés kedvéért itt már nem csupán von Bodelschwingh úrról fogunk beszélni, hanem az 1840-től 1847-ig terjedő időszak összes pénzügyminisztereiről. Ezek név szerint a következők voltak: gróf Alvensleben 1835-től 1842-ig, von Bodelschwingh 1842-től 1844-ig, Flottwell 1844 má-

jus 3-tól 1846 augusztus 16-ig és von Duesberg ettől az időponttól kezdve a kormánynak a márciusi forradalom által történt megdöntéséig. Mindezek a miniszterek egyaránt bűnrészesek. A tények egyszerű ismertetése meg fogja világítani, miként teszi tönkre a kötelességükről megfeledkező legfőbb hivatalnokok egy sora egy ország kezdődő jólétét.

A folyó kiadás, vagyis az államadósságokra fordított rész levonása után fennmaradó évi kiadás, amint láttuk, törvényesen nem tehetett ki többet mint ..... 50 863 150 tallért.

De 1840-ben a kiadás	77 165 022 tallér	
Ebből lemegy:		
adósságok törlesztésére	8 579 345	
az állítólag az államkincstárba befizetett	613 457	
összesen	9 192 802 "	
A folyó igazgatás kiadásaira fennmarad tehát	67 972 220 tallér	
Eszerint ebben az évben törvényellenesen költöttek el		17 109 070 tallért
1841-ben a kiadás	74 185 443 tallér	
és ebből államadósságokra és az államkincstárba	14 419 563 "	
Tehát a folyó igazgatásra	59 765 880 tallér	
Vagyis a törvényes	50 863 150 "	
összegen felül		8 902 730 tallér
1842-ben a kiadás	75 269 431 tallér	
Ebből az államkincstárba befizetés nem történt, az államadósságokra fordított összeg pedig	8 684 865 "	
A folyó kiadásokra fennmarad	66 584 566 tallér	
Vagyis a törvényes összegen felül		15 721 416 "

1843-ban a kiadás	79 102 787 tallér	
Az államkincstárra és az államadósságokra fordított összeg	8 261 981 "	
Eszerint a folyó igazgatás kiadása	70 840 806 tallér	
A törvényes	50 863 150 "	
összegen felül		19 977 656 tallér
1844-ben a kiadás	78 243 308 tallér	
Ebből lemegy az államkincstárnak és adósságok kamatára és törlesztésére fizetett	9 252 605 "	
így a folyó kiadásokra fennmarad	68 990 703 tallér	
azaz a törvényes	50 863 150 "	
összegen felül		18 127 553 "
1845-ben a kiadás	77 903 361 tallér	
Az államkincstárba befizetés nem történt. Az államadósságokra fordított összeg	7 267 082 "	
A folyó kiadás tehát	70 636 279 tallér	
Vagyis a törvényes	50 863 150 "	
összegen felül		19 773 129 "
1846-ban a kiadás	78 562 335 tallér	
Az államkincstárba befizetés nem történt, az államadósságokra fordított összeg pedig ..	7 423 831 "	
A folyó igazgatás kiadásaira fennmarad	71 138 504 tallér	
Tehát a törvényes	50 863 150 "	
összegen felül		20 275 354 "

1847-ben a kiadás		80 392 730 tallér
Ebből levonásba kerül az ínségesek megsegítésére fordított kiadás	6 207 650	
államadósságra fordított kiadás	7 209 192	
összesen		13 416 842 "
Tehát a folyó igazgatás költségeire fennmarad		66 975 888 tallér
Vagyis a törvényes		50 863 150 "
összegen felül		16 112 738 tallér
	Összesen	135 999 646 tallér

A legutóbbi 8 év során csaknem **százharminchatmillió tallért** herdáltak el Alvensleben, Bodelschwingh, Flottwell és Duesberg miniszterek igazgatása idején **törvénytelenül** az állampénzekből, azaz a nép vagyonából, a szegények szerzeményéből! És ezek az emberek csillaggal és érdemrenddel parádéznak, még mindig magas állami hivatalokat töltenek be, mint például Flottwell! Nemrégiben a napi sajtó megemlítette, hogy egy igazságügyi biztost — demokratának számított — letartóztattak, mert azzal vádolták, hogy 50 tallért nem kellőképpen szolgáltatott be. 50 tallér és 136 millió!

Meglehet, hogy az 1820-ban megállapított összeg az utóbbi időben már nem felelt meg az állami szükségleteknek. De akkor a kormánynak nyíltan kellett volna előállnia és *törvényesen* új költségvetést megállapítania. Ámde ezt nem akarta, ezt nem merte. Nem akarta abszolutista kedvtelései miatt, nem merte, mert félnie kellett a pénzügyigazgatás titkainak feltárásától. Szemlék Viktória királynő jelenlétében, keresztelők, menyegzők, templomok, a jeruzsálemi püspökség, II. Frigyes régi, félig elfelejtett írásai,[317] lovagvárak, sisakok, gárdahadnagyok, junkerok, papok és bürokraták stb. stb., — hogy ezek az istencsapásai milyen szerepet játszanak és játszottak a porosz pénzügyekkel kapcsolatban, arról a népnek nem jó tudnia. Tehát titokban folyt tovább a *porosz* gazdálkodás, és a miniszterek még a tényleges törvény előtt is bűnözőkké lettek. Persze bírájuk még nem akadt.

Hogy a porosz pénzügyi gazdálkodás IV. Frigyes Vilmos alatt miként meríti ki az állampénztárak erejét, az kitűnik a következő áttekintésből:

1840. Az előző évek pénztárkészlete	16 949 157	tallér
Évi bevétel	71 059 475	”
Összesen	88 008 632	tallér
Ebből levonva az évi kiadás	77 165 022	”
Fennmaradó pénztárkészlet	10 843 610	tallér
1841. Az előző évek pénztárkészlete	10 843 610	tallér
Évi bevétel	71 987 880	”
Összesen	82 831 490	tallér
Ebből levonva az évi kiadás	74 185 443	”
Fennmaradó pénztárkészlet	8 646 047	tallér
(A törvénygyűjteményben az Alvensleben által készített költségvetésnek mind a bevétel, mind a kiadás rovata 55 867 000 tallérral zárul!)		
1842. Az előző évek pénztárkészlete	8 646 047	tallér
Évi bevétel	73 876 338	”
Összesen	82 522 385	tallér
Évi kiadás	75 269 431	”
Fennmaradó pénztárkészlet	7 252 954	tallér
1843. Az előző évek pénztárkészlete	7 252 954	”
Évi bevétel	73 822 589	”
Összesen	81 075 543	tallér
Évi kiadás	79 102 787	”
Fennmaradó pénztárkészlet	1 972 756	tallér
1844. Az előző évek pénztárkészlete	1 972 756	”
Évi bevétel	75 976 613	”
Összesen	77 949 369	tallér
Évi kiadás	78 243 308	”
Deficit	293 939	tallér
1845. Évi bevétel	77 025 034	”
Ebből levonva az 1844-es deficit	293 939	”
Marad	76 731 095	tallér
Évi kiadás	77 903 361	”
A deficit tehát	1 172 266	tallér

1846. Évi bevétel	75 721 698	tallér
Ebből levonva az 1845-ös deficit	1 172 266	”
Marad	74 549 432	tallér
Évi kiadás	78 562 335	”
A deficit tehát	4 012 903	tallér

(A február 3-i pátenssel egybehívják az első egyesült Landtagot. Ez azonban nem engedélyez hitelt.)

1847. Évi bevétel	79 518 543	tallér
Ebből levonva az 1846-os deficit	4 012 903	”
Marad	75 505 640	tallér
Az évi kiadás összege	80 392 730	”
A deficit tehát	4 887 090	tallér

A legszükségesebb kiadások fedezésére 4 000 000 tallért *kivesznek az államkincstárból*, s ezzel a bevételt 83 518 543 tallérra emelik. Tehát *a régi igazgatás az 1848. évet a fő állampénztár deficitjével és az államkincstár kiürítésével kezdte meg.* Az 1840—1847 közt eltelt 6 év alatt a 16 949 157 tallérnyi **pénztárkészlet** 4 887 090 tallérnyi deficitre, azaz 21 836 247 tallérral csökkent. A bevételek összege

a 8 év alatt	598 988 170	tallér
a kiadásoké	620 824 417	”
A deficit tehát pontosan a fent kiszámított összeg	21 836 247	tallér

A pénztárkészleteknek ez a csökkenése nem tagadható le akkor sem, ha a kormányzat leplezni igyekszik azáltal, hogy a bevétel és a kiadás maradványait egyik évről a másikra átviszi, méghozzá olymódon, hogy amikor már deficit van, még mindig látszat-aktívát mutat ki az elszámolásokban. Tehát a porosz kormányzat „békében”, „nyugalom” és „rend” idején tette tönkre a porosz pénzügyeket. Amikor elérkeztek az 1848-as év mozgalmai és ezt a pénzpiac megszenvedte, akkor az állam nem lehetett a magánszemélyek támasza, hanem újabb áldozatokat kellett követelnie ebben a nyomasztó időben a maga további fennállása kedvéért. Ezt a burzsoá urak a porosz exminiszteréknek és cinkosaiknak köszönhetik. Ha ezek nem követtek volna el hivatali törvénytelenségeket, akkor a 136 milliós deficit helyett rendelkezésre állt volna készpénz, és akkor a hitelt tartani lehetett volna. Az efféle kár okozása az, amiről a porosz büntetőjog 333. §-a szól.

Deficit a fő állampénztárban — és micsoda bevételek! Mindegyik évre vonatkozóan 71 millió fölötti, körülbelül 80 millióig terjedő bevételt állapítottunk meg. Ám ezek csak a *nettó*-bevételek, ezek a különféle igazgatási ágaknak *az igazgatási költségek levonása után* fennmaradó feleslegei. Az adóknál, a vámnál, a postánál, az erdőhivataloknál stb. előre levonták az ezen igazgatási ágakra eső összes fizetéseket, irodai költségeket stb., és csak a fennmaradó összeg szerepel a bevételben. Holott az adó-, az erdészeti, a postai stb. hivatalnokok fizetését és irodai költségeiket az országnak kellett előteremtenie ugyanúgy, mint a főprezidenseknek és vezénylő tábornokoknak adott gratifikációkat és ajándékokat. Ezek az előre levont igazgatási költségek az 1847-es költségvetésben 20 887 541 tallérral szerepelnek. Ha ezeket hozzászámítjuk, akkor az évi bevételek 90 és 100 millió között mozogtak, az évi kiadások pedig még a 100 millió tallért is meghaladták. Ilyen összegeket teremtett elő a nép, és az eredmény — üres állampénztárak!

Az 1820 január 17-i* kabinetrendelet, mint láttuk, előírást foglalt magában a miniszterek hivatali ügyintézésére vonatkozóan. Von Bodelschwingh úr, másként ez nem fogható fel, ezt az előírást tudatosan és szándékosan megszegte. Ennélfogva ismét a porosz Landrecht II. rész 20. címe fentebb már említett 333. §-ának hatálya alá esik. A törvény *elbocsátást, pénz- vagy várbörtönbüntetést* szab ki rá és *minden közhivatal* betöltésére *alkalmatlannak nyilvánítja*. Minthogy a legnagyobbfajta kárt okozta az országnak, a vele szemben alkalmazandó szabadságvesztésnek is a törvény által megengedett legmagasabbnak kell lennie.

Von Alvensleben, Flottwell és von Duesberg ex-miniszterek egészen hasonló helyzetben vannak.

Hogy ezek az ex-miniszter urak kötelesek az országnak okozott kárt, azaz a törvénytelenül elköltött 136 millió tallért az országnak megtéríteni, az már a polgári törvényekből is következik. Ehhez a büntetőjog a porosz Landrecht II. része 20. címének 341. §-a alapján a következőket rendeli:

„Az esetben, ha egy hivatalnok nem tudja megtéríteni a szándékos kötelességmulasztással az államnak vagy valamely harmadik személynek okozott kárt, *büntetésének letöltése után munkára kell fogni egy közintézetben mindaddig*, amíg a kár ilyen vagy olyan módon meg nem térül."

Még egy apróság! Az igazgatási feleslegekből az államkincstárhoz befolyt:

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 20-i — *Szerk.*

Az 1840-es igazgatási feleslegből	.....	613 457 tallér
az 1841-es " "	.....	2 837 000 "
az 1843-as " "	.....	1 000 000 "
az 1844-es " "	.....	2 000 002 "
	Összesen	6 450 459 tallér

Ámde az államkincstárról szóló elszámolások[318] szerint 1840 július 1. óta a közigazgatási megtakarításokból csak 6 423 332 tallér folyt be az államkincstár pénztárába. A fő állampénztárnál tehát az *államkincstár számára eszközölt kiadásként* 27 127* tallérral többet állítottak be, mint amennyi *oda befolyt*. Von Alvensleben úr, von Bodelschwingh úr, Flottwell úr és von Duesberg úr, hova tűnt ez a 27 127 tallér? Csak nem lett elsikkasztva?

Akad-e az ex-miniszter urak számára egy államügyész és egy bírói testület? Egyelőre von Bodelschwingh úr a második kamara tagja!

Preussische Finanzwirtschaft
unter Bodelschwingh und Konsorten

A megírás ideje: 1849 február 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 17. (224.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 17 127; *a későbbiekben (v. ö. 299. old.) sajtóhibaként helyreigazítva. — Szerk.*

Stein

Köln, február 16. A breslaui *„Egylet a törvényes rendért"* (egy „Istennel a királyért és a hazáért" való egylet) nyílt levelet intéz dr. Julius Steinhez, amelyben többek közt azt mondja, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" éppúgy, mint a derék breslaui nyárspolgárok, félrevezettette magát Stein úr konzervatív beszédei által és „őt a demokrácia számára elveszettnek tekintette".

Mi szeretjük a határozott állásfoglalásokat. Mi sohasem kacérkodtunk egyetlen parlamenti párttal sem. Az a párt, amelyet *mi* képviselünk, a nép pártja, Németországban még csak elemi formában létezik. Ahol viszont a *fennálló kormányzat* elleni harcról van szó, ott még ellenségeinkkel is szövetkezünk. A hivatalos porosz ellenzéket abban a formájában, amilyenné az eddigi szánalmas német kulturális viszonyok folytán alakult, tényként fogadjuk el, és ezért a *mi* tulajdon nézeteinket a választási küzdelemben háttérbe szorítottuk.* Most, a választás *után*, ismét a régi kímélet nélküli álláspontunkat védelmezzük nemcsak a kormányzattal, hanem a hivatalos ellenzékkel szemben is.

Az „Egylet a törvényes rendért" téved. Mi nem tekintjük Stein, Waldeck és Társai urakat „a demokrácia számára elveszettnek". Mi mindig is gratuláltunk a demokráciának ahhoz, hogy nem a Steinek, a Waldeckek és Társaik képviselik.

Lapunk első számainak egyikében kijelentettük, hogy a berlini kiegyezőgyűlés szélsőbaloldala[276], három-négy ember kivételével, egy konventben a szélsőjobboldalt alkotná.[319] Steint meg Waldecket sohasem számítottuk ehhez a három-négy emberhez.

Ami speciálisan Stein urat illeti, emlékszünk arra az időre, amikor fanatikus konstitucionalistaként lépett fel a republikánusokkal szemben, és a munkásosztály képviselőit a „Schlesische Zeitung"-ban[320] formálisan *denunciálta*, egy vele szellemi rokonságban levő tanítóval pedig — aki most az „Egylet a törvényes rendért" tagja — *denunciáltatta*.

---

* *V. ö. 564—565. old. — Szerk.*

Amilyen szánalmas volt a kiegyező-gyűlés, olyan szánalmas volt e gyűlés úgynevezett demokrata frakciója is. Előrelátható volt, hogy az urak most azért, hogy újraválasszák őket, el fogják ismerni az oktrojált alkotmányt[134]. Jellemző ezeknek az uraknak az álláspontjára, hogy a demokrata klubokban utólag megtagadják azt, amire a választás *előtt* az elektorgyűléseken igent mondtak. Efféle kicsinyes, fifikus liberális ravaszság soha nem volt a forradalmi jellemek diplomáciája.

Stein

A megírás ideje: 1849 február 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1849 február 18. (225.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Kölnische Zeitung" bécsi tudósítója[227]

Köln, február 17. Egy rejtéllyel kevesebb a világtörténelemben! Schwanbeck úr, a „Kölnische Zeitung"[24] △-gel jelzett szerkesztője, aki egyúttal ugyanannak a „Kölnische Zeitung"-nak *Bécsből* ⧋⧋-jelzésű tudósításokat küld, tudvalevően mindkét cégér alatt, amíg csak lehetett, rágalmazta, gyávasággal és aljassággal vádolta a magyarokat, nemcsak megverte, hanem ismételten meg is semmisítette őket, s ditirambusokkal üdvözölte az összmonarchia seregének a különböző magyar városokba és vármegyékbe való statáriális bevonulását.

Schwanbeck úr most maga fejti meg a rejtélyt; Akhilleuszhoz hasonlóan a mi Schwanbeckünk is csak maga gyógyíthatja be az általa ejtett sebeket.

S a rejtély megfejtése? — *A Weldentől való félelem.* Innen a bécsiek és magyarok bemocskolása, a szánalmas hazudozás az osztrák hadisikerekről, hízelgés a horvátoknak[76] és panduroknak[213], és a velük való kacérkodás.

Hiszen, mondja a híres Schwanbeck, hiszen, mondja:

„Eddig bizony mindazokat, akik kételkedni mertek abban, hogy a császári sereg a monarchia *minden* pontján győzelmesen vonul előre, formálisan meghazudtolták, és báró Welden kormányzótól a *rosszindulatú fickó* megtisztelő titulusát kapták" („Kölnische Zeitung", 41. sz.*).

A „Kölnische Zeitung" olvasóinak a Welden iránti respektusból kellett két hónapon át hazug és megtévesztő ⧋⧋-jelzésű bécsi tudósításokat kapniok a magyar háborúról.

Goethe azt mondotta *Pustkuchennal* kapcsolatban: „Tetve van a cethalnak is, hogyne lenne énnekem."[321] Ugyanezt mondhatja *Kossuth Schwanbeckről.*

Der Wiener Korrespondent
der „Kölnischen Zeitung"

A megírás ideje: 1849 február 17.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1849 február 18. (225.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 40. sz. — *Szerk.*

Saedt

Köln, február 17. Minden mezővároskának megvan a maga esprit fort-ja*; a kölni ügyészségnek is megvan a magáé. A kölni ügyészség esprit fort-ja egy bizonyos — *Saedt*. Homo novus atque ignotus** (magyarán: mély gondolkodó).

Kétféle pimaszság van, egyrészt a fölényesség pimaszsága, másrészt a szellemi korlátoltságé, amely erejét hivatali állásából meríti, abból a tudatból, hogy kiváltságos fegyverekkel küzd stb. Hogy a kölni ügyészség esprit fort-ja tegnap délután Kinkel ellen mondott vádbeszédében[322] melyik fajta pimaszságról tett bizonyságot, azt a közönség fogja eldönteni, mihelyt a tárgyalások anyagát megismeri. Mérlegelni fogja egyúttal azt is, hogy Saedt úr még fiatal.

De mi nem tudnánk publicisztikai feladatunkkal összeegyeztetni, hogy az európai közönség előtt továbbra is titokban tartsuk esprit fort-unk *egyik* kijelentését. Tudjuk, hogy a kölni ügyészség Démoszthenésze az idézendő passzust utólagos értelmezéssel megkísérelte jóvátenni. De a fellobbanó lángelme elsődleges sugallatait túlságosan sokra tartjuk, semhogy elsatnyítani hagyjuk őket egy utószülött reflexió elerőtlenítő kommentárja által.

Saedt úr, az államügyész helyettese, ezt mondta:

Németül: „Sie dürfen alles, was ich sage, widerlegen, aber Sie dürfen meinen Vortrag nicht kritisieren."***

Franciául: M. *Saedt*, subsitut du procureur du roi, s'adressant à l'accusé:

„Libre à vous de réfuter tout ce que je viens de dire, mais il ne vous appartient pas de critiquer le réquisitoire d'un substitut du procureur du roi." (Avis à la „Réforme", à la „République" et à la „Révolution".)°

---

* — szabad szelleme; éles elméje — *Szerk.*

** — Új és ismeretlen ember — *Szerk.*

*** — „Ön megcáfolhatja mindazt, amit mondok, de indítványomat nem bírálhatja." — *Szerk.*

° — *Saedt* úr, a királyi ügyész helyettese, a vádlotthoz fordulva: „Önnek szabadságában áll megcáfolni mindazt, amit most mondtam, de nem illeti meg az, hogy bírálja a királyi ügyész helyettesének vádindítványát." (Figyelmeztetés a „Réforme", a „République" és a „Révolution"[323] számára.) — *Szerk.*

Angolul: The Queen's Counsel, Mr. *Saedt*, to the defendant:

„You may refute all I say, but you have no right to criticize my speech." (N. B. Our English contemporaries, principally the „Northern Star", are requested to publish the above.)*

Olaszul: Sig. *Saedt*, accusatore publico, replicò:

„Dite quanto volete in rifiutazione di questo che ho detto, ma vi è difeso di criticare il mio requisitorio." (Avviso all' „Alba", al „Contemporaneo" ed alla „Concordia".)**

Spanyolul: El fiscal, Señor *Saedt*, dijo, hablando al acusado:

„Señor, Vd puede refutar todo que ho dicho, pero el que vengo de decir por requisitorio, es defendido de tocarlo." (Pregamos los jornales radicales de Madrid de publicar esas lineas.)***

Dánul: „De kunne gjensige alt hvad jeg siger, men De have intet Ret at kritisere mit Requisitoire (Angreb)." (De danske demokratiske Tidender ville være meget glædt at meddele det danske Publikum den foregaaende Bewiis af de preussiske Magistraters Sundhed.)°

Döntse el maga Saedt úr, melyik nyelven hangzik kijelentése a legmulatságosabban.

Saedt

A megírás ideje: 1849 február 17.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 18. (225.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

---

* — *Saedt* úr, a királynő tanácsosa, a vádlotthoz: „Ön megcáfolhatja mindazt, amit mondok, de nincs joga bírálni beszédemet." (N. B. Angol kortársaink, főként a „Northern Star"[324] felkéretnek fentiek közzétételére.) — *Szerk.*

** — *Saedt* úr, a közvádló, így válaszol: „Mondhat, amit akar annak megcáfolására, amit mondottam, de tilos bírálnia vádindítványomat. (Figyelmeztetés az „Alba", a „Contemporaneo" és a „Concordia"[325] számára.) — *Szerk.*

*** — Az ügyész, *Saedt* úr, a vádlotthoz szólva ezt mondotta: „Uram, Ön megcáfolhatja mindazt, amit mondottam, de amit vádindítványomban mondottam, azt tilos érinteni." (Kérjük a madridi radikális újságokat, hogy tegyék közzé ezeket a sorokat.) — *Szerk.*

° — „Ön ellene mondhat mindannak, amit mondottam, de nincs joga bírálni vádindítványomat (javaslatomat)." (A dán demokrata újságok örömmel fogják a dán közönséggel ismertetni a porosz igazságügyi tisztviselő jóegészségének e fenti bizonyítékát.) — *Szerk.*

A „Kölnische Zeitung" a magyar harcról[227]

Köln, február 17.

„Én immár meglelém az alapot,
Amelyben horgonyom örökre megfogódzik"[326] —

zengi a vitéz Schwanbeck a protestáns énekeskönyvvel. A felháborodott erényhős az „osztrák jegyzék" és a „legmélyebb felháborodás érzése" ellenére végül a „Kölnische Zeitung"[24] *első oldalán* is fellép Windischgrätz védelmében.

Hallgassuk meg:

„A németországi úgynevezett demokrata sajtó az osztrák—magyar harcban a magyarok mellett foglalt állást... Valóban igen különös! A német demokraták annak a főnemesi kasztnak az oldalán, amelynek számára a saját nemzete, a XIX. század ellenére, sohasem szűnt meg a misera contribuens plebs* lenni — a német demokraták a legarcátlanabb népelnyomók mellett!"[327]

Nem emlékszünk rá pontosan, figyelmeztettük-e már a közönséget a vitéz Schwanbeck egy furcsa tulajdonságára, tudniillik arra, hogy csupa konklúziót szokott használni, premisszák nélkül. A fenti tétel egyike ezeknek a konklúzióknak, amelyeknek premisszája sohasem látott napvilágot.

S ha a magyarság a „legarcátlanabb népelnyomók" „főnemesi kasztja" lenne is, mit bizonyítana ez? Vajon Windischgrätz, Robert Blum gyilkosa, csak hajszálnyival is különb ezért? Vajon az „összmonarchia" lovagjai, akik sajátlag ellenségei Németországnak és barátai Schwanbecknek, a Windischgrätzek, Jellachichok, Schlickek stb. — talán a „főnemesi kasztot" akarják *elnyomni*, a paraszti földbirtok szabadságát bevezetni? Vajon a horvátok meg a csehek a rajnai parcellázásért és a Code Napoléonért[263] küzdenek talán?

* — nyomorult adózó nép — *Szerk.*

Amikor 1830-ban a lengyelek felkeltek Oroszország ellen,[270] szó volt-e akkor arról, hogy itt csupán egy „főnemesi kaszt" állt az élen? Akkor elsősorban az idegenek kiűzéséről volt szó. Egész Európa rokonszenvezett a „főnemesi kaszttal", amely kétségkívül a megindítója volt a mozgalomnak; hiszen a lengyel nemesi köztársaság mindenesetre óriási előrehaladást jelentett az orosz zsarnoksághoz képest. S vajon 1830-ban a francia cenzus, a 250 000 választó monopóliuma, voltaképpen nem ugyanolyan mérvű politikai leigázása volt-e a misera contribuens plebsnek, mint a lengyel nemesi uralom?

Tegyük fel, hogy a magyar márciusi forradalom merőben nemesi forradalom volt. Vajon van-e joga ezért az osztrák „össz"-monarchiának arra, hogy a magyar nemességet és ezáltal a magyar parasztokat úgy elnyomja, ahogyan a galíciai nemességet és *általa* (v. ö. az 1818-as lembergi Landtag tárgyalásait) a galíciai parasztokat elnyomta? De persze, a nagy Schwanbeck nem köteles tudni, hogy a magyar nemesség legnagyobb része, éppúgy mint a lengyel nemesség legnagyobb része puszta proletárokból áll, akiknek az arisztokratikus kiváltsága arra korlátozódik, hogy nem szabad őket deresre húzni.

Ám a nagy Schwanbeck még sokkal kevésbé köteles tudni, hogy Magyarország az egyetlen olyan ország, ahol a márciusi forradalom óta a parasztok feudális terhei törvényesen és ténylegesen teljesen megszűntek. A nagy Schwanbeck a magyarokat „főnemesi kasztnak", „legarcátlanabb népelnyomóknak", „arisztokratáknak" nyilvánítja — és ugyanez a nagy Schwanbeck nem tudja vagy nem akarja tudni, hogy a magyar *mágnások*, az Esterházyak stb., mindjárt a háború elején dezertáltak és elmentek Olmützbe[123] hódolatukat bemutatni, s hogy a magyar hadseregnek éppen a „főnemesi" tisztjei a harc kezdetétől mindmáig naponta újabb árulást követtek el nemzetük ügye ellen! Máskülönben mi az oka annak, hogy a képviselőház többsége még ma is Kossuthnál van Debrecenben, de a mágnások közül csak tizenegy tartózkodik ott?[328]

Eddig az *első* oldal Schwanbeckje, a ditirambikus vezércikkíró Schwanbeck. Ámde a harmadik oldal emberének, annak az embernek, aki Lipótvárat hatszor megostromolta, Eszéket négyszer bevette és a Tiszán több ízben átkelt,[329] a stratéga Schwanbecknek szintén elégtételt kellett vennie.

„Most azonban a háború szánalmas, valósággal siralmas fordulatot vett. A magyarok csaknem harc nélkül visszavonultak összes állásaikból, fel sem lehetett őket tartóztatni; ellenállás nélkül ürítették ki megerősített királyvárosukat is, Jellachich horvátjai elől visszavonultak a Tisza mögé."

„Csaknem harc nélkül" — vagyis miután az osztrákokat a Lajtától a Tiszáig *két teljes hónapon át feltartóztatták*, „csaknem harc nélkül" visszavonultak. A derék Schwanbeck, aki egy hadvezér nagyságát nem *anyagi* eredményei alapján, hanem annak alapján ítéli meg, hány emberét engedte lekaszabolni!

„Ellenállás nélkül ürítették ki megerősített királyvárosukat!" Mármost tudni kell, hogy *Buda* nyugat felől csakugyan meg van erősítve, kelet felől azonban nincs. A Duna be volt fagyva, úgyhogy az osztrákok lóval és kocsival átkelhettek rajta, Pestet elfoglalhatták, és innen a védtelen Budát összelőhették.

Ha Deutz nem volna megerősítve és a Rajna be volna fagyva, ha ennélfogva egy francia sereg Wesselingnél és Worringennél átkelne a Rajnán és Deutznál 100 ágyút állítana fel Köln ellen, akkor a vakmerő Schwanbeck tehát azt tanácsolná Engels ezredesnek, hogy Kölnt az utolsó emberig védelmezze! Vitéz Schwanbeck!

A magyarok „Jellachich horvátjai elől visszavonultak a Tisza mögé". És vajon a nagy Schwanbeck el akarja-e vitatni, hogy ezek a „horvátok" — Windischgrätz, Jellachich, Götz, Csorich, Simunich, Nugent, Todorovich, Puchner stb. stb. hadtestjeivel, a Dráva-menti meg a bánáti irreguláris csapatokkal együtt — 250—300 ezer főből állnak? S ezek mind „Jellachich horvátjai"? Egyébként, hogy egy Schwanbeck, aki maga is törzsrokona a horvátoknak, és a történelemben meg a földrajzban nem nagyon jártas, rajong a horvátokért, az könnyen érthető.

De persze: „mi is igen távol állunk attól, hogy az osztrák főhadiszállás hivatalos jelentéseit *éppenséggel szentírásnak* tekintsük". Ellenkezőleg, Schwanbeck e jelentésekben, például Schlickéiben, időnként rátalál „egy-egy *hézagra*, amelyet az olvasónak *mindenféle feltevéssel* kell kitöltenie, és *végül nem csoda*" (!!), „ha ezek a feltevések *aggasztóbbak a kelleténél*" (!!!). „Puchnerral kapcsolatban is élünk a gyanúperrel, hogy hadijelentéseit *egy kissé túlságosan rózsás színben* szokta elkészíteni. E jelentések szerint pompás diadalmenetben vonul a »rebellistábornok« ellen. S ekkor hirtelen a *legnagyobb csodálkozásunkra*" (!) „egy felhívását olvassuk, amelyben a szászokat meg a románokat kérve kéri mindenre, ami szent, hogy még tartsanak ki, a megvert Bemet pedig hirtelen Nagyszeben előtt találjuk a szászlakta vidék kellős közepén, s e szegény németek" (!!) „végül is csak úgy tudnak magukon segíteni, hogy az oroszoknál keresnek védelmet. *Itt egy kis konfliktus van a hivatalos jelentések és az események között*, ami csakis az előbbiek *pontatlanságának*" (!!) „tudható be."

Schwanbeck polgártárs bevallja, hogy az osztrák hadijelentések és ezek

alapján a „Kölnische Zeitung" a legpimaszabbul hazudoztak az osztrákok állítólagos előrehaladásairól; ha utóbb már nem lehet letagadni, hogy hazudtak, akkor Schwanbeck, az igazság barátja, ezt „a hivatalos jelentések és az események közötti kis konfliktusnak" nevezi!

„De ha az osztrák hadsereg jelentéseit nem is tekintjük orákulumnak, ezzel még a magyar győzelmi jelentések sem nyertek semmit a szemünkben" (amelyet a fenti „kis konfliktusokra" szegezünk). „Ezeket a jelentéseket a *képzelet* diktálta, és igen kellemes olvasmányt nyújtanának, ha nem volnának olyan *szörnyűmód nevetségesek*."

Ezek a „jelentések" olyan „szörnyűmód nevetségesek", hogy eddig semmi egyebet nem állítottak, mint amit a nagy Schwanbeck voltaképpen maga is kénytelen elismerni. Avagy Tokaj Schlick kezén van? Átlépte-e egyetlenegy osztrák a Tiszát Szolnoknál? Előrejutottak-e a császáriak 14 nap óta csak egy lépéssel is?

A 22. osztrák hadijelentés, amelyet éppen most kaptunk kézhez (lásd alant[330]), meg fogja takarítani Schwanbeck polgártársnak azt a fáradságot, hogy válaszoljon. Ez a jelentés felvilágosít bennünket arról, hogy az osztrákok még azokat a pontokat sem érték el, amelyekhez a 20. és 21. hadijelentés állítása szerint eljutottak.

„Így van, s nem másképp: a magyarországi háború óriásléptekkel közeledik a végéhez." Ez világos. Schwanbeck 14 nappal ezelőtt már megmondotta egyszer: „A magyarországi háború vége felé jár. Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.*" Ez ugyanazon a napon volt, amikor első ízben vonultatta be győzelmesen az osztrákokat Debrecenbe. Azóta 14 nap eltelt, s jóllehet a magyarok „borzasztóan felvágtak", az osztrákok még mindig nem keltek át a Tiszán, s még kevésbé jutottak el Debrecenbe.

„Senki sem ütközhet meg azon, hogy Bem csapatát a menekülő magyaroknak mindenfelől özönlő tömegei sereggé dagasztották, amellyel szemben Erdélyben a csekélyszámú császári haderő nem tud helytállni."

Korántsem. De azon megütközhetünk, hogyan lehet „menekülő magyaroknak mindenfelől özönlő tömegeiről" beszélni, amíg a magyarok tartják a Tisza meg a Maros vonalát, és Schwanbeck polgártárs a legforróbb imái ellenére sem képes egyetlenegy császári katonát keresztülcsempészni rajta; továbbá, megütközhetünk azon is, hogy „menekülő tömegek" hirtelen sereget alkotnak anélkül, hogy az őket üldöző seregek nyomban ott teremnének, s minden új állásból kiűznék őket. De persze, a nagy Schwanbeck azt hiszi, hogy a magyarok, ha már az ő ködös képzeletében vereséget szen-

* — Hegy vajudik, s végül nevetést keltő egeret szül.[331] — *Szerk.*

vedtek, tüstént a Dunától az Oltig futnak és körül sem néznek, hogy üldözik-e őket vagy sem.

Schwanbeck polgártárs a XIX. század Carnot-jává tette meg magát, mert felfedezte azt az új manővert, hogy mindenfelől özönlő *menekülő tömegek* miként alakulhatnak hirtelen *győztes sereggé*.

Ez az új győztes sereg kétségkívül komoly bonyodalmakat idézhetne elő. Ámde, mondja Schwanbeck:

„Majd meglátjuk, *milyen módon fog itt Oroszország vétót emelni.*"

A vitéz Schwanbeck, aki itt Oroszországot hívja segítségül a magyarok ellen, ugyanaz a Schwanbeck, aki múlt év március 22-én egy erkölcsi felháborodással telt cikket eresztett meg az orosz császár ellen, és akkor kijelentette, hogy ha Oroszország beavatkozik ügyeinkbe (s hát a magyar ügy csak igazán a mi ügyünk), akkor ő, Schwanbeck, olyan kiáltást fog hallatni, hogy *a cár trónja beleremeg*! Ez ugyanaz a Schwanbeck, akinek a „Kölnische Zeitung"-nál mindenkor az volt a tisztje, hogy amikor ez veszélytelen, kelet-európai országokkal kapcsolatban kellő időben alkalmazott oroszgyűlölettel és obligát, kipróbált szabadelvűséggel megóvja a lap liberális reputációját. De a kelet-európai bonyodalmak, úgy látszik, untatják, és hogy teljes mértékben átadhassa magát az osztrák jegyzék feletti „legmélyebb felháborodás érzésének", behívja az oroszokat Erdélybe a harc befejezése végett.

A legjobb válasz az egész erkölcsi-windischgrätzi-pattogó cikkre — a 22. hadijelentés, amelyet az olvasók alant megtalálnak. Hogy Schwanbeck — aki cikkében, egészen az utolsó mondatig, egyrészt a földrajzban és stratégiában való határtalan tudatlanságáról, másrészt a „Neue Rheinische Zeitung"-tól való függőségéről tesz bizonyságot — immár megtudja, hányadán áll ezzel a jelentéssel, egyben kommentárt fűzünk hozzá.

Die „Kölnische Zeitung"
über den magyarischen Kampf
A megírás ideje: 1849 február 17.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung"
1849 február 18. (225.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

A köztársaság kikiáltása Rómában[332]

Az olasz alkotmányozó gyűlés nem frankfurti nemzetgyűlés. Az olaszok tudják, hogy egy feudális fejedelemségekre szétforgácsolt ország egysége nem állítható helyre másként, mint a fejedelemség eltörlésével. Az olaszok nyitották meg a körtáncot 1848-ban, ők nyitják meg 1849-ben. De micsoda haladás! Itáliában éppúgy nincs már Pius nonus*, ahogyan Franciaországban nincs Lamartine. Az európai forradalom fantaszta időszaka, a rajongásnak, a jószándéknak és a szónoki cikornyáknak az időszaka méltó véget ért gyújtóröppentyűvel, nagybani mészárlással s deportálásokkal. Osztrák jegyzékek, porosz jegyzékek, orosz jegyzékek voltak a legmegfelelőbb válaszok a Lamartine-féle proklamációkra.

A németek hozzászoktak ahhoz, hogy alaposságuk és kitartásuk háromlábú Püthia-székéről előkelő megvetéssel tekintsenek le az olasz felületességre. Az olasz 1848-as év és a német 1848-as év közötti párhuzam adná erre a legcsattanósabb választ. Ebben a párhuzamban mindenekelőtt azt kellene számításba venni, hogy a forradalmi Itáliát Németország meg Franciaország sakkban tartották, míg a forradalmi Németország megmozdulásai a legkevésbé sem voltak korlátozva.

A *köztársaság Rómában*! — ez az 1849-es forradalmi dráma első szava.

Die Proklamation der Republik in Rom

A megírás ideje: kb. 1849 február 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 22. (228.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* IX. Pius. — *Szerk.*

További adalék az ó-porosz pénzügyi gazdálkodáshoz[249]

Köln, február 21. Lapunk 224. számában von Bodelschwinghről valamint társairól és a porosz pénzügyigazgatásról megjelent cikkünket* ki kell egészítenünk. E cikk befejezésében utaltunk arra, hogy az államkincstár 27 127 birodalmi tallérral (a 17 127 sajtóhiba) kevesebbet könyvelt el annál az összegnél, amely a fő állampénztár elszámolásai szerint oda befolyt. Utólag a kormány által készített elszámolásokban találtunk egy feljegyzést, amely megoldja a rejtélyt, hogy hova tűnt ez a pénz.

Tudniillik az 1844. év úgynevezett igazgatási megtakarításai, amelyek 2 000 002 birodalmi tallért tettek ki, nem készpénzben folytak be az államkincstár pénztárába, hanem ezen az összegen porosz államadóssági kötvényeket vettek. Ezáltal az akkori árfolyam szerinti vásárlás 27 127 birodalmi tallér veszteséggel járt volna. Micsoda ragyogó pénzügyi szakértelmük van, illetve volt a porosz miniszteréknek! Ezt ez az eset ismét nyilvánvalóvá teszi. Hiszen nem kell már megkérdeznünk az exminiszter urakat, hová tűnt a 27 127 birodalmi tallér, hanem mi mondhatjuk meg nekik, hogy ravaszságuk folytán ezen az egy üzleten nemcsak 27 000, hanem több mint 400 000 birodalmi tallér veszett el. Ez a szemrehányás elsősorban Flottwell urat illeti, mert akkor ő volt pénzügyminiszter. Lehet, hogy ő becsületes férfiú. De az országnak édes mindegy lehet, hogy miniszterei képességek hiányában vagy rosszakaratból okoznak kárt neki. Egy erre vonatkozó vizsgálat legfeljebb az illető családja számára lehet érdekes.

Az államkincstárról szóló 1847 április 6-i emlékiratában von Thile, az akkori államkincstárnok, mindenféle köntörfalazás nélkül kijelenti, hogy az államkincstár számára a következő két alapelv van érvényben:

---

* *V. ö. 277—287. old. — Szerk.*

1. a pénztárkészletnek mindig *készpénzben, érmékben* kell rendelkezésre állnia,

2. az államkincstárból semmiféle kifizetések nem eszközölhetők, kivéve fegyverkezési célokra.

Ami az első alapelvet illeti, helyes az, hogy ha már egyszer államkincsnek egyáltalán léteznie kell, akkor ennek csak úgy van ésszerű értelme, ha *készpénzben vagy nemesfémekben* van elraktározva. Egy olyan kormánynak, amely nem támaszkodhat a nép erejére, az úgynevezett nehéz időkben kétségkívül szüksége lehet tartalékra. Ha hitele a tőzsdén is meginog, akkor rendelkeznie kell még eszközökkel tartalékban, hogy kisegítse magát ebből a zavarból, ez azonban csak készpénzzel vagy nemesfémmel történhet. Arany és ezüst mindenkor megnyitja a burzsoák szívét. Egy nyomtatott, egy rossz papír azonban a legbiztosabban odavezet, hogy a tőzsde „megbecsülését" is elveszítse. Ha az államhitel olyannyira leromlott, hogy az államkincstár segítsége válik szükségessé, akkor nincs megalázóbb dolog a tőzsdén, mint az, ha államadóssági kötvényeket kell áruba bocsátani és azokra vásárlót keresni. Aki valaha is egy nagyobb tőzsdét megfigyelt, az tudja, hogy a pénzspekuláns arca és gesztusai milyen megvetést fejeznek ki, mihelyt ilyen időkben állampapírokat kínálnak fel neki. Ettől eltekintve a spekuláns lehet kereskedelmi titkos tanácsos és nagyon „lojális".

Az államadóssági kötvények megvásárlása tehát a legügyetlenebb művelet volt, amelyet a porosz kormány végrehajthatott.

Von Thile úr az idézett emlékiratban kijelenti, hogy *kénytelen* volt a 2 000 002 birodalmi tallér *készpénz* helyett az 1 972 875 birodalmi tallér értékű államadóssági kötvényt elfogadni. Nem tulajdonítunk jelentőséget ennek a mentegetőzésnek, amely „kénytelenségre" hivatkozik. Ha azonban az elszámolások helyesek, akkor az állampapírok megvásárlását már a fő állampénztár eszközölte. Máskülönben a teljes készpénzösszeget kellett volna beszolgáltatni az államkincstárnak. Úgy látszik tehát, hogy Flottwell úr áll a legközelebb e szerencsés pénzügyi művelethez.

Hogy a kispolgári takarékosság — amely a kamatoknál szeretne megtakarítani néhány százalékot, a nagyobb állami pénzügyi vállalkozásokra pedig alkalmatlannak bizonyult — miként zárul végezetül szégyenszemre kétszeres veszteséggel, azt a következő számadatok fogják megmutatni.

A vásárlásnál a névértékhez viszonyított veszteség.. 27 127 bir. tall.
Ehhez járul az eladásnál mutatkozó jóval nagyobb veszteség. 1848 márciusától július elejéig az államadóssági kötvények árfolyamai 66 %-os kereslet (április 4.) és 83 ½ %-os kínálat (március 21.) közt ingadoztak. Mármost, minthogy az árfolyamok azonnal esnek, mihelyt nagy mennyiségű értékpapír kerül eladásra, feltehető, hogy a kormány nem tudott megszabadulni államadóssági kötvényeitől a névérték 70 %-ánál magasabb áron. Az eladásnál keletkezett veszteség tehát valószínűleg legalább 30 %-a az 1 972 875 bir. tallérnak, tehát ..... 591 840 " "

összesen 618 967 bir. tall.

veszteség, amiből lemegy 3 év megtakarított kamata à 69 048 bir. tallér ..... 207 144 " "

így tehát ..... 411 823 bir. tall.

valószínűleg megmarad mint tiszta veszteség. Az egész összegnek csaknem ¼-e elveszett, s ráadásul az államhitelt az államadóssági kötvények nyomott árfolyama még jobban meggyengítette.

Az à la Flottwell—Thile porosz pénzügyminiszterek és államkincstárnokok bölcsességének ezt a kicsiny példácskáját csak azért hozzuk fel, mert a fentemlített cikkünk kiegészítése szükségessé teszi. Különben nem foglalkoznánk a kicsinnyel ott, ahol a nagy olyan gazdag anyagot nyújt számunkra.

Weiterer Beitrag zur altpreussischen Finanzwirtschaft

A megírás ideje: 1849 február 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 23. (229.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Egy denunciálás

Köln, február 22. Az „Oberpostamtszeitung"-ban[333], amelynek korábbi szerkesztője Guizot fizetett ügynöke (v. ö. Tascherau „Revue rétrospective"-jét[334]) és Metternich nem-fizetett ügynöke volt, mint ahogy az egész Thurn und Taxis-féle postaintézmény, ez a német iparra ránehezedő, a vasutakkal harcban álló, visszafelé mászó nemzetfuvaros intézmény, amelynek továbblétezése március után már alig érthető, és amelynek azonnali megsemmisítése a legközelebb megnyíló német alkotmányozó gyűlésnek (a Szent Pál templomban tartott gyűlés[74] köztudomásúan sohasem volt alkotmányozó) egyik legelső cselekedete lesz, közismerten olyan intézmény, amely II. József óta sohasem volt egyéb osztrák kémek menedékhelyénél —, ebben a birodalmi-denunciáns újságban, amely Thurn und Taxis exherceg tulajdonát képezi, H. Malten felelős szerkesztő (akit már a régi „Rheinische Zeitung"[335] kellőképpen jellemzett) a következőket jelenti ki, azt állítva, hogy az alanti párizsi tudósítást egy általunk nem olvasott lapból[336] veszi át:

„A német név szégyenére be kell ismernünk, hogy nevezetesen németek azok, akik közöttünk a felforgatást[262] a legnagyobb arányban, hogy ne mondjuk, a legszemérmetlenebbül űzik. Van itt a vörösöknek egy külön irodájuk, amely minden valamiképpen felhajszolható, az emberi társadalom rendje ellen uszító cikket sürgősen elküld a vidékre. Nem elég, hogy németek Franciaországot illetően részt vesznek ebben a dicstelen ügyletben: nekik köszönhető az is, hogy egy istentelen propaganda szüntelenül kiterjeszti hálóját Németország felett. Ugyanezen forradalmi konyha boszorkányüstjéből árasztják el forradalmi papírokkal a német Rajna-völgyet teljes hosszában, amiről a »Neue Rheinische Zeitung« tudna mesélni egyet-mást, ha nem tartaná jobbnak, hogy ezen az egy ponton gondos hallgatásba merüljön. A badeni felföldön már hónapok óta folyik az alsó néprétegek megdolgozása Párizsból. Az itteni demokratáknak a svájci menekültekkel való kapcsolata ugyancsak tény."

Erre a hitvány denunciálásra megjegyezzük: 1. hogy mi a *magunk* kapcsolatait a francia, angol, olasz, svájci, belga, lengyel, amerikai és más de-

mokratákkal *sohasem titkoltuk el*, és 2. hogy mi a „forradalmi papírokat" is, amelyekkel *mi* valóban „elárasztjuk a német Rajna-völgyet" (és nem csak azt!), magunk szoktuk gyártani itt Kölnben. Nincs ehhez szükségünk segítségre Párizsból; évek óta megszoktuk, hogy párizsi barátaink többet kapnak tőlünk, mint mi tőlük.

Eine Denunziation

A megírás ideje: 1849 február 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 február 23. (229.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A trónbeszéd

Köln, február 28. A trónbeszéd, amelyet a „Kölnische Zeitung"[24] nagy felháborodására és bosszúságára a „Neue Rheinische Zeitung" tegnap este olvasóival *elhamarkodottan* közölt, *hitelesnek* bizonyult. Egyetlenegy passzust még az éjszaka megváltoztattak benne, a Berlin *ostromállapotára* vonatkozót. Ezzel a Brandenburg-kormány lelőtte beszédének poénjét, kicsorbította az élét.

E passzus eredeti fogalmazása, amelyet tegnap este közöltünk, így hangzik:

„Hogy a törvények uralma ismét helyreálljon, a fővárost és legközelebbi környékét ostromállapot alá kellett helyezni. Az ostromállapot nem szüntethető meg addig, amíg a még mindig veszélyeztetett közbiztonságot, amelynek érdekében ez a rendszabály elengedhetetlen volt, erős törvények tartósan nem védik. Az ilyen törvények tervezetei haladéktalanul Önök elé fognak kerülni."[337]

Ez a passzus, jóllehet aztán elkenték, a trónbeszéd egész titkát elárulja. Németre lefordítva ezt jelenti: a *kivételes* ostromállapotok meg fognak szűnni, mihelyt törvények útján *általános* ostromállapotot oktrojálnak az egész királyságra és ezt alkotmányos szokásaink közé bevezetik. Ezeknek az „erős" törvényeknek körtáncát az egyesülésekre és a sajtóra vonatkozó szeptemberi törvényhozás[190] fogja megnyitni.[338]

Köln, március 1. Mindenekelőtt állapítsuk meg: A trónbeszéd teljes egészében megnyerte a „Kölnische Zeitung" tetszését. A kormánynak a trónbeszédben említett cselekedeteiből kifogásol ugyan egyet-mást, ám magában a trónbeszédben semmit sem.

„A király trónbeszéde ugyanis — *alkotmányos trónbeszéd*" — így kezdi e bölcs lap vezércikkét, amely nem más, mint a trónbeszédnek parafrázis formájában való megismétlése.

„*Alkotmányos* trónbeszéd"! Kétségtelen, aki egy „elevenül a király szívéből" fakadó beszédet várt, egy szívhezszóló erkölcsi ömlengést, mint an-

nak idején az egyesült Landtagban[148], vagy pedig egy Brandenburg—Wrangel-féle, sarkantyúpengető, bajuszpedrő rodomontádát[339], annak ez az ügyirat szükségképpen módfelett „alkotmányosnak" tűnik.

Egy bizonyos: Manteuffel sokkal jobban végezte el feladatát, mint Camphausen, teljesen kihagyván a játékból az 1847-es „tehetséges deklamációt". A polgári miniszter nyelv és tartalom tekintetében egy polgárian sekélyes, döcögős, unalmas ügyiratot készített.[340] A nemesi miniszter a világ legnagyobb kedélyességével veti alá magát az unalmas alkotmányos formának, hogy ebben a formában gördülékeny, könnyed nyelven gúnyt űzzön a kamarákból és az egész alkotmányosságból.

Ami a trónbeszéd komoly tartalmát illeti, ez, az ostromállapot fenntartására vonatkozó passzusnak tegnap már említett elkenésével úgyszólván a nullára redukálódik. Ez volt a beszéd egyetlen passzusa, amelyben a kormány becsületesen, nyíltan helyezkedett szembe a kamarákkal.

Hogy valaki a trónbeszéd többi részét komolyan vegye, ahhoz vagy a „Kölnische Zeitung"-nak, vagy akár a berlini „Nationalzeitung"-nak[272] kell lennie. Aki az efféle alkotmányos politikai-történelmi drámákat, mint a tegnapelőtt Berlinben előadottat, csak félénk tisztelettel és ünnepélyes méltósággal meri szemlélni, az persze ártatlanságában sohasem tudja majd felfogni, hogyan lehet frivol elmésséget űzni abból, ami annyira szent. De akinek az egész alkotmányos komédia éppoly kevéssé fontos, mint Manteuffel úrnak, az nem lesz olyan ízléstelen, hogy au sérieux* vegye azt az ügyiratot, amelyet a miniszter tegnapelőtt Isten kegyelméből való ajkakkal adatott elő a Fehér Terem[341] áhítatos közönségének.

Úgy véljük, kedvére teszünk Manteuffel úrnak, amikor trónbeszéde valódi értelmét az elmésség szellemes játékaihoz sajnos nem eléggé hozzászokott német közönség előtt feltárjuk.

Azt várjátok, hogy Manteuffel kérkedni fog szerencsésen végrehajtott ellenforradalmával, hogy a kamarákat töltött fegyverrel, hajszálélesre fent karddal stb. fogja fenyegetni, akárcsak egy ügyefogyott őrmesterlélek à la Wrangel. Ellenkezőleg. Manteuffel néhány könnyedén odavetett mondattal keresztülsiklik a dolgon, mintha az egészen magától értetődő lenne:

„Olyan események, amelyek Önöknek, Uraim, az első és a második kamara képviselőinek, mindannyiuknak élénken emlékezetében vannak, múlt év decemberében arra kényszerítettek, hogy az alkotmányban való kiegyezésre hivatott gyűlést feloszlassam. Ugyanakkor — abban a meggyőződésben, miszerint múlhatatlan szükség van a szilárd közjogi állapot végleges

* — komolyan — *Szerk.*

helyreállítására — az országnak egy alkotmányt adtam, amelynek tartalma révén múlt év márciusában tett ígéreteimet[216] hűségesen teljesítettem."

Manteuffel úr úgy beszél, mintha a legjelentéktelenebb apróságról, egy régi kabátnak újjal való pótlásáról, egy létszámfelettinek az alkalmazásáról, vagy egy felforgatónak[262] a letartóztatásáról lett volna szó. Egy szuverén gyűlés erőszakos áthelyezése, elnapolása, feloszlatása, ostromállapotok, karduralom — egyszóval, az egész államcsíny — „olyan eseményekre" redukálódik, „amelyek Önöknek mindannyiuknak élénken emlékezetében vannak". Mintha a lovagias Jellachich bán a legkecsesebb fesztelenséggel elmesélné, hogy vörösköpenyesei[88] hogyan égették meg elevenen ennek vagy annak a falunak a lakosait.

Hát még a „múlt év márciusában tett ígéreteim *hűséges teljesítése*" az oktrojált úgynevezett alkotmány[134] révén! S azt hiszitek, ez a ravasz Manteuffel annyira korlátolt, hogy ezt csakugyan komolyan mondta volna? Allons donc!*

Az ilyen kezdet meghökkentő. De ezt az első meglepődést fel kell tudni használni még meglepőbb dolgok közlésére. Manteuffel úr tudja ezt:

„Azóta az a feszültség, amelyben még néhány hónappal ezelőtt az ország nagy része élt, nyugodtabb hangulatnak adott helyet. A korábban olyan mélységesen megrendült bizalom lassanként visszatér. Kereskedelem és ipar kezd magához térni abból a bénultságból, amely pusztulással fenyegette."

Hogy bámulhattak egymásra a derék képviselők, amikor ezt a passzust meghallották! Kereskedelem és ipar magához tér! S miért ne? Ugyanaz a Manteuffel, aki egy alkotmányt tud oktrojálni, miért ne tudná a „kereskedelem és ipar" fellendülését is oktrojálni? Az a biztonság, amellyel Manteuffel ezt a kolosszális megállapítást kinyilatkoztatja, csakugyan csodálatraméltó. Mais nous marchons de surprise en surprise**:

„Önök tudják, Uraim, hogy fenntartottam az Önök számára az alkotmány revideálását. Most Önökön áll, hogy ebben egymás között és az én kormányommal megállapodásra jussanak."

Igenis, Uraim, „jussanak megállapodásra"! Hiszen ebben épp az a humor, hogy két olyan kamara, amilyet Manteuffel az „Én népemre" oktrojált, sohasem *juthat* „megállapodásra egymás között"! Máskülönben minek találták fel az első kamarát? S Uraim, ha netán megállapodnának *egymás között*, ami egyáltalán nem várható, akkor éppenséggel Önökön áll, hogy

* — Ugyan kérem! — *Szerk.*

** — De egyik meglepetés a másik után ér minket — *Szerk.*

megállapodjanak az „Én kormányommal" — s hogy ott semmire sem fognak jutni, azért Manteuffel kezeskedik!

Önök tehát, Uraim, az első és a második kamara képviselői, már kellőképp el vannak foglalva az alkotmányrevízióval. Minthogy „Én" tapasztalatból megtanultam, miként nem jön létre *kiegyezés két* szerződő fél között sem, „Én" helyénvalónak tartottam, hogy ezúttal *három összeegyeztethetetlen tényező* kiegyezésével tegyek kísérletet. S ha nem úgy lesz, hogy Önök ítéletnapig egyezkednek anélkül, hogy csak jottányival is előre jutnának, akkor Manteuffel vállalkozik arra, hogy a „Nationalzeitung" munkatársa legyen.

Tehát „jussanak megállapodásra", Uraim!

De ha Önök minden emberi számítás ellenére mégis megoldanák azt, amit illendőség okából nemigen lehet másnak nevezni, mint az Önök feladatának, akkor mégsem jutottak előbbre egy lépéssel sem. Erre az esetre az „Én kormányom" kibocsátott egy tucatnyi törvényt „az alkotmány végrehajtására", amelyek ebből az alkotmányból a liberalizmusnak még az utolsó látszatát is eltüntetik. Ezek sorában van többek közt két céhszabályzat[342], amelyek az 1500-as évhez méltók, és amelyeken egy olyan előnyös összetételű képviselet, mint Önök, tíz esztendőn át törheti a fejét. „Mindezen rendeletek jóváhagyás végett haladéktalanul Önök elé terjesztetnek."

Tehát „hagyjanak jóvá", Uraim!

Azután pedig az „Én kormányom" haladéktalanul el fog juttatni Önökhöz javaslatokat az ostromállapottal kapcsolatban — szeptemberi törvényeket, Gagging Law-kat[343], klubelnyomó törvényeket stb. Amíg Önök ezeket „jóvá" nem „hagyták" — amire remélhetőleg sohasem kerül sor —, az ostromállapot persze tovább tart.

Úgy vélik, ezzel elvégezték munkáikat? — Ellenkezőleg; a fő dolog csak most következik:

„Azonkívül Önöknek foglalkozniok kell majd különböző — részben az alkotmány végrehajtásához szükséges — törvények megtárgyalásával, ezeknek a tervezeteit folyamatosan fogják megkapni. Javaslom, hogy különösen gondosan mérlegeljék az új községi rendtartásnak, az új járási, kerületi és tartományi rendtartásnak, az oktatásügyi törvénynek, az egyházi gondnokoskodásra vonatkozó törvénynek, a jövedelmi adó-törvénynek, a földadótörvénynek, továbbá a dologi terhek megváltásáról és egyes ilyen terhek térítés nélküli megszüntetéséről, valamint járadékbankok alapításáról szóló törvényeknek a tervezeteit."

E különféle munkák, Uraim, amelyek együttesen mintegy három tucat, többezer paragrafusból álló alaptörvényt alkotnak, ha Isten is úgy akarja,

annyira el fogják Önöket foglalni, hogy mind az alkotmányrevízió, mind az előzetes törvények jóváhagyása és a benyújtott tervezetek megvitatása legfeljebb fele-fele részben fog megtörténni. Ha ennyire jutnak, emberfölötti munkát végeztek. Közben az ostromállapot mindenütt továbbra is fennáll, s ott is be van vezetve, ahol még nem létezik (ki gátol meg bennünket abban, hogy „kerületenként" ostromállapot alá helyezzük egész Poroszországot?); közben az oktrojált úgynevezett alkotmány az oktrojált utólagos törvényekkel együtt továbbra is érvényben van, fennmarad az elfuserált eddigi községi rendtartás, járási, kerületi és tartományi képviselet, fennmarad a tanszabadság hiánya, a felsőbb nemesség földadómentessége és a parasztok robotkötelezettsége.

De nehogy panaszkodhassanak, mindezeken az elvégezhetetlen munkákon kívül még *két költségvetés* — az 1849-es és az 1850-es költségvetés — is Önök elé kerül. E sok munkán felbőszülve felugranak majd ülőhelyükről? Uraim, az első és a második kamara képviselői, annál jobb. Az „Én kormányom" akkor az oktrojált úgynevezett alkotmány alapján az idők végéig az eddigi adókat fogja továbbra is behajtani. Az egyesült Landtag által engedélyezett 25 millióból[148] amúgyis maradt még némi pénz, és ha az „Én kormányomnak" többre lenne szüksége, majd tudni fogja, mi a teendője.

De ha Önök a feloszlatott nemzetgyűlés nyomdokaiba kívánnának lépni, akkor, Uraim, emlékeztetem Önöket arra, hogy a porosz hadsereg „szervezete, harcratermettsége és odaadása" „komoly próbákat állt ki" — s nevezetesen a kiegyezők elleni nagy hajtóvadászat során múlt év novemberében.

Nos, Uraim, az első és a második kamara képviselői! Miután gondoskodás történt arról, hogy Önök, a két kamara összetételénél fogva, nem juthatnak megállapodásra *egymás között*, az „Én kormányom" összetételénél fogva pedig nem juthatnak megállapodásra *ez utóbbival* —, miután továbbá az előterjesztett anyagoknak olyan összevisszasága került Önök elé, hogy minden egyébtől eltekintve sem tudnának soha semmit véghezvinni —, miután ilymódon biztosítva van a bürokratikus-feudális-katonai zsarnokság fenntartása —, nos, figyeljenek ide, mit vár Önöktől a haza:

„Uraim, az első és a második kamara képviselői! A haza most bizalommal várja képviselőinek az Én kormányommal való együttműködésétől a helyreállított törvényes rend megszilárdítását, hogy az alkotmányos szabadságokat és ezek nyugodt fejlődését élvezhesse. A haza szabadságainak és a törvényes rendnek — a közjólét e két alapfeltételének — a védelme mindenkor az Én lelkiismeretes gondoskodásom tárgya lesz. Számítok itt az Önök támogatására. Kívánom, hogy az Önök tevékenysége Isten segítségével öreg-

bítse Poroszország becsületét és dicsőségét — amelynek népe, fejedelmeivel bensőséges egységben, már egynémely nehéz időn szerencsésen túljutott —, és készítse elő a szűkebb valamint a tágabb haza békés és áldásos jövőjét!"

Ez Manteuffel polgártárs trónbeszéde. S akadnak emberek, akiknek annyira nincsen ízlésük, hogy az ilyen jólsikerült komédiát „*alkotmányos trónbeszédnek*" nyilvánítják!

Valóban, ha Manteuffel urat valami a tárcájáról való lemondásra késztethetné, akkor az legjobb szándékainak ilyetén félreismerése volna!

Die Thronrede

A megírás ideje: 1849 február 28., március 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 1., 2. (234., 235.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Lassalle[300]

Köln, március 3. Még emlékszünk ama hírhedt perre: Egy szerencsétlen lányt *gyermekgyilkosság* miatt az *esküdtszék* elé állítottak. Az esküdtek felmentették. Később *eltitkolt terhesség* miatt a rendőrbíróság elé idézték. A Ratskammernak[194] a bíróság elé utaló végzését a közönség általános hahotája közepette megsemmítették.

A düsseldorfi Ratskammer február 22-i határozata *Lassalle-t, Cantadort* és *Weyerst bujtogató beszédek miatt az esküdtszék elé* utalja. Semmi kifogásunk sincs ezellen. De ugyanennek a Ratskammernak a határozata *Lassalle-t* ezenfelül *másodsorban* a *rendőrbíróság* elé is utalja, mert — úgymond — egy *neussi beszédében*[344] *„hivatalnokok elleni erőszakos ellenállásra"* hívott fel (a 209., 217. cikkelybe[345] ütköző bűncselekmény).

Állapítsuk meg mindenekelőtt a tényállást.

Lassalle-nak az esküdtszék elé utalását indokoló körülmények között *ugyanez a neussi beszéd* szerepel. A Ratskammer azt állítja, hogy Lassallenak ez a beszéde *„felhívás az uralkodói hatalom elleni fegyverkezésre"* (a 87., 91., 102. cikkelybe[345] ütköző bűncselekmény).

Tehát *ugyanazon beszéd alapján* Lassalle-t egy ízben az esküdtszék elé, másodízben a rendőrbíróság elé utalják. Ha az esküdtek felmentik, akkor elítéli a rendőrbíróság. Ha a rendőrbíróság nem ítéli el, akkor mindenesetre ideiglenes letartóztatásban marad, amíg a rendőrbíróság fel nem menti. Bárhogy üt is ki az esküdtek ítélete — Lassalle fogva marad, a porosz állam pedig meg van mentve.

Ismételjük, *egy és ugyanazon beszéd* az, amelynek alapján a düsseldorfi Ratskammer Lassalle-t egy ízben az esküdtszék, másodízben a rendőrbíróság elé utalja. Ez *ugyanaz* a tényállás.

De eltekintve ettől:

Ha én egy beszédben „felhívok az uralkodói hatalom elleni fegyverkezésre", akkor nem magától értetődő-e, hogy „hivatalnokok elleni erőszakos ellenállásra" hívok fel? Hiszen az uralkodói hatalom *létezése* — ez éppen az *ő hivatalnokai*, hadserege, közigazgatása, bírái. Ettől a testétől eltekintve e hatalom csak árnyék, képzelgés, név. A kormány megdöntése lehetetlen

a hivatalnokai elleni erőszakos ellenszegülés nélkül. Ha egy beszédben *forradalomra* hívok fel, fölösleges hozzáfűznöm: *„Ellenszegüljetek erőszakkal a hivatalnokoknak."* A düsseldorfi Ratskammer eljárása szerint tehát kivétel nélkül *mindenki*, akit a 87., 102. cikkely alapján a kormány megdöntésére való izgatás miatt az esküdtszék elé utalnak, a 209., 217. cikkely alapján utólag a rendőrbíróság elé lenne utalható.

S nincs-e valahol a Code d'instruction criminelle-ben[346] egy cikkely, amely így hangzik:

„Toute personne acquittée légalement ne pourra plus être reprise ni accusée à raison du même délit"? *Lefordítva:* „Akit törvényesen felmentettek, azzal szemben nem lehet többé ugyanazon vétség miatt újrafelvételt folyamatba tenni vagy vádat emelni."

Az viszont mit sem változtat a tényálláson, hogy engem az esküdtek felmentő ítélete *után* ugyanazon vétség miatt *utólag* idéznek-e a rendőrbíróság elé, vagy pedig *eleve* megsemmítik az esküdtek ítéletét olymódon, hogy engem ugyanazon vétség miatt eleve 1. az esküdtszék elé, és 2. a rendőrbíróság elé utalnak.

Kérdezzük a düsseldorfi Ratskammert, vajon hazafias buzgalma nem szedte-e rá jogászi éleselméjűségét? Kérdezzük *Ebermeier* vizsgálóbírót, vajon mentes-e minden *személyi ellenségeskedéstől* Lassalle-lal szemben? Kérdezzük végül a düsseldorfi ügyészség egyik hivatalnokát, nem jelentette-e ki: „Cantador és Weyers felmentése nem nagyon érdekel bennünket, Lassalle-t azonban **mindenesetre vissza kell tartanunk.**"

Kételkedünk benne, hogy Lassalle-nak ugyanennyire kedvére való volna, hogy időtlen időkig szerepeljen a par excellence* az *„állam kötelékébe tartozók"* leltárában.

E függőben levő ügy nemcsak azért fontos számunkra, mert egyik polgártársunk, elvbarátunk szabadságáról és jogáról van szó. Mindenekelőtt azért fontos, mert arról van szó, vajon az *esküdtbíróságnak a politikai bűncselekményekre vonatkozó* kizárólagos illetékessége osztozzon-e az ún. *márciusi vívmányok* sorsában vagy sem, vajon továbbra is a díjazott talárok kényére lesz-e bízva, hogy a nem díjazott esküdtbíróságot puszta látszatbírósággá alacsonyítja le azáltal, hogy ugyanazon tényállást, az esetre, ha azt az esküdtek nem ismernék el politikai bűncselekménynek vagy vétségnek, egyúttal közönséges vétségként a rendőrbíróság ítéletének veti alá. Hát miért is vontak ki egyáltalában bűncselekményeket és vétségeket a rendes bíróságok hatásköréből, és utalták át őket az esküdtbíróságokhoz? Nyil-

* — kiváltképp; sajátképp — *Szerk.*

vánvalóan azért, mert feltételezték, hogy a díjazott bírák — becsületük és tapintatuk ellenére — politikai perekben mindent inkább képviselnek, mint a vádlott érdekeit.

Vissza fogunk térni erre a témára.*

Lassalle

A megírás ideje: 1849 március 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 4. (237.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 432—433., 442—446., 450—454. old. — Szerk.*

Ruge

Köln, március 9. A „Deutsche Allgemeine Zeitung"[347] közli régi munkatársának, Arnold Rugénak, e pomerán jellemnek és szász gondolkodónak következő nyilatkozatát:

„*Berlin*, március 5. A németországi demokraták központi bizottságának[348] jelenlegi tagjai, D'Ester, Reichenbach és Hexamer »Allgemeine Demokratische Zeitung«[349] címmel egy új demokrata újság megindítását jelentik be, amely — úgymond — »*valóban*« a párt berlini sajtószerve. Ez a bejelentés azt a gyanút kelthetné, mintha a »Reform«[350] és a »Zeitungshalle« *nem* lennének *valóban* a párt sajtószervei, sőt, a bejelentés bevezető része ráadásul meglehetősen világosan mindkét lapot *megszüntetettnek* nevezi. Az a passzus, amelyben a központi bizottság a Wrangel által történt *felfüggesztést végleges megszüntetésnek* nyilvánítja és fogadja el, szó szerint így hangzik: »Azok a kemény megpróbáltatások, amelyeket a demokrata pártnak az utóbbi hónapok során Németország minden részében ki kellett állnia, megmutatták neki, hogy szilárd szervezet mellett *szüksége van* arra is, hogy *a sajtóban a párthoz tartozó meghatározott sajtószervek képviseljék*. A hatalom birtokosai által gyakorolt karduralomnak sikerült a demokrata sajtószerveket *sokhelyütt*« (hiszen »karduralom« csak *Berlinben* van!) »*megszüntetni, mert az* **egyes személyek** *nem voltak képesek olyan nagy áldozatokat hozni, amelyek ezen erőszakos rendszabályokat hatálytalanítják*.« A karduralom miatt a »sokhelyütt«-nél mindenki csak *Berlinre* gondol. »Hatálytalanítani« ezeket a rendszabályokat még az *egész* demokrácia sem tudta volna más módon, mint a kard kiküszöbölésével, mert Wrangel a demokrata sajtószervek elől elzárta Berlint és a berlini postát. Ám nevezze meg a központi bizottság azokat az eszközöket, illetve »áldozatokat«, amelyeknek segítségével *ő* a mi helyzetünkben képes lett volna ezt az erőszakot hatálytalanítani. »*Megszüntetve*« azonban a »*Reform*« és a »*Zeitungshalle*« még Wrangel véleménye szerint *sincs*. Mégis az a tapasztalatom, hogy ama demokraták, akik megkapták a központi bizottság e körlevelét, ezt úgy értelmezik, hogy a »*Re-*

form« és a »*Zeitungshalle*« többé nem jelenik meg, és helyükbe az »Allgemeine Demokratische Zeitung« lép. Kénytelen vagyok ezt a félreértést eloszlatni. *A »Reform« nincs végleg megszüntetve, és mihelyt Berlin ostromállapota véget ér, továbbra is meg fog jelenni Berlinben,* mégpedig mint a demokrata párt egyik *valódi* sajtószerve, amely a feloszlott nemzetgyűlés baloldalának és a német demokraták korábbi központi bizottságának kifejezett határozatai alapján nem kevésbé a párthoz »*tartozó*«, mint az az új lap, amelyet a jelenlegi központi bizottság két tagja (D'Ester és Hexamer) oktrojálni méltóztatott.

A »Reform« szerkesztősége:
Arnold Ruge"

A szerző utóirata: „*Én* felkérem az összes német lapok tisztelt szerkesztőségeit, hogy ennek a *mi* nyilatkozatunknak hasábjaikon helyt adni szíveskedjenek."

Ebből a nevezetes nyilatkozatból nagy megelégedésünkre értesülünk arról, hogy „az események eszének" ci-devant* frankfurti „megszerkesztője"[351] és jelenlegi könyvkiadó — kétségkívül „mint ilyen" — kijelenti, hogy ő egy új „berlini" demokrata lap *oktrojálásával*, egy olyan újságéval, amely „valóban" a „párt berlini" sajtószerve lenne, korántsem elégedett.

Arnold Ruge úr, aki Frankfurtban „az események eszének megszerkesztője" és Berlinben a „Reform" szerkesztője, azt állítja, hogy „mint ilyen" *szintén* a „párt berlini" sajtószerve volt; a „Reform" a demokraták „korábbi" központi bizottságának határozata alapján a „párthoz tartozott" *volt* — (elle avait été, ahogy a francia mondja). A „korábbi" központi bizottság ugyan „valójában" már nem létezik, — de azért még az újonnan feltámadó „Reform" lehet a halott központi bizottságnak és a „feloszlott" nemzetgyűlés lefoszlott baloldalának „valódi" sajtószerve.

Ám harcoljon Arnold Ruge úr az újonnan oktrojált berlini „Allgemeine Demokratische Zeitung" könyvkereskedői konkurrenciája ellen; Berlinen kívül kétségtelenül kevesebb pályázó akad majd a „párt berlini" sajtószervének megtisztelő címére. Legalábbis mi sohasem ismertük félre a „Reform"-ot mint a „párt berlini" „valódi" sajtószervét, s teljes mértékben értékelni tudjuk Ruge hazafinak az említett „áldozatokkal" kapcsolatos önfeláldozását is. Mindenesetre igen különös ellentmondás. Ruge, a derék könyvnyomdatulajdonos, a *jogtalajra* helyezkedik, hogy lapját, a „Reform"-ot

* — egykori — *Szerk.*

megvédje mint a párt „valódi" (sans garantie du gouvernement* szabadalmazott) sajtószervét. Másrészt pedig Ruge, a filozófus, a rebellió talajára helyezkedik a „valódi" demokrata központi bizottsággal szemben, hogy „valóban" további „áldozatokat" hozhasson a maga (könyvkereskedői) szellemében.

Ezen ellentmondás feloldásához talán adalékul szolgálna a következő:

A demokrata központi bizottság kijelentette Rugénak, hogy hajlandó a „Reform"-ot kinevezni „Moniteur"-jének[20], azzal a feltétellel, hogy ugyanezen Ruge tartózkodik minden okoskodástól és írástól.

Ruge

A megírás ideje: 1849 március 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 10. (242.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — a kormány szavatossága nélkül — *Szerk.*

A kereskedelmi helyzet

Köln, március 6. *Az angol sohasem boldogtalanabb, mint amikor nem tudja, mihez kezdjen a pénzével.* Ez a titka az összes nagyarányú spekulációknak, az összes nyereséghozó vállalkozásoknak; de ez a titka az összes bukásoknak, az összes pénzügyi válságoknak és minden kereskedelmi nyomorúságnak.

Az 1840., 1841. stb. évben az új ázsiai piacok voltak azok, amelyek az európai kontinenssel való szokásos érintkezésen kívül az angol exportkereskedelmet kiváltképp igénybe vették. A gyárosoknak és az exportőröknek minden okuk megvolt arra, hogy Sir Henry Pottingert hangos hurrával köszöntsék a manchesteri tőzsdén. De a szép idők hamar tovatűntek. Kanton, Bombay és Kalkutta hamarosan túl volt telítve eladhatatlan áruval, és a tőke, amely ebben az irányban nem talált már kiutat, a változatosság kedvéért megintcsak belföldi foglalkoztatottságot keresett, rávetve magát a vasútépítésre, s ezáltal a spekulációnak olyan területet nyitott meg, amelyen az hamarosan a leghallatlanabbul tobzódhatott.

Mérsékelt számítás szerint a vállalkozások teljes összegét 600 millióra tehetjük, s talán még messzebb is mentek volna, ha Angliának, Írországnak és a kontinens egyes vidékeinek rossz burgonyatermése, továbbá a gyapot magas ára meg az iparcikkeknek e két tényező folytán csökkent kelendősége, valamint végül maga a túlhajtott vasútspekuláció nem késztette volna az Angol Bankot arra, hogy 1845 október 16-án egy fél százalékkal emelje a diszkontót.

Tekintve a briteknek a bankjuk mindenhatóságától való babonás félelmét, a diszkontónak ez a csekély emelése, vagy más szóval, a bankigazgatóknak ez a bizalmatlansága nyomban visszahatással volt az addigi tevékenységre, úgyhogy általános bátortalanság következett be, s a látszólagos prosperitást a hitel korlátozása és számos csőd követte. Tehát azonnal kifejlődött volna egy olyan nagy kereskedelmi válság, mint az 1825-ös és 1836-os, ha a gabonatörvényeknek hamarosan ezután bekövetkezett eltörlése[352] a csökkenő bizalomnak nem nyúlt volna hirtelen a hóna alá és a vállalkozó szellemet nem piszkálta volna fel újra.

A kereskedővilág túlságosan sokat várt ugyanis e nagyjelentőségű intézkedés azonnali következményeitől, semhogy ne tudta volna könnyűszerrel elfeledni az alig-alig beállott nyomorúságot. Az oregoni viszály elsimítása[353], amely az addig legjobban virágzó amerikai üzlet folytatásával kecsegtetett, és a brit győzelmek Pandzsábban[354], amelyek Hindosztán nyugalmát biztosították, természetesen megtették a magukét annak érdekében, hogy a kurázsi ismét fokozódjék, és jóllehet az 1845-ös rossz termést 1846-ban hasonló követte, és jóllehet mindenütt még az elmúlt idők készleteivel vesződtek, az üzemeltetéshez szükséges pénzért pedig 12—15 %-ot kellett fizetni, az összes lancashire-i és yorkshire-i fonodákat mégis olyan szakadatlan működésbe hozták, mintha rossz termések, vasútspekulációk és túltelített piacok most hirtelen merő apróságok lennének, amelyeken az ember azon nyomban túlteheti magát.

Ám az egész dicsőség már nem tarthatott soká, mert míg dr. Bowring még 1847 szeptemberében a brüsszeli szabadkereskedelmi kongresszuson a gabonatörvények eltörlésének csodálatos következményeit olyan szörnyen komikus pátosszal fejtegette,* Londonban már észrevették, hogy „Sir Robert Peel mindenható intézkedése" sem képes többé arra, hogy az országot a régóta rettegett katasztrófától megmentse. Fejet kellett hajtani, és az olyan londoni cégek, mint például Read Irving et Comp., amelyek csaknem egymillió font sterling értékű földbirtokkal rendelkeztek Mauritius szigetén, az angol gyarmatok ama részének zilált állapota következtében megnyitották a csődök kórtáncát, és bukásuk közben jobbról-balról számos kisebb kelet- és nyugatindiai céget rántottak magukkal.

Egyidejűleg a gyári kerületek kapacitásai belátták, hogy a gabonatörvények eltörlésének következményeit illetően tévedtek. Az üzlet világszerte megrekedt, és rémület lett úrrá egyazon pillanatban a londoni Cityben és Liverpool, Manchester, Leeds stb. tőzsdéin.

Ezért aztán 1845 októberének mindenféle események által feltartóztatott válsága végül is 1847 szeptemberében kitört. A bizalom véget ért. A bátorság oda lett. Az Angol Bank cserbenhagyta a belföldi bankokat; a belföldi bankok kereskedőktől és gyárosoktól megvonták a hitelt. Bankárok és exportőrök szűkebbre szabták a kontinenssel folytatott üzleteiket, a kontinensen pedig a kereskedő gyakorolt nyomást a vele szemben fizetésre kötelezett gyárosra; a gyáros természetesen a nagykereskedőn igyekezett kárpótolni magát, a nagykereskedő pedig a boltost szorongatta. Egyik ütötte a másikat, és a kereskedelmi válság okozta ínség lassanként végighúzódott

* *V. ö. 4. köt. 283., 292—293. old. — Szerk.*

az egész világon, a londoni City óriásaitól kezdve egészen az utolsó német szatócsig.

Ez 1848 február 24. *előtt* volt! Anglia a legnehezebb napokat 1847 négy utolsó hónapjában élte át. A vasútspekulánsokkal tabula rasát csináltak; a gyarmatárukereskedelemben augusztus 10-től október 15-ig a legelső londoni cégek közül 20 bukott meg 5 milliós csődtömeggel s mintegy 50 százalékos kiegyezési kvótával, a gyári kerületekben pedig tetőfokára hágott az ínség, amikor Manchesterben november 15-én 175 fonoda közül csak 78 dolgozott teljes üzemben és 11 000 munkás az utcán volt.

Így zárult az 1847-es év. A kontinens számára volt fenntartva, hogy az 1848-as év folyamán megérezze ennek az angol válságnak az utófájásait — amely utófájások természetesen ezúttal annál érzékenyebben érintették, mert a politikai megrázkódtatások éppenséggel nem járultak hozzá az angol extravagancia következményeinek jóvátételéhez.

Most elérkezünk az újabb kereskedelemtörténet legérdekesebb pontjához, tudniillik a forradalmaknak a kereskedelemre gyakorolt befolyásához.

Az angol kereskedelem kiviteli jegyzékei szolgáltatják ehhez a legjobb illusztrációkat, mert ezeknek a jegyzékeknek a tartalma, tekintettel Angliának a világkereskedelemben elfoglalt uralkodó helyzetére, nem egyéb, mint a különböző nemzeteknek számokban kifejezett politikai-kereskedelmi állapota, vagy helyesebben: számokban kifejezett fizetőképessége.

Ha tehát azt látjuk, hogy az export 1848 áprilisában 1 467 117 font sterlinggel és májusban 1 122 009 font sterlinggel csökken, s az 1847-es export teljes összege 51 005 798 font sterlinget, az 1848. évi exporté pedig csak 46 407 939 font sterlinget tesz ki, akkor ebből persze erősen a forradalmak hátrányára lehetne következtetni, s annál könnyebben adódhatna ez a gondolat, mivel a kivitel 1848 januárjában és februárjában, tehát közvetlenül a forradalom kitörése előtt, csakugyan 294 763 font sterlinggel kedvezőbben alakult, mint 1847-ben.

Mindazonáltal ez a nézet teljesen téves volna; mert először is az export emelkedése januárban és februárban, éppen abban a két hónapban, amely a válság tetőfoka és a forradalom közé esik, könnyen megmagyarázható azzal, hogy akkoriban az amerikaiak, Angliába küldött óriási gabonaszállítmányaik ellenében több brit iparcikket vásároltak, mint bármikor annak előtte, s ilyen módon legalább pillanatnyilag fedezték a kiesést, mely különben bizonyára létrejött volna. De ezenkívül az angol kereskedelemtörténetben a legcsattanósabb bizonyítékokat találjuk arra, hogy az export nem közvetlenül a válság után, hanem csak akkor csökken, amikor a válságnak ideje volt arra, hogy a kontinensre is átterjedjen.

Az 1848. év két első hónapjának megnövekedett exportja tehát semmiképpen se tévesszen meg bennünket, s figyelmünket nyugodtan az egész év exportjában mutatkozó teljes kiesésre fordíthatjuk.

Ez a kiesés, mint már említettük, 1847-hez képest 4 597 859 font sterlinget tett ki — ez kétségkívül jelentős csökkenés, s a reakciósok kezében, akik a politikában csahos ebként, a kereskedelemben pedig vénasszonyként viselkednek, olyan érvvé lett a forradalom ellen, melyet a bevatatlanokkal szemben nagyon is hatékonyan használnak fel.

Ámde mi sem könnyebb, mint halomra dönteni ennek a pártnak a hamis tételeit, hiszen csak utána kell néznünk az utolsó 30 év exportjegyzékeiben, s kimutathatjuk, hogy az 1848-as kivitelnek egy kereskedelmi válság és egy forradalom együttes hatásaiból származó csökkenése semmiképp sem áll arányban a korábbi évek exportkieséseivel.

Az 1825-ös kereskedelmi válság után — 1825-ben a kivitel összege 38 870 851 font sterlinget tett ki — az export 1826-ban 31 536 724 font sterlingre esett. Eszerint 7 334 127 font sterlinggel csökkent. Az 1836-os válság után — 1836-ban az export értéke 53 368 572 font sterling volt — a kivitel 1837-ben 42 070 744 font sterlingre esett. Tehát 11 297 828 font sterlinggel volt kevesebb. Semmi sem bizonyíthat csattanósabban ennél!

Két kereskedelmi válság után tehát, amelyek persze úgyszólván kizárólag az iparcikkek túltermeléséből eredtek, de terjedelmüket tekintve össze sem hasonlíthatók a legutóbbi válsággal, az export kétszer annyival csökkent, mint 1848-ban, abban az esztendőben, amelyet az ázsiai piacok túltelítettsége, amelyet két rossz termés, amelyet egy a világon eddig még nem látott spekuláció előzött meg, s amely forradalmaival a vén Európát legtávolabbi zugaiban is megrengette!

Valóban, az 1848. esztendő még nagyon is kegyes volt a kereskedelemhez! A forradalmak hozzájárultak ahhoz, hogy az érintkezés olykor-olykor megrekedt, hogy az eladás nehéz és veszélyes volt és hogy egynéhányan összeroppantak kötelezettségeik terhe alatt — de a múlt év során Lajos Fülöp alatt ugyanolyan nehézségekbe került volna Párizsban nyomorult 20 000 vagy 30 000 frankot leszámítoltatni, mint a köztársaság idején; Dél-Németországban, a Rajnánál, Hamburgban és Berlinben ugyanúgy meglettek volna a csődjeink forradalmak nélkül, mint forradalmakkal; és az olasz üzlet éppen olyan nyomott lett volna Pius alatt, mint a milánói, római és palermói hősök idején.

Éppen ezért nevetséges az is, ha a kereskedelem újrafelvirágzását az ellenforradalom pillanatnyi győzelmének tulajdonítják. A franciák nem azért fizetnek a londoni gyapjú-aukciókon 25 százalékkal többet a gyapjúért, mert

megint kormányon van Lajos Fülöp néhány minisztere — nem, azért kell többet fizetniök, mert szükségük van gyapjúra, s azért van szükségük több gyapjúra, azért növekszik náluk a kereslet, mert az éppen a Lajos Fülöp alatti utolsó években nagyon csökkent. A keresletnek ez a mozgása az egész kereskedelemtörténetben megmutatkozik.

És az angolok nem azért dolgoznak újból egész nap az összes bányákban, az összes kovácsműhelyekben, az összes fonodákban, az összes kikötőikben, mert egy Windischgrätz herceg a bécsieket statáriálisan agyonlöveti — nem, azért dolgoznak, mert a kantoni, New York-i és szentpétervári piacokat el kell látni gyártmányokkal, mert Kalifornia új, a spekuláció számára látszólag kimeríthetetlen piacot nyit meg, mert az 1845-ös és 1846-os rossz termést két jó termés követte 1847-ben és 1848-ban, mert a vasútspekulációkat szögre akasztották, mert a pénz megint visszatért rendes csatornáiba, és dolgozni is fognak — egy újabb kereskedelmi válságig.

S mindenekelőtt nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy korántsem a monarchikus országok voltak azok, amelyek az utóbbi években az angol ipart a leginkább foglalkoztatták. Az az ország, amely csaknem szakadatlanul a legkolosszálisabb megbízásokat adta az angol cikkekre, és amely megrendeléseivel ebben a pillanatban is ki tudja üríteni Manchesternek, Leedsnek, Halifaxnek, Nottinghamnek, Rochdale-nek és a modern ipar összes nagy rakodóhelyeinek a piacait és meg tudja élénkíteni a tengereket hajóival — köztársasági ország, az Északamerikai Egyesült Államok. S ezek az államok éppen most virágoznak a legjobban, amikor a világ összes monarchikus államai összeomlanak.

De ha néhány *német* iparág az utóbbi időben valamennyire fellendült, akkor ezt csakis az *angol* prosperity időszakának köszönhetik. A németek az egész kereskedelemtörténetből tudhatnák, hogy nincs saját kereskedelemtörténetük, hogy meg kell inniok az angol válságok levét, míg az angol túltermelési időszakokban néhány százalék-morzsa hullik le nekik. Keresztény-germán kormányaiknak azonban nem köszönhetnek egyebet, mint meggyorsított csődöt.

Die Handelslage
A megírás ideje: 1849 március 6.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 7. (239.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

Az angol katonák esküje

Köln, március 7. A „Neue Preussische Zeitung"[3] nagy diadallal teszi közzé az angol katonaság szolgálati esküjét, s szerfölött örvendezik annak a felfedezésnek, hogy az angol katona csak a királynőnek, nem pedig az alkotmánynak esküszik hűséget. És mi Poroszországban, a legfiatalabb alkotmányos államban, mi itt a legrégibb alkotmányos ország eljárásával *szemben* az alkotmányra eskessük fel a katonákat?

Ám a „Neue Preussische Zeitung" elfelejti közölni olvasóival, milyen helyzetben van az angol katona a polgári törvényekkel szemben.

Hogy a brit katonát *minden* olyan vétségért, amely nem *pusztán fegyelmi vétség*, a rendes bíróságok, békebíróságok, petty sessions, quarter sessions[355] vagy esküdtszék elé állítják, hogy a többi állampolgárral való minden összeütközés esetén *pusztán állampolgárként* kezelik, az magától értetődik.

De ez még nem minden. Angliában minden állampolgár, akár hivatalnok, katona, vagy bármi más, minden cselekedetéért felel a törvény előtt, s nem hivatkozhat arra, hogy a szóbanforgó cselekedetet felettesei parancsára követte el. Például zendülés tör ki. A katonaság kivonul. A szétoszlásra való felhívás, amit a törvény előír, elhangzik vagy nem hangzik el. A nép nem oszlik szét. A polgári hivatalnok (mindenkor egy békebíró vagy egy *választott* városi hivatalnok) engedélyt ad a beavatkozásra vagy nem ad rá engedélyt. A katonaság tüzet nyit, halottak vannak. Ezeket a holttesteket bemutatják egy halottkémi esküdtszéknek, amely megállapítja a tényállást. Ha az esküdtszék úgy véli, hogy a beavatkozást a körülmények nem indokolták, akkor határozatot hoz *előre megfontolt gyilkosság* miatt az összes résztvevők ellen, tehát a *polgári hivatalnok* ellen is, aki a beavatkozást engedélyezte, a *tiszt* ellen, aki tüzet vezényelt, és az *összes katonák* ellen, *akik ténylegesen tüzeltek*.

Ha a polgári hivatalnok a beavatkozást nem engedélyezte, akkor ennek nincs más következménye, mint az, hogy ő nem szerepel a határozatban. A tisztekre és katonákra nézve ez nem változtat a dolgon.

Ez az előre megfontolt gyilkosságról hozott határozat mármost formális vádirat, amelynek alapján a bűnvádi eljárást folyamatba teszik, s az a rendes esküdtek elé kerül.

Az angol katonát a törvény tehát semmiképpen sem tekinti akarattalan gépnek, amely gondolkodás nélkül engedelmeskedni kénytelen a kapott parancsnak, hanem „free agentnek"*, szabad akarattal rendelkező embernek, akinek minden pillanatban tudnia kell, mit tesz, és aki minden cselekedetéért felelős. Az angol bírák jól megadnák a választ annak a katonai vádlottnak, aki azzal védekezne, hogy a tüzet vezényelték, és az „ordrénak parírozniа" kellett!

Poroszországban mindez másként van. Poroszországban a katona kijelenti, hogy a tüzelésre közvetlen felettesétől kapott parancsot — és minden büntetés alól mentesül. Poroszországban és ugyanúgy Franciaországban egyáltalán a törvény minden áthágásáért teljes büntetlenséget biztosítanak a hivatalnok számára, mihelyt bebizonyítja, hogy arra rendes felettesétől rendes hierarchikus úton kapott parancsot.

Hogy nem az a véleményünk, miszerint egy rövid esküformula egy embert más emberré, egy fekete-fehér[160] gárdahadnagyot az „alkotmányos szabadság" rajongó hívévé tehet, azt a „Neue Preussische Zeitung" bizonyára puszta szóra elhiszi nekünk.

Az Istennel a királyért és a hazáért[97] való urak a legutóbbi tizenkét hónap alatt saját dicső pereputtyukon szerezhették a legkellemesebb tapasztalatokat arról, milyen jelentőségük van az esküknek. Nincs is semmi kifogásunk azellen, hogy a „Neue Preussische Zeitung" akár a királynak, a dalai lámának, vagy a holdban ülő embernek eskessen hűséget a katonasággal, feltéve, hogy az „Én dicső hadseregem"[217] az ismertetett módon *ugyanolyan helyzetbe kerül a törvényekkel szemben, mint az angliai katonaság.*

Der Eid der englischen Soldaten

A megírás ideje: 1849 március 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 9. (241.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — „szabad cselekvőnek" — *Szerk.*

A Márciusi Egylet[249]

Köln, március 10. A frankfurti ún. „birodalmi gyűlés"[74] frankfurti ún. „Márciusi Egylete"[356] elég arcátlan volt ahhoz, hogy *nekünk* a következő kőnyomatos levelet küldje:

„A Márciusi Egylet elhatározta, hogy összeállítja a jegyzékét mindazoknak a lapoknak, amelyek hasábjaikat számunkra megnyitották, s ezt ismerteti a velünk kapcsolatban álló összes egyletekkel abból a célból, hogy az említett egyletek odahassanak, hogy a megjelölt lapok az odavágó esetleges *hirdetmények* tekintetében előnyben részesüljenek.

Amikor csatoltan ismertetjük Önökkel az összeállított jegyzéket, szükségtelennek tartjuk felhívni figyelmüket arra, milyen fontosságuk van egy lap fizetett »*hirdetéseinek*« mint az egész vállalat megélhetési forrásának.

A Központi Márciusi Egylet továbbá elhatározta, hogy az egyletek szíves támogatásába ajánlja a »Teutsches Volksblatt«-ot, ezt a demokrata-konstitucionalista folyóiratot, mely dr. Eisenmann úr szerkesztésében *Würzburgban* jelenik meg, mivel az újságot az antidemokrata lapok konkurrenciája bukással fenyegeti, minthogy a szerkesztő úr — saját kijelentése szerint — képtelen a már eddig hozott áldozatokat újabbakkal tetézni.

Frankfurt, 1849 február végén

A Központi Márciusi Egylet vezetősége"

Ama lapoknak mellékelt jegyzékén, melyek „hasábjaikat megnyitották a Márciusi Egyletnek" és a „Márciusi Egylet" hívei által az „odavágó hirdetmények" tekintetében előnyben részesítendők, megtalálható, ráadásul egy megtisztelő csillaggal ellátva, a „Neue Rheinische Zeitung" is.

Ezennel kijelentjük a ci-devant* „birodalmi gyűlés" ezen ún. „Márciusi Egylete" balkezes és szélsőbalkezes tagjainak[357], hogy a „Neue Rheinische Zeitung" sohasem adta oda a nevét ahhoz, hogy egy parlamenti pártnak, a legkevésbé pedig ahhoz, hogy a nevetséges frankfurti birodalmi klub egy

* — egykori — *Szerk.*

pártjának a sajtószerve legyen, s e klub ún. „Márciusi Egylete" előtt sohasem nyitottuk meg lapunk hasábjait, aminthogy a „Neue Rheinische Zeitung" egyáltalán nem ismer semmiféle „Márciusi Egyletet". Ha tehát a „Márciusi Egylet" a valóban nyitotthasábú lapoknak adott kőnyomatos jelentésében újságunkat a maga egyik sajtószervének nevezi, akkor ez a „Neue Rheinische Zeitung" szimpla megrágalmazása és a „Márciusi Egylet" ízetlen kérkedése. A „Márciusi Egylet" hazafias jóemberei ezt kétségkívül ösz-sze tudják majd egyeztetni „lelkiismeretükkel".

Ámde a „Márciusi Egyletnek" újságunkra való hivatkozása még jóemberibbé válik az egyletnek azon „elhatározása" által, hogy beajánlja „dr. Eisenmann" „demokrata-konstitucionalista" folyóiratát (németh [teutsch] folyóiratát: „Teutsches Volksblatt"). Kit ne indítana meg a nagy „németh" ősmártírnak, Eisenmann-nak szomorú sorsa? Melyik jóember [Biedermann] nem érzi át azt a csapást, hogy „dr." Vasember [Eisenmann], aki fogházbeli visszaemlékezéseit 12 000 forintért adta el a „demokrata-konstitucionalista" bajor királynak, már nem képes „újabb áldozatokat" hozni, viszont a közönséges, nem oktrojált anti-márciusegylet-lapok könyvkereskedelmi „konkurrenciája" bukással fenyegeti? A hazafiak becslésére bízzuk, hogy megvizsgálják, mennyire elhanyagolt állapotba süllyedhetett a „Teutsches Volksblatt", ha Eisenmann-nak, a tizenkétezer forintos mártírnak és öttalléros képviselőnek a nyilvános „támogatáshoz" kell apellálnia. Mindenesetre nagyon, nagyon rosszul kell állnia a „demokrata-konstitucionalista" vasemberek szénájának, ha azt a látszatot akarják kelteni, hogy koldulólevelük a „Neue Rheinische Zeitung"-tól származik, az egyetlen olyan újságtól, amely Németországban üldözőbe vette a hazafiasságnak és a birodalmi-kolduló-gyűléseknek a „szemérmetlen, rongyos koldusait".

A profitsóvár, konkurrenciától hajszolt hazafinak azon szennyes megjegyzését, hogy milyen „fontosságuk van egy újság *fizetett* hirdetéseinek mint az *egész* vállalat *megélhetési forrásának*", természetesen válaszra sem méltatjuk. A „Neue Rheinische Zeitung", mint egyáltalán, abban is mindig különbözött a hazafiaktól, hogy a politikai mozgalmakat sohasem tekintette iparlovag-ágnak vagy megélhetési forrásnak.

Der Märzverein

A megírás ideje: 1849 március 10.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 11. (243.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Bécs és Frankfurt

Köln, március 12. Folyó hó 15-én a Reichstag meg akarta kezdeni Kremsierben a bizottság által befejezett alkotmánytervezet tárgyalását. Ezzel a cs. és kir. statáriumfenevadak számára elérkezett a pillanat, hogy a régóta elkészült „Isten kegyelméből való" alkotmányt odahajítsák a Reichstagnak, és véget vessenek az egész, eddig eltűrt kremsieri népképviseleti komédiának.[358]

Az egész oktrojálási műfogást már múlt év nyarán tisztázták egymás között a felkent és fel nem kent ellenforradalmárok Schönbrunn-Bécsben, Potsdam-Berlinben, Londonban (ahol Metternich a Szent Szövetség[183] keresztespókjaként ott ül a szabadságukért felkelő népeket lassanként befonó háló középpontjában) és Párizsban. Hogy ezt a műfogást először a potsdami király alkalmazta, az pusztán a poroszországi körülményektől függött, amelyek ezt a lépést hamarább tették lehetővé, mint Ausztriában.

Novemberben a hivatalos Ausztria Robert Blum véres fejét hajította a Szent Pál-templomiak[74] lábához. A finom birodalmi-biztosi ikerpár, Welcker—Mosle, néhány nappal ezt megelőzően olyan csúffá téve tért visszza a windischgrätzi előszobából és az olmützi[123] etetésből, hogy Dísz-Welcker—Moslén kívül mindenki más inkább néhány golyót röpített volna a fejébe, mintsem hogy bárkinek a világon még a szemébe merjen nézni. Ehelyett ez a diplomata testvérpár még dicsekedett* keresztül-kasul való bolyongásaival**.

A nemzetgyűlés többsége „satisfait" volt, kielégített volt, miként Lajos Fülöp alatt a francia kamara satisfait-nak, kielégítettnek nyilvánította magát akkor is, amikor a legnagyobb aljasságok, a korrupció legcsattanósabb bizonyítékai kerültek elé.

A meggyilkolt Robert Blum vére is a Szent Pál-templomiak arcába fröccsenhetett. Vörösre vált ugyan orcájuk, de nem szégyentől vagy harag-

---

* *V. ö. 64—68. old. — Szerk.*

** Kreuz- und Querfahrten: keresztül-kasul való bolyongások; Kreuzfahrten: keresztes hadjáratok. — *Szerk.*

tól és heves dühkitöréstől, hanem az élvezet és a kielégülés pírjától. Persze új birodalmi biztosokat küldtek Ausztriába. De ezek csak azt érték el, hogy megkétszereződött a gúny, amelyet amonnan már előbb is az úgynevezett nemzetgyűlésezőkre és az általuk elárult Németországra zúdítottak.

„Mocht nix, 's is olles aans!"* volt és maradt a jelszava azoknak az uraknak is.

Emlékezzünk arra, hogy közvetlenül a porosz kormány puccsai előtt Bassermann, Simson és természetesen a „nemes" Gagern úr stb. birodalmi biztosokként Berlinben voltak.

S most ismét birodalmi biztosaink vannak Ausztriában, Olmützben, miközben ott, éppúgy mint Berlinben, szétkergetik a Reichstagot, és egy „Isten kegyelméből való" alkotmányt oktrojálnak a népre — horvátok[76], szerezsánok[88], huculok[359] stb. segítségével.

Eddig mindenütt, ahol a népszabadságot akarták agyonütni, biztos szimatú dögkeselyűkként megjelentek az úgynevezett központi hatalom biztosai. Szaglószervük mindig bevált.

Most végre a frankfurti béka-tó[360] is ráébredhetne, hogy csakhamar ő kerül sorra. A saját bűneiért fog megbűnhődni. Az áldatlan működése helyén felállítandó emléktáblán a vándor ezt olvassa majd: „Elpusztult saját vétke, gyávaság, professzor-ostobaság és krónikus szánalmasság folytán — részint kárörvendő gúnykacaj, részint a nép teljes részvétlensége közepette."

Ama szerencsétlen flótások egy része azonban még jelenleg is kérkedni merészel a frankfurti gyárból kikerült „alapjogokkal"[361], és azt meri képzelni, hogy ezzel valami hőstettet vitt véghez. Kofák bőbeszédűségével, középkori skolasztikusokhoz hasonlóan vagdalkoztak az „alap*jogokkal*", miközben a Szent Szövetségnek és cinkosainak „*alaphatalma*" egyre óriásibb arányban szervezkedett és egyre hangosabban és hangosabban gúnyolódott az alapjogi professzor- és filiszter-fecsegésen. Ezek „alap*jogaikat*" egy papírrongyon szegezték le; amazok, az ellenforradalom urai, „alap*hatalmukat*" élesre fent kardokra, ágyúkra és szláv vörösköpenyekre írták.

Mihelyt a német nép a germán hazák valamelyik részében élni akart vagy élni akarni látszott ős-alapjogával, a feudális vagy a nyárspolgári-alkotmányos zsarnokság elleni lázadás jogával, Frankfurt sürgősen „birodalmi csapatokat" küldött ki, hogy a népet bekvártélyozással, fosztogatással, mészárlással meg mindenfajta katonai túlkapással megfenyítse és megpuhítsa és az ellenforradalom szerszámait jókarban tartsa, azaz kellőképpen

* — „Sebaj, egyre megy!" (*bécsiesen*) — *Szerk.*

felhizlalja és további hőstettekre megerősítse a népnek és „alapjogainak" költségére.

Ilyen esetekben mindig megvolt a frankfurti uraknak a szükséges hatalmuk, mert kölcsönbe kapták azt honunk kegyes atyjai fent említett „alaphatalmának" soraiból.

Nem csoda hát, hogy a frankfurti béka-tónak hatalomnélküli, tehetetlen hallgatással kell tűrnie, valahányszor e felkent urak a *maguk* „alapjogait" proklamálják, még ha az „Isten kegyelméből való" urak alapjogai egyenesen ellene irányulnak is.

Ezért ugyanilyen nyugalommal kell tűrnie és fogja tűrni azt is, hogy most az osztrák Tamerlán*, Isten és Zsófia kegyelméből 13 alapjogot oktrojált szeretett „alattvalóira", akik között tetemes számú német van, és egyúttal ezzel a puccsal a frankfurti hősökre ismét vaskos nyaklevest oktrojált. És joggal!

Wien und Frankfurt

A megírás ideje: 1849 március 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 13. (244.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* I. Ferenc József. — *Szerk.*

[Három új törvénytervezet[249]]

Köln, március 12. A porosz királyság úgy véli, végül eljött az ideje, hogy dicsőségét teljes egészében kibontakoztassa. Az Isten kegyelméből való „meg nem gyengült" korona[362] ma három új törvénytervezetet oktrojál ránk, a **klubokról** és **gyűlésekről,** a **plakátokról** és a **sajtóról**[363], s ezekben felszólítja a kamarákat arra, hogy a legszeretetreméltóbb szeptemberi törvények[190] zárt falanxát zúdítsák ránk.

Holnap közölni fogjuk a tervezetek szövegét az indokolással együtt, ha megkapjuk. Még — nemegyszer — vissza fogunk térni e remek porosz produktumokra.* Mára csak egy rövid áttekintést!

I. **Klubtörvény.** „Minden gyűlést 24 órával előre be kell jelenteni." A hirtelen bekövetkező fontos események kapcsán sürgősen összehívott gyűlések ezzel be vannak tiltva — holott éppen ezek a gyűlések a legfontosabbak. A részvételt mindenkinek meg kell engedni, tehát tilos a gyűlés költségeinek fedezésére belépődíjat szedni. Egyletek gyűlésein a helyiség negyedrészét fenn kell tartani az egylethez nem tartozók számára, hogy ezzel az egyletek nagyobb és költségesebb helyiségek biztosítására kényszerüljenek, s hogy a rendőrség fizetett ügynökei zajongással, háborgással és dobogással minden tanácskozást megzavarhassanak, minden gyűlést lehetetlenné tehessenek. S ha mindez még eredménytelen maradna, akkor „a rendőrhatóság képviselőinek" jogukban áll bármely gyűlést tetszés szerinti ürüggyel ugyanolyan módon „azonnal feloszlatni", ahogy a „rendőrhatóság" legfelsőbb csúcsa, legkegyelmesebb királyunk őfelsége, a kiegyező-gyűlést „azonnal feloszlatta". S mihelyt a rendőrség a gyűlést feloszlatottnak nyilvánítja, mindenkinek távoznia kell, ha nem akar úgy járni, mint a berlini kiegyező-lovagok, vagyis ha nem akarja, hogy szuronyok segítségével távolítsák el a teremből. — A kluboknak nincs ugyan szükségük „előzetes engedélyre", ezzel szemben a helyi hatóságnál olyan tömegű előzetes bejelentésre és alakiságra vannak kötelezve, hogy már ez félig-meddig lehetetlenné teszi őket. Szabad ég alatti nyilvános gyűlésekhez, felvonulásokhoz

* *V. ö. 336–340., 354–360., 416–419., 423–431. old. — Szerk.*

stb. stb. viszont természetesen **szükség van** a rendőrség előzetes engedélyére. S hogy véget vessenek a vörös szalagoknak, kokárdáknak és sipkáknak, befejezésül még oktrojálják ellenük a fekete-vörös-arany[364] jelvények elleni régi hajtóvadászat-rendeleteknek egy felújított kiadását.

Ez az az „egyesülési és gyülekezési jog", amelyet az igazságszerető és szótartó Hohenzollern egy évvel ezelőtt remegő ajakkal biztosított nekünk!

II. **Plakáttörvény.** Minden politikai tartalmú plakát, kivéve a törvényes, **engedélyezett** gyűlésekre (tehát az összes gyűlések megint csupán kegyesen **„engedélyezettek"**!) szóló meghívókat, **tiltva** van. Tehát a klubok bizottságainak mozgalmas időkben a népet még **nyugalomra inteniök** sem szabad plakátokkal, nehogy a hősies szoldateszka elől egyetlen áldozat is megmeneküljön! Továbbá: Nyomtatványok **árusítása** vagy **osztogatása** az utcán ugyancsak tilos, hacsak nincs valakinek egy **bármikor visszavonható koncessziója**! Más szóval: a porosz királyság **javított kiadásban** azzal a törvénnyel igyekszik bennünket boldogítani, amelyet a crieur public-ekről* a Lajos Fülöp-féle burzsoá-zsarnokság legkomiszabb időszakában a kamarák rémületétől csikartak ki Franciaországban.[365]

S e törvény indokolása? Hogy a plakátok meg a terjesztők — eltorlaszolják az utcai forgalmat, s a plakátok nemegy középületet elcsúfítanak!

III. **Sajtótörvény.** De mindez még semmi ama bájos javaslatokhoz képest, amelyekkel a sajtót akarják gúzsba kötni. Tudjuk, a Hohenzollern-féle népboldogítás 1830 óta egyáltalán nem állott másban, mint a porosz atyai patriarchalizmus megnemesítésében azáltal, hogy azt a Lajos Fülöp-féle modern-raffinált szolgasággal párosították. Megtartották a botbüntetést és hozzátették a bagnót**; meghagyták a cenzúrát és egyben a szeptemberi törvényhozás legszebb virágaival boldogítottak bennünket; egyszóval, egyidejűleg részesítettek bennünket a feudális szolgaság, a bürokratikus rendőrrezsim és a modern-polgári **törvényes** brutalitás előnyeiben. Ezt nevezték „IV. Frigyes Vilmos világszerte ismert szabadelvűségének".

A Hohenzollern-féle új sajtótörvény-tervezet, egy sor súlyosbító alaki rendelkezés után, 1. a Code Napoléonnak[263], 2. a francia szeptemberi törvényeknek, 3. és főként a tekintetes **porosz Landrechtnek**[162] felülmúlhatatlan egybeolvasztásával boldogít bennünket.

A 9. § a Code-ot képviseli: Azokban a tartományokban, ahol a Landrecht van érvényben, eddig a bűncselekmény kísérletét, a bűncselekmény-

* — rikkancsokról; utcai árusokról — *Szerk.*

** — kényszermunkát; gályarabságot — *Szerk.*

re való felhívást, még ha sikerrel járt is, kevésbé szigorúan büntették, mint magát a bűncselekményt. Ezen országrészek számára most bevezetik a Code-nak azt a rendelkezését, hogy a bűncselekményre való felhívás, ha sikerrel jár, magával a bűncselekménnyel azonos megítélés alá esik.

A 10. § a francia szeptemberi törvényhozást képviseli: Aki megtámadja a polgári társadalomnak a **tulajdonon,** illetve a **családon** nyugvó alapjait, vagy a polgárokat **egymás gyűlöletére vagy megvetésére** uszítja, két évig terjedő fogházbüntetéssel sújtandó. V. ö. Loi du 9. Sept. 1835, Art. 8.: „Toute attaque contre la propriété ... toute provocation à la haine entre les diverses classes de la société, sera punie" etc.* Csakhogy a porosz fordítás: általában a **polgárokat** egymás gyűlöletére stb. uszítani, tízszerte pompásabb.

A tervezet összes további paragrafusai csak avégett készültek, hogy a Rajna-tartományt megint ugyanazokkal a Landrecht-gyönyörűségekkel boldogítsák, amelyeket március 18. után hamarosan megvontak tőlünk, miután 33 esztendőn át a legteljesebb mértékben élvezhettük őket.[100] Többek között a következő, saját rajnai törvényhozásunk számára teljesen ismeretlen új bűncselekményeket akarják ránk oktrojálni:

1. **Gyűlölet és megvetés** felkeltése **az állam intézményei vagy az államkormány iránt** tényleges valótlanságok vagy jogilag be nem bizonyítható tények által.

2. „Megnyilvánulás" egy **törvényesen fennálló** vallási közösség ellen (hiszen az oktrojált alkotmány szerint még a törökök meg a pogányok is törvényesen fennálló vallási közösségek!) olyan módon, amely alkalmas (!) gyűlölet és megvetés terjesztésére e közösség ellen.

Ez a két új bűncselekmény bevezeti nálunk a) az ó-porosz **„elégedetlenség keltését"** és b) a **vallássértés** ó-porosz fogalmát, s ezeket 2 évig terjedő **fogházbüntetéssel** sújtja.

3. A **felségsértés,** mégpedig mint **tisztelet elleni vétség** (!!)
   a) a királlyal (!)
   b) a királynéval (!!)
   c) a trónörökössel (!!!)
   d) a kir. ház egy más tagjával (!!!!)
   e) egyik német állam fejével (!!!!!)

szemben, amiért egy hónaptól **öt évig** terjedő fogházbüntetés jár!

---

* — 1835 szept. 9-i törvény, 8. cikkely: „Minden támadás a tulajdon ellen ... különböző társadalmi osztályok egymás elleni gyűlöletére való minden uszítás büntetendő" stb. — *Szerk.*

4. Azon épületes rendelkezés, hogy még bizonyíthatóan igaz tények állítása is sértésként büntetendő, ha kiderül belőle a **sértés szándéka**!

5. Sértés:

1) **a két kamara**[134] **egyikének**

2) a kamarák egyik tagjának

3) egy **hatóságnak** (a Code nem ismeri testületeknek mint olyanoknak a megsértését)

4) egy hivatalnoknak vagy a fegyveres erő egy tagjának a megsértése.

Mindez „hivatásuk **viszonylatában**". Kilenc hónapig terjedő fogház.

6. **Sértés vagy rágalmazás magánúton.** A Code Napoléon csak **nyilvánosan elhangzott** vagy terjesztett sértéseket vagy rágalmazásokat ismer. Az új törvénytervezet ezzel szemben **az összes, magánbeszélgetésben, tulajdon házunkban, családi körben, magánlevelekben tett kijelentéseket a rendőrség és az ügyészség ellenőrzésének akarja alávetni, ill. büntethetőnek nyilvánítani, vagyis a legaljasabb, legáltalánosabb kémkedést akarja megszervezni.** A mindenható francia császárság katonai zsarnoksága legalább a magánbeszélgetés szabadságát tiszteletben tartotta; megállt — legalábbis a törvényhozásban — a lakás küszöbe előtt. A porosz atyai-alkotmányos felügyelet és fenyítés kiterjed a magánház legbelsejéig, a családi életnek még a barbárok által is sérthetetlennek tartott legtitkosabb menedékéig. S ugyanez a törvény három cikkellyel feljebb a család ellen intézett minden támadást két évi fogházzal büntet!

Ezek az új „vívmányok", amelyeket biztosítani akarnak számunkra. A három legbrutálisabb törvényhozás kiegészítése, az egyiknek a másikkal való kiegészítése, hogy elérjék a brutalitás és álnokság soha nem látott csúcsát — ez az ár, amelyért a meg nem gyengült korona a berlini ostromállapot megszüntetését áruba akarja bocsátani a kamaráknak!

Hogy mit akarnak, az kézenfekvő. A sajtótörvény-tervezet legalább a régi tartományokra nem oktrojál olyan nagyon sok újat. Már a Landrecht is elég ocsmány volt. A testet öltött istenkegyelem fő dühe **ellenünk, Rajnavidékiek** ellen irányul. **Ismét ugyanazt a gyalázatos Landrechtet akarják a nyakunkba varrni,** amelytől alighogy megszabadultunk, s amelynek eltávolítása végre egyszer szabadabb lélegzetvételhez juttatott bennünket azóta, hogy Poroszországhoz vagyunk láncolva.

Hogy az Isten kegyelméből való korona mit akar, azt világosan kimondja e bájos ügyirat indokolásában, szolgájának, Manteuffelnek a szavaival: **„Egy a lehetőség szerint egyöntetű jogállapot létrehozását"** akarja — azaz a gyűlölt francia törvény kiszorítását és a szégyenletes Landrecht általános bevezetését. Továbbá azt „a hézagot" akarja „kitölteni", amely

„a **Rajna-tartomány** legnagyobb részében" (halljátok!) „a felségsértésre vonatkozó büntetőtörvényeknek az **1848 április 15-i** rendelet[366] folytán" bekövetkezett megszüntetése által keletkezett!

Vagyis, az új büntetőtörvény vegye el tőlünk, Rajna-vidékiektől azt az egyetlen dolgot, amely az 1848-as úgynevezett forradalom eredményeiből még birtokunkban van: **tulajdon törvényhozásunk csorbítatlan érvényét.**

Mindenáron **poroszokká** kell lennünk, legkegyelmesebb urunk szíve szerint való poroszokká, Landrechttel, nemesi fennhéjázással, hivatalnokzsarnoksággal, karduralommal, botozással, cenzúrával és ordréknak való parírozással. Ezek a törvényjavaslatok csak a kezdet kezdetét jelentik. Az ellenforradalom terve itt van előttünk, s olvasóink csodálkozni fognak, milyen terveket forralnak egyesek. Nem kételkedünk benne, hogy a berlini urak ismét bámulatosan csalódni fognak a Rajna-vidékiekben.

Mi újra meg újra vissza fogunk térni ezekre a szégyenletes törvényjavaslatokra, melyek egymagukban szükségessé teszik **a miniszterek vád alá** helyezését. De azt már ma meg kell mondanunk: Ha a kamarában keresztülmegy valami olyasmi, ami csak távolról is hasonlít ehhez a javaslathoz, **akkor a rajnai képviselők kötelessége, hogy azonnal kilépjenek abból a kamarából, amely ilyen határozatok elfogadásával megbízóikat az ó-porosz törvényhozás patriarchális barbárságába akarja visszavetni.**

[Drei neue Gesetzentwürfe]

A megírás ideje: 1849 március 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 13. (244.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Kormányprovokációk

Köln, március 12. A felkent és fel nem kent nagyurak azokért a szenvedésekért, amelyeket 1848 márciusában kiálltak, 1849 márciusában úgy akarnak bosszút állni, hogy dupla örömöket szereznek maguknak. E célból eget és poklot megmozgatnak, hogy a germán hazák különböző márciusi évfordulóin Németország minél több helyén törjenek ki zavargások, és az ellenforradalmár uraknak újabb alkalmaik nyíljanak pucscsokra. Ezért konstitucionalista és arisztokrata újságok hetek óta nap mint nap locsognak roppant arányokban előkészített márciusi felkelésekről, republikánus szabadcsapatoknak a francia és a svájci határon át való újabb betöréseiről — Svájcban talán 15 és $^1/_2$ német republikánus él —, és „biztos forrásokra", „félreismerhetetlen előjelekre", „hiteles közlésekre" hivatkozva, a jó nyárspolgárok tüdejét folyvást a riadó forró légkörével fullasztották. Közben az Isten kegyelméből való tréfamesterek nyugodtan ülnek a függöny mögött, örülnek az egész rabszolgasajtó által rendszeresen szárnyrabocsátott Télapó-meséik hatásának, és előkelően mosolyognak, ha a hülye filiszternépség a megjátszott félelemkiáltásokat au sérieux* veszi.

Ebben a tekintetben Badennak, vagyis Bekknek kellett a körtáncot megnyitnia. A felbérelt zsurnalisztika nyomban hűségesen utánaharsogta az egész együgyű betörési és puccs-litániát. Azután Württembergnek és Bajországnak kellett hasonló szolgálatokra segítségül sietniök. A kufárkodó, megvásárolható és megvásárolt, birodalmi-polgári-felfuvalkodott és semmirekellő Frankfurt sem maradhatott el és nem is akart elmaradni a maga „napi sajtószerveivel". Úgyszintén a hessenieknek, a vaksiknak meg a látóknak, az elstüvésített hannoverieknek, a hosszúkolbászos braunschweigieknek és ahogy a német birodalmi népek megfeszített, passiót járó seregeit még nevezik — mindannyiuknak ugyanazt a nótát kellett fújniok. A legjobban Dísz-Wrangel—Manteuffel működött. Német menekülteknek

* — komolyan — *Szerk.*

négyszáz hamis útlevelet állítottak ki Besançonban, s ezenkívül miheztartási utasításokat és ügynököket küldözgettek a fekete-fehér[160] terület minden zugába, hogy a sajtóban és szóbeli propagandával minél nagyobb hűhót csapjanak a közelgő republikánus márciusi felkelők miatt.

Ámde jó néhány eme keresztény-germán sajtószervek közül, amely nem vette figyelembe ezeket az egészen ravasz útmutatásokat, már mindjárt kezdettől fogva túlságosan nagy lármát csapott. Ezt a hibát még hangosabb dobveréssel, még arcátlanabb hazudozással javították ki.

A lármátcsapóknak ehhez a pereputtyához természetesen azonnal és a legkészségesebben csatlakozott *Hansemann* úr is új sajtószervében[367]. Az első kamarában[134] látszólag ellenzéki ember lévén, újságjában ezt a káprázta tó látszatot megint jóváteszi azzal, hogy a Manteuffel—Brandenburgok hűséges fegyverhordozójaként a legképtelenebb híreket és tudósításokat közli a fenyegető márciusi felkelésekről. Csak *egy* példa. Legújabb hírként Kölnből a következő koholmányt küldeti magának:

„Néhány nap óta — úgyszólván — teljes anarchiában élünk. Ha valaki nem restelli a fáradságot és végigmegy az utcán, azt látja, hogy *munkások* még *világos nappal* is *csapatokban* járkálnak, hol koldulva, hol pedig fosztogatva; különösen a kocsmák és a trafikok vannak gyakori támadásoknak kitéve. Már odáig jutott a dolog, hogy városházánkat napok óta nagyszámú katonával kellett megerősíteni. Este meg éppen *senki sem érezheti magát biztonságban az utcán.* De a legrosszabb az, hogy a dolgozó osztály hangulatát mesterségesen ingerültté teszik avégett, hogy március 18-án teljes felkelés törjön ki."

Itt Kölnben elég e cikket utánnyomatni, hogy álnok és nevetséges volta teljes egészében lelepleződjék.

Amit itt világos nappal, este pedig fokozott mértékben látni lehetett, az az volt, hogy *a különféle fegyvernemekhez tartozó csapatok* szakadatlanul agyba-főbe *püfölték egymást.* Úgy látszik, az „Én dicső hadseregem"[217] miatti interpellációkat a *munkások* megrágalmazásával akarják túlharsogni. — —

A kormányok nyíltan államcsínyekre készülnek, amelyek az ellenforradalom betetőzésére hivatottak. A népnek tehát minden joga megvolna arra, hogy felkelésre készüljön. De nagyon is jól megérti, hogy a franciaországi

és különösen a magyarországi meg itáliai bonyodalmak záros határidőn belül múlhatatlanul alkalmat fognak nyújtani neki a felkelésre. Nem hagyja hát magát ebbe az otromba kelepcébe csalni.

Regierungsprovokationen

A megírás ideje: 1849 március 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 14. (245.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A Hohenzollern-féle összreformtervezet[249]

Köln, március 14. „A *kivételes* ostromállapotok meg fognak szűnni, mihelyt törvények útján *általános* ostromállapotot oktrojálnak az egész királyságra és ezt alkotmányos szokásaink közé bevezetik. Ezeknek az »erős« törvényeknek körtáncát *az egyesülésekre és a sajtóra vonatkozó szeptemberi törvényhozás fogja megnyitni.*"

Ezekkel a szavakkal kísértük a trónbeszéd nyilvánosságra hozatalát („Neue Rheinische Zeitung" 234. sz.*). S miben áll a kormány első parlamenti tette? A kamarák[134] elé lép, és így szól:

„Mi felszabadítunk benneteket az ostromállapot alól, Ti viszont permanens rögtönbíráskodás alá helyezitek a gyűléseket, egyesüléseket, sajtót."

Egy pillanatig sem szabad titkolnunk, hogy a parlamenti baloldal szerény magatartásával eleve megkönnyítette a kormánynak, hogy belevesse magát az offenzívába.

A híres három törvénytervezetet[363] en détail** fogjuk összehasonlítani a szeptemberi törvényekkel[190], a március előtti büntetőtörvénytervezettel, a porosz Landrechttel[162]. De egyelőre *az ó-porosz reformátorok összetvét* ismertetjük olvasóinkkal, amelyre tegnapelőtti rendkívüli mellékletünk*** már utalt.

Ugyanazon a napon, amikor a nem hivatalos berlini lapok a három híres törvénytervezetet nyilvánosságra hozták, hozta nyilvánosságra a „*Neue Preussische Zeitung*"[3], a brandenburgi gondviselésnek ez a „Moniteur"-je[20], a „*Votum a most összegyűlt úgynevezett népképviselet lényeges feladatairól*"-t. A Hohenzollern-ház és brandenburgi kormánya túlságosan „*nemes*" vérből valók, semhogy olyan pillanatokban alakoskodjanak, amikor a „hatalom" napja ráragyog a meg nem gyengült koronára[362]. Ilyen pillanatokban a királyok szíve nem tesz erőszakot önmagán, és már legbensőbb vágyainak és gondolatainak ceremóniamentes nyers kinyilvánításával is megalázza a ple-

* *V. ö. 304. old.* — *Szerk.*

** — részletesen; részleteiben — *Szerk.*

*** *V. ö. 328—332. old.* — *Szerk.*

bejus tömeget. A sors, ezt nem lehet eltitkolni, a kedélytelen sors nemegyszer tetszelgett abban, hogy cserbenhagyja „jó királyunkat", a „szellemes" *IV. Frigyes Vilmost*, aki pontosan ugyanazokkal a szavakkal tette fejére a koronát*, mint Napóleon Lombardia vaskoronáját, — a szívtelen sors nemegyszer tetszelgett abban, hogy szokatlan események segítségével meghiúsítsa a hatalom teljességének, ahogy *Goethe* mondja, az „isteni ittasságnak"[368] győzelembiztos pillanataiban a IV. Frigyes Vilmos által kinyilatkoztatott jövendöléseket, fenyegetéseket, akaratnyilvánításokat. De hát a vas végzet tudvalevően még az isteneken is uralkodik. S mindazonáltal részegítő gyönyörűség marad egy királyi szív számára, éppúgy, mint egy asszonyi szív, éppúgy, mint bármely szív számára, ha gátlástalanul szabad folyást engedhet legbensőbb gondolatainak, s a világot, ha csak egy beszéd, ha csak iromány ok által is, hozzáidomíthatja saját szívéhez.

Tehát a „Neue Preussische Zeitung"-ban megjelent, többé vagy kevésbé királyi szívfeltárulás egyrészt már lélektani szempontból is igen érdekes; másrészt értésére adja a népnek, mit várnak tőle, mit akarnak tőle szükség esetén *kicsikarni*, persze tulajdon jól felfogott érdekében.

A „*Neue Preussische Zeitung*" (59. sz., melléklet) az áttekintés megkönnyítésére a *Hohenzollern-féle összreformtervezetet rovatokra* osztotta, ami mindenesetre elismerésreméltó leereszkedés a közönség irányában. Nem állt volna jogában a királyi végzéseket apokaliptikus formában — János jelenései módjára — közölni? Tartsuk hát magunkat a rovatokhoz!

A „most összegyűlt úgynevezett népképviselet lényeges feladatai" a következőképpen tagozódnak:

1. „*A kamarák megtisztítása politikai bűnösöktől.*" A Jove principium.** Az olyan kamarának, amelynek a király szíve szerint kell cselekednie, legfőbb törvénye az, hogy önmagát formálja át a király szíve szerint. Összetétele egyelőre még a tiszteletlen — jóllehet közvetett — általános választójognak a tákolmánya.

S mit kíván a királyi szív?

A mostani népképviselethez, fecsegi ki a „Neue Preussische Zeitung", a mostani népképviselethez „*egy szégyenfolt*" tapad, s ezért méltatlan és képtelen arra, hogy „összességében a *porosz* becsület, *porosz* hűség és hazaszeretet hordozója legyen". Van benne egyvalami, ami botrányt keltő, amit ki kell vetnie magából, hogy a Legmagasabb Szemekben „megigazuljon".

* *V. ö. 384. old.* — *Szerk.*

** — A kezdet Jupitertől való.[369] — *Szerk.*

„Ez a szégyenfolt, ez a botrányt keltő valami abban áll, hogy tagjai között vannak olyan férfiak, akik részt vettek az *Unruh*-frakció bűnös galádságaiban, különösképpen e frakció *adómegtagadási határozatában.*"

„A kormány", írja továbbá a lap, „tulajdon sajnálatos *gyöngesége* folytán, vagy azon *bizalmatlanság* folytán, amelyet a *forradalmi gondolkodástól* valóban *nagymértékben megfertőzött igazságszolgáltatás* iránt táplált, nem állította *törvény elé* ama férfiakat. E *mulasztást*, e *hibát* jóvátenni *a kamarák feladata;* ezt kisürgetni kiváltképp a kamara *mindazon* tagjainak *kötelessége*, akik *bírák és jogtudósok*, már csak azért is, *hogy megóvják rendjük tovatűnő becsületét.* Javasolni *kell* a *kormánynak* — s ez legyen az egyik *első* lépés a kamara megalakulása után —, hogy az igazságügyminiszter még most tegye folyamatba a törvényszéki vizsgálatot és ama gaztettesek megbüntetését. *Az ilyen gyökeres kiirtás a legfőbb és legsürgősebb kívánalma a tanácskozások eredményes lefolyásának.*"

A király azt a hő óhajt táplálja, hogy az adómegtagadó gonosztevők és szentségtörők harmadiziglen megbűnhődjenek[370]. A királyi kormány túlságosan *gyönge* volt ezen óhaj megvalósításához. A királyi porosz nép pedig olyan *szemérmetlen*, olyan vakmerő volt, hogy nyílt lázadásban a hon atyjának szíve ellen, ismét képviselőivé választotta e gonosztevőket és bűnösöket. Most a *kamarákra* vár, hogy a királyi kormányt *rákényszerítse* Őfelsége legsajátabb szándékainak végrehajtására. Térden állva kell a kormányt kérnie, engedje meg neki, hogy kivesse magából az összes rühes és magasabb értelemben *udvarképtelen* elemeket. S mindenekelőtt az írástudóknak és farizeusoknak, a „bíráknak és jogtudósoknak" kell megmenteniök „rendjüket", amelynek a „becsülete" tovatűnt attól a pillanattól fogva, amikor Manteuffelben felmerült az a persze alaptalan gyanú, hogy a porosz Themisz vak maradhat a korona világos intéseivel szemben. Hogyan is mentse meg becsületét a nép előtt egy olyan bírói rend, amely nem tekinti törvénynek a testet öltött istenkegyelem minden ötletét, s amely nem paríroz feltétel nélkül magának a királyi ordrénak?

Mint ismeretes, minden vallásban a töredelmesség, az áldozat, lehetőleg az önáldozat alkotja az istentiszteletnek, a kultusznak a tulajdonképpeni magvát. Az úgynevezett népképviseletnek, bebizonyítandó, hogy ő a királyi szívnek a képviselete — a királyi szív pedig az eleven, egyénített, emberré vált, valódi népszív — az „úgynevezett" népképviseletnek ezért a trónus lépcsőin mindenekelőtt *önmagát, önmagát mint a népszuverenitás emancipációját* kell feláldoznia.

Ki kell taszítania az Őfelségének nem tetsző összes tagjait és ki kell őket szolgáltatnia a börtönnek meg a hóhérnak, hogy kiengesztelje az abszolút

királyság vallását. Így vezekli le először is azt az *eredendő bűnét*, hogy a népszuverenitás szülötte. Egyúttal kiengeszteli bűnöktől terhes felségkáromló, tehát istenkáromló múltját. A királyi teljhatalom igazi emanációjává tisztul. „*Úgynevezett*" népképviseletből *valódi* népképviseletté válik — magasabb, királyi porosz értelemben. A király a *valódi* porosz nép. A valódi porosz nép — amely korántsem tévesztendő össze rossz welsch[135] szokás szerint a felszínnel, az állam lakosainak *lélekszámával* — csak azért választ tehát képviselőket, hogy a királyi óhajok népóhajokként visszhangozzanak a király felé, és ilyen módon tulajdon Legmagasabb Szívének legtitkosabb követelései hivatalos törvényjavaslatok és kamarai határozatok formájában éppoly prózai, mint általános érvényű realitást nyerjenek.

Elvárjuk tehát a berlini kamaráktól, hogy királykultuszukat az *önáldozattal*, az *adómegtagadó* bűnösök gyökeres kiirtásával fogják megnyitni.

A „Neue Preussische Zeitung" ezt nem titkolja. Ám a kamara még így sem igazul meg a Legmagasabb előtt. Az áldozat másik részét azonban nem mint testületnek kell véghez vinnie. Ez a rész az egyes érintett kamarai tagok tevékeny bűntudatára és önmaguk keresztrefeszítésére van bízva.

„Igaz, hogy egy ilyen tisztogatás által", sóhajt fel a „Neue Preussische Zeitung", „nem válnának ki mind*azon* tagok, akiknek kiválását politikai valamint államférfiúi előéletük miatt mindaddig kívánatosnak kellene tartanunk, amíg nem *ismerik el* és nem *bánják meg*, hogy nekik is *részük* van a haza nyomorúságos helyzetében, és amíg nem *tesznek fogadalmat és nyilvános tanúságtételt*, hogy erejükhöz képest leküzdik a részben személyes vétkük által előidézett bűnöket*. Persze magától értetődik, hogy *jogi* alapon nem lehet szó arról, hogy mindazon férfiak, akik a forradalmat szolgálták, akiket kiváltképpen *március 18. és november 8.* között mint magasállású hivatalnokokat *ebben a szolgálatban*" (igazi porosz grammatika!) „*elhasználtak*, összességükben kiutasíttassanak a kamarákból. Csak kívánatos lett volna, ha *saját öntudatuk* távoltartotta volna őket, amennyiben nem ment végbe bennük a fentebb *megkívánt fordulat*. Azonkívül eme" (Legmagasabb) „óhajjal kapcsolatban méltányos megkülönböztetések érvényesítendők, például *rajnai kereskedők között*, akiknek egyik napról a másikra kellene az állam pilléreivé válniok, és *ó-porosz*" (feudális) „nemzetségekből származó férfiak között, akiknek tisztes neve királyi házunknak, valamint a monarchia *őseredeti országmagvainak*" (vajon *Szilézia* is őseredeti országmag?) „történetével régtől fogva a legszorosabban összeforrott."

Réges-régóta mondottuk ezt a „*rajnai kereskedőknek*". Csak dégoût-

* *A „Neue Preussische Zeitung"-ban:* rombolásokat — *Szerk.*

val* választotta ki a feudális Hohenzollern-ház ezt a polgári csőcseléket alantas eszközéül, és lesi a pillanatot, amikor néhány rúgással, ámde radikálisan kiteheti a szűrét. *Hansemann*! *Camphausen*! *Kühlwetter*! Térdre! Szőrcsuhában, hamut hintve bűnös fejetekre, fogadjátok meg, tegyetek nyilvános tanúságot a királyi vár előtt, a nép szeme láttára, hogy mélységes töredelemmel szánjátok-bánjátok, amiért egy pillanatig arra vetemedtetek, hogy polgári-alkotmányos intrikákkal előkészítsétek az ellenforradalmat, amelynek végrehajtása csakis az „Én dicső hadseregemet"[217] illette meg, és Ti garasoskodók, Ti kufárkodó jobbágyok, pedáns olajkereskedők, agyafúrt vasútspekulánsok, nemcsak megmentettétek a trónt, hanem még fellengzős siratóének-frázisokkal kérkedtetek is e megmentéssel. Térdre! Szőrcsuhába! Vagy vonuljatok kolostorba!

Ami pedig az *„ó-porosz nemzetségekből származó férfiakat"*, a *kiválasztott* népnek *e nemesszületésű, kegyelem-kiválasztotta* sarjait illeti, tőlük, egy *Arnimtól*, *Auerswaldtól*, *Bonintól*, *Pfueltól* azt várjuk, hogy legközelebb gyászjelentést olvashatunk róluk a „Staatsanzeiger"-ben[56]. Csak ha önként mennek a halálba, akkor hihetünk bűnbánatukban. Egy *rajnai kereskedőtől* [*Handelsmann*], amilyen *Hansemann*, ily lelki nagyság nem várható. Hansemann voltaire-iánus a legátkosabb fajtából, sekélyes, s mindenekelőtt pénzkérdésekben nem ismer tréfát.[158]

Tűnjetek hát el a kamarákból, a színpadról, Ti járó-kelő, eleven emlékművei március 18-nak, királyi megpróbáltatásoknak, megaláztatásoknak, következetlenségeknek és gyöngeségeknek! Vonuljatok vissza a kamarákból vagy kárhoztassátok önmagatokat március 18. bűnbakjaivá!

Az adómegtagadókat viszont maguk a kamarák fogják megtisztulásuk és vezeklésük hekatombájaként a királyi trónusnak felajánlani, hogy így méltóvá váljanak a király által „az úgynevezett népképviseletre" oktrojált további „feladatok" teljesítésére.

(Folyt. köv.**)

Der Hohenzollernsche Gesamtreformplan

A megírás ideje: 1849 március 14.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 15. (246.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — utálkozással — *Szerk.*

** *V. ö. 354—360. old. — Szerk.*

Cenzúra

Köln, március 14. A német napisajtó aztán igazán a legtunyább, legálmosabb és leggyávább intézmény a nap alatt! Tulajdon szemével láthatja a legnagyobb becstelenségeket, akár olyanokat is, amelyek éppen ellene irányulnak, s ő hallgat, ő mindent eltitkol; ha *véletlen* folytán nem jutna tudomásunkra, a *sajtóból* biztosan nem tudnánk meg, hogy egyes helyeken Isten kegyelme milyen pompás márciusi ibolyákat növesztett.

Düsseldorfban Drigalski, a polgár és kommunista[98], tavaly ősszel megkísérelte az ostromállapot ürügyén ismét bevezetni a cenzúrát.* Két napra sikerült is neki; de a közvélemény vihara rákényszerítette a kardcsörtető urakat, hogy nyomban ismét elejtsék cenzúra-kedvteléseiket.

S mi a helyzet a régi tartományokban?

Három hónap óta két különböző kerületben a cenzúra teljes dicsfényében ragyog, s az egész ó-porosz sajtó nyugodtan elnézi ezt a hallatlan beavatkozást a jogaiba!

Halljátok csak:

Rosenberg (Szilézia), március 7. A „Rosenberg-Kreuzburger Telegraph" 19. száma a következő nyilatkozatot közli az első oldalon: „Kérjük lapunk tisztelt olvasóit, hogy e szám késedelmes megjelenését és hézagos voltát ne a mi terhünkre írják, hanem szíveskedjenek figyelembe venni, hogy még mindig ostromállapotban vagyunk, s hogy a »Telegraph« — amelyet az utóbbi időben Sack úr, a második kamara[134] képviselőjévé megválasztott itteni kir. kerületi főnök *cenzúrált*, — annak Berlinbe való elutazása után *most közvetlenül katonai cenzúra alá helyeztetett.*

A szerkesztőség"

Továbbá:

Erfurtban november 25. óta ugyancsak akadálytalanul *működik a cenzúra.* Az ottani sajtót eleinte *F. W. Huthsteiner* úr, jelenlegi rendőrfelügyelő, exszerkesztője a „Barmer Zeitung"-nak — ennek az egykor, a cenzúra idején, liberális lapnak —, állítólagos liberális, ill. demokrata, később Duncker

* *V. ö. 52—56. old. — Szerk.*

alárendeltje és folyvást porosz rendőr cenzúrálta. Jóllehet ez a feddhetetlen férfiú még a szerencsétlen berlini „Nationalzeitung"-ból[272] is húzott ki cikkeket (!), hivatali tevékenységét mégsem találták elég porosznak és egy *tisztet* állítottak a helyére. Erfurtban tehát ugyancsak *katonai cenzúra* működik.

De ez nem elég, bevezetik még azoknak a lapoknak és nyomtatványoknak a cenzúráját is, amelyeket külföldön, azaz az ostromállapot körzetén kívül adnak ki. A február 7-i „Erfurter Adressblatt" a következő közleményt hozza:

„A helyi nagytekintetű kir. parancsnokság rendeletére figyelmeztetjük a helyi közönséget, hogy **»megfelelő rendészeti büntetés«** és **»azonnali letartóztatás«** terhe mellett tilos olyan idegenben kiadott nyomtatványok *terjesztése* vagy kifüggesztése, *amelyek a kormányzat intézkedéseit gyanúval illetik, vagy éppenséggel gyűlölködő ellenzékiséggel megtámadják* és ilyen módon oda hatnak, hogy a lakosság hangulatát a fennálló alkotmányos *kormányzattól elidegenítsék*, vagy akár a lakosság bizonyos osztályai elleni elkeseredés és ezáltal *városunkban izgalom és békétlenség keltésére* alkalmasak.

Erfurt, 1849 február 5.

Elöljáróság. Rendészeti közigazgatás"

A cenzúra újrabevezetése, a közönséges cenzúra megjavítása a katonai cenzúra által — ezek csak igazán olyan dolgok, amelyek elég közelről érintik a sajtót. És a szomszédos városok sajtója, a breslaui, a berlini, a lipcsei sajtó mindezt úgy fogadja, mint valami magától értetődőt! Valóban, a német sajtó még mindig a régi „*jó sajtó*".

De mi megkérdezzük álmos berlini képviselőinket, vajon még mindig nincs szándékukban haladéktalan javaslatot tenni a miniszterek vád alá helyezésére?

Zensur

A megírás ideje: 1849 március 14.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 15. (246.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A milliárd

Köln, március 15. Párizsban már rövid idővel a februári forradalom után beállt a pénzszűke. Általánosan proklamáltatott a respect de la propriété*, és a szegény kispolgárok ezt magukra vonatkoztatták. Az ideiglenes kormány[371] annál készségesebb volt a maga respect de la propriétéjával, mert a bank azon nyomban 50 milliót előlegezett neki kamatmentesen. Az ideiglenes kormány jórészt a „National"[79] kispolgáraiból állt és félrevezettette magát a bank *nagylelkűsége* által. Az 50 millió hamarosan elfogyott. Ezalatt a részvényeseknek és a bankjegytulajdonosoknak volt idejük arra, hogy a respect de la propriétét a legjobban kihasználják és ércpénzüket a bankból visszavegyék. A kispolgárok, akik a maguk részéről ugyancsak hasznukra akarták fordítani a respect de la propriétét, felkeresték bankárukat, hogy váltóikat, amelyek az ő propriétéjukra, vagyis iparukra, boutique-jukra** vagy üzemükre voltak intézvényezve, leszámítoltassák: a bankárok a pénzhiányra hivatkoztak és megtagadták a leszámítolást. Felkerestek más bankárokat, hogy váltóikat bankáraikkal zsiráltassák és a banknál leszámítoltassák: a bankárok megtagadták a zsirálást. Respect de la propriété! Tehát éppen a bankárok voltak azok, akik elsőnek sértették meg a respect de la propriétét, holott ők maguk igen jól ki tudták aknázni ezt a respektust. Ekkor kezdték általánosan panaszolni, hogy a hitel, a confiance*** eltűnt. A kispolgárok ellenben még mindig nem mondtak le a respect de la propriétéjukról; úgy vélték, hogy „a nyugalom és a rend" helyreállítása után a confiance is visszá fog térni, s akkor propriétéjuk alapján majd csak le fogják számítolni váltóikat. Tudjuk, hogy a júniusi csata után, amikor a nyugalom és a rend helyreállt, mint vándorolt az egész propriété a bankárok zsebébe a bírósági konkordátumok[372] következtében, és hogy a kispolgárok csak akkor értették meg, mit jelent a „respect", amikor „propriétéjuk" elúszott. De akik akkor a nagyburzsoázia által előidézett pénzügyi válságtól a

* — tulajdon tisztelete — *Szerk.*
** — boltjukra; műhelyükre — *Szerk.*
*** — bizalom — *Szerk.*

legjobban szenvedtek, nyilvánvalóan a munkások voltak. Ugyanakkor, amikor az ideiglenes kormány feltalálta a hírhedt 45 centime-os adót[373], hogy saját baját orvosolja, a falakon megjelent egy munkások által aláírt plakát, amely ezekkel a szavakkal kezdődött: Avez-vous besoin d'argent? (Szükségetek van pénzre?) Ez a plakát egyenest azt javasolja, hogy vissza kell követelni ama milliárdot, melyet 1825-ben az emigránsoknak kártérítésként juttattak. Kik voltak az akkori emigránsok? Éppen azok, akik külföldön a Franciaország elleni háborút ösztönözték és támogatták, s akik aztán a külföld kíséretében visszatértek Franciaországba. Ki volt azok között az emigránsok között, akik kártérítést kaptak? Az orléans-i herceg, vagyis a nemrég elkergetett király, és a legitimisták[211], vagyis a régen elkergetett királynak a barátai. Az alkotmányozó gyűlés meg a konvent elrendelte az áruló emigránsok birtokainak elkobzását; a két restauráció visszatért királyai és emigránsai oktrojálták önmaguk és barátaik számára az indemnitást.[374] Megint elkergették a királyokat, az alkotmányozó gyűlésnek és a konventnak a határozatai megint visszanyerték teljes érvényüket, mi sem természetesebb hát, mint hogy az indemnitásnak megint a nép javát kell szolgálnia. A plakátot, amely a milliárd visszakövetelését ilyen módon fejtegette, a munkások általános ujjongás közepette olvasták; ezrével álltak a plakát előtt és a maguk módján vitatták meg. Ez egy teljes napig tartott; másnapra a plakát eltűnt a falakról. A legitimisták és az orléanisták[375], akik teljes mértékben felismerték az őket fenyegető veszélyt, drága pénzen külön arra a célra felbéreltek embereket, hogy éjjel ezt a plakátot nyomtalanul megsemmisítsék. Akkoriban mindenki az új szervezési tervek forgatagában élt. Ország-világ csak azon gondolkodott, miképpen találhatna fel egy új rendszert, hogy azt, tekintet nélkül a fennálló viszonyokra, azonnal bevezesse az „államba". Az ideiglenes kormánynak az a szerencsétlen ötlete támadt, hogy feltalálja a parasztok 45 centime-os adóját; a munkások azt hitték, hogy ez a 45 centime ugyanazt eredményezi, amit a milliárd: a földbirtok megadóztatását — és felhagytak a milliárddal. A „Journal des Débats"[376], valamint az ostoba „National" megerősítették őket ebben a véleményükben és vezércikkeikben kifejtették, hogy az igazi tőke a „föld", az őseredeti tulajdon, s hogy az ideiglenes kormány teljes joggal hajtja be ezt az adót a munkások javára. Amikor hozzáláttak az adó tényleges behajtásához, akkor a parasztok kígyót-békát kiáltoztak a városi munkásokra. „Micsoda?" mondták a parasztok, „nekünk rosszabb a sorunk, mint a munkásoknak; nekünk súlyos kamatok ellenében tőkéket kell felvennünk, hogy éppen csak megművelhessük a földünket és eltarthassuk a családunkat, s mi az adókon és a tőkésnek járó kamatokon kívül még tartásdíjat fizessünk a munkásoknak?"

A parasztok elpártoltak a forradalomtól, mert az ahelyett, hogy támogatta volna, még jobban háttérbe szorította érdekeiket. A munkások felismerték a reakciós párt által megpendített adó mögött rejlő ravaszságot, előttük is csak most lett világossá, hogy mi az a respect de la propriété: megmutatkozott a formális és a valóságos tulajdon közötti különbség; kiderült, hogy a polgári tőke úgyszólván elszakította a talajt a földtől, hogy a talaj formális tulajdonosa a tőkés hűbéresévé lett, és hogy az adó csak az eladósodott hűbérest sújtotta. Amikor pedig a valóságos földbirtokos a hitel megvonásával, zálogolással stb. aztán igazán éreztette befolyását a szegény paraszttal, akkor ez aztán igazán meggyűlölte a forradalmat. A legitimisták, akiknek nagy földbirtokaik révén nagy befolyásuk volt a falun, kiaknázták ezt a helyzetet, és ekkor megindultak a royalisták üzelmei V. Henrik érdekében. Ilyen, a forradalom számára borús körülmények közt közelgett május 15-e[377]. A Barbès-féle milliárd, jóllehet más formában vetették fel, ismét villámként csapott a nép közé és tüzet gyújtott. Még a júniusi csata sem tudta a milliárdnak a gondolatát elfojtani, és most, amikor Bourgesban Barbès perét tárgyalják,[378] ez a gondolat hús-vér valósággá vált a parasztok között. A legitimistáktól, földesuraiktól és vérszopóiktól visszakövetelni a milliárdot, amelyet ők, a parasztok teremtettek elő — ez egészen más csalétek, mint Napóleon. A milliárd visszafizetéséért folytatott agitáció már egész Franciaországra kiterjedt, és ha erről kellene az általános választójog útján dönteni, akkor még több szavazatot kapna, mint Napóleon. A milliárd az első forradalmi intézkedés, amely a parasztokat a forradalomba sodorja. A mindenfelől befutó petíciók, e petíciók hangja azt bizonyítja, hogy a dolog immár gyökeret eresztett. Clunyben nemcsak a milliárdot követelik vissza, hanem követelik 3 %-os kamatait is 1825-től számítva. A bourges-i per óta a petíciók olyan mértékben halmozódnak, hogy ez mind a bourges-i bírákat, mind az egész reakciós pártot nyugtalanítani kezdi. Agey, Ancey, Malain, St. Wibaldt, Vittaux és egy csomó más község ma ismét petíciókat nyújtottak be a kamarába népképviselőik útján. Az újságok „Rappel du Milliard"* címmel naponta újabb községek nevét közlik, amelyek e nagyjelentőségű intézkedéshez csatlakoznak. Nemsokára minden falon, minden községben ez lesz olvasható: „Rappel du Milliard", s ha majd a küszöbönálló választások e jelszóval zajlanak le, akkor fogjuk csak meglátni, hogy a tőkések, akár legitimistáknak, akár orléanistáknak, akár burzsoáknak nevezik őket, mit tudnak szembehelyezni ezzel a milliárddal, hogy kiszorítsák a demokrata jelölteket, akik e milliárdnak a hozományával

* — „A milliárd visszafizetése" — *Szerk.*

akarnak belépni az új kamarába, hogy apanázsként a parasztok és a munkások javára fordítsák. De ez még nem minden: Louis Napoléon mindenütt megígérte a parasztoknak nemcsak a 45 centime-os adó visszatérítését, hanem általában az adóterhek megkönnyítését. A petíciókban általánosan követelik, hogy a milliárdot nagyobbrészt erre fordítsák. Ami mármost magának a visszatérítésnek jogi megindokolását illeti, az már közvetlenül az 1830-as júliusi forradalom után megállapítást nyert. Akkor a milliárdból még hátralevő pénzek kifizetését hirtelen leállították. Ha akkor nem térítették vissza a már kifizetett összegeket, annak semmi más oka nem volt, mint az, hogy éppen Lajos Fülöp meg családja kapta meg ezeknek a pénzeknek igen nagy részét.

Az ellenforradalmi párt, minthogy ennek az intézkedésnek az igazságos voltát lehetetlen kétségbe vonni, egyelőre megelégszik azzal, hogy felhívja a figyelmet a végrehajtás nehézségére. A nehézség ugyanis állítólag ott van, hogy meg kellene találni azokat, akik az engedélyezett kártalanításból többé-kevésbé nagy összegeket vettek fel. Ennél mi sem könnyebb. Kezdjük a nagy összegeken. A lista élén az orléans-i herceg van (a későbbi Lajos Fülöp) és nővére, Madame Adelaïde, 50 millióval, s ezeket a milliókat csupán fel kellene venni azokra a mérhetetlen birtokokra, amelyeket a nemzetgyűlés a királyi családnak csak legutóbb adott vissza.

Condé herceg 30 milliót kapott, és ki örökölte ezt a 30 milliót? Aumale herceg és Madame de Feuchères. Kezdetnek ez már egész szép lenne. A királyi családnak hatalmas erdőségei és birtokai vannak Franciaországban, és a parasztok már kezdik számítgatni, mit vesztettek azzal, hogy ezeket a milliókat nem kapták vissza már 1830-ban. —

Die Milliarde

A megírás ideje: 1849 március 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 16. (247.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A frankfurti Márciusi Egylet és a „Neue Rheinische Zeitung"[249]

Köln, március 15. Még egyszer visszatérünk a szerencsétlen Márciusi Egyletre[356], a „márciusi forradalomnak" e méltó utószülöttére. Szemünkre vetik, hogy „a szabadság ügyének ártunk", ha aláássuk a Márciusi Egyletet. Nem denunciáltuk-e a Márciusi Egyletet már 1848 decemberében, a „Kölnische Zeitung"[24] rémületére, mint *az ellenforradalom öntudatlan eszközét*?[379] Nem adtuk-e hát a „Márciusi Egyletnek" réges-régen értésére, hogy milyen nézeteket vallunk a „Márciusi Egyletről"? Ha a Márciusi Egylet a forradalom pártjának egy szervezete volna, hacsak legalább a *márciusi zendülésnek* egy következetes, friss gyümölcse volna, szemet hunynánk olyan ügyetlenség felett, amilyet a *hirdetésekkel való spekulációval** kétségkívül elkövetett. A Márciusi Egylet először is minden hatékonyság nélkül való, hacsak a feliratokat nem tekintjük annak; továbbá bizakodó bolondként[380] áll ott a konstitucionalisták (ezeket mi a reakció ádázabb híveinek tartjuk, mint von Radowitz lovag klubját[381]) és néhány valóban jóemberi demokrata között, akiknek a tekintetét a birodalom-megbékélés gőze homályosította el. Ama központi kereskedelmi egyletben** őseredeti sajátosságánál fogva mindig a határozatlanság lesz többségben, az egylet talán felpiszkálja a nép elégedetlenségét, de a döntő pillanatban el fogja árulni a népet, és majd utólag siránkozik tévedése miatt. Nos, hát éljen a kereskedelmi egylet, „felőlünk akármeddig"! Egyéb érzékenykedése nem hat meg bennünket, a szabad sajtót pedig ama liberálisok, úgy látszik még mindig csak mint magánvívmányukat értelmezik. Eisenmann úr például nyíltan örök időkre konstitucionalistának és a republikanizmus ellenfelének vallotta magát a Márciusi Egyletnek ugyanazon az ülésén, amelyen a „Neue Rheinische Zeitung"-ot mint „az igazi német széthúzás" iskolapéldáját emlegették. Azt kívánják hát tőlünk, hogy a fajankói egység kedvéért egy olyan férfiúnak a sajtószervét támogassuk, aki, vigye el az ördög, különben lehet bármi, de mindenesetre

* *V. ö. 323–324. old. — Szerk.*

** Märzverein: Márciusi Egylet; Kommerzverein: kereskedelmi egylet — *Szerk.*

német nemzeti fajankó. Mi az illendőség kedvéért „magunkkal vinnők" az urakat, amilyen messzire csak akarják, ha nem éppen az volna a frankfurti feladatuk, hogy „eltávolíthátatlanok" legyenek. Akadnak az urak közt gondolkodó történelembarátok[147]. Ezeknek a figyelmét aligha kerülhette el, hogy nemcsak Németországban, hanem mindenütt és mindenkor, mindenféle márciusi egyletek ellenére, a feuillantinusokat[382] már a tulajdonképpeni forradalom kitörése előtt mindig félre kellett állítani. Mit használ a szociális köztársaság híveinek, ha ugyanaz a Vogt, aki Bonaparte ellen „elsősorban" hallatta sörízű kisegyetemi dörgedelmeit, a német birodalmi Bonaparte félresikerült birodalmi Barrot-jává lesz?

Der Frankfurter Märzverein
und die „Neue Rheinische Zeitung"

A megírás ideje: 1849 március 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 17. (248.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A második kamara felirat-tervezete[383]

Köln, március 16. Alantiakban közöljük olvasóinkkal *a második kamara*[134] *felirat-tervezetét*, a trónbeszéd* e sápadt, szervilis másolatát. Szerzője a vörös föld** hírhedt lovagja, a vitéz (!) von *Vincke*.

A felirati bizottság „köszönettel *elismeré*" (ótestamentumi stílus) a „jogállapotnak a múlt év december 5-i alkotmány általi" „rögzítését". Sőt, *bátorkodik* ezt a köszönetet a „*porosz nép*" nevében nyilvánítani. S miért köszöni meg a felirati bizottság népe a kard által oktrojált decemberi alkotmányt? Mert „át van hatva" „*egy hivatalos jogállapot visszatérte* utáni kívánságtól." Vincke, szegény lovag! Helyt kellett állnia a „*jogtalaj*" védelmében, amely az ő specialitása. S hogy lehet elismerni a „jogtalajt" a Brandenburg-kormánnyal szemben, amely éppen ezt a jogtalajt röpítette a levegőbe, amikor széttépte az 1848 április 6-i[101] és 8-i[141] törvényeket? Mi sem egyszerűbb! A kormány oktrojált egy *új* jogtalajt, a *statárium* jogát, s egyúttal a *statárium chartáját*, kódexét és filozófiáját is, a december 5-i alkotmányt. Először a kormány megszünteti a „hivatalos jogállapotot". Azután a kormányzat proklamál egy másik, egy akármiféle horvát[76] „hivatalos jogállapotot", egy quelconque*** jogtalajt. És a felirati bizottságnak a porosz nép nevében és Vinckének a porosz felirati bizottság nevében nincs sürgősebb üdvözölnivalója, mint *egy* (valamiféle, akármiféle) „hivatalos jogállapot" visszatérte! Meghalt a jogtalaj! Éljen a jogtalaj! Ha holnap a porosz kormányt megdöntik, ha Berlinben egy comité du salut public-et° proklamálnak, az első gratulálók, a vőfélyek között feltétlenül akad majd valaki, aki „a jogtalaj embere", egy bármiféle Vincke, s ez meghatottan fogja elismerni „*egy* hivatalos" bármiféle „jogállapot visszatértét".

A felirati bizottság meg a holtak gyorsan vágtatnak.[384] Először „köszönet" (miként azt a „Neue Preussische Zeitung"[3] előírja) a december 5-i államcsínyért! azután a statárium alkotmányának proklamálása „a porosz

* *V. ö. 304—309. old. — Szerk.*

** Vesztfália. — *Szerk.*

*** — bármiféle — *Szerk.*

° — közjóléti bizottságot[158] — *Szerk.*

állam immár érvényben levő alaptörvénye" gyanánt! Végül a fogadalom, hogy a „*revízió* a Királyi Felséged iránti hódolattal és hűséggel eltelve" eszközöltetik, vagyis a *revízió az ajándékozó szellemében* történik. Minden remény megvan arra, hogy ezen az úton még *hátrább* kerülünk, mint ahol az egyesült Landtag[148] idején álltunk!

Ami *Berlin „ostromállapotát"* illeti, a felirati bizottság kizárólag az által — azon közhely által — fogja magát vezéreltetni, hogy „igazi szabadság nem lehet meg *törvényes rend nélkül*". Varsó óta ismeretes a „*törvényes rend*!" csatakiáltása.[385] Csak meglehetne Poroszország pénz nélkül, vagy megszerezhetné a pénzt ezek nélkül a tolakodó parlamenti fecsegők nélkül! Ami a „Berlin városán kívüli" szórványos ostromállapotokat illeti, a felirati bizottság illőnek tartja, hogy „bevárja Királyi Felséged kormányának további tájékoztatását". Eközben Erfurt és a sziléziai ostromállapotos kerületek legyenek türelemmel. Vincke satisfait*, hacsak az erfurti meg a rosenbergi katonai cenzúrák** nem „törlik" felirattervezetét. Semmi vész!

Ezekután Vincke megígéri a felirati bizottság nevében és a felirati bizottság megígéri a második kamara nevében és a második kamara megígéri a nép nevében, hogy a királyi porosz kormány által az „úgynevezett népképviseletnek" feladott penzumokat „megfeszített tevékenységgel" és a lehető legkielégítőbben fogja elvégezni. Szerencse fel!

„Örömmel ismerjük el mi is, hogy Poroszország hadserege megőrizte a küzdelem napjaiban harci dicsőségét, nehéz megpróbáltatások közepette hűségét."

Legfelsőbb birodalmi törvényszéki dán hadjárat![386] Miloslawi és wreschcni ütközet!*** Győzelmek Anhaltban, Mainzban, Majna-Frankfurtban![387] Sőt! Vincke örömmel ismeri el az „Én dicső hadseregem"[217] ama hűségét, mellyel az Vincke elődei ellen hajszát folytatott és a régi nemzetgyűlés irataival a kályhát fűtötte. Vinckének erre minden oka megvan. Ha „Poroszország hadserege nehéz megpróbáltatások közepette" nem őrzi meg „hűségét", akkor a mi Vinckénk sohasem talált volna alkalmat arra, hogy ezzel az őáltala fogalmazott felirat-tervezettel halhatatlanná tegye magát. Egyébként mellékesen megjegyezzük, hogy a felirati bizottság ebben a passzusban is iskolás módon követi a „Neue Preussische Zeitung" által a Hohenzollern-féle összreformtervezetben adott előírásokat.°

* — elégedett — *Szerk.*

** *V. ö. 341—342. old.* — *Szerk.*

*** *V. ö. 154. old.* — *Szerk.*

° *V. ö. 336—340. old.* — *Szerk.*

És a *német kérdés*?

„Poroszország" „semmiféle áldozattól" nem fog visszariadni, hogy Kis-Németországot[388] más úton ragadja magához, mint Nagy Frigyes ragadta magához Sziléziát. „Hódítások" tekintetében a modern Poroszország a „békés" haladás híve. Azonkívül a felirati bizottság „reméli" az „összes német kormányok *megállapodását* a német nemzetgyűléssel". *Mi* azt reméljük, hogy a német kormányok nemigen fognak ügyet vetni erre a birodalmi tanítóképzőre.

A felirati bizottság „a fegyverszünetnek a dán korona részéről való felmondása" kapcsán is azt óhajtja, hogy ez „ne zavarja meg a békét". Vincke nagyon jól tudja, hogy a dán fegyverszünetnek ezt a felmondását semmivel sem vették komolyabban, mint a porosz—dán háborút[94]. A porosz csapatok mint birodalmi csapatok Schleswig-Holsteinban, a schleswig-holsteini csapatok mint birodalmi csapatok Dél-Németországban — azok itt, emezek meg ott, a statáriumot proklamálva!

Részvétnyilvánítás Valdemár herceg halála alkalmából, bizonygatása azon áldozatkészségnek, amivel a von Bodelschwinghek, a Riedelek, a von Seckendorfok, az Arnimok, a Harkortok, a Renard grófok, a Camphausenok, a Vinckék, a Grünök és más efféle népség lealacsonyodott a porosz Lükurgoszok és Szolónok szerepére; istenfélelem, törvénytisztelet, közösségérzés, igazságosság, gondviselés, királyok szíve, Poroszország „s vele együtt Németország" jövője — mindezt desszertként tálalja fel a felirati bizottság von Vincke szíves közvetítésével!

Az *idiotizmusnak* polgárjoggal kell rendelkeznie egy olyan népképviselet és egy olyan nép körében, amelyet egy von Vincke egy felirati bizottság nevében, egy kamara nevében, magának a népnek a nevében egy ilyen ócska tákolmánnyal az európai karzat csúfjává tehet.

Der Adressentwurf der zweiten Kammer

A megírás ideje: 1849 március 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 16. (247.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Március 18[249]]

Köln, március 18. Bevalljuk olvasóinknak, hogy ma képtelenek vagyunk vezércikket írni. A berlini márciusi forradalom, a bécsi forradalomnak e gyönge visszhangja, sohasem lelkesített bennünket. Berlin 1848 március 19-én ezt zengte: „*Jézus én bizodalmam*!"[389] Tanácsoljuk a derék Berlinnek, hogy ezúttal mondja március 18-án ezt: „*Wrangel én bizodalmam*!"

A „Neue Rheinische Zeitung" majd csak *június 25-én* fogja a maga évfordulóját ünnepelni.[390]

S mit fog tenni a „Kölnische Zeitung"[24], vagyis a „kölni burzsoázia"?

1848 március 22-én a „Kölnische Zeitung" főképp azt vetette von „Arnim" úr szemére, hogy *betiltotta* a „Rheinische Zeitung"-ot[335]. Camphausen akkor még nem volt miniszter. Ez szolgáljon felvilágosításul.

Még emlékszünk arra a boldog időre, amikor *Camphausen* munkatársunk volt Kölnben.[391] A hajdani Camphausen hozzánk való viszonya és a mi mostani viszonyunk őhozzá — ez *az 1848-as márciusi forradalom titka*.

[Der 18. März]

A megírás ideje: 1849 március 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 18. (249.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A „Neue Preussische Zeitung" március 18-ról[249]]

Köln, március 18. *Negyedik Frigyes Vilmos* sajtóorgánuma, a „Neue Preussische Zeitung"[3], 1849 március 18-a alkalmából ezt írja:

„De kétszer is jaj annak a népnek, amely forradalmáról ünnepélyesen megemlékezik; bűnözni emberi dolog, ámde a bűnben dicsőséget keresni és a bűntettet megünnepelni, ördögi."

Ugyanez a lap ugyanezen számának tárcájában a március 18-i és 19-i harcot **„véres bohózatnak"** nevezi! Ez az „Én népemhez"[216] méltó jutalom azért, amiért *fél*-forradalmat csinált.

Továbbá jelenti eme lap, hogy Wrangel néhány nappal ezelőtt elment *„megtekinteni" a Friedrichshaint*[218].

Várjuk meg a sorát, hogy mit fog **„megtekinteni"** Wrangel úr 1850 március 18-án.

[Die „Neue Preussische Zeitung"
über den 18. März]

A megírás ideje: 1849 március 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 18. (249.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A Hohenzollern-féle sajtótörvény-tervezet[249]

Köln, március 21. Igéretünkhöz híven visszatérünk* a sajtószabadságról és egyesülési jogról szóló, ostromállapot-ihlette Hohenzollern-féle reformtervezetekre[363]. Ma megelégszünk azzal, hogy összehasonlítván a rajnai rendek által már a Camphausen-féle ellenzéki égisz alatt *elvetett* korábbi büntetőtörvény-tervezetekkel[392], megmutassuk, micsoda dicső „vívmányokat" köszönhetnek a *Rajna-vidékiek* a berlini márciusi lázadásnak, hogy a berlini nagyherceg „meg nem gyengült" koronája[362] micsoda újfajta landrechti[162] fenyítés-szeretettől áthatva boldogította a *rajnai* törvényhozást.

A patentírozott[393] emlékezetű egyesült Landtagban[148] két évvel ezelőtt egy a pomerán Manchából[394] való junker, Thadden-Trieglaff, síkraszállt a sajtószabadság mellett. Vinckének, a vesztfáliai „vitéz" ifjúlovagnak e társa imígyen lóbálta lándzsáját: „Igen, nyilvános, de valóban nyilvános eljárást az irodalmár urak számára:

Sajtószabadságot és mellé bitót!"[395]

A novemberi kormány oktrojálási tervezetei[134] ezeknek a régi, március előtti pátens-tanulmányoknak a felszínre vetődései. „Poroszország erős koronája" ezzel a kiáltással válaszol a Code pénal[100] gyűlölt rendelkezéseire, a rajnai esküdteknek adómegtagadók és lázítók ügyében hozott felmentő ítéleteire: „Igen, nyilvános, de valóban nyilvános eljárást:

Sajtószabadságot és mellé bitót, a porosz Landrecht bitóját!"

A Code pénal rendelkezései mit sem tudnak hohenzollerni felségérzetek injuriosus sértődékenységéről. Cenzus és rendőrségi rosta ellenére sem akadnak majd olyan rajnai esküdtek, akik a felségsértés kimondhatatlan bűnét másként torolnák meg, mint 5 frank pénzbírsággal, „magánszemély" megsértése címén. A császári zsarnokság sokkal magasabbra tartotta önmagát, semhogy „felségében" megsérthetőnek nyilvánította

* *V. ö. 340. old. — Szerk.*

volna magát; a hon atyjának keresztény-germán öntudata ellenben, amely érthető módon semmiképp sem hasonlítható össze a napóleoni gőg nagyságával, a maga rajnai nagyhercegségében ismét „mélyen átérezte annak szükségességét", hogy visszaállítsa ó-porosz méltóságának oltalmát. Az „erős" korona a rajnai peres eljárást nem *meri* eltörölni, de beleojtja ebbe a peres eljárásba a landrechti jogfogalmak sokat ígérő ágát, és így kiált fel:

„*Nyilvános, valóban nyilvános eljárást és mellé a porosz Landrecht bitóját!*"

Arról a „nyilvános eljárásról", amely a rajnai Code-ra egyelőre ráoktrojálandó lenne, a következőt tudatja a törvénytervezet 22. §-a:

„A rendőrhatóságoknak joguk van minden terjesztésre szánt nyomtatványt, **bárhol találják is meg,** *még ha kibocsátásuk már megkezdődött is,* elkobozni, amennyiben ... annak tartalma megalapoz olyan bűncselekményt vagy vétséget, amely *hivatalból üldözhető.*"

A rendőrségnek joga van újságokat, amelyek nem tetszenek neki, a postán és szerkesztőségekben elkobozni, még ha „*kibocsátásuk már megkezdődött is*", vagyis amikor a rendőrségi „preventív rendszabályoknak" éppen „mint ilyeneknek" véget kell érniök, és az ügy „jogszerint" már a bíróságok illetékességi körébe tartozik; megvan ez az elkobzási joga mindazon esetekben, amikor a nyomtatványok, újságok stb. „tartalma" megalapoz olyan „bűncselekményt vagy vétséget", amely „hivatalból", vagyis rendőrileg „*üldözhető*", vagyis mindenkor, amikor a rendőrség ki akarja elégíteni az ügyészség szerepének betöltésére irányuló uckermarki[396] vágyait, és szükségesnek tartja, hogy ezt a hajlamát tetszés szerinti „bűncselekmények vagy vétségek" illetve egyéb „*üldözhető*" tények sajátos ürügyével magyarázza meg; elkobozhatja végül az összes ilyen nyomtatványokat — c'est-à-dire* mindent, ami az Úrnak és Szent Hermandadjának[29] kedvére van —, *bárhol találja is meg,* vagyis a rendőrség behatolhat a házakba, a családi élet titkaiba, és ahol nincsen indok arra, hogy a tulajdont ostromállapot- vagy horvát-védelemben[76] részesítsék, ott az alkotmányos, törvényes rend uralma alatt szervezheti meg békés polgárok magántulajdonának rendőri fosztogatását. A törvénytervezet emellett az összes terjesztésre „szánt" nyomtatványokról beszél, „*még ha*" kibocsátásuk már megkezdődött is; tehát „magától értetődően" feltételezi azon nyomtatványok elkobzásának a jogát, amelyeknek a terjesztése *még nem* kezdődött meg, amelyek még nem *alapozhatnak meg* semmiféle „bűncselekményt vagy vétséget", s

* — azaz — *Szerk.*

ezzel kiterjeszti a rendőrségi rablást a jogilag egyáltalában nem „üldözhető" tárgyak magánbirtoklására is. A francia szeptemberi törvények[190], a Cavaignac-féle katonai diktatúra kardcenzúrája, sőt még azok a büntetőtörvénytervezetek is, amelyeket a régi tartományi rendeknek és bizottságoknak „Legmagasabb Nemtetszés terhe mellett" javasoltak, legalább azt a magántulajdont tisztelték, amely „még nem alapoz meg bűncselekményt és vétséget"; a berlini márciusi vívmányokon alapuló sajtótörvény-tervezet ellenben nyilvános rendőrségi hajtóvadászatot szervez a polgárok tulajdona és magánvagyona ellen, s a keresztény-germán rendőrerkölcs nevében erőszakkal a nyilvánosság elé rángat olyan személyes viszonyokat, amelyeknek semmi közük a büntetőjoghoz.

„Nyilvános, valóban nyilvános eljárást és mellé a porosz Landrecht bitóját!"

E nyilvános eljárás tökéletesítésével kéz a kézben halad a porosz Landrecht-rendelkezések tökéletesítése.

Az epedve várt felségsértési aktusok a 12. §-ban a következőképpen „konstituáltatnak":

„Aki szóban, írásban, nyomtatásban vagy jelzetekkel, képi vagy egyéb ábrázolás útján *vét a király iránti tisztelet ellen*, két hónaptól *öt évig* terjedő fogházbüntetéssel sújtandó."

Ha a rajnai alattvalók nem tudják, hogy a bécsi népvásár[127] által rájuk oktrojált Hohenzollern nagyherceg a „tisztelet" mely fokára tarthat igényt, akkor kérjenek tanácsot a berlini büntetőtörvény-indokolásoktól.

A porosz Landrecht szerint eddig a felségsértésért kiróható legnagyobb büntetés *két évi*, a *tisztelet elleni vétségért* kiróható legnagyobb büntetés *egy évi* fogház- vagy várbörtön-büntetés volt. (Allgemeines Landrecht II. 20 : 199., 200. §§.)

De úgy látszik, ezeket a rendelkezéseket „Poroszország erős koronájának" felségérzete nem tartotta elégséges gátnak. Az 1847-es egyesült bizottságok elé terjesztett „Büntetőtörvény-tervezet a porosz államok számára"[397] már *„hat hónaptól öt évig* terjedő kényszermunkával" sújtja azokat a „szóban vagy írásban, vagy képek stb. útján történő megnyilvánulásokat, amelyek a király *becsületét előre megfontolt szándékkal* megsértik" (101. §), ezzel szemben azokat a „megnyilvánulásokat és cselekedeteket, amelyek magukban véve *nem* tekinthetők ugyan *a király megsértésének*, de mégis vétenek a *király iránti köteles tisztelet* ellen" (102. §), 6 héttől *egy évig terjedő* fogházzal sújtja. Ennek a tervezetnek a hivatalos indokolása azt mondja, hogy a szász rendek (az 1843-as hasonló tervezet alkalmából) javasolták ugyan a „tisztelet elleni vétség" ponto-

sabb meghatározását a „szándékos" szó betoldásával, annak elkerülésére, hogy olyan megnyilvánulások és cselekedetek is e törvény hatálya alá essenek, „amelyeknél a legtávolabbról sem állt fenn a *szándék*, hogy vétsenek a király iránti tisztelet ellen"; ámde a kormánynak az ilyenfajta betoldást el kell vetnie, mert ez *„elmosná* a felségsértés és a tisztelet elleni vétség közötti különbséget", és a „tisztelet" elleni *„szándékos"* vétségek „sértéseknek" tekintendők.

Ezen indokolásból tehát, amely a közeljövőben oktrojálandó sajtótörvényfogalmak számára még mindig irányadó, az derül ki, hogy a „tisztelet elleni vétség", ami jelenleg a felségsértéshez hasonlóan két hónaptól *öt évig* terjedő fogházzal büntetendő, éppenséggel a *„szándéktalan"* sértést foglalja magába.

Az „indokolás" egyúttal elmeséli, hogy a „tisztelet elleni vétségért" járó büntetés mértékének maximumát akkor csak a rajnai rendek javaslatára szabták meg egy évben.

Hogy a „márciusi vívmányok" milyen előnnyel járnak a Rajna-vidékiekre nézve, az kézenfekvő. A Code pénalnak az első landrechtesítései[398] új bűncselekményeket oktrojáltak a Rajna-vidékiekre: a felségsértést két évi, a „tisztelet elleni vétséget" pedig egy évi fogházbüntetéssel; az 1843-as és 1847-es törvényjavaslatokban a megsértett felség értéke öt évre emelkedett, míg a tisztelet elleni vétségnek a *rajnai rendek* indítványára meg kellett tartania a maga egy éves tarifáját; a márciusi lázadás ostromállapot-vívmányai sorában a (szándéktalan) „tisztelet elleni vétség" is öt évi fogházbüntetésre emelkedik, a rajnai törvénykönyv pedig megint újabb bűncselekményekkel kerül közelebb az ó-porosz Landrecht-erkölcshöz.

„Sajtószabadságot, nyilvános ostromállapot-eljárást és mellé bitót!"

Köln, március 22. „A felségsértésre vonatkozó *előírások*", jelenti ki a Manteuffel-féle indokolás a tervezet 12. §-ával kapcsolatban, „már csak azért sem maradhattak el, mert a *Rajna-tartomány* legnagyobb részében a felségsértésre vonatkozó büntetőtörvények az 1848 április 15-i rendelet[366] következtében *hatályon kívül helyeztettek*, s azóta ez a *hézag* nem töltetett ki."

A Manteuffel-indokolás kijelenti, hogy a hohenzollerni sajtótörvényhozásnak ez a része, amely még az ó-porosz Landrechten meg az 1843-as és 1847-es büntetőtörvény-tervezetek Legmagasabb Felségkinyilatkoztatásán is túltesz, főképpen a *Rajna-tartományra* való tekintettel látszott szük-

ségesnek. Az 1848 április 15-i rendeletek, vagyis azok az ígéretek, amelyeket a „porba hullott korona" (ld. f. hó 20-i „Neue Preussische Zeitung") a márciusi lázadás hatására tenni kegyeskedett, a Rajna-tartományban „hatályon kívül" helyezték az oly nagy nehézségek árán oktrojált landrechtesítéseket és visszaállították a Code pénalt eredeti hiányos tisztaságában; de ennek a március-kivívta *„hézagnak"* illő kitöltésére és egyúttal a hohenzollerni felség-érték további fejlődőképességének dokumentálására az „erős" novemberi kormány korántsem a régi, március előtti Landrecht-rendelkezéseket javasolja a Rajna-vidékieknek, nem, hanem egy új, az összes korábbi büntetőtörvény-tanulmányokat kétszeresen felülmúló tiszteletnyilvánítást. Le roi est mort, vive le roi!* 1848 márciusa előtt a hon atyjának még „meg nem gyengült" méltóságát a Landrecht-árszabás egy évi fogházbüntetésre értékelte; 1849 márciusában a „porba hullott" korona megsértésének az értéke öt évi fogházra emelkedett. 1848 márciusa előtt a rajnai törvényt csak a Landrecht patriarchális kiegészítéseivel tökéletesítették; 1849 márciusában Manteuffel-féle novemberi vívmányokat oktrojálnak rá:

„Sajtószabadságot, kardcenzúrát és mellé bitót!"

Ám a rajnai törvénykönyv „hézagjának" még más mélységei is vannak. A berlini sajtóreform 12. §-a így folytatja kiegészítéseit:

„Ugyanilyen büntetéssel" (két hónaptól *öt évig* terjedő bezárással) „sújtandó az, aki a fenti módon" (szóban, írásban, *jelzetekkel*, képi és *egyéb* ábrázolás útján) *„a királynét megsérti.* Aki ugyanilyen módon a *trónörököst"* (?) „vagy *a Királyi Ház egy másik tagját* ... megsérti, egy hónaptól *három évig* terjedő fogházzal büntetendő."

Az ó-porosz Landrecht, mint megjegyeztük, „magának az államfőnek" a megsértésére csak két évet rótt ki. A sajtótörvény-tervezetben, amely alárendeltebb személyek megsértését, a királynéét öt évi, a trónörökösét (?) és a „Királyi Ház" „más" tagjaiét három évi bezárással sújtja, kézenfekvő haladás van.

A rajnai törvény éppúgy nem ismeri a „királyné" stb. megsértését, mint ahogy nem ismeri „magának az államfőnek" a megsértését sem. Eddigelé rajnai újságok büntetlenül fecseghettek arról, hogy „az udvarban váratlan esemény remélhető", ami olykor orvosi okokból szintén lehet becsületsértés.

Végül az egyesült bizottságok ex-patentírozott büntetőtörvénytervezete a „királyné" megsértését alárendelte az „államfő" megsértésének,

* — Meghalt a király, éljen a király! — *Szerk.*

amennyiben arra (103. §) öt évi elzárás helyett három évi elzárást szabott ki. A „királyné" megsértésének a Királyi Család más tagjai megsértésével azonos büntetéséről pedig az 1847-es indokolás kijelenti, hogy már a rajnai, szileziai, szász és pomeraniai rendek azt kívánták, hogy tétessék különbség e személyek között, ámde a kormány nem tud eleget tenni eme szomorú „kazuisztikának".

Az erős Manteuffel-kormány nem tartotta méltóságán alulinak a régi rajnai, szileziai, szász rendek „kazuisztikáját". Vajon az ügyeskedő von der Heydt nem tartozott-e azon idők pátenskazuistái közé? A Manteuffel—von der Heydt-féle sajtótörvény-tervezet „konstituálja" a királyné és a kir. ház más tagjai közötti kazuisztikus különbséget; mégpedig a március utáni általános felségméltóságérzetek fokozódó fejlődéséhez mérten konstituálja. A régi rajnai, szileziai, pomeraniai rendek azért kívánták, hogy a királyné megkülönböztettessék a többi atyafiságtól, hogy ez utóbbiak megsértése esetén az azonos büntetés — a három évi elzárás — enyhíttessék; az erős Manteuffel—von der Heydt-kormány csak azért fogadja el ezt a megkülönböztetést, hogy ennek ellenében a megsértett királynéért kiszabandó büntetést az „államfő" megsértésének újonnan felemelt fokára emelje.

A felségfogalmak hasonló fejlődőképességéről tanúskodik ugyanezen paragrafus kiegészítő rendelkezése, amely szerint bármely *„német államfőnek"* valamint a „trónörökösnek" a megsértése három évi fogházzal büntetendő.

A rajnai törvény értelmében kívülálló „államfők" megsértését magánszemélyek elleni injuriákhoz hasonlóan büntetik (5 frank pénzbírság), méghozzá *a sértett indítványára*, nem pedig annak hivatali jellegéből fakadó bűnvádi indítványra. A rajnai rendek által „Legmagasabb Nemtetszésre" már 1843-ban elvetett, majd 1847-ben ismét újrajavasolt büntetőtörvény-tervezet idegen uralkodóknak és „hitveseiknek" a megsértését két hónapi fogháztól két évi kényszermunkáig terjedő büntetéssel sújtotta, míg ugyanakkor a porosz rendek ennek a rendelkezésnek teljes elhagyását indítványozták, a vesztfáliai junkerellenzék pedig a büntetés eredeti mértékét túlságosan magasnak nyilvánította. A Manteuffel—von der Heydt-kormány végre kitölti a rajnai törvényhozás aggasztó március utáni hézagait olymódon, hogy a rajnai-vesztfáliai cenzusos férfiak által kifogásolt két évi büntetést felemeli három évre, és az egyesült Landtag pomerán Don Quijotéja mellett száll síkra:

„Sajtószabadságot, valóban nyilvános eljárást és mellé bitót!"

A legmagasabb helyről sugalmazott sajtóreform-tanulmányok 19. §-ának megvan a maga nevezetes, derűs jelentősége is:

„Aki 1. a két kamara egyikét" („mint olyat"), „2. a két kamara egyik tagját üléseik *tartama* alatt, 3. *egyéb* politikai *testületet*, közhatóságot, közhivatalnokot... szóban, írásban, nyomtatásban, jelzetekkel, képi vagy egyéb ábrázolás útján megsért, 9 hónapig terjedő fogházzal büntetendő."

Miközben Manteuffel—von der Heydték szuronyokkal kergetik szét a „politikai testületeket", kiegyező-gyűléseket és kamarákat, „e gyűlések védelmére" új bűncselekményeket kontárkodnak bele a Rajna-vidékiek „hézagos" Code pénaljába. A Manteuffel—von der Heydt-kormány isteni-királyi kegyelemforrásból honi alkotmányt oktrojál az országra azért, hogy a rajnai törvénykönyvre a „kamarák megsértésében" *egy új, eleddig ismeretlen bűncselekményt* oktrojáljon:

„Sajtószabadságot, nyilvános eljárást és mellé bitót!"

Legyenek résen idejében a Rajna-vidékiek. A rajnai törvénykönyv korábbi landrechtesítéseinek a története, a márciusi ígéreteknek hohenzollerni *továbbfejlesztése* megmondja nekik, mit várhatnak a Rajnántúli vívmányoktól.

A Code elleni eddigi statárium-merényletek nem céloztak mást, mint a Rajna-vidék teljes bekebelezését az ó-porosz tartományokba, egy olyan bekebelezést, amely mindaddig nem teljes, amíg a Rajna-tartományt még nem rendelték egészen a porosz Landrecht-pálca alá. De az új törvénytervezet, azzal az ürüggyel, hogy a Rajna-vidék tulajdon törvényhozásának „hézagait" a Landrecht előnyei révén kitölti, egyúttal a régi tartományok számára is még jobban tökéletesíti a Landrechtet a maga „hézagos" enyheségében.

Bármilyen szánalmas is a mostani kamara, mégsem várjuk tőle azt, hogy elfogadja ezeket a törvénytervezeteket. Várjuk azonban azt, hogy akkor ránk fogják *oktrojálni* a hohenzollerni sajtóbitót is, s pont ez az, amit kívánunk.

Der Hohenzollersche Pressgesetzentwurf
A megírás ideje: 1849 március 21., 22.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 22., 23. (252., 253.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

A felirati vita Berlinben[383]

Köln, március 25. Bevalljuk olvasóinknak, csak kelletlenül tudjuk rászánni magunkat arra, hogy közelebbről szemügyre vegyük a berlini ún. második kamara[134] vitáit. A feloszlatott kiegyező-gyűlés[142] vitáiban, bármily jelentéktelenek és színtelenek voltak is, még mindig megvolt az időszerűség érdekessége; megtárgyaltak olyan kérdéseket, amelyek nem befolyásolhatták Európa történetét, olyan törvényeket, amelyek már eleve nem számíthattak tartósságra; de mégis éppen a mi legközvetlenebb érdekeinket tárgyalták, hű tükrét nyújtották a fokozódó poroszországi reakciónak. A jelenlegi kamara vitáinak ellenben nincs más céljuk, mint a már végrehajtott ellenforradalom legalizálása. Nem a jelenről van szó — ezt az interpellációk eltiltásával kirekesztették —, a múltról van szó, a december 5-től február 26-ig tartó ideiglenes interregnumról,[399] és ha a kamara ezt az interregnumot nem ismeri el feltétel nélkül, akkor szétkergetik, s tevékenysége ismét hiábavaló volt.

S efféle tanácskozások iránt tanúsítsunk érdeklődést, mialatt Magyarországon és Itáliában a forradalom és az ellenforradalom fegyveresen mérkőzik egymással, mialatt az oroszok a keleti határon állnak, Franciaország pedig új világrengető forradalomra készül!

A felirati vita meg éppenséggel a legsivárabb viták közé tartozik, amelyeket emlékezetünk szerint valaha olvastunk. Az egész vita természetesen csak az oktrojált ún. alkotmány elismerése vagy el nem ismerése körül forog. És mit számít, hogy ez az ostromállapot közepette, egy sikeres ellenforradalom lesújtó hatása alatt megválasztott, Berlin egyik sarkában ostromállapot alatt tanácskozó kamara, amelynek mukkannia sem szabad, ha nem akarja, hogy feloszlassák — mit számít, hogy egy ilyen gyűlés ezt az ügyiratot elismeri-e vagy sem? Mintha az elismerés vagy el nem ismerés bármit is változtatna az európai forradalom menetén, mely az összes most érvényben levő, oktrojált és nem oktrojált alkotmányokat ízzé-porrá fogja zúzni!

Az egyedüli, ami az egész vitában érdekes, az a jobboldal kamaszos elbizakodottsága és a baloldal gyáva összerogyása.

A royalista urak javíthatatlanok. Alighogy ügyük az engedelmes szoldateszka segítségével pillanatnyilag megint jobban áll, azt hiszik, hogy visszavezettettek a régi Ígéret Földjére, s olyan hangot ütnek meg, amely pimaszság tekintetében túlszárnyal mindent, amit a rendőrállam valaha is megengedett magának.

A baloldal urai viszont igényeiket ugyanolyan mértékben szállítják le, mint amilyenben a jobboldal a maga igényeit felsrófolja. Összes beszédeikből kicsendül az a letörtség, amely keserves csalódások következménye, ugyanazon gyűlés ex-tagjának megviseltsége, amely gyűlés előbb elposványosította a forradalmat, s utána, amikor a sajátmaga teremtette posványban elsüllyedt, e fájdalmas kiáltással merült alá: a nép még nem érett!

Még a kamara határozottan baloldali tagjai sem adják fel a reményt — ahelyett, hogy egyenesen szembehelyezkednének az egész gyűléssel —, hogy a kamarában és a kamara útján még viszik valamire és többséget biztosítanak a baloldal számára. Ahelyett, hogy a parlamentben egy parlamenten kívüli helyzetet foglalnának el — az egyetlen helyzetet, amely az ilyen kamarában tisztességes —, a parlamentáris lehetőség kedvéért egyik engedményt a másik után teszik; ahelyett, hogy a konstitucionalista álláspontot a lehetőség szerint figyelemre se méltatnák, éppenséggel keresik az alkalmat, hogy az áldott béke kedvéért kacérkodjanak vele.

Az általános vita az ún. alkotmány elismerése vagy el nem ismerése körül forog. A baloldalnak, amely önmagát az ex-kiegyező-gyűlés adómegtagadó többsége folytatásának tekintette, a december 5-i puccs elleni leghatározottabb tiltakozással kellett volna kezdenie. És mit tesz? Kijelenti, hogy hajlandó a nemzetgyűlés feloszlatását olyan tényként elismerni, amelyen már nem lehet változtatni, az oktrojált fattyú jogérvényessége körüli elvi vitát elejteni, az összes rúgásokat és sértéseket a szeretet palástjával betakarni és azonnal rátérni az alkotmány revíziójára!

A jobboldal természetesen kellő megvetéssel utasítja vissza ezt a gyáva felkínálkozást és belekényszeríti a baloldalt az elvi vitába.

Úgy kell a baloldalnak. Miért is képzelik az urak, hogy keresztül kell vinniök valamit ott, ahol semmi sem vihető keresztül! Miért hitetik el önmagukkal, hogy hivatva vannak parlamentáris úton keresztülvinni azt, ami csak forradalmi úton, a fegyverek erejével vihető keresztül! De persze, az urak „*a parlamentáris élet által jutottak arra a magaslatra*", amelyről Waldeck képviselő olyan szép dolgokat tud nekünk mesélni,

arra a magaslatra, ahol az esprit de corps* kezdődik és a forradalmi energia — s'il y en avait** — elpárolog!

Ama tarka pártnak, melyet baloldalnak neveznek, első szónoka *von Berg* úr. De ne higgyük, hogy a múlt évi élénk kis abbét látjuk viszont, aki a jobboldali urakat mindenféle pikáns kis élccel olyan jól tudta bosszantani. Berg úr már nem *abbéként*, hanem lelkipásztorként lép fel.

Úgy véli, hogy mégiscsak kívánatos lett volna a felirat-tervezetet olymódon megfogalmazni, hogy „minél nagyobb többség foglalhasson állást mellette". Helyes lett volna, ha a kamara megmutatja az országnak, „hogy képviselői nem szándékoznak az ország üdvét *pusztán elvi harcokért* feláldozni". Befejezésül Berg úr hiányolta a tervezetből „a *megbékülés szellemét*, *amely bennünket*" (?) „*áthat*", a „megállapodásra" való törekvést. Azt jövendöli a kamarának, hogy a felirati vitával nem „a *békének*, a *jobb jövő reményének* alapját fogja a hazában megvetni".

Valóban! Vajon Jülich és Düren választói azért küldték Berg urat Berlinbe, hogy pusztán „elvi harcnak" nyilvánítsa a népnek azon jogáért folyó harcot, hogy maga adjon alkotmányt önmagának, s szószéki prédikációt tartson „megbékülésről" és „megállapodásról", hogy „békéről" fecsegjen ott, ahol *háborúról* van szó?

Önt, Berg káplán úr, megválasztották, de nem azért, mert prédikátor, hanem azért, mert *adómegtagadó* volt. Megválasztása nem a *béke* érdekében történt, hanem eleve *hadüzenet* volt az államcsíny ellen. Nem a megbékülés és a megállapodás felkínálása végett küldték Önt Berlinbe, hanem avégett, hogy *tiltakozzék*. S most, amikor Ön képviselő, most kijelenti, hogy az a harc, amely a népszuverenitás és „a korona teljhatalma" között folyik, pusztán meddő elvi harc!

Az adómegtagadó urak többségét újra megválasztották, de nem azért, mert a választókat kielégítette az 1848 májusától novemberéig kifejtett egész tevékenységük, hanem azért, mert az adómegtagadási határozattal*** forradalmi talajra léptek, mert remélhető volt, hogy a kormánytól kapott rúgások végül felnyitották a szemüket a tekintetben, hogy milyen magatartást kell tanúsítaniok a koronával meg a kormánnyal szemben, ha keresztül akarnak vinni valamit. Remény volt arra, hogy ezáltal mindegyikük legalább *egy* fokkal balrább tolódott.

Ehelyett kiderül, hogy a novemberi fenyítés meghozta a gyümölcsét. Az urak nem balra, hanem jobbra tolódtak el. A leglojálisabb üvöltő-

* — testületi szellem; kasztszellem — *Szerk.*

** — ha ugyan volt — *Szerk.*

*** *V. ö. 26. old.* — *Szerk.*

pátosszal[262] megbékülésről és megállapodásról prédikálnak. Kijelentik, hogy a bántalmazásokat, amelyekben részük volt, el akarják felejteni, meg akarják bocsátani, felkínálják a békét. Úgy kell nekik, hogy gúnykacajjal utasítják vissza őket.

A következő szónok *Renard* gróf úr, sziléziai feudális úr.

Renard úr azt képzeli, hogy márciusban semmi sem dőlt meg, csak egy új mozzanat járult hozzá a meglevőkhöz. A korona megmarad koronának, csak „meghatározó mozzanatként" hozzájárul a *rendi* (!) képviselet a nép *tanácskozó* szavazatával. Különben minden marad a régiben. (Valóban, éppen ez az, ami Istennel a királyért és a hazáért[97] ránk oktrojálandó és revideálandó.) A küldöttnek, úgymond, „az összességében vett nép alkotmányát kell képviselnie, tehát a népet a fejedelemmel *együtt*, nem pedig a népet a fejedelem *ellen*". (Minek akkor még a fejedelem, ha a küldöttek már amúgy is „képviselik"?) Ezen új államelmélet alapján Renard úr még a következőket jelenti ki a kamarának: a kamara korántsem azért van, „hogy a koronával *alkudozzék* és *egyezkedjék*" — vagyis kiegyezzen vele —, hogy „szavakon vagy *felőlem akár jogokon* vitatkozzék"; kormány és kamara korántsem „két peres fél ügyvédjei". Aki mandátumát másképpen fogja fel, az „polgárháborút visel az elméletek terén".

Renard úr elég érthetően beszél. A profán alkotmányos államokban a kamara a maga választmánya útján, a minisztérium útján kormányoz, és a királynak nincs egyéb joga, mint hogy igent és áment mondjon és aláírjon. Így volt ez nálunk is a szorongattatás idején, Camphausen, Hansemann és Pfuel idején. De az Isten kegyelméből való királyi porosz alkotmányos monarchiában éppen fordítva van: A korona kormányoz a miniszterei útján, és jaj a kamaráknak, ha megpróbálnak mást tenni, mint igent és áment mondani az Isten kegyelméből való kinyilatkozásokra!

„Hogy a korona és a nép között", folytatja Renard úr, „nincsen szakadás, azt legvilágosabban a jelenlegi pillanat bizonyítja, amikor a *német kérdés* általános lelkesedés közepette zengi be az összes tartományokat... A lelkesedés ... tárgya sokak számára kiváltképpen Isten kegyelméből való törzsökös királyi házunknak, a Zollernok törzsének *lovagias* és" (főleg a Champagne-ban, Jénánál és 1848 március 18-án[400]) „*győzelemhez szokott* méltósága és nagysága." (Derültség és bravó-kiáltás.)

Erről a lelkesedésről tanúskodott az, hogy március 19-én, ugyanaz nap, amikor Renard úr e szavakat mondotta, a Gürzenichben[191] ötezer torokból hangzott fel a pereat* a német császárra,** tanúskodott az, hogy

* — vesszen — *Szerk.*

** *V. ö. 571. old.* — *Szerk.*

néhány nappal ezután Frankfurtban elvetették a porosz örökös császárságot, tanúskodott az, hogy tegnapelőtt mindössze négy szavazatnyi koldustöbbsége volt Frankfurtban az örökös császárnak általában.

Nem, kiált fel végül Renard, aki egyébként korántsem róka [**renard**]: „ne sikerüljön és nem is fog sikerülni senkinek sem a gyógyuló sebben születő *új életet* gyilkos méreggel megölni, és a kétségtelenül" (tehát mégis!) „meglevő hasadást áthidalhatatlan szakadékká mélyíteni!"

Igen tisztelt Renard! Ám ne sikerüljön soha a rosszindulatúaknak a Te feudális kiváltságoktól duzzadó pénzeszsákodon múlt év tavaszán ejtett, most azonban Isten visszatérő kegyelme folytán „gyógyuló sebben" „születő új életet gyilkos méreggel megölni" és ezáltal a Te bevételeid és kiadásaid között „kétségtelenül meglevő hasadást áthidalhatatlan szakadékká mélyíteni"!

Jakoby úr lép a szószékre. Noha fellépése határozottabb, mint Bergé, és okfejtésében világosabb és szabatosabb nála, Jakoby úr sem tud letenni arról, hogy diplomatikusan fejezze ki magát. Az alkotmány elismerése a feliratban, úgymond, nem *helyénvaló*, mert ez nem történhet *mellékesen*, s nem időszerű, mert az alkotmány még nincs revideálva, végleg szentesítve és még nem esküdtek fel rá. Mintha az ilyen alkotmány elismerése valaha is helyénvaló és időszerű lehetne!

Ő szintén „nem akarja felújítani a régi vitát" a kiegyező-gyűlés felrobbantásáról; annak eldöntését, vajon ez mentő tett volt-e, vagy pedig egy diplomata-összeesküvés vég- és célpontja, „a pártatlan történelemre bízza". A „pártatlan történelem" regisztrálni fogja, hogy azok, akik annyira hangoskodtak, amíg többségben voltak, most, hogy kisebbségben vannak, megfenyített iskolásfiúk alázatával lépnek fel.

„Ami az alkotmánynak a nép által való elismerését illeti, ezzel szembe kell állítanom azt, hogy gyűlésünk az egyetlen törvényes, az egyetlen ilyen elismerésre illetékes szerv."

Nem, Jakoby úr, az Ön gyűlése korántsem ilyen szerv. Az Ön gyűlése semmi egyéb, mint az oktrojált ún. választási törvény alapján a hírhedt „önállósággal"[273] megválasztott elektoroknak jórészt kormánymesterkedések által létrejött szerve. Az Ön gyűlése elismerheti az alkotmányt, de ez csak az oktrojált alkotmánynak maga az oktrojált alkotmány által való elismerése lesz. A nép nemigen fogja magát zavartatni általa, a „pártatlan történelem" pedig nemsokára regisztrálhatja, hogy ezt az ún. alkotmányt, elismertetése ellenére — ha erre valaha is sor kerül — az európai forradalom legázolta, és eltűnt, nem tudni, hogyan.

Jakoby úr ezt valószínűleg éppen olyan jól tudja, mint mi; a kamara jobboldala is tudja, hogy ő ezt tudja; mire való hát mindez a jogtalajfirlefánc, főként, ha a felrobbantott gyűlés jogtalaját kétségbe akarják vonni!

Scherer úr, düsseldorf—elberfeldi ügyvéd és képviselő, szörnyen fel van háborodva a D'Ester-féle felirat-tervezettől. Úgy véli, hogy annak a küldöttségnek, amely ilyen feliratot nyújt át a királynak, szükségképpen „ott van a kíséretében a fegyveres felkelés". Akinek a kíséretében ott van a fegyveres felkelés, Scherer úr, az egészen más hangon beszél a királyokkal!

Ez a tervezet „fáklyát dob az országba"; de Scherer úr úgy véli, hogy „ez a fáklya nem fog tüzet gyújtani, hanem csak *hordozóinak lesz ártalmára*"!

Nem lehet ennél világosabban beszélni. Scherer úr azt a jóindulatú tanácsot adja a baloldalnak, hogy vonja vissza a tervezetet, mert különben egy szép napon lecsapnak rá, a mentelmi cikkely[401] ellenére. Ez nagyon emberbaráti cselekedet, Scherer úr!

Most *Waldeck* úr emelkedik szólásra. Semmit sem változott: baloldali, de nem baloldalibb, mint illik, ha valaki *posszibilis* akar maradni. Waldeck úr afölötti bosszúságának kifejezésével kezdi, hogy a jobboldal mindig az ő nyakába akarja varrni a novemberi államcsíny fölötti szerencsétlen vitát. Hiszen Waldeck úr és „pártja" „elég világosan megmondotta, hogy ezt az elvi vitát el sem kellett volna kezdeni". Véleménye szerint „a gyűlés abban egyetért" (elég baj!), „hogy mit kell tennie az alkotmánnyal" — tudniillik revideálnia. Mármost Waldeck úr megint kifejti, miért felesleges az elvi vita, és még egyszer a jobboldal jóérzésére apellál: „nem tudnák Önök ezt a kérdést a közbeeső időben *egész jól félretenni*?... Az Önök nézetét nem éri semmi veszteség; de *kíméljék mások nézeteit*!"

Íme, milyen méltó szavakkal fordul egy szétkergetett „népképviselő" ugyanahhoz a többséghez, amely örömében kezét dörzsöli, ha a sikerült szétkergetésre gondol.

„Kíméljék hát mások nézeteit!" A nagy férfiú *kíméletért* könyörög!

De akkor, ha az alkotmány-munka készen lesz, akkor, „reméli" a jövő minisztere, „akkor majd ez a gyűlés *a parlamentáris élet által valóban eljut arra a magaslatra*, amely szükséges ahhoz, hogy egy ilyen" (az alkotmány érvényére vonatkozó) „nyilatkozat *következményeit igazán felismerje*"!!

Csakugyan! Hát nem mutatkoznak-e újsütetű szószéklovagjaink, akik mögött alig hét hónapos parlamenti gyakorlat van, máris éppoly kora-

érettnek és bölcsnek, mintha 50 évig ültek volna a St. Stephen[402] padjaiban, vagy részt vettek volna az összes párizsi kamarákban az 1815-ös Introuvable-tól a február 24-i Introuvable-ig[403]!

De ami igaz, az igaz. Szószéklovagjaink rövid pályafutásuk alatt olyan sok parlamentáris önelégültséget kortyoltak, annyira megfosztották őket minden forradalmi energiától — si jamais il y en avait* —, mintha a parlamentek pátosza közepette őszültek volna meg.

Waldeck úr után a valaha mindenható von *Bodelschwingh* úr néhai Őexcellenciájának produkciója következik.

Akárcsak Manteuffel úr, éppúgy egykori felettese is konstitucionalista lett „őfelsége parancsára". Egészen mulatságos, ahogy az abszolutizmus utolsó miniszterelnöke az alkotmányos monarchiát védelmezi.

Bodelschwingh úr február előtt az akkori kormány legjobb szónokának számított. Az egyesült Landtagban[148] még ő vágta ki magát a legügyesebben. De ha mostani beszédét olvassuk, akkor az ő tulajdon érdekében megrémülünk e különös felszólalás ostobaságától és sületlenségétől. Bodelschwingh úr parancsra konstitucionalista lett; ámde ettől a szótól eltekintve, nem tudjuk, parancsra-e vagy parancs nélkül, teljesen a régi maradt. Azzal mentegetőzik, hogy „vidéki visszavonultságban" élt; de az ember igazán azt hihetné, hogy egy álló esztendőre *eltemettette* magát.

Bevallja, hogy a baloldal szerfölött ártatlan felirat-tervezete által „olyan módon kapott felvilágosítást a baloldal nézeteiről és azok terjedelméről, amelyről a kamarában való megjelenése előtt *még csak sejtelme sem volt*".

Quel bonhomme!** Amikor Bodelschwingh úr még Poroszországot kormányozta, számtalan kéme a mi pénzünkért nyilván feltűnően rosszul tájékoztatta őt, ha most azt hiheti, hogy az efféle azóta hirtelen nőtt ki a földből!

A baloldal kijelentette, hogy nem az oktrojált statárium-charta alapján, hanem az általános választójog alapján ül ott. Mit válaszol erre Bodelschwingh úr? — „Ha a kamarában való helyünket az általános választójogból származtatjuk, akkor nincs szükség mindeme formaságokra" (a választások felülvizsgálatára). „*Csak ki kell állnunk a piactérre, mondván: Válasszatok meg!* Nem tudom, hogy az Önök véleménye szerint az általános választójognak hány kis partikulája kívánandó meg ahhoz, hogy valaki igényt tarthasson a belépésre ebbe a házba. Vegyenek, amennyit akarnak, ilyen módon könnyen felhajtható elegendő szavazat; ennek a jognak az elisme-

* — ha ugyan valaha is volt — *Szerk.*

** — Micsoda együgyű ember! — *Szerk.*

résével e ház terme hamarosan úgy megtelne, hogy nekünk már nem lenne maradásunk; én legalábbis, a magam részéről, minél előbb, annál szívesebben lemondanék a helyemről."

Ha egy vesztfáliai paraszt, vagy ha von Bodelschwingh úr még miniszter korában tárta volna napvilágra ezt a mélyértelmű megállapítást az általános választójogról, akkor nem csodálkoznánk. Ebben az értelemben az idézett helynek az az érdekessége, hogy bebizonyítja, hogyan lehetett valaki porosz miniszterelnök és hogyan dirigálhatta az egész kipróbált bürokráciát anélkül, hogy a legközvetlenebb európai érdekű kérdésekről „csak sejtelme is lett volna". De hogy valaki azok után, hogy Franciaországban az általános választójog *két ízben* funkcionált, azok után, hogy az, amit a *baloldal* általános választójognak nevez, Poroszországban két ízben funkcionált, sőt magára Bodelschwingh úrra is egy helyet oktrojált a kamarában — hogy ezek után valaki még ilyen tüneményes képzelgésekbe bocsátkozhat az általános választójogról, ahhoz özönvíz előtti porosz miniszternek kellett lennie! De ne feledjük, Bodelschwingh úr el volt temetve, és csakis azért támadt fel, hogy „Őfelsége parancsára" belépjen a kamarába!

A továbbiak így hangzanak: „Bár korántsem az a véleményünk, hogy ez az alkotmány csak a revízió révén nyer érvényességet, mégis teljes mértékben **bízunk** abban, hogy a korona ... a kamarák ... *kívánságaitól*" (!) „... nem fogja megtagadni szankcióját ... abban a *tudatban*, hogy nem kell alkudoznunk és perlekednünk a kormányzattal, mintha ellenséggel állnánk szemben, ellenkezőleg, abban a meggyőződésben, hogy ama koronával állunk szemben, amely éppúgy, mint mi, *csakis a haza üdvét tartja szem előtt* ... szorosan összetartva fejedelmeinkkel jó és rossz napokban ... az istenfélelem, a törvénytisztelet, a közösségérzés alapjai stb."

Bodelschwingh úr azt hitte, hogy még az egyesült Landtagban szónokol. Most is, mint annakelőtte, *a bizalom talaján* áll. De hiszen ennek az embernek igaza van! Hiszen az, amit a baloldal általános választójognak nevez, olyan kamarát hozott létre az önállóság-paragrafusoknak, közvetett választásnak és Manteuffel-féle manővereknek segítségével, amelynek nem is kellene szégyenkeznie, ha Magas Egyesült Landtagnak szólítanák.

Schulze-Delitzsch képviselő jelentéktelen beszéde után Arnim gróf úr néhai Őexcellenciája lép fel. Arnim úr, Bodelschwingh úrral ellentétben, *nem* aludta át az elmúlt esztendőt. Tudja, mit akar.

Hogy miért akarjuk az alkotmányt most azonnal és mindenestől elismerni, az — úgymond — világos. „Vajon olyan biztos-e, *hogy a revízió*

ügye eredményre vezet? S mi lesz akkor? Mi tekintendő akkor alaptörvénynek? Tehát éppen azért, mert úgy áll az eset, hogy a három hatalomnak a revízió egyes pontjaiban való megegyezése bizonytalan, éppen *azért* fontos nekünk, hogy *a népnek ez esetben is legyen alkotmánya.*"

Világos ez? Ez már a második halk figyelmeztetés ezen az *egy* ülésen.

D'Ester képviselő még felszólal a bizottság tervezete ellen. D'Ester beszéde hasonlíthatatlanul a legjobb, amely a baloldal részéről ebben az általános vitában elhangzott. Az a merészség és elevenség, amellyel Mayen képviselője a jobboldal urait támadja, kellemes benyomást kelt e bánatos és sivár vita közepette. De D'Ester sem tud diplomatikus engedmények és parlamentáris köntörfalazás nélkül beszélni. Azt mondja például, ő is teljesen egyetért azzal, hogy a forradalmat be kell fejezni. Ha a képviselőnek parlamentáris meggondolásokból talán meg lehet bocsátani e szavakat, de sohasem lett volna szabad ilyet kiejtenie a demokrata központi bizottság[348] tagjának, annak a férfiúnak, aki nyomban ezután vitába bocsátkozott Vinckével a megfelelő „műveltségi fokról", s kerülnie kellett volna még a látszatát is, hogy ilyen badarságot képes összefecsegni. Ráadásul úgysem hiszi el neki senki.

Végezetül még *Riedel* képviselő rázendít egy győzelmi énekre afölött, hogy „*a korona a törvényhozás jogát ismét átvette*". Egy irónikus bravókiáltás figyelmezteti őt arra, hogy elszólta magát. Megijed, és hozzá teszi: „Persze, ideiglenesen!"

A harmadik halk intelem a képviselő uraknak!

A kamara rátér az egyes kérdések vitájára. Ezt eltesszük holnapra.

Die Adressdebatte in Berlin

A megírás ideje: 1849 március 25.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 30. (259.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az itáliai és a magyarországi háború[227]

Köln, március 27. Az itáliai háború[404] megkezdődött. Ezzel a Habsburg-monarchia olyan terhet vett magára, amely alatt alighanem össze fog roskadni.

Addig, amíg Magyarország nem állt nyílt háborúban az összmonarchiával, hanem csak ingadozó hadiállapotban állt a délszlávokkal, nem kellett nagy művészet hozzá Ausztriának, hogy megbirkózzon a csak félig forradalmasodott, szétforgácsolt, háromszoros fejedelmi árulás által megbénított Itáliával. S mégis mekkora erőfeszítésbe került! Előbb a pápának*, a toszkánai nagyhercegnek** vissza kellett vonniok csapataikat — közvetve vagy közvetlenül — a velencei területről, előbb Károly Albertnak meg az ő részben tehetségtelen, részben megvesztegetett hadvezéreinek közvetlen árulást kellett elkövetniök Itália ügye ellen, előbb elsősorban hol a magyarokat, hol a délszlávokat kellett köpenyegforgató politikával és látszatengedményekkel rábírni, hogy csapatokat adjanak Itáliába, mielőtt Radetzky a maga győzelmeit kivívhatta a Minciónál. Tudott dolog, hogy csak az Itáliába tömegesen átdobott délszláv határezredek tették ismét harcképessé a dezorganizált osztrák hadsereget.

Továbbá, amíg tartott a fegyverszünet Piemonttal, amíg Ausztriának pusztán az addigi létszámban kellett fenntartania itáliai hadseregét anélkül, hogy rendkívüli felerősítésre lett volna szüksége, addig 600 000 főnyi katonaságának a zömét Magyarország ellen irányíthatta, visszaszoríthatta a magyarokat az egyik állásból a másikba, sőt végül naponta előrenyomuló erősítésekkel elérhette volna a magyar haderő lehengerlését. A túlerőnek Kossuth huzamos időn keresztül éppúgy nem tudott volna ellenállni, mint Napóleon.

De az itáliai háború nagyon megváltoztatja a dolgok állását. Attól a pillanattól kezdve, amikor a fegyverszünet felmondása bizonyossá vált, Ausztriának meg kellett kettőznie Itáliába irányított csapatszállítá-

* IX. Pius. — *Szerk.*
** II. Lipót. — *Szerk.*

sait, az újonnan sorozott regrutáit meg kellett osztania Windischgrätz és Radetzky között. Ilyen módon feltehető, hogy egyikük sem kap eleget.

Míg tehát a magyaroknál és az olaszoknál csupán azon fordul meg a dolog, hogy időt nyerjenek — időt, hogy fegyvereket szerezzenek és készítsenek, időt, hogy népfelkelőkből meg nemzetőrökből harctéri szolgálatra alkalmas katonákat képezzenek ki, időt, hogy az országot forradalmasítsák —, Ausztria napról napra veszít ellenfeleihez viszonyított erejéből.

Míg Rómát, Toszkánát és még Piemontot is maga a háború egyre jobban belesodorja a forradalomba, napról napra nagyobb forradalmi energia kifejtésére kényszeríti, s míg ezek a Franciaországban gyors léptekkel közeledő válságra számíthatnak, azalatt Ausztriában a harmadik dezorganizáló elem, a *szláv ellenzék*, napról napra nagyobb tért hódít és napról napra jobban szervezkedik. Az oktrojált alkotmány[358], amely a szlávokat hálából azért, hogy megmentették Ausztriát, március mögé veti vissza, az a sok sérelem, amely bürokratikus és katonai túlkapások által a szlávokon esett — megtörtént tények, amelyeken nem lehet változtatni.

Hogy ilyen körülmények között a „Kölnische Zeitung"[24] nagyon siet befejeztetni a császáriakkal a kellemetlen magyar háborút, az érthető. Ennek megfelelően tegnap három hadoszlopban átmenesztette őket a Tiszán — s ez a hír annál inkább hitelt érdemel, mert mostanáig semmiféle hadijelentés nem erősítette meg. Ezzel szemben másfelől azt jelentik, hogy éppen ellenkezőleg, a magyar hadsereg gyorsított menetben Pest felé vonul és nyilván az ostromlott Komárom felmentésére készül. Komárom a heves ágyúzás ellenére vitézül tartja magát. Az ágyúzások alatt egyetlen lövést sem adtak le; de az osztrákoknak, amikor rohamot kíséreltek meg, egy gyilkos kartácstűztől nagy veszteségekkel vissza kellett vonulniok. Állítólag Koburg herceg lengyel ulánusezrede átállt a magyarokhoz, amikor Dembiński nyugalommal várva támadását, rázendíttetett a „Nincs még veszve Lengyelország"[405] dallamára.[406]

Ezek az összes hírek, amelyeket ma a magyar hadszíntérről közölni tudunk. A 23-i bécsi posta nem érkezett meg.

Vegyük szemügyre most az itáliai hadszínteret. Itt a piemonti hadsereg hosszú ívet alkotva áll a Ticino meg a Pó mentén. Első vonala Aronától — Novarán, Vigevanón, Vogherán át — a Piacenza melletti Castel San Giovanniig húzódik. A tartalékok néhány mérfölddel hátrább a Sesia és a Bormida mellett, Vercellinél, Trinónál és Alessandriánál állnak. A jobb-

szárny szélén, Sarzanánál a toszkána—modenai határon egy előretolt hadtest áll La Marmora parancsnoksága alatt, készen arra, hogy a Lunigiana szorosain keresztül Pármába és Modenába betörjön, balról a fősereg jobbszárnyához, jobbról a toszkánai meg a római sereghez csatlakozzon, a helyzettől függően a Pón meg az Adigén átkeljen és a velencei területen végezzen hadműveleteket.

Szemközt, a Ticino meg a Pó balpartján áll Radetzky. Hadserege tudvalevően két hadtestre oszlik, közülük az egyik Lombardiát, a másik a velencei területet tartja megszállva. Ez utóbbi tartományból nem jelentenek semmiféle csapatáthelyezést, viszont mindenfelől azt halljuk, hogy Radetzky Lombardiában egész hadseregét a Ticinónál összpontosítja. Összes csapatait kivonta Pármából, és Modenában csak néhány száz főt hagyott hátra a citadellában. Vareséből, Comóból, Valle d'Intelviből és Valtellinából a csapatok mind eltakarodtak, sőt még a vámhivatal határőrei is eltűntek.

A Radetzky rendelkezésére álló egész haderő, 50 000 fő, Magentától Paviáig a Ticino mentén, Paviától Piacenzáig a Pó mentén helyezkedik el.

Magának Radetzkynak állítólag az a vakmerő terve volt, hogy ezzel a hadsereggel azonnal átkel a Ticinón és az olaszok elkerülhetetlen megdöbbenését védelmül használva, egyenesen Torino ellen vonul. Emlékszünk még a múlt évről, hogy Radetzky nem is egyszer táplált ilyen napóleoni gerjedelmeket, és hogy már akkor megjárta velük. Ezúttal azonban az egész haditanács ellenszegült, s úgy határoztak, hogy döntő ütközet nélkül visszavonulnak az Adda, az Oglio és szükség esetén még a Chiese irányában is, hogy ott a velencei területről meg Illíriából erősítéseket vonjanak át magukhoz.

A piemontiak manővereitől és a lombardok harci igyekezetétől függ majd, hogy ez a visszavonulás veszteség nélkül megy-e, és hogy az osztrákoknak sikerül-e a piemontiakat hosszasan feltartóztatni. Az Alpok déli lejtői ugyanis, a Comasca, a Brianza, a Bergamasca, a Valtellina és a bresciai vidék, amelyeket az osztrákok most már nagyrészt elhagytak, a legnagyobb mértékben alkalmasak a nemzeti gerillaháborúkra. A síkságon koncentrált osztrákoknak a hegységet szabadon kell hagyniok. Itt a piemontiak mozgékony csapatok gyors előnyomulásával az osztrákok jobbszárnyán hamar megszervezhetnek gerillacsapatokat, amelyek a császáriak oldalát és — egyetlenegy hadtest veresége esetén — a császáriak visszavonulását veszélyeztetik, utánpótlásaikat elvágják és a felkelést a Trentoi Alpokig kiterjesztik. Elkelne itt egy Garibaldi. De eszébe sem jut, hogy még egyszer az áruló Károly Albert szolgálatába álljon.[407]

A La Marmora által támogatott toszkánai—római hadseregre vár az, hogy a Pó vonalát Piacenzától Ferraráig megszállja, minél gyorsabban átkeljen a Pó folyón, majd az Adigén, Radetzkyt elvágja az osztrák—velencei hadtesttől, és balszárnyán, illetve hátában végezzen hadműveleteket. De aligha fog elég gyorsan megérkezni ahhoz, hogy az első hadműveletekre befolyást gyakoroljon.

De mindennél döntőbb a piemontiak magatartása. A hadsereg jó és harcrakész; de ha megint eláruljják, mint tavaly, akkor vereséget kell szenvednie. A lombardok fegyvereket követelnek, hogy megverekedjenek ezekkel az elnyomókkal; de ha, mint tavaly, egy ingatag burzsoá-kormány megint megbénítja a tömegek felkelését, akkor Radetzky még egyszer bevonulhat Milánóba.

A kormány árulása és gyávasága ellen csak egyetlen eszköz van: a forradalom. S talán éppen Károly Albertnak egy újabb szószegése, a lombardiai nemességnek és burzsoáziának egy újabb hűtlensége az, ami az itáliai forradalom és ezzel együtt az itáliai függetlenségi háború véghezviteléhez kell. De akkor jaj az árulóknak!

Der Krieg in Italien und Ungarn

A megírás ideje: 1849 március 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 28. (257.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A piemontiak veresége[227]

Köln, március 30. Ramorino árulása meghozta a maga gyümölcseit. A piemonti hadsereget Novaránál *teljesen szétverték* és visszakergették az Alpok lábánál levő Borgomaneróba. Az osztrákok megszállták Novarát, Vercellit és Trinót, és a Torino felé vezető út nyitva áll előttük.

Eddig semmiféle közelebbi adattal nem rendelkezünk. De annyi bizonyos, hogy Ramorino nélkül, aki hagyta, hogy az osztrákok a különböző piemonti hadosztályok közé beékelődjenek és ezeknek egy részét elszigeteljék, e győzelem lehetetlen lett volna.

Hogy Károly Albert ugyancsak árulást követett el, az nem vonható kétségbe. De hogy csupán Ramorino közvetítésével, vagy még másként is, azt csak később fogjuk megtudni.

Ramorino ugyanaz a kalandor, aki, miután az 1830—31-es lengyel háborúban[270] több mint kétes pályát futott be, az 1834-es szavojai hadjárat[408] során ugyanazon a napon, amikor az ügy kezdett komolyra fordulni, az egész hadipénztárral eltűnt, s aki később Londonban a braunschweigi ex-hercegnek 1200 font sterlingért tervet készített Németország meghódítására.

Hogy egy ilyen spekuláns egyáltalában alkalmazást nyerhetett, ez bizonyítja, hogy Károly Albert, aki a genovai meg torinoi republikánusoktól jobban fél, mint az osztrákoktól, már kezdettől fogva az áruláson törte a fejét.

Hogy e vereség után egy forradalom kitörését és a köztársaság proklamálását várják Torinóban, az kitűnik abból, hogy Károly Albertnak legidősebb fia* javára történt lemondásával igyekeznek ennek elejét venni.

A piemontiak veresége jelentősebb, mint az összes német császárbohózatok együttvéve. Ez az egész itáliai forradalom veresége. Piemont legyőzése után Róma és Firenze kerülnek sorra.

De ha a jelek nem csalnak, akkor éppen az itáliai forradalomnak e veresége lesz a jeladás az európai forradalom kitöréséhez. A francia nép azt látja, hogy amilyen mértékben az országon belül saját ellenforradalma

* II. Viktor Emánuel. — *Szerk.*

egyre inkább igába hajtja, olyan mértékben közeledik határaihoz a külföld fegyveres ellenforradalma. Cavaignac párizsi júniusi győzelmének és diktatúrájának megfelelt Radetzky győzelmes menetelése a Mincioig; Bonaparte elnökségének, Barrot-nak és a klubtörvénynek[278] megfelel az osztrákok novarai győzelme és menetelése az Alpokig. Párizs megérett egy új forradalomra. Szavoja, amely egy éve készíti elő Piemonttól való elszakadását és Franciaországhoz való csatlakozását, s amely vonakodott részt venni a háborúban, Szavoja Franciaország karjaiba akarja majd vetni magát; Barrot meg Bonaparte kénytelenek lesznek ezt visszautasítani. Genova, meg talán Torino, ha még lesz rá idő, proklamálni fogják a köztársaságot és Franciaország segítségét kérik; Odilon Barrot pedig méltóságteljesen azt válaszolja majd nekik, hogy tudni fogja, hogyan védelmezze meg a szárd terület integritását.

De ha a kormány nem is akar tudni róla, Párizs népe tudja, hogy Franciaországnak nem szabad az osztrákokat Torinóban és Genovában megtűrnie. És Párizs népe nem fogja őket ott megtűrni. Győztes felkeléssel fog válaszolni az olaszoknak, és a francia hadsereg, az egyetlen, amely Európában február 24-e[274] óta nem állt nyílt csatatéren, csatlakozni fog a néphez.

A francia hadsereg ég a vágytól, hogy átlépje az Alpokat és megmérkőzzék az osztrákokkal. Nem szokása, hogy fellépjen egy olyan forradalommal szemben, amely új dicsőséget és új babérokat ígér neki, s amely a háború lobogója alatt a koalíció ellen fordul. A francia hadsereg nem az „Én dicső hadseregem"[217].

Az olaszok veresége keserves. A lengyeleken kívül nincs nép, amelyet túlerőben levő szomszédai ilyen gyalázatosan elnyomtak volna, nincs nép, amely ilyen gyakran és ilyen bátran megkísérelte volna lerázni az elnyomatást. És e szerencsétlen népnek mindig újra alul kell maradnia elnyomóival szemben; minden erőfeszítés, minden küzdelem kimenetele csak újabb vereség! De ha ez a vereség egy párizsi forradalommal jár és előidézi az európai háború kitörését, melynek előjelei már mindenfelé mutatkoznak; ha lökést ad egy új mozgalomnak kontinens-szerte, egy olyan mozgalomnak, melynek ezúttal más jellege lesz, mint a tavalyinak — akkor még az olaszoknak is megvan minden okuk arra, hogy szerencsét kívánjanak hozzá maguknak.

Köln, április 1. Itáliából érkező legutóbbi jelentések szerint a piemontiak novarai veresége korántsem olyan döntő jelentőségű, ahogy azt a Párizsba küldött távirati sürgöny jelentette.

A piemontiak vereséget szenvedtek, Torinótól elvágták és a hegyekbe szorították őket. Ez minden.

Ha Piemont köztársaság volna, ha a torinoi kormány forradalmi volna és volna bátorsága forradalmi eszközökhöz nyúlni — semmi nem lenne veszve. De az olasz függetlenség elvész — nem az osztrák fegyverek legyőzhetetlensége, hanem a piemonti királyság gyávasága miatt.

Minek tulajdonítható az osztrákok győzelme? Annak, hogy a piemonti hadseregben Ramorino árulása következtében két hadosztályt különválasztottak a többi háromtól, és ezt a három elszigetelt hadosztályt az osztrák túlerő megverte. E három hadosztály most a Wallisi Alpok lábához szorult vissza.

Eleve óriási hiba volt, hogy a piemontiak csupán reguláris hadsereget állítottak szembe az osztrákokkal, hogy szokásos, polgári, tisztes háborút akartak viselni ellenük. Egy olyan népnek, amely függetlenségét akarja kivívni, nem szabad a *szokásos* harci eszközökre szorítkoznia. Tömegfelkelés, forradalmi háború, gerillák mindenütt, ez az egyetlen eszköz, melynek segítségével egy kis nép egy naggyal elbánhat, melynek segítségével egy kevésbé erős hadsereg ellenállhat az erősebbnek és jobban szervezettnek.

A spanyolok bebizonyították ezt 1807—1812-ben[409], a magyarok még most is bizonyítják.

Chrzanowskit Novaránál megverték és elvágták Torinótól; Radetzky Torinótól 9 mérföldre állt. Egy *monarchiában*, amilyen Piemont, még ha alkotmányos is, a hadjárat ezzel eldőlt; békét kértek Radetzkytól. De egy köztársaságban ezzel *semmi sem dőlt el*. Ha a monarchiák nem lennének óhatatlanul olyan gyávák, hogy soha sincs bátorságuk a legvégső forradalmi eszközökhöz nyúlni, ha ez a gyávaság nem lett volna akadály, Chrzanowski veresége szerencsévé válhatott volna Itália számára.

Ha Piemont köztársaság volna, amelynek nem kell tekintettel lennie monarchikus hagyományokra, akkor nyitva állt volna előtte az út, hogy a hadjáratot egészen másként fejezze be.

Chrzanowskit visszakergették Biellába és Borgomaneróba. Ott, ahol a Svájci Alpok útját állják minden további visszavonulásnak, ahol a két-három szűk folyóvölgy a hadsereg bármiféle szétforgácsolását úgyszólván lehetetlenné teszi, ott könnyű lett volna az erőket koncentrálni és egy merész menettel Radetzky győzelmét meddővé tenni.

Ha a piemonti hadsereg vezetőinek forradalmi bátorsága lett volna, ha tudták volna, hogy Torinóban forradalmi, a végsőkre is elszánt kormány van, akkor igen egyszerű lett volna számukra a cselekvés módja.

A Lago Maggiorénál a novarai csata után 30 000—40 000 főnyi piemonti haderő állt. Ez a sereg, mely két nap alatt koncentrálható, Lombardiában teremhetett volna, ahol még 12 000 osztrák katona sincs; megszállhatta volna Milánót, Bresciát, Cremonát, megszervezhette volna az általános felkelést, a velencei területről előnyomuló egyes osztrák hadtesteket egyenként megverhette volna, ezzel levegőbe röpítve Radetzky egész hadműveleti bázisát.

Radetzkynak ahelyett, hogy Torino ellen vonulna, nyomban meg kellett volna fordulnia és visszatérnie Lombardiába, s sarkában lett volna a piemontiak tömegfelkelése, amely természetesen támogatta volna a lombardiai felkelést.

Ez a *valódi* nemzeti háború, olyan háború, amilyet a lombardok 1848 márciusában viseltek, és amellyel Radetzkyt az Oglio és a Mincio mögé kergették, — ez a háború egész Itáliát belesodorta volna a harcba és a rómaiakba meg a toszkánaiakba egészen más energiát öntött volna.

Mialatt Radetzky még a Pó és a Ticino között állt és azon gondolkodott, hogy előre vagy hátra menjen-e, a piemontiak és a lombardok egészen Velence elé vonulhattak volna, felmenthették volna Velencét, magukhoz vonhatták volna La Marmorát és a rómaiak csapatait, számtalan gerillaosztaggal nyugtalaníthatták és gyengíthették volna az osztrák tábornagyot, szétforgácsolhatták volna csapatait és végül megverhették volna őt. Lombardia csak a piemontiak bevonulására várt; sőt már fel is kelt, be sem várva ezt. Csak az osztrák citadellák tartották féken a lombard városokat. 10 000 piemonti már Lombardiában volt; ha még 20 000—30 000 odajött volna, Radetzky visszavonulása lehetetlenné válik.

De a tömegfelkelés, a nép általános hadrakelése olyan eszköz, amelynek alkalmazásától a királyság visszaretten. Olyan eszköz ez, amelyet csak a köztársaság alkalmaz — 1793 a bizonyíték rá. Olyan eszköz ez, melynek *bevetése* előfeltételezi a *forradalmi terrort*, s volt-e valaha egyeduralkodó, aki erre el tudta szánni magát?

Ami tehát az olaszok vesztét okozta, az nem a novarai meg a vigevanoi vereség, hanem az a gyávaság és mérséklet, amelyre a monarchia kényszeríti őket. A novarai vesztett csata csupán *stratégiai* hátránnyal járt: elvágták őket Torinótól, míg az osztrákok előtt nyitva állt az út oda. Ez a hátrány teljesen jelentéktelen, ha a vesztett csatát *valódi forradalmi háború* követi nyomon, ha az olasz hadsereg maradéka azonnal a nemzeti tömegfelkelés magvának nyilvánítja magát, ha a tisztes stratégiai *hadsereg*háborút olyan *népi* háborúvá változtatják, amilyet a franciák 1793-ban viseltek.

De perszel forradalmi háború, tömegfelkelés és terror — ebbe a monarchia soha nem megy bele. Előbb köt békét legmegátalkodottabb, de egyenrangú ellenségével, minthogy a néppel szövetkezzék.

Akár áruló Károly Albert, akár nem — Károly Albert *koronája*, a *monarchia* egymagában elegendő lett volna ahhoz, hogy Itália vesztét okozza.

De Károly Albert áruló. Valamennyi francia lap hírt ad az összes nagyhatalmak nagy európai ellenforradalmi összeesküvéséről, az ellenforradalomnak az európai népek végleges elnyomását célzó haditervéről. Oroszország és Anglia, Poroszország és Ausztria, Franciaország és Szardínia írták alá ezt az új Szent Szövetséget[183].

Károly Albert azt a parancsot kapta, hogy kezdjen háborút Ausztriával, veresse meg magát, s ezzel adjon alkalmat az osztrákoknak arra, hogy Piemontban, Firenzében, Rómában helyreállítsák a „nyugalmat" és mindenütt statáriális alkotmányokat oktrojáltassanak. Ennek fejében Károly Albert megkapja Pármát és Piacenzát, az oroszok pacifikálják Magyarországot; Franciaország császárséggá lesz, és ezzel Európa nyugalma helyreáll. Ez francia lapok szerint az ellenforradalom nagy terve; s ez a terv megmagyarázza Ramorino árulását és megmagyarázza az olaszok vereségét.

A monarchiát azonban újabb csapás érte Radetzky győzelmével. A novarai csata és a piemontiak ezt követő megbénulása bizonyítja, hogy egy népet végső esetekben, amikor minden erejét meg kell feszítenie, hogy megmeneküljön, semmi sem gátolja inkább, mint a monarchia. Ahhoz, hogy Itália ne pusztuljon el a monarchia miatt, mindenekelőtt a monarchiának kell elpusztulnia Itáliában.

Most végre nyíltan és világosan feltárulnak előttünk a piemonti hadjárat eseményei, beleértve az osztrákok novarai győzelmét is.

Mialatt Radetzky szándékosan terjesztette azt az álhírt, hogy csupán defenzívára fog szorítkozni és visszahúzódik az Adda felé, suttyomban összes csapatait összevonta Sant'Angelo és Pavia körül. A torinoi reakciós osztrák párt árulása révén *teljes egészében* tájékoztatva volt Chrzanowski összes terveiről és rendelkezéseiről, seregének egész pozíciójáról, ezzel szemben sikerült neki a piemontiakat saját terveit illetően teljesen megtéveszteni. Ezért állították fel a piemonti sereget a Pó mindkét partján, csupán azzal a számítással, hogy minden oldalról egyidejűleg koncentrikus mozgással fog előrenyomulni Milánó meg Lodi ellen.

Mindamellett, ha a piemonti sereg derékhada komoly ellenállást fejt ki, szó sem lehetett volna azokról a gyors sikerekről, amelyeket Radetzky most kivívott. Ha Ramorino hadteste Paviánál útját állja Radetzkynak, elég idő maradt volna arra, hogy meggátolják a Ticinón való átkelésben, amíg erősítéseket vonnak oda. Időközben a Pó jobbpartján és Aronánál álló hadosztályok is megérkezhettek volna; a Ticinóval párhuzamosan felállított piemonti sereg fedezte Torinót, és több mint elégséges volt Radetzky seregének megfutamítására. Persze ehhez számítani kellett arra, hogy Ramorino teljesíti kötelességét.

Nem teljesítette. Hagyta Radetzkyt átkelni a Ticinón, és ezzel a piemonti derékhad át volt törve, a Pó túlsó partján álló hadosztályok elszigetelődtek. Ezzel a hadjárat voltaképpen már el is dőlt.

Radetzky most egész haderejét — 60 000—70 000 embert 120 ágyúval — a Ticino meg az Agogna között állította fel, és oldalba támadta a Ticino mentén álló öt piemonti hadosztályt. Hatalmas túlerejével a hozzá legközelebb álló négyet 21-én Mortaránál, Garlascónál és Vigevanónál visszaverte, bevette Mortarát, ezzel a piemontiakat rákényszerítette, hogy visszavonuljanak Novarába, és veszélyeztette az egyetlen utat, amely számukra Torino felé még nyitva állt — a Novarától Vercellin és Chivassón át vezető utat.

Csakhogy ez az út a piemontiak számára már elveszett. Ahhoz, hogy csapataikat összevonhassák, és nevezetesen a balszárny szélén Arona körül álló Solaroli-féle hadosztályt odavonhassák, Novarát kellett hadműveleteik csomópontjává tenniök, míg különben a Sesia mögött új felállításban helyezkedhettek volna el.

Tehát mivel Torinótól úgyszólván el voltak vágva, nem maradt számukra más választás, mint vagy felvenni a harcot Novaránál, vagy átdobni csapataikat Lombardiába, megszervezni a *népháborút*, Torinót pedig a sorsára, a tartalékokra és a nemzetőrökre hagyni. Ebben az esetben Radetzky óvakodott volna a további előnyomulástól.

De ez az eset csak akkor következhetett volna be, ha magában Piemontban elő van készítve a *tömegfelkelés*, márpedig ez az eset korántsem állt fenn. A polgári nemzetőrség fel volt fegyverezve; a néptömegek azonban fegyvertelenek voltak, bármily hangosan követelték is az arzenálokban heverő fegyvereket.

A monarchia nem mert ahhoz az ellenállhatatlan erőhöz apellálni, amely Franciaországot 1793-ban megmentette.

A piemontiaknak tehát fel kellett venniök a harcot Novaránál, bármily kedvezőtlen volt is pozíciójuk, és bármily nagy volt is az ellenséges túlerő.

40 000 piemonti (tíz dandár), viszonylag gyönge tüzérséggel, állt szemben az egész osztrák haderővel, legalább 60 000 emberrel, 120 ágyúval.

A piemonti sereg a mortarai út két oldalán Novara falai alatt állt fel.

A Durando parancsnoksága alatt álló balszárny, két dandár, egy eléggé erős állásra, La Bicoccára támaszkodott.

A Bès parancsnoksága alatt álló derékhad, három dandár, egy tanyára, La Cittadellára támaszkodott.

A Perrone parancsnoksága alatt álló jobbszárny, két dandár, a Corte Nuova-i fennsíkra (Vercellibe vezető út) támaszkodott.

A két tartalék-hadtest egyike, két dandár, a genovai herceg parancsnoksága alatt a balszárnyon, a másik, egy dandár és a gárdisták, a jobbszárnyon volt felállítva a szavojai hercegnek, a mostani királynak a parancsnoksága alatt.

Az osztrákok felállítása hadijelentésük alapján kevésbé világos.

A D'Aspre parancsnoksága alatt álló második osztrák hadtest támadta meg elsőnek a piemontiak balszárnyát, miközben mögötte felvonult az Appel parancsnoksága alatt álló harmadik hadtest, valamint a tartalékhadtest és a negyedik hadtest. Az osztrákoknak sikerült arcvonalukat teljesen felfejlődtetni és a piemonti csatarend összes pontjai ellen egyidejűleg olyan túlerővel koncentrikus támadást intézni, hogy a piemontiakat szétzúzták.

A piemonti állás kulcsa La Bicocca volt; ha az osztrákok ezt hatalmukba kerítik, akkor a piemontiak derékhadát és balszárnyát bezárják a (nem megerősített) város meg a csatorna közé, és vagy szétugraszthatják, vagy fegyverletételre kényszeríthetik őket.

Ezért is irányult a fő támadás a piemontiak balszárnya ellen, amelynek fő támasza La Bicocca volt. Itt igen heves, de sokáig eredménytelen küzdelem folyt.

A derékhadat az osztrákok ugyancsak igen hevesen támadták. La Cittadella több ízben elveszett, és Bès több ízben visszafoglalta.

Amikor az osztrákok látták, hogy itt túl erős ellenállásba ütköznek, főerőiket ismét a piemontiak balszárnya ellen fordították. A két piemonti hadosztályt visszavetették La Bicoccához, s végül rohammal bevették magát La Bicoccát. A szavojai herceg a tartalékokkal az osztrákokra vetette magát; hiába. A császáriak túlereje túl nagy volt, a pozíció elveszett, s a csata ezzel eldőlt. A visszavonulás egyetlen útja, amely a piemontiaknak megmaradt, az Alpok felé, Biellába és Borgomaneróba vezető út volt.

S erről az árulással előkészített és túlerővel megnyert csatáról mondja a „Kölnische Zeitung"[24], amely oly régóta sóvárgott az osztrákok egy

győzelmére, hogy „olyan csata, amely a háborúk történetében *örök időkre ragyogni* fog" (!), „minthogy az öreg Radetzky által aratott győzelem olyan *ügyesen kombinált* hadmozdulatoknak és olyan *igazán nagymérvű vitézségnek* az eredménye, hogy *Napóleonnak, a nagy csatadémonnak napjai óta hasonló nem fordult elő*" (!!!).

Radetzky, vagy inkább vezérkari főnöke, Hess, elég jól végrehajtotta összeesküvését Ramorinóval, ezt elismerjük. Hogy Grouchy waterlooi árulása óta valóban nem fordult elő ilyen nagymérvű aljasság, mint Ramorinóé, az is igaz. Csakhogy Radetzky nem Napóleonnak, a „csatadémonnak" (!) osztályába tartozik, hanem *Wellingtonéba:* győzelmeik mindkettőjüknek eleve sokkalta több *készpénzbe* kerültek, mint vitézségbe meg ügyességbe.

A „Kölnische Zeitung" által tegnap este terjesztett többi hazugsággal, amelyek szerint a torinoi demokrata képviselők kereket oldottak, a lombardok „gyáva csőcselékként" viselkedtek stb. — nem is foglalkozunk. A legutóbbi események már megcáfolták őket. Ezek a hazugságok egyebet nem konstatálnak, mint a „Kölnische Zeitung"-nak afeletti örömét, hogy a nagy Ausztria, méghozzá árulás segítségével, eltiporta a ráadásul kicsiny Piemontot.

Die Niederlage der Piemontesen

A megírás ideje: 1849 március 30—április 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 március 31. (260.) sz., április 1. (261.) sz. (második kiadás), április 4. (263.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A francia külpolitika

Köln, április 3. A francia nemzetgyűlés március 31-i ülését[410] *Thiers* úrnak, az „ügyes kis embernek" a beszéde tette emlékezetessé, aki az 1815-ös bécsi szerződéseket[411] cinikus nyíltsággal és félreérthetetlen világossággal dicsőítette és a fennálló európai politikai állapot alapjának nyilvánította. Nem volt-e teljesen igaza a kis embernek, amikor nevetségessé tette azt az ellentmondást, hogy ezeket a szerződéseket a tényekben fenntartják, a jogi szólamban pedig megtagadják? S ez volt az óvatos életmódja mind az ideiglenes kormánynak[371], mind Cavaignacnak. Barrot külpolitikája szükségszerű következménye volt Cavaignac politikájának, ahogy Cavaignac külpolitikája szükségszerű következménye volt Lamartine politikájának. Lamartine, mint egyáltalában az ideiglenes kormány, amelynek külpolitikai szerve ő volt, azzal az ürüggyel árulta el Itáliát és Lengyelországot, hogy a francia köztársaság belső fejlődését nem szabad gátolni. A fegyvercsörgés disszonáns hang lett volna az ő frázispropagandájában. Az ideiglenes kormány, amely úgy tett, mintha a „testvériesülés" szólamával el tudná törölni a burzsoá osztály és a munkásosztály ellentétét, s képzelgésével semmivé tudná tenni az osztályharcot, ugyanezt a látszatot keltette a nemzetek ellentéte és a külháború tekintetében is. Az ideiglenes kormány égisze alatt újjászerveződtek a lengyeleknek, az olaszoknak és a magyaroknak az elnyomói a francia burzsoáziával egyidejűleg, amely június végén tettekre váltotta a Lamartine-féle testvériesülést. Cavaignac megvédte a békét kifelé, hogy nyugodtan viselhessen polgárháborút belül és ne veszélyeztesse a legyőzött vörös köztársaságnak, a munkásköztársaságnak a tisztes mérsékelt köztársaság, a burzsoá köztársaság által való megsemmisítését. Cavaignac alatt állították helyre Európában a régi Szent Szövetséget[183] éppúgy, mint Franciaországban a legitimisták[211], Fülöppártiak[375], bonapartisták és „tisztes" republikánusok közötti új Szent Szövetséget. E kettős Szent Szövetség kormánya Odilon Barrot. Külpolitikája ennek a Szent Szövetségnek a politikája. Szüksége van az ellenforradalom külföldi győzelmére, hogy magában Franciaországban betetőzze az ellenforradalmat.

A nemzetgyűlés március 31-i ülésén az ideiglenes kormány megtagadja Cavaignacot; Cavaignac joggal állítja, hogy ő az ideiglenes kormány törvényes utódja, és a maga részéről megtagadja Odilon Barrot-t, aki zavartalanul abban a tudatban kéjeleg, hogy a februári forradalom értelme — az 1815-ös bécsi szerződések. Flocon kijelenti — s Barrot ezt nem cáfolja meg —, hogy ez a kormány két nappal ezelőtt formálisan interdiktum alá helyezte Itáliát, s minden franciától, lengyeltől, olasztól, aki oda akar menni, *megtagadja* az *útlevelet*. Hát nem érdemli meg Barrot, hogy V. Henrik miniszterelnökévé legyen!

Ledru Rollin egyébként bevallja Thiers-nek adott válaszában:

„Igen, be kell vallanom, helytelenül cselekedtem; az ideiglenes kormánynak a határokra kellett volna küldenie katonáit, nem azért, hogy hódítson, hanem azért, hogy megvédje elnyomott testvéreinket, és akkor e pillanatban nem volnának többé zsarnokok Európában. De ha akkor haboztunk megkezdeni a háborút, ez a monarchia bűne volt, amely pénzeszközeinket kimerítette és arzenáljainkat kiürítette."

Die französische auswärtige Politik

A megírás ideje: 1849 április 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 4. (263.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A komédia a császári koronával][383]

Köln, április 3. Brandenburg úr tegnap közölte a második kamarával[134], mit fog tenni a király a „német kérdésben". A csábítás túlságosan nagy volt; a „Neue Preussische Zeitung"[3] „hűséges Eckartjait"[412] összes figyelmeztetéseikkel egyetemben félretolták. *A porosz király* **elfogadja** *majd a felajánlott koronát*, és eszerint a közeljövőben minden bizonnyal várható a keresztény germán királyi császári Felség ünnepélyes bevonulása a „birodalmi kormányzat" székhelyére.

De miközben Frigyes Vilmos elfogadja a császári koronát a plebejus frankfurti parlament kezéből, egyúttal enyhén belerúg ugyanebbe a parlamentbe és az Ő szuverenitásáról táplált illúziójába.

A miniszterelnök „elismeri, hogy a frankfurti gyűlés határozata *nagy lépés előre* a német egység megteremtéséhez. De tekintettel kell lennie a kormányok jogaira is. Úgy véli, hogy *a határozat csakis a fejedelmek önkéntes jóváhagyásával lesz érvényes, és csak azokra a német országokra nézve kötelező, amelyeknek fejedelmei ezt az önkéntes jóváhagyást megadják.* A porosz kormány azonban mindent latba fog vetni ennek az önkéntes egyesülésnek a létrehozása érdekében."

Nagyon ravasz! A császári korona mindig elfogadható, főként, ha az régóta hiába óhajtott életcél — v. ö. Radowitz ismert brosúrájával: Hogyan *nem* lett IV. Frigyes Vilmos német császár.[413] De a frankfurti parlament által felajánlott koronához túlságosan sok plebejus por tapad, túlságosan sok kellemetlen emlék a szuverén nép uralmának áldatlan napjairól, semmint hogy egy Isten kegyelméből való király, méghozzá egy rehabilitált király, minden teketória nélkül a fejébe nyomhatná.

Csakis ha a többi ugyancsak Isten kegyelméből megkoronázott fejedelem a jóváhagyását adta ehhez, csakis akkor fog az új korona a március-kivívta összes bűnös foltjaitól Isten kegyelméből megtisztulni és megszenteltté válni; csakis akkor fogja a 290 professzor és udvari tanácsos[74] kiválasztottja azt megragadni, mondván, mint hajdan Berlinben: „Isten kegyelméből kaptam ezt a koronát, s jaj annak, aki hozzányúl!"[414]

Hogy a német birodalmi-káosz milyen új stádiumba lép a császárkomédiával és különösen az egyes illető kormányok részéről való elismeréssel vagy el nem ismeréssel, annak megállapítását a „Kölnische Zeitung"[24] bölcsességére bízzuk.

[Die Komödie mit der Kaiserkrone]

A megírás ideje: 1849 április 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 4. (263.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Bérmunka és tőke[415]

Köln, április 4. Több oldalról szemünkre vetették, hogy nem ábrázoltuk a *gazdasági viszonyokat*, amelyek a mostani osztályharcok és nemzeti harcok anyagi alapját alkotják. Ezeket a viszonyokat tervszerűen csak ott érintettük, ahol politikai összeütközésekben közvetlenül előtolakodtak.

Mindenekelőtt arról volt szó, hogy az osztályharcot a napi eseményekben nyomon kövessük, s a meglevő és napról napra újonnan létrehozott történelmi anyagon tapasztalatilag kimutassuk, hogy a februárt és márciust[416] véghezvivő munkásosztály leigázásával egyúttal ellenfelei is vereséget szenvedtek — a burzsoá-republikánusok Franciaországban, a feudális abszolutizmus ellen küzdő polgár- és parasztosztályok az egész európai kontinensen; hogy a tisztes köztársaság győzelme Franciaországban egyúttal azoknak a nemzeteknek a veresége volt, amelyek a februári forradalomra hősies függetlenségi háborúkkal feleltek; végül, hogy Európa a forradalmi munkások legyőzésével visszaesett régi kettős rabszolgaságába, az *angol—orosz* rabszolgaságba. A párizsi júniusi harc, Bécs eleste, a berlini november* tragikomédiája, Lengyelország, Itália és Magyarország kétségbeesett erőfeszítései, Írország kiéheztetése — ezek voltak a fő mozzanatok, melyekben a burzsoázia és a munkásosztály között Európa-szerte folyó osztályharc összpontosult, amelyeken kimutattuk, hogy minden forradalmi felkelésnek, akármilyen távolállónak lássék is célja az osztályharctól, hajótörést kell szenvednie mindaddig, amíg a forradalmi munkásosztály nem győz, hogy minden társadalmi reform utópia marad mindaddig, amíg a proletárforradalom és a feudális ellenforradalom egy *világháborúban* össze nem mérik erejüket. Ábrázolásunkban, mint a valóságban, *Belgium* és *Svájc* tragikomikus karikatúraszerű zsánerképek voltak a nagy történelmi tablóban, az egyik a polgári monarchia mintaállama, a másik a polgári köztársaság mintaállama, mind a kettő olyan állam, amely azt képzeli magáról, hogy egyaránt független az osztályharctól és az európai forradalomtól.

---

* *Az 1891-es kiadásban:* a berlini 1848-as november — *Szerk.*

Most, miután olvasóink 1848-ban hatalmas politikai formákban kifejlődni látták az osztályharcot, ideje, hogy közelebbről szemügyre vegyük magukat a gazdasági viszonyokat, amelyeken* alapul a burzsoázia létezése és osztályuralma, valamint a munkások rabszolgasága.

Három nagy szakaszban tárgyaljuk majd: 1. a *bérmunka* viszonya *a tőkéhez*, a munkás rabszolgasága, a tőkés uralma, 2. *a polgári középosztályok és a paraszti rend*** *elkerülhetetlen pusztulása a mostani rendszerben*, 3. *a különböző európai nemzetek burzsoá osztályainak kereskedelmi leigázása és kizsákmányolása* a világpiac önkényura — *Anglia* — által.

Igyekezni fogunk mindezt lehetőleg egyszerűen és népszerűen ábrázolni, és nem tételezzük fel a politikai gazdaságtan legelemibb fogalmainak ismeretét sem. Azt akarjuk, hogy a munkások megértsenek bennünket. S azonfelül Németországban a legegyszerűbb gazdasági viszonyokra vonatkozóan is a legcsodálatosabb tudatlanság és fogalomzavar uralkodik mindenütt, kezdve a fennálló állapotok szabadalmazott védelmezőin és végezve a **szocialista csodadoktorokon** és a **félreismert politikai zseniken,** akikben a szétforgácsolt Németország még gazdagabb, mint uralkodókban.

Mindenekelőtt tehát az első kérdés: **Mi a munkabér? Mi határozza meg?**

Ha munkásoktól megkérdeznénk: „Mennyi a munkabére?" — az egyik azt felelné: „Munkanaponként 1 frankot*** kapok a burzsoámtól", a másik: „2 frankot kapok" stb. A különböző munkaágak szerint, amelyekhez tartoznak, különböző pénzösszegeket jelölnének meg, amelyeket egy meghatározott munkaidőért vagy° egy meghatározott munka elvégzéséért, például egy rőf vászon szövéséért vagy egy nyomtatott ív szedéséért mindenkori burzsoájuktól kapnak. A megjelölt összegek különböző volta ellenére ebben az egy pontban°° *mindannyian meg fognak egyezni*: A munkabér az a pénzösszeg, melyet a burzsoá°°° egy meghatározott munkaidőért vagy meghatározott munkateljesítményért fizet.

A burzsoá tehát+ *megveszi* munkájukat pénzért. A munkások pénzért

---

* *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* egyaránt — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban: az úgynevezett polgári rend — Szerk.*

*** 1 frank egyenlő 8 porosz ezüstgarassal. — *Marx jegyzete. — Az 1891-es kiadásban* frank *és* centime *helyett mindenütt* márka *és* fillér. — *Szerk.*

° *Az 1891-es kiadásban kimaradt:* egy meghatározott munkaidőért vagy — *Szerk.*

°° *Az 1891-es kiadásban:* ebben a pontban — *Szerk.*

°°° *Az 1891-es kiadásban:* tőkés — *Szerk.*

\+ *Az 1891-es kiadásban:* tőkés tehát úgy látszik — *Szerk.*

eladják neki munkájukat.* A burzsoá** ugyanazért a pénzösszegért***, amelyért megvette munkájukat°, például 2 frankért, 2 font cukrot vagy meghatározott mennyiségű valamilyen más árut vehetett volna. A 2 frank, amelyért 2 font cukrot vett, a 2 font cukor *ára*. A 2 frank, amelyért tizenkét órai munkát°° vett, a tizenkét órai munka ára. A munka°°° tehát áru, nem többé és nem kevésbé, mint a cukor. Az előbbit órával mérik és+ az utóbbit mérleggel.

A munkások árujukat, a munkát++ kicserélik a tőkés árujára, a pénzre, mégpedig ez a csere meghatározott arányban történik. Ennyi meg ennyi pénz ennyi meg ennyi munkáért+++. Tizenkét órai szövésért 2 frank. És nem képviseli-e ez a 2 frank mindazokat a más árukat, amelyeket 2 frankért megvehetek? A valóságban tehát a munkás árját, a munkát++, kicserélte mindenféle más× árura, mégpedig meghatározott arányban. Azáltal, hogy a tőkés 2 frankot adott neki, ennyi meg ennyi húst, ennyi meg ennyi ruhát, ennyi meg ennyi fát, világítást stb. adott neki cserébe a munkanapjáért. A 2 frank tehát azt az arányt fejezi ki, amelyben a munka°°° más árura×× kicserélődik, munkája××× *csereértékét*. Egy áru csereértékét, *pénzben* felbecsülve, nevezik éppen az *árának*. A *munkabér* tehát csak külön neve a *munka árának*□, ezen sajátságos áru árának, melynek tartálya nem más, mint emberi hús és vér.

Vegyünk egy tetszés szerinti munkást, például egy szövőt. A burzsoá** adja neki a szövőszéket és a fonalat. A szövő nekifog a munkának, és a fonalból vászon lesz. A burzsoá** birtokba veszi a vásznat és eladja például 20 frankért. Vajon a szövő munkabére *részesedés-e* a vászonban,

---

* *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* De ez csak a látszat. Amit a valóságban eladnak a tőkésnek pénzért, az munkaerejük. Ezt a munkaerőt a tőkés megveszi egy napra, egy hétre, egy hónapra stb. S miután megvette, elhasználja úgy, hogy a munkásokat a megállapodás szerinti időben dolgoztatja. — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* tőkés — *Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* összegért — *Szerk.*

° *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejüket — *Szerk.*

°° *Az 1891-es kiadásban:* a munkaerő tizenkét órai használatát — *Szerk.*

°°° *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő — *Szerk.*

+ *Az 1891-es kiadásban kimaradt:* és — *Szerk.*

++ *Az 1891-es kiadásban:* munkaerőt — *Szerk.*

+++ *Az 1891-es kiadásban:* a munkaerő ilyen meg ilyen hosszú használatáért — *Szerk.*

× *Az 1891-es kiadásban kimaradt:* más — *Szerk.*

×× *Az 1891-es kiadásban:* árukra — *Szerk.*

××× *Az 1891-es kiadásban:* munkaereje — *Szerk.*

□ *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő árának, amelyet közönségesen a *munka árának* neveznek — *Szerk.*

a 20 frankban, munkája termékében? Semmiképpen sem. Jóval azelőtt, hogy a vásznat eladták, talán jóval azelőtt, hogy megszőtték, a szövő megkapta munkabérét. A tőkés tehát ezt a bért nem abból a pénzből fizeti, melyet a vászonért be fog venni, hanem már meglevő pénzéből. Ahogy a szövőszék és a fonal nem a szövőnek a terméke — a burzsoá adja* neki ezeket —, éppúgy nem az ő termékei azok az áruk, melyeket árujáért, a munkáért** cserébe kap. Lehet, hogy a burzsoá nem is talált vevőt a vásznára. Lehet, hogy a vászon eladásából még a munkabért sem hozta ki. Lehet, hogy a szövés béréhez viszonyítva igen előnyösen adja el a vásznat. Mindehhez a szövőnek semmi köze sincsen. A tőkés meglevő vagyonának, tőkéjének egy részével pontosan úgy megveszi a szövő munkáját***, ahogy vagyonának egy másik részével megvette a nyersanyagot — a fonalat — és a munkaszerszámot — a szövőszéket. Miután ezeket bevásárolta — és e bevásárlásokhoz tartozik a vászon termeléséhez szükséges munka° is —, már csak *tulajdonában levő nyersanyagokkal és munkaszerszámokkal* termel. Az utóbbiakhoz tartozik most persze derék szövőnk is, aki a termékben vagy a termék árában éppoly kevéssé részesedik, mint a szövőszék.

A munkabér tehát nem a munkás részesedése az általa termelt áruban. A munkabér már meglevő áruknak az a része, amellyel a tőkés meghatározott mennyiségű termelő munkát°° vásárol magának.

A munka° tehát áru, melyet tulajdonosa, a bérmunkás, a tőkének elad. Miért adja el? Hogy éljen.

Ámde a munka°°° a munkás saját élettevékenysége, saját életmegnyilvánulása. És ezt az *élettevékenységet* eladja egy másik személynek, hogy a szükséges *létfenntartási eszközöket* biztosítsa magának. Élettevékenysége tehát számára csak *eszköz* arra, hogy létezhessen. Azért dolgozik, hogy éljen. A munkát nem is számítja bele az életébe, ellenkezőleg: a munka az élete áldozása. Áru, melyet továbbadott egy másik személynek. Tevékenységének terméke ezért nem is célja tevékenységének. Amit saját magának termel, az nem a selyem, melyet sző, nem az arany, melyet az aknából kibányászik, nem a palota, melyet épít. Amit saját magának termel, az a *munkabér*, és selyem, arany, palota az ő számára feloldódnak

* *Az 1891-es kiadásban:* adta — *Szerk.*
** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerőért — *Szerk.*
*** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejét — *Szerk.*
° *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő — *Szerk.*
°° *Az 1891-es kiadásban: munkaerőt — Szerk.*
°°° *Az 1891-es kiadásban:* a munkaerő működése, a munka — *Szerk.*

meghatározott mennyiségű létfenntartási eszközben, talán egy pamutzekében, egy rézpénzben meg egy pincelakásban. És a munkás, aki tizenkét órán át sző, fon, fúr, esztergál, épít, lapátol, követ tör, terhet hord stb. — vajon élete megnyilvánulásának, életnek tekinti-e ezt a tizenkét órai szövést, fonást, fúrást, esztergálást, építést, lapátolást, kőtörést? Ellenkezőleg. Az élet ott kezdődik számára, ahol ez a tevékenység megszűnik: az asztal mellett, a kocsmapultnál, az ágyban. A tizenkét órai munkának ellenben számára nem mint szövésnek, fonásnak, fúrásnak stb. van értelme, hanem mint *keresetnek*, amely az asztalhoz, a kocsmapulthoz, az ágyba juttatja. Ha a selyemhernyó azért fonna, hogy létét mint hernyó tengesse, tökéletes bérmunkás volna.

A munka* nem mindig volt *áru*. A munka nem mindig volt bérmunka, azaz *szabad* munka. A *rabszolga* éppúgy nem adja el munkáját** a rabszolgatartónak, ahogy az ökör nem adja el teljesítményét a parasztnak. A rabszolgát munkájával*** együtt egyszer s mindenkorra eladták tulajdonosának. A rabszolga áru, amely az egyik tulajdonos kezéből átmehet a másik kezébe. *Ő maga* áru, de munkája° nem az *ő* áruja. A *jobbágy* a munkájának°° csak egy részét adja el. Nem ő kap a föld tulajdonosától bért, hanem a föld tulajdonosa kap tőle adót. A jobbágy hozzátartozik a földhöz és gyümölcsözik a föld urának. A *szabad munkás* ellenben saját maga adja el magát, mégpedig részenként. Nap nap után elárverezi életének 8, 10, 12, 15 óráját a legtöbbet ígérőnek, a nyersanyagok, a munkaszerszámok és a létfenntartási eszközök tulajdonosának, azaz a tőkésnek. A munkás nem tartozik hozzá sem egy tulajdonoshoz, sem a földhöz; de mindennapi életének 8, 10, 12, 15 órája azé, aki megveszi. A munkás a tőkést, akihez elszegődik, annyiszor hagyja ott, ahányszor akarja, és a tőkés annyiszor bocsátja el őt, ahányszor jónak látja, mihelyt nem húz belőle hasznot vagy nem azt a hasznot húzza többé, amelyre számított. De a munkás, akinek egyetlen szerzési forrása a munka* eladása, nem hagyhatja ott *a vevők egész osztályát*, azaz a *tőkésosztályt* anélkül, hogy le ne mondjon létéről. *Nem ennek vagy annak a burzsoának*°°° *tulajdona, hanem a burzsoáziáé, a burzsoá osztályé*+, és emellett az ő

* *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő — *Szerk.*
** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejét — *Szerk.*
*** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejével — *Szerk.*
° *Az 1891-es kiadásban:* munkaereje — *Szerk.*
°° *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejének — *Szerk.*
°°° *Az 1891-es kiadásban:* tőkésnek — *Szerk.*
+ *Az 1891-es kiadásban:* hanem a *tőkésosztályé* — *Szerk.*

dolga, hogy túladjon magán, azaz hogy ebben a burzsoá osztályban* vevőt találjon magának.

Mielőtt most közelebbről szemügyre vesszük a tőke és bérmunka közti viszonyt, röviden ábrázolni fogjuk azokat a legáltalánosabb viszonyokat, melyek a munkabér meghatározásánál tekintetbe jönnek.

A *munkabér*, mint láttuk, egy meghatározott árunak, a munkának** az *ára*. A munkabért tehát ugyanazok a törvények határozzák meg, amelyek minden más áru árát meghatározzák.

Kérdés tehát, *mi határozza meg egy áru árát*?

Köln, április 5. Mi határozza meg egy áru *árát*?

A konkurrencia a vevők és az eladók között, a kereslet viszonya a kínálathoz, az ajánlat viszonya az igényhez***. A konkurrencia, mely egy áru árát meghatározza, *háromoldalú*.

Ugyanazt az árut különböző eladók kínálják. Aki ugyanolyan minőségű árut a legolcsóbban ad el, biztos lehet abban, hogy felülkerekedik a többi eladón és biztosítja magának a legnagyobb kelendőséget. Az eladók tehát kölcsönösen harcolnak egymással a kelendőségért, a piacért. Mindegyikük el akar adni, lehetőleg sokat akar eladni, és lehetőleg egyedül akar eladni, a többi eladó kirekesztésével. Az egyik ezért olcsóbban ad el, mint a másik. *Az eladók között* tehát *konkurrencia* folyik, amely a kínált áru árát *leszorítja*.

De *a vevők között* is *konkurrencia* folyik, amely viszont *emeli* a kínált áruk árát.

Végül *konkurrencia* folyik *a vevők és az eladók között;* amazok lehetőleg olcsón akarnak venni, ezek lehetőleg drágán akarnak eladni. Ennek a vevők és eladók közötti konkurrenciának az eredménye attól függ, hogyan aránylik a konkurrencia előbb említett két oldala egymáshoz, vagyis hogy a vevők seregében folyó konkurrencia, vagy pedig az eladók seregében folyó konkurrencia az erősebb. Az ipar két hadsereget vonultat fel egymás ellen, és mindegyikük saját soraiban saját csapataik is csatáznak egymással. Az a hadsereg arat győzelmet a szembenállón, amelynek csapatai között a legkisebb a verekedés.

Tegyük fel, hogy 100 bála gyapot van a piacon és ugyanakkor 1000 bála gyapotra van vevő. Ebben az esetben tehát a kereslet tízszer akkora,

* *Az 1891-es kiadásban:* tőkésosztályban — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerőnek — *Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* az igény viszonya az ajánlathoz — *Szerk.*

mint a kínálat. A vevők közötti konkurrencia tehát igen erős lesz; mindegyikük meg akar kaparintani egy bálát, de lehetőleg mind a 100-at. Ez a példa nem önkényes feltételezés. A kereskedelem történetében megértük a rossz gyapottermések időszakait, amikor néhány egymással szövetkezett tőkés nem 100 bálát, hanem a föld egész gyapotkészletét megkísérelte összevásárolni. Az adott esetben tehát az egyik vevő úgy igyekszik majd a másikat a nyeregből kivetni, hogy viszonylag magasabb árat kínál a bála gyapotért. A gyapoteladók, akik látják, hogy az ellenséges had csapatai a leghevesebb harcban vannak egymással, és hogy mind a 100 bálájuk eladása teljesen biztosítva van, óvakodnak majd attól, hogy hajba kapjanak, nehogy a gyapot árát leszorítsák olyan pillanatban, amikor ellenfeleik versenyeznek egymás közt, hogy ezt az árat felsrófolják. Az eladók hadában tehát hirtelen béke honol. *Egy* emberként állnak szemben a vevőkkel, bölcs nyugalommal keresztbefonják karjukat, és követeléseik határtalanok volnának, ha még a legtolakodóbb, legnagyobb vásárlókedvű vevők ajánlatainak is nem volnának igen megszabott határai.

Ha tehát egy áru kínálata kisebb, mint a kereslet, akkor csak csekély vagy éppenséggel semmi konkurrencia sem folyik az eladók között. Amilyen arányban ez a konkurrencia csökken, olyan arányban nő a vevők közötti konkurrencia. Eredmény: az áruk árának többé vagy kevésbé jelentékeny emelkedése.

Tudvalevő, hogy gyakoribb a fordított eset, fordított eredménnyel: a kínálat jelentékeny többlete a kereslettel szemben; elkeseredett konkurrencia az eladók között; hiány vevőkben; az áru elkótyavetyélése potom áron.

De mit jelent az árak emelkedése, esése, mit jelent magas ár, alacsony ár? Egy homokszem magas, ha mikroszkópon át vesszük szemügyre, és egy torony alacsony, ha egy heggyel hasonlítjuk össze. És ha az árat a kereslet és a kínálat viszonya határozza meg, mi határozza meg a kereslet és a kínálat viszonyát?

Forduljunk akármelyik polgárhoz. Pillanatnyi töprengés nélkül új Nagy Sándorként ketté fogja vágni ezt a metafizikai csomót az egyszeregy segélyével. Ha az áru előállítása, melyet eladok, 100 frankomba került — mondja majd —, és ha ennek az árunak az eladásából 110 frankot veszek be — persze egy év leforgása alatt —, akkor ez polgári, tisztes, mérsékelt nyereség. De ha a cserében 120, 130 frankot kapok, akkor ez magas nyereség; ha pedig 200 frankot vennék be, akkor ez rendkívüli, óriási nyereség lenne. Mi tehát a polgár számára a nyereség mértéke? Árujának *termelési költségei*. Ha ezért az áruért cserébe más áruk olyan mennyiségét kapja, amelynek az előállítása kevesebbe került, akkor

vesztett. Ha árujáért cserébe más áruk olyan mennyiségét kapja, amelynek az előállítása többe került, akkor nyert. S a nyereség esését vagy emelkedését aszerint számítja, hány fokkal áll árujának csereértéke a null fok — a *termelési költségek* — alatt vagy fölött.

Láttuk tehát, hogy a kereslet és kínálat változó viszonya az áraknak hol emelkedését, hol esését, hol magas, hol alacsony árakat idéz elő.

Ha egy áru ára hiányos kínálat vagy aránytalanul növekvő kereslet következtében jelentékenyen emelkedik, akkor szükségképpen valamely másik áru ára arányosan esett; mert hiszen egy áru ára csak pénzbeli kifejezése annak az aránynak, melyben más árukat adnak érte cserébe. Ha például egy rőf selyem ára 5 frankról 6 frankra emelkedik, akkor az ezüst ára a selyemhez viszonyítva esett, és éppígy esett a selyemhez viszonyítva az ára minden más árunak, amely megmaradt a régi árán. Nagyobb mennyiséget kell belőlük cserébe adnunk, hogy ugyanazt a selyemmennyiséget kapjuk.

Mi lesz a következménye egy áru áremelkedésének? Egy tömeg tőke ráveti magát a virágzó iparágra, és a tőkéknek ez a bevándorlása az előnyben levő ipar területére addig tart majd, amíg ez az ipar a szokásos nyereséget nem hozza, vagy inkább, amíg termékeinek ára túltermelés következtében a termelési költségek alá nem süllyed.

Megfordítva. Ha egy áru ára az áru termelési költségei alá esik, akkor a tőkék ennek az árunak a termelésétől visszavonulnak. Azt az esetet kivéve, amikor egy iparág már nem korszerű, tehát el kell pusztulnia, az ilyen áru termelése, azaz kínálata a tőkék e menekülése folytán addig fog csökkenni, amíg meg nem felel a keresletnek, tehát az ára megint termelési költségeinek szintjére nem emelkedik, vagy inkább amíg a kínálat a kereslet alá nem esik, azaz amíg az áru ára megint termelési költségei fölé nem emelkedik, mert *egy áru piaci ára mindig a termelési költségei felett vagy alatt áll.*

Látjuk, hogy a tőkék folyton ki- és bevándorolnak az egyik ipar területéről a másikéra. A magas ár túl nagy bevándorlást és az alacsony ár túl nagy kivándorlást idéz elő.

Más szempontból kimutathatnók, hogy nemcsak a kínálatot, hanem a keresletet is a termelési költségek határozzák meg. De ez túl messze vinne bennünket tárgyunktól.

Az imént láttuk, hogy a kínálat és kereslet ingadozásai egy áru árát mindig újra visszaviszik a termelési költségek színvonalára. *Igaz, hogy egy áru valóságos ára mindig a termelési költségek felett vagy alatt áll; de az emelkedés és esés kölcsönösen kiegészítik egymást*, úgyhogy egy meg-

határozott időtartamon belül, az ipar apályát és dagályát összevetve, az árukat termelési költségeiknek megfelelően cserélik ki, árukat tehát termelési költségeik határozzák meg.

Azt, hogy az árakat a termelési költségek határozzák meg, nem abban az értelemben kell felfognunk, ahogy a közgazdászok felfogják. A közgazdászok azt mondják, hogy az áruk *átlagos ára* egyenlő a termelési költségekkel; ez szerintük a *törvény*. Az anarchikus mozgást, amelyben az emelkedést az esés, az esést pedig az emelkedés kiegyenlíti, véletlennek tekintik. Ugyanilyen joggal lehetne, ahogy ezt más közgazdászok meg is tették, az ingadozásokat tekinteni a törvénynek* és a termelési költségek által való meghatározást véletlennek. De csak ezek az ingadozások, amelyek közelebbről szemügyre véve a legborzasztóbb pusztításokkal járnak, és földrengésekhez hasonlóan alapjaiban rengetik meg a polgári társadalmat, csak ezek az ingadozások határozzák meg lefolyásukban az árat a termelési költségek által. Ennek a rendetlenségnek az összmozgása a rendje. Ennek az ipari anarchiának a folyamatában, ebben a körmozgásban a konkurrencia úgyszólván egyik kilengést a másikkal egyenlíti ki.

Látjuk tehát: az áru árát termelési költségei olymódon határozzák meg, hogy azokat az időszakokat, amikor ennek az árunak az ára a termelési költségek fölé emelkedik, kiegyenlítik azok az időszakok, amikor az ár a termelési költségek alá süllyed, és megfordítva. Ez persze nem az egyes adott ipari termékre érvényes, hanem csak az egész iparágra. Nem érvényes tehát az egyes ipari vállalkozóra sem, hanem csak az ipari vállalkozók egész osztályára.

Az árnak a termelési költségek általi meghatározása egyenlő az árnak azon munkaidő általi meghatározásával, amely egy áru előállításához szükséges; mert a termelési költségek állnak: 1. nyersanyagokból és szerszámokból**, azaz ipari termékekből, amelyeknek az előállítása egy bizonyos mennyiségű munkanapba került, amelyek tehát meghatározott*** mennyiségű munkaidőt képviselnek; és 2. közvetlen munkából, melynek mértéke éppen az idő.

Ugyanazok az általános törvények mármost, amelyek az áruk árát általában szabályozzák, szabályozzák természetesen *a munkabért, a munka árát is.*

---

* *Az 1891-es kiadásban:* tekinteni törvénynek — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* szerszámok kopásából — *Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* bizonyos — *Szerk.*

A munka bére hol emelkedik, hol esik, a kereslet és kínálat viszonya szerint, a munka* vevői — a tőkések — és a munka* eladói — a munkások — közötti konkurrencia alakulása szerint. Az áruk áringadozásainak általában megfelelnek a munkabér ingadozásai. *De ezeken az ingadozásokon belül a munka árát a termelési költségek határozzák meg, az a munkaidő, amely ennek az árunak, a munkának** az előállításához szükséges. Melyek mármost magának*** a munkának** a termelési költségei? Azok a költségek, amelyek szükségesek a munkásnak mint munkásnak fenntartásához és munkássá való kiképzéséhez.*

Minél kevesebb kiképzési időt követel meg ezért egy munka, annál kisebbek a munkás termelési költségei, annál alacsonyabb munkája ára, munkabére. Olyan iparágakban, amelyekben szinte semmi tanulási idő nem szükséges és a munkás puszta testi létezése elegendő, a munkás előállításához szükséges termelési költségek szinte csak azokra az árukra korlátozódnak, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a munkás° életben maradjon. *Munkája árát* ezért *a szükséges létfenntartási eszközök ára* határozza meg.

De még egy másik szempontot figyelembe kell vennünk.

A gyáros, amikor termelési költségeit és ezeknek megfelelően a termékek árát kiszámítja, számításba veszi a munkaszerszámok elhasználódását is. Ha például egy gépe 1000 frankba kerül és ez a gép tíz év alatt használódik el, akkor évenként 100 frankot hozzácsap az áru árához, hogy tíz év után az elhasznált gépet újjal pótolhassa. Ugyanígy be kell számítanunk az egyszerű munka* termelési költségeibe a szaporodás költségeit is, amelyek lehetővé teszik a munkásfaj számára, hogy sokasodjon és az elhasznált munkásokat újakkal pótolja. A munkás kopását tehát ugyanúgy számításba veszik, mint a gép kopását.

Az egyszerű munka* termelési költségei tehát *a munkás létfenntartási és szaporodási költségeire rúgnak.* Ezeknek a létfenntartási és szaporodási költségeknek az ára alkotja a munkabért. Az így meghatározott munkabért *a munkabér minimumának* nevezik. A munkabérnek ez a minimuma, akárcsak egyáltalában az áruk árának a termelési költségek általi meghatározása, nem az *egyes egyénre* érvényes, hanem a *nemre.* Egyes munkások, munkások milliói nem kapnak eleget ahhoz, hogy megélhessenek és szaporodhassanak;

---

* *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban: munkaerőnek — Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban kimaradt: magának — Szerk.*

° *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* munkaképesen — *Szerk.*

de *az egész munkásosztály munkabére* az ingadozásokon belül erre a minimumra egyenlítődik ki.

Most, miután megegyeztünk a legáltalánosabb törvényekre vonatkozóan, amelyek a munkabért, mint minden más áru árát szabályozzák, sajátosabban szemügyre vehetjük tárgyunkat.

Köln, április 6. A tőke nyersanyagokból, munkaszerszámokból és mindenféle létfenntartási eszközökből áll, melyeket új nyersanyagok, új munkaszerszámok és új létfenntartási eszközök létrehozására fordítanak. Mindezen alkotórészek a munka teremtményei, a munka termékei, *felhalmozott munka*. Felhalmozott munka, amely eszközül szolgál új termeléshez, az tőke.

Ezt mondják a közgazdászok.

Mi egy néger rabszolga? Fekete fajú ember. Az egyik magyarázat annyit ér, mint a másik.

A néger — néger. Csak meghatározott viszonyok között lesz *rabszolgává*. Egy gyapotfonó gép — gép, amellyel gyapotot fonnak. Csak meghatározott viszonyok között lesz *tőkévé*. Ha ezekből a viszonyokból kiszakítjuk, éppoly kevéssé tőke, ahogy az *arany* önmagában véve nem *pénz*, vagy a cukor nem a cukor *ára*.

A termelésben az emberek nemcsak a természettel kerülnek kapcsolatba*. Csak azáltal termelnek, hogy meghatározott módon együttműködnek és tevékenységeiket kicserélik egymással. Hogy termelhessenek, meghatározott kapcsolatokba és viszonyokba lépnek egymással, és a természettel való kapcsolatuk**, termelésük csak e társadalmi kapcsolatok és viszonyok keretében megy végbe.

A termelési eszközök jellege szerint természetesen ezek a társadalmi viszonyok, melyekbe a termelők egymással lépnek, a feltételek, melyek között tevékenységeiket kicserélik és a termelés összaktusában részt vesznek, különbözőek lesznek. Egy új hadiszerszámnak, a lőfegyvernek a feltalálásával szükségképpen megváltozott a hadsereg egész belső szervezete, megváltoztak azok az arányok, amelyekben egyének hadsereget alkothatnak és hadseregként működhetnek, megváltozott a különböző hadseregek egymáshoz való aránya is.

A társadalmi viszonyok, melyek között az egyének termelnek, *a tár-*

* *Az 1891-es kiadásban:* nemcsak a természetre hatnak, hanem egymásra is — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* ráhatásuk a természetre — *Szerk.*

sadalmi termelési viszonyok tehát változnak, átalakulnak az anyagi termelési eszközöknek, a termelőerőknek változásával és fejlődésével. A termelési viszonyok összességükben alkotják azt, amit társadalmi viszonyoknak, társadalomnak nevezünk, mégpedig *meghatározott, történelmi fejlődési fokon* álló társadalmat, sajátságos, megkülönböztető jellegű társadalmat alkotnak. Az antik társadalom, a feudális társadalom, a polgári társadalom a termelési viszonyok ilyen összességei, s mindegyikük egyúttal külön fejlődési fokot jelöl az emberiség történetében.

A *tőke* is társadalmi termelési viszony. A tőke *polgári termelési viszony*, a polgári társadalom termelési viszonya. Vajon azokat a létfenntartási eszközöket, munkaszerszámokat, nyersanyagokat, amelyekből a tőke áll, nem adott társadalmi feltételek között, meghatározott társadalmi viszonyok közepette hozták-e létre és halmozták-e fel? Nem adott társadalmi feltételek között, meghatározott társadalmi viszonyokban használják-e fel őket új termelésre? És nem éppen ez a meghatározott társadalmi jelleg teszi-e az új termelésre szolgáló termékeket *tőkévé*?

A tőke nemcsak létfenntartási eszközökből, munkaszerszámokból és nyersanyagokból, nemcsak anyagi termékekből áll; éppúgy áll *csereértékekből*. Minden termék, amelyből áll, *áru*. A tőke tehát nemcsak anyagi termékek összege, hanem áruk, csereértékek, *társadalmi nagyságok* összege.

A tőke ugyanaz marad, ha gyapjú helyébe gyapotot, gabona helyébe rizst, vasutak helyébe gőzhajókat teszünk, feltéve csupán, hogy a gyapotnak, a rizsnek, a gőzhajóknak — a tőke testének — ugyanaz a csereértéke, ugyanaz az ára, mint a gyapjúnak, a gabonának, a vasutaknak, amelyekben előzőleg megtestesült. A tőke teste folyton átalakulhat, anélkül, hogy a tőkén a legkisebb változás esnék.

De ha minden tőke áruknak, azaz csereértékeknek az összege, azért még az áruknak, a csereértékeknek nem minden összege tőke.

A csereértékek minden összege csereérték. Minden egyes csereérték csereértékek összege. Például egy ház, amely 1000 frankot ér, 1000 frank csereérték. Egy darab papír, amely egy centime-ot ér, $^{100}/_{100}$ centime csereértékeknek az összege. Olyan termékek, amelyek más termékekre kicserélhetők, *áruk*. Az a meghatározott arány, melyben kicserélhetők, a termékek *csereértéke*, vagy pénzben kifejezve: az *ára*. E termékek tömege azon a rendeltetésükön, hogy *áruk* legyenek, illetve *csereértéket* képviseljenek, illetve meghatározott *áruk* legyen, mit sem változtathat. Akár nagy egy fa, akár kicsi, fa marad. Akár latban, akár mázsában cseréljük ki a vasat más termékekre, megváltozik-e ezzel jellege, hogy áru, csereérték?

Tömege szerint az árunak nagyobb vagy kisebb az értéke, magasabb vagy alacsonyabb az ára.

Hogyan lesz mármost áruk, csereértékek egy összege tőkévé?

Úgy, hogy mint önálló társadalmi hatalom, azaz mint *a társadalom egy részének* a hatalma *a közvetlen, eleven munkával** való csere útján fenntartja magát és gyarapodik. Egy olyan osztály létezése, melynek semmije sincs, csak munkaképessége, a tőke szükségszerű előfeltétele.

Csak a felhalmozott, múltbeli, tárgyiasult munkának a közvetlen, eleven munka feletti uralma teszi a felhalmozott munkát tőkévé.

A tőke nem abban áll, hogy felhalmozott munka az eleven munkának eszközül szolgál új termelésre. Abban áll, hogy az eleven munka a felhalmozott munkának eszközül szolgál csereértéke fenntartására és gyarapítására.

Mi megy végbe a tőke és bérmunka** közötti cserében?

A munkás a munkájáért*** cserébe létfenntartási eszközöket kap, de a tőkés a létfenntartási eszközeiért cserébe munkát kap, a munkás termelő tevékenységét, azt a teremtő erőt, amellyel a munkás nemcsak pótolja azt, amit elfogyaszt, hanem a felhalmozott munkának nagyobb értéket ad, mint amennyivel azelőtt bírt. A munkás a meglevő létfenntartási eszközök egy részét kapja a tőkéstől. Mire szolgálnak neki ezek a létfenntartási eszközök? A közvetlen fogyasztásra. De mihelyt létfenntartási eszközöket elfogyasztok, ezek visszavonhatatlanul elvesznek számomra, hacsak azt az időt, amely alatt ezek az eszközök életben tartanak, fel nem használom arra, hogy új létfenntartási eszközöket termeljek, hogy az elfogyasztás ideje alatt munkámmal új értékeket teremtsek a fogyasztásban elpusztuló értékek helyébe. De éppen ezt az újratermelő nemes erőt a munkás átengedi a tőkének cserébe a kapott létfenntartási eszközökért. Önmaga számára tehát ez veszendőbe ment.

Vegyünk egy példát: Egy bérlő a napszámosának naponként 5 ezüstgarast fizet. Az 5 ezüstgarasért a napszámos egész nap a bérlő földjén dolgozik és ilymódon 10 ezüstgarasnyi bevételt biztosít számára. A bérlő nemcsak azon értékek pótlását kapja meg, amelyeket a napszámosnak át kell engednie; megkétszerezi az értékeket. Az 5 ezüstgarast tehát, melyet a napszámosnak adott, termékeny, termelő módon használta fel,

---

* *Az 1891-es kiadásban: munkaerővel — Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* tőkés és bérmunkás *— Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejéért *— Szerk.*

fogyasztotta el. Az 5 ezüstgarasért a napszámosnak éppen a munkáját és erejét vette meg, amely kétszer akkora értékű mezőgazdasági terméket hoz létre, és 5 ezüstgarasból 10 ezüstgarast csinál. A napszámos ellenben termelőereje helyébe, melynek hatásait átengedte éppen a bérlőnek, 5 ezüstgarast kap, melyet kicserél létfenntartási eszközökre, s ezeket a létfenntartási eszközöket gyorsabban vagy lassabban elfogyasztja. Az 5 ezüstgaras tehát kétféle módon került elfogyasztásra: *újratermelő* módon a tőke számára, mert munkaerőre cserélték ki, amely 10 ezüstgarast hozott létre; *nem-termelő* módon a munkás számára, mert létfenntartási eszközökre cserélődött, amelyek mindörökre eltűntek, és amelyek értékét csak úgy kaphatja meg újra, ha ugyanazt a cserét a bérlővel megismétli. *A tőke tehát előfeltételezi a bérmunkát, a bérmunka előfeltételezi a tőkét. Kölcsönösen feltételezik egymást; kölcsönösen létrehozzák egymást.*

Vajon a munkás a pamutgyárban csak pamutszöveteket termel? Nem, tőkét termel. Értékeket termel, melyek újból arra szolgálnak, hogy munkája felett parancsnokoljanak, azért hogy* segítségével új értékeket teremtsenek.

A tőke csak úgy gyarapodhat, hogy munkára** cserélődik ki, hogy bérmunkát hoz létre. A bérmunka*** csak úgy cserélődhet ki tőkére, hogy gyarapítja a tőkét, hogy erősíti azt a hatalmat, amelynek rabszolgája. *A tőke gyarapodása tehát a proletariátusnak, azaz a munkásosztályoknak° a gyarapodása.*

A tőkésnek és a munkásnak tehát *ugyanaz* az érdeke, állítják a burzsoák és közgazdászaik. És valóban! A munkás tönkremegy, ha a tőke nem foglalkoztatja. A tőke tönkremegy, ha nem zsákmányolja ki a munkát°°, és hogy kizsákmányolhassa, meg kell vennie. Minél gyorsabban gyarapodik a termelésre szánt tőke, a termelő tőke, minél virágzóbb tehát az ipar, minél inkább gazdagodik a burzsoázia, minél jobb az üzletmenet, annál több munkásra van szüksége a tőkésnek, annál drágábban adja el magát a munkás.

A munkás tűrhető helyzetének elengedhetetlen feltétele tehát *a termelő tőke lehetőleg gyors növekedése.*

---

* *Az 1891-es kiadásban:* azért hogy *helyett:* és — *Szerk.*
** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerőre — *Szerk.*
*** *Az 1891-es kiadásban:* bérmunkás munkaereje — *Szerk.*
° *Az 1891-es kiadásban:* munkásosztálynak — *Szerk.*
°° *Az 1891-es kiadásban:* munkaerőt — *Szerk.*

De mi a termelő tőke növekedése? A felhalmozott munka hatalmának növekedése az eleven munka felett. A burzsoázia uralmának növekedése a dolgozó osztály felett. Ha a bérmunka megtermeli a rajta uralkodó idegen gazdagságot, a vele szemben ellenséges hatalmat, a tőkét, akkor a tőkétől visszaáramlanak hozzá foglalkoztatási, azaz létfenntartási eszközei, azzal a feltétellel, hogy újból részévé teszi magát a tőkének, emelővé, amely újból beleveti a tőkét a növekedés gyorsuló mozgásába.

Hogy a tőke érdekei és a munka érdekei ugyanazok, ez csak ennyit jelent: a tőke és a bérmunka egy és ugyanazon viszonynak két oldala. Az egyik feltételezi a másikat, ahogy az uzsorás és a tékozló kölcsönösen feltételezik egymást.*

Amíg a bérmunkás bérmunkás, sorsa a tőkétől függ. Ez a munkás és a tőkés hírhedt érdekközössége.

Köln, április 7. Ha a tőke nő, akkor nő a bérmunka tömege, nő a bérmunkások száma, egyszóval: a tőke uralma az egyének nagyobb tömegére terjed ki. És tegyük fel a legkedvezőbb esetet: ha a termelő tőke nő, nő a munka iránti kereslet. Emelkedik tehát a munka ára, a munkabér.

Egy ház lehet nagy vagy kicsi, amíg a környező házak szintén kicsik, kielégít minden társadalmi igényt, mely egy lakással szemben támasztható. De ha a kis ház mellett palota emelkedik, a kis ház kunyhóvá zsugorodik. A kis ház most azt bizonyítja, hogy birtokosa semmiféle, vagy csak igen csekély igényeket támaszthat; és akármilyen magasra nő is háza a civilizáció folyamán, ha a szomszédos palota ugyanolyan vagy még nagyobb mértékben nő, a viszonylag kis ház lakója mind kényelmetlenebbül, kielégületlenebbül, nyomottabban érzi magát négy fala között.

A munkabér észrevehető emelkedése előfeltételezi a termelő tőke gyors növekedését. A termelő tőke gyors növekedése a gazdagság, a fényűzés, a társadalmi szükségletek és a társadalmi élvezetek éppoly gyors növekedését idézi elő. Tehát jóllehet a munkás élvezetei fokozódtak, csökkent az élvezetek nyújtotta társadalmi kielégülés a tőkés meggyarapodott, a munkás számára elérhetetlen élvezeteihez viszonyítva, egyáltalában a társadalom fejlődésének állásához viszonyítva. Szükségleteink és élvezeteink a társadalomból fakadnak; ezért a társadalmon mérjük őket, nem kielégítésük tárgyain. Mivel társadalmi természetűek, viszonylagos természetűek.

* *Az 1891-es kiadásban: munkások — Szerk.*

Egyáltalában a munkabért nemcsak az áruk tömege határozza meg, amelyet érte cserébe kaphatok. A munkabér különböző vonatkozásokat tartalmaz.

Amit a munkások munkájukért* közvetlenül kapnak, az egy meghatározott pénzösszeg. Vajon csak ez a pénz-ár határozza meg a munkabért?

A XVI. században az Európában forgalomban levő arany és ezüst Amerika** felfedezése következtében megszaporodott. Az arany és az ezüst értéke ezért a többi áruhoz viszonyítva esett. A munkások munkájukért* ugyanolyan tömegű vert ezüstöt kaptak, mint azelőtt. Munkájuk pénz-ára ugyanaz maradt, és munkabérük mégis esett, mert ugyanolyan mennyiségű ezüstért cserébe kisebb mennyiségű egyéb árut kaptak. Ez egyike volt azoknak a körülményeknek, melyek a XVI. században a tőke növekedését, a burzsoázia felemelkedését előmozdították.

Vegyünk egy másik esetet. 1847 telén rossz termés következtében a legnélkülözhetetlenebb létfenntartási eszközök: a gabona, hús, vaj, sajt stb. ára jelentékenyen emelkedett. Tegyük fel, hogy a munkások továbbra is ugyanazt a pénzösszeget kapták munkájukért*. Vajon nem esett-e a munkabérük? Persze hogy esett. Ugyanazért a pénzért kevesebb kenyeret, húst stb. kaptak cserébe. Munkabérük esett, nem azért, mert az ezüst értéke csökkent, hanem azért, mert a létfenntartási eszközök értéke növekedett.

Tegyük fel végül, hogy a munka pénz-ára ugyanaz marad, míg valamennyi mezőgazdasági és ipari áru ára új gépek alkalmazása, kedvező időjárás stb. következtében esik. Ugyanazért a pénzért a munkások most többet vásárolhatnak mindenféle áruból. Munkabérük tehát emelkedett, éppen azért, mert annak pénzértéke nem változott.

A munka pénz-ára, a névleges munkabér, nem esik tehát egybe a reális munkabérrel, azaz az áruknak azzal a mennyiségével, melyet a munkabérért cserébe valóban adnak. Amikor tehát a munkabér emelkedéséről vagy eséséről beszélünk, akkor nemcsak a munka pénz-árát, a névleges munkabért kell szem előtt tartanunk.

De sem a névleges munkabér, vagyis az a pénzösszeg, amelyért a munkás a tőkésnek eladja magát, sem a reális munkabér, vagyis az áruösszeg, melyet a munkás ezért a pénzért vásárolhat, nem merítik ki a munkabérben foglalt vonatkozásokat.

---

* *Az 1891-es kiadásban:* munkaerejükért — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* a gazdagabb és könnyebben megmunkálható amerikai bányák — *Szerk.*

A munkabért még meghatározza mindenekelőtt a tőkés nyereségéhez, profitjához való aránya — ez viszonylagos, relatív munkabér.

A reális munkabér a munka árát a többi áru árához viszonyítva fejezi ki, a relatív munkabér ellenben a közvetlen munka árát a felhalmozott munka árához viszonyítva, a bérmunka és a tőke viszonylagos értékét, a tőkések és a munkások kölcsönös értékét.*

A reális munkabér ugyanaz maradhat, sőt emelkedhet is, és a relatív munkabér mindamellett eshet. Tegyük fel például, hogy minden létfenntartási eszköz ára $^2/_3$-dal süllyedt, míg a napibér csak $^1/_3$-dal süllyed, tehát például 3 frankról 2 frankra. Bár a munkás ezzel a 2 frankkal nagyobb mennyiségű áru felett rendelkezik, mint korábban 3 frankkal, munkabére a tőkés nyereségéhez viszonyítva mégis csökkent. A tőkés (például a gyáros) profitja 1 frankkal gyarapodott, azaz a tőkés által a munkásnak fizetett kisebb mennyiségű csereértékért a munkásnak nagyobb mennyiségű csereértéket kell termelnie, mint korábban. A tőke értéke** a munka értékéhez*** viszonyítva emelkedett. A társadalmi gazdagság elosztása tőke és munka között még egyenlőtlenebb lett. A tőkés ugyanazzal a tőkével nagyobb mennyiségű munka felett parancsnokol. A tőkésosztály hatalma a munkásosztály felett nőtt, a munkás társadalmi helyzete rosszabbodott, egy fokkal mélyebben a tőkések° alá szorult le.

---

* *Az 1891-es kiadás e bekezdés helyén a következő két bekezdést közli:*

A reális munkabér a munka árát a többi áru árához viszonyítva fejezi ki, a relatív munkabér ellenben a közvetlen munka részesedését az általa újonnan létrehozott értékben, ahhoz a részesedéshez viszonyítva, mely a felhalmozott munkának, a tőkének jut.

Fentebb, a [389.] oldalon ezt mondottuk: „A munkabér nem a munkás részesedése az általa termelt áruban. A munkabér már meglevő áruknak az a része, amellyel a tőkés meghatározott mennyiségű termelő munkaerőt vásárol magának." De ezt a munkabért a tőkésnek megint pótolnia kell abból az árból, amelyen a munkás által létrehozott terméket eladja; pótolnia kell akképpen, hogy ráfordított termelési költségein felül rendszerint még többlet, profit is maradjon. A munkás által létrehozott áru eladási ára a tőkés szempontjából három részre oszlik: *először* az általa előlegezett nyersanyagok árának pótlására, valamint az ugyancsak általa előlegezett szerszámok, gépek és más munkaeszközök kopásának pótlására, *másodszor* az általa előlegezett munkabér pótlására és *harmadszor* az ezek feletti többletre, a tőkés profitjára. Míg az első rész csak *korábban meglevő értékeket* pótol, világos, hogy mind a munkabér pótlása, mind a tőkés többletprofitja nagyjában és egészében *a munkás munkája által teremtett* és a nyersanyagokhoz hozzátett *új értékből* kerül ki. És *ebben az értelemben* mind a munkabért, mind a profitot, hogy összehasonlítsuk őket egymással, a munkás termékében való részesedésnek foghatjuk fel.

— *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* részesedése — *Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* részesedéséhez — *Szerk.*

° *Az 1891-es kiadásban:* tőkésé — *Szerk.*

Melyik mármost az *az általános törvény, amely a munkabér és a profit esését és emelkedését kölcsönös vonatkozásukban meghatározza?*

Munkabér és profit fordított arányban állnak egymással. A tőke csereértéke, a profit, ugyanabban az arányban emelkedik, amelyben a munka csereértéke*, a napibér, esik, és megfordítva. A profit abban a mértékben emelkedik, amelyben a munkabér esik, abban a mértékben esik, amelyben a munkabér emelkedik.*

Talán azt az ellenvetést teszik majd, hogy a tőkés nyereségre tehet szert azáltal, hogy termékeit előnyösen cseréli ki más tőkésekkel, hogy az áruja iránti kereslet emelkedik — akár azért, mert új piacok nyílnak meg, akár azért, mert a régi piacokon pillanatnyilag gyarapodtak a szükségletek stb. —, hogy tehát a tőkés profitja gyarapodhat azáltal, hogy más tőkéseket rászed, függetlenül a munkabérnek, a munka** csereértékének emelkedésétől és esésétől, vagy hogy a tőkés profitja emelkedhet a munkaszerszámok tökéletesedése, a természeti erők új alkalmazása stb. révén is.

Mindenekelőtt el kell ismerni, hogy az eredmény ugyanaz marad, ha fordított úton érték is el. A profit nem azért emelkedett ugyan, mert a munkabér esett, de a munkabér azért esett, mert a profit emelkedett. A tőkés ugyanolyan mennyiségű*** munkával nagyobb mennyiségű csereértéket vásárolt anélkül, hogy ezért a munkát magasabban fizette volna meg, tehát a munkát alacsonyabban fizetik ahhoz a tiszta hozadékhoz viszonyítva, melyet a tőkésnek hoz.

Azonkívül emlékezzünk rá, hogy az áruk áringadozásai ellenére minden áru átlagárát, azt az arányt, amelyben más árukra kicserélődik, *termelési költségei* határozzák meg. A tőkésosztályon belüli rászedések ezért szükségképpen kiegyenlítődnek. A gépi berendezés tökéletesítése, természeti erők új alkalmazása a termelés szolgálatában lehetővé teszi, hogy egy adott munkaidő alatt ugyanazzal a munka- és tőkemennyiséggel nagyobb tömegű terméket, de semmi esetre sem nagyobb tömegű csereértéket hozzanak létre. Ha a fonógép alkalmazása révén még egyszer annyi fonalat tudok szolgáltatni óránként, mint a fonógép feltalálása előtt, például 100 fontot 50 helyett, akkor ezért a 100 fontért° nem kapok több árut cserébe, mint azelőtt 50 fontért, mivel a termelési költségek a felére estek,

* *Az 1891-es kiadásban: részesedése — Szerk.*
** *Az 1891-es kiadásban:* munkaerő *— Szerk.*
*** *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* idegen *— Szerk.*
° *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* hosszabb időt tekintve *— Szerk.*

illetve, mivel ugyanannyi költséggel kétszer annyi terméket tudok szolgáltatni.

Végül akármilyen arányban ossza is el egymás között akár egy országnak, akár az egész világpiacnak a tőkésosztálya, burzsoáziája a termelés tiszta hozadékát, ennek a tiszta hozadéknak az összmennyisége mindig csak az a mennyiség, amellyel a felhalmozott* munkát nagyjában és egészében gyarapította az eleven** munka. Ez az összmennyiség tehát abban az arányban nő, amelyben a munka a tőkét gyarapítja, azaz abban az arányban, amelyben a profit a munkabérhez képest emelkedik.

Látjuk tehát, hogy még ha a *tőke bérmunka viszonyon belül* maradunk is, *a tőke érdekei és a bérmunka érdekei homlokegyenest szembenállnak egymással.*

A tőke gyors növekedése egyenlő a profit gyors növekedésével. A profit csak akkor növekedhet gyorsan, ha a munka csercértéke***, ha a relatív munkabér éppoly gyorsan csökken. A relatív munkabér eshet, jóllehet a reális munkabér a névleges munkabérrel, a munka pénzértékével egyidejűleg emelkedik, csak nem ugyanabban az arányban emelkedik, mint a profit. Ha például jó üzletmenet idején a munkabér 5 százalékkal emelkedik, a profit ellenben 30 százalékkal, akkor a viszonylagos, relatív munkabér *nem növekedett*, hanem *csökkent.*

Ha tehát a munkás bevétele a tőke gyors növekedésével növekedik, akkor ezzel egyidejűleg növekedik a társadalmi szakadék, amely a munkást a tőkéstől elválasztja, akkor ezzel egyidejűleg növekedik a tőke hatalma a munka felett, a munka függése a tőkétől.

Hogy a munkásnak érdeke a tőke gyors növekedése, az csak ezt jelenti: Minél gyorsabban gyarapítja a munkás az idegen gazdagságot, annál zsírosabb morzsák esnek le számára, annál több munkás foglalkoztatható és hívható életre, annál inkább gyarapítható a tőkétől függő rabszolgák tömege.

Láttuk tehát:

Még a munkásosztály számára *legkedvezőbb helyzet, a tőke lehető leggyorsabb növekedése* — akármennyire javít is a munkás anyagi életén — sem szünteti meg az ellentétet a munkás érdekei és a burzsoáérdekek, a tőkés érdekei között. *Profit és munkabér* továbbra is *fordított arányban* állnak egymással.

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* a közvetlen; *a „Neue Rheinische Zeitung" 268. számában megjelent helyreigazítás és az 1891-es kiadás szerint javítva. — Szerk.*

** *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* a felhalmozott; *a „Neue Rheinische Zeitung" 268. számában megjelent helyreigazítás szerint javítva; az 1891-es kiadásban:* a közvetlen. *— Szerk.*

*** *Az 1891-es kiadásban:* ára *— Szerk.*

Ha a tőke gyorsan növekedik, a munkabér emelkedhet; aránytalanul gyorsabban emelkedik a tőke profitja. A munkás anyagi helyzete javult, de társadalmi helyzete rovására. A társadalmi szakadék, mely a tőkéstől elválasztja, szélesedett.

Végül:

Hogy a bérmunka számára legkedvezőbb feltétel a termelő tőke lehető leggyorsabb növekedése, az csak ezt jelenti: Minél gyorsabban gyarapítja és növeli a munkásosztály a vele ellenségesen szembenálló hatalmat, a felette uralkodó idegen gazdagságot, annál kedvezőbb feltételek között engedtetik meg neki, hogy újra dolgozzon a polgári gazdagság gyarapításán, a tőke hatalmának növelésén, megelégedve azzal, hogy maga kovácsolja magának az arany láncokat, amelyeken őt a burzsoázia maga után vonszolja.

Köln, április 10. *A termelő tőke növekedése és a munkabér emelkedése* valóban olyan elválaszthatatlanul összekapcsolódik-e, ahogy azt a polgári közgazdászok állítják? Nem szabad készpénznek vennünk, amit mondanak. Még azt sem szabad nekik elhinnünk, hogy minél hájasabb a tőke, annál jobban hizlalja a rabszolgáját. A burzsoázia túlságosan felvilágosult, túlságosan jól számol, semhogy osztozna a hűbérúr előítéleteiben, aki fényes szolgaszemélyzetével kérkedik. A burzsoáziát létfeltételei arra kényszerítik, hogy számoljon.

Tehát közelebbről meg kell vizsgálnunk:

Hogyan hat a termelő tőke növekedése a munkabérre?

Ha a polgári társadalom termelő tőkéje nagyjában és egészében nő, munkának *többoldalú* felhalmozása megy végbe. A tőkék* számban és terjedelemben nőnek. A tőkék *gyarapodása* gyarapítja a *tőkések közötti konkurrenciát*. A tőkék *növekvő terjedelme* megadja az eszközöket arra, hogy *hatalmasabb munkáshadseregeket, óriásibb harci szerszámokkal*** *vigyenek az ipari csatatérre*.

Az egyik tőkés csak úgy vetheti ki a nyeregből a másikat és csak úgy hódíthatja el tőkéjét, hogy olcsóbban ad el. Hogy olcsóbban adhasson el anélkül, hogy tönkretegye magát, olcsóbban kell termelnie, azaz a munka termelőerejét, amennyire lehet, fokoznia kell. A munka termelőereje

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban és az 1891-es kiadásban:* tőkések; *a „Neue Rheinische Zeitung" 270. számában megjelent helyreigazítás szerint javítva. — Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban: harci kéziszerszámokkal — Szerk.*

pedig mindenekelőtt *nagyobb munkamegosztással*, a *gépi berendezés* általánosabb bevezetésével és állandó tökéletesítésével fokozható. Minél nagyobb a munkáshadsereg, amely között a munka megoszlik, minél hatalmasabb szinten vezetik be a gépi berendezést, annál jobban csökkennek viszonylag a termelési költségek, annál termékenyebb lesz a munka. Ennélfogva általános versengés keletkezik a tőkések között a munkamegosztásnak és a gépi berendezésnek a növelésére és a lehető legnagyobb szinten való kiaknázására.

Ha mármost egy tőkés nagyobb munkamegosztással, új gépek alkalmazásával és tökéletesítésével, a természeti erők előnyösebb és tömegesebb kiaknázásával megtalálja a módját annak, hogy ugyanazon mennyiségű munkával vagy felhalmozott munkával nagyobb mennyiségű terméket, árut teremtsen, mint konkurrensei, ha például ugyanazon munkaidő alatt, melyben konkurrensei fél rőf vásznat szőnek, ő egy egész rőf vásznat tud termelni, hogyan fog ez a tőkés eljárni?

Megtehetné, hogy a fél rőf vásznat továbbra is az eddigi piaci áron adja el, de ez nem volna eszköz arra, hogy ellenfeleit kivesse a nyeregből és saját kelendőségét növelje. Ám ugyanabban a mértékben, amelyben termelése kiszélesedett, kiszélesedett számára a kelendőség szükséglete. A hatalmasabb és költségesebb termelési eszközök, melyeket életre hívott, őt arra *képessé teszik* ugyan, hogy áruját olcsóbban adja el, de egyszersmind arra *kényszerítik*, hogy több árut adjon el, hasonlíthatatlanul *nagyobb* piacot hódítson meg áruinak; tőkésünk tehát a fél rőf vásznat olcsóbban fogja eladni, mint konkurrensei.

De a tőkés az egész rőföt nem adja majd olyan olcsón, ahogy konkurrensei a fél rőföt adják, jóllehet az egész rőf termelése neki nem kerül többe, mint a többinek a fél rőfé. Különben semmi* nyeresége sem volna belőle, hanem csak a termelési költségeket kapná vissza a cserében. Esetleges nagyobb bevétele onnan eredne, hogy nagyobb tőkét hozott mozgásba, de nem onnan, hogy tőkéjét jobban értékesítette, mint a többiek. Azonkívül azt a célt, amelyet el akar érni, eléri, ha áruja árát csak néhány százalékkal alacsonyabbra szabja, mint konkurrensei. Kiveti őket a nyeregből, kelendőségüknek legalább egy részét elhódítja azzal, hogy *olcsóbban ad el*, mint ők. És végül emlékezzünk arra, hogy a piaci ár mindig *a termelési költségek felett* vagy *alatt* áll, aszerint, hogy egy áru eladása az ipar kedvező vagy kedvezőtlen idényébe esik. Aszerint, hogy a rőf vászon piaci ára az eddig szokásos termelési költségek alatt vagy felett áll, változik

* *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* extra — *Szerk.*

majd az a százalék, amelyen a tőkés, aki új, termékenyebb termelési eszközöket alkalmazott, valóságos termelési költségei felett ad el.

Ám tőkésünk *kiváltsága* nem tartós; más versengő tőkések bevezetik ugyanazokat a gépeket, ugyanazt a munkamegosztást, bevezetik ugyanolyan vagy nagyobb szinten, és ez a bevezetés olyan általánossá lesz, hogy a vászon ára nemcsak *a régi*, hanem *az új termelési költségei alá* csökken majd.

A tőkések tehát kölcsönösen ugyanabban a helyzetben vannak, mint az új termelési eszközök bevezetése *előtt* voltak, és ha ezekkel az eszközökkel ugyanazon az áron kétszer annyi terméket szolgáltathatnak, akkor *most* kénytelenek a régi áron *alul* kétszer annyi terméket szolgáltatni. Ezeknek az új termelési költségeknek a bázisán újrakezdődik ugyanez a játék. Nagyobb munkamegosztás, több gépi berendezés, nagyobb szint, amelyen a munkamegosztást és a gépi berendezést kiaknázzák. És a konkurrencia ismét ugyanazt az ellenhatást szüli ez ellen az eredmény ellen.

Látjuk, hogy a termelési mód, a termelési eszközök folyton átalakulnak, forradalmasodnak, hogy *a munkamegosztás szükségszerűen nagyobb munkamegosztáshoz, a gépi berendezés alkalmazása a gépi berendezés nagyobb alkalmazásához, a nagy szinten dolgozás nagyobb szinten való dolgozáshoz vezet.*

Ez az a törvény, amely a polgári termelést mindig újra kiveti régi kerékvágásából, és a tőkét arra kényszeríti, hogy a munka termelőerőit megfeszítse, *mert* egyszer már megfeszítette őket, a törvény, mely nem engedi nyugodni, és folyton azt súgja a fülébe: Előre! Előre!

Ez a törvény nem más, mint az a törvény, amely a kereskedelmi korszakok ingadozásain belül egy áru árát szükségszerűen kiegyenlíti *termelési költségeire.*

Akármilyen hatalmas termelési eszközöket vet is be valamely tőkés, a konkurrencia ezeket a termelési eszközöket általánossá fogja tenni, és attól a pillanattól fogva, hogy általánossá tette őket, tőkéje nagyobb termékenységének egyetlen eredménye az, hogy most *ugyanazért az árért* tízszer, hússzor, százszor annyit kell szolgáltatnia, mint azelőtt. Minthogy azonban talán ezerszer annyit kell eladnia ahhoz, hogy az eladott termék nagyobb tömegével ellensúlyozza az alacsonyabb eladási árat, mert a tömegesebb eladás most nemcsak azért szükséges, hogy* nyerjen, hanem hogy a termelési költségeket pótolja — maga a termelési szerszám, mint

* *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* többet — *Szerk.*

láttuk, egyre drágább lesz —, mert ez a tömeges eladás nemcsak az ő, hanem vetélytársai számára is létkérdéssé vált, ezért a régi harc *annál hevesebben* kezdődik újra, *minél termékenyebbek a már feltalált termelési eszközök. A munka megosztása és a gépi berendezés alkalmazása tehát hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben fog újra folytatódni.*

Akármekkora is a hatalma az alkalmazott termelési eszközöknek, a konkurrencia igyekszik a tőkét e hatalom arany gyümölcscitől megfosztani azáltal, hogy az áru árát a termelési költségekre redukálja, azáltal tehát, hogy amilyen mértékben olcsóbb a termelés — azaz ugyanakkora mennyiségű munkával többet lehet termelni —, olyan mértékben teszi a konkurrencia az olcsóbb termelést, azaz a régi áron való tömegesebb szolgáltatását* parancsoló törvénnyé. Ilymódon a tőkés saját erőfeszítéseivel semmit sem nyert, csak azt a kötelezettséget, hogy ugyanazon munkaidő alatt többet szolgáltasson, egyszóval csak *tőkéjének nehezebb értékesítési feltételeit.* Míg tehát a konkurrencia folyton üldözi őt a termelési költségek törvényével, és minden fegyver, melyet vetélytársai ellen kovácsol, saját maga ellen fordul, a tőkés folyton igyekszik rászedni a konkurrenciát azáltal, hogy szüntelenül új, bár költségesebb, de olcsóbban termelő gépeket és munkamegosztásokat vezet be a régiek helyébe, és nem várja meg, amíg a konkurrencia folytán az újak elavulnak.

Képzeljük el mármost ezt a lázas tevékenykedést *az egész világpiacon egyidejűleg,* és akkor megértjük, hogy a tőke növekedése, felhalmozása és koncentrációja önmagát hajszoló és mind hatalmasabb szinten végrehajtott szakadatlan munkamegosztással, új gépek alkalmazásával és a régiek tökéletesítésével jár együtt.

De hogyan hatnak ezek a körülmények, melyek a termelő tőke növekedésétől elválaszthatatlanok, a munkabér meghatározására?

A nagyobb *munkamegosztás* képessé tesz *egy* munkást arra, hogy 5, 10, 20 munkás munkáját elvégezze; a munkások közötti konkurrenciát tehát 5, 10, 20-szorosára növeli. A munkások nemcsak úgy konkurrálnak egymással, hogy az egyik olcsóbban adja el magát, mint a másik; úgy is konkurrálnak, hogy *egy* elvégzi 5, 10, 20 munkás munkáját, és a tőke által bevezetett és folyton növelt *munkamegosztás* kényszeríti a munkásokat a konkurrenciának erre a fajtájára.

Továbbá: amilyen mértékben nő a *munkamegosztás,* olyan mértékben *egyszerűsödik* a munka. A munkás *különös ügyessége* értéktelenné válik.

* *Az 1891-es kiadásban:* mind nagyobb terméktömegeknek ugyanezért az árösszegért való szolgáltatását — *Szerk.*

A munkást egyszerű, egyhangú termelőerővé változtatják, amelynek sem testi, sem szellemi feszítőerőt nem kell latba vetnie. Munkája mindenki számára hozzáférhető munkává válik. Ennek következtében mindenfelől konkurrensek szorongatják, s azonfelül emlékezzünk arra, hogy minél egyszerűbb, minél könnyebben megtanulható a munka, minél kisebb termelési költségek szükségesek elsajátításához, annál mélyebbre süllyed a munkabér, mert mint minden más áru árát, a munkabért is a termelési költségek határozzák meg.

Minél kevésbé kielégítő, minél visszataszítóbb tehát a munka, annál jobban nő a konkurrencia és csökken a munkabér. A munkás igyekszik munkabére tömegét megtartani azáltal, hogy többet dolgozik, akár úgy, hogy több órát dolgozik, akár úgy, hogy egy óra alatt többet szolgáltat. A szükségtől hajtva még növeli tehát a munkamegosztás áldatlan hatásait. Az eredmény: *minél többet dolgozik, annál kevesebb bért kap,* mégpedig annál az egyszerű oknál fogva, hogy ugyanilyen mértékben konkurrál munkástársaival, tehát megannyi konkurrensévé teszi munkástársait, akik éppoly rossz feltételekért kínálkoznak fel, mint ő maga, tehát mert végső fokon *önmagával konkurrál, önmagával mint a munkásosztály tagjával.*

A *gépi berendezés* ugyanezeket a hatásokat sokkal nagyobb szinten idézi elő azáltal, hogy kiszorítja a tanult munkásokat tanulatlanokkal, a férfiakat nőkkel, a felnőtteket gyerekekkel, hogy a gépi berendezés ott, ahol újonnan bevezetik, a kézi munkásokat tömegesen dobja ki az utcára, ott pedig, ahol fejlesztik, tökéletesítik, termékenyebb gépekkel helyettesítik, kisebb csoportokban szorítja ki a munkásokat. Fentebb nagy vonásokban vázoltuk a tőkések egymás közti ipari háborúját. *Ennek a háborúnak az a sajátossága, hogy a csatákat nem annyira a munkáshadsereg toborzásával, mint inkább elbocsátásával nyerik meg. A hadvezérek, a tőkések abban versengenek egymással, hogy ki tud többet elbocsátani az ipar katonáiból.*

Igaz, a közgazdászok azt mesélik, hogy a gépek révén feleslegessé vált munkások *új* foglalkoztatási ágakat találnak.

Nem merik egyenesen azt állítani, hogy ugyanazok a munkások, akiket elbocsátottak, új munkaágakban elhelyezkednek. A tények túlságosan hangosan rácáfolnak erre a hazugságra. Tulajdonképpen csak azt állítják, hogy *a munkásosztály más alkotórészei* előtt, például a fiatal munkásnemzedéknek azon része előtt, amely már készen állt arra, hogy a letűnt iparágba belépjen, új foglalkoztatási eszközök fognak megnyílni. Ez persze nagy elégtétel az elesett munkásoknak. A tőkés urak nem szűkölködnek

majd friss kizsákmányolható húsban és vérben, és hagyják, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat[417]. Ez olyan vigasz, amelyet a burzsoák inkább önmaguknak adnak, mint a munkásoknak. Ha a gépi berendezés a bérmunkások egész osztályát megsemmisítené, nem volna-e ez rettenetes a tőkének, amely bérmunka nélkül megszűnik tőke lenni?

De tegyük fel, hogy a gépi berendezés által közvetlenül kiszorított munkások és az új nemzedéknek az a teljes része is, amely már erre a szolgálatra várt, *új foglalkoztatást találnak*. Elképzelhető, hogy ezt éppoly magasan fizetik majd, mint az elvesztettet? *Ez ellentmondana a gazdaságtan minden törvényének*. Láttuk, hogyan hozza magával a modern ipar azt, hogy az összetett, magasabbrendű foglalkozást mindig egyszerűbb, alárendeltebb foglalkozás helyettesíti.

Hogyan találhatna tehát valamely munkástömeg, melyet a gépi berendezés egy iparágból kivetett, egy másikban menedéket, hacsak nem úgy, hogy *alacsonyabban, rosszabbul fizetik*?

Kivételként megemlítették azokat a munkásokat, akik magának a gépi berendezésnek a gyártásában dolgoznak. Mihelyt az ipar több gépi berendezést kíván és használ el, mondják, a gépeknek szükségképpen szaporodniok, tehát a gépgyártásnak, tehát a munkások foglalkoztatásának a gépgyártásban növekednie kell, s az ebben az iparágban alkalmazott munkások tanult, sőt művelt munkások.

1840 óta ez az állítás, mely már korábban is csak félig volt igaz, az igazságnak még a látszatát is elvesztette, mivel a gépek gyártásához egyre sokoldalúbban gépeket alkalmaztak, nem többé és nem kevésbé, mint a pamutfonal gyártásához, s a gépgyárakban foglalkoztatott munkások a felette tökéletes gépekkel szemben már csak igen tökéletlen gépek szerepét játszhatták.

De a férfi helyett, akit a gép kiszorított, a gyár talán *három* gyermeket és *egy* nőt foglalkoztat! És nem kellett-e azelőtt a férfi salaire-jéből* a három gyermek és egy asszony ellátására telnie? Nem kellett-e a munkabér minimumából a faj fenntartására és szaporítására telnie? Mit bizonyít hát ez a kedvelt burzsoá szólam? Semmi egyebet, csak azt, hogy most *négyszer* annyi munkáséletet használnak el *egy* munkáscsalád salairejének** biztosítására, mint korábban.

Foglaljuk össze: *Minél inkább nő a termelő tőke, annál inkább kiterjed a munka megosztása és a gépi berendezés alkalmazása. Minél inkább kiterjed*

* *Az 1891-es kiadásban:* béréből — *Szerk.*

** *Az 1891-es kiadásban:* megélhetésének — *Szerk.*

*a munka megosztása és a gépi berendezés alkalmazása, annál inkább kiterjed a konkurrencia a munkások között, annál inkább összezsugorodik a salairejük**.

Ráadásul a munkásosztály a *társadalom magasabb rétegeiből* is regrutálódik még; kis iparosok és kis járadékosok egész tömege zuhan le a munkásosztályba, s ezeknek nincs sietősebb dolguk, mint hogy felemeljék karjaikat a munkások karjai mellett. Így a magasba nyújtott és munkát kérő karok erdeje mind sűrűbb lesz, maguk a karok pedig mind soványabbak.

Magától értetődik, hogy a kis iparos nem bírhatja ki az olyan háborút**, melynek egyik első feltétele az, hogy egyre nagyobb szinten termeljen, vagyis éppen hogy nagy, ne pedig kis iparos legyen

Az sem kíván további magyarázatot, hogy a tőke kamata abban a mértékben csökken, amelyben a tőke tömege és száma gyarapodik, amelyben a tőke növekedik, hogy ezért a kis járadékos már nem tud járadékából megélni, tehát az iparra kell magát vetnie, tehát a kis iparosok sorait, és ezzel a proletárjelölteket segít szaporítani.

Végül abban a mértékben, amelyben a tőkéseket a fent vázolt mozgás arra kényszeríti, hogy a már meglevő óriási termelési eszközöket nagyobb szinten aknázzák ki és ebből a célból a hitel összes rúgóit mozgásba hozzák, abban a mértékben szaporodnak a*** földrengések, amikor is a kereskedelmi világ csak úgy tartja fenn magát, hogy a gazdagság, a termékek, sőt a termelőerők egy részét feláldozza az alvilág isteneinek — egyszóval abban a mértékben szaporodnak a *válságok*. Ezek már azért is gyakoribbakká és hevesebbekké válnak, mert abban a mértékben, melyben a terméktömeg, tehát a kiterjedt piacok iránti szükséglet nő, a világpiac mindinkább összezsugorodik, mind kevesebb° piac marad fenn kiaknázásra, mert minden előző válság a világkereskedelem uralma alá hajtott egy-egy addig meg nem hódított vagy a kereskedelem által csak felszínesen kiaknázott piacot. De a tőke nem csak *él* a munkából. Előkelő és egyszersmind barbár úrként magával rántja sírjába rabszolgái holttetemeit, munkások egész hekatombáit, akik a válságokban elpusztulnak. Látjuk tehát: *Ha a tőke gyorsan nő, hasonlíthatatlanul gyorsabban nő a konkurrencia a munkások között, azaz viszonylag annál inkább csökkennek a foglalkoz-*

* *Az 1891-es kiadásban: bérük — Szerk.*
** *Az 1891-es kiadásban:* harcot *— Szerk.*
*** *Az 1891-es kiadásban:* az ipari *— Szerk.*
° *Az 1891-es kiadásban kiegészítve:* új *— Szerk.*

tatási eszközök, a létfenntartási eszközök a munkásosztály számára, s mindamellett a tőke gyors növekedése a legkedvezőbb feltétel a bérmunka számára.

(Folyt. köv.)[418]

Lohnarbeit und Kapital

A megírás ideje: kb. 1847 december.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 5., 6., 7., 8., 11. (264., 265., 266., 267., 269.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás: Karl Marx

[Politikai menekültek kiadatása[227]]

Köln, április 12. A porosz kormány már az osztrák, német és nemnémet úgynevezett politikai bűnösök, nevezetesen Kossuth, Bem, Perczel és más magyar hősök ellen kibocsátott körözőleveleivel bebizonyította, milyen szoros összefüggésben van a porosz alkotmányos szabadság a királyi-császári, vértől csöpögő statáriummal. A Potsdam és Olmütz[123] közötti entente cordiale[419] — császárkérdések, német kérdések, schleswig-holsteini kérdések és más kérdések ellenére — olyan tény volt, melynek létezése csak a „Kölnische Zeitung"[24] és egyéb hétpróbás sajtószervek diplomatizáló irodalmi vakondjainak figyelmét kerülhette el. Hogy azonban ez az entente cordiale még az aljasság netovábbjáig, addig a gyalázatosságig is elmegy, hogy *politikai menekülteket kiad* az osztrákoknak — ezt még tartogatta számunkra dicső kormányunk.

Ha Robert Blum elmenekült volna Bécsből Poroszországba, a porosz kormány kiadta volna hóhérainak.

A porosz kormány Robert Blum egyik harcostársát, *Höcke* bécsi kadétot *ez év április 4-én kiadta az osztrák statárium-vérebeknek*. Olvassuk el az „Oberschlesische Lokomotive" következő, április 4-i tudósítását *Ratiborból:*

„Tegnap délben ideérkezett rendőri fedezettel, külön kocsin *Höcke* bécsi kadét Breslauból, aki azért menekült rövid idővel ezelőtt oda, mert a bécsi októberi forradalomban való részvétele miatt hazaárulással vádolják. Höcke a bécsi hozzátartozóihoz írt egyik levelében közölte breslaui címét. Ez a levél minden bizonnyal arra a sorsra jutott, mint sok más, ti. valamelyik osztrák postaállomáson felnyitották. Nem sokkal ezután ugyanis a breslaui rendőrség megkeresés alapján parancsot kapott arra, hogy nevezett Höckét letartóztassa lakásán és adja ki.

Ennek értelmében a fogoly tegnap délben őrkísérettel ideérkezett, s itt az az igen megerőltető betegség, amelyben Höcke már hosszabb ideje szenved, késleltette a rögtönbíráskodáshoz vezető útjának folytatását. A városi fogdában helyezték el szigorú katonai őrizet mellett, de már ma reggel 5 órakor ismét két városi rendőr és egy zsandár kíséretében

átszállították a határon. Az annyira magasztalt porosz humanizmus ez utóbbi harmadfél óráig tartó utazás alatt egyetlenegyszer sem engedélyezte neki a kocsi elhagyását, amire betegsége folytán szüksége lett volna, sem pedig a kívánt frissítőket. Utóbbira nem volt pénz, noha a fogolytól (kijelentése szerint) Breslauban 80 tallért vettek el letartóztatásakor, az útiköltség pedig, mint pontosan tudjuk, csak" (!) „30 tallért tett ki.

A német lapok legsürgősebb kötelessége, hogy a menekülő osztrákokat nyomatékosan figyelmeztessék azokra a veszélyekre, amelyeknek porosz, s különösen sziléziai területen való tartózkodással kiteszik magukat. A régi kiadatási egyezmény régi dicsőségében továbbra is fennáll. A nagy német alapjogot [Grundrecht], melynek neve statárium [Standrecht], mind Poroszországban, mind Ausztriában egyaránt elismerik és élvezettel juttatják érvényre."

Az efféle példák, melyeket nekünk az ostromállapotba helyezett különböző országok statárium-vitézei adtak, nem lesznek hiábavalók. Ahogy ők most összetartanak, úgy fognak összetartani egykor az összes nemzetek demokratái is, ha felvirrad a bosszú napja.

Fél Európa királyi és miniszteri söpredéke tavaly tavasszal biztos menedéket talált Angliában.

Biztosítjuk Manteuffel, Brandenburg és társai urakat, hogy a legközelebbi forradalomkor, amelyet ők maguk olyan buzgón siettetnek, semmi akadálya sem lesz annak, hogy Anglia *őket* adja ki a győzelmes és bosszúra szomjazó német népnek. Erről már most gondoskodás történt.

[Auslieferung politischer Flüchtlinge]

A megírás ideje: 1849 április 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 13. (271.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Nyilatkozat]

Köln, április 14. *K. Marx*, *K. Schapper*, *Fr. Anneke*, *H. Becker* polgártársak és *W. Wolff* polgártárs mint póttag a mai napon összeültek mint a rajnai demokrata egyletek kerületi bizottsága[43].

Marx, Schapper, Anneke és Wolff polgártársak egybehangzóan kijelentették:

„Azt tartjuk, hogy a demokrata egyletek jelenlegi szervezete túlságosan sok heterogén elemet foglal magában, semhogy az ügy célját szolgáló gyümölcsöző tevékenységet folytathatna.

Úgy véljük, hogy inkább a munkásegyletek[188] szorosabb egyesítése részesítendő előnyben, mivel azok egyenlő elemekből állnak, s ezért a mai naptól és ezennel kilépünk a demokrata egyletek rajnai kerületi bizottságából.

Fr. Anneke K. Schapper K. Marx H. Becker
W. Wolff, póttag"

[Erklärung]

A megírás ideje: 1849 április 14.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 15. (273.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

A berlini második kamara április 13-i ülése[383]

Köln, április 19. Változatosság kedvéért térjünk megint egyszer vissza kedves berlini második kamaránkhoz[134]. Választásokat vizsgált felül, feliratokat bocsátott ki, ügyrendet[420] gyártott, és különösen ritka érdeklődéssel tárgyalt egy olyan kérdést, amely, mint ismeretes, a „Neue Rheinische Zeitung" tárcarovatába tartozik: a német császárkérdést.[421] Mindez a novarai és pesti ágyúdörgés közepette teljesen észrevétlenül zajlott le, és még az eckernfördei „tengeri ütközet" meg a düppeli erődök megostromlása is nagyobb hatást keltett, mint a porosz népképviselet valamennyi jobb- és baloldali szónoklata.[422]

De most, amikor a tiszteletreméltó kamara a három szájpecektörvénnyel, a plakáttörvénnyel, a klubtörvénnyel meg a sajtótörvénnyel[363] foglalkozik, amikor már ezek közül az egyiket, a plakáttörvényt, letárgyalta, most mégiscsak valamivel közelebbről érint bennünket a dolog, most érdekesebb lesz figyelemmel kísérni, hogyan tesznek meg a képviselő uraink minden tőlük telhetőt az oktrojált alkotmány kiegészítése végett.

Vegyük szemügyre a 26., április 13-i ülés gyorsírói jelentését.

Elsőnek Lisiecki képviselő interpellálja a kormányt a lengyel Landwehrnek[423] a dán háborúban[94] való felhasználása tárgyában.

A Landwehr-törvény 61. §-a értelmében a Landwehrt csak az ország ellen intézett váratlan ellenséges támadás esetén lehet behívni. A Landwehr egész szervezete azon alapul, hogy egyáltalában csak akkor használandó fel, ha az állandó hadsereg és a tartalék nem elégséges. S most e háborúban a kicsiny Dánia ellen, amellyel egyetlen hadtest sorkatonasága végezhetne, behívják a Landwehrt!

De ez nem elég. Jóllehet az állítólag német Posent csak szószegéssel és brutális erőszakkal csempészték be a Német Szövetségbe, jóllehet a híres demarkációs vonalon[144] túli résznek az összes szerződések szerint semmi köze sincs a Német Szövetséghez, a Schleswigbe irányított Landwehr egy részét a demarkációs vonalon inneni és túli Posenből szedik össze.

Ezeket a *színlengyel* nemzetiségű és felerészben nem is a Német Szövetséghez tartozó Landwehr-csapatokat Schleswigbe viszik, hogy ott, sisakjukon a *német* fekete-vörös-arany[364] birodalmi kokárdával, *német* birodalmi csapatokként *Németország* nagyobb dicsőségére agyonlövessék magukat!

A lombardiai „*német* háborút" a horvátok döntötték el; a Bécs elleni „német" harcot a csehek, a ruténok és ugyancsak a horvátok döntötték el; a schleswigi „német" háborút a *lengyelek* fogják eldönteni. Ilyen katonákkal vívják ki manapság „a német fegyverek győzelmeit"!

S így tartja meg egy király azt, amire április 11-én teljhatalmú megbízottja útján szavát adta a lengyeleknek:[424]

„Ennek megfelelően Posen Nagyhercegségben született újoncok nem sorozhatók be sziléziai vagy más német ezredbe, s megfordítva, német újoncok nem sorozhatók be lengyel ezredbe. A csapatok kiképzése és vezénylése saját nyelvükön történjék... a lengyel hadügy is *teljesen különálló egésszé* válik minden fegyvernemben" stb.

Lisiecki ezeket a különböző pontokat nyugodt, de határozott hangon fejtegeti, és végül még arra hívja fel a figyelmet, hogy milyen különös malícia nyilvánul meg abban, hogy három zászlóalj Landwehrt éppen azon egyetlen tartományból szednek össze, amely tavaly súlyosan megszenvedte a Poroszország által ráoktrojált polgárháborút.

Strotha úr, a hadügyminiszter, emelkedik szólásra.

A miniszter úr a gyűlésnek terjengős előadást tart arról, hogy „az egész porosz hadsereg-szervezet a sorkatonaságnak és a Landwehrnek az egybekapcsolódásán nyugszik, amely egybekapcsolódás a hadtest- és hadosztálykötelék által háborúban még a dandárkötelékre is kiterjed", hogy „pusztán sorkatonaságnak Landwehr nélküli" előretolása „egy távoli hadszíntérre, lényegesen megzavarja számos csapatrész szerves kötelékét, és különféle jelentős kellemetlenséget okoz a hátramaradó alakulatok mozgósításakor" stb. Mindez igen alkalmas arra, hogy a kamara nyárspolgárainak és civilhivatalnokainak felnyissa a szemét az „Én dicső hadseregem"[217] furcsa szervezetét illetően.

Lehetséges. Tegyük fel, hogy az „Én dicső hadseregem, a sorkatonaság" nem állja meg a helyét az „Én dicső hadseregem, a Landwehr" nélkül. Lehetséges, hogy a veszedelmes dán burgonyaháború[425] rákényszeríti a kormányt, hogy a dicsőséges porosz véderő-alkotmány minden fortélyát megjátssza. De miért éppen a *lengyeleket* tették meg a dicsőséges porosz véderő-alkotmányon alapuló eme végzet áldozataivá?

Azért — nos, azért *„mert ezt igazolják a pillanatnyi viszonyok"*!

Ez minden, amit megtudunk. Így válaszol interpellációkra egy porosz hadügyminiszter.

Még válaszra vár a jogi kérdés: kell-e német birodalmi háborúkban nemnémet csapatokat felhasználni? Erről Strotha úr kijelenti:

1. „Posen Nagyhercegség, egy kis részének kivételével, ... Németországhoz tartozik."

Ez a porosz fordítása azoknak a múlt évi frázisoknak, amelyek szerint Posennak lengyellé kell lennie a határ „egy kis részének kivételével", amelynek németté kell válnia. Most már elég messzire mentek ahhoz, hogy nélkülözhetik a frázist, s kertelés nélkül beismerik az elkövetett csalást.

2. „Az egész Posen Nagyhercegség katonai kerületeinek beosztásában ez ideig változtatás nem történt. Eszerint" (!) „tehát" (!) „a három behívott zászlóalj mintegy felerészben a demarkációs vonalon inneni, s felerészben a demarkációs vonalon túli lakosokból tevődik össze."

Németül: Az egész komédia a demarkációs vonallal csupán arra szolgált, hogy Posen $^2/_3$-a közvetlenül s a hátralevő harmad közvetve bekebeleztessék Németországba. De hogy a lengyelek végre feladják azt az illúziójukat, hogy ennek a vonalnak a gyakorlatban bármiféle értelme van, birodalmi csapatainkat éppen most azokból a kerületekből toboroztuk, amelyeket ez a vonal kettészel.

3. „A Posen Nagyhercegségből vett sorkatonaság felhasználásánál eddig sohasem volt irányadó más szempont, mint az, amelyet az *államcélok* megkövetelnek."

S ha a sorkatonaság tekintetében lábbal tiporták az 1848 márciusában és áprilisában vállalt ünnepélyes kötelezettségeket, miért ne tennék meg ezt a Landwehr tekintetében? Vajon egy lengyel Landwehr-katonából nem lehet-e éppen olyan jó „birodalmi haderő", mint egy lengyel sorkatonából?

Csupán „államcélok" voltak irányadók számunkra!

S mik ezek az „államcélok"?

Kézenfekvők. A „porosz hazával" még nem kellőképpen egybeolvadt vidékek fegyverbíró és fegyverforgatásban jártas lakosságát el akarják távolítani szülőföldjéről. Meg akarják fenyíteni ezeket a kellemetlen elektorválasztókat, akik nem-porosz módon szavaztak. A polgár kötelességeinek helyesebb fogalmát akarják ezeknek az elektorválasztóknak a fejébe verni azzal, hogy az „Én dicső hadseregem" iskolájában kiegészítő tanfolyamot végeztetnek velük. A porosz bánásmóddal egynémely gyűlölt választóból ki fogják provokálni az engedetlenséget, hogy azután a legnagyobb non-

chalance-szal* a 15 évi láncraverés, sőt esetleg a golyó és puskapor statáriális kegyelmében részesíthessék.

Ezért hívták be a Landwehrt Posenban, valamint a Rajna-tartomány és Vesztfália egy részében. Strotha úr nem beszél a Rajna-tartományról, holott a clevei zászlóalj már elindult Schleswigbe. Avagy talán Strotha úr a Rajna-tartományban is be akar vezetni egy demarkációs vonalat és ki akarja jelenteni: a Rajna-tartomány, „egy kis részének kivételével", Vesztfáliához tartozik?

De ami nincs, még lehet. Ha a Rajna-tartományt, legnagyobb része tekintetében, mostanáig még megkímélték a behívástól, minden cáfolat ellenére tudjuk, hogy *a szándék kétségtelenül megvan* a *nyolcadik* hadtest Landwehrjének, azaz a Rajna-tartomány Landwehrjének a mozgósítására is. Máris történnek előkészületek erre, s az ordré nem sokáig fog váratni magára.

Természetesen ezt is az „államcélok" követelik meg és a „pillanatnyi viszonyok" igazolják.

S ha a rajnai képviselők interpellálnak, Strotha úr majd úgy válaszol nekik, ahogy most Lisiecki úrnak válaszol: Az ügy „már befejezett tény, mert a rajnai hadosztály már Flensburgnál van összevonva"!

Miután Strotha úr befejezte, Lisiecki úr egy ténybeli helyesbítést kívánt tenni. Ám az ügyrend tiltja, hogy miniszterek válaszaival kapcsolatban ténybeli helyesbítéseket tegyenek. S az ügyrendnek igaza van. Micsoda nem-poroszos pimaszság feltételezni, hogy egy miniszteri válasz alkalmas lehet ténybeli helyesbítésre!

Die Sitzung der 2. Kammer
in Berlin vom 13. April
A megírás ideje: 1849 április 19.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1849 április 20. (277.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* — könnyedséggel; nemtörődömséggel — *Szerk.*

Az oroszok[227]

Köln, április 21. Amikor csaknem tizenegy hónappal ezelőtt a „Neue Rheinische Zeitung" megindult, az első lap volt, amely rámutatott az orosz seregeknek a keleti határunkon folyó összevonására. Akkor nemegy erényes polgár túlzásról, szükségtelen riadóztatásról stb. beszélt.

Megmutatkozott, hogy túloztunk-e vagy sem. Az oroszok, akik kezdetben csupán határaikat fedezték, az ellenforradalom által kivívott sikerek mértékében az offenzíva felé fordultak. A párizsi júniusi győzelem eljuttatta őket Iasiba és Bukarestbe; Bécs és Pest eleste pedig Nagyszebenbe és Brassóba.

Egy évvel ezelőtt Oroszország nem volt felfegyverkezve; akkor, az elemi hirtelenséggel kitört forradalom mindenhatóságától való első páni ijedtség közepette könnyű lett volna Lengyelországból a 30 000—40 000 oroszt kiverni és egy szabad Lengyelországot megalapítani. A felhívás ennek megtételére elhangzott, de nem akarták. Időt hagytak az oroszoknak a felfegyverkezésre, és most — a Nyementől a Dunáig és az Oltig egy 500 000—600 000 főnyi orosz hadseregtől vagyunk körülvéve. Az „Ostseezeitung" szerint csak a porosz határ mentén 150 000 ember áll; a többi pedig az ország belsejében, a galíciai határon, Moldvában és Havasalföldön, Litvániában, Podóliában és Volhíniában, a novo-georgievszki (modlini), breszt-litovszki, demblini és zamosei erődökben áll, ahol az „Ostseezeitung" szerint 250 000 fő számára vannak fegyver- és készletraktárak.

Ugyanez a lap ezt írja: „Az élelmiszerraktárak létesítése kényszerbonok útján történik olymódon, hogy minden földbirtokos köteles meghatározott mennyiségű terményt a hadsereg ellátására beszolgáltatni. A jövő évben ezeket a bonokat el fogják fogadni adólerovás fejében. Innen származik tehát az a nemrég elterjedt hír, hogy az orosz kormány az adólerovásokat egy évre előre behajtatta Lengyelországban."

Hogy mi a helyzet ezeknek a bonoknak az elfogadásával, arról más oldalról értesülünk:

A lengyelországi földbirtokosoknak a múlt év végén és ez év elején óriási szolgáltatásokat kellett eszközölniök, de ezeket beszámították az

adóknál; azt hitték, ezzel minden el van intézve, de most az adókat ez év végéig előre kell befizetni.

Már ebből a parforce* ellátási módszerből is látnivaló, milyen roppant tömegű orosz csapatot összpontosíthattak Lengyelországban.

Egy másik lap, a poseni „Zeitung des Osten"[426], április 13-án jelenti Posenből:

„Az orosz csapatok száma nyugaton: a Királyságban Rüdiger hadteste áll — a negyedik Rüdiger-féle hadtest fele és tartalékok, összesen mintegy 120 000 fő. Litvániában az úgynevezett gránátos hadtest (a volt Sahovszkoj-hadtest) és az első hadtest egy része áll. A gárdisták állítólag később érkeznek oda — már hónapok óta beszélnek megérkezésükről. Volhíniában, ahol a főhadiszállás Dubnóban van, a negyedik Csegodajev-féle ezred hátralevő része áll. Kijevnél egy második segédhadtest van, Krzemieniecnél egy menetkész hadtest (Pavlové), mely körülbelül 6000—8000 főnyi, végül Moldvában és a Havasalföldön a mintegy 65 000 főnyi Lüders-féle hadtest."

Hogy mi keresnivalójuk van ott ezeknek a csapatoknak, azt maguk igen naivan bevallják:

„Az orosz közkatonák, valamint a tisztek is, kevésbé tartózkodók beszélgetéseikben. Figyelemreméltó, hogy arra a kérdésre, miért állnak a határon, valamennyien egy és ugyanazt, mégpedig a következőt válaszolják: A mi császárunk a porosz király sógora. Miután a franciákat az oroszok a nagy háborúban legyőzték, Párizsig az egész föld a császáré volt; ő az igazgatást különböző kis német knyázokra (fejedelmekre) ruházta át, s a legfőbb katonai kormányzónak a maga sógorát, a porosz knyázt tette meg. Most a franciák meg a németek rebelliót csináltak, s ekkor a német knyázok valamint a legfőbb kormányzó segítséget kértek a császártól, s ezért állunk most itt a határon; ha nem lesz hamarosan nyugalom, akkor át fogunk menni és rendet teremtünk."

De ez nem is elég. Miklós császár parancsot ad, hogy a birodalom nyugati övezetében újabb újoncokat toborozzanak, 8 főt minden ezer ember után. Mellékelve van hozzá egy lista, amely szerint az újoncokat 21 kormányzóságból kell toborozni.

Így állnak a dolgok a határon túl. Félmillió felfegyverzett és megszervezett barbár csak az alkalomra vár, hogy rárontson Németországra és bennünket a pravoszlavnij cár, az igazhitű cár jobbágyaivá tegyen.

Éppúgy, ahogyan Erdélyt egyszer már megszállták az oroszok, ahogyan most egyenesen követelik, hogy 30 000 fő ugyanoda, további 30 000

* — erőszakos; erőltetett — *Szerk.*

orosz pedig Galícián át bemasírozzon, éppúgy, ahogyan a bánáti szerbek szintén a pravoszlavnij cár segítségéért könyörögnek, éppúgy járunk majd mi is. Még odajutunk, hogy a kormány meg a burzsoázia *behívja az országba az oroszokat*, ahogyan ez nemrég Erdélyben történt. S ide kell jutnunk. A bécsi meg a berlini ellenforradalom győzelme nekünk még nem volt elegendő. De ha Németország majd egyszer a maga bőrén érezte meg az orosz kancsukát, mégiscsak kicsit másképpen fog viselkedni.

Az oroszok az igazi felszabadítói Németországnak, mondottuk múlt év júniusában.* Ezt megismételjük még ma is, s ma már nem mi vagyunk az egyetlenek, akik ezt mondják!

Die Russen

A megírás ideje: 1849 április 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 22. (279.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 5. köt. 71. old. — Szerk.*

A vita a plakáttörvényről[383]

Köln, április 21. (Kamarai vita.) Visszatérünk az április 13-i ülésre.* Lisiecki képviselő interpellációjának megválaszolása után a *plakáttörvény*[383] megvitatása került napirendre.

Rohrscheidt úr felolvassa a központi bizottság jelentését, majd Wesendonck úr azt a módosítványt terjeszti elő, hogy a kormánytervezetet en bloc** vessék el.

Arnim (gróf) úr emelkedik szólásra. A módosítvány megengedhetetlen. Egyet jelent a napirendre térés indítványozásával. Kormányelőterjesztések fölött azonban nem szabad napirendre térni. Ezt leszögezi az ügyrend[420].

Most veszik csak észre a baloldali urak, hogy mit akart a jobboldal az ügyrend 53. §-ával. Kormányelőterjesztésekre vonatkozóan nem szabad napirendre térési határozatot hozni. Csakhogy ez az ártatlannak látszó mondat sem többet, sem kevesebbet nem jelent, mint ezt: Ne legyen módotok kormányelőterjesztés en bloc elvetésére, hanem legyetek kénytelenek minden egyes paragrafusát megvitatni, még ha ezer is lenne belőlük.

Ez aztán már a középbelieknek is sok. Hosszabb vita után, amelyben mindkét fél kitűnt exegetikus éleselméjűségével, az elnök végül megengedhetőnek nyilvánítva Wesendonck módosítványát, helyt ad a további tárgyalásnak.

Rupp úré a szó, a felfüggesztett, üldözött, egykoron az összes lapokban meghurcolt, a megboldogult Gusztáv Adolf Egyletből kizárt nagy Ruppé.[427] Rupp úr olyan beszédet mond, amely után, a nem kevésbé nagy és fénybaráti[428] berlini „Nationalzeitung"[272] véleménye szerint, a baloldalnak már nemcsak az általános, hanem a speciális vitában sem maradt sok mondanivalója. Vegyük csak szemügyre a fénybarát Ruppnak ezt a kimerítő beszédét a tiszta ész szemszögéből.

---

* *V. ö. 416—419. old.* — *Szerk.*

** — mindenestül — *Szerk.*

E kimerítő beszéd csakugyan a *fénybaráti* szellemnek, a „szabad közösségek" szellemének hamisítatlan terméke, vagyis nem merít ki semmit, kivéve talán azokat a közhelyeket, amelyek a plakátokkal kapcsolatban elsüthetők.

Rupp úr azzal kezdi, hogy figyelmeztet, miszerint a plakáttörvényt a kormány és a központi bizottság egymástól eltérően indokolja. A kormány a törvényt az utcai forgalom és az esztétika érdekét szolgáló, pusztán rendészeti intézkedésnek tünteti fel; a központi bizottság ezt az otromba porosz fogást kiküszöbölve, a politikai indokokat helyezi előtérbe. Ezzel Rupp úr ajtót-kaput nyitott a fénybaráti prédikátor-pátosznak:

„Ilyen módon ez a törvényjavaslat vitathatatlanul e gyűlés tanácskozásai legfontosabb tárgyainak a sorába lép. Mármost nem fogjuk azt mondani akarni", (nem fogjuk azt mondani akarni!), „hogy amúgyis" (!) „közömbös számunkra, vajon néhány plakáttal több vagy kevesebb van-e a világon, mivel" (!) „a jog és a szabadság *magasztos* jellege éppen abban rejlik, hogy még a látszólag legjelentéktelenebb dolog is, mihelyt vele kapcsolatba lép, maga is nyomban *magasabb jelentőségre* tesz szert"!!

Miután Rupp úr ezzel a pásztori bevezetéssel bebiztosította a plakátok „magasztos jellegét" és „magasabb jelentőségét", s hallgatóinak kedélyét ájtatosra hangolta, immár nyugodtan szabad folyást engedhet tiszta esze „örökké világos, tükörfényes és egyenletes" áradatának.

Először is Rupp úr azt a túlontúl ravasz megjegyzést teszi, „hogy igen gyakran hoztak képzelt veszélyek ellen olyan rendszabályokat, amelyek éppenséggel kiváltották a valóságos veszélyeket".

E közhelyet a baloldal azonnal egy elragadtatott bravó-kiáltással üdvözli.

Ezután Rupp úr ugyanilyen mélyértelműséggel bebizonyítja, hogy a tervezet ellentmondásban van — az oktrojált alkotmánnyal[134], amelyet Rupp úr el sem ismer!

Különös politikája ez a baloldaliaknak, hogy az oktrojált alkotmányra hivatkoznak és további rúgások ellen a már novemberben elszenvedett rúgásokat hozzák fel érvként!

Ha a kormány úgy véli, folytatja Rupp úr, hogy ez a törvénytervezet nem érinti a sajtószabadságot, hanem csupán az utcáknak és tereknek a sajtótermékek terjesztésére való felhasználását érinti, akkor éppúgy mondhatnók azt, hogy a cenzúra idején is sajtószabadság uralkodott, hiszen nem a sajtó felhasználását, hanem csupán termékeinek terjesztését vetették ellenőrzés alá.

Csak aki a cenzúra idején Berlinben élt, tudja méltatni teljes újszerűségében ezt a már évekkel ezelőtt az összes zugliberálisok között for-

galomban volt mondatot, amelyet a baloldal mindazonáltal ismét bravóval és derültséggel fogadott.

Rupp úr most az oktrojált alkotmánynak a sajtószabadságra vonatkozó cikkelyét idézi, és részletesen bebizonyítja, hogy Manteuffel törvénytervezete kiáltó ellentétben van Manteuffel alkotmányával.

De kedves Rupp úr, tout bonhomme que vous êtes*, hát még nem tudta, hogy Manteuffel csak azért oktrojálta az alkotmányt, hogy azt a néhány liberális frázist, melyet az tartalmaz, utólag megint hatálytalanítsa, akár a régi szájpecek-törvények megtartásával, akár újak bevezetésével.

Igen, Rupp úr odáig megy, hogy bizonyos alapossággal fejti ki a jobboldalnak, miszerint később, az alkotmány revíziójakor beiktathatja ugyan a plakáttörvényt ebbe az alkotmányba, most azonban el kell vetnie, mert különben elébevág az alkotmány revíziójának!

Mintha a jobboldali uraknak a következetesség volna a fontos, nem pedig inkább az, hogy a rossz sajtónak, a kluboknak, az izgatottságnak, a kereskedelem bizalmatlanságának és egyéb többé vagy kevésbé forradalmi vívmányoknak mielőbb véget vessenek!

Rupp úr e nyomós érvekhez most még a következő közhelyeket fűzi:

1. A plakátokat azért kárhoztatják, mert *izgatottságot* keltenek. Ámde az izgatottság megakadályozásának nincs helye a jogállamban, csak a rendőrállamban.

2. Erős Kormányt akarok. Az olyan Kormány azonban, amely nem képes elviselni az izgatottságot és a plakátokat, az nem erős Kormány.

3. A Német szívesen engedelmeskedik egy Vezérnek.

4. A plakátok hiánya nem akadályozta meg március 18-át.** (Nem lovak, nem lovag stb.[429])

5. A forradalmak a zsarnokság következményei.

Ebből Rupp úr azt a következtetést vonja le, hogy a plakáttörvényt Manteuffel érdekében kell elvetni. „Védjék meg, Uraim", kiált fel rimánkodva, „a kormányt attól az önámítástól, amelyre ez a törvény, mint a rendőrállam minden törvénye, ráviszi!"

A Manteuffel-féle tervezet elvetése Rupp úr szerint nem bizalm*atlansági*, hanem inkább *bizalmi szavazat* lenne Manteuffel számára. Rupp úr azt óhajtja, hogy Manteuffel legyen az óhajtott „erős Kormány", s ezért nem akarja őt a plakáttörvénnyel gyöngíteni. Azt hiszitek, hogy

* — akármilyen együgyű ember is Ön — *Szerk.*

** *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* 28-át — *Szerk.*

Rupp úr tréfál? Esze ágában sincs. Rupp úr fénybarát, s egy fénybarát sohasem tréfál. A Fény barátai a nevetést éppúgy nem állhatják, mint érdemes atyafiuk, Atta Troll[430].

Ámde az utolsó tromf, amelyet Rupp úr kijátszik, felteszi a koronát egész beszédére:

„E törvény elvetése nem csekély mértékben fog hozzájárulni a népesség ama részének *megnyugtatásához*, amely nem tudott egyetérteni az alkotmány elismerésével annak revíziója *előtt*."

Rupp urat „a népesség ama részének *megnyugtatása*" érdekli, amely még nem áll azon a fokon, mint Manteuffel!

De ilyenek a baloldal urai! Torkig vannak a viharos mozgalommal, s ha már képviselők lettek és belátják, hogy a karddiktatúrával nem bírnak, hát nem kívánnak többé egyebet, mint azt, hogy a fájós elvi kérdések végre valahára elintéződjenek, hogy az alkotmány érvényessé nyilvánítása végett pro forma megtörténjen annak revíziója és felesküdjenek rá, és „a forradalom lezáruljon". Akkor megkezdődik számukra az alkotmányos rutinnak, a semmiből semmiről és semmiért való szónoklásnak, az intrikálásnak, protegálásnak, minisztercserének stb. kényelmes élete; az az olümposzi Eldorádó-élet, amelyet a francia Odilonok*, Thiers-ek és Molék tizennyolc esztendőn át folytattak Párizsban, és amelyet Guizot úgy szeretett az alkotmányos intézmények *játékának* nevezni. Hiszen mihelyt a kényelmetlen forradalmi mozgalom csak némileg megfeneklik, akkor egy Waldeck-kormány már nem is tartozik a lehetetlenségek közé! A köztársaságra pedig a nép még úgysem érett meg!

Rupp úr beszéde után éppenséggel még *mindent* el kell mondani. Először is nem *általában* a sajtószabadság korlátozásáról volt szó, hanem mindenekelőtt a sajtószabadságnak a *plakátok* tekintetében való korlátozásáról volt szó. Rá kellett volna térni arra, hogy mi a plakátok hatása, meg kellett volna védeni az „utcai irodalmat", különösképpen pedig *a munkások* jogát a plakátok által képviselt *ingyenes irodalomra*. Nem szépítgetni kellett volna a plakátok útján való izgatás jogát, hanem *nyíltan képviselni*. Ámde minderről szó sem esik Rupp úrnál. A régi frázisokat a sajtószabadságról, melyet a cenzúra 33 esztendeje alatt bőségesen volt alkalmunk elölről és hátulról megvilágítani, ezeket a régi frázisokat csépeli ismét Rupp úr száraz-ünnepélyes nyelvezettel, és minthogy elmondotta mindazt, amit erről a tárgyról a „Nationalzeitung" urai tudnak, a „Nationalzeitung" azt hiszi, hogy Rupp úr kimerítette a tárgyat!

* Odilon Barrot. — *Szerk.*

A „fénybarát" Rupp után a „sötétség-embere"[431] Riedel emelkedik szólásra. De Riedel úr beszéde túlságosan szép ahhoz, hogy elsiessük vele a dolgot. A demain donc, citoyen Riedel!*

Köln, április 23. *Riedel* képviselő feltétlenül a legklasszikusabb beszédet mondotta el az egész vita során. Míg a miniszteri asztal mellől még némiképpen tapintatoskodnak, míg maga Manteuffel is még bizonyos látszatalkotmányos fordulatokkal él és legfeljebb az ügyetlen parvenü von der Heydt esik ki időnként az alkotmányos szerepből, Riedel úr Barnim—Angermündéből egy pillanatig sem feszélyezteti magát, hogy vérbeli uckermarki[396] módjára lépjen fel. Soha még választókörzetet olyan jól nem képviseltek, mint Riedel úrét.

Riedel úr először ezt kérdezi: Mik a plakátok? és így válaszol: „Plakátok, a szó voltaképpeni értelmében nyilvános kijelentések, amelyekkel *megnyugtatóan* hatunk a kedélyekre." Ez a plakátok „rendeltetése" Riedel úr etimológiája szerint.

Egyelőre nem óhajtunk Riedel úrral a „plakát" szó családfájáról vitatkozni. Csupán felhívjuk a figyelmet arra, hogy az egész etimológiai verejtékezést megtakaríthatta volna magának, ha elolvassa a törvénytervezetet. Ebben nem csupán „plakátokról" van szó, hanem „*falragaszokról*" is, márpedig ezeknek „a szó voltaképpeni értelmében" nincs más „rendeltetésük", mint az, hogy falra ragasszák őket.

Ehelyett Riedel úr jogos felháborodásában arról terjeng, hogy a plakát elnevezéssel a leggyalázatosabban visszaélnek:

„A plakátok rendszerint csak arra szolgálnak, hogy *szenvedélyeket* szítsanak fel, s *a gyűlölet* vagy a *bosszú tisztátalan parazsát* lobbantsák lángra főleg a felsőbbségek ellen... A plakátok tehát rendszerint éppen az ellentétei annak, amit az elnevezés jelez. A plakátokkal való élés tehát többnyire visszaélés" (tudniillik az *elnevezéssel*), „s ezért felmerül a kérdés: Vajon a helyi rendőrhatóságok elősegítsék-e ezeket a plakát-üzelmeket?" (tudniillik a plakát elnevezéssel való ilyetén visszaélést). „Vajon a rendőrség úgyszólván cinkostársává váljék-e ezeknek az üzelmeknek, amely a plakátokkal" (az elnevezésükkel) „való visszaélés" (falragaszok céljaira, amelyek nem is plakátok, azaz megnyugtató hirdetmények) „révén folyik?" Egyszóval, plakátok útján a jövőben „rendeltetésszerű" (azaz a plakát szó rendeltetése szerinti) ráhatást kell-e gyakorolni vagy sem?

* — Tehát viszontlátásra holnap, Riedel polgártárs! — *Szerk.*

Mekkorát tévedett Manteuffel, amikor rendészeti és utcaszépítési szempontokat csempészett be a plakáttörvény indokolásába! Mennyire melléfogott a központi bizottság, midőn a törvényt politikai okokból támogatta! E törvényre — etimológiai okokból van szükség, s voltaképpen ezt a címet kellene neki adni: Törvény a plakát szó használatának „voltaképpeni értelmében" való visszaállítására.

Itt azonban az alapos Riedel úr alaposan bakot lőtt. Ha megkockáztatva azt, hogy olvasóinkat halálosan untassuk, etimológiai vitába akarnánk bocsátkozni Riedel úrral, akkor, Diez grammatikájával kezünkben, kimutathatnók neki, hogy a plakát szó egyáltalán nem a latin placare* szóból származik, hanem csupán a francia placard** megcsonkított formája, a placard szó pedig a plaque*** szóval függ össze, ez viszont német eredetű. Ezzel aztán Riedel úr egész megnyugtatási elmélete vízbe esne.

Persze, Riedel úr számára ez közömbös, s joggal. De az egész megnyugtatási elmélet csupán iskolamesteri captatio benevolentiae°, amely mögött a legnagyobb [határozottsággal] vonul fel a vagyonos osztályok félelmére való apellálás.

A plakátok „szenvedélyeket szítanak fel", „lángra lobbantják a gyűlölet és a bosszú tisztátalan parazsát, főleg a felsőbbség ellen", „az *ítéletképtelen tömegnek* olyan demonstrációkra való felhívását szolgálják, melyek fenyegetően" (!) „sértik a rendet, s túllépik a törvényes szabadság határait". És ezért kell a plakátokat betiltani.

Más szóval: Az egyesült feudális urak, bürokraták és burzsoák tavaly őszi államcsínyüket sikeresen végrehajtották a fegyverek erejével, s most ehhez a kamarák révén akarják ránk oktrojálni azokat a kiegészítő törvényeket, amelyekre még szükség van avégett, hogy ezek az urak nyugodtan élvezhessék győzelmüket. Végképp torkig vannak a „szenvedélyekkel", minden eszközt fel fognak használni arra, hogy elfojtsák „a gyűlölet és a bosszú tisztátalan parazsát a felsőbbség ellen" — hiszen számukra ez a világ legkívánatosabb felsőbbsége —, hogy helyreállítsák a „rendet", s a nekik kényelmes mértékre redukálják a „törvényes szabadságot". S hogy ez miféle mérték, kiderül abból, hogy Riedel úr a nép nagy többségét „*ítéletképtelen tömegnek*" nevezi.

Erről az „ítéletképtelen tömegről" Riedel úr nem is tud elég rosszat mondani. Így folytatja:

---

* — megnyugtatni — *Szerk.*
** — hirdetmény; falragasz — *Szerk.*
*** — lap; lemez; tábla — *Szerk.*
° — jóindulat-keresés — *Szerk.*

„Eme" (plakátok útján történő) „közlést leginkább éppen az a néposztály veszi figyelembe, amely a legkevésbé szokott hozzá írásbeli közlésekkel kapcsolatban ahhoz, hogy olyan óvatossággal és gyanakvással vizsgálja és mérlegelje az írásbeli közlések szavahihetőségét, mint amilyet az olvasmányhoz szokott, a sajtó ámításait ismerő közönség persze már magában hordoz..."

Ki hát ez az ítéletképtelen tömeg, ez az írásbeli közlésekhez a legkevésbé hozzászokott osztály? Talán az uckermarki parasztok? Szó sincs róla; hiszen először is ők „a nemzet magva", másodszor nem olvasnak plakátokat, harmadszor pedig megválasztották Riedel urat. Riedel úr senki mást nem ért ezen, mint *a városok munkásait*, a proletariátust. A plakát a proletariátusra való ráhatás fő eszköze; a proletariátus egész helyzeténél fogva forradalmi, a proletariátus, amely az alkotmányos rezsim és az abszolút rezsim alatt egyaránt elnyomott osztály, nagyon is kész arra, hogy ismét fegyverhez nyúljon; éppen a proletariátus részéről fenyeget a fő veszély, s ezért el mindazzal, ami a proletariátusban a forradalmi szenvedélyt ébren tarthatná!

S mi segítheti elő jobban a forradalmi szenvedély ébren tartását a munkások körében, mint éppen a minden utcasarkot egy olyan nagy újsággá változtató plakátok, amelyben az arra haladó munkások megtalálják a napi események ismertetését és kommentálását, a különböző nézetek kifejtését és megvitatását, ahol egyúttal összetalálkoznak az ott egybegyűlt mindenfajta osztályhelyzetű és véleményű emberrel, akikkel a plakátokat megvitathatják, egyszóval, ahol egyben lappal és klubbal rendelkeznek, s mindezt anélkül, hogy egy fillérjükbe kerülne.

Ámde éppen ez az, amit a jobboldal urai nem akarnak. S igazuk is van. A proletariátus részéről fenyegeti őket a legnagyobb, sőt az egyetlen veszedelem — miért ne törekednének arra ők, akiknek kezében van a hatalom, hogy ezt a veszedelmet minden eszközzel elfojtsák?

Ezellen senki sem emelhetne kifogást. Isten segítségével immár vagy hat hónapja karddiktatúrában élünk. A legcsekélyebb illúziót sem tápláljuk a nyílt hadiállapotot illetően, amelyben ellenfeleinkkel állunk, vagy azon eszközöket illetően, amelyek egyedül alkalmasak arra, hogy általuk pártunk uralomra juthasson. Nem fogjuk annyira nevetségessé tenni magunkat, hogy a junkerok, bürokraták és burzsoák most uralkodó hármas szövetségének morális szemrehányásokat tegyünk azért, mert mindenáron leigázni igyekszik bennünket. Még ha nem is viszolyognánk eleve a fennkölt moralitású prédikátor-hangtól, az erkölcsi felháborodás üvöltő-pátoszától[262], már csak azért is óvakodnánk az ilyen üres frázispolémiától, mert egyszer még revansot szándékszunk venni ellenfeleinken.

De azt különösnek tartjuk, hogy azok az urak, akik most kormányon

és hivatalos többségben vannak, nem beszélnek éppolyan nyíltan, mint mi. Riedel úr például annyira hamisítatlan uckermarki, hogy különbet kívánni sem lehet, s mégsem tudott erőt venni magán, hogy végül ne bizonykodjék így: „Természetesen semmiképp sincs szándékomban *a szabad véleménynyilvánítás* elé bármilyen akadályt gördíteni. A szellemi küzdelmet... az igazságért — a szabad népek ereklyéjének tekintem, amelyhez senkinek sem szabad hozzányúlnia." Máshelyütt pedig Riedel úr azt óhajtja, hogy „a plakátok terjesztését engedjék szabadjára ugyanolyan formák között, amilyenek között irodalmi termékek egyáltalában terjeszthetők".

Mit jelentsenek még e frázisok az összes előzetes magyarázatok után? A fennálló kormányzat és egyáltalában az alkotmányos monarchia manapság civilizált országokban nem tarthatja fenn magát, ha a sajtó szabad. A sajtó szabadsága, a nézetek szabad konkurrenciája — ez az osztályharc szabadjára engedése a sajtó területén. S a hőn óhajtott rend — ez éppen az osztályharc elfojtása, az elnyomott osztályok gúzsba kötése. Ezért a rend és nyugalom pártjának meg kell szüntetnie a nézetek szabad konkurrenciáját a sajtóban, sajtótörvényekkel, tilalmakkal stb. minél inkább biztosítania kell magának a piac monopóliumát, főként pedig lehetőleg közvetlenül kell elnyomnia a plakátok és ingyenes röpiratok gratis-irodalmát. Mindezt tudják az urak, miért nem mondják meg köntörfalazás nélkül?

Csakugyan, Riedel úr, miért nem javasolja inkább mindjárt a cenzúra visszaállítását? Hiszen nincs annál jobb eszköz „szenvedélyek" visszaszorítására, „a felsőbbség elleni gyűlölet és bosszú tisztátalan parazsának" elfojtására és „a törvényes szabadság határainak" biztosítására! Voyons, citoyen Riedel, soyons francs!* Végül mégiscsak oda lyukadunk ki!

Riedel úr visszavonul a helyére. Az igazságügyminiszteré a szó, *Simons* igazságügyi tanácsosé Elberfeldből, aki a von der Heydtével egyenrangú wuppertali burzsoá család sarja.

Simons úr roppant alapossággal lát munkához. Észrevehető, hogy még új ember az igazságügyminisztériumban.

Plakátokat nyilvános utcákon és tereken szoktak kiragasztani, mondja az igazságügyminiszter úr. Tehát — „először is vissza kell térni arra, hogy *milyen rendeltetésük van a nyilvános utcáknak és tereknek*"!!

Igaz, hogy Riedel úr a plakátok „rendeltetését" és a plakát szó „voltaképpeni értelmét" elismeréstérdemlő módon leszögezte. De nem is erről van szó. Inkább „az utcák és a terek rendeltetése" az, ami fontos. S e tekintetben az igazságügyminiszter hervadhatatlan babérokat szerez magának.

* — Nos, Riedel polgártárs, legyünk őszinték! — *Szerk.*

Hát lehet-e elképzelni szebb elemi iskolát, mint ezt a kamarát, ahol komoly vita folyik utcák és terek rendeltetéséről, iskolás nyelvtani kérdésekről és hasonlókról?

Mi hát „az utcák és nyilvános terek rendeltetése"?

Az, hogy utcákat stb. *nem* „lehet bármely tetszés szerinti és nyilvános felhasználásra átengedni". *Hiszen:* „az utcák stb. ilyen rendeltetése *nem bizonyítható*"!!

Azért van hát nekünk egy állítólagos igazságügyminiszterünk, hogy efféle mélyértelmű felvilágosításokkal szolgáljon. Valóban, csak most értjük meg, miért húzódozott Simons úr a kamara előtti bemutatkozástól.

A miniszter beszédének egész további tartalma ilyen pompás teljesítmények mellett persze szóra sem érdemes. Simons úr a francia jogtudományban való figyelemreméltó olvasottság látszatával néhány rég feledésbe merült emlékkel hozakodik elő korábbi ügyészi gyakorlatából. Majd efféle mondatok következnek:

„Ennek a szükségletnek a kérdését azonban *feltétlenül*" (!) „igenleni kell, *legalábbis*" (!!) „*én* így vélem" (!!!), „*azon kétségek figyelembevételével*" (!!!!), „amelyek kifejezésre jutottak"(!!!!!).

Végül pedig Simons úr kifejezi azon óhaját, hogy „szentesítsék a plakátok korlátozásának törvényes fundamentumát".

Egy *fundamentumot szentesíteni*! Hol tanulta ezt a nyelvet, Simons úr?

Berends úrnak rákövetkező beszédére olyan szónoki hőstettek után, amilyen Riedel és Simons úr beszéde volt, természetesen nem térhetünk ki részletesebben. Berends úrban megvan a helyes ösztön, hogy a plakáttilalom közvetlenül a proletariátus ellen irányul, de e témáját csak erőtlenül fejti ki.

Az általános vita lezárul. 152 képviselő szavaz az en bloc elvetés mellett, 152 ellene. A baloldalról hiányzik többek között, *felmentés nélkül, Kyll* úr Kölnből. Ha Kyll úr jelen lett volna, a plakáttörvényt minden további nélkül elvetik. *Kyll* úrnak köszönhetjük tehát, hogy azt részben elfogadták.

A speciális vitára nem térünk ki. Az eredmény ismert: a mozgó könyvárusokat rendőri felügyelet alá helyezték.

Mondjanak köszönetet érte Kyll úrnak!

Die Debatte über das Plakatgesetz

A megírás ideje: 1849 április 21., 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 22. (279.) sz. (második kiadás), április 27. (283.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Lassalle[300]

Köln, április 26. Egy tényt kell jelentenünk, mely megmutatja, hogy *en fait de justice** nincs többé lehetetlenség. Nicolovius főállamügyész úr a legjobb úton halad, hogy még különb babérokat szerezzen magának, mint annak idején Hecker úr.**

Korábbi közléseinkből emlékeznek olvasóink, hogy I. von Ammon düsseldorfi főügyész-helyettes a Lassalle elleni bűnvádi eljárás során Lassalle egyik levelét — amelyben egy schönsteini parasztgazdát*** felszólított, hogy harc esetén küldjön néhány száz főnyi erősítést Düsseldorfba — három hétig fiókjában rejtegette a vizsgálóbíró elől, s csak akkor adta át neki, amikor az közölte vele, hogy a vizsgálat lezárult. Emlékeznek arra is, hogy e levél miatt — amely egyébként annyira nem tartalmazott felkelésre való közvetlen felhívást, hogy sem a Ratskammer[194], sem a vádtanács nem vette fel a terhelő okok közé — a vizsgálatot újra kellett kezdeni, s ez volt az oka annak, hogy Lassalle pere nem intéződött el már az előző esküdtszéki ülésszakban.

Nos, Lassalle akkor denunciálta a főállamügyésznek I. von Ammon úr eme szándékos huzavonáját.

A főállamügyész nem méltatja Lassalle-t válaszra, hanem ehelyett elküldi Lassalle denunciálását a düsseldorfi ügyészségnek azzal az ordréval, hogy emiatt indítsanak vizsgálatot Lassalle ellen a 222. cikkely[345] alapján, mert denunciálásában *megsértette* von Ammon urat!

Pends-toi, Figaro, tu n'aurais pas inventé cela!°

Egy Nicolovius úrhoz intézett levél a 222. cikkely értelmében sértés von Ammon úrra nézve! Egy sajtóper során, amelyet Zweiffel és Hecker urak ellen volt szerencsénk folytatni, egyszer már kifejtettük,°° hogy a 222. cikkely még a sajtóban nyilvánosan történő sértésekre sem alkalmazható,

---

* — *igazságszolgáltatás dolgában* — *Szerk.*

** *V. ö. 5. köt. 163—165. old.* — *Szerk.*

*** Stangier. — *Szerk.*

° — Kösd fel magad, Figaro, te nem eszelted volna ki ezt![432] — *Szerk.*

°° *V. ö. 213—229. old.* — *Szerk.*

hanem csupán olyan sértésekre, amelyeket a hivatalnok uraknak személyes jelenlétükben vágnak arcukba.

De ha a 222. cikkely alkalmazható volna is *nyilvános* írások útján történő sértésekre, — bizonyára még senkinek sem jutott eszébe egy harmadik személyhez intézett levélről azt állítani, hogy az hatósági közeg megsértése. Az eddigi rendőrbírósági gyakorlat mindig megkövetelte, hogy a sértő iratot magához a sértetthez intézték vagy nyilvánosan terjesztették légyen. Nicolovius úr most felfedezi, hogy hatósági közeg megsértése az, ha *egy harmadik személynek* szóló írásban használnak sértő kifejezéseket egy hivatalnokkal kapcsolatban! Óvakodjunk hát attól, hogy magánleveleinkben tiszteletlen hangon beszéljünk hivatalnokokról!

Az, hogy Lassalle levele von Ammon úr *felettes hatóságához* szólt és ilyenformán egy *panasz*, egy *denunciálás* volt, csak még képtelenebbé teszi a dolgot.

Hiszen kötelességszegő cselekedeteknek a felettes hatóságnál való denunciálását a törvény éppenséggel kötelességgé teszi. Ha tehát a denunciálás igaz volt, akkor teljesen helyénvaló; ha nem volt igaz, akkor a főállamügyésznek a 373. cikkely alapján kellett volna eljárást indítania, — *rágalmazó denunciálás* miatt. De akkor Lassalle az akták alapján igen könnyűszerrel bebizonyíthatta volna a denunciálás igaz voltát, míg hatósági közeg megsértése miatt emelt vád esetén a rendőrbíróság előtt ezzel a bizonyítással nem élhet.

Az ügy a düsseldorfi Ratskammer elé került. Ám ez is úgy találta, hogy sértés csak vagy nyilvánosan, vagy a sértett jelenlétében történhet, s beszüntette az ügyet. Az ügyészség opponált, s a mi itteni, oly gyakran kipróbált és mindig oly jól bevált kölni vádtanácsunk csakugyan határozatot hozott, hogy a 222. cikkely alapján eljárás indítandó Lassalle ellen, aki most már szerencsésen egy rendőrbírósági eljárás terhét is viseli!

Ha ez még egy darabig folytatódik, mi minden nem lehet még a 222. cikkelyből?

Lassalle pere egyébként május 3-án kerül az esküdtszék elé.

Lassalle

A megírás ideje: 1849 április 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 27. (283.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A második kamara feloszlatása[383]]

Köln, április 28. Az, ami híreszteléskénť már ma délben közszájon forgott a városban, ma este beigazolódott: A király és statárium-kormánya **feloszlatták a második kamarát.**[433]

A részletek megtalálhatók alább, de dato Berlin.

A király és a statárium-miniszterek ezzel ismét *megszegték a szavukat.* A december 5-i oktrojált statárium-charta[184] szerint a kamarákat kifejezetten „az alkotmány revideálására" hívták össze. Csak azután, hogy az ezen alkotmány alapján összeülő *első* kamarák eme tákolmányt revideálták, kellett az alkotmánynak teljes, végleges hatályba lépnie. Így oktrojálták ezt múlt év decemberében.

A kamaráknak tehát legalábbis *részlegesen alkotmányozó mandátumuk* volt. Amíg ezt a mandátumot nem teljesítették, amíg az alkotmányt a koronával karöltve nem revideálták, éppúgy *nem voltak tehát feloszlathatók,* mint a porosz alkotmányban való kiegyezésre egybehívott megboldogult gyűlés.

S mégis szétkergették — ezt a nyomorúságos, a karddiktatúra és a szuronyok nyomása alatt, vesztegetéssel, megfélemlítéssel és csalással összehozott második kamarát!

Ezt nevezik „porosz becsületnek", „porosz hűségnek"!

Ha a miniszterek még néhány hétig várnak — talán a magyar—osztrák forradalom megkímélte volna őket a fáradságtól és mindkét kamarát felrobbantotta volna.

Egyébként, hogy ez az újabb puccs mit jelentsen, az kézenfekvő. Érezteti fogják velünk a **hatványra emelt karduralmat;** olyan sajtótörvényeket, klubtörvényeket, zavargás elleni törvényeket, plakáttörvényeket stb. fognak legkegyesebben ránk oktrojálni, hogy a német filiszternek könnybe lábad a szeme. Jönni fognak az üldözések, rendszabályozások, letartóztatások; általánossá teszik az ostromállapotot, s hogy az egészre feltegyék a koronát, végezetül bevezetnek egy olyan új alkotmányt, cenzusos választási törvénnyel és lordok házával, amelyben a mostani első kamara *másodikként* fog szerepelni.

Egyszóval, olyan messzire mennek majd, ameddig csak a porosz kurázsi megengedi.

Mi a magunk részéről csak azt kívánjuk, hogy Manteuffel úr ismét hívja egybe a megboldogult egyesült Landtagot[148].

[Auflösung der zweiten Kammer]

A megírás ideje: 1849 április 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 29. (285.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Posen[383]]

Köln, április 28. Olvasóink hálásak lesznek, ha időnként foglalkozunk Hohenzollern királyi házunk „fényével és hatalmával", úgyszintén nemes trónja fő pilléreinek, a valamennyi tartományba széttelepített brandenburgi poloskalovagságnak egyidejű csodálatos virágzásával.

E tanulságos vizsgálódás során ma szűkebb hazánk lengyel része felé fordulunk. Már tavaly nyáron, Lengyelországnak srapnellal és pokolkővel[221] való dicsőséges pacifikálása és átszervezése[144] alkalmából megvizsgáltuk a városok „túlnyomórészt német népességéről", a vidék „nagy német földbirtokairól" és az általános jólét megnövelésében szerzett királyi-porosz érdemről szóló német-zsidó hazugságokat. A „Neue Rheinische Zeitung" olvasói emlékeznek*, hogy a hivatalos számlálásokból meg azokból a kimutatásokból, amelyeket Gnesen és Posen érseke** készíttett[434] Camphausen polgári átmeneti miniszter részére, megtudtuk, hogy a porosz demarkációs vonalak által körülhatárolt országrészek lakosságának nem mintegy a fele, hanem csak alig hatodrésze német, míg a porosz kormány hazug statisztikái az állítólag német népességet fokozatosan mindinkább felnagyították annak arányában, ahogy az ellenforradalom menete lehetővé látszott tenni az újabb felosztást és a lengyel rész újabb megnyirbálását; hogy a frankfurti mocsárparlament német nemzeti tökfilkói és pénzcsinálói e számlálásokkor a lengyel zsidókat még mindig a németekhez számították, jóllehet e minden fajok legocsmányabbika legfeljebb profitéhsége alapján, nem pedig zsargonja vagy származása alapján állhat rokoni viszonyban Frankfurttal; hogy mindenesetre megtelepedtek német kisbirtokosok — viszonylag igen csekély számban — egyes kerületekben, mégpedig a lengyel nyomorúságra való álnok porosz spekuláció folytán, mert az 1833-as kabinetrendelet értelmében az összes *elárverezett* birtokokat kizárólag csak porosz junkeroknak lehetett eladni, akiknek ehhez a kormányzat előlegezte a pénzt; hogy végül a hohenzol-

* *V. ö. 5. köt. 304—347. old.* — *Szerk.*

** Przyluski. — *Szerk.*

lerni atyai jótettek és érdemek abban álltak, hogy a márciusi forradalom után gyávaságból gyönyörű ígéreteket tettek a „nemzeti átszervezésre", ezek után pedig, az ellenforradalom megnövekedésével, az ország ötszöri mind nagyobb méretű felosztása által mind szorosabbra húzták nyaka körül a hurkot, majd az „átszervezést" a „pacifikálástól", a fegyverek átadásától tették függővé, s midőn ez megtörtént, legvégül rászabadították a védtelen, hiszékeny országra az „Én dicső hadseregemet"[217], hogy a zsidókkal egyetemben templomokat fosztogassanak, falvakat felégessenek, a lengyeleket nyilvános tereken puskavesszővel halálra korbácsolják vagy pokolkővel megégessék, s miután bosszút álltak rajtuk, amiért hittek a „márciusi ígéretekben", ezen a hullamezőn proklamálják Istennek és az Ő keresztény-germán Felségének dicsőségét.

Ez volt a porosz „átszervezés" szeretetteljes műve Posenban. Fordítsuk most tekintetünket a nagy porosz földbirtok, a kincstári birtokok és uradalmak eredetére is. Ezeknek a története sem kevésbé tanulságos számunkra a Hohenzollern-ház „fényét és hatalmát" és kedvelt kóborlovagrendjének értékét illetően.

1793-ban a három koronás tolvaj ugyanolyan jogon osztozott a lengyel zsákmányon, amilyenen három útonálló egy védtelen vándor tarisznyáján osztozik. Posen és Dél-Poroszország akkor pontosan ugyanolyan módon kapták meg a Hohenzollernokat *törzsökös* uralkodókként, ahogyan 1815-ben a Rajna-tartomány kapta meg őket *törzsökös* uralkodókként: az emberkereskedelem és a lélekkufárkodás jogán. Mihelyt az emberkereskedelemnek és a lélekkufárkodásnak e jogát eltörlik, a lengyelek éppúgy, mint a Rajna-vidékiek, *vörös* vonással fogják áthúzni *törzsökös* Hohenzollern nagyhercegük birtoklási jogcímét.

Az első dolog, amiben a hon hohenzollerni atyjának porosz kegye megnyilvánult az elrabolt Lengyelországban, az az egykori lengyel korona- és egyházi birtokok elkobzása volt. Általában a legcsekélyebb kifogásunk sincs az ilyen elkobzás ellen, sőt azt reméljük, hogy hamarosan még *más* koronabirtokokra is sor kerül. Csakhogy kérdezzük, milyen célokra használták fel az ilyeténképpen elkobzott birtokokat? Vajon annak az országnak „általános jóléte" érdekében-e, amelyről a brandenburgi atyai jóindulat oly kegyesen gondoskodott az 1848-as pacifikáló és átszervező műve során? Vajon annak a népnek érdekében-e, amelynek verítékéből és véréből jöttek létre e birtokok? Lássuk csak.

Hoym akkori minisztert, aki Szilézia tartományt húsz év óta minden felügyelettől függetlenül igazgatta, és e hatalmát a legjunkerosabb csalásokra és zsarolásokra használta ki, Isten, király és haza szolgálatában

szerzett érdemeinek jutalmául megbízták Dél-Poroszország igazgatásával is. Hoym azt javasolta urának és parancsolójának, hogy az uralkodóház „fénye és hatalma" érdekében, valamint az uralkodóház iránt odaadó fényes és hatalmas vidéki junkerség megalapítása végett adományozzon az elkobzott egyházi, sztarosztai birtokokból[228] minél többet úgynevezett *„érdemes férfiaknak"*. S így is lőn. Egy sereg rablólovagot, királyi metresszek kegyenceit, miniszteri kreatúrákat, cinkosokat, akiknek be akarták tömni a száját, megajándékoztak az elrabolt ország legnagyobb és leggazdagabb birtokaival, és ezzel a lengyelekbe „német érdekeket" és „túlnyomórészt német földbirtokot" ojtottak be.

Hoym, nehogy a királyi kapzsiságot ingerelje, azzal az elővigyázatossággal élt, hogy e birtokokat értéküknek csak negyed- vagy hatodrészében, olykor még ennél is alacsonyabban tüntette fel a királynak; attól félt, s valószínűleg nem ok nélkül, hogy a király, ha megtudja a birtokok igazi értékét, inkább tulajdon honatyai zsebére gondolna, mint bármi másra. 1794 és 1798 között, Hoymnak a „pacifikálás" utáni négyéves igazgatása alatt ilyen módon a következőket adományozták: a poseni kamarai kerületben 22, a kalischi — azelőtt petrikaui — kamarai kerületben 19, a varsói kerületben 11, összesen 52 kisebb-nagyobb birtokkomplexust, amelyek együttesen nem kevesebb, mint *kétszáznegyvenegy* egyes birtokot foglaltak magukban. A királynak ezek értékét $3\,^1/_2$ millió tallérban jelölték meg, igazi értékük azonban meghaladta a **húszmillió tallért.**

A lengyelek tudni fogják, hogy a legközelebbi forradalomkor kiből csikarják **ki** *ezt az emberkereskedelem jogán tőlük ellopott húsz millió tallért, ezt a lengyel milliárdot*[435]!

Az adományozott birtokok területe csak a kalischi kerületben *meghaladta az összes királyi és egyházi földbirtokok egyharmadát*, jövedelmük pedig még az 1799-es nyomorúságos adományozási becslések szerint is évi 247 000 tallért tett ki.

A poseni kamarai kerületben az Owinsk uradalmat, kiterjedt erdőségeivel együtt Tresckow díszműárukereskedőnek ajándékozták, az ezzel szomszédos Szrin sztarosztai birtokot pedig, ahol egyetlen fa sem volt, államkincstári birtoknak nyilvánították, s ez kénytelen volt a fát államköltségen a Tresckow-féle erdőségekben vásárolni.

Végül más körzetekben a birtokokat az adománylevélben kifejezetten mentesítették a szokásos adóktól, méghozzá *„örök időkre"*, úgyhogy soha porosz királynak ne legyen joga újabb adót kivetni.

Most pedig látni fogjuk, miféle módon és miféle *„érdemteljes férfiaknak"* adományoztattak a lopott birtokok. Ám ezen junkerérdemek terjedelme arra kényszerít bennünket, hogy ezt a fejezetet az összefüggés kedvéért külön cikkben tárgyaljuk.[436]

[Posen]

A megírás ideje: 1849 április 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 április 29. (285.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A berlini ellenforradalmi tervek[383]

Köln, április 30. Ellenforradalmi kormányzatunk tervei lassanként napvilágra kerülnek.

Április 27-étől[433] a porosz ellenforradalomnak egy új stádiumát akarták keltezni. A berlini népet utcai harcra akarták provokálni, talán à la Cavaignac hagyták volna, hogy a felkelés „dimenziókat öltsön", hogy azután cavaignac-i eszközökkel és cavaignac-i túlerővel elnyomják, statáriumot hirdessenek, néhány képviselőt és jó sok felforgatót[262] a golyó és puskapor kegyelmében részesítsenek, és végül újabb oktrojálásokkal megszabaduljanak azoktól a terhes béklyóktól, amelyeket még a december 5-i statárium-charta[134] is ellenforradalmunk kezére rak.

Hiszen a provokált felkelés elégséges ürügyet szolgáltatott volna ahhoz a kijelentéshez, hogy a nép „még nem érett" a legkegyesebben odakölcsönzött szabadságokra, hogy egy ilyen választási törvénnyel[273], egy ilyen alkotmánnyal nem lehet kormányozni. „Vérontás elkerülése végett", vagyis magának a népnek az érdekében kell a szabadság utolsó maradványát is megsemmisíteni. „Vérontás elkerülése végett" kell Hátsó-Pomeránia kivételével az egész országban ostromállapotot hirdetni! Mindezt ki lehetett volna jelenteni, ha előbb végigélnek és kartáccsal szerencsésen elfojtanak egy tisztességes lázadást Berlinben, a breslaui, magdeburgi, kölni stb. obligát zavargásokkal egyetemben.

Ebből erednek a konstáblerek brutalitásai a Konversationshalléban egybegyűlt baloldallal szemben;[437] ebből ered a Dönhoffplatznak katonákkal való körülkerítése; ebből ered az, hogy hirtelen tüzet nyitottak egy védtelen, nyugodt néptömegre, amely nem *tudott* távozni, mert minden utca el volt zárva előtte.

A népnek minden provokáció ellenére is nyugodt magatartása keresztülhúzta az ellenforradalmárok számításait. Nincsen ürügyük az oktrojálásra, márpedig oktrojálniuk *kell*. Ma estére talán már megtudjuk, milyen újabb fordulatra határozták el magukat az urak.

Hogy milyen óriási terveik voltak, az minden körülményből kitűnik.

Először is a hannoveri kamara egyidejű feloszlatásából, másodszor és különösképpen Radowitz úr berlini utazásából.

Radowitz úr a porosz ellenforradalom lelke. Radowitz úr készítette el a novemberi ellenforradalom tervét, ő maga azonban még a kulisszák mögött tartózkodott és Frankfurtban intrikált a porosz örökös császárság érdekében. Radowitz úr *ezúttal* maga ment el Berlinbe, mint mondják, azért, hogy végre nyíltan fellépjen és *miniszterelnökké* legyen. Egy **Radowitz-kormány** — ez a kutya magva[132]!

Továbbá a következő konkrét tényekről tudunk:

1. Már a *múlt hét* folyamán leiratot kaptak az *összes elsőprezidensek* a főprezidensektől, amelyben értesítették őket *a kamara küszöbönálló feloszlatásáról*, azzal az utasítással, hogy tegyenek meg minden szükséges óvintézkedést.

2. Kormányrendelet ment az összes kormányzatokhoz, s ebben a következők vannak:

1) Az *összes polgármesteri hivatalokna*k meghagyandó, hogy az illetékes kormányzatoknak *naponta* tegyenek jelentést arról, milyen benyomást keltett a kamara feloszlatásának aktusa. A kormányzatok a maguk részéről *összesítő jelentéseket* tartoznak adni erről a kormánynak.

2) *Új választások egyelőre még* **nem** *lesznek*, ellenben *az „úgynevezett" baloldal számos tagja* ellen *eljárás indul.*

3) Az *összes óvintézkedéseket* meg kell tenni minden zendülési kísérlet elfojtására.

A rendelet aláírója: *Manteuffel.*

Manteuffel úr, vagyis inkább fölöttese, Radowitz úr, nem tehetett jobb szolgálatot a fejlődőben levő *magyar—lengyel—német* forradalomnak, mint hogy éppen most hozta nyíltan napvilágra az abszolutizmus visszaállítására irányuló terveit.

Die kontrerevolutionären Pläne in Berlin

A megírás ideje: 1849 április 30.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 1. (286.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Lassalle[300]

Köln, május 1. Holnapután tárgyalják a düsseldorfi esküdtszék előtt *Lassalle* ügyét, akit a királyi hatalom elleni fegyverkezésre való közvetlen felhívással vádolnak.

Emlékszünk arra, hogy Lassalle-t, Cantadort (a düsseldorfi polgárőrség vezetőjét) és Weyers lapterjesztőt tavaly novemberben, a düsseldorfi ostromállapot kihirdetésekor letartóztatták és ellenük a fenti, a „Code pénal[100] 87. és 102. cikkelyébe ütköző bűncselekmény" vádjával vizsgálatot indítottak.*

A vizsgálat a lehető leglassabban folyt. Míg a demokraták rajnai kerületi bizottsága ellen egyidejűleg folyamatba tett adómegtagadási pert Kölnben már február 8-án tárgyalták,[291] Düsseldorfban egyik esküdtszéki ülésszak a másik után múlt el, mielőtt a kölni vádtanács az ügyet egyáltalában az esküdtek elé utalta volna. De Marx, Schneider és Schapper szabadlábon voltak, Lassalle pedig a düsseldorfi fogdában ült, és hát a Code d'instruction criminelle[346] azt írja elő, hogy *mindenekelőtt* a letartóztatottak ügyét kell tekintetbe venni!

Lassalle-lal a fogházban egészen különös előszeretettel bántak. A „Neue Rheinische Zeitung"-nak elég gyakran volt alkalma arra, hogy nyilvánosságra hozza néhány példáját annak a gyöngédségnek, amellyel a királyi porosz igazságszolgáltatás poroszlói gondját viselték.** Míg Cantadornak minden lehető kedvezményt engedélyeztek — mert Cantadornak, politikai fellépése ellenére, egész sereg barátja volt a düsseldorfi burzsoázia körében —, Lassalle-nak ismét tapasztalnia kellett,[438] micsoda zsarnoki önkénynek van kitéve egy királyi porosz vizsgálati fogoly. A kisebb zaklatásokról nem is szólva, csak arra emlékeztetünk, milyen brutalitásokat engedett meg magának vele szemben Morret fogházigazgató úr, a vizsgálóbírónak, Ebermeyer úrnak jelenlétében (aki most itt Kölnben boldogít bennünket). Lassalle panaszt nyújtott be az ügyészséghez;

* *V. ö. 310—312. old. — Szerk.*
** *V. ö. 257—259. old. — Szerk.*

Nicolovius főállamügyész úr így döntött: a szóbanforgó cselekedet *sem bűncselekményt, sem vétséget* nem foglal magába, ezért miatta eljárás nem indítható!

Emlékeztetünk továbbá arra, hogy az orvos Lassalle egészsége szempontjából sürgős szükségét látta, hogy kijárást engedélyezzenek neki, amihez az ügyészség hozzá is járult, *viszont a kormányzat megtagadta*, jóllehet vizsgálati foglyok a törvény értelmében nem a kormányzat, hanem egyes-egyedül az ügyész alá tartoznak.

Mindenki, aki egyszer is megpróbált behatolni a düsseldorfi „Intézet" belsejébe, tudja, hogy milyen nehézségekkel járt engedélyt kapni Lassalle meglátogatására a fogházban, hogy miféle kibúvókhoz folyamodtak, hogyan játszottak bújócskát stb.

Végre lezárult a vizsgálat, és az ügyet át kellett tenni a Ratskammerhoz[194]. Akkor még lett volna idő rá, hogy a pert még az utolsó, februárban és márciusban tartott esküdtszéki ülésszakok elé vigyék. De ezt mindenáron meg kellett gátolni. Amikor az aktákat, „nagyságos" I. von Ammon főügyész-helyettes úr elé tették, záróindítványa elkészítése végett, Ammon úr hirtelen előhúz egy levelet, melyet Lassalle bizonyos Stangierhoz, egy Altenkirchen járásbeli parasztgazdához intézett,* hogy erre a levélre újabb vádat alapítson Lassalle ellen. Ám a levél már több hete nyugodtan hevert Ammon úr fiókjában anélkül, hogy eszébe jutott volna azt újabb terhelő okként az aktákhoz csatolni. Most, hogy minden készen volt és az esküdtszéki ülésszak a küszöbön állott, most jelentkezett a levéllel. Természetesen újabb tanúkihallgatásokat kellett hát foganatosítani, az ügy több hetes halasztást szenvedett, s ez az idő éppen elegendő volt ahhoz, hogy a Lassalle-féle per tárgyalását az *akkor esedékes esküdtszéki ülésszakon lehetetlenné tegye.*

Egyébként a levél, amelyet Ammon úr *saját beismerése szerint* már hosszabb ideje őrzött fiókjában, annyira jelentéktelen volt, hogy sem Ratskammer, sem vádtanács nem vetett ügyet rá és nem sorolta be a terhelő okok közé!

Elég az hozzá, az esküdtszéki ülésszakot szerencsésen megkerülték, a legközelebbi pedig csak májusban kezdődött. Deputáció deputáció után járt Nicolovius főállamügyész úrnál, s kérte az ügy meggyorsítását vagy egy rendkívüli esküdtszéki ülésszak kitűzését. Nicolovius úr megígérte, hogy minden tőle telhetőt megtesz, s kijelentette, hogy hat hónapig semmiképpen sem fog Lassalle ülni. S íme! Alig két hét hiányzik a hat hónapból.

---

* *V. ö. 432—433. old. — Szerk.*

A Ratskammer végül döntött: Mindhárom vádlottat a vádtanács elé utalták. Ámde volt itt egy nehézség: meg voltak győződve arról, hogy a düsseldorfi tartományi bíróság egész kerületében nem akad olyan esküdtszék, amely Cantador urat elítélné. Hogy tehát Cantadort szabaddá tegyék, vele együtt Lassalle-t is felmentették volna még olyan emberek is, akik őt különben elítélték volna. S éppen Lassalle elítélése volt fontos a düsseldorfi kormányzatnak, a minisztériumnak, sőt a magas és legmagasabb kamarillának is. A Lassalle-lal szembeni ellenségeskedés „még a trón előtt sem csillapul".

S mi történik: „A vádtanács elejti a Cantador ellen indított eljárást és szabadlábra helyezi, míg Lassalle és Weyers továbbra is letartóztatásban maradnak és az esküdtek elé utaltatnak."

Pedig hát Cantadort ugyanazzal vádolták, mint Lassalle-t, egyetlenegy beszédet kivéve, melyet Lassalle Neussban tartott.

S éppen ezt a neussi beszédet ragadják ki, s emiatt állítják Lassalle-t esküdtszék elé.

Emlékezzünk vissza röviden az egész ügy lefolyására.

Amikor bármely napon nyílt harc törhetett ki a megboldogult nemzetgyűlés és a korona között, tudvalevően Düsseldorf volt a Rajna-tartomány egyik legforrongóbb városa. Itt a polgárőrség teljesen a nemzetgyűlés oldalán állt és azonkívül egy demokrata vezérelte. Kész volt a passzív ellenállást aktívvá változtatni, mihelyt erre Berlin jelt ad. Fegyver és muníció helyben volt. Lassalle és Cantador állt az egész mozgalom élén. Ők nemcsak felszólították a polgárokat, hogy fegyverkezzenek a Manteuffel-kormány ellen, ők valóban véghezvitték a felfegyverzést. *Itt Düsseldorfban* volt tevékenységük központja. *Itt kellett volna*, ha csakugyan bűncselekmény forgott fenn, *ama bűncselekménynek megtörténnie*. És hol történt légyen ez? Nem Düsseldorfban, hanem — Neussban!!

Lassalle Neussban egy gyűlésen volt, s ehhez felhívást intézett, hogy küldjenek fegyveres erősítést Düsseldorfba. Ennek a felhívásnak semmiféle eredménye sem lett, mert harcra egyáltalában nem is került sor. És azt mondják, ez Lassalle bűncselekménye!

Tehát nem a fő tevékenysége miatt, nem a *valóságos* felfegyverzés miatt, nem ama *valóságos* felkelés miatt, mely Düsseldorfban már-már kitört, utalják Lassalle-t az esküdtek elé. Ez nem képez „bűncselekményt". Ezt maga a vádtanács, bármily szenilis is, kénytelen elismerni. Az állítólagos bűncselekményt egy teljesen *alkalomszerű*, *mellékesen* történt, a düsseldorfi fő akcióval *legszorosabban összefüggő* s anélkül *teljesen értelmetlen* cselekedet képezi — nem a düsseldorfi kormányzat elleni

fegyveres erő *szervezése*, hanem a neussiakhoz intézett felhívás, hogy ezt a szervezést támogassák!

De persze, Cantador nem volt Neussban, amikor Lassalle ezt a szörnyűséges beszédet tartotta; Cantador nem *hívta fel* a neussiakat fegyveres ellenállásra, Cantador csupán — *szervezte* fegyveres ellenállásra a düsseldorfiakat és a kormányzattal szembeni ellenállásra hívta fel az ottani *polgárőrséget, mely maga is egy része a kormányzat fegyveres erejének*. Ez a különbség, és ezért engedték szabadon Cantadort és tartják fogva Lassalle-t a mostani esküdtszéki ülésszakig.

S ami még ennél is jobb, Lassalle közvetlenül felhívta Stangier parasztgazdát is fegyveres megerősítés küldésére Düsseldorfba. A levél az akták között van, és a vádirat szó szerint idézi. (Lásd „Neue Rheinische Zeitung" 277. sz., második kiadás.) Vajon a vádirat *ebben* látott okot arra, hogy Lassalle-t az esküdtszék elé utalja? Esze ágában sem volt. Maga a Ratskammer — noha *kilenc* vádpontot hozott fel Lassalle ellen, amelyekből a vádtanács nyolcat elejtett — sem gondolt arra, hogy ezt a levelet is felvegye a vádpontok közé. Holott e levél *pontosan ugyanazt* az állítólagos „bűncselekményt" tartalmazza, amelyet Lassalle Neussban követett el.

Következetlenebb, ellentmondóbb, érthetetlenebb valamit ritkán tákoltak össze, mint a vádtanácsnak e hatásköri ítélete.

De az mindenesetre elismerésreméltó benne: Magának a kölni tanácsnak az ítélete szerint az egész agitáció, amely tavaly novemberben Düsseldorfban végbement, a közvetlen felhívás a kormánnyal szembeni ellenállásra, a felfegyverkezés, a muníció szerzése, a polgárőrség közvetlen és nyílt szembehelyezkedése a kormányzattal, a polgárőrség esküje, hogy fegyveresen fog harcolni a kormányzat ellen és a nemzetgyűlés mellett — *mindez nem képez bűncselekményt*. A kölni vádtanács megmondotta.

S ebben egyetért a kölni Ratskammerral, sőt a kölni ügyészséggel is. A rajnai kerületi bizottság ellen folytatott vizsgálat során mindkettő nyugodt lélekkel átsiklott az „ellenség" elleni fegyverkezésre való felhívás fölött, félretették a bűnügyet, és csupán a rebelliónak rendőrbírósági faktumához tartották magukat, amelyet csupán azért tárgyaltak esküdtek előtt, mert az sajtó útján történt.

Lassalle esetében azonban sokkal fifikusabbak voltak. Előbb bűnvádi eljárást indítottak és a rendőrbírósági eljárást még fenntartják maguknak. Ugyanis Lassalle-t — az esetre, ha a neussi beszéddel kapcsolatban felmentenék — a rendőrbíróság elé utalták, hivatalnokokkal szembeni ellenállásra való felhívás (rebellió) miatt, amelyet állítólag két düsseldorfi beszéde tartalmaz.

Csak a rajnai kerületi bizottság ellen folytatott per tárgyalására kell itt emlékeztetnünk. Az eset teljesen analóg. Ott azt fejtegették, fennforog-e *bűncselekmény* (ugyanaz, amivel Lassalle-t vádolják), vagy sem; lehet-e felhívni fegyveres ellenállásra a kormányzattal szemben anélkül, hogy az ne legyen felhívás az ellenállásra minden egyes hivatalnokkal szemben is, akikből a kormányzat áll. Az esküdtek felmentő ítéletet hoztak.

Lassalle, ha az esküdteknek kétségtelenül felmentő ítélete után a rendőrbíróság elé kerül, ugyanebben a helyzetben lesz. De közben van egy ürügyük arra, hogy indítványozzák a letartóztatás meghosszabbítását, azután meg a rendőrbíróság persze nem olyan kényes, mint az esküdtek!

Holnap magát a vádiratot fogjuk részletezni, és abból is kimutatjuk ennek az egész procedúrának nevetséges mivoltát.

Lassalle

A megírás ideje: 1849 május 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 2. (287.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Porosz rúgás a frankfurtiaknak[383]

Köln, május 1. Megint egy újabb fejezete a porosz ellenforradalom történetének. A király végérvényesen belerúg a frankfurti gyűlésbe és megvetéssel arcába vágja az imaginárius császárság felajánlott aranypapír-koronáját.

Ha a frankfurti gyűlés a kellő időben erélyes magatartást tanúsított volna, akkor most *letartóztathatná* ezt az önteltségtől megittasult Hohenzollernt, és a „nemzetgyűlés megsértése" miatt (1848 szeptemberi törvény, amelyet Poroszországban is publikáltak[439]) az esküdtek elé állíthatná. Eddigelé nem létezik olyan „birodalmi" törvény, amely az egyes fejedelem urakat a „birodalommal" szemben is nem-felelősnek nyilvánítja; a császár nem-felelős voltát pedig éppen a Hohenzollern utasítja el.

Az április 28-i új porosz „birodalmi" jegyzék[440] azzal enyhíti a „birodalmi" rúgást, hogy néhány jóindulatú megjegyzést tesz az úgynevezett német birodalmi alkotmányra. Ezt az ártalmatlan tákolmányt minden rossz netovábbjának és a forradalom meg a titkos republikanizmus „minden korlátot ledöntő" legszélsőségesebb termékének ábrázolja.

A Szent Pál templom[74] — carbonaro[441] rablóbarlang! Welcker és Gagern — titkos republikánusok, „Möros, tőrrel köntöse alatt"[442]! A kísértetlátó Bassermann — maga is „bassermanni alakká"[443] váltan! Ez persze hízeleg a frankfurti jóembereknek azok után, hogy a nép annyira kigúnyolta őket, hogy a letiport frankfurti és bécsi barikádharcosok annyi átkot szórtak rájuk — és mindenféle couleurű* emberek, le egészen Vogt úrig, képesek ilyen dőreségeket csakugyan elhinni.

A porosz jegyzék az utolsó fenyegetés, mielőtt hozzálátnának a frankfurti gyűlés valóságos felrobbantásához. Még egyszer felajánlja nekik a makrancos Hohenzollern a kezét, hogy „megállapodásra" jussanak. S valóban — a gyűlés, miután már *ilyen messzire* elment, igazán még egy kis lépéssel tovább is mehetne és *teljesen* porosz eszközzé válhatna.

Ám közben a nép egy része és különösen a délnémet préda-államok[444] parasztjai és kispolgárai a gyűlésbe és az úgynevezett birodalmi alkot-

* — színezetű — *Szerk.*

mányba kapaszkodnak. A katonaság jó szemmel nézi a birodalmi alkotmányt. A nép minden lépést, akár a legnyomorúságosabbat is, amely közelebb visz Németország egyesítéséhez, olyan lépésnek tekint, amely közelebb visz a kis fejedelmek eltávolításához és a nyomasztó adótehertől való megszabaduláshoz. A Poroszország elleni gyűlöletnek is megvan a maga része ebben. A svábok még egy forradalmat is csináltak az úgynevezett birodalmi alkotmány mellett; persze ez csak vihar egy pohár vízben, de mégiscsak valami.

A frankfurti gyűlés felrobbantása tehát nem történhetne erőszak nélkül, ha a frankfurti jóemberekben a legcsekélyebb kurázsi volna. Most lenne az utolsó alkalmuk arra, hogy súlyos vétkeiknek legalább egy kis részétől tisztára mossák magukat. Ha Frankfurt és Dél-Németország tüntetően felkelnének a birodalmi alkotmány mellett, akkor a magyarországi győzelmek, Ausztria felbomlása, a porosz népnek a Hohenzollern—Radowitz—Manteuffel-féle árulások miatti dühe lehetővé tenné nekik, hogy kialakítsák egy újabb, Magyarországra támaszkodó forradalmi felkelés pillanatnyi központját.

De akkor ezeknek az uraknak attól sem volna szabad visszarettenniök, hogy *proklamálják a polgárháborút* és végső esetben, ha kenyértörésre kerül sor, *a német szövetségi gyűlés*[445] *restaurálása helyett az egy és oszthatatlan német köztársaságot válasszák.*

De aki *ezt* várja a frankfurtiaktól, az óriásit téved. Az urak majd egy kissé zsörtölődnek, egy kissé szabadkoznak, hogy legalább valamennyire eleget tegyenek az illendőségnek, s azután majd határozatba hozzák mindazt, amit a makrancos Hohenzollern diktál nekik. A nép itt-ott talán barikádokat fog emelni és — éppúgy el fogják árulni, mint szeptember 18-án[446].

Ezzel véget érne a nevezetes birodalmi történelmi dráma — ha a *frankfurti uraktól* függne. De talán lesz még szavuk hozzá a magyar huszároknak és a lengyel ulánusoknak és a bécsi proletároknak is, s akkor az ügy mégiscsak más fordulatot vehet.

Der preussische Fusstritt für die Frankfurter

A megírás ideje: 1849 május 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 2. (287.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Feloszlatás[383]]

Köln, május 1. Tegnap ideérkezett berlini képviselők beszélik, hogy *Drezdában is feloszlatták a kamarákat.*

Hannover, Berlin, Drezda — Münchenben eddig csak elnapolás történt — jámbor német polgár, észreveszed-e már, hogyan akarják elhúzni a nótádat?

Tavaly, amikor egybehívták a frankfurti gyűlést[74], Poroszország megparancsolta a préda-államoknak[444] az összes kamarák *egybehívását.* Most, pontosan egy esztendő után, Poroszország megparancsolja az összes kamarák *feloszlatását.* Akkor Camphausen, most Manteuffel. Mindkét ízben ugyanaz a cél, ugyanaz a szándék. Camphausen és Manteuffel az összes szólamok ellenére karöltve haladnak.

S még akadnak emberek Németországban, akik a fejedelmek védelmére kelnek!

[Auflösung]

A megírás ideje: 1849 május 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 2. (287.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Lassalle[300]

„Köln, május 2. Tegnap megígértük, hogy visszatérünk a Lassalle elleni vádiratra.

Lassalle-t „a büntetőtörvénykönyv[100] 87. és 102. cikkelyébe ütköző bűncselekménnyel" vádolják.

A 87. cikkely az olyan „merénylet vagy összeesküvés" ellen irányul, „amelynek célja a polgárokat, illetve lakosokat a császári hatalom elleni fegyverkezésre felhívni (exciter)".

A 102. cikkely az előző szakaszban (amelyhez a 87. cikkely is tartozik) megszabott büntetésekkel (többnyire halálbüntetéssel) sújtja mindazokat, akik nyilvános helyeken és nyilvános gyűléseken tartott beszédekkel vagy kiragasztott plakátokkal a polgárokat e bűncselekmények elkövetésére felhívják (excitent). Csak az esetben enyhítik a büntetést száműzetésre, ha a felhívásnak nem volt foganatja.

Mivel vádolják hát Lassalle-t?

Minthogy állítólag egy szuszra vétkezett a 87. cikkely és *ugyanakkor* a 102. cikkely ellen is, csak azzal vádolható, hogy:

a 102. cikkelyben körülírt módon felhívott a 87. cikkelyben foglalt bűncselekményekre, vagyis:

felhívta a polgárokat olyan merényletre vagy összeesküvésre, amelynek célja a kir. tekintély elleni fegyverkezésre felhívni, vagyis:

felhívta a polgárokat a fegyverkezésre való *felhívásra*!

Ez a közönséges emberi ész számára meglehetősen kézzelfogható értelmetlenség. Ám így akarta ezt az ügyészség és a vádtanács.

Tudniillik a 102. cikkely — amely a 86—101. cikkelyekben foglalt bűncselekményekre való felhívást, ha a felhívás eredménnyel jár, azonos elbírálásban részesíti magával a bűncselekmény elkövetésével — egészen jól ráillik mindezekre a cikkelyekre. Sőt még ugyanezen 87. cikkely többi pontjára is ráillik. Mindezek a cikkelyek ugyanis olyan *meghatározott ténybeli cselekmények* ellen irányulnak, amelyekre *lehet* felbujtani. Például a merénylet és összeesküvés ellen irányuló 87. cikkely a császár élete és személye elleni merényletről és összeesküvésről is szól, olyan merény-

letről és összeesküvésről, amelynek célja a kormányformának és a trónöröklésnek megváltoztatása vagy megdöntése. Mindezek olyan dolgok, melyekre lehet „felhívni". A felhívás királygyilkosságra, forradalomra — lehetséges faktum; a felhívás összeesküvésre, amelynek célja királygyilkosság vagy forradalom — ugyancsak előfordulhat. De a *„felhívás* egy merénylet, illetve összeesküvés szervezésére a kir. tekintély elleni fegyverkezésre való *felhívásra*", egyszóval a *felhívás a felhívásra,* ez éppoly lehetetlen, éppoly képtelen bűncselekmény, mint a *„kísérlet* a hazaárulás távolabbi *kísérletére*", amely az Istenben boldogult régi Landrechtidőkben[162] a Burschenschaftok[311] jónémely szegény ördögének tíz évi várbörtönébe került, vagy pedig mint a hírhedt suspect de suspicion d'incivisme (állampolgáriatlanság gyanújára gyanús) kifejezés, amellyel legitimista pápaszemek állítólag találkoztak a 93-as terror idejéből való börtönlistákban.

Vagy pedig: Ha a „felhívás a fegyverkezésre való felhívásra" logikailag és jogilag valóban lehetséges bűncselekmény, akkor ahhoz, hogy Lassalle egyidejűleg essen a 87. cikkely szóbanforgó helye és a 102. cikkely hatálya alá, nem a neussi beszéde miatt lett volna vád alá helyezendő, hanem a nemzetgyűléshez intézett felirat miatt, amelyben ez áll: „Kérvekérjük a nemzetgyűlést: hirdessék meg a fegyverbe hívást!"[447]

Itt megvan a „felhívás a fegyverkezésre való felhívásra". De még a vádiratok e non plus ultrájának sem jutott eszébe, hogy ezekben a szavakban bűncselekményt lásson.

De mi indította az ügyészséget arra, hogy az illető szakasz cikkelyeinek hosszú sorából éppen azt a helyet keresse elő és hozza kapcsolatba a 102. cikkellyel, amelyre a 102. cikkely *egyáltalában nem illik*?

Roppant egyszerű. A 87. cikkelybe ütköző bűncselekmény *halálbüntetéssel* jár. S arra, hogy Lassalle halálos ítéletét elősegítse, *arra az egész Rajna-tartományban nem találtak esküdtszéket.* Ezért jobbnak látták a 102. cikkelyt is belevonni, amely az esetben, ha a „bűncselekményre" való felhívásnak nincs foganatja, a büntetést *száműzetésre* enyhíti. S erre, úgy vélték, erre majd csak hajlandó lesz valamelyik esküdtszék.

Tehát azért, hogy Lassalle-tól megszabaduljon, az ügyészség egy *lehetetlen bűncselekményt* agyalt ki, a törvénynek két olyan helyét párosította össze, amelyeknek ebben az összepárosításban semmi más értelmük nincs, mint a *merő értelmetlenség.*

Tehát: Lassalle vagy *bűnös* a 87. cikkely megsértésében, s akkor legyen bátorságuk őt egyenesen *halálra* ítélni; vagy pedig nem bűnös a 87. cikkely megsértésében, és akkor a 102. cikkelyt sem sértette meg, és fel-

tétlenül *fel* kell *menteni*. De a 87. cikkely hivatkozott helyét *és* a 102. cikkelyt egyidejűleg megsérteni lehetetlenség.

Figyeljük csak meg az ügyészség ravaszságát. A Lassalle elleni vád tulajdonképpen a 87. cikkely alá esik (halálbüntetés). Ám ennek alapján nem merik vádolni; megvádolják hát a 87. cikkely alapján úgy, hogy azt összekapcsolják a 102. cikkellyel (*száműzetés*); s ha ez sem segít, ha az esküdtek felmentik, akkor a rendőrbíróság elé állítják, és előszedik a 209. és 217. cikkelyt (*hat naptól egy évig terjedő fogház*). S mindezt egy és ugyanazon faktumért, az adómegtagadási mozgalom alatt agitátorként kifejtett tevékenységéért!

Vegyük most szemügyre a tulajdonképpeni corpus delictit, a november 21-i neussi beszédet.

Lassalle-t a kir. hatalom elleni fegyverkezésre való közvetlen felhívással vádolják.

Ama három tanúvallomás szerint, amelyre a vádirat hivatkozik, Lassalle csakugyan igen közvetlenül felhívta a neussiakat, hogy *fegyverkezzenek*, hogy muníciót szerezzenek, hogy fegyveres erővel védjék meg a kivívott szabadságokat, hogy támogassák a nemzetgyűlést aktív cselekvéssel stb. Csakhogy az *egyáltalában vett fegyverkezésre való felhívás* korántsem vétség vagy éppenséggel bűncselekmény, különösképpen nem az a forradalom és az 1848 április 6-i törvény[101] óta, amely minden porosznak fegyverviselési jogot biztosít. A fegyverkezésre való felhívás a Code szerint csak akkor válik büntetendővé, ha a fegyverkezés egyes hivatalnokok ellen irányul (rebellió), vagy pedig a kir. hatalom, illetve az állampolgárok egy másik része ellen irányul (zendülés). Itt sajátosan a kir. hatalom elleni fegyverkezésre való felhívás, méghozzá a *közvetlen* felhívás körül forog a kérdés.

De a három tanúvallomásban *szó sincs* a kir. hatalom elleni fegyverkezésről; ezek csupán *a nemzetgyűlés védelmében* való fegyverkezésről szólnak. A nemzetgyűlés pedig egy törvényesen egybehívott, törvényesen fennálló szerv volt, egyik lényeges része a törvényhozó, sőt itt az *alkotmányozó* hatalomnak is. Amennyivel az alkotmányozó hatalom a végrehajtó hatalom fölött áll, éppen annyival állt a nemzetgyűlés a „kir. kormány" fölött. E hatóság védelmében, amely az országnak a király mellett a legmagasabb törvényes hatósága, általános népfelfegyverzést sürgetni — ez ügyészségeink szemében súlyos bűncselekménynek számít!

Az egyetlen passzus, amelyben egy jószimatú ügyészi orr a „kir. kormányra" való távoli utalást fedezhet fel, a neussi ütegek említése. De vajon Lassalle felhívja-e a neussiakat, sőt — ahogyan azt a vádirat összefoglalása

állítja, s ahogyan az az elítéléséhez szükséges — felhívja-e őket „közvetlenül" arra, hogy fegyverkezzenek a Rajna balpartján levő ütegek elfoglalása végett?

Ellenkezőleg! Erre sem „közvetlenül", sem közvetve nem hívja fel őket. Csupán azt mondja, a düsseldorfiak *elvárják*, hogy a neussiak ezeket az ütegeket elfoglalják. S ez a csupán kinyilvánított „elvárás" a mélyen tisztelt ügyészség véleménye szerint excitation directe, *közvetlen felhívás* a kir. hatalom elleni fegyverkezésre!

Tehát az egész *tényleges*, nyíltan a nemzetgyűlés védelmében megszervezett *düsseldorfi* fegyverkezés, amely nyilván senki más ellen, csakis a porosz csapatok, azaz a kir. kormány (le gouvernement de l'empereur) ellen irányult, nem képez bűncselekményt, ez csupán egyes hivatalnokokkal szembeni ellenszegülés vétségét képezi; ama puszta kijelentés pedig, ama négy szó — súlyos bűnügyi cselekményt képez!

Amit Lassalle *tett*, azzal nem merik vádolni; amit *mondott*, az állítólag súlyos bűncselekmény. S mit mondott? Hogy a neussiaktól ütegek elfoglalását várják el. S mit mond, ki várja ezt el — talán ő maga, Lassalle? Ellenkezőleg, a düsseldorfiak!

Lassalle ezt mondja: harmadik személyek elvárják, hogy Ti ezt és ezt fogjátok tenni, és az ügyészség logikája szerint ez „közvetlen felhívás" arra, hogy valóban megtegyétek, amit elvárnak Tőletek.

Berlinben a miniszterek most feloszlatták a kamarát és további oktrojálásokra készülődnek. Tegyük fel, hogy ma az általános választójogot erőszakkal eltörlik, az egyesülési jogot elfojtják, a sajtószabadságot megsemmisítik. Mi ezt mondjuk: elvárjuk, hogy a nép e gyalázatos hitszegésre barikádokkal fog válaszolni — akkor ezzel, mondja az ügyészség, mi „közvetlenül felhívtuk" a berlini polgárokat arra, hogy a kir. hatalom ellen fegyverkezzenek, s akkor, ha az ügyészség óhaja szerint történik, a körülményektől függően halálra vagy száműzetésre ítélnek bennünket!

Az egész Lassalle-ellenes per titka abban rejlik, hogy ez tendenciaper a kellemetlen agitátor ellen. Ez burkoltan az „elégedetlenség keltése" miatt indított per, amilyeneket márciusig itt a Rajnánál is volt szerencsénk élvezni.[448] Ugyanígy burkolt felségsértési per a Weyers elleni per. Weyers azt mondta: „Halál a királyra", és „a király fején már egy negyedórára sem szabad megtűrni a koronát"; s ez a néhány, a Code pénal fogalmai szerint igen ártatlan szó szintén „fegyverkezésre való közvetlen felhívást" tartalmazzon!

S még ha Lassalle csakugyan felhívott volna a kir. hatalom elleni fegyverkezésre, mi van akkor? Helyezkedjünk az alkotmányos álláspontra,

beszéljünk alkotmányos fogalmakban. Nem volt-e kötelessége minden polgárnak, hogy akkor, novemberben, ne csak „felhívjon a fegyverkezésre", hanem maga is *fegyverkezzék* az alkotmányos népképviselők védelmére ama szószegő „kir. kormánnyal" szemben, amely a népképviselők gyűlését katonákkal helyiségről helyiségre kergette, üléseiket felrobbantotta, irataikat a katonáknak fidibuszként meg kályhafűtésre kiszolgáltatta, és őket magukat végül is hazakergette? Nem volt-e a gyűlés az egyesült Landtag[148] határozatai szerint, Camphausen úr híres jogtalaja szerint — a március 19-i vívmányokról nem is szólva — a koronával „egyenjogú szerződő fél"? S egy ilyen gyűlést ne lenne szabad az úgynevezett „kir. kormány" túlkapásaival szemben megvédeni?

Láttuk egyébként, mennyire második természetévé vált a „kir. kormánynak" a népképviselők rugdosása. Alig két hónapja ültek össze az oktrojált kamarák[134], s ugyanez a kir. kormány az első kedve ellen való határozat alkalmából szétkergeti őket — ugyanazokat a kamarákat, amelyeknek állítólag az alkotmányt kellett revideálniok! Most a kamarák érvényesnek ismerték el az oktrojált alkotmányt, s most aztán igazán nem tudjuk, van-e alkotmányunk vagy nincs. Ki tudja, mit oktrojálnak ránk holnap!

S azokat a férfiakat, akik mindezt előre látták, akik eszerint cselekedtek, akik erélyesen szembe akartak szegülni egy gőgös kamarilla garázdálkodásaival, akik *valamennyi alkotmányos ország* és különösen *Anglia* nézetei szerint *teljes mértékben jogtalajon* álltak, ilyen férfiakat Manteuffel, Simons és Társai letartóztatnak, hat hónapig fogva tartanak, és végül *zendülésre való felbujtás* vádjával az esküdtek elé állítanak!

Lassalle

A megírás ideje: 1849 május 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 3. (288.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A rajnai községtanácsok gyűlésének betiltása[383]

Köln, május 2. Különös megelégedéssel közöljük olvasóinkkal, hogy a Rajna-tartományi községtanácsok küldötteinek gyűlését, amelyet az itteni mélyen tisztelt községtanács hívott egybe, egy egyszerű kormányrendelettel **betiltották.**[449] A „jó polgárok", akik szeptemberben a demokrata gyűlések betiltásakor[450] olyan „kellemesen" érezték magukat, most köszönetet mondhatnak uraiknak és parancsolóiknak. 1848 szeptemberében a demokraták *egyesülési jogát legalább az ostromállapot tisztes erőszakával* semmisítették meg; a kölni községtanács egyesülési joga viszont a jogtalaj legszebb virágzása közepette *egy rúgástól* hunyt el.

Verbot der rheinischen Gemeinderäteversammlung

A megírás ideje: 1849 május 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 3. (288.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A rajnai városgyűlés[383]

Köln, május 3. A rajnai községtanácsok kongresszusa tehát, bár kevésbé hivatalos formában, mégis össze fog ülni, éspedig csak jövő *kedden*.[449]

Magától értetődik, hogy *semmit sem* várunk a burzsoáknak ettől a gyűlésétől, melynek résztvevőit háromosztályos cenzus alapján és a nép tömegének kirekesztésével választották. Küldenek majd Berlinbe egy deputációt, amelyet von Hohenzollern úr *nem is fogad majd*.

De talán létre sem jön a kongresszus. Vasárnap itt Kölnben különböző pártkongresszusokat fognak tartani.[451] A kormányzat igyekszik *mindenáron* összeütközést előidézni a nép és a katonaság között, hogy minket, Rajnavidékieket, ugyanúgy gúzsba köthessen, ahogy a berlinieket gúzsba kötötték.

Köln munkásaitól függ e finom porosz tervecske meghiúsítása. Köln munkásai nyugodt magatartással, a katonaság minden provokációjával szembeni rendíthetetlen közönnyel megfoszthatják a kormányt az erőszakos lépések minden ürügyétől.

Döntő események előtt állunk. Bécs, Csehország, Dél-Németország, Berlin forrong és az alkalmas pillanatra vár. Köln közreműködhet, nagyon erőteljesen közreműködhet, de Köln nem *kezdhet el* semmiféle döntő csapást.

Fontolják meg Köln munkásai különösen jövő vasárnap, hogy az összes kormányprovokációk célja csak az, hogy *olyan* kirobbanást idézzenek elő, amely a *ránk nézve legkedvezőtlenebb*, a *kormányra nézve legkedvezőbb pillanatban* történik.

Forradalmakat csak nagy eseményekkel lehet csinálni; de ha elfogadjuk a kormány kihívásait, legfeljebb lázadásig vihetjük.

Köln munkásai, gondoljatok szeptember 25-ére![452]

Der rheinische Städtetag

A megírás ideje: 1849 május 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 4. (289.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A szövetségben a harmadik[227]]

Köln, május 3. Százszor rámutattunk arra a tényre, hogy von Hohenzollern úr és kormánya Oroszország és Ausztria koalíciójában „a szövetségben a harmadik"[442]. A derék német polgár az efféléket százszor utasította vissza felháborodva.

Nos, íme: Most már biztos, hogy a kamara-feloszlatás[433] titkos okai között volt az is, hogy az olmützi knyázzal* és a legfőbb pétervári pravoszlavnij cárral** való titkos szerződés értelmében a Sanssouci-beli orosz alknyáz*** **kötelezte magát, hogy Csehországba 40 000 fő poroszt** irányít a nép fékentartására és a magyarok elleni tartalékként. Még a Szent Pál templomban[74] is nyíltan beszéltek erről. S hogy erről hallgassanak, arra még a berlini középet és a jobboldal egy részét sem lehetett rávenni. Így hát szétkergették őket.

De ez nem elég. A berlini „Nationalzeitung"[272] május 1-én ezt írja nekünk Berlinből:

„Az imént értesültünk teljesen megbízható forrásból: »**Tegnap reggel a Felső-Sziléziai Vasút igazgatósága a belügyminisztertől távirati sürgönyt kapott, hogy 30 000 főt kitevő orosz csapatokat fognak Krakkóból Ausztriába szállítani a Felső-Sziléziai Vasúton« (tehát Krakkóból Myslowitzon, Koselon, Ratiboron, Oderbergen keresztül).** »A Felső-Sziléziai Vasút igazgatóságával tudatják, **hogy a kir. porosz kormánynak ezellen semmi kifogása nincs,** és elvárja, hogy a vasútigazgatóság ezt az átszállítást semmiben sem fogja akadályozni.«

A táviratot aláírta: **von Manteuffel.**"

Hát ide jutottunk: A potsdami császári orosz alknyázi kormány nemcsak *körözőleveleket* ad ki Kossuth, Bem és Görgey ellen,° hanem még azt is

---

* I. Ferenc József — *Szerk.*

** I. Miklós. — *Szerk.*

*** IV. Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

° *V. ö. 188–189; 413–414. old.* — *Szerk.*

megengedi, hogy *porosz területen át* 30 000 orosz poroszlót szállítsanak vasúton Magyarországra — sőt mi több, őmaga 40 000 porosz katonát küld Csehországba egy galádul lábbal tiport, bosszút szomjazó nép fékentartására!

Halljátok, Rajna-vidékiek! Avégett kényszerítettek tehát bennünket az *orosz-porosz kényuralom* alá, hogy fiainkat és fivéreinket, akik éppen úgy Rajna-vidékiek, mint mi, Csehországba és talán Magyarországra küldjék, hogy **az orosz cár szolgálatában** elnyomni segítsék ama népet, amely utolsónak védelmezi fegyverrel az 1848-as forradalmat!

Avégett árultak el bennünket 1815-ben Poroszországnak, hogy ránk is gyalázatot hozzon, amiért eltűrtük, hogy az oroszok a *mi* területünkön, egy *velünk* egyazon állammá egyesített országon keresztül csinnadrattával és zászlólengetve masíroztak a magyar forradalmi hadsereg ellen.

Mi csak *erőszak* által lettünk és maradtunk Poroszország *alattvalói. Mi sohasem voltunk poroszok.* De most, amikor Magyarország ellen vezetnek bennünket, amikor a porosz területet orosz rablóbandák fogják taposni, most poroszoknak érezzük magunkat, igen, **érezzük, micsoda gyalázat a porosz nevet viselni!**

[Der Dritte im Bunde]

A megírás ideje: 1849 május 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1849 május 4. (289.) sz. (melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Ostromállapot-sóvárgások[383]

Köln, május 5. Továbbra is tartja magát az a híresztelés, hogy vasárnap a különböző pártok kerületi kongresszusai[451] alkalmából a jó Köln városára ismét *ostromállapotot* akarnak oktrojálni.

A katonai hatóság mindenféle kis előkészületéből látszik, hogy az valóban minden eshetőségre felkészül. Mi több, olyan rendszabályokhoz nyúlnak, amelyeknek éppenséggel az a színezetük, mintha provokálni akarnának zavargásokat.

Vagy mi az oka, hogy az „Én dicső hadseregemnek"[217] váratlanul és maguknak a katonáknak is nagy meglepetésére megengedték, hogy kilenc óra helyett most *este tíz óráig* maradjanak ki a kaszárnyákból?

Ugyancsak beszélnek megint *letartóztatásokról*. Ezt nagyon is elhisszük. Régóta kedvük van rá. Azonkívül tudvalevő, hogy egy ízben már teljes sikerrel járt az a terv, hogy ilyen letartóztatásokkal zavargásokat provokáljanak.[452]

Megismételjük: Rendkívül fontos az, hogy Köln demokratái és nevezetesen *munkásai* mindent latba vessenek, hogy a holnapi napon az ostromállapotra szomjúhozó hatóságoknak [Gewalten] ne adjanak még *legcsekélyebb ürügyet sem*, amely mögé államcsínyeiket [Gewaltstreiche] elrejthetik.

Akit a legutóbbi ellenforradalmi csínyek [Streiche] elsősorban veszélyeztetnek, az a *burzsoázia*. A burzsoázia egybehívta a városok kongresszusát.[449] Hagyjuk meg a *burzsoáziának az első szó dicsőségét*. Várjuk meg, hogy ezek az urak mit határoznak kedden. Meggyőződésünk, hogy egynémely demokrata jóembernek súlyos csalódásokat fognak okozni e pompás „városgyűlés" eredményei.

Egy bizonyos: ha az ostromállapot kedd előtt létrejön, akkor a városok kongresszusát nem tartják meg, s ennek senki sem örül jobban, mint éppen azok az urak, *akik azt egybehívták*.

Ha a munkások holnap zavargásokra csábíttatják magukat, akkor csak a *burzsoázia* számára és egyúttal a *kormány* számára kaparják ki *a tűzből a gesztenyét*. Kérdés, hogy akarják-e erre felhasználtatni magukat olyan idő-

pontban, amikor a *polgárháború* egész Németországban küszöbön áll, amikor talán hamarosan alkalmuk nyílik arra, hogy a *saját követeléseikkel álljanak elő.*

Belagerungsgelüste

A megírás ideje: 1849 május 5.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 6. (291.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A porosz hadsereg és a forradalmi népfelkelés[227]]

Köln, május 7. A forrongásban levő elemek napról napra jobban elkülönülnek Németországban; a dolgok szilárdabb körvonalakat öltenek.

Míg a német ellenforradalom egyik központja, Ausztria, a magyarok által túlontúl le van kötve, a *másik* központ, Poroszország, fegyveres hordáit minden irányban szétküldi a forradalmi népfelkelés ellen.

Drezdában, a művészet és fényűzés e türelmes városában, a nép fegyvert ragad és barikádokkal meg puskalövésekkel válaszol a királyi kormány hazaáruló proklamációira.[453] A katonaság nagyobbrészt átáll a nép mellé; a küzdelem sorsa úgyszólván eldőlt; ekkor *porosz zászlóaljak* jelennek meg, s a királyi áruló mellé állnak, a néppel szemben.

Pfalzban a nép ugyancsak fegyvert fog a napról napra pimaszabb bajor ellenforradalom ellen; itt is készenlétben állnak *porosz zászlóaljak*, hogy alkalmas pillanatban betörjenek és a frankfurti gyűléssel egyetemben a pfalzi felkelést is szétugrasszák.

Bárhová nézzünk is Észak- és Délnyugat-Németországban, mindenütt készenlétben állnak *porosz zászlóaljak*, hogy fegyveresen véghezvigyék az ellenforradalmat.

S hogy porosz zászlóaljakban ne legyen hiány sem a saját országunkban, sem a szomszédos államokban, dicső véderő-alkotmányunk alapján mindenütt *toboroznak a Landwehrbe*[423].

Ilyenformán amott az osztrák hadsereg, emitt a porosz hadsereg az ellenforradalom központja. Az ellenforradalommal szemben napról napra élesebben, napról napra egyetemesebben lép fel az új forradalom.

Még helyén van a drezdai ideiglenes kormány és az egész országból összevonja a nép erőit.

Még helyén van a pfalzi honvédelmi bizottság és napról napra több és több pfalzi sereglik a forradalom zászlaja alá.

Végül, Porosz Rajna-tartományban a Landwehr *vonakodik felvonulni*. Még Elberfeldben, a fekete-fehér[160] Wuppertalban is vonakodik saját gyűlekezőhelyénél messzebb vonulni.[454]

S végezetül Ausztriában a fő dolog, a *magyar forradalom, feltartóztatha-*

tatlan előnyomulásban van. A bécsi posta elmaradt — talán azért, mert a magyarok a morva vasútvonalat felszaggatták. Hogy *Morvaországba betörtek*, az kétségtelen. Azt írják nekünk Ratiborból, hogy már egy héttel ezelőtt Golkowitzban, az osztrák határon, május 3-án pedig Loslauban, ugyancsak Porosz Felső-Sziléziában, egész ütegek ágyúdörgését hallották. Az ütközeteknek mindenképpen a Jablunkán innen kellett folyniok.

A *magyarok győzelme* egyébként *biztosabb, mint valaha.* Kétségtelen, hogy *az oroszok nem jönnek.* Még néhány nap hát, s a magyarok Bécsben lesznek, a magyar forradalom véget ér, és a német második forradalom a legnagyszerűbb kezdetét veszi.

[Die preussische Armee
und die revolutionäre Volkserhebung]

A megírás ideje: 1849 május 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 8. (292.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Kérdés a munkásokhoz[383]]

Köln, május 7. A porosz urak úgy látszik erőnek erejével zavargást akarnak.

Két nappal ezelőtt a tüzérségnek (amelyet illetően egyébként nagy tévedésben vannak) 15 ezüstgarast adtak fejenként „pótlékként" a múlt hónapra. Igaz, a gyalogság is megkapta ezt a pótlékot.

Az egyik itt állomásozó ezred tisztjei *közvetlenül felhívták* katonáikat arra, hogy holnap kezdeményezzenek zavargást.

Ma este máris verekedés volt katonaság és civilek között a Neumarkton.

Ismételten kérdezzük a munkásokat, *hogy a felkelés pillanatát a porosz urak által akarják-e magukra oktrojáltatni?*

[Frage an die Arbeiter]

A megírás ideje: 1849 május 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 8. (292.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A cár és alknyázai[227]

Köln, május 8. Úgy hírlik, hogy a berlini francia követ *tiltakozott a poroszoknak Szászországba való bevonulása ellen.*

Végre észreveszi hát a francia kormány, hogy a kelet-európai ellenforradalom őt is veszélyezteti, hogy az új Szent Szövetségnek[183] végső, legfőbb célja nem egyéb, mint Franciaország meghódítása és ezúttal talán — *Franciaország felosztása*?

Pozitív tudomásunk van arról, hogy az igazhitű cár* és két alknyáza — az olmützi** és a potsdami*** — között létrejött szerződés Franciaország meghódítását, a köztársaság megsemmisítését és a „legitim királynak", „Szent Lajos fiának", az idióta *bordeaux-i Henriknek Franciaország és Navarra trónjára* való ültetését nyilvánítja a szövetség végcéljának.

Hogy Odilon Barrot is benne van ebben az összeesküvésben, az aligha kétséges.

Porosz Landwehr-katonák[423], ez az, amit tőletek kívánnak! Elszólítanak benneteket a családi tűzhelytől, asszonyaitoktól és gyermekeitektől, hogy előbb testvéreitek ellen harcoljatok Németországban meg Poroszországban, hogy magatok segítsetek elnyomni annak a szabadságnak kicsiny maradványát, amelyet tavaly kivívtatok, — azután a magyarok ellen, akik veszélyeztetett szabadságtok segítségére sietnek —, s ha e művet knyázaitoknak és legfőbb uratoknak és parancsolótoknak, Miklós cárnak a megelégedésére elvégeztétek, akkor majd a Rajnán át ama nép ellen vezetnek benneteket, amelynek 1789—94-es, 1830-as és 1848-as hősi felkelései szerezték meg nektek mindazt a szabadságot, amelyet élveztek.

Barikádharcosokként és fenyegető néptömegekként azért vívtatok ki magatoknak a múlt évben némi szabadságot, hogy most Landwehr-

* I. Miklós. — *Szerk.*

** I. Ferenc József. — *Szerk.*

*** IV. Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

katonákként magatok segítsetek azt ismét elnyomni, és végül Legeslegfőbb Uratok, az orosz cár szolgálatában szétromboljátok a szabadság két bástyáját is, Magyarországot és Franciaországot!

Der Zar und seine Unterknäsen

A megírás ideje: 1849 május 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 9. (293.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A Hohenzollern-ház tettei[455]

Köln, május 9. Von Hohenzollern úr kormányzata a maga létezésének és a porosz állam létezésének utolsó napjaiban úgy látszik még egyszer teljes mértékben igazolni akarja a porosz és a Hohenzollern név régi hírét.

Ki ne ismerné ezt a jellemzést Heine költeményéből:

„Egy gyermek, nyakán tökkoloppal,
szőke bajusszal, szürke copffal,
szívós és hosszú pókkezekkel,
szörny bendővel, rövid belekkel —
egy afféle váltott gyerek . . ."[456]

Ki ne ismerné azokat a hitszegéseket, álnokságokat, örökséghajhászásokat, amelyek révén naggyá lett ama káplár-család, mely a Hohenzollern nevet viseli?

Mindenki tudja, hogyan követte el az első árulást Lengyelország ellen az úgynevezett „nagy választófejedelem"* (mintha egy „választófejedelem" valaha is „nagy" lehetne!) azzal, hogy ő, Lengyelország szövetségese Svédországgal szemben, hirtelen átállt a svédekhez, hogy Lengyelországot az olivai béke[457] révén minél jobban kifoszthassa.

Mindenki ismeri I. Frigyes otromba figuráját, II. Frigyes Vilmos brutális nyerseségét.

Mindenki tudja, hogy II. Frigyes, a patriarchális despotizmus feltalálója, a botozás útján való felvilágosítás barátja, hogyan árverezte el országát a legtöbbet ígérő francia entrepreneuröknek**; mindenki tudja, hogyan lépett szövetségre Oroszországgal és Ausztriával, hogy olyan rablást kövessen el Lengyelország ellen,[458] amely még ma, az 1848-as forradalom után is, a német történelem le nem mosott szégyenfoltja.

Mindenki tudja, hogyan segítette befejezni Lengyelország megrablását

* Frigyes Vilmos. — *Szerk.*
** — vállalkozóknak — *Szerk.*

II. Frigyes Vilmos, hogyan kótyavetyélte el udvaroncainak a rabolt lengyel nemzeti és egyházi birtokokat.

Mindenki tudja, hogyan lépett 1792-ben Ausztriával és Angliával koalícióra a dicsőséges francia forradalom elnyomására, és hogyan tört be Franciaországba; mindenki tudja azt is, hogyan kergették ki „dicső hadseregét" szégyen és gyalázat közepette Franciaországból.

Mindenki tudja, hogyan hagyta azután szövetségeseit cserben, és hogyan sietett békét kötni a francia köztársasággal.[459]

Mindenki tudja, hogy ő, aki úgy tett, mintha rajongana Franciaország és Navarra legitim királyáért, hogyan vásárolta meg potom áron ugyanennek a királynak a koronagyémántjait a francia köztársaságtól, ilyen módon uzsorahasznot húzva „Szeretett Testvérura" szerencsétlenségéből.

Mindenki tudja, hogy ő, akinek egész élete a bujaságnak és miszticizmusnak, a szenilis kéjencségnek és gyermeteg babonásságnak hamisítatlan hohenzollerni keveréke volt, a Bischoffwerder-féle ediktumokban[460] hogyan tiporta lábbal a gondolatszabadságot.

Mindenki tudja, hogy utóda, *III. Frigyes Vilmos*, az „igazságos", hogyan árulta el régi szövetségeseit a neki csalétekként odavetett Hannoverért Napóleonnak.

Mindenki tudja, hogyan árulta el nyomban ezután Napóleont ugyanezeknek a hajdani szövetségeseinek, amikor Anglia és Oroszország zsoldjában megtámadta a Napóleon személyében megtestesült francia forradalmat.

Mindenki tudja, mi volt az eredménye ennek a támadásnak: a „dicső hadsereg" hallatlan jénai veresége,[400] az erkölcsi tetőkór hirtelen kitörése a porosz állam egész testén, porosz hivatalnokok árulásainak, aljasságainak, hajbókolásainak egész sora, amitől Napóleon és tábornokai undorral fordultak el.

Mindenki tudja, hogyan sikerült III. Frigyes Vilmosnak 1813-ban szép szavak és dicső ígéretek révén a porosz néppel csakugyan elhitetnie, hogy „felszabadító háborúba" vonul a franciák ellen, holott nem volt szó egyébről, mint a francia forradalom elnyomásáról és az Isten kegyelméből való régi rezsim helyreállításáról.[461]

Mindenki tudja, hogyan merültek feledésbe a szép ígéretek, mihelyt a Szent Szövetség[183] 1814 március 30-án bevonult Párizsba.

Mindenki tudja, hogy a nép lelkesedése Napóleonnak Elbáról való visszatértekor már megint annyira megcsappant, hogy a Hohenzollernnak egy alkotmány megígérésével (1815 május 22-i ediktum[154] — 4 héttel a waterlooi csata előtt) kellett a kialudt buzgalmat ismét felszítania.

Mindenki emlékszik a német Szövetségi Szerződés és a bécsi Zárószerződés ígéreteire: sajtószabadság, alkotmány stb.[462]

Mindenki tudja, hogyan tartotta meg szavát az „igazságos" Hohenzollern: Szent Szövetség és kongresszusok a népek elnyomására, karlsbadi határozatok[463], cenzúra, rendőr-zsarnokság, nemesi uralom, bürokrata-önkény, kabinet-igazságszolgáltatás, demagógüldözések[464], tömeges elítélések, pénzherdálás és — semmiféle alkotmány.

Mindenki tudja, hogyan garantálták a népnek 1820-ban, hogy nem emelik az adókat és az államadósságokat[155], és hogyan tartotta meg szavát a Hohenzollern: a Seehandlung[165] kibővítése az államot titkon elzálogosító intézménynyé.

Mindenki tudja, hogyan válaszolt a Hohenzollern a francia nép kiáltására a júliusi forradalom idején: Csapatösszevonások a határon, saját népének fékentartása, a kisebb német államok mozgalmának elfojtása, ezeknek az államoknak véglegesen a Szent Szövetség kancsukája alá hajtása.

Mindenki tudja, hogyan sértette meg ugyanez a Hohenzollern az orosz—lengyel háborúban[270] a semlegességet, amikor az oroszoknak megengedte, hogy területén átvonuljanak és így a lengyelek hátába kerüljenek, amikor a porosz fegyvertárakat és raktárakat rendelkezésükre bocsátotta, amikor minden megvert orosz hadtestnek biztos menedéket nyújtott Poroszországban.

Mindenki tudja, hogyan irányult a Hohenzollern alknyáz egész törekvése összhangban a Szent Szövetség céljaival arra, hogy a nemesség, a bürokrácia és a katonaság uralmát megszilárdítsa, a véleménynyilvánítás minden szabadságát, a „korlátolt alattvalói értelemnek"[225] a kormányra gyakorolt minden befolyását brutális erőszakkal elnyomja, mégpedig nemcsak Poroszországban, hanem Németország többi részében is.

Mindenki tudja, hogy alig akad uralkodó, akinek kormányzása idején efféle dícséretes szándékokat durvább, erőszakosabb rendszabályokkal vittek volna véghez, mint III. Frigyes Vilmos idején, főleg 1815—1840 között. Soha és sehol sem foganatosítottak annyi letartóztatást és elítéltetést, sohasem voltak a várbörtönök annyira telezsúfolva politikai foglyokkal, mint ezen „igazságos" uralkodó alatt. S különösen, ha meggondoljuk, hogy ezek a demagógok micsoda ártalmatlan tökfilkók voltak.

Szóljunk-e még arról a Hohenzollernről* is, aki a lehnini szerzetes szerint „törzsének utolsó sarja lesz"?[465] Szóljunk-e a keresztény-germán nagyszerűség újjászületéséről és a sápadt pénzszűke feltámadásáról, a Hattyúsrendről[466] és a legfelsőbb cenzúra-bíróságról, az egyesült Landtagról[148] és az egyetemes zsinatról, a „darab papírról"[176] és a hiú pénzkölcsönzési kísér-

* IV. Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

letekről, meg az 1840—1848-as dicsőséges korszak minden egyéb vívmányáról? Bizonyítsuk-e be Hegel alapján, hogy miért kell éppen egy komikusnak a Hohenzollernok sorát lezárnia?

Nem lesz szükség erre. A felsorolt adatok elegendők a Hohenzollern-porosz név tökéletes jellemzésére. Igaz, e név fénye egy pillanatra elhomályosult; de amióta Manteuffelnek és Társainak hétcsillagú göncölszekere[467] veszi körül a koronát, a régi nagyszerűség ismét beköltözött. Poroszország, mint hajdan, megint alkirályság orosz fennhatóság alatt; a Hohenzollern megint egyik alknyáza a minden oroszok egyeduralkodójának és főknyáz Szászország, Bajorország, Hessen—Homburg, Waldeck stb. összes kis bojárai fölött; a korlátolt alattvalói értelmet megint visszahelyezték a régi — az ordréknak való parírozás — jogába. Az „Én dicső hadseregemnek"[217], amíg magának a pravoszlavnij cárnak nincs rá szüksége, Szászországban, Badenban, Hessenben és Pfalzban helyre szabad állítania a Varsóban immár 18 év óta uralkodó rendet, saját országában és Ausztriában alattvalói vérrel össze szabad ragasztania a megrepedezett koronákat. A korábbi, félelem és szívszorongás közepette adott szavunkkal éppoly kevéssé törődünk, mint Istenben megboldogult őseink; s mihelyt otthon végeztünk, csinnadrattával és lobogó zászlókkal Frankhon ellen vonulunk, és meghódítjuk azt a földet, ahol a pezsgő terem, s leromboljuk a nagy Bábelt, az összes bűnök szülőanyját!

Ezek magas uralkodóink tervei; ez az a biztos rév, amely felé nemes Hohenzollernunk evez. Ezért vannak az egymásra halmozódó oktrojálások és pucscsok, a gyáva frankfurti gyűlést érő ismételt rúgások; ezért az ostromállapotok, a letartóztatások és üldözések; ezért a porosz szoldateszka beavatkozása Drezdában és Dél-Németországban.

De van még egy erő, amelyet Sanssouciban[468] az urak persze nem sokra tartanak, de amely mégis hallatni fogja mennydörgő szavát. A **nép** — a nép, amely Párizsban éppúgy, mint a Rajnánál, Sziléziában éppúgy, mint Ausztriában dühödt fogcsikorgatással várja a felkelés pillanatát, és amely, ki tudja, milyen hamar, megadja az összes Hohenzollernoknak és az összes fő- és alknyázoknak azt, ami megilleti őket.

Die Taten des Hauses Hohenzollern

A megírás ideje: 1849 május 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 10. (294.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Az ellenforradalom és a forradalom[227]]

Köln, május 9. Az ellenforradalom gyors léptekkel halad, ám a forradalom még gyorsabb léptekkel halad.

Ha az ellenforradalom *Drezdában* előnyöket vívott ki, melyek előrevetítik győzelmét,[453] ha *Breslauban* egy sikeresen kiprovokált puccs révén *ostromállapotot, cenzúrát* és *hadijogot* hozott létre, a forradalom egészen más győzelmeket mutathat fel.

Nem a Porosz Rajna-tartományban gyorsan növekvő *nyílt Landwehr-rebellióról*[423] akarunk beszélni, amely éppen a legfekete-fehérebb[160] kerületekre terjedt ki; nem a délnémet mozgalomról akarunk beszélni, amelyet a kormányok, a burzsoázia, maga a frankfurti gyűlés lépten-nyomon elárulnak;[454] csupán azokról a kívülről betörő nagy tényekről akarunk beszélni, amelyek a kicsiny, szétforgácsolt, elárult és eladott német mozgalmaknak egységet, erős támaszt biztosíthatnak: a magyar és a francia forradalomról.

Míg a *magyar forradalom* győzelmet győzelem után arat és a legközelebbi döntő ütközet után (amelynek 5-én vagy 6-án kellett Pozsonynál lezajlania) közvetlenül Bécs ellen fog vonulni és felszabadítja Bécset,[469] — *Franciaország* hirtelen ismét belép a nyílt, a fényes napvilágnál fejlődő mozgalomba. Az utolsó hónapok földalatti fejlődése véget ér; a francia hadsereg római veresége[470] az egész eddigi kormányzatot leleplezi és kompromittálja; a nép ismét megjelenik a színtéren — a nép, a végső, szuverén bíró; s a francia nép, akár a választásokon, akár nyílt forradalomban, a mozgalomnak hamarosan olyan lökést fog adni, amelyet egész Európa megérez.

Az európai uralkodók nagyon is hamar észreveszik majd, hogy a forradalom kiválasztott népe még a régi — az 1849-es francia forradalom, Lamartine-féle frázisok helyett, ágyúkkal fogja interpellálni őket.

[Die Kontrerevolution und die Revolution]

A megírás ideje: 1849 május 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 10. (294.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az új porosz alkotmány

Köln, május 12. Az Isten és rögtönbíráskodás kegyelméből való Szentháromságnak[471] potsdami tagja* múlt év novemberében a népképviselők szétugrasztása után oktrojált egy alkotmányt[134], amelyet a hamarosan összeülő kamaráknak kellett volna revideálniok. Az új népképviselőket tudvalevően hasonló sors érte utol, mint a régieket; azokat Wrangel-féle szuronyokkal kergették szét,[472] ezeket egy Manteuffel-féle egyszerű kis feloszlató cédula küldte haza.[473] Ennek folytán a revízió ugyancsak véget ért.

Így hát a hon keresztény-germán atyja és cinkosai, az ősökben gazdag és ősök nélküli, rendjeles és rendjeltelen semmittevők, ingyenélők és népvámpírok egész serege szabad talajt kapott, hogy azt szíve szerinti gyümölcscsel ültesse be.

Múlt év novemberében a királyság, a hivatalnokság és a junkerség még rákényszerült arra, hogy mindenféle képmutató szólamokhoz és látszólag igen liberális alkotmányparagrafusokhoz folyamodjon. A novemberi alkotmánynak olyannak kellett lennie, hogy az úgynevezett „poroszság" nagy számban képviselt *ostoba* részét mindenesetre lépre lehessen csalni vele.

Most az ilyen finom diplomatikus tapintatoskodások fölöslegessé váltak. Nem áll-e Miklós sógor már 20 000 emberével német földön? Nincs-e összelőve Drezda? Nem jött-e létre a legbensőségesebb szövetség a Königsteinben elrejtőzött gyáva szökevénnyel[474], meg a müncheni birodalmi Maxival[475], meg a hannoveri buldoggal, Ernő Ágostonnal, meg a Németországon belüli és kívüli egész ellenforradalmi bandával?

Nos hát, ezt a pillanatot a Hohenzollern a legpompásabban kihasználta. Új alkotmányt dolgoztatott ki a „szeretett" alattvalói részére, s ezt május 10-i kelettel Charlottenburgban szankcionálta és oktrojálta.

---

* IV. Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

A legújabb, az *egyetlen őszinte szándékú* királyi-porosz alkotmány, amelynek a novemberi alkotmánnyal szemben az az előnye is megvan, hogy csak 17 paragrafusból áll, a következőképpen hangzik:[476]

Die neue preussische Verfassung

A megírás ideje: 1849 május 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 13. (297.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Vérbíráskodás Düsseldorfban

Köln, május 12. Az „új alkotmány"*, a rendes törvényeknek és törvényszékeknek a hatályon kívül helyezése, a hon atyja által az „Én dicső hadseregem"[217] számára biztosított gyilkolási kiváltságok meghirdetésével együtt, *Düsseldorfban* már tegnap életbe lépett.

A parancsnok a nép legyőzése és lemészárlása után nyomban utasításokat kért Berlinből. Erre Brandenburg—Manteuffeltől, von Hohenzollern úr cinkostársaitól, táviratilag parancs érkezett a **vérbíráskodás** proklamálására és katonai vértörvényszékek felállítására.

A katonai rendelkezés 2. és 6. cikkelye értelmében felfüggesztették az egyesülési jogot, az oktrojált italgőzös charta[134] 5., 6., 7., 24,. 25., 26., 27. és 28. cikkelyét pedig hatályon kívül helyezték.

Tavaly, Drigalski polgár és kommunista alatt,** az ostromállapot kihirdetésekor *cenzúra* alá helyezték a düsseldorfi sajtót, s erre a rendszabályra még a lagymatag kiegyezők társaságának többsége is nagy lármával és felháborodással válaszolt; ma, az újabb Hohenzollern-féle vívmányok után, amikor a potsdami alknyáz oldalán nem kamarák állnak, hanem a törzsrokon fitosorrú kozákok, ma nem elégszenek meg a *cenzúrával*, hanem egyszerűen a sajtó *elfojtására* térnek rá.

A 7. cikkely *betiltja* a düsseldorfi lapokat, valamint Düsseldorf körzetében a „Neue Rheinische Zeitung"-ot is; a 8. cikkely elrendeli, hogy hivatalos „közleményeken" kívül semmi mást nem szabad közzétenni.

Drigalski polgár és kommunista karduralma alatt az önkényesen letartóztatottakat legalább nem vonták ki a rendes törvény és rendes bírájuk hatásköre alól. Ma törvény és törvényszékek fel vannak függesztve, és rendkívüli katonai vértörvényszékek működnek.

9. cikkely. Aki szóban, írásban, nyomtatásban vagy képi ábrázolás útján a hatóságok törvényes (!) rendelkezéseivel szemben ellenállásra izgat, hadbíróság elé állítandó.

---

* *V. ö. 471—472., 481—486. old. — Szerk.*

** *V. ö. 52—56. old. — Szerk.*

10. cikkely. Akit a törvényes hatóságok *rendszabályaival* szemben nyílt vagy fegyveres ellenálláson érnek, vagy aki valamely áruló cselekménnyel a csapatokat veszélyezteti vagy azoknak kárt okoz, *rögtönbíráskodás útján azonnal főbelövendő.*

A véreb Windischgrätz babérai nem hagyták aludni az ismét megerősödött Hohenzollernt!

Das Blutgesetz in Düsseldorf

A megírás ideje: 1849 május 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 13. (297.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A felkelés a bergi vidéken

Köln, május 12. E pillanatban az egész Rajna-tartomány figyelme Elberfeld felé fordul, ama helység felé, mely most „a zendülés lobogóját" magasabbra emeli valamennyi többi rajnai városnál. A kamara feloszlatása[433] adta meg a jelt a különben oly békés Wuppertal mozgalmához. A legelbutultabb „üvöltők"[262], a legsiralmasabb „alamusziak" is bevallották maguknak, hogy a reakció bűneinek mértéke betelt; ama derék munkások lelkesedése, akiknek erélyében sohasem kétkedtünk, magával ragadta őket s fegyvert fogtak és ama barikádhősök sorába léptek, akik elszánták magukat a monarchiával való haláltusára.

Magáról a harcszíntérről érkező hírek kuszasága lehetetlenné teszi a valóságosnak az elválasztását a valótlanságtól. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy az egész lakosság fegyverben van, hogy utcák és házak el vannak barikádozva, hogy a szomszéd helységekből — Solingenből, Remscheidből, Gräfrathból, az ennepi út mentén levő helységekből, egyszóval az egész bergi vidékről — fegyveres megerősítés siet oda; hogy már nem szorítkoznak Elberfeld és Barmen városainak megszállására, hanem kiterjesztik a védelmi intézkedéseket a környék legjelentősebb pontjaira is.

Mint hangsúlyozzák, a harcosok azt is tervbe vették, hogy segítségére sietnek Düsseldorfnak és megtisztítják ezt a várost a porosz csapatoktól. E vállalkozásokban a fő szerepet a Landwehr[423] játssza, amely most első ízben csapódik határozottan a nép oldalára. Munícióban és pénzben a harcosok nem szenvednek hiányt, mivel a leggazdagabb kereskedők közül többen készségesen belenyúltak kasszájukba. Így például állítólag egyetlen kereskedőház 500 darab Frigyes-aranyat utalt át az elberfeldi biztonsági bizottságnak.

Ilyen körülmények között persze nem csodálkozhatunk azon, ha a királyság zsoldosai támadásra készülődnek, hogy lehetőleg a bergi vidéken is letiporják a népet, s ugyanolyan rémségeket vigyenek véghez, mint Breslauban, Drezdában, Erfurtban stb. Remélhetőleg ezúttal másként alakul.

A weseli lövegpark útra kel Elberfeldbe. A támadás napjául állítólag jövő hétfőt tűzték ki.

Nem kezeskedhetünk e hírekért. De bármilyen terveket szőjön is az ellenforradalom, Elberfeldnek olyan harcot kell majd kiállnia, amelyben igazán érdemeket szerezhet a haza szolgálatában.

Der Aufstand im Bergischen

A megírás ideje: 1849 május 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 13. (297.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A „Kölnische Zeitung" megvásárolt aljassága]

Köln, május 13. Felhívjuk olvasóink figyelmét a *„Kölnische Zeitung"*[24] legutóbbi számaira, főleg a mai, május 13-i, vasárnapi lapra.

Valóban még sohasem járt a *„legdurvább természetesség"* ennyire karöltve a *megvásárolt aljassággal*, mint kitűnő kortársnőnk legutóbbi vezércikkeiben és tudósításaiban.

Még néhány nappal ezelőtt azt láttuk, hogy mily gyorsan lépett fel a *„Kölnische Zeitung" tulajdonosa, Joseph Dumont úr* a rajnai községtanácsok kongresszusán[449] az ott hozott határozatok mellett. Ma azt látjuk, hogy ugyanez az ember — szolgalegénye, Brüggemann útján — minden egyes sorban a legbrutálisabb örömét juttatja kifejezésre a balszerencsés lázadások fölött, amelyek éppen a rajnai községtanácsok ama határozatainak kíséretében jártak.

De hát éppen ezért részesül a *„Kölnische Zeitung"* abban a szerencsében, hogy az ostromállapottal egyidejűleg egyetlen ujságként *oktrojálják* rá a rajnai városokra.

Valóban, ezekre a városokra egyidejűleg oktrojálnak *vért és* — **szennyet!**

[Erkaufte Gemeinheit der „Kölnischen Zeitung"]

A megírás ideje: 1849 május 13.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 13. (297.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Kreuzzeitung"[3]

Köln, május 15. A porosz akasztófa-lapocska abban a különleges élvezetben részesít bennünket, hogy csokorba köti a „Neue Rheinische Zeitung" hazafiatlan kifejezéseit az „olmützi császári orosz alknyázról" és a „porosz poloskalovagságról".* A válogatást, amely egy breslaui tudósításra szorítkozik, befejezésül az alamuszian frivol kereszteslovagok felháborodásának következő kitörése kíséri:

„A *szemtelenség* e *csimborasszója* mellett milyen fakó az 1793-as francia »Moniteur«-ben[20] a porosz királyról szóló házassági hír: »Le jeune tyran de Prusse vient d'épouser une demoiselle de Mecklenbourg«**!"

Hogy lehetőleg teljessé tegyük a „Neue Rheinische Zeitung" által elkövetett „szemtelenség csimborasszójának" történetét, felkérjük az akasztófa-lapocskát, szíveskedjék utánnyomatni lapunk 294. számának „A Hohenzollern-ház tettei"-ről szóló Premier-Cologne-ját*** is. Mint halljuk, von Hohenzollern úrnő buzgó olvasója az akasztófa-lapocskának, és mi nem vagyunk annyira „exkluzívak", hogy sajnálnánk az érdemes hölgytől néhány történelmi tanulmányt hitvestársa családjáról, amelyeken elszórakozhat.

Die „Kreuzzeitung"
A megírás ideje: 1849 május 15.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 16. (299.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* *V. ö. 436., 464—465. old.* — *Szerk.*
** — »Poroszország fiatal zsarnoka házasságot kötött egy von Mecklenburg kisasszonnyal« — *Szerk.*
*** — Köln (jelzésű) vezércikkét: *v. ö. 466—469. old.* — *Szerk.*

[Újabb porosz rúgás a frankfurtiaknak]

Köln, május 15. Alighogy a szent kancsuka-szövetség egy vadonatúj ostromállapot-alkotmányt oktrojált Poroszországra,* már ma egy második, nem kevésbé érdekes dokumentummal örvendeztet meg bennünket. Ama nemzetgyűlésező frankfurti pipogya fráterek, akik radikális jóemberi mivoltukban, gyávaságukban és bambaságukban egy álló esztendőn át olyan híven közreműködtek a német nép fizetett árulóinak ellenforradalmi munkálkodásában, most learatják azt, amit vetettek. Ha lehetséges volna, hogy nemzetgyűlésezőink koponyájába valamelyes világosság, keblükbe pedig nemcsak a márciusi sör szította valamelyes felháborodás, hanem a *forradalmi felháborodásnak és energiának* csak kis része is utat találjon, akkor ezt a charlottenburgi alknyáz alanti „királyi rendeletének" kellene előidéznie.

„*Királyi rendelet*

Mi, Frigyes Vilmos, Isten kegyelméből Poroszország királya stb. stb. államkormányunk javaslatára ezennel elrendeljük az alant következőket:

1. §

Azoknak a képviselőknek a mandátuma, akiket az 1848 március 30-i és április 7-i szövetségi határozatok, valamint a Mi ugyanez év április hó 11-én kelt rendeletünk alapján a porosz államban a német nemzetgyűlésbe beválasztottak, h a t á l y á t v e s z t e t t e.

2. §

Majna-frankfurti meghatalmazottunk tartozik jelen rendeletünket a képviselőknek m i h e z t a r t á s v é g e t t é s a z z a l

* *V. ö. 471—472., 481—486. old. — Szerk.*

az utasítással közölni, hogy a gyűlés további tanácskozásain való bármiféle részvételtől tartózkodjanak.

Kelt Charlottenburgban, 1849 május 14-én.

Frigyes Vilmos

Graf von Brandenburg von Ladenberg
von Manteuffel von Strotha von der Heydt von Rabe Simons"

[Neuer preussischer Fusstritt für die Frankfurter]

A megírás ideje: 1849 május 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 16. (299.) sz. (rendkívüli melléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az új statárium-charta

Köln, május 15. Meg kell még emlékeznünk a potsdami alknyáznak a rablás és emberkufárkodás révén „törzsökös" alattvalóival kapcsolatos legújabb honatyai szándékairól. Az új *oktrojált statárium-chartára** gondolunk, erre az összes hohenzollerni ígéretek közül egyedül igaz ígéretre, amelyben a porosz dicsőség végre még a legbalgább, leghiszékenyebb fajankók előtt is legtermészetesebb pőreségében nyilvánult meg, levetve magáról a képmutatás utolsó komédiásrongyait is.

A december 5-i oktrojált alkotmány[134] *„revíziójára"* hivatott ártalmatlan berlini kamarák szétkergetése tudvalevően csak a szükséges előkészítése volt az oroszok német földre való bevonulásának. Ám a potsdami baskírok és a pravoszlavnij cár törzsrokon, kutya módjára szimatolgató kozákjai közötti kiegyezésnek még más célja is volt, mint a Magyarország elleni híres szentháromsági[471] hadjárat, amelyben Poroszország, gyáva, álnok természetéhez híven, poroszlóként körözőlevelekkel állt a kapunál, míg az osztrák meg orosz bakóknak bent kellett a gyilkos hajszát elvégezniök. Ennek a hohenzollerni szövetségnek igazi célja az volt, hogy a potsdami hősbe az oroszok bevonulásával kellő *bátorságot* öntsön ahhoz, hogy a forradalmon *bosszút álljon a maga* **gyávaságának** *múlt év márciusában kicsikart beismeréséért.*

Ahhoz, hogy bebizonyítsuk a Hohenzollernoknak minden időkben tanúsított velükszületett és természetükből fakadó *gyávaságát*, nem kell elkalandoznunk a történelem területére, vagy éppenséggel talán visszamennünk e nemes nemzetség őseiig, akik bokrok meg cserjék mögül lestek védtelen utasokra, és ilyetén módon útonállókként rakták le az alapkövet a „ház fényéhez". Nem kell emlékeztetnünk II. Frigyes Vilmosnak a francia köztársaság ellen viselt hetvenkedő hadjáratára sem, amelyben a nagy Hohenzollern elsőnek oldott kereket és árulta el a német „birodalmi csapatokat", hogy Oroszországgal együtt hozzálásson az újabb lengyelországi rabláshoz; még kevésbé kell beszélnünk arról a szánalmas szerepről, amelyet utóda

* *V. ö. 471—472. old. — Szerk.*

III. Frigyes Vilmos játszott a császárháborúkban, mielőtt az „Ő népét" hazug ígéretekkel belekergette a harcba. A „márciusi vívmányok" története csak folytatása volt a régi „törzsökös" gyávaságnak és álnokságnak. Az első engedmény, amelyet a *gyávaság* a for.adalomnak tett, a kiegyező-gyűlés volt, ez váltotta fel a „darab pergamenről"[176] szóló híres hencegéseket; a kiegyező-gyűlést szétkergették,[2] amikor Bécs eleste ehhez kellő bátorságot adott az ismét megerősödött Hohenzollernnak. Az oktrojált alkotmány a „revideáló" kamarákkal volt a második gyáva képmutatás, minthogy a „meg nem gyengült korona"[362] akkoriban még mindig szükségesnek tartott néhány liberális engedményt. A kamarát hazaküldték,[433] amikor az orosz császárral és parancsolóval való összeesküvés hőn óhajtott megvalósulása bekövetkezett. De csak az oroszoknak német földre való *tényleges* bevonulása, az oltalmazó kozákok *biztonságos* közelsége bátorította fel a Hohenzollernt arra, hogy kirukkoljon utolsó tervével: az utolsó képmutató „alkotmányos biztosítékok" megszüntetése a legkorlátlanabb, legönkényesebb karddiktatúra által, a régi törvényeknek és bíróságoknak — még március előttieknek is — a felfüggesztése, „a golyóval és puskaporral" való bosszúállás a forradalmon a márciusi engedményekben proklamált hohenzollerni gyávaságáért.

Ez az újonnan oktrojált statárium-alkotmány történelmi keletkezése. Vegyük most szemügyre tartalmát.

Az 1. és 2. cikkely szerint „zendülés esetére" nemcsak minden várparancsnok hirdethet ostromállapotot a várában, hanem minden „vezénylő tábornok" is ostromállapotot hirdethet *a hadtest egész körletében.*

„Zendülés esetére", c'est-à-dire*, ha a parancsnok vagy a tábornok jónak látja a „zendülés esetét" előrelátni. Vagy talán a hohenzollerni miniszterek, akiknek stílusgyakorlatait általában a nyelvtani ismeret hiányának legmeglepőbb túltengése jellemzi, ezt akarták mondani: „Zendülés esetében"? Az értelmezés a tábornokok és parancsnokok kipróbált értelmére van bízva.

„Zendülés esetére" tehát a parancsnok a várában, a vezénylő tábornok ellenben egy egész tartományban hirdethet ostromállapotot. Ennek az „esetnek" a határai nincsenek megszabva. Hogy a „zendülés esetének" éppen a váron vagy a tartományon belül kell-e jelentkeznie, vagy elég, ha a várat vagy tartományt kisebb-nagyobb távolságból fenyegeti — azt szintén csak a tábornokok és parancsnokok „tapintatának" kell megéreznie. S a „tapintat", Tietzen altábornagy nagy mondása szerint, a fő követelmény egy porosz tisztnél.

* — vagyis — *Szerk.*

Ámde a tábornoknak „zendülés esetére" kapott hatalma az összes jogtalajrajongók érdekében felette különös módon megintcsak korlátozva van. Tábornokok és parancsnokok csak „háború esetére" hirdethetnek *önállóan* ostromállapotot tartományokban és várakban. „Zendülés esetére" ellenben, jelenti ki az új charta 2. cikkelye, az ostromállapot kihirdetése a kormánytól indul ki; a parancsnoknak a várában, a tábornoknak a tartományban „erre az esetre" csak *provizórikusan*, a kormány általi jóváhagyás vagy (!) elutasítás fenntartásával szabad ostromállapotot hirdetnie. Kellemes biztonság a zendülés fenyegette alattvalók számára! Hát nincsenek-e „felelős" minisztereink? Hát nincs-e megmentve a „jogtalaj" azáltal, hogy a parancsnoki és tábornoki diktatúra pusztán „provizórium", hogy az utolsó fórumnak a „felelős" miniszterek tekintendők? Igaz, a „provizórium" a parancsnokot vagy a tábornokot a 7. és 13. cikkely értelmében feljogosítja arra, hogy a rendes bíróságokat *provizórikusan* felfüggessze, hogy *provizórikus* hadbíróságokat nevezzen ki, amelyek aztán ugyancsak *provizórikus halálos* ítéleteket hoznak (8. cikkely) és a halálos ítéleteket *provizórikusan* 24 órán belül (13. cikkely 7. §) végrehajtatják — ám a „felelős" miniszterek végső jóváhagyása mindig megmenti a „jogtalajt", éljen hát a jogtalaj! Egyetlen halk kívánságunk az, hogy bárcsak a jogtalajembereken próbálnák ki az Istenek és a keresztény-germán alknyáz Őfelségének nevében történő első *provizórikus* kivégzéseket.

Köln, május 16. Cervantes mesél valahol egy derék alguacilról* és írnokáról, akik a közerkölcs védelmére kitartottak két alig-alig kétes hírű nőt.[477] E szolgálatkész nimfák nagy vásárok idején vagy más ünnepélyes alkalmakkor olyan ruházatban vonultak ki, hogy a madarat már messziről fel lehetett ismerni tolláról. Ha elcsíptek egy idegent, tüstént értesíteni tudták szeretőiket, hogy melyik vendégfogadóba mentek; akkor az alguacil és írnoka a nők nagy rémületére berontottak, s a féltékenyt játszva csak hosszas rimánkodás után és megfelelő pénzbeli kártérítés ellenében engedték futni az idegent. Ilyen módon saját hasznukat egyesítették a közerkölcs érdekeivel, mert a megkopasztottak óvakodtak attól, hogy egyhamar ismét engedjenek tisztátalan hajlamaiknak.

Ezekhez az erkölcscsőszökhöz hasonlóan a rend porosz hősei egyszerűsített eljárással gondoskodnak a normális statáriális nyugalomról. A törvényesség néhány pálinkaillatú oszlopának ingerlő célú kiküldése, néhány

* — kisbíróról — *Szerk.*

kihívó kardcsapás a nép közé, s az ezáltal valamelyik távoleső városban vagy faluban keltett zendülési gerjedelmek alkalmat adnak arra, hogy az ostromállapot kihirdetésével az *egész tartományt* megóvják további tisztátalan felbuzdulásoktól és alkotmányos vagyonának utolsó maradványától is elüssék.

Az új statárium-charta 5. cikkelye szerint a „katonai parancsnok" az ostromállapot kihirdetésekor *kerületenként* hatályon kívül helyezheti a legutóbbi, decemberben oktrojált „vívmányok" 5—7. és 24—28. cikkelyeit.

Nézzük meg, mi az, ami még megmarad, ha a márciusi ígéretekből levonjuk ezeket az új statárium-charta által eloktrojált cikkelyeket. Tehát „zendülés esetére" egy „katonai parancsnok" tetszésétől függően hatályát veszti:

A decemberi alkotmány 5. cikkelye: „A *személyes szabadság* biztosítva van."

6. cikkely: „A lakás *sérthetetlen.*"

7. cikkely: „Senki sem vonható el *törvényes* bírája elől."

24. cikkely: „Minden porosznak joga van stb. *gondolatainak* szabad nyilvánítására."

25. cikkely: „Szóban, írásban stb. elkövetett vétségek az *általános* büntetőtörvények hatálya alá esnek."

26. cikkely: „Ha valamely írás szerzője ismeretes és az igazságügyi hatóság által elérhető, akkor nyomdász, kiadó és terjesztő *nem büntetendő.*"

27. cikkely: „Minden porosznak joga van *zárt helyiségekben* békésen és fegyvertelenül összegyűlni."

28. cikkely: „Minden porosznak joga van olyan célokra, amelyek a büntetőtörvényekbe nem ütköznek, *társaságokban* egyesülni."

Mihelyt a katonai parancsnok „zendülés esetére" ostromállapotot proklamál, a „személyes szabadság" már *nincs* biztosítva, a lakás már *nem* nyilváníttatik sérthetetlennek, megszűnnek a „*törvényes*" bíróságok, a sajtószabadság, a nyomdászok védelme és az egyesülési jog, sőt még a filiszterek „*társaságai*": kaszinók és bálok — amelyeknek „célja a büntetőtörvényekbe nem ütközik" — is csak par grâce de M. le commandant* állhatnak fenn, de semmiképpen sem „jog szerint".

Ugyanakkor az új statárium-charta 4. cikkelye elrendeli, hogy „az ostromállapot kihirdetésével" (pur et simple**) „a végrehajtó hatalomnak át kell mennie a *katonai* parancsnokok kezébe, és a polgári, közigazgatási és kommunális hatóságok a katonai parancsnokok rendelkezéseinek és

* — a parancsnok úr kegyéből — *Szerk.*

** — se szó, se beszéd — *Szerk.*

megbízásainak tartoznak *engedelmeskedni*". Ez a paragrafus aztán szerencsésen hatályon kívül helyezi a kommunális igazgatás és a közigazgatás összes szokásos formuláit, és a tompaszimatú, pimasz bürokrácia ökreit „*megbízásos* lakájokként" a szuverén katonai diktatúra jármába fogja.

A 8. és 9. cikkely azokat a büntetéseket tartalmazza, amelyekkel a hohenzollerni tetterő még szuronyok és ágyúk oltalmában szándékszik megőrizni biztonságát és rendjét. Ennek az új büntetőtörvénynek — az összes unalmas kiegyezéses jogelméletekkel szemben — mindenesetre előnye a rövidség.

8. cikkely: „Aki valamely ostromállapotba helyezett helységben vagy kerületben bűnösnek találtatik szándékos gyújtogatásban vagy *árvíz* szándékos előidézésében" (minő elővigyázatosság!), „vagy pedig a támadás vagy az *ellenállás* bűnét követi el *a fegyveres hatalommal, illetve a polgári és katonai hatóságok képviselőivel szemben* nyílt erőszakkal és veszélyes fegyverekkel, az **halállal büntetendő.**"

„Ellenállás a fegyveres hatalommal, illetve a hatóságok képviselőivel szemben"! Ismerjük az „Én dicső hadseregem"[217] tetteit, tudjuk, hogy a derék pomeránok, poroszok és vízipolyákok[269], akiket az egység érdekében olyan buzgón ojtanak be a nyugati tartományokba, a legfelső példát követve bátorságukat csakis a körülményekből merítik, és az ostromállapotra a polgárok lefegyverzése után — mint Düsseldorfban, Breslauban, Posenban, Berlinben, Drezdában — a védtelenek, asszonyok és gyermekek legyilkolásával teszik fel a koronát. A potsdami baskír knyáz „törzsökös" alattvalói tehát rendelkeznek azzal az igen elismerésreméltó szabadsággal, hogy az ostromállapot kihirdetése után vagy a „rendnek megfelelően" legyilkoltatják magukat a honatyai jóindulat vitéz végrehajtói által, vagy pedig statáriálisan agyonlövetik magukat „ellenállás" folytán.

Kell-e még tovább beszélnünk a 9. cikkely rendelkezéseiről, amelyek szerint a hatóságokat „megtévesztő" híreknek a terjesztése, a „közbiztonság érdekében kiadott *tilalomnak*" az *áthágása* stb. egy évig terjedő fogházzal büntetendő, és a továbbiakban még a legközönségesebb rendőri és zsandári funkciók is statáriális tökéletesítésben részesülnek?

Kell-e részleteznünk azt a gyáva álnokságot, amellyel a hon hohenzollerni atyja és cinkosai, Simons—von der Heydt—Manteuffel elrendelik, hogy a katonai statáriális bíróságokat *három* „magasabbrangú tisztből" és a katonai parancsnok által *kinevezendő* két polgári bíróból kell megalakítani, hogy ezzel az ostoba burzsoák előtt megőrizzék a „bírósági" eljárás látszatát, és egyúttal a katonai hóhérlegények számbeli fölénye folytán mégis biztosak lehessenek az elítélésben?

Kell-e megemlítenünk a 13. cikkelynek a „haditörvényszékek előtti

eljárásról" szóló különböző rendelkezéseit, amelyben sehol sincs szó tanúbizonyításról, hanem a véreb Windischgrätz szellemében nyilván a „körülmények *összetalálkozása alapján*" hozható ítélet?

S mit mondjunk azokról a rendelkezésekről, hogy a statáriális törvényszékek ítéletei ellen nem lehet jogorvoslattal élni, hogy a halálos ítéleteket mindössze a „katonai parancsnok" hagyja jóvá és azok 24 órán belül végrehajtatnak, hogy végül *még az ostromállapot megszüntetése után is* — ha a statáriális ítélet még nem hajtatott végre — a „rendes bíróságoknak" csak a statáriális büntetést kell törvényes büntetéssé átváltoztatniok, „a bűntett azonban *bizonyítottnak tekintendő*", s a vád helytállóságáról vagy semmisségéről nem dönthetnek?

Kell-e végül foglalkoznunk ennek a kozákok megerősítette új alkotmánynak utolsó, legkiválóbb cikkelyével, amely szerint „*ostromállapoton kívül is*", tehát „**nem** zendülés esetére", *kerületenként felfüggeszthetők* a decemberi vívmányok 5., 6., 24—28. cikkelyei — a „személyes szabadság", a „lakás sérthetetlensége", a „sajtószabadság" és az „egyesülési szabadság"?

Mindeme gyönyörűségek után nem tartjuk szükségesnek, hogy az összes jóindulatú poroszoknak szívből szerencsét kívánjunk az új, *egyedül igaz* ígéretekhez, a hon atyja jóakaratának a kozákok közelségéből eredő végre igaz kitöréséhez. Őszintén örvendünk a rendsóvár burzsoálelkek és nyomorúságos jogtalajfajankók e véres megfenyítésének.

A nép azonban hamarosan úgy érzi majd, hogy ezzel az új vívmánnyal betelt a mérték, s bosszút áll a hazug, gyáva, országnyűge fajzaton, mindenekelőtt pedig a Rajna-vidék lesz az, amely nem szalasztja el a rég óhajtott órát, amikor így kiáltunk fel: Ça ira![478]

„. . . Elpakol
az ösztövér lovagság,
S öntik a búcsúáldomást
Vasöblű, hosszú flaskák!"[54]

Die neue Standrechts-Charte

A megírás ideje: 1849 május 15., 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 16., 17. (299., 300.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Elberfeld[479]]

Köln, május 16. Az elberfeldi barikádokon a „Neue Rheinische Zeitung" is képviselve volt.

Különfele hamis híresztelések megcáfolására tartozunk olvasóinknak egy rövid beszámolóval erről a dologról:

Május 10-én *Friedrich Engels*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője, Kölnből Elberfeldbe ment és Solingenből két láda töltényt vitt magával, amelyeket a solingeni munkások a gräfrathi hadszertár megostromlásakor zsákmányoltak. Elberfeldbe érkezve, Engels a biztonsági bizottságnak jelentést tett a kölni helyzetről, a biztonsági bizottság rendelkezésére bocsátotta magát, és a katonai bizottságtól nyomban megbízást kapott az erődítési munkálatok irányítására, a következő felhatalmazás alapján:

„A biztonsági bizottság katonai bizottsága ezennel megbízza Friedrich Engels urat azzal, hogy a város összes barikádjait szemlélje meg és az erődítéseket egészítse ki. Ezennel felkérjük a barikádok összes őrségeit, hogy nevezettet a szükséghez képest mindenben támogassák.

Elberfeld, 1849 május 11.

Hühnerbein Troost"

Másnap rendelkezésére bocsátották a tüzérséget is:

„Meghatalmazás F. Engels polgártárs részére, hogy az ágyúkat belátása szerint állíttassa fel, úgyszintén vegye igénybe az ehhez szükséges mesterembereket, aminek költségeit a biztonsági bizottság viseli.

Elberfeld, 1849 május 12.

A biztonsági bizottság
megbízásából:

Pothmann Hühnerbein Troost"

Engels mindjárt ott-tartózkodása első napján szervezett egy utászszázadot és kiegészítette a barikádokat a város több kijáratánál. Jelen volt a katonai bizottság minden ülésén, és a bizottságnak *Mirbach* urat javasolta főparancsnokként, amely javaslatát egyhangúlag elfogadták. A rákövetkező napokban folytatta tevékenységét, több barikádot átalakított, kijelölte új barikádok helyét és megerősítette az utászszázadokat. Mirbach megérkezésének pillanatától fogva az ő rendelkezésére bocsátotta magát, s részt vett a főparancsnok által tartott haditanácsokon is.

Engels egész ott-tartózkodása alatt mind a felfegyverzett bergi és marki munkásoknak, mind a szabadcsapatosoknak feltétlen bizalmát élvezte.

Mindjárt ott-tartózkodása első napján megkérdezte őt szándékai felől Riotte úr, a biztonsági bizottság tagja. Engels kijelentette, hogy egyrészt azért jött ide, mert Kölnből erre megbízást kapott, másodszor mert úgy vélte, hogy katonai vonatkozásban talán hasznát vehetik, harmadszor mert maga is Berg-vidéki születésű lévén, becsületbeli kötelességének tartotta, hogy a bergi nép első fegyveres felkelésekor a helyszínen legyen. Csupán katonai dolgokkal kíván foglalkozni és a mozgalom politikai jellegétől teljesen távol akar maradni, mivel kézenfekvő, hogy itt jelenleg csak fekete-vörös-arany mozgalom[364] lehetséges, és ezért a birodalmi alkotmány elleni minden fellépést el kell kerülni.

Riotte úr ezzel a nyilatkozattal teljesen egyetértett.

14-én reggel, amikor Engels Mirbach főparancsnokot elkísérte az engelnbergi általános sorakozóra, odalépett hozzá Höchster úr, ugyancsak a biztonsági bizottságtól, és kijelentette: noha magatartása semmiképp sem kifogásolható, ott-tartózkodása mégis a legnagyobb fokú riadalmat kelti az elberfeldi burzsoázia körében, amely állandóan attól fél, hogy Engels a vörös köztársaságot fogja proklamálni, s ezért általánosan a távozását óhajtja.

Engels kijelentette, hogy nincs szándékában sem nyakukba akaszkodni, sem posztját gyáván elhagyni, s azt kívánta — anélkül, hogy egyébként bármire kötelezné magát —, adják neki ezt az óhajt írásban, az egész biztonsági bizottság aláírásával.

Höchster úr előadta a dolgot a biztonsági bizottságban, s még aznap a következő határozatot hozták:

„Friedrich Engels polgártársat Barmenból, legutóbbi lakhelye Köln, a városunkban eddig kifejtett tevékenységének *teljes elismerése mellett* felkérjük, hogy az itteni városterületet még a mai napon hagyja el, *minthogy itt-tartózkodása a mozgalom jellegét illetően félreértésekre adhat okot.*"

Engels már e határozat meghozatala előtt kijelentette: csak akkor fog eleget tenni a biztonsági bizottság felhívásának, ha erre Mirbach parancsot

ad neki. Mirbach az ő kezdeményezésére jött ide, s ezért mindaddig, míg Mirbach el nem bocsátja, nem távozhat.

15-én reggel Mirbach a biztonsági bizottság többszörös unszolására végül aláírta a szóbanforgó határozatot, amelyet azután plakát útján nyilvánosságra is hoztak.

A felfegyverzett munkások és szabadcsapatosok között a biztonsági bizottság határozata a legnagyobb felzúdulást keltette. Azt kívánták, hogy Engels maradjon, s ők „életükkel védelmezik". Engels maga ment el hozzájuk és Mirbachra hivatkozva megnyugtatta őket, s kijelentette, nem fogja elsőként megtagadni az engedelmességet az ő indítványára meghívott parancsnoknak, aki egyébként teljes bizalmát élvezi.

Ekkor Engels még részt vett egy felderítésben a környéken, s miután posztját átadta adjutánsának, eltávozott Elberfeldből.

A bergi és marki munkások pedig, akik szerkesztőtársunk iránt olyan meglepő rokonszenvet és ragaszkodást tanúsítottak, gondolják meg, hogy a jelenlegi mozgalom csak előjátéka egy másik, ezerszerte komolyabb mozgalomnak, amelyben az ő érdekeikről, a munkások legsajátabb érdekeiről lesz szó. Ez az új forradalmi mozgalom lesz a jelenlegi mozgalom eredménye, s mihelyt bekövetkezik, Engels — erre a munkások számíthatnak — a „Neue Rheinische Zeitung" valamennyi többi szerkesztőjéhez hasonlóan a helyén lesz, s akkor nincs olyan földi hatalom, amely rábírhatná ennek a helynek az elhagyására.

[Elberfeld]

A megírás ideje: 1849 május 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 17. (300.) sz. (második kiadás)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A „Neue Rheinische Zeitung" statáriális megszüntetése[455]]

Köln, május 18. Nemrégiben Berlinből azzal a követeléssel léptek fel egy itteni hatósággal szemben, hogy Kölnt ismét helyezze ostromállapotba. Céljuk a „Neue Rheinische Zeitung" statáriális megszüntetése volt, de váratlan ellenállásba ütköztek. Később a kölni kormányzat az itteni ügyészséghez fordult, hogy ugyanezt a célt önkényes letartóztatások útján érje el. Ez meghiúsult az ügyészség jogi meggondolásain, mint ahogy már kétszer meghiúsult a rajnai esküdtek egészséges józaneszén.* Nem maradt más hátra, *rendőri cselfogáshoz* kellett folyamodniok, s céljukat pillanatnyilag elérték. *A „Neue Rheinische Zeitung" megjelentetése egyelőre abbamarad.* Május 16-án *Karl Marx*, a lap főszerkesztője, a következő cetlit kapta a kormányzattól:

„Legutóbbi számaiban" (!) „a »Neue Rheinische Zeitung« egyre határozottabban lépteti előtérbe a fennálló kormányzat megvetésére, erőszakos megdöntésére és a szociális köztársaság bevezetésére való bujtogatást. Ezért főszerkesztőjétől, dr. *Karl Marxtól* megvonandó a vendégjog" (!), „amelyet oly rútul megsértett, s minthogy nevezett nem nyert engedélyt államainkban való további itt-tartózkodásra, azoknak 24 órán belüli elhagyására utasítandó. Amennyiben önként nem tesz eleget a hozzá intézendő felhívásnak, kitoloncolandó a határon túlra.

Köln, 1849 május 11.

Kir. kormányzat
Moeller

Geiger kir. rendőrfőnök úrnak, helyben"

Mire valók ezek az ostoba frázisok, ezek a hivatalos hazugságok! A „Neue Rheinische Zeitung" legutóbbi számai irányzatukban és nyelve-

* *V. ö. 566—567. old. — Szerk.*

zetükben jottányit sem különböznek első „mutatványszámától". Ebben az „első számban" többek között ez olvasható:

„Hüser úr" (mainzi) „tervezete csak része a berlini reakció nagy tervének, mely ... igyekszik ... bennünket védtelenül kiszolgáltatni a ... hadseregnek."*

Eh bien, Messieurs, qu'en dites vous maintenant?**

Ami irányzatunkat illeti, ismeretlen volt-e az a kormányzatnak? Nem jelentettük-e ki az esküdtek előtt, hogy most *„a sajtó feladata az, hogy alássa a fennálló* [...] *valamennyi alapját"****? Ami speciálisan a hohenzollerni alknyázt illeti, olvassák el az 1848 október 19-i számot, amelyben ezt írjuk:

„A király következetes. Mindig következetes lett volna, ha sajnos a márciusi napok nem tolták volna Őfelsége és a nép közé ama végzetes darab papírt.[176] Úgy látszik, Őfelsége e pillanatban ismét, mint a márciusi napok előtt, a szlávság »*vaslábaiban*« hisz, s talán a bécsi nép az a varázsló, aki a vasat cseréppé[480] fogja változtatni."°

Est-ce clair, Messieurs?°°

S a „*szociális köztársaságot*", ezt talán csak a „Neue Rheinische Zeitung" „legutóbbi számaiban" proklamáltuk?

Ama gyengeelméjűek számára, akik nem látták végighúzódni a „*vörös*" fonalat abban az egész módban, ahogyan az európai mozgalmat megítéltük és ábrázoltuk — hát nem beszéltünk-e számukra nyílt, félreérthetetlen szavakkal?

„Feltéve", olvashatjuk a „Neue Rheinische Zeitung" november 7-i számában, „feltéve, hogy az ellenforradalom egész Európában a *fegyverek* által élne, akkor egész Európában a *pénz* által halna meg. A végzet, amely a győzelmet megsemmisítené, az európai — *csőd*, az *államcsőd* lenne. A »gazdasági« éleken a szuronyok hegye mint korhadt tapló törik le. De a fejlődés nem várja ki a lejárati napját azoknak a váltóknak, amelyeket az európai államok az új európai társadalomra intézvényeztek.

Párizsban megvívják majd a júniusi forradalom megsemmisítő visszacsapását. A »*vörös*« köztársaság párizsi győzelmével a *hadseregeket* az országok *belsejéből* kivetik a határokra és azokon túlra, és a küzdő felek *valódi*

---

* *V. ö. 5. köt. 12. old.* — *Szerk.*

** — Nos, Uraim, mit szólnak ehhez most? — *Szerk.*

*** *V. ö. 224. old.* — *Szerk.*

° *V. ö. 5. köt. 412. old.* — *Szerk.*

°° — Világos ez, Uraim? — *Szerk.*

hatalma tisztán kiderül. Akkor emlékezni fogunk júniusra, októberre, és mi is azt fogjuk kiáltani:

Vae victis!*

A júniusi és az októberi napok utáni eredménytelen mészárlások, a február és március utáni hosszantartó áldozati ünnep, magának az ellenforradalomnak a kannibalizmusa meg fogja a népeket győzni arról, hogy csak egy eszköz van a régi társadalom halálfájdalmainak, az új társadalom véres szülési fájdalmainak *lerövidítésére*, egyszerűsítésére, koncentrálására, csak *egy eszköz — a forradalmi terrorizmus.*"**

Est-ce clair, Messieurs?

Kezdettől fogva fölöslegesnek tartottuk véleményünk eltitkolását. Az itteni ügyészséggel folytatott egyik polémiában így kiáltottuk oda Önöknek:

„*A »Neue Rheinische Zeitung« tulajdonképpeni oppozíciója csak a trikolor köztársaságban kezdődik.*"***

S akkor az ügyészséggel beszélgettünk. Az 1848-as óévet a következő szavakkal foglaltuk össze (v. ö. 1848 december 31-i sz.):

„A porosz polgárságnak, mint egyáltalán a német polgárságnak a története márciustól decemberig azt bizonyítja, hogy Németországban egy tiszta *polgári forradalom* és a *burzsoá-uralomnak* az *alkotmányos monarchia* formájában való megalapítása lehetetlen, hogy csakis a feudál-abszolutista ellenforradalom vagy pedig a *szociálrepublikánus forradalom* lehetséges."°

Csak a „Neue Rheinische Zeitung" „utolsó számaiban" kellett-e hát félreérthetetlenül előtérbe lépnünk a szociálrepublikánus irányzattal? Vajon nem olvasták-e Önök a *júniusi forradalomról* írt cikkeinket, és *vajon nem volt-e a júniusi forradalom lelke a mi újságunknak a lelke*?

Mire valók hát az Önök képmutató, valamely lehetetlen ürügyet hajhászó frázisai?

Mi kíméletlenek vagyunk, mi nem kívánunk kíméletet Önöktől. Ha majd ránk kerül a sor, mi nem fogjuk szépítgetni a terrort. A *royalista terroristák* azonban, az Isten és jog kegyelméből való terroristák, ők a gyakorlatban brutálisak, alávalók és közönségesek, az elméletben gyávák, alamusziak, kétszínűek, mindkét vonatkozásban *becstelenek*.

A porosz kormányzat cetlije van annyira ostoba, hogy a „Neue Rheinische

* — Jaj a legyőzötteknek! — *Szerk.*

** *V. ö. 5. köt. 440. old. — Szerk.*

*** *V. ö. 5. köt. 425. old. — Szerk.*

° *V. ö. 116. old. — Szerk.*

Zeitung" főszerkesztője, *Karl Marx* által *„rútul megsértett vendégjogról"* beszéljen.

Azt a vendégjogot, amelyet a pimasz betolakodók, az elő-oroszok[481] (Borussen) saját földünkön oktrojáltak *ránk, Rajna-vidékiekre,* a „Neue Rheinische Zeitung" csakugyan „rútul" megsértette. Úgy véljük, ezzel kiérdemeltük a Rajna-tartomány háláját. Megmentettük a honi föld forradalmi becsületét. A jövőben már csak a *„Neue Preussische Zeitung"*[3] fog teljes polgárjogot élvezni a Rajna-tartományban.

Búcsúzóul emlékezetébe idézzük olvasóinknak január elsejei számunknak a szavait:

„A francia munkásosztály forradalmi felkelése, világháború — — ez az 1849-es év tartalommutatója."*

És Keleten az orosz hadseregben képviselt és szövetkezett régi Európával máris szembenáll egy az összes nemzetiségek harcosaiból egybevegyült forradalmi hadsereg, Párizs felől máris fenyeget a „vörös köztársaság"!

[Die standrechtliche Beseitigung der „Neuen Rheinischen Zeitung"]

A megírás ideje: 1849 május 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 19. (301.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 142. old. — Szerk.*

[Magyarország[227]]

Köln, május 18. Abban a pillanatban, amikor a magyar háború az oroszok tényleges benyomulása következtében *európai* háborúvá válik, kénytelenek vagyunk annak további lefolyásáról jelentéseinket beszüntetni. Már csak az adatott meg számunkra, hogy rövid áttekintésben még egyszer bemutassuk olvasóinknak e nagyszerű kelet-európai forradalmi háború fejlődését.

Emlékszünk, hogy a *Kossuth* által vezetett pozsonyi országgyűlés már a februári forradalom előtt, 1847 őszén egy sor forradalmi határozatot hozott, határozatilag kimondta a földtulajdon eladhatóságát, a parasztok szabad költözködési jogát, a feudális terhek megváltását, a zsidók emancipációját, valamennyi osztály egyenlő adózását;[482] engedélyezte a horvátoknak és szlavóniaiaknak, hogy belügyekben hivatalosan saját nyelvüket használják, és végül egy külön felelős magyar kormány követelésével ugyanazon a napon, amikor Párizsban megkezdődött a februári forradalom (február 22-én), megtette az első lépést *Magyarország elszakadására*.[483]

Kitört a februári forradalom. Ezzel összeroppant a bécsi kormány ellenállása a magyarok követeléseivel szemben. Március 16-án, a bécsi forradalom másnapján jóváhagyták az önálló magyar kormányt, s ezzel Magyarországnak Ausztriával való kapcsolatát a puszta perszonális unióra csökkentették.

Most az önállóvá lett magyar forradalom gyorsan haladt előre. Megszüntették az összes politikai kiváltságokat, bevezették az általános választójogot, állami kártalanítás ellenében váltságdíj nélkül eltörölték az összes feudális terheket, robotokat és dézsmákat, megvalósították az uniót Erdéllyel, kikényszerítették Kossuth pénzügyminiszterré való kinevezését és a lázadó Jellachich bán elmozdítását.

Eközben az osztrák kormányzat ismét magához tért. Mialatt az állítólag felelős kormány Bécsben tehetetlen maradt, az innsbrucki udvar[484] kamarillája — az itáliai császári hadseregre, a csehek, a horvátok és a szerbek nemzeti vágyaira és a rutén[229] parasztok megátalkodott korlátoltságára támaszkodva — annál inkább megerősödött.

Június 17-én[485] kitört a Bánátban és a Bácskában az udvar pénze és ügynökei által szított felkelés. 20-án a császár Innsbruckban kihallgatáson fogadta Jellachichot, és újra bánná nevezte ki.[486] Horvátországba visszatérve, Jellachich megtagadta az engedelmességet a magyar kormánynak, és augusztus 25-én hadat üzent neki.

A habsburgi kamarilla árulása nyilvánvaló volt. A magyarok még egyszer megkísérelték visszatéríteni a császárt az alkotmányos útra. Kétszáz[487] országgyűlési tagból álló küldöttséget menesztettek Bécsbe; a császár kitérő választ adott. A felháborodás nőtt. A nép biztosítékokat követelt és kormányváltozást kényszerített ki. Az árulókat, akik ott ültek a pesti kormányban is, eltávolították, és szeptember 20-án Kossuthot nevezték ki miniszterelnöknek.[488] De már négy nappal ezután a császár helyettese, István főherceg nádor Bécsbe menekült,[489] és 26-án a császár kiadja a magyarokhoz intézett ismert manifesztumát,[490] amelyben a kormányt mint lázadót elmozdította, a magyarfaló Jellachichot Magyarország kormányzójává nevezte ki és Magyarország leglényegesebb forradalmi vívmányait megtámadta.

A manifesztumot, amelyet egyetlen magyar miniszter sem ellenjegyzett, Kossuth semmisnek és érvénytelennek nyilvánította.

Eközben Jellachich, akinek kedvezett a dezorganizáltság és árulás, amely az egész, névleg magyar, de valójában régi császári tisztikarban és táborkarban uralkodott, előnyomult Székesfehérvárig. Ott a magyar hadsereg, áruló vezetői ellenére, megverte és osztrák területre, Bécs falai alá kergette. A **császár** és a vén áruló Latour elhatározták, hogy erősítést küldenek Jellachichnak és Magyarországot német és szláv csapatokkal visszahódítják. Ekkor kitör az október 6-i bécsi forradalom és egyelőre meghiúsítja a császári-királyi terveket.

Kossuth egy magyar hadtesttel nyomban a bécsiek segítségére indul. A Lajtánál a bécsi Reichstag határozatlansága és saját tisztjeinek árulása, valamint legnagyobbrészt népfelkelőkből álló hadseregének rossz szervezettsége visszatartja az azonnali benyomulástól. Végül is kénytelen egy csomó tisztet letartóztatni, Pestre vitetni és néhányat agyonlövetni, s most megkockáztatja a támadást. Túl késő — Bécs már elesett, és Kossuth fegyelmezetlen népfelkelőit Schwechatnál a reguláris osztrák csapatok megfutamították.

Még hat hétig tartott a fegyvernyugvás a császáriak és a magyarok között. Mialatt mindkét hadsereg mindent megmozgatott a maga erősítésére, az olmützi kamarilla[123] végrehajtotta rég előkészített csínyjét: lemondatta az idióta Ferdinándot, aki a forradalomnak tett engedményekkel kompromittálta és lejáratta magát, és a gyermek Ferenc Józsefet,

Zsófia fiát helyezte a maga eszközeként a trónra. A pesti országgyűlés a magyar alkotmányra támaszkodva nem ismerte el ezt a trónváltozást.

December közepén végre megindult a háború. A császári hadsereg addigra úgyszólván bekerítette Magyarországot, s minden oldalról támadott.

Ausztriából három hadtest legalább 90 000 főnyi létszámmal Windischgrätz tábornagy személyes főparancsnoksága alatt a Dunától délre nyomult előre. Stájerországból Nugent körülbelül 20 000 emberrel a Dráva balpartján, Horvátországból Dahlen 10 000 emberrel a Dráva jobbpartján vonult a Bánát felé. Magában a Bánátban több határőrezred, Temesvár várőrsége, a szerb népfelkelők és Knićanin szerb segédhadteste, összesen 30 000—40 000 ember harcolt Todorovich és Rukavina parancsnoksága alatt. Erdélyben Puchner állt 20 000—25 000 emberrel és a Bukovinából betört Malkowski[491] 10 000—15 000 emberrel. Végül Galíciából Schlick 20 000—25 000 főnyi hadtesttel a Tisza felső folyása felé nyomult előre.

A császári hadsereg tehát egészében véve legalább 200 000 főnyi reguláris, jórészt harcedzett csapatokból állt, nem számítva a szláv, román és szász népfelkelőket és nemzetőröket, akik délen és Erdélyben vettek részt a harcban.

Ezekkel az óriási haderőkkel Magyarország talán 80 000—90 000 főnyi kiképzett hadsereget — ebből 24 000 fő korábban a császári hadseregben szolgált — és ezenkívül 50 000—60 000 főnyi még egészen szervezetlen honvédet és népfelkelőt tudott szembeállítani; e hadsereg vezetői legnagyobbrészt ugyanolyan árulók voltak, mint azok a tisztek, akiket Kossuth a Lajtánál letartóztatott.

De míg az erőszakkal féken tartott Ausztriából egyelőre egyetlen újoncot sem lehetett már kipréselni, míg Ausztria pénzügyileg tönkrement és csaknem pénz nélkül volt, a magyarok előtt még nagyszerű erőforrások álltak nyitva. A magyarok lelkes szabadságvágya, amelyet a nemzeti büszkeség is fokozott, napról napra nőtt és az ötmilliós kis néphez viszonyítva hallatlan nagyszámú önkéntest bocsátott Kossuth rendelkezésére; a magyar bankóprés kimeríthetetlen pénzforrást nyújtott számára, és ezeket a nemzeti asszignátákat minden magyar kemény ezüstpénzként fogadta el. A fegyver- és ágyúgyárak teljes üzemben voltak. A hadsereg csak fegyvernek, gyakorlatnak és jó vezetőknek volt híján, s minderre néhány hónap alatt kellett szert tenni. Tehát minden azon fordult meg, hogy időt nyerjenek, hogy a császáriakat becsalogassák az országba, ahol a folytonos gerillaháborúban kimerülnek, erős helyőrségek és egyéb különítmények hátrahagyása következtében meggyengülnek.

A magyaroknak ezért volt az a tervük, hogy lassan visszahúzódnak az ország belsejébe, állandó ütközetekben begyakoroltatják az újoncokat, és végső szükség esetén az úttalan mocsarakkal teli Tisza-vonalat, ezt a magyar föld magva köré húzott természetes árkot állítják maguk és az ellenség közé.

Minden számítás szerint a magyaroknak a Pozsony és Pest közti területen még a fölényben levő osztrák haderővel szemben is két-három hónapig tartaniok kellett volna magukat. De ekkor beállt az erős fagy, amely valamennyi folyót és mocsarat több hónapon át még nehézágyúk számára is járható jégtakaróval borított. Ezáltal valamennyi a védelem számára kedvező terepviszony ki volt küszöbölve, a magyarok által emelt valamennyi sánc haszontalanná vált, s ezeket a megkerülés veszélye fenyegette. Így történt, hogy a magyar hadsereget alig húsz nap alatt Sopron tól és Pozsonytól Győrig, Győrtől Mórig, Mórtól Pestig vetették vissza, hogy kénytelenek voltak Pestet is kiüríteni és valóban már a hadjárat elején a Tisza mögé visszavonulni.

Mialatt ez történt a főserеggel, a többi hadtesttel is ugyanez volt a helyzet. Délen Nugent és Dahlen mindinkább előrenyomult a magyarok által megszállt Eszék ellen, és a szerbek egyre inkább közeledtek a Maros vonalához; Erdélyben Puchner és Malkowski Marosvásárhelynél egyesültek; északon Schlick a Kárpátokból levonult a Tiszáig és Miskolc fölött összeköttetést teremtett Windischgrätzcel.

Úgy látszott, hogy az osztrákok csaknem végeztek a magyar forradalommal. Magyarország kétharmada és Erdély háromnegyede mögöttük volt, s a magyarokra elöl, két oldalt és hátul egyszerre mértek csapásokat. Még néhány mérföld előre, és valamennyi császári hadtest kezet nyújthat egymásnak egy mind szűkebbre összehúzódó körben, amelyben mint egy boa constrictor gyűrűjében megfojtják Magyarországot.

Most az volt a feladat, hogy míg elöl a Tisza — egyelőre mint áthághatatlan akadály — az ellenségnek útját állta, valamelyik oldalról szabad utat teremtsenek.

Ez két oldalon történt: Erdélyben Bem, Szlovákiában Görgey révén. Mindkettő olyan hadjáratot vezetett, amellyel a jelenkor leglángeszűbb hadvezéreinek bizonyultak.

Bem december 29-én érkezett Kolozsvárra, Erdély egyetlen pontjára, amely még a magyarok kezében volt.[492] Gyorsan koncentrálta a magával hozott erősítéseket, a megvert magyar és székely csapatok maradványait, Marosvásárhely ellen vonult, megverte az osztrákokat, és először Malkowskit a Kárpátokon át Bukovinába és onnan Galíciába kergette, ahol

Stanislawowig[493] nyomult előre. Ezután gyorsan visszafordult Erdélybe és Puchnert néhány mérföld híján Nagyszebenig űzte maga előtt. Néhány ütközet, néhány gyors ide-oda vonulás, és egész Erdély a kezében volt, kivéve két várost, Nagyszebent és Brassót, s ezek is elvesztek volna, ha nem hívják be az országba az oroszokat. A 10 000 főnyi orosz segédcsapatok olyan súllyal estek a latba, hogy Bem kénytelen volt visszavonulni a Székelyföldre. Ott megszervezte a székelyek felkelését, s amikor ez sikerült, a székely népfelkelőkkel lekötötte a Segesvárig előrenyomult Puchnert, megkerülte annak állásait, egyenesen Nagyszeben ellen vonult, kiverte onnan az oroszokat, megverte az utána nyomuló Puchnert, Brassó ellen indult, és kardcsapás nélkül bevonult oda.

Ezzel Erdély meg volt hódítva, és a magyar hadsereg háta szabaddá vált. Az a természetes erődítményvonal, amelyet a Tisza alkotott, most folytatást és kiegészítést nyert a Kárpátok és az erdélyi hegyek vonulatában a Szepességtől le a bánáti határokig.

Ugyanebben az időben Görgey hasonló diadalmenetet hajtott végre Északnyugat-Magyarországon. Pestről egy hadtesttel Szlovákiába indulva, két hónapon át sakkban tartotta Götz, Csorich és Simunich tábornokok három oldalról ellene operáló hadtesteit és végül, amikor helyzete a túlerővel szemben tarthatatlanná vált, keresztülvágta magát a Kárpátokon, s eljutott Eperjesig és Kassáig. Itt Schlick hátába került, akit rákényszerített, hogy gyorsan feladja állását és egész hadműveleti bázisát, s visszavonuljon Windischgrätz főseregéhez, míg ő maga a Hernád mentén lefelé vonult a Tiszához és egyesült a magyar főerővel.

Ez a főerő, amelynek élén most Dembiński állt, szintén átkelt a Tiszán és minden ponton megfutamította az ellenséget. Hatvanig[494], Pesttől hat mérföldnyire nyomult előre, amikor az ellenséges haderők erősebb koncentrációja ismét visszavonulásra kényszerítette. Kápolnánál, Maklárnál és Poroszlónál kifejtett heves ellenállás után ismét visszatért a Tisza mögé, éppen abban a pillanatban, amikor Görgey Tokajnál elérte a Tiszát.[495] A két hadtest egyesülése jelt adott a magyarok új, nagyszerű előnyomulására. Újonnan kiképzett regruták érkeztek az ország belsejéből és megerősítették a magyarok hadrakelt seregét. Lengyel és német légiók alakultak, rátermett vezetők nőttek fel vagy kapcsolódtak be, és a decemberi, vezető nélküli, szervezetlen tömeg helyett váratlanul egy koncentrált, bátor, nagyszámú, jól szervezett és kitűnően vezetett hadsereg állt szemben a császáriakkal.

A magyarok három hadtestben keltek át a Tiszán. A jobbszárny (Görgey) északra vonult, Eperjesnél megkerülte a korábban utána nyomult Ram-

berg-hadosztályt és Rimaszombaton át gyorsan visszaűzte a császári főseregbez. Ezt az utóbbit Dembiński Egernél, Gyöngyösnél, Gödöllőnél és Hatvannál megverte, úgyhogy az sietve visszavonult Pest alá. Végül a balszárny (Vetter) kiűzte Jellachichot Kecskemétről, Szolnokról és Ceglédről, megverte Jászberénynél, és ugyancsak arra kényszerítette, hogy Pest falai alá vonuljon vissza.[496] Itt most a császáriak a Duna mentén álltak Pesttől Vácig, széles félkörben körülvéve a magyaroktól.

Hogy Pestet ne tegyék ki a Budáról való ágyúzásnak, a magyarok bevált eszközükhöz folyamodtak, mármint hogy az osztrákokat inkább manőverezéssel, mint nyílt frontális támadással űzzék ki e pozíciójukból. Görgey bevette Vácot és az osztrákokat visszavetette a Garam és a Duna mögé, a Garam és a Nyitra között megverte Wohlgemuthot és ezzel felmentette a császáriak által ostromolt Komáromot. A császáriak, minthogy visszavonulási útjukat fenyegették, kénytelenek voltak gyors visszavonulásra elszánni magukat; Welden, az új főparancsnok Győr és Pozsony irányába húzódott vissza, Jellachichnak pedig, hogy igen makrancos horvátjait lecsendesítse, sürgősen le kellett vonulnia velük a Duna mentén Szlavóniába.

Visszavonulásuk során, amely inkább vad menekülésre hasonlított, Welden (különösen a Schlick parancsnoksága alatt álló utóvédje) és Jellachich még jelentős vereségeket szenvedett. Miközben az utóbbinak a hadteste fáradságosan és lassan átvágta magát Tolna és Baranya megyén, Welden lehetővé tudta tenni hadserege roncsainak Pozsonyban való koncentrálását. Roncsok voltak ezek, komoly ellenállásra képtelenek.

A magyaroknak az osztrák fősereg ellen aratott e meglepő győzelmeivel egy időben Perczel Mór Szegedről és Tolnából kiindulva Pétervárad felé nyomult, azt felmentette, majd elfoglalta a Bácskát és behatolt a Bánátba, hogy itt egyesüljön az Erdélyből előnyomuló Bemmel. Bem már elfoglalta Aradot[497] és ostrom alá vette Temesvárt; Perczel Versecen[498] szorosan a török határnál áll, úgyhogy a Bánát meghódítása csak néhány nap kérdése. Ugyanakkor a székelyek védik az elsáncolt erdélyi hegyszorosokat, a népfelkelők a felső-magyarországiakat, Görgey pedig jelentékeny haderővel a Jablunkai-hágóban, a morva—galíciai határon áll.[499]

Egyszóval, még néhány nap, és a győzelmes magyar hadsereg, az óriási osztrák hadak roncsait maga előtt kergetve, diadalmenetben bevonult volna Bécsbe, és örökre megsemmisítette volna az osztrák monarchiát.

Magyarországnak Ausztriától való elszakadását már Debrecenben április 14-én eldöntötték; a lengyelekkel való szövetséget január közepe óta nyíltan hirdették, és ez 20 000—30 000 lengyelnek a magyar hadseregbe való belépésével valósággá vált.[500] A német-osztrákokkal való

szövetséget, amely az október 6-i bécsi forradalom óta és a schwechati csatában már fennállt, szintén képviselték és fenntartották a magyar seregben harcoló német légiók, valamint az a stratégiai és politikai szükségesség is, hogy a magyarok Bécs bevételével és Ausztria forradalmasításával elismerést szerezzenek függetlenségi nyilatkozatuknak.

Ilymódon a magyar háború nagyon hamar elvesztette kezdeti nemzeti jellegét, és éppen a látszólag legnemzetibb lépéssel, a függetlenségi nyilatkozattal öltött végérvényesen európai jelleget. A lengyelekkel való szövetség mindkét ország felszabadítására, a németekkel való szövetség Kelet-Németország forradalmasítására csak akkor nyert határozott jelleget, szilárd alapot, amikor Magyarország elszakadt Ausztriától és ezáltal az osztrák monarchiát feloszlottnak nyilvánította. Ha Magyarország függetlenné válik, Lengyelországot helyreállítják, Német-Ausztriát Németország forradalmi gyújtópontjává teszik, Lombardia és Itália önmagától eléri függetlenségét — e tervek véghezvitelével az egész kelet-európai államrendszer szét lett volna zúzva, Ausztria eltűnik, Poroszország felbomlik, Oroszország visszaszorul Ázsia határára.

A Szent Szövetségnek[183] tehát mindent meg kellett mozgatnia, hogy gátat vessen a fenyegető kelet-európai forradalomnak: az orosz hadseregek az erdélyi és galíciai határokhoz özönlöttek. Poroszország megszállta a cseh—sziléziai határt és átengedte területén az oroszokat Prerauba, s néhány nap múlva az első orosz hadtest morva földön állt.

A magyarok, jól tudva, hogy néhány héten belül nagyszámú friss haderőkkel kerülnek szembe, nem vonultak oly gyorsan Bécs ellen, ahogy azt eleinte várni lehetett. Bécset éppúgy, mint Pestet nem foglalhatták el frontális támadással anélkül, hogy ne kelljen a várost lövetni, ezt pedig nem volt szabad megtenniök. Megint, mint Pest esetében, arra kényszerültek, hogy megkerüléssel vegyék be, ehhez pedig idő kellett s az a biztos tudat, hogy őket magukat nem fenyegetik oldalról és hátulról. De éppen itt az oroszok voltak azok, akik hátulról fenyegették őket, míg másfelől, Bécs közvetlen fenyegetése esetén, Radetzky hadseregének erős alkalmi különítményei voltak várhatók.

A magyarok tehát igen okosan cselekedtek,[501] amikor ahelyett, hogy gyorsan Bécs ellen mentek volna, megelégedtek azzal, hogy a császáriakat egyre tovább űzték vissza Magyarországról, a Kis-Kárpátoktól a Stájer Alpok nyúlványáig nagy ívben körülfogták őket, egy erős hadtestet küldtek a Jablunkai-hágóhoz, megerősítették és fedezték a galíciai hegyszorosokat, megtámadták Budát és főleg a visszahódított nyugati megyékben gyorsan besoroztak újonnan 250 000 főt.[502] Ilymódon biztosítják

oldalukat és hátukat, és olyan hadsereget hoznak össze, amelynek éppúgy nincs miért félnie az orosz segédcsapatoktól, mint ahogy nem kellett félnie az egykor oly óriási császári hadseregtől. Ebből a hírneves feketesárga[238] hadseregből 200 000 katona nyomult be Magyarországra és *alig 50 000 tért vissza, a többi elesett, megsebesült, megbetegedett,* fogságba esett vagy átpártolt.

Igaz, az oroszok még sokkal hatalmasabb hadseregekkel fenyegetnek. Állítólag 120 000, mások szerint 170 000 fő vonul be. A „Triester Freihafen" szerint a működő hadrakelt sereg jóval több, mint 500 000 főnyi. De ismerjük az orosz túlzásokat, tudjuk, hogy a megadott számoknak csak a fele szerepel a törzskönyvekben, és hogy a törzskönyvek számainak megint a fele sincs meg a valóságban. Ha az orosz segítség, a Lengyelország megszállásához szükséges csapatok levonása után, 60 000—70 000 főnyi tényleges állomány lesz, akkor Ausztria örülhet. Ekkora sereggel pedig a magyarok el fognak bánni.

Az 1849-es magyar háború igen sokban hasonlít az 1830—31-es lengyel háborúhoz.[270] De éppen abban különbözik tőle, hogy valamennyi esély, amely akkor Lengyelország ellen szólt, most a magyaroknak kedvez. Tudjuk, hogy Lelewel akkoriban sikertelenül sürgette, hogy először is a parasztok és zsidók emancipációjával a lakosság tömegét a forradalomhoz kössék, és másodszor az egész régi Lengyelország felkelésével a felosztásban részt vevő mindhárom hatalmat bonyolítsák bele a háborúba, hogy a háborút *európaivá* tegyék. *A magyarok azzal kezdik,* amit annak idején Lengyelországban csak akkor fogadtak el, amikor már *túl késő* volt. A belső társadalmi forradalom, a feudalizmus megsemmisítése volt Magyarországon az első intézkedés; Lengyelországnak és Németországnak a háborúba való belebonyolítása a második, s ezzel megvolt az európai háború. Az első *orosz* hadtestnek német földre való benyomulásával kezdődött, s az első *francia* zászlóaljnak német földre való benyomulásával fog döntő fordulatot venni.

Azáltal, hogy a magyar háború európaivá lett, kölcsönhatásba lép az európai mozgalom összes többi mozzanataival. Lefolyása nemcsak Németországra hat, hanem Franciaországra és Angliára is. Nem várható, hogy az angol burzsoázia tűrni fogja Ausztriának orosz tartománnyá változtatását; az pedig bizonyos, hogy a francia nép nem fogja nyugodtan nézni, hogyan tör felé mind jobban és jobban az ellenforradalom. Bárhogy üssenek is ki a választások Franciaországban, a hadsereg mindenesetre a forradalom mellett nyilatkozott, és pillanatnyilag a hadsereg dönt. Ha a hadsereg háborút akar — márpedig akar —, akkor a háború meglesz.

És ez a háború be fog következni. A párizsi forradalom, akár a választások révén, akár a hadseregnek a forradalmi párttal már a választási urnáknál végbement testvériesülése révén, küszöbön áll. S miközben Dél-Németországban kialakul egy német forradalmi hadsereg magva és megakadályozza Poroszországot, hogy aktívan részt vegyen a magyar hadjáratban, Franciaország ugrásra készen áll, hogy a harcban aktívan részt vegyen. Néhány hét, talán néhány nap már meghozza a döntést és a francia, a magyar—lengyel és a német forradalmi hadsereg nemsokára Berlin falai alatt a csatatéren fogja megülni testvériesülésének ünnepét.

[Ungarn]

A megírás ideje: 1849 május 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 19. (301.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[„Népemhez"]

Köln, május 18. „Népemhez"![503] Nem az „Én dicső hadseregemhez"![217] Talán megverték az oroszokat? Talán megfordult a szél s ismét leverte a katonasipkát Oroszország „meg nem gyengült"[362] szolgájának fejéről, mint múlt év márciusában? Talán az ostromállapot alatt levő „hű alattvalók" megint teljes felkelésben vannak?

Amikor 1813-ban az öreg „Istenben boldogult"* szintén *a kozákok előnyomulásából* merítette a kellő bátorságot ahhoz, hogy szánalmas, gyáva szerepét, a forradalmi császárságtól elszenvedett véres fenyítékeket lerázza magáról, akkor is — kozákok meg baskírok ellenére, és a Jénából[400], Magdeburgból, Küstrin 150 franciának való átadásából[504] ismert „dicső hadsereg" ellenére — csak egy „*Felhívás népemhez*" hazug ígéretei tették lehetővé a Szent Szövetség[183] keresztes hadjáratát a francia forradalom utódai ellen. S most! Hát nem a kozákoknak német földre való bevonulása által kapott-e az újból megerősödött Hohenzollern kellő bátorságot ahhoz, hogy feladja a március után játszott gyáva szerepét, hogy félredobja azt a „darab papírt", amelyet a forradalom „közé és a nép közé tolt"[176]? Hát nem állt-e méltó bosszút a forradalmon az „Én dicső hadseregem" Drezdában, Breslauban, Posenban, Berlinben és a Rajnánál — védteleneknek, asszonyoknak és gyermekeknek bátor lemészárlásával, srapnellal meg pokolkővel[221]?

Hát nem szűntek-e meg ismét az újonnan oktrojált statárium-charta** által „*ostromállapot nélkül is*" a gyávaság sugallta utolsó márciusi engedmények is, a cenzúra eltörlése, az egyesülési jog, a népfelfegyverzés?

Nem, Jéna és Magdeburg hősének fia még mindig nem érzi magát eléggé biztonságban — kozákszövetségek ellenére, a szabadjára engedett „dicső" katonahorda gyilkolási és statáriális kiváltságai ellenére. *A meg nem gyengült korona fél*, „Népemhez" apellál, „kényszerítve érzi magát arra", hogy még a letiport, ostromállapot alatt levő, kartáccsal halomra lövetett „*néphez*" is segélykiáltással forduljon, támogatását kérve a „belső és külső ellenség" ellen.

* III. Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

** *V. ö. 471—472., 481—486. old.* — *Szerk.*

„Poroszország hivatása, hogy ily nehéz időben megoltalmazza Németországot a belső és külső ellenségtől. Ezért szólítom Én már most fegyverbe az Én népemet. A feladat az, hogy helyreállítsuk a rendet és a törvényt saját országunkban és a többi német országokban, ahol segítségünk megkívántatik; a feladat az, hogy megalapozzuk Németország egységét, megvédjük szabadságát egy olyan párt rémuralmától, amely erkölcsöt, becsületet és hűséget fel akar áldozni szenvedélyeinek, egy olyan párt rémuralmától, amely sikerrel vetette ki az elbolondítás és a téboly hálóját a nép egy részére."

„Ez a királyi felhívás magva", kiált fel Dumont,[505] e rendőr-kloáka, s Dumont fizetett rendőr-klakőrjei valóban megtalálták az igazi „magot".

A „külső ellenségek"! A bátor Hohenzollern számára a „rémuralom pártja", a rémületnek a pártja az, amely megkívánja beavatkozásunkat „a *többi* **német** *országokban*". A Rajna-tartománynak, Sziléziának, Szászországnak népe felszólíttatik arra, hogy „a német *egység* nevében" vessen véget a forradalmi mozgalmaknak a *német* külföldön, Badenban, Bajorországban, Szászországban! S ebből a célból ismét előkerülnek a hohenzollerni népboldogítás 1813-as csalétkei, ismét zálogul adatik a kipróbált „királyi szó", megígértetik a „népnek" a frankfurti alkotmány kiherélt elismerése, megígértetik „a jog és a szabadság megvédése" az „istentelenséggel" szemben. „Én és Házam az Urat akarjuk szolgálni."[506] Vajon a „hohenzollerni királyi szó" kipróbált zálogul adása nem éri-e meg a keresztes hadjáratot azon párt ellen, amely „a rémületnek a pártja a sokatígérő korona számára"?

Az erős császári-orosz alknyáz csak azért rendelte vissza Frankfurtból a porosz képviselőket, hogy most márciusi ígérete szerint „Németország élére" álljon.[216] A kiegyező-gyűlést[142] és az oktrojált kamarát[134] csak azért kergették szét, a „darab papírt" csak azért cserélték fel a statárium-alkotmánnyal és a katonai vértörvényszékekkel, hogy a népnek „a jog és a szabadság megvédéséért" kezeskedjenek!

S a sajtószabadságot elnyomják, a sajtót Erfurtban *cenzúrának* vetik alá, az újságokat egész Posenban, Breslauban, sziléziai vidéki városokban — Berlinben még a „Nationalzeitung"-ot[272] is — közvetlenül betiltják, Düsseldorfban de jure megint bevezetik a cenzúrát, de facto teljesen megszüntetik a sajtót (düsseldorfi lapok, „Neue Rheinische Zeitung" stb.), és a „szabad" alattvalókra végül kizárólag a „Kölnische Zeitung"-nak[24] és a berlini akasztófa-lapocskának[3] szennyes rendőr-kloákáit oktrojálják — mindezt azért, hogy a „királyi szó" értékéhez még a legcsekélyebb kétség se férhessen!

S a Hohenzollern szava valóban megéri, hogy a nép a királyi merészség

erősítésére egyenruhába bújjon, és ezzel hátrahagyott asszonyainak a Landwehr-törvény[423] értelmében „a koldulástól való megóvás végett" havi *egy* tallér királyi kegydíjat szerezzen.

[„An mein Volk"]

A megírás ideje: 1849 május 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1849 május 19. (301.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Köln munkásaihoz

Utolsóul óva intünk benneteket bármiféle kölni puccstól. Köln katonai helyzete folytán menthetetlenül elvesznétek. Láttátok Elberfeldben, hogyan küldi a burzsoázia a munkásokat a tűzbe, hogyan árulja el őket azután a legaljasabb módon. Köln ostromállapota az egész Rajna-tartományt demoralizálná, s e pillanatban az ostromállapot lenne a szükségszerű következménye bármiféle felkeléstéknek. Nyugalmatok kétségbe fogja ejteni a poroszokat.

A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői búcsúzóul köszönetet mondanak Nektek azért az együttérzésért, amelyet irántuk tanúsítottatok. Utolsó szavuk mindig és mindenütt ez lesz: *A munkásosztály felszabadítása!*

A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége

An die Arbeiter Kölns

A megírás ideje: 1849 május 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1849 május 19. (301.) sz.

Eredeti nyelve: német

Karl Marx és Friedrich Engels

A „Frankfurter Journal" szerkesztőségének

Felkérem a „*Frankfurter Journal*"[180] tekintetes szerkesztőségét, hogy alanti nyilatkozatot nagybetűs nyomással és szembetűnő helyen közölje lapjában, s ha ez csupán hirdetési díj ellenében lehetséges, akkor terheljék meg vele *J. Weydemeyer* urat, a „Neue Deutsche Zeitung"[508] szerkesztőjét.

Bingen, május 31.

Dr. Karl Marx

Nyilatkozat[509]

A „*Neue Rheinische Zeitung*" *szerkesztősége* azzal a nyilatkozattal tartozik tudósítóinak és a közönségnek, hogy nem hajlandó semmiféle közösséget vállalni a *Kölnben „Westdeutsche Zeitung*"[510] néven megjelenő lapocskával. Hogy a „Neue Rheinische Zeitung" mikor és hol fog újból megjelenni, annak külön közlését az alulírott szerkesztőség fenntartja magának.

A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége

Karl Marx Ernst Dronke Friedrich Engels F. Freiligrath Georg Weerth F. Wolff W. Wolff

An die Redaktion des „Frankfurter Journals"

Eredeti nyelve: német

[Friedrich Engels]

[A forradalmi felkelés Pfalzban és Badenban[511]]

Kaiserslautern, június 2. Az ellenforradalmi német lapok minden módon igyekszenek gyanússá tenni a pfalzi és badeni forradalmat. Nem szégyellik azt állítani, hogy az egész felkelés tendenciája oda lyukad ki, hogy „elárulják a franciáknak" Pfalzot, Badent és közvetve egész Németországot. Ilyen módon próbálják újra felidézni az úgynevezett régi jó időknek régi ellenforradalmi franciagyűlöletét, s azt hiszik, hogy ezzel megfoszthatnak bennünket észak- és keletnémet testvéreink rokonszenvétől. Ámde ezek a szennyes, hazug lapok, amelyek azt vetik szemére Pfalznak és Badennak, hogy eladták magukat Franciaországnak, véletlenül pontosan ugyanazok, amelyek a magyarországi *orosz betörésnek*, az oroszok poroszországi átvonulásának, sőt az Oroszország, Ausztria és Poroszország közötti új Szent Szövetségnek[183] a szószólói. Bizonyítékul csak *egyet* nevezünk meg a lapok közül: a „Kölnische Zeitung"-ot[24]. Tehát az, hogy az oroszok a magyar szabadság elnyomására német, porosz területre lépnek, az nem országárulás! Ha a porosz király a horvátokkal meg az oroszokkal szövetséget köt, hogy a német szabadság utolsó maradványát kozákpatákkal tiportassa el, az nem országárulás! Ha bennünket mindnyájunkat, ha egész Németországot a Nyementől az Alpokig gyáva zsarnokok elárulják és eladják az orosz császárnak, az nem országárulás! De ha Pfalz a francia és különösen az elzászi nép rokonszenvét élvezi, ha ennek az együttérzésnek kifejezését nem utasítja vissza hóbortos önelégültséggel, ha embereket küld Párizsba, hogy Franciaország hangulatáról, a francia köztársaság politikájában várható új fordulatról értesülést szerezzen[512] — ez persze országárulás, ez hazaárulás, ez Németország eladása Franciaországnak, az „ősellenségnek", a „birodalmi ellenségnek"! Így okoskodnak az ellenforradalmi lapok. Valóban, „Isten kegyelméből való" Uraim, Pfalz meg Baden mindezt megtette, és egyikük sem fogja cselekedeteit szégyellni. Valóban, ha ez országárulás, akkor az egész pfalzi és badeni nép harmadfélmillió országárulóból álló nép. A pfalzi és a badeni nép igazán nem azért csinált forradalmat, hogy a szabad Nyugat és a

zsarnoki Kelet között küszöbönálló nagy harcban a zsarnokok mellé álljon. Mind a pfalzi, mind a badeni nép azért csinálta meg a forradalmát, mert nem akar bűnrészességet vállalni azokban a szabadsággyilkos aljasságokban, amelyekkel Ausztria, Poroszország és Bajorország hónapok óta olyan gyalázatosan kitűntek, s mert nem volt hajlandó eltűrni, hogy őt is kihasználják testvérei leigázására. A pfalzi és a badeni sereg feltétel nélkül csatlakozott a mozgalomhoz; felmondta a hűséget a hitszegő fejedelmeknek és egy emberként állt a nép mellé. Sem polgárok, sem katonák nem akarnak a horvátok és kozákok soraiban a szabadság ellen harcolni. Ha az olmützi[123], berlini és müncheni zsarnokok még találnak katonákat, akik elég mélyre süllyedtek ahhoz, hogy baskírokkal, pandúrokkal, horvátokkal és egyéb rablónépséggel egy szintre helyezzék magukat, hogy ilyen barbár hordákkal egy zászló alatt harcoljanak, annál rosszabb. Sajnáljuk, de az ilyen zsoldosokat nem német testvéreinkként, hanem kozákokként és baskírokként fogjuk kezelni, s nem sokat törődünk majd azzal, hogy élükön egy áruló birodalmi ex-hadügyminiszter áll.[513] De egyáltalán nevetséges „országárulást" és a demagógszimatolás[464] más szólamait emlegetni a mostani időkben, amikor az európai háború, a *népi háború* áll a kapu előtt. Néhány hét, talán már néhány nap múlva a republikánus Nyugat és a leigázott Kelet seregeinek tömegei egymásra zúdulnak, hogy német földön vívják meg a nagy harcot. Németországot — ide juttatták a fejedelmek meg a burzsoák — Németországot meg sem kérdik majd, megengedi-e ezt. Németország nem csinálja a háborút, Németországot beleegyezése nélkül, és anélkül hogy meggátolhatná, el fogja özönleni a háború. Ez Németország dicső helyzete a küszöbönálló európai háború idején — a márciusi régenseknek, a márciusi kamaráknak és nem kevésbé a márciusi nemzetgyűlésnek jóvoltából. *Német* érdekekről, *német* szabadságról, *német* egységről, *német* jólétről még csak szó sem lehet akkor, amikor egész *Európa* szabadsága vagy elnyomatása, jó- vagy balsorsa forog kockán. Itt megszűnik minden nemzetiségi kérdés, itt csak egy kérdés van! *Szabadok* akartok lenni, vagy *oroszok* akartok lenni? S akkor az ellenforradalmi lapok még „országárulásról" beszélnek, mintha még *volna mit elárulni* azon a Németországon, amely nagyon is hamar akaratnélküli terepként lesz kiszolgáltatva a két küzdő seregnek! Tavaly persze másként állt a dolog. Tavaly a németek felvehették volna a harcot az orosz elnyomás ellen, felszabadíthatták volna a lengyeleket, és ezzel a háborút *orosz* területen, *Oroszország* számlájára viselhették volna. Most viszont, fejedelmeink jóvoltából, a háború a *mi* földünkön, a *mi* számlánkra fog folyni, most a dolog úgy áll, hogy az európai felszabadító háború egyúttal polgárháború Németország számára, amely-

ben németek németek ellen harcolnak. — Ezt fejedelmeink árulásának és népképviselőink pipogyaságának köszönhetjük, s ha van országárulás, akkor ez az! Egyszóval: Az egész Európára kiterjedő nagy szabadságharcban Pfalz és Baden a szabadság oldalán fog állni a szolgasággal szemben, a forradalom oldalán az ellenforradalommal szemben, a nép oldalán a fejedelmekkel szemben, a forradalmi Franciaország, Magyarország és Németország oldalán az abszolutista Oroszországgal, Ausztriával, Poroszországgal és Bajorországgal szemben; s ha az üvöltő[262] urak ezt országárulásnak nevezik, akkor ezt egész Pfalzban és egész Badenban kutyába sem fogják venni.

[Die revolutionäre Erhebung in der Pfalz und in Baden]

A megírás ideje: 1849 június 2.

A megjelenés helye: „Der Bote für Stadt und Land"[514], 1849 június 3. (110.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

[Karl Marx]

Június 13[515]

Párizs, június 21. Önök eléggé ismerik Párizs népét ahhoz, hogy a priori belássák, mily nevetséges a gyávaság vádjával illetni. Mindamellett megértem, hogy június 13-a, különösen Németországban, teljesen megmagyarázhatatlan, és mindenféle rosszindulatú félremagyarázásokra adhat alkalmat.

Június 13-ának a főszereplője nem a *nép* volt, hanem a *„Hegy"*[209]. A „Hegy" mögött persze ismét egy titkos bizottság[516] állott, amely azt előre hajtotta és Ledru-Rollint többé-kevésbé rákényszerítette e szerep eljátszására.

A „Hegy" fő tévedése a *győzelem biztos tudata* volt. Annyira biztos volt a dolgában, hogy azt hitte, egy békés tüntetéssel mindent elintéz. Ilymódon alkalmat nyújtott a kormánynak arra, hogy legyőzze őt anélkül, hogy megverné. A menet, amely a Château d'Eau-tól* kiindulva végighömpölygött a boulevard-okon, tökéletesen fegyvertelen volt. A kormány viszont, amely kémei útján teljesen be volt avatva minden részletbe, csöndben és észrevétlenül valamennyi fontos pontot megszállatta nemzetőrökkel, vincennes-i vadászokkal és más csapatokkal. A menet valósággal be volt kerítve, és még akkor sem fejthetett volna ki ellenállást, ha fel lett volna fegyverezve. Hát még fegyvertelenül! *Changarnier*, aki minden intézkedést megtett, volt oly okos, hogy nem doboltatott gyülekezőt. Egyszerre, mintegy varázsütésre az összes döntő pontok katonailag meg voltak szállva. Megértik tehát, hogy a fegyvertelen tömeg szétrebbent és hanyatthomlok rohant fegyverekért, de akkor vették észre, hogy a kormány a felkelés esetére előkészített fegyverraktárakat is zár alá vette és katonai őrizet alá helyezte. Így a felkelés csapdába esett. — Ez az egész titka ennek a francia forradalom történetében egyedülálló napnak.

* — víztoronytól — *Szerk.*

Önök a német újságokban talán olvastak könnyűszerrel bevett *barikádokról*. Ám ezek a barikádok mindössze néhány székből álltak, amelyeket kidobtak az utcára, hogy a védtelenek közé gázoló lovasságot egy pillanatra feltartóztassák.

Mindehhez hozzájárult még néhány körülmény, amelyek június 13-a szégyenletes kimenetelét elkerülhetetlenné tették.

Ugyanabban a pillanatban, amikor Ledru-Rollin a maga embereivel a Conservatoire des Arts-ban[517] azzal volt elfoglalva, hogy ideiglenes kormányként konstituálódjék, a titkos szocialista bizottság hasonlóképp ügyködött. Commune-ként* akart konstituálódni. Tehát még mielőtt a fennálló hatalmat megdöntötték volna, a felkelés máris két táborra szakadt, s ami fontos, a *néppárt* nem a *„Hegy"* pártja volt. Ez az egy tény sokmindent megmagyaráz Önöknek. A titkos bizottság már néhány nappal korábban akarta kirobbantani a felkelést, éjjel, erőszakkal. Ez meglepetésként érte volna a kormányt. Ámde a *„Hegy"* és a vele szövetséges „alkotmány barátai" (a „National" pártja[79]) szembehelyezkedtek ezzel. Maguk akarták kezükbe venni a kezdeményezést. Ledru-Rollin kamarai felszólalása[518], úgymond, záloga volt annak, hogy a „Hegy" el van szánva komoly cselekvésre. Így egyrészt megtörték a közvetlen tetterőt és előkészítették a békés tüntetést. Másrészt a nép, látva, hogy Ledru-Rollin ilyen feltűnően kompromittálja magát a nemzetgyűlésben, azt hitte, hogy Ledru-Rollinnak óriási összeköttetései vannak a hadseregben, megvan az alaposan kidolgozott, szerteágazó terve stb. Mennyire meglephette, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy Ledru-Rollin hatalma csupán illúzió volt, és hogy óvintézkedéseket és támadó intézkedéseket csak a kormány tett. Ebből láthatják Önök, hogy a két forradalmi párt hogyan bénította meg és szedte rá egymást kölcsönösen. A nép visszaemlékezése a „Hegynek" és különösen Ledru-Rollinnak májusi és júniusi több mint kétértelmű viselkedésére, végül a kolera, amely főleg a munkásnegyedekben dühöngött, szintén megtette a magáét. Nagyjában és egészében 1849 június 13-a csak a megtorlás 1848 júniusáért. Akkor a „Hegy" hagyta cserben a proletariátust, ezúttal a proletariátus hagyta cserben a „Hegyet".

Bármily súlyosan kellett hogy érintse Európa-szerte pártunkat június 13-a, megvan ennek a napnak az a jó oldala, hogy a nemzetgyűlés ellenforradalmi pártja Lyon kivételével[519] nagyobb vérontás nélkül *egyeduralomra* jutott. Ez a párt nemcsak önmagában fog meghasonlani, szélső

* Commune: *a párizsi községtanács neve. — Szerk.*

frakciója hamarosan odáig fogja vinni, hogy igyekszik majd szabadulni még a köztársaság terhes látszatától is, s akkor majd meglátják, hogy *egy fuvallat el fogja fújni és február magasabb hatványon megismétlődik.*

Der 13. Juni

A megírás ideje: 1849 június 21.

A megjelenés helye: „Der Volksfreund", 1849 június 29. (26.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás: K. M.x.

Karl Marx

[A „Presse" szerkesztőjének]

A párizsi tartózkodásomra vonatkozóan a „*Presse*"[42] július 26-i számában Ön által közölt hír, amelyet más lapok is szó szerint átvettek, olyannyira elferdített tényeket tartalmaz, hogy kénytelen vagyok néhány sorban válaszolni rá.

Mindenekelőtt a „*Nouvelle Gazette Rhénane*"-*t**, melynek tulajdonosa és főszerkesztője voltam, sohasem tiltották be. Megjelenése öt napra volt felfüggesztve az ostromállapot következtében.[520] Az ostromállapot megszűnése után újra megjelent az újság és a rákövetkező hét hónap alatt folytatólag megjelent. Minthogy a porosz kormány úgy látta, hogy az újságot lehetetlen legálisan betiltania, ahhoz a különös kibúvóhoz folyamodott, hogy a tulajdonost tiltsa be, azaz hogy megtiltsa nekem a Poroszországban való tartózkodást. Ami ennek az intézkedésnek legális voltát illeti, ezt a hamarosan összeülő porosz küldöttkamara fogja eldönteni.

Miután megtiltották, hogy Poroszországban tartózkodjam, először Hessen Nagyhercegségbe távoztam, ahol, éppúgy mint Németország más részeiben, korántsem volt tilos tartózkodnom. Párizsba egyáltalán nem menekültként jöttem, mint az Ön újságja mondja, hanem teljesen önként, szabályos útlevéllel felszerelve, és azzal az egyedüli céllal, hogy kiegészítsem az anyagokat a politikai gazdaságtan történetéről szóló munkámhoz, amelyet már öt évvel ezelőtt megkezdtem.

Ugyanígy Párizs *haladéktalan* elhagyására sem kaptam parancsot, hanem időt hagytak nekem arra, hogy felszólamlással éljek a belügyminiszter előtt. Ezt a felszólamlást benyújtottam és most várom az eredményt.[521]

Fogadja stb.
Dr. Ch. Marx

[Au Rédacteur]

A megírás ideje: kb. 1849 július 27.
A megjelenés helye: „La Presse", 1849 július 30.
Eredeti nyelve: francia

* — „*Neue Rheinische Zeitung*"-*ot* — *Szerk.*

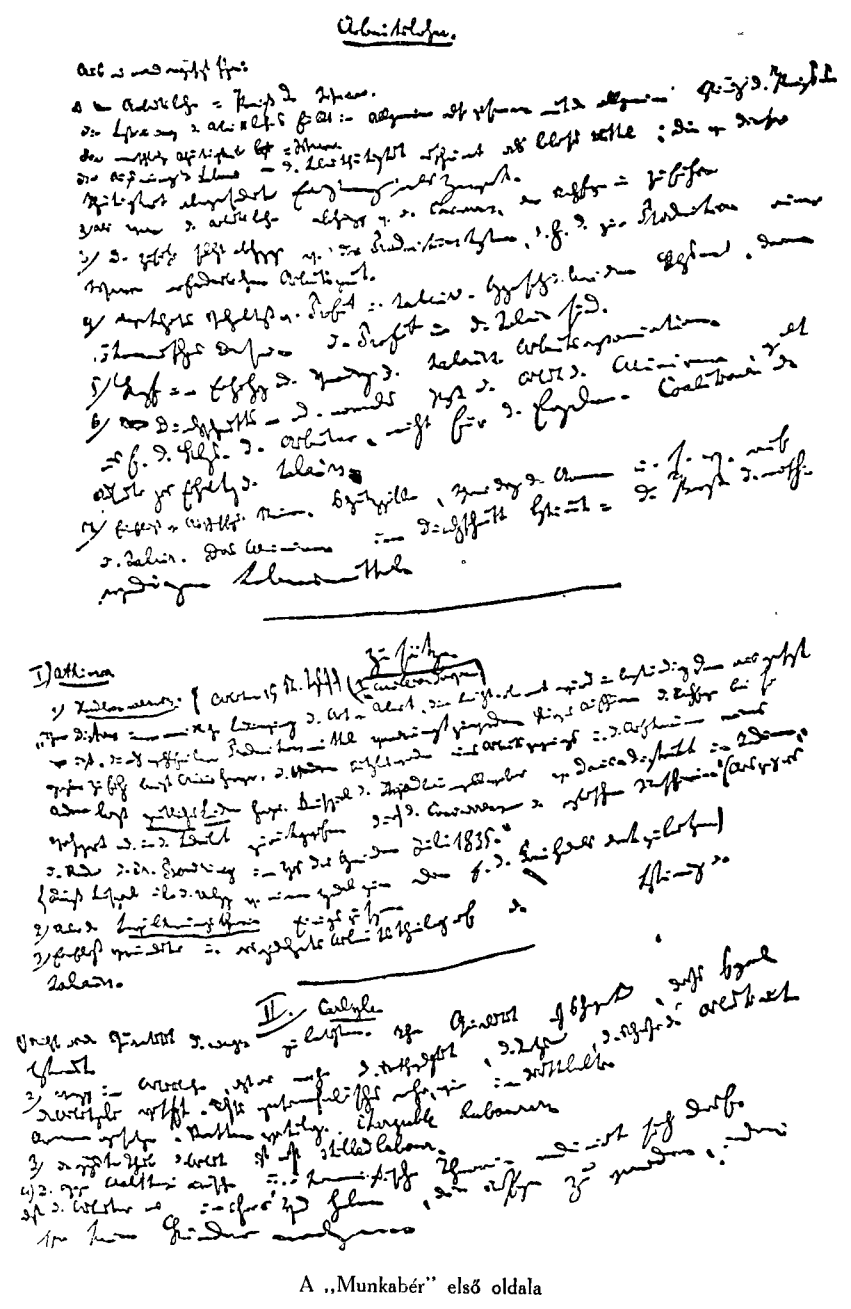

A „Munkabér" első oldala

Karl Marx

Munkabér[522]

Már kifejtettük:

1. Munkabér = az áru ára.

A munkabér meghatározása tehát általában egybeesik az ár általános meghatározásával.

Az emberi tevékenység = áru.

Az élet megnyilvánulása — az élettevékenység mint puszta eszköz jelenik meg; az e tevékenységtől elkülönült létezés* mint cél.

2. Mint áru a munkabér függ a konkurrenciától, a kereslettől és kínálattól.

3. Maga a kínálat függ a termelési költségektől, azaz az egy áru termeléséhez szükséges munkaidőtől.

4. A profit és a munkabér fordított aránya. A két osztály ellentéte, amelyeknek gazdasági létezése a profit és a munkabér.

5. Harc a munkabér emeléséért illetve csökkentéséért. Munkásegyesülések.

6. A munka átlagos vagy normális ára; a minimum, ez csak a munkások osztályára vonatkozóan érvényes, nem az egyes munkásra vonatkozóan. A munkások koalíciói a munkabér fenntartására.

7. Az adók, védővámok eltörlésének, a hadseregek csökkentésének stb. befolyása a munkabérre. A minimum, átlagban meghatározva = a szükséges létfenntartási eszközök ára.

Kiegészítések

I. Atkinson

1. *Hand-loom weavers***. (Napi 15 órát dolgoznak.) (Félmilliónyian.)[523] „Nyomorúságuk elkerülhetetlen feltétele az olyanfajta munkának,

* (*MEGA:*) megjelenés — *Szerk.*

** — *kéziszövők* — *Szerk.*

amely könnyen megtanulható és amely állandóan ki van téve annak, hogy olcsóbb termelési eszközök kiszorítják. Ilyen nagy kínálat mellett a keresletnek rövid ideig tartó megszűnése is válságot idéz elő. Az, hogy egy munkaág haszontalanná válik, és kialakul egy másik, *mulandó szenvedést* okoz. India dakkai kerülete kézi pamutszövőinek példája; éhen haltak vagy újra mezőgazdasági munkára kényszerültek az angol gépek konkurrenciája folytán." (Kivonat dr. Bowringnak 1835 júliusában az alsóházban mondott beszédéből.)[524]

(Ez a példa az egyik foglalkozásból a másikba való átmenetre felhasználandó a szabadkereskedelmi szeméttel kapcsolatban.)[525]

2. Néhány szót szólni a *népesedési elméletről.*

3. A megváltoztatott és kiterjesztett munkamegosztás befolyása a munkabér meghatározására.

II. Carlyle

1. Nemcsak a wages* mennyisége veendő figyelembe. Minősége szerint** ingadozó, erők játéka határozza meg.

2. A munkabér előnye, hogy immár csak a szükségesség, az érdek, az alku kapcsolja a munkást a munkáltatóhoz. Nincs semmi patriarchális többé, mint a középkorban.

Szegénytörvények, patkányirtás, chargeable labourers.[526]

3. A munka legnagyobb része nem skilled labour***.

4. A malthusiánusok és közgazdászok egész elmélete arra redukálódik, hogy a munkásoknak módjukban van a keresletet csökkenteni azáltal, hogy nem csinálnak gyerekeket.

III. MacCulloch

„A napibér, amelyet a munkás megkeres, egyenlő a szokásos profitrátával az *embernek* nevezett gép tulajdonosa számára, s hozzá egy összeg to replace a wear és tear of the machines°, vagy ami ugyanaz, hogy öreg és elhasznált munkások helyébe new ones°° állítsanak."[527]

---

* — bér — *Szerk.*

** (*MEGA:*) is — *Szerk.*

*** — tanult munka; szakmunka — *Szerk.*

° — hogy a gépek kopását pótolják — *Szerk.*

°° — újakat — *Szerk.*

IV. John Wade

1. „Ha a cél az, hogy a munkásból gépet csináljanak, amelyből egy adott foglalkozásban a legnagyobb mennyiségű munka húzható, akkor ennek nincs hatékonyabb módja a munkamegosztásnál."[528]

2. A munkabér leszállítása arra ösztönzi a munkásokat, hogy vagy kiadásaikat csökkentsék, vagy termelékenységüket növeljék, például gépgyárakban (és egyáltalában) úgy, hogy több órát dolgoznak, vagy kézműveseknél, kéziszövőknél stb. úgy, hogy ugyanazon óra alatt többet dolgoznak. De minthogy bérüket éppen azért szállították le, mert a kereslet csökkent, növelik a kínálatot kedvezőtlen időpontban. Ennek következménye, hogy munkabérük még mélyebbre süllyed, s akkor jönnek a burzsoák és azt mondják: „Ha ezek az emberek akarnának dolgozni."

3. Egyáltalában általános törvény, hogy *két piaci ár* nem lehetséges, és (egyenlő minőség esetén) az *alacsonyabb* piaci ár uralkodik.

Tételezzünk fel 1000 egyforma gyakorlottságú munkást; 50 kenyér nélkül van; akkor az árat nem a 950 foglalkoztatott, hanem az 50 nem foglalkoztatott fogja meghatározni.

Ám a *piaci árnak* ez a törvénye nagyobb súllyal nehezedik a munkaárura, mint más árukra, mert a munkás a maga áruját nem raktározhatja el, hanem el kell adnia élettevékenységét, vagy pedig, a létfenntartási eszközök hiányában, meg kell halnia.

Az eladható munka-áru **más áruktól** különösen abban különbözik, hogy *múlékony természetű*, hogy lehetetlen *felhalmozni*, és abban, hogy *kínálata* nem szaporítható vagy csökkenthető olyan könnyűszerrel, mint más termékeké.

4. A tőkések humanizmusa abban áll, hogy lehetőleg sok munkát vásároljanak a legolcsóbb áron. Mezőgazdasági munkások többet kapnak nyáron, mint télen, jóllehet télen több táplálékra, tüzelőre, melegebb ruházatra van szükségük.

5. Például a *vasárnap* eltörlése tiszta veszteség lenne a munkások szempontjából. A munkáltatók igyekeznek csökkenteni a munkabért úgy, hogy névlegesen meghagyják, de például egy negyedórával többet dolgoztatnak, az étkezési időket stb. megrövidítik.

6. A munkabért meghatározzák a divatok, az évszakok váltakozása és a kereskedelmi fluktuációk.[529]

7. Ha a munkás, akit a gép kiszorított, átmegy egy másik munkaágba, akkor ez rendszerint *rosszabb* munkaág. Soha többé nem kerül korábbi helyzetébe.

A gép és a munkamegosztás olcsó munkát állít a drágább helyébe. A munkásoknak a következőket javasolták:

1. Takarékpénztárakat;

2. tanuljanak meg minden lehetséges munkaágat (akkor, ha egy munkaágban túlkínálat van munkásokból, azonnal valamennyiben ez lenne).

8. A pangás időszakaiban:

a) a munka megszűnése;

b) a bér leszállítása;

c) ugyanaz a bér[530]; hetenként kevesebb napon foglalkoztatva.

9. A combinations of trade-del* kapcsolatban meg kell jegyeznünk:

1. A munkások kiadásai (a költségek). Gépek feltalálása az egyesülések következtében. Más munkamegosztás. A bér leszorítása. A gyárak déplacement-ja** más helységekbe.

2. Ha mindannyiuknak sikerülne a bért olyan magasan tartani, hogy a profit jelentősen más országok átlagprofitja alá esne, vagy hogy a tőke lassabban nőne, akkor az ország ipara tönkremenne, a munkások pedig az urakkal együtt és még inkább tönkremennének.

Jóllehet valamely adó csökkenése a munkásoknak mit sem használ, annak növekedése viszont árt nekik. Az adók növekedésének polgárilag fejlett országokban megvan az a jó oldala, hogy a kis parasztok és kis tulajdonosok rendje (kézművesek stb.) ezáltal tönkremegy és a munkásosztályba süllyed.

Angliában az írek, Elzászban a németek befolyása a munkabérre.

V. Babbage

Truck-rendszer.[531]

VI. Andrew Ure[532]

A modern ipar általános elve: felnőtteket helyettesíteni gyermekekkel, tanult munkásokat tanulatlanokkal, férfiakat nőkkel.

A munkabér kiegyenlítődése. A modern ipar fő jellegzetessége.

---

* — szakmai egyesülésekkel — *Szerk.*

** — áthelyezése — *Szerk.*

VII. Rossi[533]

Rossi úr így vélekedik:

A gyáros csupán leszámítolja a munkás számára a termékben való részesedését, mert az nem tudja bevárni a termék eladását. Olyan spekuláció ez, amelynek semmi köze sincs közvetlenül a termelési folyamathoz. Ha a munkás maga el tudja tartani magát a termék eladásáig, akkor mint associé* utólag fogja érvényesíteni részesedését.

Ennélfogva a munkabér nem alkotó eleme a terméknek**, mint a tőke meg a föld. Csupán járulékos dolog, társadalmi állapotunk formája. A munkabér nem tartozik hozzá a tőkéhez.

A munkabér nem olyan tényező, amely elengedhetetlen a termeléshez. Egy más munkaszervezetben eltűnhet.

VIII. Cherbuliez[534]

1. „A termelő tőke gyarapodása nem vonja maga után szükségképpen a munkások approvisionnement-jának*** gyarapodását. Lehet, hogy a nyersanyagot és a gépeket gyarapítják, az approvisionnement-t csökkentik.

A munka ára függ a) a termelő tőke abszolút mennyiségétől; b) a tőke különböző elemei közötti aránytól, két olyan társadalmi ténytől, amelyre a munkások akarata nem gyakorolhat befolyást.

2. Nem annyira a munkás *abszolút*, mint inkább *relatív* fogyasztása teszi helyzetét szerencsévé vagy szerencsétlenné. A szükséges fogyasztáson túl élvezeteink *értéke lényegében relatív*."

Amikor a munkabér eséséről vagy emelkedéséről beszélünk, sohasem szabad figyelmen kívül hagyni az egész világpiacot és a munkások helyzetét a különböző vidékeken.

Egyenlősítő és egyéb kísérletek a munkabér igazságos megállapítására.

Maga a munkabér minimuma változik és mindinkább süllyed. A pálinkapélda.

IX. Bray

Takarékpénztárak[535]

Háromszoros gépezet a zsarnokság és a tőke kezében.

1. A pénz visszafolyik a nemzeti bankba, ez profitot csinál azáltal, hogy ismét kölcsönadja a tőkéseknek.

---

* — társ — *Szerk.*

** (*MEGA:*) a termelésnek — *Szerk.*

*** — ellátásának; élelmezésének — *Szerk.*

2. Arany lánc, amelyen a kormányzat a munkásosztály egy nagy részét tartja.

3. Éppúgy a tőkéseknek mint olyanoknak ez új fegyvert ad a kezükbe.

Ha a munkabér már esett, sohasem emelkedik többé korábbi színvonalára, abszolút és relatív munkabér.

*

I. Hogyan hat a termelőerők növekedése a munkabérre? (V. ö. VI. 3.*)

Gépi berendezés: munkamegosztás.

A munka egyszerűsödik. Termelési költségei kisebbek. A munka olcsóbbodik. A munkások közti konkurrencia nagyobb lesz.

Átmenet az egyik munkaágból a másikba. Erről maga dr. Bowring 1835-ben a parlamentben India dakkai kerületének kézi pamutszövőivel kapcsolatban.

Az új munka, amelybe a munkást dobják, rosszabb, mint a korábbi; alárendeltebb. A felnőttek munkájának helyettesítése a gyermekek munkájával, a férfiaké a nőkével, a tanultabb munkásoké a kevésbé tanultakéval.

Vagy a munkaórák szaporítása, vagy a munkabér csökkentése.

A munkások közti konkurrencia nemcsak abban áll, hogy az egyik olcsóbban adja el magát, mint a másik, hanem hogy egy munkás kettőnek a munkáját végzi el.

A termelőerők növekedésének általában ezek a következményei:

a) Hogy a munkás helyzete a tőkéséhez képest relatíve romlik, és az élvezetek értéke relatív. Hiszen maguk az élvezetek nem egyebek, mint társadalmi élvezetek, viszonyok, vonatkozások.

b) A munkás egyre egyoldalúbb termelőerővé válik, amely lehetőleg kevés idő alatt lehetőleg sokat termel. A tanult munka egyre inkább egyszerű munkává változik.

c) A munkabér egyre inkább függővé válik a világpiactól, a munkás helyzete egyre ingatagabbá.

d) A termelő tőkében a gépekre és nyersanyagra eső rész sokkal gyorsabban növekszik, mint az approvisionnement-ra eső rész. A termelő tőke növekedését tehát nem kíséri a munka iránti kereslet ugyanilyen mértékű növekedése.

---

* *V. ö. 528—533. old. — Szerk.*

A munkabér függ:

α) a termelő tőke tömegétől egyáltalában;

β) a termelő tőke alkotórészei közti aránytól.

A munkásnak sem erre, sem arra nincsen befolyása.

(Ha nem volnának a béringadozások, akkor a munkás egyáltalán nem részesednék a civilizáció fejlődésében, stacionárius maradna.)

A munkásoknak a géppel való konkurrenciájával kapcsolatban megjegyzendő, hogy a kézi munkások (például a kézi pamutszövők) még jobban szenvednek, mint a közvetlenül a gyárban foglalkoztatott gépmunkások.

Egy új termelőerő fejlődése mindenkor egyúttal fegyver a munkások ellen. Például a közlekedési eszközök minden tökéletesítése megkönnyíti a különböző helyeken levő munkások konkurrenciáját és a helyi konkurrenciát nemzetivé teszi stb.

Az összes áruk olcsóbbodása, ami egyébként a legközvetlenebb létfenntartási eszközökre nem áll, eredményezi, hogy a munkás válogatott rongyokat hord és nyomora a civilizáció színeit viseli.

II. A munkások és a munkáltatók közötti konkurrencia

α) A relatív munkabér meghatározásához figyelembe veendő, hogy egy tallérnak egy munkás számára és *egy* tallérnak *egy* munkáltató számára nem egyenlő az értéke. A munkásnak mindent rosszabbul és drágábban kell megvásárolnia. Az ő tallérja nem parancsnokol sem olyan sok, sem olyan jó árut, mint a munkáltató tallérja. A munkásnak *tékozlónak* kell lennie és minden gazdasági elvvel ellentétben kell vásárolnia és eladnia. Egyáltalában meg kell itt jegyeznünk, hogy itt csak egy oldalt veszünk figyelembe, magát a *munkabért*. Ámde a munkás kizsákmányolása újból kezdődik, mihelyt munkája árát* megint kicseréli más árukra — a fűszeres, a zálogos, a háziúr, tout le monde l'exploite encore une fois**.

β) A munkáltató azáltal, hogy parancsnokol a foglalkoztatási eszközök felett, parancsnokol a munkás létfenntartási eszközei felett, azaz a munkás élete tőle függ; ahogy maga a munkás élettevékenységét létezése puszta eszközévé szállítja le.

---

* (*MEGA:*) gyümölcsét — *Szerk.*

** — mindenki még egyszer kizsákmányolja — *Szerk.*

γ) A munka-árunak nagy hátrányai vannak más árukkal szemben. A tőkés számára a munkásokkal való konkurrenciában csak a profit, a munkások számára létezésük forog kockán.

A munka *múlékonyabb* természetű, mint a többi áru. Nem lehet felhalmozni. *Kínálata* nem szaporítható vagy csökkenthető olyan könnyűszerrel, mint más áruké.

δ) Gyári rezsim. Házi törvényhozás. Truck-rendszer, melynél a munkáltató úgy szedi rá a munkást, hogy az áruk árát megtetézi, a névleges munkabért változatlanul hagyja.

III. A munkások egymás közötti konkurrenciája

a) Egy általános gazdasági törvény szerint nem lehetséges *két piaci ár.* 1000 egyforma gyakorlottságú munkás közül a munkabért nem a 950 foglalkoztatott, hanem az 50 nem foglalkoztatott határozza meg. Az *írek* befolyása az *angol munkások* helyzetére és a németek befolyása az elzászi munkások helyzetére.

b) A munkások nemcsak azáltal konkurrálnak egymással, hogy az egyik olcsóbban kínálja fel magát, mint a másik, hanem azáltal is, hogy egy munkás kettő helyett dolgozik.

A nőtlen munkás előnyei a nőssel szemben stb. A falusi és a városi munkások közti konkurrencia.

IV. A munkabér ingadozásai

Előidézik:

1. A divatok változásai.
2. Az évszakok váltakozása.
3. Kereskedelmi ingadozások.

Válság esetén

α) a munkás korlátozni fogja kiadásait, vagy pedig termelékenységének növelésére vagy több órát vagy ugyanazon óra alatt többet fog dolgozni. De minthogy bérüket azért szállították le, mert a termékük iránti kereslet csökkent, még növelik a kínálatnak a kereslethez való kedvezőtlen arányát, és akkor a burzsoá azt mondja: Ha ezek az emberek akarnának dolgozni. Munkabérük akkor túlzott erőfeszítésük következtében még mélyebbre süllyed.

β) Válság idején:

A foglalkoztatottság teljes hiánya. A bér leszállítása. A bér meghagyása és a munkanapok csökkentése.

γ) Minden válságban a következő körmozgást látjuk a munkásokkal kapcsolatban:

A munkáltató nem foglalkoztathatja a munkásokat, mert nem tudja eladni termékét. Azért nem tudja eladni termékét, mert nincsenek vevői. Azért nincsenek vevői, mert a munkásoknak nincs más kicserélni valójuk, csak a munkájuk, és éppen ezért nem cserélhetik ki a munkájukat.

δ) Amikor a munkabér emelkedéséről van szó, megjegyzendő, hogy mindig a világpiacot kell szem előtt tartani, és hogy a munkabér emelkedését hatálytalanítja az*, hogy más országokban munkások elvesztik kenyerüket.

V. A munkabér minimuma

1. A napibér, amelyet a munkás bevételez, az a profit, amelyet a tulajdonosnak a gépe, a teste hoz. Benne foglaltatik ebben az az összeg, amely szükséges, hogy a gép wear és tear-jét** pótolják, vagy ami ugyanaz, hogy öreg, elhasznált munkásokat újakkal pótoljanak.

2. A munkabér minimumából következik, hogy például a vasárnap eltörlése tiszta veszteség lenne a munkás szempontjából. Nehezebb feltételek között kellene munkabérét megkeresnie. Ez a törekvése ama derék filantrópoknak, akik a vasárnapi munkaszünet ellen hadakoznak.

3. Jóllehet a munkabér minimumát átlagban a legnélkülözhetetlenebb létfenntartási eszközöknek az ára határozza meg, mégis megjegyzendő:

Először: hogy a minimum a különböző országokban különböző, például a burgonya Írországban.[536]

Másodszor: nemcsak ez. Magának a minimumnak megvan a maga történelmi mozgása, és mindinkább az abszolút legalacsonyabb levelre*** süllyed le. A pálinka-példa. Előbb szőlőtörkölyből, azután gabonából, azután burgonyaszeszből főzik.

---

* (*MEGA:*) csak azzal vásárolják meg — *Szerk.*

** — kopását — *Szerk.*

*** — színvonalra — *Szerk.*

A minimum valóban legalacsonyabb leveljének előidézéséhez hozzájárul nemcsak

1. a termelés gépi berendezésének általános fejlődése, a munkamegosztás, a munkások növekvő és a helyi béklyóktól megszabadult egymás közötti konkurrenciája, hanem

2. az adók növekedése és az államháztartás költségesebb volta, mert jóllehet, mint láttuk, valamely adó eltörlése semmit sem használ a munkásnak, minden új adó kivetése árt neki, amíg a munkabér minimuma még nem süllyedt utolsó lehetséges kifejezésére, s ez a helyzet a polgári érintkezés minden megzavarásánál és megnehezítésénél. Az adók növekedése, mellesleg megjegyezve, a kis parasztok, polgárok és kézművesek tönkremenéséhez vezet.

Példa a felszabadító háború utáni időszak. Az ipar haladása, amely olcsóbb termékeket és szurrogátumokat teremt elő.

3. Ez a minimum arra törekszik, hogy a különböző országokban kiegyenlítődjék.

4. Ha a munkabér már esett és később megint emelkedik, mégsem emelkedik soha korábbi színvonalára.

A fejlődés során tehát a munkabér kétféleképpen esik:

Először: relatíve, az általános gazdagság fejlődéséhez viszonyítva.

Másodszor: abszolúte, azáltal, hogy az az árumennyiség, amelyet a munkás cserébe kap, egyre kisebb lesz.

5. A nagyipar fejlődése folyamán az idő mindinkább az áruk értékének mértékévé, tehát a munkabér mértékévé is válik. Egyúttal a munkaáru termelése a civilizáció fejlődése folyamán egyre olcsóbbá lesz és egyre kevesebb munkaidőbe kerül.

A parasztnak van még szabad ideje és kereshet mellékesen. A nagyipar azonban (nem a manufaktúra-ipar) megszünteti ezt a patriarchális helyzetet. Ilymódon a munkás életének, létezésének minden pillanatát mindinkább belevonják az alkuba.

(Most még a következő szakaszok:

1. Javaslatok a munkások helyzetének javítására. Malthus, Rossi stb. Proudhon, Weitling.

2. Munkásegyesülések.

3. A bérmunka pozitív jelentősége.)

VI. Javaslatok az orvoslásra

1. Egyik legkedveltebb javaslat a *takarékpénztárak* rendszere.

Nem is beszélünk arról, hogy a munkásosztály legnagyobb részének nincsen lehetősége megtakarításra.

A takarékpénztárak célja — legalábbis szorosan vett gazdasági értelmük — ez lenne: hogy a munkások saját előrelátásuk és okosságuk révén a munka számára kedvező időt kiegyenlítsék a kedvezőtlennel, vagyis munkabérüket az ipar mozgása által befutott ciklusban olymódon osszák el, hogy valójában sohasem költenek többet, mint a munkabér minimumát, annyit, amennyi az élethez elengedhetetlen.

De láttuk, hogy a munkabér ingadozásai éppenséggel nemcsak forradalmasítják a munkást, hanem ha a munkabér időnként nem emelkedne a minimum fölé, akkor a munkás ki lenne zárva a termelés, a társadalmi gazdagság, a civilizáció minden haladásából, tehát az emancipáció minden lehetőségéből.

Tehát változtassa önmagát polgári számológéppé, tegye a fösvénységet rendszerré és adjon a kódisságnak stacionárius, konzervatív jelleget.

Ettől eltekintve a takarékpénztárak rendszere a zsarnokság háromszoros gépezete:

α) **A takarékpénztár az az** arany lánc, amelyen a kormányzat a munkásosztály egy nagy részét tartja. Ilymódon a munkások nemcsak érdekeltté válnak a fennálló állapotok fenntartásában. Nemcsak szakadás jön létre a munkásosztály azon része között, amely részes a takarékpénztárakban és azon része között, amely nem részes bennük. A munkások ilymódon maguk szolgáltatnak fegyvereket ellenségeiknek a társadalom fennálló, őket leigázó szervezetének fenntartásához.

β) A pénz visszafolyik a nemzeti bankba, ez ismét kölcsönadja azt a tőkéseknek, s ők ketten osztoznak a profiton, és ilymódon azzal a pénzzel, amelyet nekik potom kamatra a nép kölcsönzött — amely pénz éppen csak e centralizálás révén válik hatalmas ipari emelővé — növelik tőkéjüket, közvetlen uralkodói hatalmukat a néppel szemben.

2. Egy másik javaslat, amelyet a polgárok nagyon kedvelnek, a *nevelés* különösen a mindenirányú *ipari nevelés.*

α) Nem kívánjuk felhívni a figyelmet arra az idétlen ellentmondásra, amely abban rejlik, hogy a modern ipar a bonyolult munkát mindinkább helyettesíti egyszerű munkával, amelyhez nincs szükség semmiféle nevelésre; nem kívánjuk felhívni a figyelmet arra, hogy mindinkább gyer-

mekeket kényszerít, hét éves koruktól kezdve, a gép mellé és tesz kereseti forrássá nemcsak a burzsoá osztály, hanem saját proletár szüleik számára is; a gyárrendszer meghiúsítja az iskolatörvényeket — példa erre Poroszország; arra sem kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a szellemi képzés, ha a munkás megkapná, korántsem hat ki közvetlenül munkabérére, hogy egyáltalában a nevelés az életviszonyoktól függ, és hogy a burzsoá az erkölcsi nevelésen polgári elveknek a fejekbe verését érti, és hogy, végül, a burzsoá osztálynak nincsenek meg az eszközei ahhoz, hogy a népnek valódi nevelést nyújtson, s ha lennének is, nem használná fel őket.

Arra szorítkozunk, hogy csak egy tisztán gazdasági szempontot emeljünk ki.

β) A filantróp közgazdászoknál a nevelés voltaképpeni értelme ez: minden munkással lehetőleg sok munkaágat megismertetni, úgy, hogy ha új gépek alkalmazása vagy a munkamegosztás megváltoztatása folytán az egyik ágból kidobják, lehetőleg könnyen találjon elhelyezkedést egy másikban.

Feltéve, hogy ez lehetséges:

Ennek az lenne a következménye, hogy ha az egyik munkaágban munkáskezekben felesleg mutatkozna, akkor ez a felesleg nyomban valamennyi többi munkaágban fellépne, és a munkabérnek egy üzletágban való leszállítása még inkább, mint eddig, közvetlenül maga után vonná a munkabér általános leszállítását.

Már amúgyis az lesz a helyzet — mivel a modern ipar a munkát mindenütt nagyon leegyszerűsíti és könnyen megtanulhatóvá teszi —, hogy ha az egyik iparágban emelkedik a bér, azonnal özönlenek a munkások ebbe az iparágba, és a bérleszállítás többé-kevésbé közvetlenül általános jelleget fog ölteni.

A sok kis csillapítószerrel, amelyet polgári részről ajánlanak, itt persze nem foglalkozhatunk.*

3. De rá kell térnünk egy harmadik javaslatra, amely gyakorlatilag igen jelentős következményekkel járt és napról napra jár — a *Malthus-féle elméletre.*

Ez az egész elmélet, amennyire itt kell vizsgálnunk, a következőre lyukad ki:

α) A munkabér magassága attól függ, hogy mi az arány a felkínálkozó munkáskezek és az igényelt munkáskezek között.

---

* *Marx utólagos beszúrása: Pauperizmus. — Szerk.*

A munkabér kétféleképpen növekedhet.

Vagy úgy, hogy az a tőke, amely a munkát mozgásba hozza, olyan gyorsan nő, hogy a munkások iránti kereslet gyorsabban nő — gyorsabban növekvő haladványban —, mint kínálatuk.

Vagy másodszor, úgy, hogy a népesség olyan lassan növekszik, hogy a munkások közötti konkurrencia gyönge marad, jóllehet a termelő tőke nem növekszik gyorsan.

Az arány egyik oldalára, a termelő tőke növekedésére Ti, munkások, nem gyakorolhattok befolyást.

Ellenben annál inkább a másik oldalra.

Csökkenthetitek a munkások kínálatát, azaz a munkások közötti konkurrenciát azáltal, hogy lehetőleg kevés gyereket csináltok.

Hogy leleplezzük ennek a doktrinának egész ostobaságát, aljasságát és képmutatását, elegendő megjegyeznünk a következőket:

β) (Ezt ad I. kell tenni: Hogyan hat a termelőerők növekedése a munkabérre?)

A munkabér növekszik, ha növekszik a munka iránti kereslet. Ez a kereslet akkor növekszik, ha növekszik az a tőke, amely a munkát mozgásba hozza, vagyis ha nő a termelő tőke.

Itt most két fő megjegyzést kell tennünk:

Először: A munkabér emelkedésének egyik fő feltétele a termelő tőke növekedése, mégpedig lehetőleg gyors növekedése. A fő feltétele tehát annak, hogy a munkás tűrhető helyzetben legyen, az, hogy helyzetét a burzsoá osztállyal szemben mindinkább leszorítsa, ellenfele hatalmát — a tőkét — lehetőleg gyarapítsa. Vagyis csak azzal a feltétellel lehet tűrhető helyzetben, ha a vele ellenséges hatalmat, tulajdon ellentétét, létrehozza és erősíti. Ezzel a feltétellel, ha a vele ellenséges hatalmat megteremti, ettől a hatalomtól foglalkoztatási eszközök áramlanak feléje, amelyek újból a termelő tőke egy részévé teszik őt és azzá az emelővé, amely ezt a tőkét gyarapítja és gyorsított növekvő mozgásra készteti.

Mellesleg megjegyezve, aki megértette a tőkének és a munkának ezt a viszonyát, világosan látni fogja az összes fourierista és egyéb közvetítési kísérletek egész nevetségességét.

Másodszor: Miután így egyáltalában megmagyaráztuk ezt a fonák viszonyt, ehhez egy második, még fontosabb elem csatlakozik.

Tudniillik, mit jelent ez: a termelő tőke növekedése, és milyen feltételek között megy végbe?

A tőke növekedése = a tőke felhalmozása és koncentrációja. Ugyanolyan mértékben, amelyben a tőke felhalmozódik és koncentrálódik, létrehozza:

a nagyobb szinten való munkát és ennélfogva egy új munkamegosztást, amely még jobban leegyszerűsíti a munkát;

azután a gépi berendezés nagyobb szinten való bevezetését és új gépek bevezetését.

Ez tehát azt jelenti, hogy amilyen mértékben a termelő tőke növekszik, növekszik:

a munkások közötti konkurrencia, mert a munkamegosztás leegyszerűsödik, és minden munkaág mindenki számára hozzáférhetőbb.

A konkurrencia továbbá azért növekszik közöttük, mert ugyanolyan mértékben konkurrálniok kell a gépekkel is, s ezek megfosztják őket kenyerüktől. A termelő tőke koncentrációja és felhalmozása azáltal, hogy egyre növeli a termelés szintjét; továbbá azáltal, hogy a felkínált tőkék közötti konkurrencia következtében a pénzkamat mindinkább esik,

ezt idézi elő:

A kis ipari vállalkozások tönkremennek és nem bírják ki a konkurrenciát a nagyokkal. A burzsoá osztály egész alkotórészei letaszíttatnak a munkásosztályba. A munkások közti konkurrenciát tehát növeli a kis ipari vállalkozók tönkremenése, amely végzetszerűen velejár a termelő tőke növekedésével.

S ugyanakkor, minthogy a pénzkamat esik, azok a kis tőkések, akik korábban nem vettek részt közvetlenül az iparban, ipari tevékenységre kényszerülnek, azaz arra, hogy még újabb áldozatokat szállítsanak a nagyiparnak. Tehát erről az oldalról is szaporítják a munkásosztályt és növelik a munkások közötti konkurrenciát.

Minthogy a termelőerők növekedése nagyobb szinten való dolgozással jár együtt, egyre szükségszerűbbé válik az időleges túltermelés, egyre kiterjedtebbé a világpiac, egyre egyetemesebb konkurrencia mellett. A válságok tehát egyre hevesebbek. Ilymódon hirtelen bátorítóeszköz lévén adva a munkásoknak házasodásra és szaporodásra, ezek nagy tömegekben zsúfolódnak össze és koncentrálódnak, és bérük egyre ingadozóbb. Minden új válság tehát közvetlenül sokkal nagyobb konkurrenciát idéz elő a munkások között.

Általában: A termelőerők növekedése — gyorsabb közlekedési eszközeikkel, meggyorsult forgalommal, a tőke lázas körforgásával egyetemben — abban áll, hogy ugyanazon idő alatt többet lehet termelni, tehát a konkurrencia törvénye szerint többet kell termelni. Vagyis a termelés egyre nehezebb feltételek között folyik, s hogy ilyen feltételek között a konkurrenciát bírni lehessen, egyre nagyobb szinten kell dolgozni, a tőkének egyre inkább néhány kézben kell koncentrálódnia. S hogy

ez a nagyobb szinten való termelés gyümölcsöző legyen, a munkamegosztást és a gépi berendezést állandóan és aránytalanul bővíteni kell.

Ez az egyre nehezebb feltételek között történő termelés kiterjed a munkásra is mint a tőke egy részére. A munkásnak egyre nehezebb feltételek között, azaz egyre kevesebb bérért és több munkát kell végeznie, egyre olcsóbb termelési költségekért többet kell termelnie. Ilymódon maga a minimum egyre inkább az erő nagyobb megfeszítésére redukálódik az élet élvezetének minimuma mellett.

Az aránytalanság mértani, nem számtani haladványban nő.*

A termelőerők növekedése tehát a nagy tőke uralmának fokozódását, a munkásnak nevezett gép fokozódó együgyűsödését és egyszerűsödését, a munkások közötti fokozódó közvetlen konkurrenciát vonja maga után a nagyobb munkamegosztás és gépalkalmazás révén, az embertermelésre formálisan kitűzött prémium révén, a burzsoá osztály tönkrement frakcióinak konkurrenciája révén stb.

Még egyszerűbben is megfogalmazhatjuk a dolgot:

A termelő tőke három alkotórészből áll:

1. a nyersanyag, amelyet megmunkálnak;

2. a gépek és olyan anyagok, mint a szén stb., amelyek a gépek hajtásához szükségesek, épületek stb.;

3. a tőkének az a része, amely a munkások eltartására van szánva.

Vajon a termelő tőke növekedésekor hogyan aránylik egymáshoz e három alkotórésze?

A termelő tőke növekedésével együtt jár koncentrációja, ezzel pedig együtt jár az, hogy a termelő tőke csak akkor hozhat nyereséget, ha egyre nagyobb szinten aknázzák ki.

A tőke egy nagy részét tehát közvetlenül munkaszerszámmá fogják változtatni, és mint ilyen fog működni, s minél inkább növekszenek a termelőerők, annál nagyobb lesz a tőkének ez a közvetlenül gépi berendezéssé változtatott része.

A gépi berendezésnek valamint a munkamegosztásnak a növekedése azt eredményezi, hogy rövidebb idő alatt hasonlíthatatlanul többet lehet termelni. Tehát a nyersanyagkészletnek is egyenlő arányban növekednie kell. A termelő tőke növekedésének során szükségszerűen nagyobbodik a tőkének nyersanyaggá változtatott része.

Most még hátra van a termelő tőke harmadik része, amely a munkások eltartására van szánva, vagyis amely munkabérré alakul át.

---

* *Marx ezt a mondatot a kézirat szélére írta. — Szerk.*

Hogyan aránylik mármost a termelő tőke e részének a növekedése a másik két részhez?

A nagyobb munkamegosztás magával hozza, hogy egy munkás annyit termel, mint korábban három, négy, öt munkás. A gépi berendezésnek ugyanez a viszony hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben következménye.

Tehát mindenekelőtt magától értetődik, hogy a termelő tőke gépi berendezéssé és nyersanyaggá átalakuló részének növekedését nem kíséri a tőke munkabérre szánt részének hasonló növekedése. Hiszen ebben az esetben a gépi berendezés alkalmazása és a fokozott munkamegosztás eltévesztené célját. Magától adódik tehát, hogy a termelő tőkének munkabérre szánt része nem növekszik ugyanolyan mértékben, mint a gépi berendezésre és nyersanyagra szánt része. Sőt. Amilyen mértékben nő a termelő tőke, vagyis a tőkének mint olyannak a hatalma, ugyanolyan mértékben nő az aránytalanság a nyersanyagba és gépekbe fektetett tőke és a munkabérre fordított tőke között. Ez tehát azt jelenti, hogy a termelő tőkének a munkabérre szánt része egyre kisebb lesz a tőkének gépként és nyersanyagként működő részéhez viszonyítva.

Miután a tőkés nagyobb tőkét fektetett gépekbe, kénytelen nagyobb tőkét fordítani a nyersanyagnak és a gépek hajtásához szükséges nyersanyagnak a vásárlására. De ha korábban 100 munkást foglalkoztatott, akkor most talán csak 50-re lesz szüksége. Különben a tőke többi részét talán még egyszer meg kellene kétszereznie, azaz az aránytalanságot még növelnie kellene. El fog tehát bocsátani 50 munkást, vagy pedig a 100-nak ugyanazért az árért kell dolgoznia, mint korábban 50-nek. Tehát fölösleges munkások vannak a piacon.

A munkamegosztás javításával csak a nyersanyagra fordított tőkét kell majd növelni. Három munkás helyébe talán egy lép majd.

De tegyük fel a legkedvezőbb esetet. A tőkés akképpen bővíti vállalkozását, hogy ne csak megtarthassa munkásainak addigi létszámát — és persze törődik is *ő* azzal, hogy bevárja, amíg ezt megteheti —, hanem még növelje is, akkor ekképpen a termelést roppant módon kellett volna emelni, hogy ugyanazt a munkáslétszámot megtartsák vagy éppenséggel még növeljék is, és a munkáslétszám aránya a termelőerőkhöz viszonyítva relatíve még végtelenül inkább aránytalansággá lett. A túltermelés ezáltal meggyorsul, és a legközelebbi válságkor több munkás marad munka nélkül, mint valaha.

Általános törvény tehát az, ami a tőke és munka viszonyának termé-

szetéből szükségszerűen következik, hogy a termelőerők növekedése során a termelő tőkének az a része, amelyet gépi berendezéssé és nyersanyaggá változtatnak, vagyis a tőke mint olyan, aránytalanul növekszik ahhoz a részhez képest, amely a munkabérre van szánva; vagyis más szóval: A munkásoknak a termelő tőke össztömegéhez viszonyítva ennek egyre kisebb részén kell osztozkodniok. Konkurrenciájuk tehát egyre hevesebbé válik. Más szóval: Minél jobban nő a termelő tőke, annál jobban csökkennek viszonylag a foglalkoztatási, illetve létfenntartási eszközök a munkások számára, annál gyorsabban növekszik még, más szóval, a dolgozó népesség a foglalkoztatási eszközeihez viszonyítva. S ez az aránytalanság abban a mértékben fokozódik, amelyben a termelő tőke általában növekszik.

Hogy a fent jelzett aránytalanságot kiegyenlítsék, mértani haladványban kell a termelő tőkét növelni, s hogy azután ezt az aránytalanságot a válság idején újra kiegyenlítsék, még jobban növelik.

Ezt a törvényt, amely tisztán a munkásnak a tőkéhez való viszonyából következik, és amely tehát még a munkás számára legkedvezőbb állapotot, a termelő tőke gyors növekedését is kedvezőtlenné teszi, a burzsoák társadalmi törvényből természeti törvénnyé változtatták, mivel azt mondják, hogy a népesség egy természeti törvény szerint gyorsabban növekszik, mint a foglalkoztatási vagy létfenntartási eszközök.

Nem értették meg, hogy a termelő tőke növekedésében bennefoglaltatik ennek az ellentmondásnak a növekedése.

Később visszatérünk erre.

A munkások termelőerejét, különösen magát a társadalmi erejét, nem fizetik meg nekik, sőt ellenük fordítják.

γ) Első idétlenség:

Láttuk, hogy ha a termelő tőke nő — ami a közgazdászok által feltételezett legkedvezőbb eset —, ha tehát a munka iránti kereslet viszonylag nő, akkor a modern ipar jellegénél és a tőke természeténél fogva a foglalkoztatási eszközök a munkások számára nem növekszenek ugyanilyen mértékben, hogy ugyanazok a körülmények, amelyek a termelő tőkét növelik, még gyorsabban növelik a munka kínálata és kereslete közötti aránytalanságot, egyszóval, hogy a termelőerők növekedése egyúttal növeli a munkások és foglalkoztatási eszközeik közti aránytalanságot. Ez nem függ sem a létfenntartási eszközök szaporodásától, sem a népesség szaporodásától önmagában tekintve. Ez a nagyipar természetéből, valamint a munka és a tőke közötti viszonyból következik szükségszerűen.

Ha azonban a termelő tőke csak lassan növekszik, ha stacionárius marad vagy éppenséggel fogy, akkor a munkások száma mindig túlságosan nagy a munka iránti kereslethez viszonyítva.

Mindkét esetben, a legkedvezőbb és a legkedvezőtlenebb esetben is, a munkának a tőkéhez való viszonyából, magának a tőkének a természetéből következik, hogy a kínálat munkásokban mindig túlságosan nagy lesz a munka iránti kereslethez képest.

δ) Nem is szólva arról az ostobaságról, hogy az egész munkásosztály nem hozhat határozatot, hogy nem csinál gyerekeket, ellenkezőleg, helyzete a nemi ösztönt legfőbb élvezetévé teszi és egyoldalúan fejleszti.

Miután a burzsoázia a munkás létezését a minimumra szorította le, még újratermelési aktusait is a minimumra akarja korlátozni.

ε) Egyébként, hogy a burzsoázia mennyire nem gondolja és gondolhatja komolyan ezeket a frázisokat és tanácsokat, az kitűnik a következőkből:

Először: A modern ipar azáltal, hogy felnőtteket kiszorít gyermekekkel, valósággal premizálja a gyerekcsinálást.

Másodszor: A nagyiparnak állandóan szüksége van nem-foglalkoztatott munkások egy tartalékhadseregére a túltermelés időszakai számára. Hiszen a burzsoának egyáltalában az a fő célja a munkással szemben, hogy a munka-árut lehetőleg olcsón kapja meg, s ez csak akkor lehetséges, ha a kínálat ebben az áruban lehetőleg nagy a kereslethez képest, vagyis ha minél nagyobb túlnépesedés következik be.

A túlnépesedés tehát érdeke a burzsoáziának, és a burzsoázia olyan jótanácsot ad a munkásoknak, amelyről tudja, hogy nem lehet megvalósítani.

ζ) Minthogy a tőke csak akkor szaporodik, ha munkásokat foglalkoztat, a tőke szaporodása magában foglalja a proletariátus szaporodását, s amint láttuk, a tőke és a munka közti viszony természetének megfelelően a proletariátusnak relatíve még gyorsabban kell szaporodnia.

η) Ám a fent említett elmélet, amelyet szeretnek természeti törvényként úgy is kifejezni, hogy a népesség gyorsabban növekszik, mint a létfenntartási eszközök, annál is inkább kedves a burzsoának, mert megnyugtatja a lelkiismeretét, a szívtelenséget erkölcsi kötelességévé teszi, a társadalom következményeit a természet következményeivé teszi, és végül alkalmat ad neki arra, hogy a proletariátus éhenpusztulását ugyanolyan nyugodtan szemlélje, mint más természeti eseményeket, anélkül, hogy a kisujját mozdítaná, s másrészt a proletariátus nyomorát a proletariátus saját bűnének tekintse és büntesse. Hiszen a proletár az ész révén megfékezheti a természeti ösztönt, és

így erkölcsi ellenőrzés útján feltartóztathatja a természeti törvény káros fejlődését.

ϑ) Ezen elmélet alkalmazásának tekinthető a szegénytörvényhozás. Patkányirtás. Arzén. Workhouses*. Egyáltalában pauperizmus. Taposómalom megint a civilizáció keretén belül. A barbárság ismét megjelenik, de magának a civilizációnak a méhéből születik és a civilizáció tartozéka; ezért ez bélpoklos barbárság, barbárság mint a civilizáció bélpoklossága. A workhouse-ok a munkás Bastille-jai. Feleség és férj elválasztása.

4. Most röviden szólni fogunk azokról, akik a munkás helyzetén a munkabér más meghatározása által akarnak javítani.

Proudhon.

5. Végezetül abból, amit filantróp közgazdászok a munkabérről mondottak, még egy nézetet kell megemlítenünk.

α) Más közgazdászok mellett főleg *Rossi* fejtette ki a következőket: A gyáros csupán leszámítolja a munkás számára a termékben való részesedését, mert az nem tudja bevárni a termék eladását. Ha a munkás maga el tudná tartani magát a termék eladásáig, akkor mint associé utólag érvényesítené részesedését, ahogyan ez a voltaképpeni tőkés és az ipari tőkés között történik. Az tehát, hogy a munkás részesedése éppen a munkabér formáját ölti, véletlenség, egy spekulációnak, olyan külön aktusnak az eredménye, amely a termelési folyamat mellett mellékesen megy végbe és nem szükségszerű alkotó eleme annak. A munkabér csak társadalmi állapotunk járulékos formája. Nem tartozik hozzá szükségszerűen a tőkéhez. Nem olyan tényező**, amely elengedhetetlen a termeléshez. Egy más társadalmi szervezetben eltűnhet.

β) Ez az egész elmésség ide lyukad ki: Ha a munkásoknak elegendő felhalmozott munka, vagyis elegendő tőke lenne a birtokában ahhoz, hogy ne legyenek kénytelenek közvetlenül munkájuk eladásából élni, akkor a munkabér formája elesne. Vagyis ha valamennyi munkás egyúttal tőkés lenne; vagyis előfeltételezi és fenntartja tehát a tőkét a bérmunka ellentéte nélkül, amely nélkül a tőke nem létezhet.

γ) Mindamellett ezt a beismerést figyelembe kell venni. A munkabér nem járulékos formája a polgári termelésnek, de az egész polgári termelés mulandó történeti formája a termelésnek. Összes viszonyai, a tőke éppúgy, mint a bérmunka, mint a földjáradék stb. mulandók és a fejlődés bizonyos pontján megszüntethetők.

---

* — Dologházak — *Szerk.*

** (*MEGA és M.-E. Werke:*) tény — *Szerk.*

VII. A munkásegyesülések

A népesedési elmélet egyik mozzanata az volt, hogy csökkenteni akarja a munkások közötti konkurrenciát. Az egyesüléseknek viszont az a céljuk, hogy e konkurrenciát *megszüntessék* és helyébe a munkások közötti *egyesülést* állítsák.

Amit a közgazdászok az egyesülésekkel szemben felhoznak, az helytálló:

1. A költségek, amelyeket a munkásoknak okoznak, többnyire nagyobbak, mint az a nyereségemelés, amelyet el akarnak érni. Tartósan nem tudnak ellenállni a konkurrencia törvényeinek. Ezek a koalíciók új gépeket, új munkamegosztást, egyik termelési helyről a másikra való déplacement-t idéznek elő. Mindennek következtében a munkabér csökken.

2. Ha a koalícióknak sikerülne a munka árát egy országban olyan magasan tartani, hogy a profit jelentősen esne más országok átlagprofitjához viszonyítva, vagy hogy a tőke fel lenne tartóztatva növekedésében, akkor ennek következménye az ipar fennakadása és visszaesése lenne, és a munkások tönkremennének uraikkal együtt. Mert, amint láttuk, ez a munkás helyzete. Helyzete ugrásszerűen romlik, ha a termelő tőke növekszik, és eleve tönkrement a munkás, ha a termelő tőke csökken vagy stacionárius marad.

3. A polgári közgazdászoknak mindezen ellenvetései, mint mondottam, helytállóak, de csak az ő szempontjukból helytállóak. Ha az egyesülésekben valóban csak akörül forogna a dolog, ami körül forogni látszik, tudniillik a munkabér meghatározása körül, ha a munka és tőke viszonya örökös viszony volna, akkor ezek a koalíciók feltétlenül hajótörést szenvednének a dolgok szükségszerűségén. De ezek a koalíciók a munkásosztály egyesülésének, az egész, osztályellentéteken nyugvó régi társadalom megdöntése előkészítésének az eszközei. S ebből a szempontból a munkások joggal nevetnek az okos polgári iskolamestereken, akik kiszámítják nekik, mibe kerül nekik ez a polgárháború elesettekben, sebesültekben és pénzáldozatokban. Aki az ellenfelet meg akarja verni, nem fogja megvitatni vele a háború költségeit. S hogy a munkások mennyire nem ilyen szűkkeblűek, azt bebizonyítja a közgazdászoknak maga az a tény is, hogy a legjobban fizetett gyári munkások hozzák létre a legtöbb koalíciót, s hogy a munkások mindazt, amit bérükből le tudnak csípni, politikai és ipari egyesülések alakítására és e mozgalom költségeinek fedezésére fordítják. S ha a burzsoá urak és közgazdászaik filantropikus pillana-

taikban kegyeskednek megengedni, hogy a munkabérnek, azaz az életnek a minimumába belekerüljön egy kis tea vagy rum vagy cukor és hús is, akkor ezzel szemben szükségképpen éppoly felháborítónak, mint érthetetlennek tűnik fel előttük, hogy a munkások ebbe a minimumba beleszámítanak egy keveset a burzsoázia ellen viselt háború költségeiből, és hogy forradalmi tevékenységüket még életelvezetük maximumává is teszik.

VIII. A bérmunkarendszer pozitív oldala

Befejezésül még fel kell hívnunk a figyelmet a bérmunkarendszer pozitív oldalára.

α) Amikor a bérmunkarendszer pozitív oldaláról beszélünk, akkor a tőke, a nagyipar, a szabad konkurrencia, a világpiac pozitív oldaláról beszélünk, s nem szükséges kifejtenem Önöknek, hogy e termelési viszonyok nélkül nem lehetett volna megteremteni sem a termelési eszközöket, a proletariátus felszabadításának és egy új társadalom megalapításának anyagi eszközeit, sem maga a proletariátus nem ért volna el olyan egyesülést és olyan fejlettséget, hogy valóban képes legyen a régi társadalmat és önmagát forradalmasítani. A munkabér *kiegyenlítődése.*

β) Vegyük a munkabért akár a magvában is annak, ami elvetendő benne, hogy tevékenységem áruvá válik, hogy én teljesen eladhatóvá válok.

Először: Ezáltal minden, ami patriarchális, eltűnt, mert csak az alku, a vétel és eladás marad az egyetlen vonatkozás, a pénzviszony marad az egyetlen viszony munkáltató és munkás között.

Másodszor: Egyáltalában lehullott a dicsfény a régi társadalom összes viszonyairól, mivel ezek tiszta pénzviszonyokká oldódtak fel.

Ugyanígy az összes úgynevezett magasabbrendű munkák, szellemi, művészi stb. munkák kereskedelmi cikkekké változtak, s ezáltal elvesztették régi megszenteltségüket. Milyen nagy haladás volt, hogy a papok, orvosok, jogászok stb. egész regimentjét, tehát a vallást, a jogtudományt stb. immár csak kereskedelmi értékük alapján határozták meg.*

(*Harmadszor:* Amennyiben a munkát áruvá tették és mint ilyet alávetették a szabad konkurrenciának, igyekeztek azt lehetőleg olcsón, azaz lehetőleg alacsony termelési költségeken előállítani. Ezáltal minden testi munka

---

* *A sorok közé Marx e szavakat írta:* Nemzeti és osztályharc, tulajdonviszonyok — *Szerk.*

végtelenül könnyűvé és egyszerűvé vált a társadalom egy jövendő szervezete számára. — Általánosítani.)

Harmadszor: Amennyiben az általános eladhatóság következtében a munkások azt tapasztalták, hogy minden elkülöníthető, elidegeníthető tőlük, ezáltal szabadultak csak fel egy meghatározott viszonynak való alárendeltség alól. Ennek előnye, hogy a munkás a pénzével tehet, amit akar, ellentétben mind a természetbeni juttatásokkal, mind pedig a tisztán a (feudális) rend által megszabott életmóddal.

Arbeitslohn

A megírás ideje: 1847 december vége

Az első megjelenés helye: „Unter dem Banner des Marxismus", 1925, 1. sz.

Eredeti nyelve: német

Friedrich Engels

[A francia munkásosztály és az elnökválasztás[537]]

Párizs. Raspail vagy Ledru-Rollin? Szocialista vagy hegypárti? Ez az a kérdés, mely most a vörös köztársaság pártját két ellenséges táborra osztja.[538]

Voltaképpen miről van szó ebben a vitában?

Kérdezzétek meg a hegypártiak lapjait, a „Réforme"-ot[209], a „Révolution"-t[323], és azt fogják mondani nektek, hogy maguk sem tudják felfedni; hogy a szocialisták a permanens forradalomnak, a progresszív- és örökösödési adónak, a munka megszervezésének[539] szó szerint ugyanazt a programját tűzik ki, mint a Hegy; hogy egyáltalán nem elvek körül forog a vita, és hogy ezt az egész időszerűtlen botrányt néhány irigy és törtető szította, akik megtévesztik a nép „hitét és jóhiszeműségét" és önzésből gyanúsítják a néppárt embereit.

Kérdezzétek meg a szocialisták lapját, a „Peuple"-t[540], és ez, keserű kifakadásokkal a hegypártiak tudatlansága és üresfejűsége miatt, véget nem érő jogi-erkölcsi-gazdasági értekezésekkel s befejezésül azzal a titokzatos utalással fog válaszolni, hogy alapjában véve Proudhon polgártárs új panaceájáról van szó, amely kezd fölébe kerekedni a Louis Blanc iskolájából való régi szocialista frázisoknak.

Kérdezzétek meg végül a szocialista munkásokat, és ők röviden ezt fogják nektek válaszolni: Ce sont des *bourgeois*, les montagnards.*

Az egyedüliek, akik fején találják a szöget, megintcsak a munkások. Tudni sem akarnak a Hegyről, mert a Hegy csupa *burzsoából* áll.

A szocialista-demokrata párt már február előtt két különböző frakcióból állott; először a hangadókból, képviselőkből, írókból, ügyvédekből stb. az uszályukban levő elég jelentékeny számú kisburzsoával egyetemben, akik a „Réforme" voltaképpeni pártját alkották; másodszor a párizsi munkások tömegéből, akik korántsem az előbbiek feltétlen követői, hanem

* — A hegypártiak, azok *burzsoák*. — *Szerk.*

ellenkezőleg, igen bizalmatlan szövetségeseik voltak, és hol szorosabban csatlakoztak hozzájuk, hol inkább távolodtak tőlük aszerint,hogy a „Réforme" emberei határozottabban vagy ingadozóbban léptek fel. A monarchia utolsó hónapjaiban a „Réforme", a „National"-lal[79] való polémiája következtében, nagyon határozottan lépett fel, és a munkásokkal való viszonya igen bensőséges volt.

A „Réforme" emberei ezért a proletariátust is képviselték, amikor beléptek az ideiglenes kormányba.

Hogy az ideiglenes kormányban kisebbségben voltak és ezáltal, képtelenek lévén a munkások érdekeit érvényre juttatni, csak arra szolgáltak a „tiszta republikánusoknak"[541], hogy mindaddig hitegessék a munkásokat, amíg a tiszta republikánusok a közhatalmat, amely most az *ő* hatalmuk volt a munkásokkal szemben, megint megszervezték; hogy a „Réforme"-párt vezetője, Ledru-Rollin, Lamartine önfeláldozási frázisai által és a hatalom vonzereje által rávétette magát arra, hogy belépjen a végrehajtó bizottságba[114]; hogy ezáltal a forradalmi pártot megosztotta, gyöngítette, részben a kormány rendelkezésére bocsátotta, és így zátonyra vitte a májusi és a júniusi felkeléseket, sőt, maga is harcolt ellenük — mindezt nem szükséges itt részletesebben tárgyalni. A tények még túlságosan frissen élnek emlékezetünkben.

Elég az hozzá, a júniusi felkelés után, a végrehajtó bizottság bukása után és a tiszta republikánusoknak — Cavaignac személyében való — kizárólagos uralomra jutása után a „Réforme" pártjának, a demokrata-szocialista kisburzsoáziának minden illúziója szertefoszlott a köztársaság fejlődését illetően. Ellenzékbe szorult, megint szabad volt, megint ellenzékieskedett, és megint felvette régi kapcsolatait a munkásokkal.

Amíg fontos kérdések nem merültek fel, amíg csak Cavaignac gyáva, áruló és reakciós politikájának leleplezéséről volt szó, addig a munkások eltűrhették, hogy a sajtóban a „Réforme" és a „Révolution démocratique et sociale" képviselje őket. A „Vraie République"-et[542] és a tulajdonképpeni munkáslapokat az ostromállapottal, tendenciaperekkel és kaucIók révén már amúgy is elhallgattatták. Azt is eltűrhették, hogy a nemzetgyűlésben a Hegy képviselje őket. Raspail, Barbès, Albert le volt tartóztatva, Louis Blanc-nak és Caussidière-nek menekülnie kellett. A klubok részben zárva, részben szigorú ellenőrzés alatt voltak, és a szólásszabadság ellen irányuló régi törvények még fennálltak és ma is fennállnak. Hogy miként tudják ezeket a törvényeket a munkások ellen felhasználni, annak naponta éppen elég példáját mutatják az újságok. A munkások, minthogy nem volt lehetőségük saját képviselőik megszólaltatására, ismét

kénytelenek voltak beérni azokkal, akik február előtt képviselték őket — a radikális kisburzsoákkal és azok hangadóival.

Ekkor vetődik fel az elnökválasztás kérdése. Három jelölt van: Cavaignac, Louis Napoléon, Ledru-Rollin. Cavaignacról a munkásoknál szó sem lehetett. Az az ember, aki júniusban kartáccsal és gyújtórőppentyűvel lőtte őket, csak gyűlöletükre számíthatott. Louis Bonaparte? Rá csak iróniából szavazhattak volna, hogy a választás által ma felemeljék és a fegyverek által holnap megint megbuktassák, s vele együtt a tisztes, „tiszta" burzsoá-köztársaságot. S végül Ledru-Rollin, aki az egyetlen vörös, szocialista-demokrata jelöltként kínálkozott a munkásoknak.

Tehát az ideiglenes kormánnyal kapcsolatos tapasztalatok után, a május 15-i és június 24-i tapasztalatok után azt kívánták a munkásoktól, hogy ismét bizalmat szavazzanak a radikális kisburzsoáziának és Ledru-Rollinnak? Ugyanazoknak, akiktől február 25-én, amikor a felfegyverzett proletariátus uralkodott Párizs felett, amikor minden keresztülvihető volt, forradalmi tettek helyett csak fennkölt megnyugtató frázisokra, gyors, erélyes intézkedések helyett csak ígéretekre és biztatásokra, az 1793-as energia helyett csak 1793 lobogójára, szólamaira és elnevezéseire tellett? Ugyanazoknak, akik Lamartine-nal és Marrasttal ezt kiáltották: Elsősorban a *burzsoákat* kell ***megnyugtatni***, és eközben elfelejtették továbbvinni a forradalmat? Ugyanazoknak, akik május 15-én bizonytalankodtak, június 23-án pedig Vincennes-ből tüzérséget, Orléans-ból és Bourges-ból zászlóaljakat hozattak?

S a nép, hogy a szavazatokat ne ossza meg, talán mégis Ledru-Rollinra szavazott volna. De ekkor elhangzott november 25-i beszéde Cavaignac ellen, amelyben ismét a győztesek mellé áll, Cavaignacnak azt lobbantja a szemére, hogy nem avatkozott be elég erélyesen a forradalom ellen, hogy nem volt készenlétben még több zászlóalja a munkások ellen.

Ezzel a beszédével Ledru-Rollin teljesen elvesztette hitelét a munkások előtt. S ő még most is, öt hónap múltán, miután a júniusi csata minden következményét úgyszólván saját bőrén kellett megéreznie, még most is a győztesekkel tart a legyőzöttekkel szemben, büszke arra, hogy több zászlóaljat kért a felkelők ellen, mint amennyit Cavaignac adhatott!

S az az ember, aki szerint a júniusi harcosokat nem győzték le elég gyorsan, az akar vezetője lenni ama pártnak, mely június halottainak örökébe lépett?

Ez után a beszéd után Ledru-Rollin jelöltsége a párizsi munkásoknál kudarcra volt ítélve. Raspail ellenjelöltsége, amely már régebben javaslatba került, s amelyet a munkások már régebben rokonszenvvel fogadtak,

győzött Párizsban. Ha a párizsi szavazócédulák döntenének, akkor Raspail ma a köztársaság elnöke volna.

A munkások jól tudják, hogy Ledru-Rollin szerepe még nem ért véget, hogy még nagy szolgálatokat tehet és fog tenni a radikális pártnak. De eljátszotta a munkások bizalmát. Gyöngeségéért, kicsinyes hiúságáért, fellengzős frázisoktól való függőségéért, miáltal még Lamartine is uralkodott rajta — mindezért *nekik*, a munkásoknak kellett megbűnhődniök. Nem tehet olyan szolgálatot, amellyel ezt elfeledtethetné. Ha Ledru-Rollin ismét energikus lesz, a munkások mindig tudni fogják, hogy energiája csak a felfegyverzett munkások energiája, akik ösztönzően mögötte állnak majd.

Amikor a munkások Ledru-Rollinnak bizalmatlanságot szavaztak, egyúttal bizalmatlanságot szavaztak az egész radikális kispolgárságnak. A határozatlanság, a dévoûment ról* stb. hangoztatott hagyományos frázisoktól való függőség, forradalmi reminiszcenciák kedvéért a forradalmi cselekedetekről való megfeledkezés, ezek mind olyan tulajdonságok, amelyekben Ledru-Rollin osztozik azzal az osztállyal, melyet képvisel.

A radikális kispolgárok csak azért szocialisták, mert világosan látják maguk előtt pusztulásukat, a proletariátus soraiba való átkerülésüket. Nem mint kispolgárok, mint egy kistőke birtokosai, hanem mint leendő proletárok álmodoznak a munka megszervezéséről és a tőke és munka közötti viszonyban bekövetkező fordulatról. Adjátok kezükbe a politikai uralmat, hamarosan meg fognak feledkezni a munka megszervezéséről. Hiszen a politikai uralom, legalábbis az első pillanat mámorában, kilátást nyújt nekik arra, hogy tőkét szereznek, hogy megmenekülnek a fenyegető pusztulástól. Csak ha szuronyt szegezve állnak mögöttük a felfegyverzett proletárok, csak akkor fognak emlékezni tegnapi szövetségeseikre. Így cselekedtek februárban és márciusban, s elsőnek Ledru-Rollin mint vezetőjük cselekedett így. Ha most csalódottak, változtat-e ez a munkásoknak hozzájuk való viszonyán? Ha bűnbánóan visszatérnek, van-e joguk azt kívánni, hogy a munkások most egészen más körülmények között megint belesétáljanak a kelepcébe?

Hogy a munkások nem fogják ezt megtenni, hogy tudják, hányadán állnak a radikális kisburzsoákkal, azt értésükre adják, amikor nem Ledru-Rollinra szavaznak, hanem Raspailra.

De Raspail — vajon mivel szerzett ilyen érdemeket Raspail a munkásoknál? Hogyan lehet Ledru-Rollinnal szemben *őt* par excellence** szocialistának feltüntetni?

---

* — odaadásról; önfeláldozásról — *Szerk.*

** — kiváltképpeni — *Szerk.*

A nép igen jól tudja, hogy Raspail nem hivatalos szocialista, nem hivatásos rendszeralkotó. A nép nem is akarja a hivatalos szocialistákat és rendszeralkotókat, torkig van velük. Különben Proudhon polgártárs volna a jelöltje, nem pedig a forróvérű Raspail.

De a népnek jó emlékezőtehetsége van, és korántsem olyan hálátlan, ahogy azt félreismert reakciós nagyságok szerénységükben mondogatni szeretik. A nép még nagyon jól emlékszik arra, hogy Raspail volt az első, aki az ideiglenes kormánynak szemére vetette tétlenségét, a puszta republikánus lárifárival való foglalkozását. A nép még nem felejtette el az „Ami du Peuple"-t, par le citoyen Raspail*, s mert Raspailnak volt először bátorsága — ehhez igazán bátorság kellett —, hogy forradalmian lépjen fel az ideiglenes kormánnyal szemben, és mert Raspail egyáltalán nem valamelyik meghatározott szocialista couleurt**, hanem csakis a szociális *forradalmat* képviseli — ezért szavaz Párizs népe Raspailra.

Korántsem arról a néhány kicsinyes, a Hegy kiáltványában igen ünnepélyesen világmegváltónak hirdetett rendszabályról van szó. A szociális forradalomról van szó, amely a franciáknak egészen más dolgokat is fog hozni, mint ezek az összefüggéstelen, immár megmerevedett frázisok. Az energiáról van szó, amely ezt a forradalmat végrehajtja. Arról van szó, meglesz-e ez az energiája a kisburzsoáziának, miután egy ízben már tehetetlennek bizonyult. S Párizs proletariátusa, amikor Raspailra szavaz, ezt válaszolja: *Nem!*

Ezért csodálkozik a „Réforme" és a „Révolution", hogyan fogadhatják el frázisaikat anélkül, hogy Ledru-Rollinra szavaznának, aki pedig ezeket a frázisokat képviseli. E derék lapok, amelyek munkáslapoknak tartják magukat, holott most inkább, mint valaha, a kisburzsoák lapjai, persze képtelenek felfogni, hogy ugyanaz a követelés, amely a munkások szájában forradalmi, az *ő* szájukban üres frázis. Hiszen különben nem is volnának saját illúzióik!

Hát *Proudhon* polgártárs *és az ő* „Peuple"-je? Erről holnap.

[Die französische Arbeiterklasse
und die Präsidentenwahl]
A megírás ideje: 1848 december eleje
Az első megjelenés helye: Marx-Engels Gesamtausgabe I. rész, 7. köt., Moszkva 1935
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* – a Raspail polgártárs-féle „Nép-Barátjá"-t[543] – *Szerk.*
** – színezetet; áramlatot – *Szerk.*

Friedrich Engels

[Proudhon[537]]

Párizs. Tegnap a hegypártiakról és a szocialistákról beszéltünk, Ledru-Rollin jelöltségéről és Raspail jelöltségéről, a „Réforme"-ról[209] és Proudhon polgártárs „Peuple"-jéről[540]. Megígértük, hogy visszatérünk Proudhonra.

Ki az a Proudhon polgártárs?

Proudhon polgártárs a Franche-Comtéből származó paraszt, aki különféle kereseti ágakkal és különféle tanulmányokkal foglalkozott. A nyilvánosság figyelmét első ízben egy 1842-ben nyilvánosságra hozott pamflettal hívta fel magára: „Mi a tulajdon?"[544] A válasz így szólt: „A tulajdon lopás."

A meglepő replika meghökkentette a franciákat. Lajos Fülöp kormánya, az austère* Guizot, akinek nincs érzéke szójátékokhoz, elég korlátolt volt, hogy Proudhont bíróság elé állítsa. De hiába. Ilyen pikáns paradoxonért minden francia esküdtszéknél felmentésre lehet számítani. S így is történt. A kormány felsült és Proudhon híres ember lett.

Ami magát a könyvet illeti, teljességgel megfelelt a fenti rezümének. Mindegyik fejezet egy-egy különös paradoxonban foglalódott össze, olyan modorban, amilyennel a franciák még nem találkoztak.

Egyébként a könyv részben jogi-morális, részben közgazdasági-morális értekezéseket tartalmazott, amelyeknek mindegyike azt igyekezett bizonyítani, hogy a tulajdon ellentmondásba torkollik. Ami a jogi pontokat illeti, ez megengedhető, amennyiben mi sem könnyebb, mint bebizonyítani, hogy az egész jogtudomány egyáltalában csupa ellentmondásba torkollik. Ami a közgazdasági értekezéseket illeti, ezek kevés újat tartalmaznak, s ami újat tartalmaznak, az hamis kalkulációkon alapul. A hármasszabály mindenütt gyalázatos elbánásban részesül.

Ám a franciák nem tudtak megbirkózni e könyvvel. A jogászoknak túlságosan közgazdasági volt, a közgazdászoknak túlságosan jogi, és

* — szigorú; zordon — *Szerk.*

ezeknek is, azoknak is, túlságosan morális. Après tout, mondták végül, c'est un ouvrage remarquable.*

De Proudhon nagyobb diadalokra törekedett. Különböző elkallódott kisebb írások után végül 1846-ban megjelent a Philosophie de la misère-je[545] két hatalmas kötetben. Ebben a műben, amely hírnevének megörökítésére volt hivatva, Proudhon egy cudarul félrekezelt hegeli filozófiai módszert alkalmazott egy sajátságosan félreértett nemzetgazdaságtanra, és különféle transzcendens ugrásokkal a szabad munkás-egyesüléseknek egy új szocialista rendszerét próbálta megalapítani. Ez a rendszer olyannyira új volt, hogy Angliában az Equitable Labour Exchange Bazaars or Offices[546] néven már tíz év előtt tíz különböző városban tízszer csődbe ment.

Ez a nehézkes, tudálékos, vaskos mű, amely végeredményben nemcsak az összes eddigi közgazdászoknak, hanem az összes eddigi szocialistáknak is a legnagyobb gorombaságokat vágja a fejéhez, a könnyelmű franciákra éppenséggel semmi hatást nem tett. Ilyenfajta beszédmóddal és ilyenfajta okoskodási móddal még nem találkoztak, s ez sokkal kevésbé volt ínyükre, mint Proudhon korábbi művének furcsa paradoxonjai. Efféle paradoxonokban ugyan itt sem volt hiány (így például Proudhon igen komolyan kijelentette, hogy „személyes ellensége Jehovának"[547]), de ezek mintegy el voltak ásva az állítólag dialektikus pogygyász alatt. A franciák megint azt mondották: C'est un ouvrage remarquable, és félretették. Németországban e művet persze nagy tisztelettel fogadták.

Marx akkortájt kiadott egy ugyanolyan szellemes, mint alapos elleniratot (Misère de la philosophie, réponse à la Philosophie de la misère de M. Proudhon. Par Karl Marx, Bruxelles et Paris 1847[548]), s ez gondolkodásmódjában és nyelvében ezerszer franciább, mint a Proudhon-féle pretenciózus tákolmány.

Ami a fennálló társadalmi viszonyok kritikája tekintetében mindkét proudhoni írás valódi tartalmát illeti, mindkettőnek az elolvasása után nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk, hogy ez a nullára redukálódik.

Ami Proudhonnak a szociális reformra tett javaslatait illeti, ezeknek, mint már mondottuk, megvan az az előnyük, hogy Angliában már hosszabb idővel ezelőtt többszörös csőd formájában ragyogóan beváltak.

Ez volt Proudhon a forradalom előtt. Mialatt még azzal foglalatoskodott, hogy egy napilapnak, „Le Représentant du Peuple"-nek a kiadását

* — Elvégre ... figyelemreméltó mű ez. — *Szerk.*

nyélbeüsse tőke nélkül, de olyan kalkuláció segítségével, amely a hármasszabály semmibevevésében párját ritkítja, megmozdultak a párizsi munkások, elkergették Lajos Fülöpöt és megalapították a köztársaságot.

A köztársaság jóvoltából Proudhonból előbb „polgártárs" lett; majd a párizsi munkások jóvoltából, akik becsületes szocialista neve kedvéért megválasztották, népképviselő lett.

Ezzel a forradalom Proudhon polgártársat kirángatta az elméletből a gyakorlatba, a kuckójából, ahol magában duzzogott, a fórumra. Hogyan viselkedett e konok, gőgös autodidakta, aki az összes korábbi tekintélyeket, jogászokat, akadémikusokat, közgazdászokat és szocialistákat egyforma megvetéssel kezelte, aki az egész eddigi történelmet locsogásnak nyilvánította és önmagát úgyszólván új Messiásnak tüntette fel — hogyan viselkedett, amikor neki magának kellett segítenie történelmet csinálni?

Becsületére legyen mondva, azzal kezdte, hogy a szélsőbaloldalon foglalt helyet ugyanazon szocialisták között és együtt szavazott ugyanazon szocialistákkal, akiket olyan mélységesen megvetett és mint tudatlan, pimasz tökfilkókat olyan hevesen támadott.

Persze az a hír járja, hogy a Hegy pártgyűlésein Proudhon friss hévvel újította meg régi erőszakos támadásait hajdani ellenfelei ellen, hogy valamennyiüket együttvéve tudatlanoknak és fráziscséplőknek nyilvánította, akik még az ábécéjét sem értik annak, amiről beszélnek.

Ezt elhisszük. Sőt, elhisszük azt is, hogy Proudhonnak a doktrinérség száraz szenvedélyességével és magabiztosságával előadott közgazdasági paradoxonjai meglehetősen zavarba hozták a hegypárti urakat. Igen kevés köztük a közgazdasági teoretikus, és többé-kevésbé rábízzák magukat a kis Louis Blanc-ra; és a kis Louis Blanc, jóllehet sokkal jelentékenyebb koponya, mint a csalhatatlan Proudhon, mégiscsak túlságosan intuitív természet, semhogy meg tudjon birkózni Proudhon közgazdasági-tudálékos pretenciójával, idegenszerű transzcendenciájával és látszólagos matematikai logikájával. Azonkívül hamarosan menekülnie kellett, és a közgazdaságtan mezején tanácstalan nyája védtelen prédája maradt Proudhon farkas kegyetlen karmainak.

Hogy Proudhon mindezen diadalok ellenére mégiscsak roppant gyönge közgazdász, azt aligha kell ismételni. Csakhogy az ő gyönge oldala olyan területre tartozik, amelyen a francia szocialisták zöme nem valami járatos.

Ámde élete legnagyobb diadalát Proudhon a nemzetgyűlés szószékén aratta. Nem tudom már, milyen alkalommal, szót kért, és a gyűlés

burzsoáit másfél órán át dühítette hamisítatlan proudhoni paradoxonok véget nem érő sorával, amelyek közül egyik eszeveszettebb volt a másiknál, de mindegyik kiszámítottan a hallgatók legszentebb és legdédelgetettebb érzelmeinek legdurvább megbotránkoztatására irányult. S mindez az ő száraz, professzoros egykedvűségével, színtelen, professzoros franche-comté-i dialektusában, a világ legszárazabb, legrendíthetetlenebb stílusában előadva — a hatás, az őrjöngő burzsoák vitustánca, igazán nem volt rossz.*

De ez volt aztán a csúcspontja is Proudhon közéleti tevékenységének. Közben a lassacskán és a hármasszabállyal kapcsolatos keserves tapasztalatok után nyélbe ütött „Représentant du Peuple" útján — amely hamarosan egyszerű „Peuple"-lé változott — valamint a klubokban továbbra is igyekezett a munkásokat a maga világboldogító elmélete számára megdolgozni. Nem minden eredmény nélkül. On ne le comprend pas, mondták a munkások, mais c'est un homme remarquable.**

[Proudhon]

A megírás ideje: 1848 december eleje

Az első megjelenés helye: Marx-Engels Gesamtausgabe I. rész, 7. köt., Moszkva 1935

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 5. köt. 291—294. old.* — *Szerk.*

** — Nem lehet őt megérteni... de figyelemreméltó ember ez. — *Szerk.*

MELLÉKLETEK

I

Feljegyzések és dokumentumok

I

Karl Marx[549]

Köln, november 14. Arra a hírre, hogy **Karl Marx**, a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, a vizsgálóbíróságtól ma reggelre idézést kapott, tekintélyes néptömeg gyűlt össze a fellebbviteli bíróságon, hogy kifejezést adjon együttérzésének és megvárja az eredményt. K. Marxot, amikor ismét megjelent, hangos rokonszenvnyilvánításokkal üdvözölték, és elkísérték az Eiser-terembe, ahol néhány szóval köszönetet mondott a népnek együttérzéséért, s közölte, hogy csak *zárókihallgatásra* rendelték be a *Hecker*-ügyben. Ugyanis Hecker úr, a volt államügyész és jelenlegi főügyész úgy véli, hogy őt Karl Marx egy a „Neue Rheinische Zeitung"-ban kinyomtatott és „*Hecker*" aláírással ellátott ügyirat által mint republikánust denunciálta.

2

[Friedrich Engels kérvénye berni tartózkodási engedélyért]

[Fogalmazvány[550]]

Bern Kanton t. Igazságügyi és Rendőrségi Igazgatóságának, Bernben.

Az útlevélhivatal utasítása értelmében bátorkodom a berni tartózkodási engedély megadását kérvényezni.

Kölnben (Porosz Rajna-tartomány) éltem mint író, amikor belekeveredtem az abban a városban f. év szeptember 25-én és 26-án kitört zavargások folytán indított törvényszéki vizsgálatba és a letartóztatás veszélye fenyegetett. E letartóztatás elkerülése végett elmenekültem, és néhány nappal később körözőlevelet adtak ki ellenem (a „Kölnische Zeitung" október 1., 2. vagy 3. száma), ami által politikai menekült mivoltom meg van állapítva. Szükség esetén kész vagyok e körözőlevél másolatát a t. Igazgatóságnak benyújtani.

Svájcba érkeztemkor azért kívántam inkább Bern kanton és város vendégszeretetét igénybe venni, mint valamely más helységét,

1. mert Bern elég messze esik a német határtól ahhoz, hogy ne adjak a német hatóságoknak semmiféle ürügyet a svájci kormány zaklatására olyan reklamációkkal és állításokkal, miszerint én a menedékjoggal visszaélve bujtogató üzelmeket folytatok stb.;

2. mert Bern éppen most alkalmat nyújt nekem arra, hogy a svájci szövetségi gyűlés tevékenysége alapján tanulmányozzam a gyakorlati hatékonyságát egy olyan alkotmánynak, amelyből Németország feltétlenül sokmindent tanulhat, kivált olyan időben, amikor a német nép abba a helyzetbe kerülhet, hogy egy vagy más vonatkozásban ehhez hasonló alkotmányt vezessen be.

Feltételezem, hogy száműzetésem nem lesz túlságosan hosszú, mert eltekintve attól, hogy kevés kilátás van Poroszországban a dolgok jelenlegi rendjének állandósulására, minden okom megvan arra, hogy a kölni esküdtektől felmentő ítéletet várjak, s menekülésem főleg csak azt a célt szolgálta, hogy elkerüljem a hosszas vizsgálati fogságot. Ezért úgy hiszem, hogy már jövő tavasszal visszatérhetek hazámba.

Ami megélhetési eszközeimet illeti, azok teljesen biztosítva vannak, s ezt szükség esetén igazolhatom.

Ugyancsak az útlevélhivatal utasítására mellékelem azt az útlevelet, amelyet kérésemre a francia ideiglenes kormány állíttatott ki, amikor f. év áprilisában Párizsból szülőföldemre visszatértem, és amelyet Kölnből utánam küldtek.

Megragadom az alkalmat, hogy a t. Igazgatóságot kiváló tiszteletemről biztosítsam.

Friedrich Engels

Bern, Postgasse 43 B., Haeberli úrnál,
1848 november 15.

3

Küldöttség Zweiffel főügyész úrnál[551]

Köln, november 22. Tegnap Karl Marx, Karl Schapper és Schneider II. uraknak, a demokraták rajnai kerületi bizottsága nevében kiadott felhívás miatt („Neue Rheinische Zeitung" 147. sz.), meg kellett jelenniök a vizsgálóbíró előtt. Az a hír járta, hogy a beidézetteket azonnal le akarják tartóztatni. Bármily valószínűtlennek tartotta is ezt számos jogtudó, a népi bizottság[552] mégis úgy intézkedett, hogy egy küldöttség útján tisztázza ezt Zweiffel főügyész úrnál. Utóbbi, mint várható volt, kijelentette, hogy a beidézettek ellen nem kértek letartóztatási parancsot, és ez csak akkor következhetne be, ha a felhívás rebellióra vezetne; ugyanis akkor a beidézetteknek a 209. és 217. §-ba[553] ütköző *vétsége* (amely most csak rendőrbíróság elé tartozik) *bűncselekménnyé* válnék. — Egyébként a küldöttek, szemben a főügyész úr véleményével, hogy az említett törvénycikkek alapján el *kellett* rendelni a beidézést, kifejezték azon véleményüket, hogy most, amikor a berlini nemzetgyűlés az egyetlen törvényes hatóság Poroszországban, mindenekelőtt az olyan hatóságok és hivatalnokok ellen kell azonnal fellépni, akik — mint legutóbb Eichmann főprezidens Koblenzban — a nemzetgyűlés határozataival erőszakosan szembehelyezkednek vagy erre felhívnak.

4

[Közlemény Marxnak, Schappernak és Schneider II.-nek a vizsgálóbíró által történt kihallgatásáról[554]]

Köln, november 25. Amikor a vizsgálóbíróság Marxot, Schappert és Schneider II.-t kihallgatta a demokraták rajnai kerületi bizottsága nevében kiadott második felhívás miatt, jegyzőkönyvbe vették a vádlottak kijelentését, hogy ama felhívást ők fogalmazták meg és írták alá, és ezzel a vizsgálatot lezárták. A vádlottak közül senkit sem tartóztattak le. Ez a válaszunk a kerületi bizottsághoz intézett különböző levelekre.

5

A „Neue Rheinische Zeitung" perei[555]

Köln, december 5. Néhány nappal ezelőtt *Karl Marxot*, a *„Neue Rheinische Zeitung"* főszerkesztőjét, ismét a vizsgálóbíróság elé idézték. Négy cikk indította a központi hatalmat arra, hogy rágalmazás címén vádat emeljen: 1. Schnapphahnski, 2. egy Breslauból származó cikk Lichnowskiról, 3. egy bizonyos „komikus Stedtman" *„meghamisító"* jelentéséről szóló cikk, 4. utánnyomása az Eiser-teremben hozott határozatnak, amely a schleswig-holsteini ügyekben „népárulónak nyilvánítja" a frankfurti többséget.

A „Neue Rheinische Zeitung" most epedve várja a Berlinből, Pétervárról, Bécsből, Brüsszelből és Nápolyból kiinduló további rágalmazási vádakat.

December 20-án fogják tárgyalni a „Neue Rheinische Zeitung" első perét kontra ügyészség és zsandárok.

Eddig nem hallottunk róla, hogy valamelyik rajnai ügyészség a Code pénal[100] valamelyik cikkelyét alkalmazhatónak találta volna az összes rajnai hatóságok durva, kézzelfogható törvényellenességeire.

„Distinguendum est!" „Il faut distinguer!"* — ez a bátor rajnai ügyészség jelmondata.

---

* — „Különbséget kell tenni!" — *Szerk.*

6

[A lausanne-i Munkásegylet mandátuma Friedrich Engels számára a berni munkáskongresszusra[556]]

Testvér!

Lehetetlenülvén küldöttet menesztenünk, Téged szemeltünk ki a berni munkáskongresszuson való képviselésünkre; mint a proletariátus ügyének régi harcosa, bizonnyal ott sem tévesztended szem elől feladatodat, bárha ott nem bourgeois-kkal és másegyéb kalmárlelkekkel leszen dolgod, hiszen csakis proletárok, kikkel és kikért tárgyalásod leend; minélfogva rövideden közöljük Veled akaratunkat egy központi egyletet illetően.

1. A szövetkezett egyletek célja legyen: a) Egy központi egyletnek és egy központi pénztárnak alapítása. b) A munkásoknak *socialis* és politicai kimüvelése. c) A lipcsei német munkásbizottsággal[557] kapcsolatnak fölvétele a munkások közti kötelékek főkénti erősbítésére.

2. A megválasztott központi egylet kötelessége legyen: a) Kapcsolatnak létesítése a lipcsei munkásbizottsággal. b) A tudósításnak megkönnyítése végett főként a központi bizottság által kiadott lap („Verbrüderung"[558]) terjesztése. c) A központi pénztárnak igazgatása és erről félévenkénti számadás. d) Minden jelentős eseménynek nyombani közlése a testvér egyletekkel.

3. A testvér egyletek kölcsönös és a központi egylettel szembeni kötelességei: a) Minden tag legföllebb havonkénti 1 batka járulékot fizet, minek ellenében a levélváltás mindkét részről állandólag bérmentetlenül vitetik. b) Minden fiókegyletnek el kell látnia tagjait tagsági jeggyel. c) Minden tagsági jeggyel bíró tagnak szabad belépése van mindenik egyletbe, de a tagsági jegyén ott kell lennie azon egylet elnöke aláírásának, melyhez a tag utoljára tartozott.

Ami választásunkat illeti: mint már régebben is, a berni Egyletet tartjuk legalkalmatosabbnak. Ha történetesen szóba kerülne legutóbbi körlevelünk, ez merőben ennek volt következménye: hogy mi már a nyáron központi egyletnek nyilvánítók a berni Egyletet, de mivelhogy a dolgok állása felől teljesen hír nélkül maradánk, gyülést hívtunk

itt egybe, mely azután határozatba hozta nevezett körlevelet. A hetenkénti $^1/_2$ batka járulékot azért vetettük el, mert ezáltal csökkenne a tagok száma és ezáltal a bevétel sem lehetne sokkal tetemesb.

Az Egyletnek nevében 41 tag
Üdvözlet és kézszorítás

Lausanne, 1848 XII. 8.

G. Schneeberger
Bangert
Chr. Haaf

7

[A „Neue Rheinische Zeitung" 1849-es I. negyedévi megrendelési felhívása[559]]

Szíveskedjenek a „Neue Rheinische Zeitung"-ot a következő, 1849 januárjától márciusáig terjedő negyedévre mielőbb megrendelni, mégpedig **Kölnben** az újság kiadóhivatalában (Unter Hutmacher 17. sz.), a városon **kívül** Németország bármely postahivatalában.

Franciaország számára előfizetéseket felvesz *G. A. Alexandre* úr *Strassburgban*, Brandgasse 28. és *Párizsban*, Rue Notre Dame de Nazareth 23., valamint *Aachenban* a kir. főposta; Anglia számára *J. J. Ewer* és Tsai. urak *Londonban*, Newgate Street 72; Belgium és Hollandia számára a megfelelő kir. postahivatalok és a *liège-i* posta.

A bélyegilleték megszűnése folytán az előfizetési díjat mérsékeltük, s ennek összege egy negyedévre mostantól fogva *Kölnben* **csak 1** *tallér*, **7** *ezüstgaras* **6** *pfennig*, minden porosz postahivatalnál (a portót beleértve) **csak 1** *tallér* **17** *ezüstgaras;* Németország más részeiben az előfizetéshez hozzájárul a megfelelő portóköltség.

A szerkesztőség összetétele változatlan marad.

A „Neue Rheinische Zeitung" programja benne foglaltatik az eddigi számaiban. A szerkesztőség személyes kapcsolatban áll az angliai, franciaországi, itáliai, belgiumi és északamerikai demokrata párt vezetőivel, s ennek révén módjában van a külföld politikai és szociális mozgalmát bármely más lapnál helyesebben és világosabban ismertetni olvasóival. A „Neue Rheinische Zeitung" ebben a vonatkozásban nemcsak a német, hanem az egész európai demokrácia sajtóorgánuma.

Hirdetések: A négyhasábos petit-sor vagy az annak megfelelő terjedelem 1 ezüstgaras 6 pfennig.

Lapunk kiterjedt összeköttetései folytán mindenfajta hirdetmény igen nagy nyilvánosságra tesz szert.

A „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadói

8

A „Neue Rheinische Zeitung" elleni egyik sajtóper elnapolása[560]

Köln, december 20. A „Neue Rheinische Zeitung" ellen indított per ma került az esküdtszék elé. Dr. *Marx* úr, a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, és *Korff* úr, a „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadója, valamint *Engels* úr voltak a vádlottak. Utóbbi nem jelent meg. A vád tárgya: Zweiffel főügyész megsértése és zsandárok megrágalmazása. A pert semmisségi okból felfüggesztették.

9

Drigalski pere a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[561]

Köln, december 21. Dr. *Marx* mára ismét a vizsgálóbíró elé volt idézve *Drigalski* úrnak, a „polgárnak és kommunistának", állítólagos megrágalmazása miatt. Hogy ez az újabb sajtóper hányadik sajtóper a „Neue Rheinische Zeitung" ellen, azt a perek ilyen tömege közepette nehéz megállapítani. Egyébként sajnáljuk, hogy Drigalski úr ennyire félreismert bennünket. Csakis a mi róla írott cikkeinknek köszönheti, hogy egy morzsányi európai hírnévre tett szert. Minő sötét hálátlanság, *Drigalski* „polgár és kommunista" úr!! Az erkölcsök folytonos romlásának jele, ha még egy királyi-porosz-kommunista szív sem érez hálát a neki tett szolgálatokért.

10

A Munkásegylet 1849 január 15-i bizottsági ülése[562]

Az előző ülés jegyzőkönyvének felolvasása és jóváhagyása után az elnöklő Röser megkérdezi, jelen van-e Prinz szerkesztő polgártárs, majd amikor azt válaszolják, hogy az illető már eltávozott, kijelenti, hogy Prinzet mint az Egylet tisztviselőjét felelősségre kell vonni az utóbbi időben tanúsított magatartásáért, amiért az újsággal kapcsolatban változtatásokat eszközölt anélkül, hogy ezt az Egyletnek bejelentette volna...

Marx és Schapper polgártársak előterjesztik azt a többfelől támogatott javaslatot, hogy Prinz polgártárs mellé — mint az Egylet hivatalos sajtószervének[563] szerkesztője mellé — állítsanak egy szerkesztőbizottságot, amelynek ügyelnie kell arra, hogy ez a sajtószerv valóban az Egylet érdekeit képviselje és pártunk szellemében irányíttassék.

A javaslat elfogadtatik, és ebbe a szerkesztőbizottságba Schapper, Röser és Reiff polgártársak neveztetnek ki.

Westermann polgártárs felolvassa dr. Gottschalk Brüsszelből küldött „Nyilatkozatát"[564], és kijelenti, hogy Gottschalk eljárásával nem érthet egyet.

Marx polgártárs viszont azt a Schapper által támogatott javaslatot teszi, hogy ettől az ügytől most tekintsenek el, mivel a nyilatkozat túlságosan kétes és homályos ahhoz, hogy biztos következtetést lehessen belőle levonni, de a kérdés tisztázására nevezzenek ki egy bizottságot, amely a homályosnak látszó helyeket összefoglalja, és egy dr. Gottschalkhoz intézett levélben ezekre vonatkozóan magyarázatot és felvilágosítást kér.

Ez a javaslat általános helyeslésre talál, és e bizottság tagjaiul dr. Marx, Anneke, Schapper, Röser és Esser polgártársak javasoltatnak és fogadtatnak el...

Anneke polgártárs indítványozza, hogy a legközelebbi ülések megbeszélésének tárgya a közeljövőben lezajló választások[565] legyenek.

Schapper polgártárs úgy véli, ha ez mintegy négy héttel ezelőtt megtörtént volna, akkor talán külön pártként derekasan tevékenykedhettünk

volna, csakhogy ehhez most túlságosan késő, minthogy még teljességgel szervezetlenek vagyunk, a Munkásegyletnek nem lenne lehetősége, hogy külön jelöltjeit behozza.

Marx polgártárs szintén azon a véleményen van, hogy a Munkásegylet mint olyan most nem tud jelölteket behozni, pillanatnyilag nem is arról van szó, hogy elvi tekintetben cselekedjünk valamit, hanem arról, hogy a kormánnyal, az abszolutizmussal, a feudális uralommal szemben ellenzéket alkossunk, ehhez azonban egyszerű demokraták, ún. liberálisok is elegendők, akik szintén igen elégedetlenek a mostani kormánnyal. Úgy kell hát venni a dolgot, ahogy van. Mivel a fontos az, hogy a jelenlegi abszolutista rendszerrel egy lehetőleg erős ellenzéket állítsunk szembe, már a józan ész is azt követeli, ha belátjuk, hogy a választásokon tulajdon elvi véleményünket nem érvényesíthetjük, akkor egy másik, ugyancsak ellenzéki párttal kell megegyeznünk, nehogy győzni engedjük közös ellenségünket, az abszolút királyságot.

Ezekután határozatilag kimondtuk, hogy részt veszünk a városnak választókörzetekre való felosztása után megalakítandó általános választási bizottságokban, és ezekben az általános demokratikus elvet fogjuk képviselni.

A munkások és demokraták közötti szorosabb kapcsolat létesítésével megbízzuk Schapper és Röser polgártársakat, akik a Demokrata Egylet bizottsági ülésein részt venni és ezekről itt jelentést tenni tartoznak...

11

A „Neue Rheinische Zeitung" felmentése[566]

Köln, február 8. Amint tegnapi számunk néhány példányában már közöltük, a tegnapi esküdtszéki ülés a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, *Marx*, szerkesztője, *Engels*, és felelős kiadója ellen a **Köln, július 4. jelzésű (az 1848 július 5-i számban megjelent) cikk miatt emelt vádat tárgyalta. A cikk Anneke úr letartóztatásával foglalkozott, és indítékul szolgált arra, hogy vádat emeljenek a letartóztatást végrehajtó zsandárok megrágalmazása miatt (a Code pénal[100] 367. cikkelye), valamint Zweiffel főügyész megsértése miatt (a Code pénal 222. cikkelye). Az esküdtek a vádlottakat rövid tanácskozás után *felmentették*.

Ez a per, a legrégebbi a „Neue Rheinische Zeitung" nyakába varrt számos sajtóper közül, azért fontos, mert a fent említett 222. és 367. cikkely (a 370. cikkellyel kapcsolatban) ezúttal az esküdtek döntésében egészen másként van értelmezve és alkalmazva, mint ahogyan ez korábban a rajnai rendőrbíróságok gyakorlatában történt. Ámde eddig — a polgárháborúra és rebellióra való közvetlen felhívásról szóló cikkelyeken kívül — a leleményes rajnai ügyészségeknek egyedül a 222. és 367. cikkelyt sikerült a sajtóra alkalmazniok. Az esküdtek felmentő ítélete tehát újabb biztosítéka a sajtószabadságnak Porosz Rajna-tartományban.

A tárgyalás kivonatos ismertetését, amily gyorsan csak lehetséges, közölni fogjuk.

Ma *Marx* ismét az esküdtek előtt áll, *Schneiderrel*, Köln képviselőjével, és *Schapperral* együtt, a demokraták kerületi bizottsága tagjaiként kiadott **adómegtagadási** felhívásuk miatt.

12

Két per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[567]

Köln, február 8. Tegnap és ma esküdtszékünk ismét két sajtópert tárgyalt — Marx, a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, Engels és Schapper, e lap munkatársai elleni sajtópert, ma pedig Marx, Schapper és Schneider II. ügyvéd perét, akiket azzal vádolnak, hogy a népet az adómegtagadással kapcsolatban felbujtották a kormány ellen. Rendkívül nagy tömeg gyűlt össze. A vádlottak mindkét perben maguk védekeztek, s igyekeztek kimutatni a vád alaptalanságát, ami sikerült is nekik, amennyiben az esküdtek mindkét esetben *felmentő* ítéletet hoztak. — Hiába, a kormánynak a politikai perekkel nincsen szerencséje az esküdteknél. Alighanem rosszabbul jár majd az itteni helyőrség néhány tisztje, akik múlt év szeptemberében részt vettek a népmozgalmakban, és amikor az ügy rosszul állt, a határon át Belgiumba szöktek, de most ismét jelentkeztek s várják a döntést perükben, amelyet már folyamatba tettek.[568]

13

Demokrata bankett[569]

Rajna-*Mühlheim*, február 11. (késve érkezett). Ma itt egy demokrata bankett zajlott le, amelyet a Munkásegylet rendezett. A kölni Munkásegylet és Demokrata Egylet tagjai mint meghívottak vettek részt. Zene és ének váltakozott pohárköszöntőkkel, amelyeket hosszabb beszédek előztek meg.

Bengel, az itteni Munkásegylet elnöke, hosszabb előadásban fejtegette a jelen és a múlt viszonyát. *Lucas* pohárköszöntőt mondott a vendégekre, főként azon férfiakra, akik, mint a „Neue Rheinische Zeitung" jelenlevő főszerkesztője, *K. Marx*, már jóval a februári forradalom előtt szóval és tettel védelmezték a munkásosztály jogait. *Schapper* a „demokratikus köztársaságot" éltette. *K. Marx* a német munkásoknak a franciaországi, angliai, belgiumi és svájci harcokban való részvételéről beszélt. Pohárköszöntőt mondott *Gladbachra*, azon kivételszámba menő kiegyezők egyikére, akik valóban a nép érdekeit képviselik. *F. Engels* a magyarokra és Kossuthra emelte poharát. *Ott*, Worringenből, a konstitucionalista liberalizmusról, az arisztokráciáról és a demokráciáról, *Fischbach* a nép nyomorúságáról és az orvoslás eszközeiről beszélt. *Gladbach* visszatekintett a feloszlatott nemzetgyűlésre, és erélyes szavakkal bírálta gyöngeségei, határozatlansága és a forradalmi érzék hiánya miatt. Végül *Krahe* a februári forradalom jelszaváról: a „szabadság, egyenlőség, testvériség"-ről szólt.

A Rajna-tartomány ezen *első* demokrata bankettja olyan jó benyomást keltett, hogy bizonyára követésre fog találni.

14

A február 24-i bankett[570]

Köln, február 27. Tegnapelőtt a francia februári forradalom évfordulójának megünneplésére az Eiser-teremben bankettot tartottak. A nagy, mintegy 2000—3000 embert befogadó terem zsúfolásig megtelt.

Karl Marx, akit közfelkiáltással elnökké választottak, ezt akadályoztatása miatt kénytelen volt visszautasítani. Erre közkívánságra *Karl Schapper* vette át az elnöklést, és az ülés megnyitásául pohárköszöntőt mondott mindazoknak az áldozatoknak a maneseire[245], akik Párizsban februárban és júniusban, valamint az összes egyéb 1848-as forradalmi harcokban hősi halált haltak.

Ezután *Schneider* ügyvéd, Köln képviselője, búcsút vett választóitól. Ugyancsak nem sokkal utána *Gladbach* képviselő is szólt néhány szót, megemlékezett a legutóbbi ellenforradalom sikerének okairól, és felszólította Köln népét, hogy a kamara ellen irányuló esetleges újabb pucscsok esetén keljen képviselőinek védelmére. (Ennyit válaszul a „Kölnische Zeitung" mai számában foglalt denunciálásra.[571])

Még a következők mondottak pohárköszöntőt: *Dr. Rittinghausen:* a demokratikus-szociális köztársaságra. — *F. Engels*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: a harcoló olaszokra, mindenekelőtt a római köztársaságra. — *K. Cramer:* Robert Blum maneseire. — *Wöhler*, a frankfurti nemzetgyűlés tagja: a német demokráciára. — *Guffanti* kereskedő: Ledru-Rollinra és a francia demokratákra. — *Funk* volt főtüzér: pereat* a zsarnokoknak! — *Dr. Weyll:* a jelenlevő nőkre. — *Dr. Becker:* az összes nemzetek demokratáira. — *Kurth*, asztalos: Kossuthra meg a magyarokra. — *Schapper:* a politikai foglyokra és menekültekre, nevezetesen a besançoni németekre.[572] — *Carstens*, munkás: az eljövendő szociális forradalomra. — *Ferd. Wolff*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: a munkához való jogra. — *Hausmann*, munkás: az egységre. — *K. Cramer:*

* — vesszen — *Szerk.*

Mieroslawskira meg az 1848-as lengyel harcosokra. — *Kamp*, bonni vendéglős: az összes nemzetek testvériesülésére. — *Blum*, egyetemi hallgató: a wuppertali demokratákra. — *Müller*, munkás: Mellinet-re, Tedescóra és a risquons-tout-i ügy többi 15 antwerpeni elítéltjére.[187] — *Röser*, munkás: Robespierre, Saint-Just, Marat és 1793 többi hősének maneseire.

Az ünnepség, amelyet időnként zene, a Marseillaise, a girondista-dal[573] stb. eléneklése és a Herx úr által vezényelt munkás-dalegylet szereplése élénkített, az „általános demokratikus-szociális köztársaság" éltetésével végződött.

Az ülés során a besançoni német menekültek javára szervezett gyűjtés jelentős összeget eredményezett.

A csapatok egész este készenlétben voltak, és megerősített őrjáratok cirkáltak az utcán, ám ezt alighanem inkább a katonák közötti ismételt verekedések indokolták, mint a bankett.

15

Bankett a Gürzenichben[574]

Köln, március 20. Tegnap este a Gürzenichben bankettot tartottak a múlt évi berlini barikádharcok emlékére. Már a 18-i burzsoá-hangverseny alkalmával is, amelyet az alkotmányra stb. stb. tett „ígéret megünneplésére" rendeztek, jól megtelt városunk legnagyobb terme, de tegnap aztán a helyiség még az odaözönlő közönség felét sem tudta befogadni. Míg fent 5000—6000 ember szorongott egymás hegyén-hátán, több ezren hiába próbáltak bejutni. A terem olyan gyorsan megtelt, hogy még több szónok is csak 9 óra után tudott a tömegen keresztülfurakodni.

Karl Schapper elnökölt, és a gyűlés megnyitásául pohárköszöntőt mondott a szuverén népre, minden törvényes hatalom egyetlen forrására. Továbbá a következők mondottak pohárköszöntőt: *H. Becker:* március 18-a és 19-e halottaira; *Wachter* polgártárs: a német Michel[575] megjavulására; *Weyll* polgártárs: a fél-forradalom helyett az *egész* forradalomra; *Rittinghausen* polgártárs: pereat a német császár!; *K. Cramer:* a bankettunkon részt vevő demokratikus nőkre; *W. Wolff*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: az olasz köztársaságokra; *E. Dronke*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: a proletár forradalomra; *P. Nothjung:* a magyarok és Kossuth győzelmére; *H. Bürgers*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: Ausztria bukására; *F. Wolff*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: a bourgeois vádlottakra;[378] *F. Engels*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője: a párizsi júniusi felkelőkre; *K. Schapper:* az angol chartistákra és forradalmi vezetőikre — Ernest Jones-ra és G. J. Harney-ra; *Karl Cramer:* a lengyelekre; *Chr. Esser*, az „Arbeiterzeitung"[563] szerkesztője: a vörös köztársaságra.

A bankett, amely a legnagyobb nyugalomban és rendben zajlott le, 11 óra tájban a vörös köztársaság általános éltetésével ért véget. Szembeállítva ezt a Gürzenichben 18-án megtartott üvöltő-hangversennyel[262], örülünk, hogy még soha egyetlen kölni ünnepségen sem gyűlt össze ilyen nagyszámú és egyúttal ilyen tapintatos közönség, mint tegnap este a vörös lobogó jegyében tartott banketton.

16

A Munkásegylet 1849 április 16-i közgyűlésének határozatai[570]

A gyűlés egyhangúlag a következő határozatokat hozza:

1. Kilép Németország demokrata egyleteinek szövetségéből, viszont csatlakozik a német munkásegyletek szövetségéhez, melynek központi bizottsága Lipcsében van.[557]

2. Megbízza a bizottságát azzal, hogy a tisztán szociális párt szorosabb egyesítése céljából a Lipcsében tartandó általános munkáskongresszus előtt hívja össze Kölnben a Rajna-vidék és Vesztfália összes munkásegyleteinek tartományi kongresszusát.

3. Képviselteti magát Németország munkásegyleteinek a közeljövőben Lipcsében tartandó kongresszusán.

17

Az 1849 április 17-i bizottsági ülés[577]

... 5. A tegnapi közgyűlés határozata értelmében:

Május első vasárnapjára egybehívandó ide a Rajna-vidék és Vesztfália összes munkásegyletei képviselőinek kongresszusa.

A bizottság ennek a határozatnak a végrehajtására ideiglenes tartományi bizottságot nevez ki, amely hat tagból — K. Marx, W. Wolff, K. Schapper, Anneke, Esser és Otto polgártársakból — áll, s nevezetteket megbízza azzal, hogy az illetékes egyletekhez indokolással ellátott meghívót juttassanak el...

18

A kölni Munkásegylet 1. sz. fiókegyletének határozata[578]

Indítvány

1. Figyelembe véve, hogy dr. Gottschalk Karl Marx polgártársat a „Freiheit, Arbeit" című újságban Franz Raveaux frankfurti képviselő barátjának és elvtársának tünteti fel, holott Marx polgártárs a február 8-i bizottsági ülésen úgy nyilatkozott, hogy pillanatnyilag támogatja ugyan Raveaux és Schneider II. jelölését, de igen távol áll attól, hogy ezekkel az emberekkel elvi vonatkozásban egyetértsen, sőt ellenkezőleg, a „Neue Rheinische Zeitung" az előbbit kíméletlenül támadta éppen tündöklése tetőfokán, pillanatnyilag azonban nem beszélhetünk vörös és halovány demokratákról, mivel egyelőre főleg arról van szó, hogy az abszolút királysággal szemben ellenzéket alkossunk, s e cél elérésére mind a vörös, mind a halovány demokratáknak egyesülniök kell az üvöltőkkel[262] szemben;

2. továbbá, hogy dr. Gottschalk a frankfurti demokrata kongresszus alkalmából azt mondotta, hogy a kölni munkásokat ugyanúgy fel tudja használni a vörös monarchia, mint a vörös köztársaság érdekében, tehát magukat a munkásokat csak gépnek tüntette fel, amely neki vakon engedelmeskedik;

3. hogy a fentemlített újság Raveaux ellen irányuló támadásai igen közönséges, gyűlölködő jellegűek, mert egy testi betegséget vetnek Raveaux szemére, s ezt a betegséget színlelésnek mondják;

4. hogy e lap egyéb támadásai többnyire teljességgel alaptalanok, és együgyűségük miatt már cáfolatra sem érdemesek, de mindamellett elárulják szerzőjük kicsinyes gyűlölködését és neheztelését, valamint alantas, rosszindulatú jellemét;

5. hogy dr. Gottschalk — mint ezt a Munkásegylet több tagjának megemlítette — felmentése után tervbe vette, hogy átszervezi a Munkásegyletet és evégett annak élére oktrojálja bizottsági tagként önmagát

(elnöki minőségben) még 5 általa kiválasztott emberrel együtt, ami zsarnoki hajlamra vall, és megsérti a legelemibb demokratikus elveket;

6. hogy ezzel az új szervezéssel cserben akarta hagyni a tulajdonképpeni proletárok pártját és a kispolgárok karjaiba vetette magát azáltal, hogy a tagok havi hozzájárulását 5 ezüstgarasra akarta felemelni;

7. hogy dr. Gottschalk az Egylet újságjával kapcsolatban olyan változtatást eszközölt, amelynek folytán annak megjelenése két hétig szünetelt,[563] mégpedig anélkül, hogy erre az Egylettől felhatalmazást kapott volna, sőt anélkül, hogy erről akár csak közvetlen jelentést tett volna az Egyletnek vagy az Egylet vezetőségének, ami semmiképpen sem igazolható beavatkozás az Egylet jogaiba, és még csak azzal sem menthető, hogy dr. Gottschalk hamarosan ezután történt távozása folytán merült fel ennek szükségessége vagy valamely sürgős oka;

8. hogy dr. Gottschalk a felmentése után ahelyett, hogy Köln munkásainak várakozását teljesítve, újra megkezdte volna közöttük régebbi haladó szellemű tevékenységét, általános meglepetést keltve eltávozott anélkül, hogy a kölni munkásoktól egyetlen szóval elbúcsúzott volna, vagy köszönetet mondott volna hűséges kitartásukért;

9. hogy dr. Gottschalk túlzott érzékenykedésből önmagát száműzte és Brüsszelből olyan nyilatkozatot küldött, amely a legkevésbé sem szolgálhatott magatartásának tisztázására és igazolására, minthogy ő, a republikánus, nyilatkozatában arról beszél, hogy személyét vagy *„az ország eleddig legfelsőbb bírája"*, vagy pedig *„a nép hangja"* hívhatja vissza, tehát a legfelsőbb bírán a nép egyetemes hangján kívül még valami mást is ért, vagyis ehelyütt a maga legfelsőbb bírájával csakis a királyra gondolhatott, miáltal közvetlenül a legitimisták és monarchisták oldalára áll, másrészt pedig ebben a nyilatkozatban a népből ismét gúnyt űz, mert feltételezi róla, hogy visszahív olyasvalakit, aki — éppen magán a nép hangján kívül — egy másik legfelsőbb bírát is elismer és segítségül hív, hogy dr. Gottschalk itt egészen kicsinyes köpönyegforgató szerepet játszik, s igyekszik nyitva tartani magának az utat mind a királynál, mind a népnél;

10. hogy dr. Gottschalk a Munkásegylet azon kérését, hogy magyarázza meg ezt az érthetetlennek látszó, úgynevezett nyilatkozatát, s nevezetesen jelölje meg, mit ért az eleddig legfelsőbb bírán, nem méltatta válaszra;

11. hogy dr. Gottschalk anélkül, hogy bárki hívta volna, mégis visszatért Németországba, miáltal tehát az önkéntes száműzetés egész ügye teljesen köddé foszlik és szükségképpen rosszul kiszámított választási manő-

vernek mutatkozik, ha meggondoljuk, hogy időközben testvérei és barátai erősen tevékenykedtek a berlini kamarába való megválasztása érdekében — mindezt figyelembe véve a kölni Munkásegylet 1. sz. fiókegylete kijelenti:

> hogy dr. Gottschalknak az itteni esküdtbíróság által történt felmentése óta tanúsított magatartását semmiképpen sem helyesli, s határozottan és felháborodással visszautasítja az olyan feltevést, miszerint a Munkásegylet kihasználható volna a vörös monarchia érdekében, vagy félrevezethetnék egyes személyek ellen irányuló rosszindulatú személyes támadások, vagy magára hagyna oktrojálni egy elnököt egy farkcsóváló bizottsággal egyetemben, vagy visszahívna egy önkéntes száműzöttet, aki megváltásáért egyszerre hívja segítségül a király és a nép kegyét, vagy egyáltalában bárkitől a világon eltűrné, hogy ostoba kölyökként kezelje.

19

Az 1849 április 23-i közgyűlés határozatai[579]

1. A jövőben a közgyűlés mindenkor szerdán tartandó.

2. Jóváhagyatik a bizottság által megválasztott, a Rajna-vidék és Vesztfália munkásegyleteinek Kölnben tartandó kongresszusa megszervezésével megbízott ideiglenes bizottság, amelynek tagjai K. Marx, Karl Schapper, W. Wolff, F. Anneke, Esser és Otto.

20

[Közlemény a munkásegyletek kongresszusának egybehívásáról[580]]

A Rajna-tartomány demokrata egyleteinek kerületi bizottságából a közelmúltban a tagok egy része kivált, és egyúttal az itteni Munkásegylet bejelentette kilépését a rajnai demokrata egyletek szövetségéből. Ezt a lépést ama meggyőződés indokolta, hogy a szóbanforgó egyletektől, tekintettel azok különfajta elemeire, sok haszon nem remélhető a munkásosztály vagy a nagy néptömegek érdekei szempontjából.

Annál sürgősebbnek látszik az egyenlőfajta elemek szoros tömörülése, az összes munkásegyletek erőteljes együttműködése.

Ebből a célból az itteni Munkásegylet első intézkedésként szükségesnek tartotta, hogy a Rajna-vidék és Vesztfália összes munkásegyletei számára kijelöljön egy ideiglenes bizottságot, amelynek tagjaivá alulírottakat azzal a megbízatással nevezte ki, hogy tegyék meg a fenti cél eléréséhez megkívánt lépéseket.

Az ideiglenes bizottság ezennel meghívja az összes munkásegyleteket, továbbá az összes más, jóllehet nem ilyen néven szereplő, de mégis *határozottan a szociális demokrácia alapelveihez ragaszkodó* egyleteket, hogy a jövő hónap első vasárnapján **(május 6.)** megtartandó tartományi kongresszuson képviseltessék magukat.

A napirend tárgyai a következők lesznek:

1. A rajnai-vesztfáliai munkásegyletek szervezete.
2. Küldöttek választása az összes német munkásegyleteknek június hóban Lipcsében tartandó általános kongresszusára.
3. A küldöttek által a lipcsei kongresszuson benyújtandó javaslatok megvitatása és rögzítése.

Felkérjük az itteni előkongresszusra megválasztott küldötteket, hogy

megbízólevelükkel ellátva legkésőbb május 6-án délelőtt 10 órakor jelentkezzenek itt, *Simonsnál* a Kranz-vendéglőben, az Altenmarkton.

Köln, 1849 április 24.

K. Marx (távollétében) **W. Wolff** **K. Schapper**
F. Anneke **C. J. Esser** **Otto**

NB. Kérjük, hogy az írásbeli értesítéseket a következő címre szíveskedjenek küldeni: *Karl Schapper*, a Munkásegylet elnöke, Unter Hutmacher 17. sz.

21

A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői[581]

Köln, május 19. ...A „Neue Rheinische Zeitung" egyes szerkesztőivel a következők történtek: Fr. Engels ellen elberfeldi fellépése miatt bűnvádi eljárást indítottak, Marxnak, Dronkénak és Weerthnek, mint nemporoszoknak, el kell hagyniok Poroszországot, F. Wolffot, minthogy nem tett eleget katonakötelezettségének, W. Wolffot pedig állítólagos korábbi, a régi tartományokban elkövetett politikai vétségek miatt, vizsgálattal fenyegetik. Korffnak kaució ellenében való szabadlábra helyezését a Ratskammer[194] ma elutasította.

22

Karl Marx szerkesztő úr elutazott[582]

Köln. Tegnap reggel Karl Marx úr, a „Neue Rheinische Zeitung" volt főszerkesztője, a lap néhány más szerkesztőjének kíséretében elhagyta Kölnt és a Felső-Rajna vidékére utazott; ottani működése ugyanolyan eredményes lesz, mint az itteni volt.

23

[Per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[583]]

Köln, május 29. Ma a rendőrbíróságnak egy múlt év szeptemberében folyamatba tett ügyben, a frankfurti nemzetgyűlés képviselőinek megrágalmazása ügyében kellett döntenie. A megidézettek K. Marx, E. Dronke, G. Weerth, H. Becker, H. Korff, valamint Dietz és Bechthold nyomdászok voltak. Az első három nem jelent meg. Korff kivételével valamennyiüket felmentették, Korffot (mint a „Neue Rheinische Zeitung" volt felelős kiadóját) a „komikus Stedtmann" megsértése miatt egyhavi fogházra és a költségek $^1/_7$-ének megtérítésére ítélték. A Schnapphahnski-Lichnowski miatt Weerth ellen emelt vádat a bíróság igen élesen elutasította.

24

Körözőlevél[584]
[*Friedrich Engels ellen*]

A kir. vizsgálóbíró által kiadott előállítási parancsok alapján felkérem az illetékes polgári és katonai hatóságokat, hogy a következő személyek után, mégpedig: 1. *Friedrich Engels*, a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztője, született Barmenban, utolsó lakhelye Köln, ... akik szökéssel kivonták magukat a büntetőtörvénykönyv 96. cikkelyének hatálya alá eső bűncselekmény miatt ellenük folyamatba tett vizsgálat alól, és akiknek személyleírását alant közlöm, nyomozzanak, és megtalálásuk esetén őket letartóztassák és hozzám előállítsák.

Elberfeld, 1849 június 6.

A főügyész helyett
Eichhorn államügyész

Személyleírás: 1. *Engels.* Életkor: 26—28 év, magasság: öt láb hat hüvelyk, haj: szőke, homlok: magas, szemöldök: szőke, szem: kék, orr és száj: arányos, szakáll: vöröses, áll: ovális, arc: ovális, arcszín: egészséges, testalkat: karcsú. Különleges ismertetőjelek: nagyon gyorsan beszél és rövidlátó...

II

Bevezetés
a „Bérmunka és tőke” 1891-es kiadásához

Friedrich Engels

Bevezetés
[a „Bérmunka és tőke" 1891-es kiadásához]

Az itt következő munka 1849 április 5-től kezdődően vezércikksorozatként a „Neue Rheinische Zeitung"-ban jelent meg. Alapjául azok az előadások szolgáltak, amelyeket *Marx* 1847-ben a brüsszeli Német Munkásegyletben tartott. Nyomtatásban a munka töredék maradt; a 269. számban a végére írt „Folytatása következik" teljesítetlen maradt az akkor egymást rohamosan követő események, az oroszok Magyarországra való bevonulása, a drezdai, iserlohni, elberfeldi, pfalzi és badeni felkelések miatt, amelyek (1849 május 19-én) magának az újságnak elnémítását vonták maguk után. E folytatás kézirata nem volt megtalálható Marx hagyatékában.

A „Bérmunka és tőke" brosúra-formában, különlenyomatként több kiadásban jelent meg, utoljára 1884-ben Hottingen—Zürichben, a Svájci Szövetkezeti Nyomdánál. Ezek az eddigi lenyomatok pontosan az eredetinek a szövegét tartalmazták. Az itt következő új lenyomatot azonban nem kevesebb mint 10 000 példányban propagandairatként akarjuk terjeszteni, és ezért fel kellett merülnie előttem annak a kérdésnek, vajon ilyen körülmények között maga Marx helyeselné-e a szöveg változatlan közlését.

A negyvenes években Marx még nem fejezte be a politikai gazdaságtan bírálatát. Ez csak az ötvenes évek vége felé történt meg. Azok az írásai tehát, amelyek „A politikai gazdaságtan bírálatához" első füzete (1859) előtt jelentek meg, egyes pontokban eltérnek azoktól, melyeket 1859 óta írt, olyan kifejezéseket és egész állításokat tartalmaznak, melyek a későbbi írások álláspontjáról ferdének, sőt helytelennek látszanak. Mármost magától értetődik, hogy szokásos, az összközönségnek szánt kiadásokban a szerző szellemi fejlődésébe beletartozó eme korábbi álláspontnak szintén van helye, hogy mind a szerző, mind a közönség elvitathatatlanul jogot tarthat e régebbi írások változatlan lenyomatására.

És álmomban sem jutott volna eszembe, hogy csak egy szót is változtassak rajtuk.

Más a helyzet, ha az új kiadás rendeltetése úgyszólván kizárólag a munkások közötti propaganda. Ez esetben Marx feltétlenül összhangba hozta volna a régi, 1849-ből kelteződő ábrázolását új álláspontjával. És biztos vagyok benne, hogy az ő szellemében cselekszem, ha *ebben a kiadásban* végrehajtom azt a néhány változtatást és pótlást, amely szükséges ahhoz, hogy ezt a célt minden lényeges ponton elérjem. Előre bejelentem tehát az olvasónak: ez nem az a brosúra, amelyet Marx 1849-ben írt, hanem megközelítően az, amelyet 1891-ben írt volna. Azonkívül a valódi szöveg oly sok példányban elterjedt, hogy ez elégséges lesz addig, amíg egy későbbi összkiadásban megint változatlanul lenyomathatom.

Változtatásaim mind egy pont körül forognak. Az eredeti szöveg szerint a munkás a munkabérért *munkáját* adja el a tőkésnek; a mostani szöveg szerint pedig munkaerejét. És erről a változtatásról felvilágosítást kell adnom. Felvilágosítást kell adnom a munkásoknak, hogy lássák, itt nem puszta szőrszálhasogatásról van szó, hanem ellenkezőleg, az egész politikai gazdaságtan egyik legfontosabb pontjáról. Felvilágosítást kell adnom a burzsoáknak, hogy meggyőződhessenek róla, hogy a műveletlen munkások, akikkel a legnehezebb gazdasági fejtegetéseket is könnyen meg lehet értetni, mennyire felette állnak felfuvalkodott „műveltjeinknek", akiknek a számára az ilyen bonyolult kérdések világéletükben megoldhatatlanok maradnak.

A klasszikus politikai gazdaságtan átvette az ipari gyakorlatból a gyárosnak azt a közkeletű elképzelését, hogy munkásainak *munkája* az, amelyet megvesz és megfizet. Ez az elképzelés teljesen megfelelt a gyáros üzleti használatára, a könyvviteléhez és árkalkulációjához. De mihelyt naiv módon átvitték a politikai gazdaságtanba, itt egészen csodálatos tévedéseket és zavarokat okozott.

A gazdaságtan azzal a ténnyel találkozik, hogy minden áru ára, köztük annak az árunak az ára is, melyet „munkának" nevez, folytonosan változik; hogy igen sokféle körülmény következtében emelkedik vagy esik, amelyek gyakran semmi összefüggésben sincsenek magának az árunak az előállításával, úgyhogy úgy látszik, mintha az árakat rendszerint a puszta véletlen határozná meg. Mihelyt mármost a gazdaságtan tudományként lépett fel, egyik legelső feladata volt, hogy felkutassa azt a törvényt, amely e mögött az áruárakon látszólag uralkodó véletlen mögött rejtőzött, és amely a valóságban magán ezen a véletlenen uralkodott. A folytonosan, majd felfelé, majd lefelé ingadozó és hullámzó áruárakon

belül kereste azt a szilárd középpontot, amely körül ezek az ingadozások és hullámzások végbemennek. Egyszóval: az *áruárakból* indult ki, hogy megkeresse mint ezek szabályozó törvényét az *áruértéket*, amelyből véleményük szerint minden áringadozás megmagyarázható, amelyre mindezek az ingadozások végül is visszavezethetők.

A klasszikus gazdaságtan mármost úgy találta, hogy egy áru értékét a benne rejlő, a termeléséhez szükséges munka határozza meg. Ezzel a magyarázattal megelégedett. És egyelőre mi is megállapodhatunk ennél. Csak félreértések elkerülése végett emlékeztetni akarok arra, hogy ez a magyarázat manapság teljesen elégtelenné vált. Marx vizsgálta meg először alaposan a munka értékképző tulajdonságát, és fedezte fel eközben, hogy nem minden, valamely áru termeléséhez látszólag vagy akár valóban szükséges munka tesz hozzá ehhez az áruhoz minden körülmények között olyan értéknagyságot, amely az elfogyasztott munkamennyiségnek megfelel. Ha tehát mi ma olyan közgazdászokkal együtt, mint Ricardo, egyszerűen azt mondjuk, hogy valamely áru értékét a termeléséhez szükséges munka határozza meg, eközben mindig feltételezzük azokat a megszorításokat, amelyeket Marx tett. Ennyi itt elég; a továbbiak megtalálhatók Marxnál az 1859-es „A politikai gazdaságtan bírálatához"-ban és a „Tőke" első kötetében.

Mihelyt azonban a közgazdászok ezt a munka által való értékmeghatározást a „munka"-árura alkalmazták, egyik ellentmondásból a másikba jutottak. Mi határozza meg a „munka" értékét? A benne rejlő szükséges munka. De mennyi munka rejlik egy munkás napi, heti, havi, évi munkájában? Egy nap, egy hét, egy hónap, egy év munkája. Ha a munka minden érték mérője, akkor a „munka értékét" éppenséggel csak munkában fejezhetjük ki. De egy órai munka értékéről abszolúte semmit sem tudunk, ha csak azt tudjuk, hogy az egy órai munkával egyenlő. Egy hajszálnyit sem jutottunk ezzel közelebb a célhoz; csak folytonosan körben forgunk.

A klasszikus gazdaságtan tehát másképp próbálta megoldani a kérdést; ezt mondotta: egy áru értéke egyenlő termelési költségeivel. De melyek a munka termelési költségei? A közgazdászok, hogy erre a kérdésre feleljenek, kénytelenek a logikán némi erőszakot elkövetni. Ahelyett, hogy magának a munkának a termelési költségeit derítenék ki, ami sajnos lehetetlen, azt vizsgálják, melyek a *munkás* termelési költségei. És ez kideríthető. Ezek a termelési költségek az idő és a körülmények szerint változnak ugyan, de adott társadalmi állapotban, adott helyen, adott termelési ágban, szintén adottak, legalábbis eléggé szűk határok között.

Ma a tőkés termelés uralma alatt élünk, amikor a népesség egyik nagy, egyre növekvő osztálya csak úgy élhet, ha a termelési eszközök — szerszámok, gépek, nyersanyagok és létfenntartási eszközök — birtokosai számára munkabérért dolgozik. Ennek a termelési módnak az alapján a munkás termelési költségei a létfenntartási eszközöknek — vagy azok pénz-árának — abban az összegében állnak, amely átlagban szükséges ahhoz, hogy a munkást munkaképessé tegyék, munkaképesen tartsák, és hogy öregség, betegség vagy elhalálozás esetén más munkással pótolják, tehát, hogy a munkásosztály a szükséges mértékben szaporodjék. Tegyük fel, hogy ezeknek a létfenntartási eszközöknek a pénz-ára átlagban napi három márka.

Munkásunk az őt foglalkoztató tőkéstől tehát napi három márka bért kap. A tőkés ezért, mondjuk, napi tizenkét óra hosszat dolgoztatja. Mégpedig ez a tőkés a következőképpen számol:

Tegyük fel, hogy munkásunknak, aki géplakatos, egy gépalkatrészen kell dolgoznia, amelyet egy nap alatt elkészít. A nyersanyag — vas és réz a szükséges előzetesen megmunkált formában — húsz márkába kerül. A gőzgép szénfogyasztása, továbbá e gőzgép, az esztergapad meg a munkásunk által használt többi szerszám kopása egy napra és a rá eső részt számítva mondjuk egy márka értékű. A munkabér egy napra feltevésünk szerint három márka. Ez összesen a mi gépalkatrészünkre huszonnégy márka. De a tőkés kiszámítja, hogy átlag huszonhét márkás árat kap érte vevőitől, tehát ráfordított költségein felül három márkát.

Honnan származik ez a három márka, melyet a tőkés zsebrevág? A klasszikus gazdaságtan állítása szerint az árukat átlagban értékükön adják el, vagyis olyan áron, amely megfelel az ezekben az árukban foglalt szükséges munkamennyiségeknek. Eszerint gépalkatrészünk átlagára — huszonhét márka — egyenlő lenne értékével, a benne rejlő munkával. De ebből a huszonhét márkából huszonegy márka már meglevő érték volt, mielőtt géplakatosunk elkezdett dolgozni. Húsz márka rejlett a nyersanyagban, egy márka a szénben, mely a munka közben elégett, illetve a gépekben és szerszámokban, amelyeket a munkához használt, és amelyeknek a teljesítőképessége ennek az összegnek az értékében csökkent. Marad hat márka, amelyet a nyersanyag értékéhez hozzátettek. Ámde ez a hat márka maguknak a közgazdászainknak a feltevése szerint csak abból a munkából származhat, amelyet munkásunk a nyersanyaghoz hozzátett. A munkás tizenkét órai munkája eszerint hat márkányi új értéket teremtett. Tizenkét órai munkájának értéke tehát hat márka lenne. És így hát végre felfedeztük volna, hogy mi a „munka értéke".

„Megállj!" — kiált géplakatosunk. — „Hat márka? De én csak három márkát kaptam! Tőkésem égre-földre esküdözik, hogy tizenkét órai munkám értéke csak három márka, és ha hatot kérek, kinevet. Hogy vág ez össze?"

Ha előbb a munka értékével bűvös körbe kerültünk, most bonyolódtunk csak bele igazán egy megoldhatatlan ellentmondásba. A munka értékét kerestük, és többet találtunk, mint amennyit használhatunk. A munkás számára a tizenkét órai munka értéke három márka, a tőkés számára hat márka, amiből hármat fizet a munkásnak mint bért, és hármat maga vág zsebre. Eszerint a munkának nem egy, hanem két értéke van, és hozzá még két igen különböző értéke!

Az ellentmondás még képtelenebb lesz, mihelyt a pénzben kifejezett értékeket munkaidőre vezetjük vissza. A tizenkét órai munka tartama alatt hat márkányi új érték teremtődik. Hat óra alatt tehát három márka — az az összeg, melyet a munkás tizenkét órai munkáért kap. Tizenkét órai munkáért a munkás hat órai munka termékét kapja egyenlő ellenértékként. Tehát vagy két értéke van a munkának és az egyik kétszer akkora, mint a másik, vagypedig tizenkettő egyenlő hattal! Mindkét esetben merő képtelenség az eredmény.

Bárhogy forgassuk is a dolgot, nem kerülünk ki ebből az ellentmondásból, amíg a munka vételéről és eladásáról és a munka értékéről beszélünk. És így jártak a közgazdászok is. A klasszikus gazdaságtan utolsó hajtása, a ricardoi iskola, nagyrészt ennek az ellentmondásnak a megoldhatatlanságán ment tönkre. A klasszikus gazdaságtan zsákutcába került. Az a férfiú, aki ebből a zsákutcából a kivezető utat megtalálta, Karl Marx volt.

Amit a közgazdászok „a munka" termelési költségeinek tekintettek, nem a munkának, hanem magának az eleven munkásnak a termelési költségei voltak. És amit ez a munkás a tőkésnek eladott, az nem a munkája volt. „Mihelyt munkája valóban megkezdődik" — mondja Marx — „már megszűnt az övé lenni, tehát nem adhatja el többé."[585] Tehát legfeljebb *jövendő* munkáját adhatná el, vagyis magára vállalhatná azt a kötelezettséget, hogy egy meghatározott munkateljesítményt meghatározott időben elvégez. Ezáltal azonban nem munkát ad el (hiszen ezt még csak a jövőben kellene elvégeznie), hanem meghatározott időre (napibérben) vagy meghatározott munkateljesítmény céljára (darabbérben) a tőkés rendelkezésére bocsátja munkaerejét meghatározott fizetés ellenében: bérbeadja, illetve eladja *munkaerejét*. De ez a munkaerő összenőtt az ő személyével és ettől elválaszthatatlan. A munkaerő

termelési költségei ezért egybeesnek a munkás termelési költségeivel; amit a közgazdászok a munka termelési költségeinek neveztek, az nem egyéb, mint a munkás és ezzel a munkaerő termelési költségei. És ilymódon a munkaerő termelési költségeiről vissza is térhetünk a munkaerő *értékére* és meghatározhatjuk azt a társadalmilag szükséges munkamennyiséget, amely egy meghatározott minőségű munkaerő előállításához szükséges, ahogy ezt Marx tette a munkaerő vételéről és eladásáról szóló szakaszban. („Tőke", I. köt. 4. fej. 3. pont.)

Mi történik mármost azután, hogy a munkás eladta munkaerejét a tőkésnek, vagyis előre kialkudott bérért — napibérért vagy darabbérért — rendelkezésére bocsátotta? A tőkés bevezeti a munkást műhelyébe vagy gyárába, ahol már a munkához szükséges minden tárgy, nyersanyagok, segédanyagok (szén, festék stb.), szerszámok, gépek készen állnak. Itt a munkás elkezd robotolni. Legyen a munkabére — mint az előbb — három márka, emellett közömbös, hogy napibérben vagy darabbérben keresi-e meg. Itt is újra feltételezzük, hogy a munkás tizenkét óra alatt az elhasznált nyersanyagokhoz munkájával hat márkányi új értéket tesz hozzá, s ezt az új értéket a tőkés a kész munkadarab eladásakor realizálja. Ebből kifizeti a munkásnak a három márkáját, a másik három márkát pedig maga tartja meg. Ha mármost a munkás tizenkét óra alatt hat márka értéket hoz létre, akkor hat óra alatt három márka értéket. A munkabérben kapott három márka ellenértékét tehát már visszatérítette a tőkésnek, amikor hat órát dolgozott neki. Hat órai munka után mindketten kvittek, egyik sem tartozik a másiknak egy fillérrel sem.

„Megállj!" — kiált most a tőkés. — „Én a munkást egész napra, tizenkét órára béreltem ki. Hat óra azonban csak félnap. Robotoljon hát szépen tovább, amíg a másik hat óra is letelt — csak akkor leszünk majd kvittek!" És a munkásnak valóban be kell tartania „önként" vállalt szerződését, amely szerint arra kötelezi magát, hogy egy olyan munkatermékért, amely hat munkaórába kerül, teljes tizenkét órán át dolgozik.

A darabbérnél ugyanígy van. Tegyük fel, hogy munkásunk tizenkét óra alatt tizenkét darab árut hoz létre. Ebből a nyersanyag és a kopás mindegyiknél két márkába kerül, és mindegyiket két és fél márkáért adják el. Ilymódon a tőkés, egyébként ugyanolyan előfeltételek mellett, mint az előbb, darabonként huszonöt fillért ad a munkásnak; ez tizenkét darabnál három márka, melynek megkereséséhez a munkásnak tizenkét órára van szüksége. A tőkés a tizenkét darabért harminc márkát kap; nyersanyagért és kopásért le kell vonni huszonnégy márkát, marad hat márka, ebből fizet három márka munkabért, három márkát pedig zsebrevág. Egészen úgy,

mint fent. A munkás itt is hat órát dolgozik magának, azaz bére pótlására (a tizenkét óra mindegyikéből fél órát), és hat órát a tőkésnek.

A nehézség, amelyen a legjobb közgazdászok hajótörést szenvedtek, amíg a „munka" értékéből indultak ki, eltűnik, mihelyt ehelyett a „munkaerő" értékéből indulunk ki. Mai tőkés társadalmunkban a munkaerő áru, olyan áru, mint bármely másik, de mégis egészen különös áru. Ugyanis az a különös tulajdonsága van, hogy értéket teremtő erő, érték forrása, mégpedig megfelelő kezelés esetén több érték forrása, mint amennyivel ő maga bír. A termelés mai állása mellett az emberi munkaerő nemcsak hogy egy nap alatt nagyobb értéket termel, mint amennyivel ő maga bír és amennyibe maga kerül; minden új tudományos felfedezéssel, minden új technikai találmánnyal emelkedik ez a többlet, amellyel a munka napi terméke meghaladja napi költségeit, rövidül tehát a munkanapnak az a része, amelyben a munkás napi bére pótlását termeli, másfelől hosszabbodik a munkanapnak az a része, amelyben a munkás kénytelen munkáját a tőkésnek *ajándékozni* anélkül, hogy megfizetnék érte.

És ez egész mai társadalmunk gazdasági berendezkedése: egyedül a munkásosztály termel minden értéket. Mert érték csak más kifejezés a munkára, az a kifejezés, mellyel mai tőkés társadalmunkban a valamely meghatározott áruban rejlő, társadalmilag szükséges munka mennyiségét megjelölik. Ezek a munkások által termelt értékek azonban nem a munkások tulajdonát képezik. Azok tulajdonát képezik, akik tulajdonosai a nyersanyagoknak, a gépeknek és szerszámoknak, valamint a hiteleszközöknek, amelyek ezeknek a tulajdonosoknak lehetővé teszik a munkásosztály munkaerejének megvásárlását. A munkásosztály tehát az általa létrehozott termékek egész tömegéből csak egy részt kap vissza a maga számára. És, mint az imént láttuk, az a másik rész, amelyet a tőkésosztály magának tart meg, és amelyet legfeljebb még a földtulajdonos osztállyal kell megosztania, minden új találmánnyal és felfedezéssel növekszik, míg az a rész, mely a munkásosztályra jut (egy főre számítva), csak nagyon lassan és jelentéktelen mértékben vagy egyáltalán nem emelkedik, és bizonyos körülmények között még eshet is.

De ezek az egymást egyre gyorsabban kiszorító találmányok és felfedezések, az emberi munkának ez a napról napra eddig hallatlan mértékben emelkedő termékenysége végül is olyan összeütközést idéz elő, amelyen a mai tőkés gazdaságnak tönkre kell mennie. Az egyik oldalon mérhetetlen gazdagság és a termékeknek olyan bősége, mellyel a vásárlók nem tudnak megbirkózni. A másik oldalon a társadalom nagy tömege proletarizálódik, bérmunkássá változik és éppen ezáltal képtelenné válik arra,

hogy a termékeknek ezt a bőségét elsajátítsa magának. A társadalom kettészakadása egy kicsiny, módfelett gazdag osztályra és egy nagy, nincstelen bérmunkásosztályra odavezet, hogy ez a társadalom megfullad a saját bőségében, miközben tagjainak nagy többsége alig vagy egyáltalán nincsen védve a legvégső ínségtől. Ez az állapot napról napra képtelenebbé és — szükségtelenebbé válik. Meg *kell* szüntetni, meg *lehet* szüntetni. Lehetséges olyan új társadalmi rend, amelyben a mai osztálykülönbségek eltűntek, és amelyben — talán egy kissé szűkös, de erkölcsileg mindenesetre nagyon hasznos rövid átmeneti idő után — a társadalom valamennyi tagjának már meglevő óriási termelőerejét tervszerűen kihasználva és továbbfejlesztve, egyenlő munkakötelezettség mellett, egyenlő mértékben és egyre növekvő bőségben rendelkezésre állanak majd az élethez, az élet élvezéséhez, minden testi és szellemi képesség kiművéléséhez és tevékenykedéséhez szükséges eszközök is. És arról, hogy a munkások mindinkább el vannak tökélve ennek az új társadalmi rendnek a kivívására, az óceán mindkét oldalán tanúságot tesz majd a holnapi május elseje és az azt követő vasárnap, május harmadika.[586]

London, 1891 április 30.

Friedrich Engels

Eredeti nyelve: német

FÜGGELÉK

Jegyzetek*

[1] Az 1848 okt. 12-e és 1849 jan. közepe közötti időszakban – Engelsnek és a „Neue Rheinische Zeitung" (v. ö. 5. köt. 5. jegyz.) más szerkesztőinek kényszerű távolléte folytán – Marx majdnem egyedül írta és szerkesztette az egész újságot (v. ö. Dronke 1849 jan. 31-i levelét Engelshez), így a belpolitikai válsággal foglalkozó fontosabb cikkek szerzője is Marx. E cikkek között központi helyet foglal el „A burzsoázia és az ellenforradalom" c. hosszabb lélegzetű cikksorozat, amelynek fogalmazványából egy lap Marx kézírásában fenn is maradt. A cikkek nagy része foglalkozik az adómegtagadási mozgalommal, mégpedig szoros összefüggésben a demokraták rajnai kerületi bizottságának ilyen tárgyú több ízbeli felhívásaival és nyilatkozataival, amelyeken a bizottság egyik vezetőjeként első helyen Marx aláírása szerepel. – *1 3 17 25 26 27 33 35 36 38 39 41 52 57 78 94 95 120 121 130 140 143 152*

[2] 1848 nov. 8-án a porosz király elmozdította a Pfuel-kormányt és megbízta a nyíltan ellenforradalmi Brandenburg–Manteuffel-kormányt. Nov. 9-én tudtul adták a berlini porosz nemzetgyűlésnek (v. ö. 142. jegyz.) a király „Legfelsőbb Üzenetét" (v. ö. még 13. jegyz.), amely elrendelte a gyűlés elnapolását és áthelyezését Brandenburg városkába. Ez volt a kezdete a porosz államcsínynek, amelyet a porosz nemzetgyűlés feloszlatása és a dec. 5-i oktrojált alkotmány (v. ö. 134. jegyz.) tetőzött be. – *1 133 238 482*

[3] „Neue Preussische Zeitung" – **német napilap**, 1848 júniusától jelent meg Berlinben; az ellenforradalmi udvari kamarilla és a porosz junkerok érdekeit képviselte. „Kreuzzeitung"-nak is nevezték, mert címlapján rajta volt a Landwehr-kereszt (v. ö. 97. jegyz.). – *1 20 26 70 152 173 220 232 321 336 349 353 384 478 493 504*

[4] A Camphausen és Hansemann által képviselt kiegyezési elmélet (Vereinbarungstheorie) abban állt, hogy a berlini porosz nemzetgyűlés (v. ö. 142. jegyz.) tevékenységének, megmaradván a „törvényesség talaján", csak a koronával való kiegyezésre szabad korlátozódnia. – *1 94 95 237*

[5] IV. Frigyes Vilmosnak azt a kijelentését: „Vagy Brandenburg a kamarában, vagy a kamara Brandenburgban" a „Neue Preussische Zeitung" (v. ö. 3. jegyz.) az 1848 nov. 9-i számában így módosította: „Brandenburg a kamarában és a kamara Brandenburgban." – *3*

[6] Brandenburg-ház – a Hohenzollern-dinasztia, amely Brandenburg **őrgrófságot** 1417-ben örökös hűbérbirtokul kapta. – *3*

---

* Csak azokhoz a nevekhez, művekhez stb. adtunk jegyzetet, amelyekről a mutató egymagában nem adna kellő tájékoztatást. A jegyzettel nem magyarázott nevek és művek közvetlenül a mutatóban keresendők, ugyanígy a jegyzetekben említett személyek és források részletesebb adatai is.

[7] V. Károly császár a hagyomány szerint röviddel halála előtt megrendeztette saját temetésének szertartását, amelyen maga is részt vett. — *3*

[8] Főbűnfenyítő (hochnotpeinlich) büntetőtörvénykönyv — Constitutio Criminalis Carolina (peinliche Halsgerichtsordnung); V. Károly császár (bűnfenyítő) büntetőtörvénykönyve, 1532-ben fogadta el Regensburgban a Reichstag (birodalmi gyűlés); rendkívül kemény büntetőrendelkezéseiről nevezetes. — *3*

[9] XVI. Lajos (Louis Capet) 1792 aug. 10-én, amikor a felfegyverzett párizsi nép megostromolta a királyi kastélyt, a törvényhozó nemzetgyűlésnél keresett védelmet. A gyűlés kimondta a nemzeti konvent egybehívását és XVI. Lajos felfüggesztését, akit másnap le is tartóztattak; később a konvent halálra ítélte. — A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júniusában és szeptemberében cikksorozatot közölt „Die Verhandlungen des Nationalkonvents über Louis Capet, Exkönig von Frankreich" (A nemzeti konvent tárgyalásai Louis Capet, Franciaország ex-királya ügyében) címmel. — *3*

[10] Hosszú parlament — az angol polgári forradalom idején 13 évig (1640–1653) újjáválasztás nélkül ülésező parlament. I. Károly nyitotta meg 1640-ben. A parlament többsége fellépett a király ellen, harcos állásponton volt a polgárháborúban; a király legyőzése után Cromwell a parlament 200 békülékeny tagját kizáratta. A megmaradt képviselők, a csonka parlament, I. Károly királyt kivégeztette és radikális reformokat léptetett életbe. A csonka parlament később szembefordult Cromwell-lal, mire az 1653-ban fegyverrel szétkergette. — *3*

[11] Napóleon a VIII. évi brumaire hó tizennyolcadikán (1799 nov. 9-én) megdöntötte a forradalom folytatásától és a királyság restaurációjától egyaránt rettegő direktóriumot, amely 1794-től Franciaország kormányzata volt. Ezzel teljessé vált Napóleon egyeduralma. — *3 20*

[12] Az 1848-as osztrák Reichstag szláv képviselőinek többsége liberális polgárokból és földbirtokosokból állt; ezek a nemzeti kérdést egy föderatív alapon álló Habsburg-monarchiával akarták megoldani (v. ö. 235. jegyz.). — *4*

[13] Az 1848 nov. 9-i királyi „Üzenet" (v. ö. 2. jegyz.) ismertetése után a jobboldali képviselők többsége engedelmesen elhagyta az üléstermet. Köztük két kölni képviselő is volt (Haugh és von Wittgenstein). — *4 33*

[14] V. ö. Heine: „Einleitung zu »Kahldorf über den Adel, in Briefen an den Grafen M. von Moltke«". (Ebben azt mondja 1831 márciusában az 1830-as forradalomról: „A gall kakas most kukorékolt másodízben, és Németországban is hajnalodik.") — *5 141*

[15] Lazzarone — a deklasszált elemek, lumpenproletárok elnevezése Itáliában, főként a Nápolyi Királyságban; az abszolutisztikus kormányok gyakran mozgósították őket ellenforradalmi célokra a liberális és demokratikus mozgalom ellen. — *5*

[16] Az akadémiai légió egyetemi hallgatókból állt és a legradikálisabb volt a polgári katonai szervezetek között. — *6*

[17] Schiller: „Die Jungfrau von Orléans", III. felv. 6. szín. — *6*

[18] Brandenburg miniszterelnöknek az 1848 nov. 9-i fellépéséről v. ö. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Verhandlung", 3. köt. — *6*

ból, Fabre Neuchâtelból és Blumer Glarusból. – A szövetségi törvényszék tagjait az 1848-as svájci alkotmány (v. ö. 30. jegyz.) szerint a szövetségi gyűlés két kamarájának, a nemzeti tanácsnak és a kanton-tanácsnak együttes ülése választotta; a szövetségi törvényszéknek az volt a feladata, hogy gyorsan letárgyaljon olyan ügyeket (hazaárulás stb.), amelyek azelőtt a Tagsatzungot évekig foglalkoztatták. – *30*

[65] „Schweizerische Nationalzeitung" – svájci radikális újság; 1842-től 1858-ig jelent meg Bázelban; kezdetben hetilap, 1847-től napilap. – *30 118*

[66] „Nouvelliste Vaudois" – svájci újság, 1798-tól 1804-ig és 1824-től 1914-ig jelent meg Lausanne-ban, a 40-es években radikális demokrata irányzatú; hetenként két-háromszor jelent meg. – *31 170*

[67] „Le Courrier Suisse" – svájci reakciós újság, 1840-től 1853-ig jelent meg Lausanneban, hetenként kétszer, később háromszor. – *31*

[68] Az 1848 okt. 25-én letartóztatott Marilley püspök ügyében (v. ö. 38. jegyz.) okt. 30-án Freiburgban közös konferenciát tartottak a püspökség egyházmegyéjéhez tartozó kantonok (Freiburg, Bern, Waadt, Neuchâtel és Genf) kormányképviselői. Határozatot hoztak Marilley püspök szabadonbocsátásáról, de megtiltották neki az említett öt kanton területén való tartózkodást. Dec. 13-án Marilleyt kiutasították az országból, s 1856-ig száműzetésben élt. – *31*

[69] A második rajnai demokrata kongresszust, amelyen Marx is részt vett, 1848 nov. 23-án tartották Kölnben; megvitatták az adómegtagadási kampányt és a parasztoknak az ellenforradalom elleni harcba való bevonását. – *34*

[70] A Brandenburg–Manteuffel-kormány által kiadott 1848 nov. 18-án kelt irat „An sämtliche königl. Regierungen" (Az összes kir. kormányzatoknak) címmel nov. 20-án jelent meg a „Preussischer Staatsanzeiger"-ben. – *35*

[71] V. ö. „Törvényszéki vizsgálat a »Neue Rheinische Zeitung« ellen", 5. köt. 163–165. old. – *36*

[72] V. ö. Biblia, I. Mózes 2, 2. – *36*

[73] V. ö. Biblia, Habakuk 1, 3. (a Luther-fordítás szerint: „A hatalom a jognak fölében áll"). – *38*

[74] A frankfurti német nemzetgyűlésbe a különböző német államokban 589 képviselőt választottak; 1848 máj. 18-án a megnyitásra 384 képviselő gyűlt egybe a Szent Pál templomban. A képviselők között 122 közigazgatási tisztviselő, 95 igazságügyi tisztviselő, 103 tudós, 81 ügyvéd, 21 lelkész, 17 gyáros és kereskedő, 15 orvos, 12 tiszt, 40 földbirtokos volt, munkás és kisparaszt egy sem. – *39 302 323 325 384 447 449 457*

[75] A frankfurti német nemzetgyűlés 1848 nov. 20-án „a Berlinben visszamaradt gyűlésnek az adóbeszedés felfüggesztésére irányuló, nyilvánvalóan jogtalan, az államunk társadalmát veszélyeztető határozatát kifejezetten semmisnek és érvénytelennek" nyilvánította. A frankfurti gyűlésnek ezt a határozatát 150 ellenszavazat mellett 275 szavazattal fogadták el, amit a baloldal élénk pfuj-kiáltásokkal kísért (v. ö. „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main", 5. köt.). – *39 51*

[76] Horvátok (Kroaten) – az osztrák császári hadsereg eredetileg horvát származású katonákból álló könnyű lovassági és gyalogsági alakulatai; brutális és kíméletlen harcmodorukról voltak nevezetesek. – *39 69 85 107 141 153 169 210 264 290 326 349 355*

[77] A kolni kozségtanács kuldottsége és más rajnai kuldottségek által kért királyi audienciát Brandenburg miniszterelnök megtagadta. A kuldottségeknek arra a megjegyzésére, hogy egyelőre nem fizetik az adókat, a miniszterelnok kijelentette, hogy szuronyokkal fogja beszedetni. 1848 nov. 21-én Brandenburg leiratot intézett a kuldottségekhez, hogy „nézeteiket és kívánságaikat" írásban nyújtsák be. – *41*

[78] Az ideiglenes kozponti hatalom a frankfurti német nemzetgyulés 1848 jún. 28-i határozatával jott létre a birodalmi kormányzóból (János osztrák főherceg) és a birodalmi kormányból; sem saját koltségvetése, sem saját hadserege, tehát semmiféle tényleges hatalma nem volt, politikailag az ellenforradalmi fejedelmeket támogatta. – Engels szerzőségéről v. o. 27. jegyz. – *42*

[79] „Le National" – francia napilap, 1830-tól 1851-ig jelent meg Párizsban, alapítói Thiers, Mignet és Carrel; a 40-es években az A Marrast vezette mérsékelt polgári republikánusok lapja volt. – A lap mellett álló politikai csoport az iparı burzsoáziára és a liberális ertelmiség egy részére támaszkodott – *42 60 140 199 343 512 540*

[80] „Revue nationale" – francia folyóirat, 1847 májusától 1848 júliusáig jelent meg Párizsban, Ph. Buchez és J. Bastide szerkesztésében, katolikus demokrata irányzatú. – *42*

[81] V. o. Biblia, Ésaiás 53, 7. – *43*

[82] J T. Hermes: „Sophiens Reise von Memel nach Sachsen" – a századfordulón divatos német regény; hősnője folytonosan utazgatott, de sohasem ért célhoz. – M. Gagern schleswigi utazásával kapcsolatban v. o. „A dán fegyverszunet", 5 kot. 370–373. old. – *43*

[83] 1848 ápr. 12-én Badenban a kispolgári demokrata Hecker és Struve vezetésével republikánus felkelés robbant ki, a felfegyverzett republikánusok Svájc felől tortek be; április végén a kezdettől fogva rosszul szervezett felkelést leverték. – *43 118*

[84] Főkanton (Vorort) – annak a svájci kantonnak a mindenkori elnevezése, ahol a Tagsatzung (v. o. 30 jegyz.) uléseit tartották, s amely a Tagsatzung szuneteiben a szövetség ugyeit irányította; az 1848-as alkotmányig váltakozva tobbnyire Bernnek, Luzernnak vagy Zurichnek jutott a fokanton szerepe. – *43 59*

[85] A német kozponti hatalom és Bern főkanton közötti jegyzékváltás (1848 okt. 4-i első és okt. 23-i második jegyzék Bern főkantonhoz, Bern fokanton 1848 okt. 5-i első és nov. 4-i második válaszjegyzéke) a „Preussischer Staatsanzeiger" okt 14-i és a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" szept. 30-i, okt. 10-i, okt. 11-i, nov 6-i, nov. 13-i számaiban jelentek meg. – *43 64 118*

[86] Barataria – képzeletbeli sziget Cervantes „Don Quijoté"-jában, amelynek helytartójául kinevezik Sancho Panzát. – *44*

[87] Horatius: „Epistulae", I. 2. 14. – *44*

[88] Voroskopenyesek (vagy szerezsánok) – 1700 óta a császári határőrezredekhez csatolt lovaskülonítmények torok támadások ellen; 1871-től zsandárszolgálatot láttak el a szerb–

osztrák határon. Vörös köpenyt és vörös sapkát viseltek és hírhedtek voltak kegyetlenkedéseikről. – *44 68 69 141 155 268 306 326*

[89] Rinaldo Rinaldini – Chr. A. Vulpius ilyen című haramiaregényének hőse. – *45*

[90] Karl Moor – Schiller „Die Räuber" c. színművének haramiavezére. – *45*

[91] Sintérjankó (Schinderhannes) – Johann Bückler rheinhesseni haramiavezér (1777–1803) csúfneve. – *45*

[92] „Nagybátyjának unokaöccse" – Louis Napoléon, aki emigrációja során többek között Svájcban is tartózkodott (1832-ben még a svájci állampolgárságot is felvette). – *45*

[93] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XXI. fej. – *47*

[94] Az 1848-as német forradalom kitörése után az akkor Dániához tartozó Schleswig-Holstein német lakosságának szeparatista mozgalma forradalmi jelleget öltött, és Schleswig-Holstein visszatérése a német államba minden haladó erő követelésévé lett. A Schleswig-Holsteinban megalakult ideiglenes kormány nyílt konfliktusba került a dán királysággal. Poroszország megbízatta magát a Német Szövetség (v. ö. 445. jegyz.) által a Dánia elleni háború vezetésével, hogy Németország érdekei megmentésének ürügyén saját pozícióját erősítse, a német tömegek forradalmi hangulatát levezesse és Schleswig-Holstein demokratikus fejlődését megakadályozza (v. ö. 219. jegyz.). Ezért a porosz katonai kamarilla csak látszatháborút folytatott, amikor pedig Anglia és Oroszország fenyegető jegyzékeket küldött, Poroszország 1848 aug. 26-án Malmöben (Svédország) hét hónapra fegyverszünetet kötött, semmibe véve a német központi hatalom utasításait és cserbenhagyva a schleswig-holsteini ideiglenes kormányt. A frankfurti nemzetgyűlés 1848 szept. 16-án némi kezdeti vonakodás után jóváhagyta a malmöi fegyverszüneti szerződést. A rákövetkező napon 20 000 demokrata tiltakozott Frankfurt környékén e határozat ellen, Frankfurtban pedig szept. 18-án barikádharcokat vívtak a porosz és osztrák csapatokkal. – 1849 márc. végén ismét megkezdődtek a hadműveletek, amelyek Dánia győzelmével végződtek, és Schleswig-Holstein dán fennhatóság alatt maradt. – *47 64 96 153 209 351 416*

[95] Friedrich Hecker a badeni republikánus felkelés (v. ö. 83. jegyz.) leverése után Svájcba menekült; ottani lakhelyén, Muttenzban (Bázel) néhány délnémet republikánus felkereste. – *48*

[96] A frankfurti nemzetgyűlés 1848 nov. 20-án határozatot hozott, amelyben felhívta a központi hatalmat, hogy a birodalmi biztosok útján eszközölje ki Berlinben egy az ország bizalmára támaszkodó kormány kinevezését, azaz egy olyan kormányét, amely a porosz burzsoáziának elfogadhatóbb lett volna, mint a nyíltan ellenforradalmi Brandenburg–Manteuffel-kormány („Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main", 5. köt.). – *51 70*

[97] III. Frigyes Vilmos 1813 márc. 17-i rendelete szerint a Landwehr (v. ö. 423. jegyz.) tagjai „Istennel a királyért és a hazáért" feliratú fehér bádogkeresztet viseltek. – *52 108 149 322 364*

[98] Az idézetek Drigalskinak a düsseldorfi lakossághoz intézett üzenetéből valók („Düsseldorfer Zeitung", 1848 nov. 24.). A „Drigalski, a törvényhozó, polgár és kommunista" c. cikk végén a „Neue Rheinische Zeitung" is közölte az üzenetet, amelyben ez állt: „Mint Istenhez és királyomhoz hűséges alázattal viseltető kommunista, ezennel kijelen-

tem, hogy a Düsseldorf városában és a hozzá tartozó községekben lakó szegény testvéreim támogatására mindaddig, amíg itt tartózkodom, évi ezer tallért fogok az itteni szegénypénztárba havi részletekben az itteni kormányzati főpénztár útján befizetni... — Polgártársak! Vegyetek példát erről és legyetek kommunistákká nemes értelemben, s hamarosan itt, miként mindenütt, nyugalom, béke és bizalom lesz. — Düsseldorf, 1848 nov. 23-án: *von Drigalski* polgár." — Drigalski Marx cikke miatt rágalmazási pert indított a „Neue Rheinische Zeitung" ellen (v. ö. 9. melléklet). — *52 128 341*

[99] Pfuelnak a porosz nemzetgyűlés 1848 szept. 29-i ülésén tett nyilatkozatát v. ö. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", 2. köt. — Kiegyező-gyűlésnek (Vereinbarungsversammlung) nevezte Marx és Engels az 1848 máj. 22-én Berlinben összeült porosz nemzetgyűlést (v. ö. 142. jegyz.), amelyet azért hívtak össze, hogy „a koronával egy alkotmányban kiegyezzen". A gyűlés ennek a formulának az elfogadásával lemondott a népszuverenitás elvéről. — *52*

[100] Code pénal (büntetőtörvénykönyv) — Franciaországban 1810-ben fogadták el, majd Napóleon alatt Nyugat- és Délnyugat-Németország (ezenkívül Belgium és más országok) elfoglalt területein is bevezették. A Rajna-tartományban, éppúgy mint a Code civil (v. ö. 263. jegyz.), még a Poroszországgal való egyesítés után is érvényben maradt. A porosz kormány igyekezett a Rajna-tartományban helyreállítani a porosz Landrechtet (v. ö. 162. jegyz.), s evégett számos törvényt, rendeletet stb. adott ki, de ezeket a rendszabályokat, amelyeknek a Rajna-tartományban erős ellenzékük volt, a márciusi forradalom után az 1848 ápr. 15-i rendelettel eltörölték. (V. ö. még 366. jegyz.) — *53 57 109 168 213 232 247 330 354 442 450 558 566*

[101] „Verordnung über einige Grundlagen der künftigen preussischen Verfassung" (Rendelet a jövendőbeli porosz alkotmány egyes alapfeltételeiről), kelt 1848 ápr. 6. — *53 95 133 208 230 349 452*

[102] „Gesetz über die Errichtung der Bürgerwehr" (Törvény a polgárőrség felállításáról), kelt 1848 okt. 17. — *54 239*

[103] Maurenbrecher düsseldorfi postafőigazgató 1848 nov. 21-én tiltakozott amiatt, hogy a polgárőrség egy részlege (5—6 tiszt) nov. 21-én megjelent a főposta épületében és kutatni kezdte, hogy a kormányzati főpénztár nem adott-e fel nagyobb pénzküldeményt. Maurenbrechernek az illetéktelen beavatkozás elleni tiltakozása a „Kölnische Zeitung" nov. 23-i számában jelent meg. — *54*

[104] A hitetlenek tartományaiban — a nem-katolikus országokbeli egyházmegyékbe kinevezett püspökök (címzetes püspökök) címének kiegészítése; **átvitt értelme**: csak látszólag létező, sehol sem létező. — *57 77*

[105] M. Claudius: „Rheinweinlied". — *57*

[106] Hotel Disch — kölni szálloda; Hotel Mielenz — berlini szálloda, ahol 1848 nov. 15-én a porosz nemzetgyűlés ülésezett. — *57*

[107] V. ö. Biblia, János 20, 17. — *57 219*

[108] V. ö. „»Hecker« államügyész és a »Neue Rheinische Zeitung«", 5. köt. 422—426. old. — *58*

[109] Schnapphahnski lovagnak gúnyolta Weerth egy tárcasorozatban Lichnowski herceget. A tárcák „Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski" címmel a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 aug., szept., dec. és 1849 jan. számaiban aláírás nélkül jelentek meg. — 1848 szept. végén a birodalmi igazságügyminiszter felszólította a kölni ügyészséget, hogy e tárcasorozat miatt indítson eljárást a „Neue Rheinische Zeitung" ellen. — *58*

[110] Szövetségi tanács — Svájc legfelsőbb végrehajtó és irányító hatósága; hét tagból áll, ezeket a szövetségi gyűlés (v. ö. 30. jegyz.) választja három évre a nemzeti tanácsba megválasztható állampolgárokból. — *59 79 117*

[111] V. ö. Shakespeare: „King Lear", IV. felv. 6. szín: „ízről ízre király". — *59*

[112] 1839 szept. 6-án a konzervatívok és klerikálisok puccsa megdöntötte Zürich kantonnak az 1831-es alkotmány alapján megválasztott kormányát. 1845-ös választási győzelmükkel a liberálisok ismét hatalomra jutottak. — *59*

[113] „Gazette de Lausanne et Journal Suisse" — svájci polgári újság, 1804-ben alapították Lausanne-ban, a 40-es években hetenként kétszer jelent meg. — *61*

[114] Végrehajtó bizottság — a francia köztársaságnak az alkotmányozó nemzetgyűlés által 1848 máj. 10-én létrehozott kormánya, amely a teljhatalmáról lemondott ideiglenes kormány helyébe lépett. 1848 jún. 24-ig, Cavaignac katonai diktatúrájának kezdetéig állt fenn. — *62 200 540*

[115] Az 1806-ban Nürnbergben névtelenül megjelent „Deutschland in seiner tiefen Erniedrigung" (Németország a mély lealacsonyodásában) c., a napóleoni uralom ellen irányuló brosúráról van szó, amely miatt Johann Philipp Palm könyvkereskedőt a francia hatóságok agyonlövették. — *64*

[116] V. ö. Milton: „Paradise Lost", 4, 76.: „And in the lowest deep a lower deep". — *64*

[117] „Bericht des Ausschusses für die österreichischen Angelegenheiten über die Anträge der Abgeordneten Venedey, Heinrich Simon, Wiesner und Bauernschmied, sowie über mehrere die österreichischen Angelegenheiten betreffenden Petitionen" (Az osztrák ügyek bizottságának jelentése Venedey, Heinrich Simon, Wiesner és Bauernschmied képviselők indítványairól, valamint több, az osztrák ügyeket illető petícióról) v. ö. „Verhandlungen der deutschen verfassunggebenden Reichsversammlung zu Frankfurt am Main", 2. köt. — Ehhez a jelentéshez van csatolva a cikkben több ízben említett levélváltás, amelyet Welcker és Mosle birodalmi biztosok Schmerling birodalmi miniszterrel és von Wessenberg osztrák miniszterelnökkel folytattak. — *64*

[118] Eisele és Beisele — komikus figurák J. W. Christern „Doktor Eisele's und Baron Beisele's Landtagsreise im April 1847" c. névtelenül megjelent pamfletjából; a két figura a münchení „Fliegende Blätter" c. élclapban is szerepelt. — Itt: Welcker és Mosle birodalmi biztosok (v. ö. 117. jegyz.). — *64*

[119] K. A. Kortum „Die Jobsiade. Ein komisches Heldengedicht" c. szatírikus költeményéről van szó, amelyben egy tréfás, útvesztős térkép található. — *64 95*

[120] V. ö. Schiller: „Der Taucher": „De irtózatos volt odalenn!" — *65*

[121] A „Staatslexikon oder Enzyklopädie der Staatswissenschaften" c. többkötetes munka egyik szerkesztője Welcker volt. — *65*

[122] „O du Deutschland" – népszerű dal, amely E. A. Arndt költeményéből keletkezett. – *66*

[123] A bécsi népi felkelés kezdetén, 1848 okt. 7-én az osztrák császár Olmützbe menekült. – *66 274 294 325 413 495 509*

[124] Rossini: „Tancredi", I. felv. – *66*

[125] Rácoknak (Raizen) – nevezték az északszerbeket. – *69*

[126] A „Neue Preussische Zeitung" 1848 nov. 28-i számában idézett nov. 21-i „Proklamation des Reichsverwesers an das deutsche Volk, den Konflikt zwischen der Krone und der Nationalversammlung in Preussen betreffend" (A birodalmi kormányzó proklamációja a német néphez, a porosz korona és nemzetgyűlés közötti konfliktust illetően) a „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main", 5. kötetben jelent meg. – *70*

[127] A bécsi kongresszus (v. ö. 411. jegyz.) határozata szerint a Rajna bal- és jobbpartját bekebelezték Poroszországba. A porosz király címeihez ettől fogva még az Alsó-Rajna nagyhercege cím is járult. – A III. Frigyes Vilmos által kiadott „Patent vom 5. April 1815 wegen Besitznahme des Grossherzogtums Niederrhein" (1815 április 5-i pátens Alsó-Rajna Nagyhercegség birtokbavétele tárgyában) kilátásba helyezte képviseleti testületek bevezetését a Rajna-tartományban és az egész országban. – *70 356*

[128] Londonban 1848 ápr. 10-én katonákkal és special constable-okkal (v. ö. 49. jegyz.) szétvertek egy chartista tüntetést. – Párizsban 1848 máj. 15-én a polgári nemzetőrség leverte a munkások forradalmi akcióját; 1848 jún. 25-én vérbe fojtották a párizsi proletariátus felkelését. – Milánót 1848 aug. 6-án megszállták az osztrák csapatok, amelyek leverték Észak-Itália függetlenségi harcát. – Bécset 1848 nov. 1-én elfoglalták Windischgrätz ellenforradalmi csapatai. – *71*

[129] 1848 máj. 15-én Bécsben munkások és diákok fegyveres harccal tiltakoztak a Pillersdorf-kormány által meghirdetett alkotmány és a központi forradalmi bizottság feloszlatása ellen. A kormány kénytelen volt a bizottság feloszlatását visszavonni, az alkotmányt csak ideiglenesnek nyilvánítani és a választási cenzust eltörölni. – 1848 máj. 26-án a bécsi munkások és diákok újabb akcióikkal elérték, hogy a kormány visszavonta az akadémiai légió (v. ö. 16. jegyz.) feloszlatására kiadott rendeletét; egyúttal más engedményeket is kicsikartak. – *72*

[130] Custozzánál (Észak-Itália) 1848 júl. 25-én a Radetzky vezette osztrák sereg vereséget mért a szárd–lombardiai hadseregre. – *73*

[131] „Adresse der Berliner Professoren an den König von Preussen" (A berlini professzorok felirata Poroszország királyához), kelt 1848 nov. 24. és „Erklärung von Prorektor und Senat der königl. vereinten Friedrichs-Universität" (Az egyesített kir. Frigyes Egyetem prorektorának és szenátusának nyilatkozata), kelt Halléban 1848 nov. 21. (v. ö. „Preussischer Staatsanzeiger, 1848 nov. 25., 26.). – *75*

[132] Goethe: „Faust", I. rész (Studierzimmer). – *75 441*

[133] 1848 dec. 5-én megjelent a „Verordnung, betreffend die Auflösung der zur Vereinbarung der Verfassung berufenen Versammlung" (Rendelet az alkotmányban való kiegyezésre egybehívott gyűlés feloszlatását illetően) (v. ö. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versamm-

lung", 3. köt.). Az államkormány a rendelet indokolásában főként azt nehezményezi, hogy a nemzetgyűlés nem vetette alá magát „az alkotmányban való kiegyezésre egybehívott gyűlés székhelyének Berlinből Brandenburgba való áthelyezését illető Legfelsőbb Üzenetnek", ami „a főváros anarchisztikus mozgalmaival és terrorisztikus befolyásaival szemben biztosította volna a népképviselők tanácskozási szabadságát". — *78 94 238*

[134] 1848 dec. 5-én a nemzetgyűlés feloszlatásával egyidejűleg (v. ö. 133. jegyz.) érvénybe lépett a „Verfassungsurkunde für den preussischen Staat" (Alkotmányokirat a porosz állam számára), az ún. „oktrojált alkotmány"; ennek 60. cikkelye kimondja, hogy „a törvényhozó hatalmat a király közösen gyakorolja a két kamarával. A király és mindkét kamara közötti egyetértés minden törvényhez megkívántatik". A két kamarába történő választások kétlépcsősek (közvetettek) voltak; elektorválasztók (Urwähler) választották az elektorokat (Wahlmänner). A második kamara választásaiban csak ún. „önálló poroszok" vehettek részt (v. ö. 273. jegyz.). Az első kamarába való választásoknál vagyoni cenzussal korlátozták a szavazati jogot, ezenfelül az első kamara tagjai „sem útiköltséget, sem diétát" nem kaptak, úgyhogy ez az ún. felsőház (Herrenhaus) a kiváltságos rétegekből tevődött össze, sőt kilátásba helyeztetett az is, hogy az első kamara tagjainak egy részét a király nevezi ki. „A végrehajtó hatalom" a 43. cikkely szerint „egyedül a királyt" illeti; „ő nevezi ki és bocsátja el a miniszereket". „A királynak jogában áll hadat üzenni, békét kötni és idegen kormányokkal szerződéseket létrehozni." (46. cikkely.) „A király hívja össze a kamarákat és rekeszti be ülésezéseiket." Mindenkor feloszlathatja őket. (49. cikkely.) Mindkét kamara tagjai kötelesek a királynak „hűség- és engedelmességi esküt" tenni. (107. cikkely.) Háború vagy zendülés esetén az alkotmányban biztosított személyes szabadság, a lakás sérthetetlensége, a sajtószabadság stb. „időnként és körzetenként hatályon kívül helyezhető" (110. cikkely). Ezt az „oktrojált alkotmányt" az ellenforradalom előbb a tömegek megtévesztésére, majd forradalmi megmozdulásaik leverésére használta fel. — *78 95 115 133 173 202 205 209 230 258 277 289 306 331 334 341 349 354 361 384 416 424 434 440 454 471 473 481 504*

[135] „Welsch" — a franciák és az olaszok gúnyneve Németországban. — *80 169 236 339*

[136] Aiasz — Shakespeare „Troilus and Cressidá"-jának goromba és felfuvalkodott hőse. — *80*

[137] A svájci nemzeti tanács vitáiról a jegyzőkönyvek nem ismeretesek, ezekről Engels saját feljegyzései alapján számol be. A szóbanforgó vitáról összefoglaló beszámoló található a „Schweizerisches Bundesblatt" 1849 márc. 17-i számában. — *82*

[138] V. ö. Horatius: „Carmina", I. könyv 3., 9—10. sor. — *83*

[139] „Neue Zürcher Zeitung" — svájci liberális napilap, 1780 óta jelenik meg Zürichben, 1821-ig „Zürcher Zeitung" címmel. — *84*

[140] Dottore Bartholo — Beaumarchais „La folle journée, ou le mariage de Figaro" c. vígjátékának szereplője. — *89*

[141] „Wahlgesetz für die zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung zu berufende Versammlung" (A porosz államalkotmányban való kiegyezésre összehívandó gyűlés választási törvénye), kelt 1848 ápr. 8. (v. ö. még 148. jegyz.). — *95 104 190 208 230 349*

[142] A berlini porosz nemzetgyűlést (kiegyező-gyűlést) 1848 máj. 22-re hívták egybe (v. ö. 99. jegyz.). Az 1848 ápr. 8-i választási törvény (v. ö. 141. jegyz.) a képviselők megválasztását ugyan az általános választójog alapján rendelte el, de ennek jelentőségét erő-

sen csorbította a közvetett (kétlépcsős) választási rendszer. A képviselők többsége a burzsoáziából és a porosz hivatalnokokból került ki. — A porosz nemzetgyűlés tanácskozásairól szóló cikkeikben Marx és Engels a „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung" címmel a „Preussischer Staatsanzeiger" mellékleteként megjelenő gyorsírói jelentéseket használták. — *95 127 209 218 361 504*

[143] A porosz herceg (később I. Vilmos porosz király, majd német császár), a berlini nép ellen elkövetett katonai erőszakosságok főbűnöse, a márciusi harcok idején Angliába menekült. Palotáját nemzeti tulajdonnak nyilvánították. De a Camphausen-kormány már május elején kezdeményezte a visszahívását, nem törődve a berliniek tiltakozásával. (V. ö. „A dinasztia pajzsa", 5. köt. 49–50. old.) Jún. 8-án Wirsitz járás képviselőjeként a „Kartácsherceg" már meg is jelent a porosz nemzetgyűlésben. — *96 192 209*

[144] Posen Nagyhercegségben az 1848-as márciusi forradalom után a lengyel nemzeti függetlenségi mozgalom felkelt Poroszország ellen. Ebben először vettek részt tömegesen parasztok és kézművesek a lengyel kisnemesség vezetésével. A főnemesség azonban visszariadt a forradalmi demokrata mozgalomtól és igyekezett a porosz királlyal megegyezni. A porosz kormányzat a népi megmozdulás láttán 1848 március végén megígérte, hogy egy bizottságot alakít Posen Nagyhercegség nemzeti átszervezésére, ami lengyel hadsereg felállítását, lengyeleknek közigazgatási és más hivatalokba való behelyezését és a lengyel nyelv hivatalos elismerését jelentette volna. A porosz kormányzat megbízottjának, Willisennek, ilyen ígéretekkel sikerült megkötnie a jarosławieci egyezményt (v. ö. 424. jegyz.) és a felkelőket fegyverletételre késztetnie. Az ígéreteket megszegve a porosz király már 1848 ápr. 14-én elrendelte Posen két részre való osztását: a keleti, lengyel részre és a nyugati, „német" részre, amelyet nem érintett az átszervezés, és amelyet azonnal bekebeleztek a Német Szövetségbe (v. ö. 445. jegyz.). Az ápr. 26-i királyi leirat további területeket zárt ki az átszervezésből. Mindezen intézkedések és a porosz csapatok állandó provokációi következtében a felkelők ismét harcba kezdtek és Miłosławnál legyőzték a porosz csapatokat, de 1848 máj. 9-én a túlerő előtt le kellett tenniök a fegyvert. Willisen utóda, von Pfuel tábornok, a legbrutálisabb eszközökkel üldözte a felkelés és a partizánmozgalom volt résztvevőit. A következő hónapokban a poroszok a demarkációs vonalat egyre keletebbre tolták, míg végül a Poroszországhoz csatolt rész már Posen Nagyhercegség háromnegyedét ölelte fel. — *96 154 209 416 436*

[145] V. ö. Heine: „Bei des Nachtwächters Ankunft in Paris". — *96 209*

[146] Wrangel tábornokot 1848 szept. 15-én kinevezték a brandenburgi katonai körzet főparancsnokává. Brandenburg őrgrófság a XIX. sz. közepéig két részből, Kurmarkból és Neumarkból állt, innen a „mindkét Mark főparancsnoka" kifejezés. — *96*

[147] Gondolkodó történelembarát (denkender Geschichtsfreund) — célzás Rotteck könyvének alcímére („Allgemeine Geschichte vom Anfang der historischen Kenntnis bis auf unsere Zeiten. Für denkende Geschichtsfreunde bearbeitet von Karl von Rotteck"). — *96 208 348*

[148] Az első egyesült Landtag IV. Frigyes Vilmos 1847 febr. 3-i pátense alapján ült össze. Ez a Landtag a nyolc poroszországi tartományi Landtag egyesítése volt, a király belátása szerint hívták össze és két kúriára oszlott: a főrendi kúriára és a három rend kúriájára. Az előbbi a főnemesség 70 képviselőjéből, az utóbbi a lovagság 237, a városok 182 és a falusi községek 124 képviselőjéből állt. Az első egyesült Landtag jogköre új kölcsönök jóváhagyására és új adókivetések, adóemelések megszavazására korlátozódott; törvényjavaslatokat illetően csak tanácskozási joga volt és petíciókat intézhetett a királyhoz.

Megalakításával a porosz király a maga alkotmányos ígéreteit és az államadóssági törvény (v. ö. 155. jegyz.) rendelkezéseit akarta megkerülni. — Az első egyesült Landtagban erős liberális ellenzék volt, amely a rajnai nagyburzsoáziától (Hansemann, Camphausen, von Beckerath) és a keletporosz nemesség egy részétől (von Vincke, von Auerswald) indult ki. — Az 1847 ápr. 11-én megnyitott első egyesült Landtagot már jún. 26-án a király parancsára hazaküldték, mert többsége elvetette a kormány pénzügyi kívánságait és leszavazta az új államkölcsönt. — A második egyesült Landtagot, amely a nyolc poroszországi tartományi Landtag képviselőiből állt, 1848 ápr. 2-án hívták össze. A Camphausen-kormány indítványára ápr. 8-án elfogadta a kétlépcsős választási törvényt (v. ö. 141. jegyz.), továbbá hozzájárult egy 25 millió talléros kölcsönhöz, amelyet az első egyesült Landtag visszautasított. Két nappal később, 1848 ápr. 10-én feloszlatták. — *97 133 208 233 305 308 350 354 367 435 454 468*

[148] V. ö. Goethe: „Faust", I. rész (Studierzimmer): „az élet aranyfája". — *102*

[150] Camphausen korábban zsiradékkal és gabonával kereskedett, Hansemann pedig gyapjúkereskedőként kezdte pályáját. — *102 186*

[151] Úrhatnám polgár — Molière „Le bourgeois gentilhomme" c. vígjátékának hőse, aki mindenáron a nemességhez akar dörgölődni. — *102*

[152] V. ö. Hobbes: „De cive". — *103*

[153] Comité de salut public (közjóléti bizottság) — a nemzeti konvent 9—12 tagú bizottsága, Robespierre idején a jakobinus diktatúra irányító szerve; rendelkezéseit a hadiállapot kikényszerítette szükségintézkedéseknek tekintette. — *104 349*

[154] 1815 máj. 22-én jelent meg a „Verordnung über die zu bildende Repräsentation des Volkes" (Rendelet a megalakítandó népképviseletről), amelyben a porosz király ideiglenes rendi gyűlések megteremtését, összporosz képviseleti szerv egybehívását és egy alkotmány bevezetését ígérte. De mindebből csupán annyi valósult meg, hogy az 1823 jún. 5-i törvény elrendelte a tartományi Landtagok (tartományi rendi gyűlések) megalakítását, amelyeknek csak korlátozott tanácskozási funkcióik voltak. — *104 467*

[155] Az 1820 jan. 17-i „Verordnung wegen der künftigen Behandlung des gesamten Staatsschuldenwesens" (Rendelet az egész államadósság-ügy jövendő kezeléséről) elrendelte, hogy a porosz kormány csak a jövendő országos rendi gyűlés bevonásával és szavatosságvállalásával vehet fel kölcsönöket, s az adósságok ügykezelősége a rendi gyűlésnek évente beszámolni tartozik. — *104 468*

[156] Az 1847-es (febr. 3-ról kelt) pátensek — „Patent, die ständischen Einrichtungen betreffend" (Pátens a rendi intézményeket illetően), „Verordnung über die Bildung des Vereinigten Landtages" (Rendelet az egyesült Landtag megalakításáról) és „Verordnung über die periodische Zusammenberufung des Vereinigten ständischen Ausschusses und dessen Befugnisse" (Rendelet az egyesült rendi bizottság időszakos egybehívásáról és jogköréről). — *104*

[157] A Camphausen-féle porosz kormányt az Auerswald—Hansemann-kormány, az ún. „tett kormánya" váltotta fel (1848 jún. 26.—1848 szept. 21.). Elnöke Auerswald volt, Hansemann pedig, a kabinet tulajdonképpeni feje, megmaradt pénzügyminiszternek, mint Camphausen idején. — *106*

[158] Hansemann-nak az első egyesült Landtag (v. ö. 148. jegyz.)1847 jún. 8-i ülésén mondott beszédéből (v. ö. „Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847"). — *106 150 340*

[159] V. ö. Hildebrandt: „Kuno von Schreckenstein oder die weissagende Traumgestalt". – *106*

[160] Fekete-fehér – a porosz állami lobogó színei (korábban fehér alapon fekete kereszt: a német lovagrend jelvénye). – *107 155 322 334 461 470*

[161] V. ö. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", 1. köt. – *108*

[162] Az 1794-es „Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten" (A porosz államok általános joga) – a polgári, kereskedelmi, váltóügyi, tengeri és biztosítási jognak, továbbá a büntető-, egyház-, állam- és közigazgatási jognak az összefoglalása; Landrechtnek nevezték a külön tartományi (országos) jogokat, megkülönböztetve az általános német jogtól. A maradi porosz Landrecht egyes lényeges részei egészen a polgári törvénykönyv bevezetéséig (1900) érvényben voltak. – *109 209 216 279 329 336 354 451*

[163] Az idézett részek Kühlwetternek és Hansemann-nak a porosz nemzetgyűlés 1848 aug. 9-i ülésén elhangzott beszédeiből valók (v. ö. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", 1. köt.). – *110*

[164] Belgiumnak a polgári forradalom után, 1831-ben elfogadott alkotmánya a magas vagyoni cenzussal a lakosság nagy részét kizárta a választójogból. – *111*

[165] A Seehandlung (Tengeri Kereskedés) 1772-ben II. Frigyes által alapított pénz- és kereskedelmi intézet, amelynek feladata volt „porosz lobogó alatt tengerhajózást folytatni". A társaság egy sor kiváltságot élvezett, közvetítette a kormány ügyleteit és nagy kölcsönöket bocsátott rendelkezésére. 1810-ben a társaság részvényeit és kötelezvényeit államadóssági jegyekkel pótolták, és ezzel kiküszöbölték a társasági formát. A Seehandlung végül 1820-ban a porosz állam pénzügyi szervévé és bankjává vált, és segítségével kijátszották az ugyanakkor kibocsátott államadóssági törvényt (v. ö. 155. jegyz.). – *111 468*

[166] Az „Entwurf eines Gesetzes, betreffend die Aufhebung der Klassensteuer-Befreiungen" (Törvénytervezet az osztályadó-mentesítések megszüntetését illetően), amely a nemesek, tisztek, lelkészek és tanítók mentesítését érintette, Hansemann indokolásával együtt 1848 júl. 12-én került a porosz nemzetgyűlés elé. – Az „Entwurf eines Gesetzes, betreffend die Aufhebung der Grundsteuer-Befreiungen" (Törvénytervezet a földadó-mentesítések megszüntetését illetően) 1848 júl. 21-én került a nemzetgyűlés elé. – A jövedelmi adó bevezetését Hansemann az 1848 júl. 11-i ülésen helyezte kilátásba. – *112*

[167] Fra Diavolo (Ördög Testvér) – igazi nevén Michele Pezza, délolasz haramiavezér; 1798–1806-ban harcolt a francia hódítók ellen, akik 1806-ban elfogták és felakasztották. – *112*

[168] Patow: „Promemoria etc.", 1848 jún. 10. – *113*

[169] Hanow képviselő javaslatát 1848 jún. 3-án a nemzetgyűlés továbbította az alosztályokhoz. Júl. 21-én a központi alosztály jelentést tett a javaslatról és benyújtott egy ennek megfelelő törvénytervezetet; mindkettőt visszautalták a központi alosztálynak. A második jelentés megtétele után a törvénytervezetet szept. 30-án elfogadták. Az ennek alapján hozott „Gesetz, betreffend die Sistierung der Verhandlungen über die Regulierung der gutsherrlichen und bäuerlichen Verhältnisse und über die Ablösung der Dienste, Natural- und Geldabgaben, sowie der über diese Gegenstände anhängigen Prozesse" (Törvény a földesúri és paraszti viszonyok rendezéséről és a szolgálatok, természetbeni

és pénzúrbérek megváltásáról folyó tárgyalásoknak, valamint az e tárgyban folyamatba tett pereknek beszuntetését illetően) 1848 okt. 9-én szentesíttetett a király által. — *113 240*

[170] Nenstiel képviselőnek a fennálló robotszolgáltatások azonnali megszüntetését illető sürgős javaslatát a nemzetgyülés 1848 szept. 1-én nem-surgősnek minősítette és a rendes napirendre túzte. Nenstiel ugyanezt a javaslatát már jún 2-án is megtette, akkor az az alosztályokhoz utaltatott. — *113*

[171] Dioszkuroszok (Zeusz-gyermekek) — Kasztór és Poludeukész (Castor és Pollux), istenként tisztelt testvérpár a gorog mondákban. — *114*

[172] A nagy foldbirtokosoknak „junkerparlament"-ként is emlegetett, 1848 aug. 18-ára Berlinbe egybehivott kongresszusáról van szó, amely „a porosz nép osszes osztályai kozgyülésének" nevezte magát; a kongresszust „A tulajdon védelmét és az osszes néposztályok jólétét előmozdító egylet" szervezte a foldbirtokosok érdekében. — *114*

[173] Kommunális Landtag (Kommunallandtag) — egy járás vagy egy kerulet kozségeinek gyülése. — *114*

[174] 1848 aug 3-án a schweidnitzi várcsapatok tuzet nyitottak a polgárőrségre és 14 polgárt megoltek. A katonaságnak ez a fellépése arra indította a porosz nemzetgyulést, hogy aug. 9-én némi módosításokkal elfogadja Stein képviseló javaslatát a kovetkezőkben: „A hadugyminiszter úr nyilatkozzék egy a hadseregnek adott rendeletben olyaténképpen, hogy a tisztek minden reakciós torekvéstol tartózkodjanak, s ne csak keruljék a civilekkel való mindenfajta konfliktust, hanem a polgári lakossághoz kozeledve és vele egyetértésben mutassák is meg, hogy őszintén és odaadással kozre akarnak működni az alkotmányos jogállapot megvalosításában; azoknak a tiszteknek pedig, akiknek a politikai meggyőződésével ez nem egyeztethető össze, tegye becsületbeli kotelességukke a hadseregből való kilépési." Schreckenstein hadugyminiszter a gyulés határozata ellenére sem bocsátott ki ilyen parancsot. Ezért Stein a nemzetgyules szept 7-i ulésén megismételte javaslatát; a tobbség megszavazta, hogy fel kell szólítani a kormányt e határozat surgős végrehajtására, mire az Auerswald—Hansemann-kormány lemondott. A rákovetkezo Pfuel-kormány — enyhített formában — végre kiadta a szóbanforgó hadparancsot, de az csak papíron maradt. — *114 240*

[175] Wrangelnak, a brandenburgi katonai korzet vezénylő tábornokának 1848 szept. 17-én kiadott hadparancsa megmutatta, hogy a porosz katonai klikk rátér a forradalom vívmányainak nyílt megtámadására. A hadparancsban Wrangel hangsúlyozta, hogy az ő feladata „a koznyugalmat fenntartani", és megfenyegette mindazokat az „elemeket, akik torvénytelenségre akarnak csábítani". Befejezésul felhívta a katonákat, hogy szorosan tomoruljenek tisztjeik és a király koré. — *114 181 240*

[176] IV. Frigyes Vilmos az első egyesult Landtag (v o. 148 jegyz.) megnyitásakor, 1847 ápr. 11-i trónbeszédében kijelentette, hogy Poroszország berendezkedését „az évszázadok és egy páratlan orokletes bolcsesség, nem pedig egy *darab papír*" hozta létre, s hogy ő „sem most, sem soha meg nem engedi, hogy az Ég Ura és országunk kozé, mintegy második Gondviselésként, egy *teleírt papírlap* furakodjék . . " („Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847") — *115 236 468 482 491 503*

[177] A XVIII. Lajos által 1814-ben oktrojált Charte constitutionelle (Alkotmány-charta) 14. cikkelye így szól: „A király az állam legfőbb feje . . . ő bocsátja ki a torvények végrehajtásához és az állam biztonságához szukséges határozatokat és rendeleteket." — *115*

[178] Magna Charta Libertatum (A szabadságok nagy chartája) — az angol alkotmány 1215-ből származó alaptörvénye. — *115*

[179] Biblia, Jób 1, 21. — *116*

[180] „Frankfurter Journal" — német napilap, a XVII. században alapították, 1903-ig jelent meg Majna-Frankfurtban; a 40-es években polgári liberális lap. — *117 249 507*

[181] „Berner Verfassungsfreund" — svájci liberális napilap, 1836-tól 1849-ig jelent meg Bernben. — *117 169*

[182] „La Suisse" — svájci napilap, 1847-től 1860-ig jelent meg Bernben. — *117*

[183] A Szent Szövetség az ellenforradalmi hatalmak egyesülése volt Európa minden haladó megmozdulása ellen; 1815 szept. 26-án alakították I. Sándor cár kezdeményezésére a Napóleon felett győztes hatalmakból; a szövetség magva Oroszország, Ausztria és Poroszország volt. Az uralkodók kötelezték magukat egymás kölcsönös támogatására, ha bárhol forradalom törne ki. — *117 138 260 325 378 382 464 467 500 503 508*

[184] „Der Schweizer Bote" — svájci újság, 1798-tól 1880-ig jelent meg Aarauban, e címmel 1835-től; 1804-től hetenként háromszor jelent meg, 1866-tól napilap. — *118*

[185] „Basellandschaftliches Volksblatt" — svájci liberális hetilap, 1835-től 1853-ig jelent meg Birsfeldenben. — *118*

[186] A vádiratot lásd M. F. Anneke „Der Politische Tendenzprozess gegen Gottschalk, Anneke und Esser" c. brosúrájában. — *122*

[187] Az ún. risquons-tout-i pert 1848 aug. 9-től 30-ig tárgyalták Antwerpenben. — Risquons-Tout belga határfalucska, ahol Franciaországból jövő belga republikánus légionisták 1848 márc. 29-én belga katonaságba ütköztek. Ezt az incidenst a belga kormányzat a demokraták üldözésére használta ki (v. ö. „Az antwerpeni halálos ítéletek", 5. köt. 362—365. old.). — A per vádiratát a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júl. 15-én, 17-én és 19-én közölte „Affaire Risquons-Tout" (Risquons-tout-i ügy) címmel. — *122 570*

[188] A kölni Munkásegyletet 1848 ápr. 13-án alapította Gottschalk, s a kezdeti 300-as taglétszám május elejére már 5000-re emelkedett (a tagok többsége munkás és kézműves volt). Élén egy elnök és egy bizottság állt, sajtószerve pedig a „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln", illetve 1848 okt. 26-tól a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" (v. ö. 189. jegyz.) volt. 1848 júl. 6-án, Gottschalk letartóztatása után, Mollt választották meg elnöknek, aki ezt a tisztet a kölni szeptemberi eseményekig töltötte be, amikor is kénytelen volt emigrálni. 1848 okt. 16-án átmenetileg Marx vállalta magára az elnöki funkciót, amelyben Schapper követte (1849 febr. 28-tól 1849 május végéig). Az Egylet vezetőinek többsége (Gottschalk, Anneke, Schapper, Moll, Lessner, Jansen, Röser, Nothjung, Bedorf) a Kommunisták Szövetségének tagja volt. — Kezdetben az Egylet Gottschalk befolyása alatt állt, aki az „igazi szocialisták" szellemében szektás taktikát folytatott és egyidejűleg a mérsékelt harci módszerek híve volt. Gottschalknak ezt a politikáját kezdettől fogva ellenezte az Egylet számos tagja, akik Marx és Engels taktikáját támogatták. Az ő hatásukra 1848 június végén változás állt be az Egylet tevékenységében, s 1848 őszén kiterjedt agitációs munkát folytattak még a parasztok között is; Köln környékén demokrata és munkásegyleteket szerveztek, terjesztették a forradalmi irodalmat, többek között a „Követelések"-et is (v. ö. 5. köt. 1—2. old.), szoros kapcsolatot tartottak fenn a Rajna-tartomány és Vesztfália többi munkásegyletével. — 1848—49 telén Gottschalk és hívei szakadást próbál-

tak előidézni a kölni Munkásegyletben, s az általuk 1849 januárjától kiadott „Freiheit, Arbeit" c. újságban hevesen támadták és rágalmazták Marxot és a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségét, de a tagok többsége nem támogatta őket. Marx, Schapper és más vezetők 1849 januárjában és februárjában megszilárdították és átszervezték az Egyletet, amely febr. 25-én új szervezeti szabályzatot fogadott el. Fő feladatul „könyvek, újságok, röpiratok beszerzésével s tudományos előadások és viták megtartásával a tagoknak politikai, szociális és tudományos téren való képzését" tűzték ki, s 1849 áprilisában határozatot hoztak, hogy megvitatják Marxnak a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent „Bérmunka és tőke" c. írását. — A munkásoknak a forradalomban szerzett tapasztalatai lehetővé tették Marxnak és Engelsnek, hogy 1849 tavaszán előkészítsék egy proletárpárt megteremtését. Bár az ellenforradalom elleni közös akciókról nem mondtak le, de szervezetileg szakítottak a kispolgári demokráciával, s 1849 ápr. 16-án a kölni Munkásegylet határozatot hozott, hogy kilép Németország demokrata egyleteinek szövetségéből és belép a német munkásegyletek lipcsei szövetségébe. 1849 máj. 6-án a Rajna-tartomány és Vesztfália munkásegyletei kongresszust tartottak. — Az ellenforradalom erősödése, a rendőri megtorlások fokozódása azonban megakadályozták az Egyletet a munkástömegek tömörítésében és megszervezésében. A „Neue Rheinische Zeitung" megszüntetése után Marx, Schapper és a Munkásegylet más vezetői elhagyták Kölnt, s az Egylet egyre inkább elvesztette politikai jellegét. — *122 415*

189 „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln" — német újság, 1848 áprilisától júliusig Gottschalk szerkesztésében, majd októberig Moll és Schapper szerkesztésében jelent meg (a 40. számig). A kolni Munkásegylet és a Rajna-tartomány más munkásegyleteinek tevékenységéről tájékoztatott. — 1848 okt. 24-én A. Brocker-Evererts, az újságot előállító nyomda tulajdonosa ellen törvényszéki eljárást indítottak azon a címen, hogy a lap megsértette a zsandárok és Zweiffel főügyész becsületét. A bíróság a nyomdászt egyhavi szabadságvesztésre és a lap újramegjelenése esetén magas pénzbüntetésre ítélte. — 1848 okt. 26. után a kölni Munkásegylet lapja az addigi alcímével: „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" címmel jelent meg (v. ö. 563. jegyz.). — *122*

190 Az ún. szeptemberi törvényeket 1835 szeptemberében bocsátotta ki a francia kormány a Lajos Fülöp ellen 1835 júl. 28-án elkövetett merényletre hivatkozva; ezek a törvények korlátozták az esküdtbíróságok tevékenységét és szigorú rendszabályokat vezettek be a sajtó ellen (az időszaki sajtótermékek óvadékának felemelése, börtön és magas pénzbüntetések a tulajdon és a fennálló államrend ellen irányuló közlemények szerzőire). — *122 304 328 336 356*

191 Gürzenich — ünnepélyekre és gyűlésekre szolgáló terem Kölnben, itt tartotta a kölni Munkásegylet többek között az 1848 jún. 25-i gyűlését is, amelyen Köln három demokrata szervezetének (Demokrata Társaság, Munkásegylet, Munkások és Munkáltatók Egylete) képviselőiből álló közös bizottság létrehozásáról tárgyaltak. — *123 364*

192 Az első demokrata kongresszus 1848 jún. 14-től 17-ig ülésezett Frankfurtban, 66 német város 89 demokrata egyletének és munkásszervezetének küldötte vett részt rajta. A kongresszus a munkásküldöttek kezdeményezésére kijelentette, hogy a német nép számára a demokratikus köztársaság az egyetlen elfogadható berendezkedés. Határozatot hoztak az összes demokrata egyletek összefogásáról, kerületi bizottságoknak és berlini székhellyel egy központi bizottságnak a létrehozásáról. A központi bizottság tagjaiul Fröbelt, Raut, Kriegét, helyetteseikül Bairhoffert, Schüttét és Annekét választották meg. A kispolgári vezetés a kongresszus után sem tudta összefogni a demokratikus mozgalmat, az együttműködés továbbra is csak az egyes szervezetek kezdeményezésétől függött. — *123*

193 „Neue Kölnische Zeitung für Bürger, Bauern und Soldaten" — német forradalmi demokrata újság; 1848 szept. 10-től 1849 jún. 14-ig jelent meg Kölnben, Anneke és Beust ki-

adásában. A városi és falusi dolgozók és a hadsereg körében igyekezett népszerű formában forradalmi propagandát kifejteni. – (M. F. Anneke brosúrájáról v. ö. 186. jegyz.) – *124*

[194] Ratskammer – az elsőfokú törvényszékeknek három bíróból álló tanácsa, amely felügyeleti jogot gyakorolt az előzetes vizsgálatok fölött. – *124 257 310 432 443 580*

[195] Az 1848 júl. 4-i ülés végén, amelyen a poseni események megvizsgálására kiküldendő bizottságról vitatkoztak, a porosz nemzetgyűlés határozatot hozott, hogy a bizottságnak korlátlan teljhatalmat ad, ami az Auerswald–Hansemann-kormány vereségét jelentette. Ekkor a jobboldal képviselői megpróbáltak szabálytalanul újabb szavazást kierőszakolni a bizottság teljhatalmának korlátozására tett javaslat fölött, holott ezt az első határozat már elvetette. A baloldali képviselők, tiltakozásuk jeléül, kivonultak a teremből. A jobboldaliak ezt kihasználva megszavaztatták, hogy a bizottságnak nincs joga Posenba menni és a helyszínen tanúkat és szakértőket kihallgatni, amivel jogtalanul megsemmisítették a gyűlés eredeti határozatát. (V. ö. még 5. köt. 40–44., 172–175., 177–184. old.). – *125*

[196] „Deutsche Zeitung" (Gervinus-Zeitung) – polgári liberális német napilap; Gervinus szerkesztésében 1847-től 1848 szeptember végéig Heidelbergben jelent meg, utána 1850-ig Majna-Frankfurtban. – *125 204*

[197] „Karlsruher Zeitung" – német napilap, 1757-től jelent meg; 1830-tól ezzel a címmel a badeni kormány orgánuma; az 1849-es badeni felkelés idején az ideiglenes kormány lapja. – *125*

[198] A berlini legfelsőbb bíróság végzése és a ratibori, münsteri és brombergi tartományi felsőbíróság végzéseiről szóló közlemény a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 dec. 21-i számában jelent meg, a ratibori és a münsteri, továbbá a brombergi tartományi felsőbíróságok végzései a „Preussischer Staatsanzeiger" (v. ö. 56. jegyz.) 1848 dec. 19-i, illetve 20-i számaiban jelentek meg. – *130*

[199] „Die Deutsche Reform. Politische Zeitung für das konstitutionelle Deutschland" – német napilap, 1848-tól 1851-ig jelent meg Berlinben, alkotmányos monarchista irányzatú. – *131*

[200] V. ö. Shakespeare: „Hamlet", I. felv. 4. szín. – *131*

[201] „Düsseldorfer Zeitung" – német napilap, 1826-tól 1926-ig jelent meg e címmel (1745-ben alapították „Düsseldorfer Stadtanzeiger" címmel), a 40-es években polgári liberális irányzatú. – *132*

[202] „Gesetz, betreffend das gerichtliche und Disziplinar-Strafverfahren gegen Beamte" (Törvény a hivatalnokok elleni bírósági és fegyelmi büntetőeljárást illetően), kelt 1844 márc. 29. (a „Neue Rheinische Zeitung"-ban: márc. 30.). – *133 258*

[203] „Patent über die Publikation des Reichsgesetzes, betreffend das Verfahren im Falle gerichtlicher Anklagen gegen Mitglieder der verfassunggebenden Reichsversammlung" (Pátens az alkotmányozó birodalmi gyűlés tagjai elleni törvényszéki vádak esetében követendő eljárást illető birodalmi törvény közzétételéről), kelt 1848 okt. 14. – *134*

[204] V. ö. Goethe: „Faust", I. rész (Marthens Garten): „Zengzet és füst". – *134*

[205] 1848 decemberében az ellenforradalmi osztrák kormány, amelytől a Reichstag megtagadta a kényszerkölcsönt, a bankhoz fordult, de csak úgy jutott hozzá a kölcsönhöz, hogy a bankot egész készpénzállományának elkobzásával fenyegette meg. – *134*

[206] Schiller: „An die Freude". — *140*

[207] IX. Pius pápa, aki 1846-ban, nem sokkal megválasztása után tobb liberális reformot kezdeményezett (részleges amnesztia politikai foglyoknak, az előzetes cenzúra eltorlése stb.), a római nép felkelése után (1848 nov. 24-én) a Nápolyi Királyságba, Gaëta várába menekult. — *140*

[208] Az 1848 dec. 10-i elnokválasztáson Louis Bonaparte 5 430 000 szavazatot, Lamartine pedig, a „National" pártjának (v. o. 79. jegyz.) jeloltje, mindossze 17 900 szavazatot kapott, s ezzel Cavaignac, Ledru-Rollin és Raspail mogé, az utolsó helyre kerult. — *140*

[209] 1848—51-ben a „Réforme" korul csoportosuló republikánusokat nevezték hegypártnak (montagne). A kispolgári demokraták vezetője Ledru-Rollin, a hozzájuk csatlakozó kispolgári szocialistáké pedig L. Blanc volt. — „La Réforme" — francia napilap, 1843-tól 1850-ig jelent meg Párizsban Ledru-Rollin és Flocon szerkesztésében; demokratikus koztársaságpárti újság. — *140 511 539 544*

[210] Dinasztikus ellenzék — a júliusi monarchia idején a francia kuldottkamara egyik csoportja, vezetője O. Barrot volt; a csoport az ipari és kereskedelmi burzsoázia mérsékelt liberális koreinek politikai felfogását fejezte ki, és reformpolitikával (választójogi reform stb.) elejét akarta venni a forradalomnak és fenntartani a júliusi monarchiát. — *140*

[211] Legitimisták — az 1830-ban megdontott („legitim") Bourbon-uralkodóház hívei, az orokletes nagybirtok érdekeinek képviselői, egy részuk az uralmon levő orléanisták ellen, akik a pénzarisztokráciára és a nagyburzsoáziára támaszkodtak, a szociális demagógia fegyveréhez folyamodott és a dolgozóknak a burzsoá kizsákmányolás ellen védelmezőjeként lépett fel. — *140 344 382*

[212] 1848 júniusában Havasalföldön (Bukarestben) Bibescu fejedelem elmenekülése után liberális erők ideiglenes kormányt alakítottak, amely polgári reformokat, európai mintájú alkotmányt és Törökországgal valo megegyezést tűzött ki programjául. Erre júl. 10-én egy orosz hadtest átlépte a Prutot, majd a cári kormány rábírta Torokországot, hogy ugyancsak kuldjon csapatokat a felszabadulási mozgalom elfojtására. Szeptemberben torok csapatok megszállták Havasalfoldet és Bukarestben veres mészárlást rendeztek. Fuad efendi torok kormánybiztos kiáltványt tett kozzé a „torvényes rend" helyreállításáról és „a forradalom osszes kovetkezményeinek kikuszoböléséről". — *141*

[213] Pandúrok (Panduren) — rendkívul brutális és kíméletlen harcmodorú irreguláris gyalogsági alakulatok. — *141 264 290*

[214] V. o. Biblia, Máté 4, 10 — *150*

[215] Don Carlos a női ágon való trónutódlást megtiltó 1713-as torvényre hivatkozva trónkovetelőként lépett fel Izabella ellen és 1833-ban polgárháborút robbantott ki, hogy trónra kerulhessen. A klerikális feudális Don Carlost Ausztria, Poroszország és Oroszország erősen támogatta. — *151*

[216] „An meine lieben Berliner" — IV. Frigyes Vilmos kiáltványa 1848 márc 19-én reggel, amikor a berlini népfelkelés a tetőpontjára hágott. — „An mein Volk und die deutsche Nation" — IV Frigyes Vilmos márc. 21-i kiáltványa, amelyben rendi képviseletet, alkotmányt, felelős mimisztereket, nyilvános és szóbeli bíráskodást, eskudtszékeket stb. ígért. Fekete-voros-arany (v. o. 364. jegyz.) zászlóval végiglovagolt Berlinen, kijelentve, hogy Poroszországnak fel kell oldódnia Németországban, s hogy ő lesz az, aki megmenti a

német szabadságot és egységet és élére áll az alkotmányos Németországnak. – *152 306 353 504*

[217] „An mein Heer" – IV. Frigyes Vilmos 1849 jan. 1-i újévi üdvözlete. Az üdvözlet eredeti szövegét a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 jan. 5-én a tárcarovatban közölte ezzel a megjegyzéssel: „Az imént kaptuk a »Preussischer Staatsanzeiger« útján a következő értékes hozzájárulást tárcarovatunk számára." – *152 322 334 340 350 375 417 437 459 469 473 485 503*

[218] Friedrichshain – berlini park, ahol az 1848 márc. 18-i barikádharcok elesettjeit eltemették. – *152 353*

[219] Az ún. Wildenbruch-jegyzék (Wildenbruch őrnagy nyújtotta át a porosz király titkos megbízásából 1848 ápr. 8-án a dán kormánynak) közölte, hogy Poroszország célja a háborúval (v. ö. 94. jegyz.) nem az, hogy Dániától elvegye Schleswig-Holsteint, hanem az, hogy a „németországi radikális és republikánus elemeket" leverje. – *153*

[220] Birodalmi törvényszék (Reichsgericht) – a Német Szövetség államainak közös legfelsőbb törvényszéke volt (v. ö. még 386. jegyz.). – *153*

[221] Pfuel porosz tábornok parancsára az 1848-as poseni felkelés (v. ö. 144. jegyz.) résztvevőinek fejét kopaszra borotválták és kezüket meg fülüket pokolkővel megbélyegezték. Innen Pfuel tábornok gúnyneve „Pokolkövy" („von Höllenstein"). – *155 436 503*

[222] A nápolyi hóhérlegény – II. Ferdinánd, aki véres kegyetlenséggel nyomta el az 1848 máj. 15-i felkelést (v. ö. „A Bourbon-ház legújabb hőstette", 5. köt. 13–15. old.). – *155*

[223] Ottočaciak (otočaciak) – Otočacban (Nyugat-Horvátország) állomásozó határőrezred (A „Neue Rheinische Zeitung"-ban tévesen: ortochanok.) – *155*

[224] Windischgrätz csapatai 1848 júniusában elfojtották a prágai felkelést, nov. 1-én leverték a bécsi forradalmat és a magyar szabadságharc elleni hadjáratban december folyamán elfoglalták Pozsonyt stb. – *155*

[225] Korlátolt alattvalói értelem – von Rochow Németország-szerte közismertté lett mondása; Rochow-nak egy porosz belügyminiszter korában kiadott 1838 jan. 15-i rendeletében ugyanis ez áll: „Nem illő, hogy az alattvaló az államfő cselekedeteit a maga korlátolt belátásának mércéjéhez szabja." – *156 468*

[226] A braunschweigi herceg, a forradalmi Franciaország ellen harcoló osztrák–porosz hadsereg főparancsnoka, 1792 júl. 25-i manifesztumában azzal fenyegette meg a franciákat, hogy ha a királyi családot a legcsekélyebb bántódás éri, Párizst szörnyű megtorlás és pusztítás színhelyévé teszi. – *156*

[227] 1849 jan. közepétől Engels ismét teljesen bekapcsolódott a „Neue Rheinische Zeitung" munkájába (v. ö. 1. és 27. jegyz.). Az olasz és a magyar szabadságharccal, s ezekkel összefüggésben a cári Oroszország politikájával, valamint a pánszlávista mozgalommal foglalkozó cikkek szerzője Engels, amit többek között a cikkek stílusa, a tárgyalt témák egybekapcsolódása és a katonai vonatkozások részletes tárgyalása is bizonyít. – Az itáliai mozgalommal egyébként Engels már 1847 óta foglalkozott (v. ö. 4. köt. 373–379., 491–495., 5. köt. 13–15., 350–352., 353–356., 360–361. old.); ami pedig a magyar forradalmi háborút illeti, erről Engels már a „Párizstól–Bernig" c. útinaplója megírásakor készített magának feljegyzéseket (v. ö. 5. köt. 420., 421. jegyz.), valószínűleg Marxnak azzal

az 1848 nov. 29-i levelével összefüggésben, amelyben kérte őt, hogy még Svájcból küldjön a „Neue Rheinische Zeitung" számára cikkeket, többek között Magyarországról is. — *157 188 260 290 293 370 374 413 420 457 461 464 470 494*

[228] Sztaroszta — egy-egy koronauradalom (sztarosztai birtok) birtokában levő, s ott a hatóságokat képviselő lengyel nemes. — *159 438*

[229] Ruténoknak nevezték a Galíciában, Kárpátalján és Bukovinában élő ukránokat. — *159 210 271 494*

[230] 1846 februárjában a lengyel területeken — elsősorban lengyel forradalmi demokraták (Dembowski stb.) — felkelést készítettek elő, amely Lengyelország nemzeti felszabadítását tűzte ki céljául. A kisnemesi árulás és a mozgalom vezetőinek a porosz rendőrség által történt letartóztatása következtében az általános felkelés meghiúsult és csak elszigetelt forradalmi zavargásokra került sor. Csupán az 1815-ös bécsi szerződések (v. ö. 411. jegyz.) alapján Ausztria, Oroszország és Poroszország közös ellenőrzése alá vetett Krakkói Szabadállamban sikerült febr. 22-én diadalra vinni a felkelést és nemzeti kormányt alakítani, amely kiáltványában eltörölte a feudális terheket. Ugyanakkor kirobbant a galíciai ukrán parasztok felkelése. Az osztályellentétek és nemzeti ellentétek kihasználásával az osztrák hatalmi szerveknek helyenként sikerült összeütközéseket előidézni a felkelő kisnemesi csapatok és a lázadó parasztok között. 1846 március elején osztrák, porosz és orosz csapatok leverték a krakkói felkelést, azután pedig eltiporták a galíciai parasztmozgalmat is. 1846 novemberében Ausztria, Oroszország és Poroszország szerződést írtak alá, amelynek értelmében Krakkót Ausztriához csatolták. — *159 189*

[231] Illíreknek nevezték a horvát nacionalisták önmagukat és valamennyi délszláv népet együttesen. — *160 265*

[232] Szlavóniaiakon itt a szlovének értendők. — *161*

[233] Martell Károly vezetésével a frankok 732-ben nagy győzelmet arattak a poitiers-i csatában az arabok fölött. — *161*

[234] A wahlstatti (Szilézia) csatában német és szláv csapatok 1241-ben megállították a mongoloknak nyugat felé való előretörését; utána a mongolok délkeletnek, Magyarország felé vonultak. — *161*

[235] 1848 jún. 2-án Prágában összeült a szláv kongresszus. A kongresszuson az elnyomott szláv népek nemzeti mozgalmának két irányzata harcolt egymással. A jobboldali, mérsékelt liberális irányzat, amelyhez a kongresszus vezetői, Palacký és Šafařik is tartoztak, a Habsburg-monarchia megtartására és megszilárdítására, ezen belül az egyenjogú nemzetiségek föderációjára törekedett. A baloldali, demokratikus irányzat (Sabina, Frič, Libelt stb.) határozottan ellenezte ezt, s a német és magyar forradalmi demokrata mozgalommal akart együttműködni. Végül is a jobboldali irányzat győzött. A kongresszus radikál-demokrata küldöttei aktívan részt vettek a prágai felkelésben, amiért kegyetlen megtorlásokat kellett elszenvedniök. A Prágában maradt mérsékelt liberális küldöttek 1848 jún. 16-án meghatározatlan időre elnapolták a kongresszust. — *162 262*

[236] V. ö. Hegel: „Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte", Bevezetés. — *164 268*

[237] Kossuth 1848 nov. 9-i képviselőházi beszédéből („Közlöny" 1848 nov. 11.). — *166*

[238] Fekete-sárga — osztrák (az osztrák állami lobogó színei). — *167 271 501*

[239] „Schweizerischer Beobachter" – svájci reakciós újság, 1833-tól 1850-ig jelent meg Bernben, hetenként háromszor. – *169*

[240] „Berner Zeitung" – svájci demokratikus újság, 1845-től 1872-ig jelent meg Bernben; kezdetben heti, később napilap. – *169*

[241] Katonaszerződések (Militarkapitulationen) – a svájci kantonoknak a XV. sz. kezdetétől a XIX. sz. kezdetéig a különböző európai államokkal kötött megállapodásai zsoldoskatonák rendelkezésre bocsátásáról (akiket számos esetben forradalmi mozgalmak leverésére használtak fel). Az 1848 szept. 12-i svájci alkotmány 11. cikkelye megtiltotta a katonaszerződések megkötését. – *169*

[242] „Le Charivari" – francia élclap, 1832-től 1866-ig jelent meg Párizsban, munkatársai közé tartozott Daumier és Cham is; a júliusi monarchia idején élesen kormányellenes, 1848-ban a polgári republikánus kormányt és Cavaignac diktatúráját támogatta, később antibonapartista karikatúrákat közölt. – *169*

[243] „L'Helvétie" – svájci radikális újság, 1832-től 1850-ig jelent meg Pruntrutban; 1849 januárjától novemberig „L'Helvétie fédérale" címmel jelent meg Bernben. – *170*

[244] „Der Guckkasten" – svájci radikális élclap, 1840-tól 1849 végéig hetenként jelent meg Bernben, F. Jenni szerkesztésében. – *170*

[245] Manes – ősök; holtak szellemei, árnyai – *171 569*

[246] A jezsuiták negyedik generálisának, Claudio Acquavivának tulajdonított jelmondat. – *171*

[247] „Die Evolution" – a svájci német emigránsok forradalmi demokrata hetilapja, 1848–49-ben jelent meg Bielben, J. Ph. Becker szerkesztésében; 1848 dec. 1-i próbaszáma „Die Revolution" címmel jelent meg. – *171*

[248] A cikk folytatását Engels már nem írta meg, mivel 1849 jan. közepén visszatért Kolnba (v. ö 27. jegyz.). – *172*

[249] A német belpolitikai cikkek többségének szerzője 1849 január közepétől (v. ö 1. jegyz.) egészen április közepéig (v. ö. 383. jegyz.) továbbra is Marx, ide tartoznak a „Neue Rheinische Zeitung"-nak a gazdasági kérdésekkel, a választásokkal, a kormány által benyújtott „reform"-tervezetekkel stb. foglalkozó cikkei – *173 190 204 208 247 251 277 299 323 328 336 347 352 353 354*

[250] A lapok vonal alatti, illetve vonal utáni részének (hinter dem Strich) nevezték a nemszerkesztőségi közleményeket, hirdetéseket stb. tartalmazó részt. (Olykor azonban hirdetések stb. formájában politikai célzatú közleményeket vagy gúnyolódásokat is elhelyeztek ide.) – Marx itt a „Kolnische Zeitung" 1849 jan. 12–20-i számaiban hirdetésként közzétett „An die Urwahler" (Az elektorválasztókhoz) c. cikksorozattal polemizál – *173*

[251] „Kolnische Zeitung", 1849 jan. 20 – *173*

[252] Porosz Egylet az Alkotmányos Királyságért – polgáriasult földbirtokosok és burzsoák egylete, 1848 júniusában alakult és számos fiókegylete volt; a porosz egyletek a kormány ellenforradalmi politikáját támogatták, a demokratikus sajtó „denunciáns egyleteknek" is nevezte őket. – *173 254*

[253] V. ö. Biblia, János Jel. 13, 18. – *174*

[254] Morrison-pilulák (Morrison's Pills) – akkoriban közmondásos kuruzsló csodaszer. – *174*

[255] Az 1848 dec. 5-i oktrojált alkotmány (v. ö. 134. jegyz.) utolsó cikkelye és a kamarák összehívására vonatkozó pátens előírta, hogy az alkotmányra való felesküvés és annak végleges érvénybe léptetése előtt a kamaráknak revideálniok kell az alkotmány szövegét. – *174*

[256] V. ö. Biblia, Máté 25, 35–36. – *174*

[257] „Kölnische Zeitung", 1849 jan. 13. – *174 178*

[258] A Polgáregyleteket a márciusi forradalom után a mérsékelt liberális porosz polgárság létesítette, amely az alkotmányos monarchia keretén belüli „törvényességért", „rendért" és az „anarchia", azaz a forradalmi demokrata mozgalom ellen harcolt. – *174*

[259] V. ö. A. Ruge: „Heinrich Heine und unsere Zeit etc. Erinnerung an Heinrich Heine. 1843 und 1846". – *175*

[260] V. ö. Marx: „Kritikai széljegyzetek »Egy porosz« cikkéhez (»Vorwärts« 60. sz.): »A porosz király és a szociális reform«" (1. köt. 392–408. old.). – *176*

[261] Biblia, Máté 11, 15. – *178*

[262] Felforgatóknak (Wühler) nevezték 1848–49-ben a konstitucionalisták a republikánus demokratákat, akik viszont ellenfeleiket üvöltőknek (Heuler) csúfolták. – *178 197 202 302 306 364 429 440 475 510 571 574*

[263] Code civil des Français (A franciák polgári törvénykönyve) – 1804-ben lépett életbe, 1807-ben Code Napoléon (Napóleon törvénykönyve) néven újjáalakították. A franciák bevezették az elfoglalt nyugat- és délnyugat-németországi területen, és a Rajna-tartományban még a Poroszországgal való egyesítés után is érvényben maradt (v. ö. még 100. jegyz.). A Code Napoléon a formális polgári egyenlőség talaján állt. – *181 234 293 329*

[264] V. ö. Beaumarchais: „La folle journé, ou le mariage de Figaro", V. felv. 8. szín. – *181*

[265] Angliában 1649-ben kivégezték I. (Stuart) Károlyt és 1689-ben trónfosztottnak nyilvánították az elmenekült II. (Stuart) Jakabot. – Franciaországban 1792-ben és 1830-ban döntötték meg a Bourbonokat. – Belgium 1830-ban függetlenítette magát I. (Orániai–Nassaui) Vilmos németalföldi király uralma alól. – *183*

[266] Utalás IV. Frigyes Vilmosnak az egyesült rendi bizottság (v. ö. 314. jegyz.) 1848 márc. 6-i záróülésén mondott szavaira: „Eleven bizalommal tömörüljetek ércből való falként királyotok, legjobb barátotok köré!" – *183 242*

[267] Az 1839 jan. 21-i kereskedelmi szerződés a holland cukorra megszabott alacsony behozatali vámokkal nagy károkat okozott a porosz cukoriparnak és a német városok kereskedelmének. – *184*

[268] „Vorläufiger Entwurf einer Verordnung zur Ergänzung der Allgemeinen Gewerbeordnung vom 17. Jan. 1845" (Az 1845 jan. 17-i általános iparszabályzatot kiegészítő rendelet előzetes tervezete), „Kölnische Zeitung", 1849 jan. 28. – *185*

269 Vízipolyákok – a sziléziai lengyelek német gúnyneve; eredetileg az oderai tutajosokat nevezték el így, akik legnagyobbrészt lengyelek voltak. – *188 485*

270 Az 1830 nov. 29-én kitört lengyel forradalom a cárizmus ellen irányult és nem tűzte ki célul az égető társadalmi problémák megoldását; a demokratikus elem nagyon gyenge volt és a felkelés vezetése a lengyel nemesség kezében maradt. Az I. Miklós cár által 1831 január végén a felkelés leverésére indított háború 1831 szept. 7-én Varsó elestével végződött, de lekötötte a cári hadsereget Lengyelországban és megakadályozta a nyugateurópai forradalom tervezett eltiprását. – *189 294 374 468 501*

271 Schilda (Schildau) város polgárai egy XVI. századbeli tréfás népi könyv („Die Schildbürger") nyomán a nyárspolgári ostobaság szimbólumává lettek. – *190*

272 „Nationalzeitung" – német polgári liberális újság, 1848 ápr. 1-től jelent meg Berlinben. – *190 305 342 423 457 504*

273 Az 1848 dec. 5-i oktrojált alkotmány (v. ö. 134. jegyz.) alapján 1848 dec. 6-án közzétett „Wahlgesetz für die zweite Kammer" (A második kamara választási törvénye) csak az ún. „önálló poroszok" szavazati jogát biztosította, s ez a határozatlan megfogalmazás lehetővé tette a hatóságoknak, hogy tetszés szerint szűkítsék a szavazók körét. – *190 365 440*

274 1848 febr. 24-én tört ki Párizsban, márc. 18-án pedig Berlinben a forradalom. – *193 375*

275 Goethe: „Wilhelm Meisters Lehrjahre" 5. könyv 16. fej. (Mignon dala). – *195*

276 A berlini porosz nemzetgyűlés (v. ö. 142. jegyz.) baloldalához tartozott többek között Waldeck, Jacoby, G. Jung, Berends és D'Ester. – *198 208 288*

277 Panat ellentengernagy szállóigévé vált jellemzése 1796-ban a royalistákról (Talleyrand is mondta az 1815-ös restauráció után Franciaországba visszatérő arisztokrata emigránsokról). – *198*

278 1849 jan. 26-án Faucher miniszter egy törvényjavaslatot terjesztett a francia alkotmányozó nemzetgyűlés elé, amelynek első §-a így szólt: „A klubok be vannak tiltva." Egyúttal azt kívánta, hogy a törvényjavaslatot sürgősként azonnal tárgyalják meg. A nemzetgyűlés elvetette a sürgősségi indítványt, és jan. 27-én Ledru-Rollin 230 képviselő aláírásával ellátott javaslatot terjesztett elő, amely a kormányt az alkotmány megszegésével vádolta. De a nemzetgyűlés többsége márc. 21-én mégis megszavazta ezt a gyülekezési és egyesülési szabadság ellen irányuló törvényjavaslatot (v. ö. „Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale", 7. és 9. köt.). – *199 375*

279 A garde mobile az ideiglenes kormány 1848 febr. 25-i rendelete alapján jött létre; tagjai főként lumpenproletár fiatalok voltak, akiket a forradalmi tömegek ellen használtak fel. – *200*

280 Amikor 1848 decemberében a legitimista Changarnier tábornok kezében összpontosult a Szajna-département nemzetőrségének, a garde mobilnak és a sorkatonaság első hadosztályának főparancsnoksága, a legitimisták a Bourbon-monarchia restaurálásában reménykedtek. – *201*

281 Szomszédos publicisták – a „Kölnische Zeitung" (v. ö. 24. jegyz.) munkatársai, elsősorban Brüggemann főszerkesztő. – *206*

[282] A „Kölnische Zeitung" 1849 jan. 28-i száma az első kamara választásairól többek között ezt írta: „Hiszen minden azon múlik ... hogy éppen az *első* kamarának meglegyen ama *szabad államférfiúi belátása* és ama *fennkölt szellemű méltányossága*, amely egyedül alkalmas, hogy a közvélemény előtt *azzal* a tekintéllyel ruházza fel, melyre annyira szüksége van, hogy rendeltetését betöltse és egy esetlegesen forradalmi demokrata második kamarával szemben sikeresen alkothassa a koronának, a rendnek és az igazi szabadságnak a támaszát... A *második kamara* számára nem tenne rossz szolgálatot, ha oda a középrend férfiait, gyakorlati iparosokat és mezőgazdákat választanának meg a demokrata érdek képviselőiként, olyanokat, akik csak *üzleti ismereteket* és egészséges *emberi észt* visznek magukkal; de az *első kamara* számára akkor annál több buzgalommal kell szorgoskodni azért, hogy abban a *magasabb műveltség* és az *államférfiúi belátás* is képviselve legyen, mégpedig igazán *kimagasló* szellemek által!" — *207*

[283] Goethe: „Wandrers Nachtlied". — *208*

[284] „Entwurf eines Verfassungsgesetzes für den preussischen Staat" (Alkotmánytörvénytervezet a porosz állam számára), 1848 máj. 20. — *209*

[285] A „Zirkularnote der preussischen Regierung" (A porosz kormány jegyzék-körirata), 1848 jan. 23., az összes német államokban levő porosz diplomatákhoz szólt, és a Német Szövetség központi szervének, a szövetségi gyűlésnek (v. ö. 445. jegyz.) a helyreállítását javasolta. — *210*

[286] A „Neue Rheinische Zeitung" elleni sajtóper tárgyalását 1849 febr. 7-én tartották. A kölni esküdtbíróság előtt vádlottakként a lap főszerkesztője, Marx, szerkesztője, Engels és felelős kiadója, Korff állottak. A vád tárgyát a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júl. 5-i „Letartóztatások" c. cikke képezte (v. ö. 5. köt. 154—156. old.), amely állítólag megsértette Zweiffel főügyészt és megrágalmazta a csendőröket. Noha a lap ellen már 1848 júl. 6-án megindították az eljárást, a tárgyalást csak dec. 20-ra tűzték ki, majd még ezt a terminust is kitolták febr. 7-re. Marx és Engels védője Schneider II. ügyvéd volt, Korffé Hagen ügyvéd. Az esküdtbíróság felmentette a vádlottakat, amit a közönség nagy örömmel fogadott. (V. ö. még 5. köt. 185—188. old. és 5. köt. 3., 4., 6., 9., 14. melléklet.) — *213*

[287] „Verordnung wegen Bestrafung schriftlicher Beleidigungen in den Provinzen, wo das französische Strafgesetzbuch vorläufig noch gesetzliche Kraft hat" (Rendelet az írásbeli sértések megbüntetéséről azokban a tartományokban, amelyekben a francia büntetőtörvénykönyv egyelőre még törvényerővel bír), 1819 júl. 5. — *214*

[288] A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júl. 18-i számában egy düsseldorfi tudósítás élesen megbírálta Schnaasének a düsseldorfi népklub elleni fellépését. — *222*

[289] A „Neue Rheinische Zeitung" egymás után három leleplezést közölt: J. Wulff letartóztatásáról (1848 júl. 10.), Falkenhain letartóztatásáról (júl. 13.) és J. Wolff letartóztatásáról (aug. 1.). A harmadik közleményre Hecker államügyész egy cáfolattal felelt („Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 3.), amelyet a szerkesztőség aug. 4-én „Herr Hecker und die »Neue Rheinische Zeitung«" (Hecker úr és a „Neue Rheinische Zeitung") címmel válaszolt meg. — *223*

[290] Berlini titkos államkormány — a IV. Frigyes Vilmos porosz királyt körülvevő reakciós klikk (Gerlach testvérek, Radowitz stb.). — *228*

[291] A demokraták rajnai kerületi bizottsága (v. ö. 43. jegyz.) elleni per tárgyalását 1849 febr. 8-án tartották. A kölni esküdtbíróság előtt vádlottakként Karl Marx, Karl Schapper

és Schneider II. ugyvéd állottak. A vád tárgyát a keruleti bizottságnak az adómegtagadásról szóló 1848 nov. 18-i felhívása képezte (v. o. 29. old.), amellyel állítólag felkelésre izgattak. Az eskudtbíróság felmentette a vádlottakat. — *230 442*

[292] Unruh: „Skizzen aus Preussens neuester Geschichte". — *241*

[293] Az 1832-es adómegtagadás Angliában — 1831-ben a Grey-kormány egy parlamenti reformra vonatkozó törvényjavaslatot nyújtott be (Reform Bill), amelyet az Alsóház elfogadott, de a Lordok Háza visszautasított. 1832-ben a kormány felszólította a királyt, hogy megfelelő számú peernek a kinevezésével tegye lehetővé a Reform Bill keresztulvitelet a Lordok Házában. Ezt a király megtagadta, és a Grey-kormány lemondott. Az egész országban viharosan tiltakoztak és petíciókban követelték az Alsóháztól, hogy mindaddig folytasson adómegtagadási politikát, amíg a reform törvényerőre nem emelkedik. Ilyen körulmények kozott meghiúsult Wellingtonnak az a kísérlete, hogy új kormányt alakítson. Végul ismét a Grey-kormány vette át az ugyek intézését és a Reform Bill 1832 jún. 7-én torvénnyé lett. (A Reform Bill-ről lásd még 4 kot. 217. jegyz.) — *244*

[294] Pennsylvaniai bortonok — magánzárka-rendszeru bortonok; ilyen volt pl. tobbek kozott az 1842—49-ben épitett berlini Moabit is. — *250*

[295] 1849 febr. 7-én volt a „Neue Rheinische Zeitung" elleni per tárgyalása (v. ó. 286. jegyz.). Az erről szóló beszámolo „A »Neue Rheinische Zeitung« első sajtópere" címmel jelent meg a lap febr. 14-i számában (Marx és Engels védőbeszédét lásd 213—229. old.). — 1849 febr. 8-án volt a demokraták rajnai keruleti bizottsága elleni per tárgyalása (v. o. 291. jegyz.). Az erről szóló beszámoló „A demokraták rajnai keruleti bizottsága elleni per" címmel a „Neue Rheinische Zeitung" febr. 19-i, 25-i, 27-i, 28-i számaiban jelent meg (Marx védőbeszédét lásd 230—246. old.). — *251*

[296] L. Schucking „Politische Gesprache" c. párbeszéd formában írt cikksorozata 1849 febr. 3-án, 4-én, 9-én, 10-én jelent meg a „Kolnische Zeitung"-ban. A párbeszéd egyik szereplője, Wagner, így szól Urian professzorhoz: „Ön egy kissé mindig a Mefisztot alakította, professzor úr . . ." — *251*

[297] Kasszandra — gorog mitológiai alak, Priamosz trójai király leánya, akinek baljóslatait senki sem hitte el. — *252*

[298] V. o. Molière: „George Dandin", I. felv. 9. szín. — *253*

[299] Haruspex — az áldozati állatok beleiből stb. jovendolő római pap. — *255*

[300] Lassalle-t 1848 nov. 22-én Dusseldorfban letartoztatták és az államhatalom elleni fegyveres ellenállásra való felhívás vádjával perbe fogták. A pert a Rajna-tartomány igazságugyi hatóságai minden eszkozzel húzták-halasztották. Lassalle tobb ízben kérte Marxot és Engelst levélben, hogy leplezzék le ezeket a mesterkedéseket. Marx és Engels Lassalle kérésére részt vettek a Lassalle ügyében Nicolovius főállamugyésznél járt küldöttségben (az erről szóló kozlemény 1849 márc. 6-án jelent meg a „Neue Rheinische Zeitung"-ban). A per tárgyalását máj. 3-án és 4-én tartották meg, az eskudtek felmentették Lassalle-t (v. o. „Neue Rheinische Zeitung" máj. 6-i, második kiadása). A lap fázisról fázisra kovette Lassalle perét. A kotetben szereplő ot „Lassalle" c. cikk kozül az első kettőt („Neue Rheinische Zeitung", 1849 febr. 11., márc. 4.) feltehetően Marx, a másik hármat pedig („Neue Rheinische Zeitung", 1849 ápr. 27., máj. 2., 3.) Engels írta (v. ó. még 383. jegyz.). — *257 310 432 442 450*

[301] V. ö. Engels: „A nemzetek ünnepe Londonban" (2. köt. 571–584. old.), Marx és Engels: „Beszédek Lengyelországról", Engels: „Louis Blanc beszéde a dijoni banketton", „Az »elégedett« többség stb.", Marx: „Beszéd a szabadkereskedelem kérdéséről" (4. köt. 395–397., 405–407., 411–417., 422–436. old.). — *264*

[302] V. ö. Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", VII. fejezet. — *264*

[303] Sokácoknak nevezték azokat a római katolikus délszlávokat, akik a XVII. században menekültek el a törökök elől Boszniából. — *265*

[304] Morlákoknak nevezték Dalmácia hegylakóinak egy részét; a múlt században már egybeolvadtak a szerb lakossággal. — *266*

[305] Szorb, vend és obotrit nyelv — azoknak a nyugatszláv néptörzseknek a nyelve, akik kb. az V. század óta az Elba, a Saale és az Odera között lakták. — *267*

[306] Oguliniak — Ogulinban (Nyugat-Horvátország) állomásozó határőrök. — *268*

[307] V. ö. Engels: „Németország állapota" (2. köt. 529–547. old.), „Német szocializmus versben és prózában", „Beszéd Lengyelországról", „Három új alkotmány", „Egy szó a »Riformá«-hoz" (4. köt. 195–235., 396–397., 491–495., 502–504. old.). — *269*

[308] Az 1848-as csehországi társadalmi mozgalom két, tartalmilag különböző fő szakaszra oszlik. A márciusi események kezdetétől a prágai felkelés leveréséig a cseh néptömegek — a parasztság és a proletariátus — aktívan részt vettek a feudalizmus és abszolutizmus elleni forradalmi mozgalomban. A prágai felkelés leverése után a liberális cseh burzsoázia állt a mozgalom élére, elnyomta a demokratikus erőket és nacionalista célokért harcolt, amivel a Habsburg-monarchiának és közvetve az orosz cárizmusnak nyújtott támogatást. — *272*

[309] Slovanská Lípa (Szláv Hársfa) egyletek — 1848 áprilisában alakult cseh nemzeti egyletek. Prágában az egylet vezetése liberálisoknak a kezében volt (Šafařik, Gauč), akik a prágai felkelés leverése után az ellenforradalom mellé álltak, a vidéki egyletekben viszont főként a radikális burzsoáziából kerültek ki a vezetők. — *272*

[310] Svornost (Egyetértés) — 1848-ban német és cseh tagokból (főként diákokból) Brünnben alakult polgári szervezet, 1849-ben feloszlatták. — *274*

[311] Burschenschaftok — a Napóleon elleni háborúk idején keletkezett német diákszervezetek; Németország egyesítéséért harcoltak, szélsőségesen nacionalista eszméket terjesztettek. — *274 451*

[312] A wartburgi ünnepséget 1817 okt. 18-án rendezte a nacionalista német diákság a reformáció 300. és a lipcsei csata 4. évfordulójára. — *274*

[313] A. D. Binzernek a jénai Burschenschaft feloszlatásakor, 1819-ben írt daláből. — *274*

[314] A tartományi Landtagok (v. ö. 392. jegyz.) rendi bizottságait 1842-ben alakították meg Poroszországban. A Landtagok saját kebelükből választották őket (rendenkénti szavazással), s e bizottságok közös porosz tanácskozó testületet alkottak, az egyesült rendi bizottságot. E testület segítségével, amely csupán látszatképviseleti szerv volt, akart IV. Frigyes Vilmos új adókat kivetni és kölcsönt kiírni. — *277*

[315] A porosz kormány által az első egyesült Landtag (v. ö. 148. jegyz.) elé terjesztett „Übersicht von den Resultaten der Finanzverwaltung in den Jahren 1840 bis einschliesslich 1846" (A pénzügyigazgatás eredményeinek áttekintése 1840-től 1846-ig bezárólag), megjelent „Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847", I. rész. (Ennek alapján néhány pontatlan számadatot kiigazítottunk.) — *278*

[316] „Übersicht von den Resultaten der Finanzverwaltung im Jahre 1847" (A pénzügyigazgatás eredményeinek áttekintése 1847-ben). — *280*

[317] IV. Frigyes Vilmos 1841-ben 430 000 márkát adományozott egy jeruzsálemi protestáns püspökség létesítésére. — II. Frigyes szóbanforgó írásait 1846-ban kezdték kiadni. — *283*

[318] „Denkschrift über die Verwaltung des Staatsschatzes für die Zeit von 1840 bis 1846" (Emlékirat az államkincstár igazgatásáról az 1840 és 1846 közötti időszakban), kelt 1847 ápr. 6. (v. ö. „Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847", I. rész.). — *287*

[319] V. ö. E. Dronke: „Die Sitzung der Nationalversammlung vom 7. und 8. August", „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 13. — *288*

[320] „Schlesische Zeitung" — német napilap, 1742-től 1945-ig jelent meg Breslauban, az 1848-as forradalom előtt és alatt konstitucionalista monarchista irányzatú. — *288*

[321] Goethe: „Zahme Xenien", V. — *290*

[322] 1849 febr. 16-án és 17-én tartották a demokratikus „Neue Bonner Zeitung" szerkesztője, G. Kinkel elleni per tárgyalását. A vád tárgyát a korábban „Bonner Zeitung"-nak nevezett lap egyik cikke képezte, amely a porosz katonák mainzi kilengéseiről szólt, és ezzel állítólag megsértette a mainzi helyőrséget. Kinkelt egy havi szabadságvesztésre ítélték, míg az ugyanebben az időben ellene indított adómegtagadási perben felmentették. — *291*

[323] „La République" — francia napilap, 1848 febr. 26-tól 1851 dec. 2-ig jelent meg Párizsban, E. Barrest szerkesztésében; kispolgári republikánus újság. — „La Révolution démocratique et sociale" — francia napilap, 1848 nov. 7-től 1849 jún. 13-ig jelent meg Párizsban, Ch. Delescluze szerkesztésében; kispolgári demokrata republikánus újság. — *291 539*

[324] „The Northern Star" — angol hetilap, a chartisták központi lapja; 1837-től 1852-ig jelent meg, előbb Leedsben, majd (1844 novemberétől) Londonban, különféle alcímekkel. Az újság alapítója és első szerkesztője F. O'Connor volt, a 40-es években J. Harney is szerkesztette. 1845 szeptemberétől 1848 márciusáig Engels a lap munkatársa volt. — *292*

[325] „L'Alba" — olasz demokrata újság, 1847-től 1849-ig jelent meg Firenzében, Lafarina szerkesztésében. — „Il Contemporaneo" — olasz demokrata újság, 1846-tól 1849-ig jelent meg Rómában. — „La Concordia" — olasz polgári liberális újság, 1848—49-ben jelent meg Torinóban. — *292*

[326] Evangélikus egyházi ének. — *293*

[327] Az idézetek a „Kölnische Zeitung" 1849 febr. 13-i számának „Die österreichische Note vom 4. Februar" (A február 4-i osztrák jegyzék) c., továbbá az 1849 febr. 17-i számának „Der ungarische Krieg" (A magyar háború) c. vezércikkéből valók. — *293*

[328] Az országgyűlés felsőházának túlnyomórészt főrendi származású tagjai közül csupán egy elenyésző rész követte Kossuthot Debrecenbe. — *294*

[329] A császáriaknak Lipótvárat nem ostrommal sikerült elfoglalniok, hanem gyáva parancsnoka harc nélkül átadta febr. 2-án; Eszék a cikk megírásának időpontjában még nem volt elfoglalva (csak febr. 23-án esett el), s a Tiszán sem keltek még át. — *294*

[330] A 22. osztrák hadijelentést, amelyre Engels a cikk végén másodszor is hivatkozik, a „Neue Rheinische Zeitung" 225. számának melléklete bíráló megjegyzésekkel együtt közölte. — *296*

[331] Horatius: „Epistula ad Pisones" (Ars poetica), 139. sor. — *296*

[332] Az 1848 nov. 16-i népfelkeléssel kiharcolt általános választójog alapján 1849 jan. 21-én Rómában alkotmányozó nemzetgyűlést választottak, amely febr. 9-én megfosztotta a pápát világi hatalmától és kikiáltotta a köztársaságot. A Római Köztársaságot 1849 júl. 3-án osztrák és francia intervencióval megbuktatták. — *298*

[333] „Frankfurter Oberpostamtszeitung" — német újság, 1617-től 1866-ig jelent meg Majna-Frankfurtban. A Thurn und Taxis hercegek birtokában volt, akik postaregáléval rendelkeztek számos német államban. 1848—49-ben a lap az ideiglenes központi hatalom (v. ö. 78. jegyz.) hivatalos sajtószerve volt. — *302*

[334] „Revue retrospective ou Archives secrètes du dernier Gouvernement" — folyóirat formájában megjelenő szemle, amely az 1830—48-as évek titkos levéltári anyagának gyűjteménye volt; 1833-tól 1838-ig havonta, 1848-ban rendszertelenül jelent meg Párizsban J. Taschereau szerkesztésében. — Az 1848. évi 3. számában egy kimutatást közölt a júliusi monarchia külügyminisztériumának 1840-es, 1842-es és 1844—47-es titkos alapjáról, amelyben a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" szerkesztője, K. P. Berly, a Guizot-kormány titkos ügynöke számára biztosított évi járandóság is szerepelt. — *302*

[335] „Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe" — német napilap, 1842 jan. 1-től 1843 márc. 31-ig jelent meg Kölnben. Az újságot a porosz abszolutizmussal szemben ellenzéki rajnai burzsoázia képviselői alapították. Az újság munkatársának bevontak néhány baloldali hegeliánust is. Marx 1842 áprilisától kezdve munkatársa, októberétől kezdve főszerkesztője volt a lapnak. A „Rheinische Zeitung" Engels néhány cikkét is közölte. Marx szerkesztősége alatt a lap egyre határozottabban forradalmi demokrata jelleget öltött. A „Rheinische Zeitung"-nak ez az irányzata, melynek népszerűsége Németországban egyre növekedett, nyugtalanította a kormánykörököt és dühödt hajszát váltott ki a lap ellen a reakciós sajtóból. 1843 jan. 19-én a porosz kormány rendeletileg 1843 ápr. 1-i hatállyal betiltotta a lapot, és addig is kettős cenzúra alá vetette. Minthogy a „Rheinische Zeitung" részvényesei mérsékelni akarták az újság hangját, Marx 1843 márc. 17-én bejelentette kilépését a szerkesztőségből; a lapot azonban ez már nem mentette meg. — *302 352*

[336] A szóbanforgó párizsi tudósítást a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" 1849 febr. 20-i száma a „Deutsche Reform"-ból (v. ö. 199. jegyz.) vette át. — *302*

[337] IV. Frigyes Vilmosnak a porosz kamarák megnyitásakor mondott trónbeszédéről van szó. Az itt idézett passzus a trónbeszéd eredeti fogalmazásából való, mely a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 febr. 28-i számának különmellékletében jelent meg. — *304*

[338] A cikk első részének végén, a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 márc. 1-i számában, itt a trónbeszéd megváltozott szövege következett. Ebben az idézett passzus a követ-

kezőképpen hangzik: „Sajnálatomra a fővárost és legközelebbi környékét ostromállapot alá kellett helyezni, hogy a törvények uralma és a közbiztonság ismét helyreálljon. Az erre vonatkozó előterjesztések, Uraim, haladéktalanul Önök elé fognak kerülni." — *304*

[339] Rodomonte — nagyotmondó fecsegő; Ariosto „Orlando furiosó"-jának egyik hőse. — *305*

[340] A cikk a szóbanforgó trónbeszédet IV. Frigyes Vilmosnak 1848 ápr. 2-án, a második egyesült Landtag (v. ö. 148. jegyz.) megnyitásakor mondott, Camphausen által előkészített trónbeszédével hasonlítja össze („Verhandlungen des zum 2. April 1848 zusammenberufenen Vereinigten Landtages", Berlin 1848). — *305*

[341] Fehér Terem — a berlini királyi palota egyik terme; itt tartotta 1849 febr. 26-án első együttes ülését az első és a második porosz kamara. — *305*

[342] Két céhszabályzat — „Verordnung, betreffend die Errichtung von Gewerberäten und verschiedene Abänderungen der allgemeinen Gewerbeordnung" (Rendelet ipartanácsok létesítését és az általános iparszabályzat különféle módosításait illetően), továbbá „Verordnung über die Errichtung von Gewerbegerichten" (Rendelet iparbíróságok létesítéséről); mindkettő kelte 1849 febr. 9. — *307*

[343] Gagging Laws (szájpecektörvények; szájkosártörvények) — a napóleoni háborúkat követő években kitört angol népmozgalmakra a kormány 1819-ben hat rendkívüli törvénnyel („Six Acts") válaszolt; ezek üldözték a haladó sajtót és könyvkiadást és megtiltották népgyűlések, tömegfelvonulások rendezését stb. — *307*

[344] Lassalle 1848 nov. 21-én egy Neussban (Düsseldorf környékén) tartott népgyűlésen beszédet mondott, amelyben felhívott arra, hogy szükség esetén nyújtsanak fegyveres segítséget a porosz nemzetgyűlésnek. Rákövetkező napon tartóztatták le Lassalle-t. — *310*

[345] A Code pénal (v. ö 100. jegyz.) cikkelyeiről van szó. — *310 432*

[346] Code d'instruction criminelle — a Code pénalhoz tartozó büntetőperrendtartás, amely a Rajna-tartományban is érvényben volt; itt a 360. cikkelyről van szó. — *311 442*

[347] „Deutsche Allgemeine Zeitung" címmel jelent meg a „Leipziger Allgemeine Zeitung" azután, hogy 1842 dec. 28-án kabinetparanccsal kitiltották Poroszország területéről; 1879-ig állt fenn. („Leipziger Allgemeine Zeitung" — német napilap, 1837-től jelent meg Lipcsében F. A. Brockhaus kiadásában; a 40-es években haladó polgári lap.) — *313*

[348] A demokraták központi bizottságának létrehozását 1848 júniusában határozták el az első frankfurti demokrata kongresszuson (v. ö. 192. jegyz.). Az 1848 okt. 26. és 30. között Berlinben tartott második demokrata kongresszuson megválasztott új központi bizottság tagjai D' Ester, Reichenbach és Hexamer lettek. — *313 369*

[349] E lap kiadására nem került sor. — *313*

[350] „Die Reform. Politische Zeitung" — német kispolgári demokrata lap, 1848 ápr. — jún. Lipcsében és 1848 júl. - nov. Berlinben jelent meg A. Ruge és H. B. Oppenheim szerkesztésében. — *313*

[351] A Ruge által 1848 áprilisában összeállított „Wahlmanifest der radikalen Reformpartei für Deutschland" a nemzetgyűlés fő feladataként „az események eszének megszerkesztését" proklamálja. — *314*

[352] 1846 júniusában a Peel-kormány keresztülvitte a nagy földbirtokosok érdekében hozott gabonatörvények eltörlését. A gabonatörvények eltörlése a szabadkereskedelem jelszavával küzdő ipari burzsoázia győzelme volt. — *316*

[353] Az Amerika csendes-óceáni partján fekvő Oregon területre igényt tartott mind az Egyesült Államok, mind Nagy-Britannia. Az Oregon birtokáért folyó harc 1846-ban a terület kettéosztásával végződött; határvonal a 49. szélességi kör lett. — *317*

[354] Pandzsáb tartományt hosszas hadjáratok után 1849 februárjában csatolták Brit-Indiához. — *317*

[355] Quarter sessions — az angol békebíróságok[1] negyedévenként tartott ülésszakai; petty sessions — a békebíróságok kisebb jelentőségű ügyekben tartott ülésszakai. — *321*

[356] A frankfurti Központi Márciusi Egyletet és annak fiókegyleteit 1848 nov. végén alapították a frankfurti nemzetgyűlés baloldali képviselői. Marx és Engels már december óta bírálták az Egylet kispolgári vezetőit: Fröbelt, Simont, Wesendonckot, Raveaux-t, Eisenmannt és Vogtot (v. ö. 379. jegyz.). — *323 347*

[357] Utalás a frankfurti német nemzetgyűlés baloldalának két frakciójára. A tulajdonképpeni baloldalhoz tartoztak Blum, Vogt, Fröbel, Wesendonck, Zimmermann, Venedey stb.; a szélsőbaloldalhoz, az ún. radikál-demokrata párthoz tartozott Ruge, Zitz, Simon, Schlöffel, von Trützschler stb. A „Neue Rheinische Zeitung" ehhez a frakcióhoz állt a legközelebb, de ugyanakkor ostorozta is felemásságát és határozatlanságát (v. ö. pl. „A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai", 5. köt. 32–35. old.). — *323*

[358] Az osztrák Reichstag 1848 júl. 22-én ült össze Bécsben. Az 1848 máj. 15-i forradalmi megmozdulások hatására a kormány kénytelen volt alkotmányozó gyűlésnek elismerni. A gyűlés többsége liberális burzsoákból és liberális nagybirtokosokból állt, akik a forradalom elfojtására törekedtek. A bécsi októberi események folytán a Reichstag okt. 22-én áttette székhelyét Kremsierbe (Morvaország). A gyűlés aug. 1-én egy 30 tagú alkotmánybizottságot választott az osztrák alkotmány kidolgozására. 1849 márc. 4-én végre elkészült az „Entwurf der Konstitutionsurkunde nach den Beschlüssen des Verfassungsausschusses" (Az alkotmányokirat tervezete az alkotmánybizottság határozatai szerint), de ezt már nem vitatták meg, mert a császár és a kamarilla még aznap államcsínyt hajtott végre és új, antidemokratikus alkotmányt oktrojált az országra „Reichsverfassung für das Kaisertum Österreich" (Birodalmi alkotmány az osztrák császárság részére) címmel, amely kétkamarás rendszert létesített. 1849 márc. 7-én szétkergették a Kremsierben ülésező Reichstagot és életbeléptették a márc. 4-i alkotmányt. — *325 371*

[359] Huculoknak nevezték a keleti Kárpátok hegylejtőin élő ukránokat. — *326*

[360] A frankfurti nemzetgyűlés. — *326*

[361] „Grundrechte des deutschen Volkes" (A német nép alapjogai) — a frankfurti nemzetgyűlés által kidolgozott része a német birodalmi alkotmánynak. — *326*

[362] IV. Frigyes Vilmos az első egyesült Landtag (v. ö. 148. jegyz.) megnyitásán, 1847 ápr. 11-én mondott trónbeszédében többek között ezt a fordulatot használta: „mint egy

meg nem gyengült korona örököse, amelyet utódaimnak meg nem gyengülten kötelességem és akaratom megőrizni" (v. ö. „Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847", I. rész). – *328 336 354 358 482 503*

[363] „Gesetzentwurf, betreffend die Verhütung eines die gesetzliche Freiheit und Ordnung gefährdenden Missbrauches des Versammlungs- und Vereinigungsrechts" (Törvénytervezet a gyülekezési és egyesülési joggal való, a törvényes szabadságot és rendet veszélyeztető visszaélés elhárítását illetően); „Gesetzentwurf, betreffend das Anheften von Anschlagzetteln und Plakaten in Städten und Ortschaften, sowie den Verkauf und das Verteilen von Druckschriften oder bildlichen Darstellungen in öffentlichen Strassen" (Törvénytervezet falragaszoknak és plakátoknak városokban és helységekben való kifüggesztését illetően, valamint nyomtatványoknak vagy képi ábrázolásoknak nyilvános utcákon való eladását és osztogatását illetően); „Gesetzentwurf, betreffend das Recht, durch Wort, Schrift, Druck und bildliche Darstellung seine Gedanken frei zu äussern" (Törvénytervezet a gondolatoknak szóban, írásban, nyomtatásban és képi ábrázolásban való szabad nyilvánítását illetően); mindhárom törvénytervezet kelte 1849 márc. 2. – *328 336 354 416 423*

[364] Fekete-vörös-arany színek – a németországi nemzeti egységmozgalom szimbóluma. – *329 417 488*

[365] A Lajos Fülöp alatt 1834-ben kibocsátott ún. rikkancstörvény az ellenzéki sajtótermékek terjesztésének megnehezítésére szolgált. – *329*

[366] Az 1848 ápr. 15-i rendeletek – „Verordnung über die Herstellung des Rheinischen Zivilgesetzbuchs in Betreff der Schliessung der Ehe etc." (Rendelet a rajnai polgári törvénykönyv visszaállításáról a házasságkötést illetően stb.) és „Verordnung betreffend das Verfahren bei politischen und Pressvergehen in der Rheinprovinz und die Wiederherstellung des Rheinischen Strafrechts und Strafverfahrens bei politischen und Amtsvergehen" (Rendelet a politikai és sajtóvétségeknél a Rajna-tartományban folytatandó eljárást és a rajnai büntetőjognak és bűnügyi eljárásnak visszaállítását illetően politikai és hivatali vétségeknél). (V. ö. 100. jegyz.) – *332 357*

[367] „Konstitutionelle Zeitung" – német polgári liberális újság; 1849-től 1852-ig jelent meg Berlinben, Hansemann lapja. – *334*

[368] V. ö. Goethe: „West-östlicher Diwan", IX. 10. – *337*

[369] Vergilius: „Bucolica", III. ecloga, 60. sor. – *337*

[370] V. ö. Biblia, II. Mózes 20, 5. – *338*

[371] Az 1848 februári forradalom után Franciaországban ideiglenes kormány alakult, amelynek tagjai voltak többek között Ledru-Rollin, Flocon, Blanc, Albert, Marrast, Garnier-Pagès, Lamartine stb. Az ideiglenes kormányt 1848 máj. 10-én a végrehajtó bizottság váltotta fel (v. ö. 114. jegyz.). – *343 382*

[372] A bírósági konkordátumok (concordats à l'amiable – kiegyezéses megállapodások) haladékot adtak volna a forradalmi események által súlyos helyzetbe került kispolgároknak váltóikra, adósleveleikre, házbérükre stb. De 1848 aug. 22-én a nemzetgyűlés ebben a formában elvetette a törvényjavaslatot, ami teljesen tönkretett ezer meg ezer kispolgárt, s a bankok nagy pénzeket zsebeltek be. – *343*

[373] A négy közvetlen adóhoz frankonként hozzájáruló 45 centime-os pótadó, amelyet a francia ideiglenes kormány 1848 márc. 16-án vezetett be, mindenekelőtt a parasztokat, a lakosság nagy többségét sújtotta. Ez a politika hozzájárult ahhoz, hogy a parasztok elfordultak a forradalomtól és 1848 dec. 10-én Louis Bonaparte-ot választották meg elnöknek. – *344*

[374] A két restauráció – XVIII. Lajos királysága Napóleon veresége és lemondása után (1814 április) és a királyság újra helyreállítása Napóleon ún. száz napja és végleges leverése után (1815 július). – Indemnitás – kártalanítás, illetve felmentés. – *344*

[375] Orléanisták (vagy Fülöp-pártiak) – a júliusi monarchia (1830–1848) hívei; a pénzarisztokrácia és az ipari nagyburzsoázia érdekeit képviselték. – *344 382*

[376] „Journal des Débats politiques et littéraires" – francia polgári napilap, 1789-től kezdve jelent meg Párizsban különféle címekkel; a júliusi monarchia alatt kormánylap, az orléanista burzsoázia lapja, az 1848-as forradalomban az ellenforradalmi burzsoázia nézeteinek képviselője. – *344*

[377] 1848 máj. 15-én a felháborodott párizsi munkások benyomultak a nemzetgyűlésbe, s követelték a februári forradalom után kapott ígéretek betartását, a munkaalkalom megteremtését stb., majd pedig feloszlatták a követeléseiket megtagadó nemzetgyűlést és Barbès, Blanqui, Albert, Blanc, Proudhon, Cabet stb. részvételével ideiglenes kormányt alakítottak. A kormány leverte ezt a forradalmi akciót és vezetőit letartóztatta. – A munkások követelései között szerepelt az a Barbès által benyújtott javaslat is, hogy a gazdagokra egy milliárd különadót vessenek ki. – *345*

[378] Bourges-ban 1849 márc. 7-től ápr. 3-ig tárgyalták az 1848 máj. 15-i forradalmi események (v. ö. 377. jegyz.) vezetőinek perét. A bíróság Barbèst és Albert-t életfogytiglani deportációra, Blanquit 10 évi magánzárkára, de Flotte-ot, Sobrier-t, Raspailt és másokat több évi fogházra, ill. száműzetésre ítélte. – *345 571*

[379] A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 dec. 29-i számában „Ein Aktenstück des Märzvereins" (A Márciusi Egylet egy ügyirata) címmel leleplezte a frankfurti baloldal kispolgári vezetőit, s „a mi forradalmunk girondistáinak" nevezte őket. – *347*

[380] V. ö. Goethe: „Prometheus". – *347*

[381] Radowitz lovag klubja – a frankfurti nemzetgyűlés szélsőjobboldalának Katolikus Egylete; Radowitz vezetése alatt állott, akit a „Neue Rheinische Zeitung" „a porosz ellenforradalom lelkének" nevezett (v. ö. 441. old.). – *347*

[382] A feuillantinusok a francia forradalomban a nagy pénzburzsoázia és a liberális nemesség érdekeit képviselték és egyesítették az alkotmányos monarchia híveit. (Nevük onnan származik, hogy a Feuillant-rend párizsi kolostorában tartották gyűléseiket.) A feuillantinus klubot a jakobinusok 1792-ben betiltották. – *348*

[383] 1849 január közepétől (v. ö. 1. és 27. jegyz.) megint Engels volt a szerzője (éppúgy, mint 1848 szeptemberéig) azoknak a cikkeknek, amelyek a frankfurti német nemzetgyűlés vitáival, valamint a porosz nemzetgyűlés helyébe lépett második kamara ügyeivel foglalkoztak. – 1849 április közepétől máj. 9-ig Marx nagyobb körutat tett Északnyugat-Németországban és Vesztfáliában, részben azért, hogy tájékozódjék az ottani politikai helyzetről, részben azért, hogy anyagi támogatást próbáljon szerezni a „Neue Rheinische Zeitung"-nak. A lapot Marx távollétében Engels szerkesztette, s a fontosabb cikkeket ő írta. – *349 361 384 416 423 434 436 440 447 449 455 456 459 463*

[384] V. ö. Bürger: „Lenore". – *349*

[385] Utalás az 1830–31-es varsói felkelés (v. ö. 270. jegyz.) leverésére. – *350*

[386] A legfelsőbb birodalmi törvényszék (Reichskammergericht) volt 1806-ban bekövetkezett eltörléséig a birodalmi udvari tanács (Reichshofrat) mellett a legmagasabb bíróság Németországban. 1495-ben létesítették, eleinte különböző helyeken ülésezett, 1525-től Speyer, 1693-tól 1806-ig Wetzlar volt az állandó székhelye. – Itt utalás a porosz–dán háború (v. ö. 94. jegyz.) viselésének reakciós jellegére. – *350*

[387] Anhaltban 1849 márciusában, Mainzban 1848 májusában és Frankfurtban 1848 szeptemberében véres erőszakkal nyomták el a népmozgalmakat. – *350*

[388] Kis-Németország – az összes német államok Ausztria kivételével. – *351*

[389] Protestáns egyházi ének 1653-ból. – *352*

[390] 1848 jún. 25-e – a párizsi proletariátus felkelésének napja. – *352*

[391] Camphausen annak idején a „Rheinische Zeitung" (v. ö. 335. jegyz.) egyik részvényese volt. – *352*

[392] A tartományi Landtagok (tartományi rendi gyűlések) 1823-ban alakultak. Tagjai voltak a fejedelmi családok fejei, a nemességnek, a városoknak és a falusi községeknek a képviselői. A Landtag-választásokban való részvétel feltétele a földbirtok volt; ez kirekesztette a lakosság legnagyobb részét és biztosította a Landtagok nemesi többségét. A Landtagokat a király hívta össze, illetékességük helyi gazdasági és közigazgatási kérdésekre szorítkozott. Politikai téren csak korlátozott tanácskozási funkcióik voltak. – 1843-ban a király, azzal az ürüggyel, hogy egységes törvényhozást akar bevezetni Poroszországban, egy büntetőtörvény-tervezetet terjesztett a rajnai Landtag elé, amelyet a Rajna-tartományban a liberális francia törvénykezés helyett akartak bevezetni. A 7. rajnai Landtag (1843) elvetette ezt a törvénytervezetet, s kijelentette, hogy a Rajna-tartomány érvényben levő törvénykezése teljesen megfelel az ottani viszonyoknak és szokásoknak. – *354*

[393] Az első egyesült Landtagot (v. ö. 148. jegyz.) királyi pátenssel hívták össze. – *354*

[394] Mancha – Cervantes „Don Quijoté"-jának hazája; a maradi, istenhátamögötti vidék szimbóluma. – *354*

[395] Thadden-Trieglaff 1847 jún. 21-én az első egyesült Landtagban kijelentette: „Javaslatom így hangzik: Sajtószabadságot, – *valóban* nyilvános eljárást az irodalmár urak számára és egészen szorosan mellé a *bitót*! És még csak arra kérem gyorsíró urakat, hogy a »valóban« és »bitó« szavakat alaposan húzzák alá." (V. ö. „Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847", IV. rész.) – *354*

[396] Uckermark – Poroszország Brandenburg-tartományának északi része, a junkerok fellegvára. – *355 427*

[397] Az egyesült rendi bizottságok (v. ö. 314. jegyz.) 1848 jan. 17-én összeültek az „Entwurf des Strafgesetzbuchs für die preussischen Staaten etc." (A porosz államok büntetőtörvénykönyvének tervezete stb.) megvitatására. A bizottságok munkáját megszakították az 1848 márciusi forradalmi események. – *356*

[398] Az 1821 márc. 6-i kabinetrendelet az államellenes és államfőellenes cselekedetek tekintetében kiterjesztette a porosz büntetőtörvénykezést a Rajna-tartományra is. — *357*

[399] 1848 dec. 5-én oszlatták fel a porosz nemzetgyűlést, hirdették meg az ún. oktrojált alkotmányt, a kamarák egybehívását pedig csak 1849 febr. 26-ra tűzték ki. — *361*

[400] A Champagne-ban a francia forradalmi hadsereg 1792-ben szégyenletes visszavonulásra késztette a braunschweigi herceg hatalmas porosz—osztrák seregét. — Jénánál a napóleoni sereg 1806-ban megsemmisítő csapást mért a porosz seregekre. — Berlinben a barikádharcosok 1848 márc. 18-án és 19-én a város elhagyására kényszerítették a 14 000 főből álló porosz katonaságot. — *364 467 503*

[401] Mentelmi cikkely — az ún. oktrojált alkotmány 83. cikkelye kimondta, hogy a két kamara tagjait „sem a kamarában megejtett szavazásaikért, sem az ott kifejtett nézeteikért nem lehet felelősségre vonni". — *366*

[402] St. Stephen — a londoni Westminster-palota egyik része, ahol a XVI. századtól a XIX. századig az angol alsóház ülésezett. — *367*

[403] 1815—16-os Chambre introuvable (megtalálhatatlan kamara) — az 1815 okt. 7-től 1816 szept. 5-ig ülésező ultraroyalista francia képviselőház, mely szolgalelkűen szentesítette a legreakciósabb rendszabályokat. (A „megtalálhatatlan" jelző XVIII. Lajostól származik, s arra utal, hogy 1815-ben Napóleon leverése után a képviselőket csak nagy üggyelbajjal lehetett egybehívni, annyira féltek Napóleon újabb visszatérésétől.) — Az 1848 febr. 24-i Chambre introuvable-on a Lajos Fülöp lemondása utáni francia képviselőház értendő, amely meg akarta akadályozni a forradalmat és a monarchia megszilárdítására törekedett. — *367*

[404] Észak-Itália 1848-ban felkelt az **osztrák uralom ellen** Itália egységéért és nemzeti függetlenségéért. A bécsi forradalom győzelmének hírére **márc. 18-án** megmozdult a nép Milánóban, a **felkelők** ötnapos elkeseredett harcban Radetzkyt 15 000 **osztrák** katonájával a város elhagyására kényszerítették. Márc. 22-én liberális burzsoá ideiglenes kormányt alakítottak. Károly **Albert, Szardínia és Piemont királya** a felszabadító mozgalom élére állt, hogy ezzel királyságát egész Észak-Itáliára kiterjessze. A parancsnoksága alatt álló szárd—lombardiai hadsereg először visszaszorította Radetzky csapatait, de azután Károly Albertnak és tábornokainak habozó magatartása következtében számos vereséget szenvedett. Milánó ismét osztrák kézre került. Károly Albert, félelmében, hogy addigi tartományait is elveszíti, 1848 aug. 9-én áruló fegyverszünetet kötött Ausztriával, amelyet hat hét elteltével megújítottak. 1849 márc. 20-án ismét megkezdődtek a katonai akciók, de az osztrákok már márc. 23-án megverték Károly Albertot, aki lemondott a trónról. Az új király, II. Viktor Emánuel márc. 26-án megkötötte a fegyverszünetet és 1849 aug. 6-án aláírták a békeszerződést. — *370*

[405] Wybicki: „Dąbrowski-induló", amely később lengyel nemzeti himnusszá lett. — *371*

[406] E hír téves volt. (Azon alapulhatott, hogy 1848 őszén egy Koburg-huszárezred Galíciából hazaszökött.) — *371*

[407] 1848 nyarán (v. ö. 404. jegyz.) Garibaldi felajánlotta segítségét Károly Albertnak, amit az elutasított. Garibaldi Lombardiába ment és ott egy önkéntescsapatot alakított. De mivel Lombardia ideiglenes kormánya Károly Alberttal paktált, Garibaldi önkéntesei ellátás nélkül és csaknem teljesen fegyverzet nélkül maradtak. Az 1848 aug. 9-i áruló fegyverszünet után Garibaldi szabadságharcosai bátor ellenállást tanúsítottak az osztrák hadsereggel szemben, a túlerő elől azonban Svájcba kellett visszavonulniok. — *372*

[408] 1834-es szavojai hadjárat – olasz forradalmi emigránsoknak, német és lengyel önkénteseknek Mazzini által szervezett hadjárata. A forradalmárok Svájc felől törtek be Szavojába, de a piemonti csapatoktól vereséget szenvedtek és Svájcban lefegyverezték őket. – *374*

[409] A napóleoni uralom elleni harcban a reguláris hadsereg szétverése után Spanyolországban igen nagy szerepük volt a gerillaharcoknak. – *376*

[410] V. ö. „Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale", 9. köt. – *382*

[411] Az 1814 szept. 18. és 1815 jún. 9. között lefolyt bécsi kongresszuson Napóleon legyőzői találkoztak össze győzelmük kiaknázására. A kongresszus célja – bár a nemzetek felszabadítását hirdette – a francia forradalom előtti feudális-reakciós rendszer visszaállítása volt; Franciaországot visszaszorították 1792-es határai közé. A francia gyarmatokat Anglia kapta meg. Németország és Olaszország szétdaraboltságát, Lengyelország felosztottságát, Magyarország leigázottságát a kongresszus megerősítette. (V. ö. még 183. jegyz.) – *382*

[412] A hűséges Eckart középkori német mondák alakja; a megbízható és önfeláldozó őrző típusa. – *384*

[413] Radowitz: „Deutschland und Friedrich Wilhelm IV." – *384*

[414] IV. Frigyes Vilmosnak 1840 okt. 15-én a koronázási ünnepségek alkalmából Berlinben mondott beszédéből. – *384*

[415] A „Bérmunka és tőke" keletkezéséről v. ö. Engels bevezetését a mű 1891-es kiadásához (587–594. old.). – E kötetben a „Bérmunka és tőké"-t abban a formában közöljük, ahogy a „Neue Rheinische Zeitung"-ban vezércikksorozatként első ízben kinyomatták; az Engels által sajtó alá rendezett 1891-es kiadás lényegesebb változtatásait és kiegészítéseit lábjegyzetekben tüntettük fel, míg csupán stiláris igazításait, sajtóhiba-javításait stb. hallgatólag átvettük. Frank és centime helyett az 1891-es kiadás márkát és pfenniget ír; mi megtartottuk a korábbi szöveg francia pénzegységeit. – *386*

[416] Az 1848 februári és márciusi forradalmi megmozdulások (v. ö. 274. jegyz.). – *386*

[417] V. ö. Biblia, Máté 8, 22. – *410*

[418] A vezércikksorozat megígért folytatása elmaradt; v. ö. Engels bevezetését az 1891-es kiadáshoz (587–594. old.), s a kézirat folytatása sem maradt ránk. Fennmaradt azonban a „Munkabér" kézirata, amely nyilvánvalóan az 1847-es brüsszeli előadássorozat befejezésének vázlata, s tartalmilag részben egybeesik a „Bérmunka és tőké"-vel, részben annak kiegészítése (v. ö. 517–538. old. és 522. jegyz.). – *412*

[419] Az entente cordiale (szívélyes egyetértés) kifejezés eredetileg azoknak a kapcsolatoknak a megjelölésére szolgált, amelyek Franciaország és Anglia között a júliusi monarchia idején jöttek létre. – *413*

[420] „Geschäftsordnung für die zweite Kammer" (Ügyrend a második kamara számára) v. ö. „Sammlung sämtlicher Drucksachen der zweiten Kammer" (A második kamara összes nyomtatványainak jegyzéke), 1. köt. – *416 423*

[421] A „Neue Rheinische Zeitung" tárcarovata 1849 ápr. 6-án, 7-én, 11-én és 13-án egy cikksorozatot közölt Weerthtől; ebben kigúnyolta a frankfurti német nemzetgyűlés-

nek azt a határozatát, hogy IV. Frigyes Vilmos porosz királyt kell megválasztani német császárnak. – *416*

[422] A novarai csatában a Radetzky által vezetett osztrák csapatok döntő vereséget mértek a piemonti hadseregre (v. ö. „A piemontiak veresége", 374–381. old.). – A magyar hadsereg sikeres támadása 1849 április elején rákényszerítette a császáriakat, hogy április végén kivonuljanak Pestről, de a budai helyőrséget még tartani tudták. Buda ostroma hosszabb ideig tartott; a várat csak máj. 21-én vették be a magyarok. – Eckernfördei „tengeri ütközetnek" nevezi Engels az Eckernförde (Schleswig) mellett 1849 ápr. 5-én lezajlott kisebb csetepatét, amelynek semmi döntő befolyása nem volt a porosz–dán háború (v. ö. 94. jegyz.) menetére, de amelyet a hivatalos sajtó hatalmas porosz győzelemnek igyekezett feltüntetni. – A Düppel falu melletti erődöket 1849 ápr. 13-án foglalták el rohammal a dánoktól az ún. német szövetségi csapatok. – *416*

[423] Landwehr – eredetileg általános felfegyverzés, az állandó hadsereg bevezetésével elvesztette ezt a jelentőségét, csak a napóleoni háborúk idején tértek ismét vissza hozzá; a tilsiti béke (1807) után a Landwehr az állandó hadsereggel szoros kapcsolatban állt. Az 1815-ös rendelet alapján a Landwehr főként tartalékosokból álló milíciaszerű önálló alakulat volt. – *416 461 464 470 475 505*

[424] A jarosławieci egyezményben (1848 ápr. 11.) Willisen tábornok és a Poseni Bizottság megállapodott a lengyel felkelő osztagok lefegyverzéséről és feloszlatásáról. Az ellenszolgáltatásként megígért „nemzeti átszervezés" helyett a porosz csapatok kegyetlenül leszámoltak a poseni nemzeti felszabadító mozgalommal (v. ö. még 144. jegyz.). – Engels a gyorsírói jelentések alapján ismétli meg Lisiecki szavait, aki itt, úgymond, szó szerint idézi az egyezmény egyik passzusát. A Lisiecki idézetének szó szerint megfelelő egyezmény nem volt felkutatható. – *417*

[425] Burgonyaháború – az 1778–79-es bajor örökösödési háború gúnyneve, amelyet egyfelől Poroszország és Szászország, másfelől Ausztria viselt, s amelyben a csatározások ügyszólván csak a katonáknak a burgonyáért folytatott verekedéseire korlátozódtak. – Itt a porosz–dán háborúra (v. ö. 94. jegyz.) vonatkozik. – *417*

[426] „Zeitung des Osten" – német demokratikus napilap, 1849-től jelent meg Posenban; W. Stefanskynak, a lengyel nemzeti felszabadító mozgalom egyik vezetőjének szerkesztésében. – *421*

[427] Gusztáv Adolf Egylet – 1832-ben alapított protestáns vallási egylet Németország és más országok katolikus vidékei számára. – Ruppot, aki bírálta az egyházi dogmatikát, felmentették königsbergi lelkipásztori állásából és 1846-ban kizárták a Gusztáv Adolf Egyletből. – *423*

[428] A Fény barátai (Lichtfreunde) – 1841-ben keletkezett vallási áramlat, amely a hivatalos protestáns egyházban uralkodó pietizmus, szélsőséges miszticizmus és álszentség ellen irányult. Ez az áramlat egyfajta vallásos oppozíció volt, amely a német polgárságnak a reakciós állapotokkal való elégedetlenségéből fakadt. – 1846–47-ben a Fény barátai ún. „szabad közösségeket" alakítottak, amelyek különváltak a hivatalos protestáns egyháztól és 1847 márc. 30-án megkapták a szabad vallásgyakorlás jogát. – *423*

[429] Harries: „Lied für den dänischen Untertan" (ennek alapján készült Schumacher: „Heil Dir im Siegeskranz" c. dala, a későbbi porosz nemzeti himnusz). (Az idézett rész teljes szövege: „Nem lovak, nem lovag/védik meg ama csúcsot, / hol herceg áll".) – *425*

[430] Atta Troll – Heine ilyen című költeményének medve-hőse, aki gyűlöli az emberek nevetését. – *426*

[431] A „sötétség embere" (Dunkelmann) – obskurantista. (Az elnevezés az „Epistolae obscurorum virorum" – „Briefe der Dunkelmänner" c. névtelen (U. von Huttentól és harcostársaitól származó) reformáció-korabeli pamflet címéből ered.) – *427*

[432] V. ö. Beaumarchais: „La folle journée, ou le mariage de Figaro", V. felv. 8. szín. – *432*

[433] 1849 ápr. 27-én a porosz kormány feloszlatta a második kamarát. A feloszlatás ürügyéül az szolgált, hogy a kamara ápr. 21-én jóváhagyta a frankfurti nemzetgyűlés által márc. 28-án elfogadott német birodalmi alkotmányt. – *434 440 457 475 482*

[434] Przyluski (Przyłuski) poseni érseknek a berlini kormányhoz intézett levelei; v. ö. Brodowski, Kraszewski, Potworowski (névtelenül): „Zur Beurteilung der polnischen Frage im Grossherzogtum Posen im Jahre 1848" (A lengyel kérdés megítéléséhez Posen Nagyhercegségben 1848-ban), Berlin [1848]. – *436*

[435] Célzás a francia milliárdról szóló cikkre („A milliárd", 343–346. old.). – *438*

[436] A cikk folytatása már nem jelent meg a „Neue Rheinische Zeitung"-ban. – *439*

[437] A berlini Dönhoffsplatzon levő Konversationshalléban (Társalgócsarnokban) gyűltek egybe ápr. 27-én a második kamara feloszlatása után a baloldali képviselők. A gyűlést konstáblerekkel (v. ö. 49. jegyz.) és katonasággal kergették szét. Ugyanakkor a csapatok tüzet nyitottak a Konversationshalle körül gyülekező tömegre. – *440*

[438] Lassalle első ízben 1848 febr.–aug. volt letartóztatásban; azzal gyanúsították, hogy egy kazetta ellopásában volt bűnrészes, hogy az abban levő okmányokat Hatzfeld grófné válóperében mint a grófné ügyvédje felhasználhassa. – *442*

[439] „Gesetz, betreffend den Schutz der konstituierenden Reichsversammlung und der Beamten der Zentralgewalt" (Törvény az alkotmányozó birodalmi gyűlésnek és a központi hatalom hivatalnokainak védelmét illetően); ezt a törvényt a frankfurti német nemzetgyűlés 1848 szeptemberében tárgyalta és okt. 10-én tette közzé; a törvény V. cikkelye kimondja: „A birodalmi gyűlés nyilvános megsértése, ha az üléstermen kívül követik is el, két évig terjedő fogházbüntetéssel sújtandó." – *447*

[440] Brandenburg miniszterelnök 1849 ápr. 28-án jegyzéket intézett Camphausenhoz, a német ideiglenes központi hatalom mellé kirendelt királyi meghatalmazotthoz Frankfurtba, s ebben kifejtette, hogy a porosz király miért döntött úgy, hogy „visszautasítja a Frankfurtban határozatba hozott alkotmány alapján neki felkínált császári méltóságot" (v. ö. „Preussischer Staatsanzeiger", 1849 ápr. 30.). – *447*

[441] Carbonarók (szénégetők) – a XIX. sz. elején alakult titkos politikai társaság Itáliában; a nemzeti egységért, függetlenségért és szabadelvű állami reformokért szállt síkra s 1815-től erősen küzdött a belső reakció ellen. Nápolyban a carbonaróknak több ezer tagjuk volt és fontos szerepet játszottak az 1820-as forradalomban. – *447*

[442] V. ö. Schiller: „Die Bürgschaft". – *447 457*

[443] „Bassermanni alak" – utalás Bassermann-nak egyik kijelentésére, amelyet 1848 nov. 18-án a frankfurti nemzetgyűlésben a berlini utazásával kapcsolatban tett: „Későn érkeztem

meg, de még bebolyongtam az utcákat, s meg kell vallanom, hogy a népesség, amelyet ott láttam, nevezetesen a rendek ülésezésének helyisége közelében, megijesztett; itt olyan alakokkal láttam benépesítve az utcákat, akiket nem akarok ecsetelni." — *447*

444 Préda-államok (Raubstaaten) — itt: a porosz befolyás alatt álló kisebb német fejedelemségek. — *447 449*

445 A Német Szövetség (Deutscher Bund), amelyet 1815 jún. 8-án létesítettek a bécsi kongresszuson (v. ö. 411. jegyz.) elfogadott Szövetségi Szerződéssel (Bundesakte), kezdetben 35, később 28 német fejedelemséget és 4 szabadvárost ölelt fel; 1866-ig állt fenn. A Szövetség nem szüntette meg Németország feudális szétforgácsoltságát. A német államok képviselőiből álló, Ausztria elnökletével Majna-Frankfurtban ülésező közös szövetségi gyűlés (Bundestag) a reakció fellegvárává lett. A reakciós erők az 1848-as forradalom után Németország demokratikus egyesítése ellen folytatott harcukban megpróbálták a szövetségi gyűlés tevékenységét feleleveníteni. — *448*

446 1848 szept. 18-án Frankfurtban felkelés tört ki, tiltakozásul, hogy a nemzetgyűlés ratifikálta a dán fegyverszünetet (v. ö. 94. jegyz.). A felkelést porosz és osztrák csapatokkal még ugyanaznap leverték. A frankfurti nemzetgyűlés baloldalának gyáva magatartása is hozzájárult a felkelés vereségéhez. — *448*

447 A feliratot Lassalle 1848 nov. 19-én készítette el, s azt még aznap este elküldték Düsseldorf polgárőrsége nevében a nemzetgyűlésnek. Teljes szövegét a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 nov. 22-i száma közölte. — *451*

448 Azokról a perekről van szó, amelyeket a porosz Landrecht (v. ö. 162. jegyz.) II. része 20. címének 151. skk. cikkelyei alapján indítottak. — *453*

449 1849 máj. 1-én Köln város községtanácsa a kölni napilapokban felhívást intézett „Rajna-tartomány összes községtanácsaihoz", amelyben máj. 5-re „egy általános tanácskozásra" hívta meg őket, hogy megtárgyalják a második kamara feloszlatása folytán előállott poroszországi helyzetet. A gyűlést a porosz kormány betiltotta (v. ö. „Kölnische Zeitung", 1849 máj. 2-i második kiadás). Erre a kölni községtanács újból összeült és egyhangúlag határozatba hozta, hogy a betiltást nem veszi figyelembe és újabb meghívót bocsát ki máj. 8-ra. A kitűzött napon mintegy 300 községből kb. 500 községtanácsi tag jelent meg; e városgyűlésen határozatot hoztak, amelyben az 1849 márc. 28-i birodalmi alkotmány (v. ö. 454. jegyz.) és a kamarák egybehívása mellett, továbbá a Brandenburg—Manteuffel-kormány ellen nyilatkoztak, s azzal fenyegetőztek, hogy kívánságaik nemteljesítése esetén a Rajna-tartomány elszakad Poroszországtól. — *455 456 459 477*

450 A forradalmi demokratikus mozgalom letörésére Kölnben 1848 szept. 26-án „a személyiség és a tulajdon védelmére" ostromállapotot hirdettek. A katonai parancsnokság rendeletileg betiltotta gyűlések tartását és az összes „politikai és szociális célú" egyletek működését; a polgárőrséget feloszlatták, fegyvereit bevonták, haditörvényszékeket állítottak fel, a „Neue Rheinische Zeitung"-ot és a többi demokrata újságot betiltották. — *455*

451 Vasárnap, 1849 máj. 6-án Rajna-tartomány és Vesztfália szervezeteinek három kongresszusa zajlott le: a munkásegyletek kongresszusa, a demokrata egyletek kongresszusa Kölnben és a konstitucionalista monarchista polgáregyleteké Deutzban, Köln egyik külvárosában. — *456 459*

452 1848 szept. 25-én a kölni hatóságok a Munkásegylet néhány vezetőjének letartóztatásával kiprovokálták a munkások elhamarkodott akcióit, akik barikádokat kezdtek építeni a vá-

rosban. Marx és társai nagy erőfeszítéseket tettek, hogy a munkásokat ettől a korai és elszigetelt megmozdulástól visszatartsák. A rákovetkező napon hirdették meg a hatóságok az ostromállapotot (v. o. 450. jegyz. és 5. kot. 402–404. old.). – *456 459*

[453] Az 1849 máj. 3-tól 8-ig tartó drezdai fegyveres felkelés vezette be a frankfurti nemzetgyules által elfogadott birodalmi alkotmány megvédeseért folytatott harcokat (v. o. 454. jegyz). A barikádharcokban a fő szerep a munkásoké volt, a burzsoázia és a kispolgárság úgyszolván nem vett részt benne. A drezdai felkelés elszigetelt maradt; szász és porosz csapatok leverték. – *461 470*

[454] 1849 május elején kezdődtek meg a Rajna-tartományban, a bajor Pfalzban és Badenban a birodalmi alkotmány megvédéseért folytatott harcok. A frankfurti nemzetgyúlés által elfogadott birodalmi alkotmányt ugyanis számos német állam (Poroszország, Szászország, Bajorország, Hannover stb.) nem akarta elismerni. A tomegek viszont a birodalmi alkotmányban látták a forradalom egyetlen még meg nem semmisített vívmányát. De a főként kispolgári demokratak által vezetett felkelések jellege elszigetelt és spontán volt, s 1849 július kozepén kegyetlenul elnyomták őket. Ezekről a harcokról, amelyekben Engels szemelyesen is részt vett, írta később „A német birodalmi alkotmány-hadjárat"-ot (v. o. 7. kot.). – *461 470*

[455] A „Hohenzollern-ház tettei" és „A »Neue Rheinische Zeitung« statáriális megszuntetése" c. cikkeknél Marx szerzőséget a korabbi cikkeivel valo stílusbeli és tartalmi osszefuggések igazolják (v. o. 1. jegyz.). – *466 490*

[456] Heine: „Der Wechselbalg". – *466*

[457] Az olivai békét 1660 máj. 3-án kotották meg egyfelől Svédország, másfelől Lengyelország, Ausztria és Brandenburg kozott. Az olivai békeszerződés megerősítette a wehlaui lengyel–brandenburgi szerződést (1657 szept. 19.), amelyben Lengyelországnak le kellett mondania a brandenburgi választófejedelem birtokában levő Kelet-Poroszország felett gyakorolt hubérúri jogáról. – *466*

[458] 1772-ben osztották fel először Lengyelországot Poroszország, Ausztria és Oroszország kozott. – *466*

[459] Franciaország első forradalmi háborúja 1792-ben kezdődott; először Ausztriával, majd nem sokkal később Poroszországgal es 1793-tól Angliával, Hollandiával és Spanyolországgal állt szemben. 1795-ben Poroszország kilépett a franciaellenes koalícióból, Bázelben kulonbékét kotott Franciaorszaggal és későbbi megegyezés fenntartásával átengedte neki a Rajna balpartjan levő országreszeket. – *467*

[460] „Edikt vom 9. Juli [1788] die Religionsverfassung in den preussischen Staaten betreffend" (Július 9-i ediktum a porosz államok vallási berendezkedését illetően) és „Zensuredikt vom 19. Dezember 1788" (1788 december 19-i cenzúraediktum) – II. Frigyes Vilmos mindkét ediktumot Bischoffwerder tanácsára bocsátotta ki. – *467*

[461] Az 1813–15-os Napóleon elleni háborúkat a német fejedelmek és junkerok az európai feudális viszonyok helyreállítására, a francia forradalom meggyúloltetésére, a soviniz-mus szítására és a belső elnyomók elleni harc elfojtására igyekeztek felhasználni. – *467*

[462] A bécsi kongresszuson (v. o. 411. jegyz) 1815 jún. 8-án aláírt Szovetségi Szerződés (Bundesakte) (v. o. 445. jegyz.) 13. cikkelye kilátásba helyezte, hogy a Német Szovetség minden állama alkotmányt kap; az 1815 jún. 9-én aláírt Zárószerződés (Schlussakte) még egyszer megerősítette a Szovetségi Szerződés határozatait. – *467*

[463] Az 1819-es szövetségi határozatokat (karlsbadi határozatok) Metternich osztrák kancellár szorgalmazására hozták 1819 augusztusában a német szövetségi államok karlsbadi miniszteri konferenciáján és 1819 szept. 20-án fogadta el őket a szövetségi gyűlés (v. ö. 445. jegyz.); céljuk a napóleoni háborúk idején kialakult viszonylagos liberalizálódásnak és a nemzeti és demokratikus mozgalmaknak a felszámolása volt. A határozatok előírták az egyetemek legszigorúbb felügyeletét, a diákegyesületek betiltását, fokozott cenzúrát vezettek be folyóiratokra és könyvekre és központi vizsgálóbizottságot (immediat-bizottságot) hívtak létre az ún. „demagóg" üzelmek (v. ö. 464. jegyz.) felderítésére. – *468*

[464] „Demagógoknak" nevezte Németországban a reakció 1848 előtt a haladó eszmék képviselőit. A haladó mozgalmak elfojtására hozták az 1832-es demagógtörvényt (Demagogengesetz), mely hasonló szellemben rendelkezett, mint a karlsbadi határozatok (v. ö. 463. jegyz.). – *468 509*

[465] Egy Hermann nevű szerzetesnek, aki állítólag 1300 körül élt a Potsdam melletti lehnini kolostorban, tulajdonítják az ún. „Lehnini Jóslatot" (Vaticinium Lehninense), amely verses formában siratja meg a Hohenzollernok hatalomra kerülését és megjövendöli, hogy a tizenegyedik nemzedékkel ki fognak pusztulni. Ez a költemény, amelyet kéziratban először 1690 körül kezdtek titokban terjeszteni (egyes feltevések szerint csak akkor írták), Poroszország hanyatló korszakaiban igen elterjedt volt. – *468*

[466] Hattyúsrend (Schwanenorden) – II. Frigyes választófejedelem által 1440-ben alapított rend; alapszabályait 1443-ban kapta. IV. Frigyes Vilmos, középkorias-obskurantista elképzeléseinek egyik megvalósítási kísérleteként, 1843-ban megújította a rendet és azt jelölte meg feladatául, hogy minden rendű, rangú és vallású férfiakat és nőket tömörítve, fizikai és erkölcsi szenvedések enyhítésén munkálkodjék. – *468*

[467] Manteuffelnek és Társainak hétcsillagú göncölszekere – von Manteuffel (belügyminiszter), von Brandenburg (miniszterelnök), Simons (igazságügyminiszter), von Rabe (pénzügyminiszter), von Strotha (hadügyminiszter), von der Heydt (kereskedelmi miniszter), von Ladenberg (kultuszminiszter). – *469*

[468] Sanssouci (Gondtalan) – Nagy Frigyes Potsdam melletti királyi kastélya és kedvenc tartózkodási helye; 1745–47-ben épült. – *469*

[469] Görgey, miután csapatai április folyamán egészen a határszélekig vetették vissza az ellenséges főerőket, nem folytatta az előrenyomulást Bécs felé, hanem visszafordult és seregének zömével máj. 4-én a még császári kézen levő Buda várát kezdte ostromolni. – *470*

[470] 1849 áprilisában a francia polgári kormány egy expedíciós hadtestet küldött Itáliába a Római Köztársaság leverésére és a pápa világi hatalmának helyreállítására. 1849 ápr. 30-án a támadó francia csapatokat a Garibaldi vezetése alatt álló római republikánusok visszaverték (v. ö. még 332. jegyz.). – *470*

[471] Szentháromság – Poroszország, Oroszország és Ausztria uralkodójának együttműködése. – *471 481*

[472] A porosz nemzetgyűlés többségét, amely a király „Üzenete" ellenére is (v. ö. 2. jegyz.) tovább folytatta üléseit Berlinben, Wrangel tábornok csapatai kergették szét 1848 nov. 15-én. – *471*

[473] A második kamarát 1849 ápr. 27-én oszlatta fel a Brandenburg–Manteuffel-kormánynak a király által szentesített rendelete (v. ö. 433. jegyz.). – *471*

[474] A königsteini erődben rejtőzött el az 1849 májusi felkelés idején (v. ö. 453. jegyz.) a Drezdából elmenekült II. Frigyes Ágost szász király. — *471*

[475] Müncheni birodalmi Maxi (Reichsmax in München) — II. Miksa bajor király, akit a frankfurti német nemzetgyűlés egyes képviselői német császárnak javasoltak. — *471*

[476] E sorok után a „Neue Rheinische Zeitung"-ban „Neueste preussische Verfassung" (Legújabb porosz alkotmány) címmel az 1849 máj.10-i „Verordung über den Belagerungszustand" (Rendelet az ostromállapotról) szövege következik. — *472*

[477] Cervantes: „Novelas ejemplares" (Példás elbeszélések); a „Csalárd házasság" c. elbeszélés „Párbeszéd két kutya, Cipión és Berganza között a Feltámadás kórházában" alcímű részlete. — *483*

[478] Ça ira! (Menni fog!) — a „Carillon national" (Nemzeti dallam) nevű 1789-ben keletkezett forradalmi, arisztokrataellenes dal refrénjének kezdete; szövegét Ladré, zenéjét Bécourt írta. — *486*

[479] Engels szerzőségét valószínűsíti, hogy maga is résztvevője volt az elberfeldi eseményeknek. — *487*

[480] V. ö. Biblia, Dániel 2, 33. — *491*

[481] Elő-oroszok (Vorderrussen) — Marx gúnyos elnevezése a poroszokra (nevük eredete alapján). — *493*

[482] A jobbágyok szabad költözését és a birtokbírhatást már a korábbi országgyűlések törvénybe iktatták; a kötelező örökváltság és a közteherviselés tárgyában az országgyűlés a forradalom kitörése előtt nem jutott el határozathozatalig, bár elvben mindkét reformot magáévá tette; a zsidók emancipációját ezen az országgyűlésen még nem mondták ki. — *494*

[483] A felelős kormány követelése az országgyűlés előtt először Kossuth márc. 3-i felirati javaslatában merült fel. — *494*

[484] 1848 máj. 17-én a császár és a császárné, majd később az egész osztrák udvar a forradalom elől Innsbruckba menekült. — *494*

[485] Június 6-án. — *495*

[486] A császár Jellachichot jún. 19-én fogadta Innsbruckban, báni tisztébe azonban csak szept. 4-én helyezte vissza. — *495*

[487] Százhúsz. — *495*

[488] Az országgyűlés Kossuthot szept. 16-án az Országos Honvédelmi Bizottmány tagjává, okt. 8-án pedig ennek elnökévé választotta. — *495*

[489] István főherceg nádor szept. 23-án menekült Bécsbe. — *495*

[490] A császár okt. 4-én adta ki a magyarokhoz intézett manifesztumát. — *495*

[491] Bukovinából nem Malkowski, hanem Urban ezredes, a naszódi román határőrgyalogezred parancsnoka tört be. — *496*

[492] Bem dec. 25-én szabadította fel Kolozsvárt, amelyet Puchner csapatai előzőleg szintén megszálltak. — *497*

[493] Pontosabban a bukovinai Dorna-Watráig. — *498*

[494] Dembiński csak Kápolnáig nyomult előre. — *498*

[495] Görgey hadteste már febr. közepén egyesült a honvédsereg főerőivel és maga is részt vett a kápolnai ütközetben. — *498*

[496] A Duna—Tisza közén lezajlott hadiesemények előbb Dembiński, majd Vetter s végül Görgey főparancsnoksága alatt mentek végbe; az ütközetek felsorolása nem teljesen pontos. — *499*

[497] Arad csak jún. 27-én nyitotta meg kapuit Vécsey előtt. — *499*

[498] Pancsován. — *499*

[499] Görgey csak Győr vonaláig nyomult előre. — *499*

[500] A magyar seregben ténylegesen csak háromezernyi lengyel harcolt. — *499*

[501] V. ö. erről a kérdésről Engels és Marx későbbi megállapításait (pl. Engels: „Forradalom és ellenforradalom Németországban", XII. fej.; Marx: „Vogt úr", X. fej. Lásd 8., ill. 14. köt.). — *500*

[502] A képviselőház által ápr. 24-én megajánlott újoncok száma csupán 50 000 volt, ezeknek a besorozása tehát csak a már előző évben megajánlott 200 000 főt egészítette volna ki 250 000 főnyire. — *500*

[503] „An mein Volk" — IV. Frigyes Vilmos 1849 máj. 15-i kiáltványa; „Preussischer Staatsanzeiger", 1849 máj. 16. — *503*

[504] A jénai és auerstedti csata (1806 okt. 14.) után a porosz erődöket a junker parancsnokok gyáván, harc nélkül sorra átengedték a francia csapatoknak. Így adták francia kézre 1806 nov. 8-án Magdeburgot és okt. 31-én Küstrint is. — *503*

[505] **„Kölnische Zeitung", 1849** máj. 18. — *504*

[506] IV. Frigyes Vilmos trónbeszédéből az első egyesült Landtag (v. ö. 148. jegyz.) megnyitásakor 1847 ápr. 11-én („Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847", I. rész). (V. ö. még 4. köt. 26. jegyz., ill. Engels karikatúráját, 4. köt. 29. old.) — *504*

[507] A „Neue Rheinische Zeitung" 1849 máj. 19-i, vörös nyomásban megjelent, utolsó számának első oldalán levő Freiligrath-vers („Abschiedswort der Neuen Rheinischen Zeitung" — „A Neue Rheinische Zeitung búcsúszava"):

Rajtam sebet nem nyílt ellen ütött,
Vesztem sunyi furfang okozta;
Szennyeskezű nyugati kalmükök
Álnok csele ölt meg orozva!
Lesből döfött le a gyilkos gerely,
Orv kéztől kellett elesnem,
Így terült ifjúi erőben el
Rebellis, büszke testem.

Vonagló gúny dacos ajkamon,
Villámló kard a kezemben,
Végszóm halódva is: „Forradalom!"
A dicső vég így ért el engem.
A porosz meg a cár sírhelyemet
Örömest szórná be sóval —
De a Pfalz s a magyar sortűzzel temet,
Háromszor felcsattanóval!

S a göröngyöt rám a proletár
Dolgos, kemény keze dobja,
Ki szakadt gúnyába öltözve jár
S munkától kérges a jobbja.
Virággal is betakarja sebem,
Május friss zöldje közte;
Munkája után koszorúba nekem
Felesége s lánya kötözte.

Harcos világ te, s küzdő sereg,
Búcsút kell mondanom hát,
Búcsút, ti lőporos harcterek,
Búcsút, ti kardok, ti kopják!
Búcsút – de örökre nem megyek el,
Nem hal meg, testvérek, a szellem!
Már holnap a holt csörtetve kel
S még jobban vív új hadak ellen!

Ha az utolsó korona mint cserép
Torik ossze a tűzben, a vészben
S „bűnös"-t legutolszor mond a nép,
Vele ott leszek új harcra készen!
Duna s Rajna mellett, hol kard s ige kell
És trónok hevernek a porban,
A száműzött lázadó ott menetel
A néppel egy csatasorban! – *506/507*

[508] „Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie" – német demokratikus napilap, 1848 júl. 1-től 1849 ápr. 1-ig Darmstadtban, majd 1850 dec. 13-ig, betiltásáig, Frankfurtban jelent meg; O. Luning, J. Weydemeyer és G. Günther szerkesztésében. – *507*

[509] A „Frankfurter Journal" szerkesztőségének beküldött nyilatkozatot a „Neue Deutsche Zeitung" 1849 jún. 2-i és 7-i száma, valamint a „Neue Kolnische Zeitung" 1849 jún. 3-i száma tette kozzé. E kötetben a kézirat alapján közöljük. – *507*

[510] „Westdeutsche Zeitung" – német kispolgári demokrata lap, 1849 máj. 25-től 1850 júl. 21-ig jelent meg Kolnben, H. Becker szerkesztésében. A „Westdeutsche Zeitung", amely közvetlenül a „Neue Rheinische Zeitung" beszüntetése után indult meg, igyekezett magát a „Neue Rheinische Zeitung" utódjának feltüntetni, s szerkesztősége kijelentette, hogy az előfizetők a jövőben e lap helyett a „Westdeutsche Zeitung"-ot fogják kapni. – *507*

[511] A cikket Engels Délnyugat-Németországban írta, ahol a „Neue Rheinische Zeitung" beszüntetése után tartózkodott (v. ö. még 514. jegyz.). – *508*

[512] A demokraták Pfalzban tartózkodó központi bizottsága, amely arra számított, hogy 1849 június elején döntő forradalmi események fognak bekovetkezni Franciaországban, D'Ester aláírásával meghízolevelet adott Marxnak, hogy a német forradalmi pártot képviselje Párizsban a kispolgári és proletár elemekből állo szocialista-demokrata pártnál, amely akciót készített elő Louis Bonaparte és a rendpárt ellen (v. ö. 515. jegyz.). – *508*

[513] Eduard von Peucker porosz tábornok, aki 1848 júl. 15-től 1849 máj. 10-ig az ideiglenes birodalmi kormány hadügyminisztere volt, 1849 máj. 20-án a badeni felkelés leverésére bevetett szövetségi csapatok főparancsnoka lett. – *509*

[514] „Der Bote für Stadt und Land" – a pfalzi forradalmi ideiglenes kormány hivatalos sajtószerve. – Engels egy második cikket is írt e lapba, de azt már túlságosan „bújtogatónak" tartották és nem közölték. (V. ö. Engels: „A német birodalmi alkotmány-hadjárat", III. fej. Lásd 7. köt.) – *510*

[515] A francia csapatok intervenciója a Római Köztársaság ellen (v. ö. 332. és 470. jegyz.) és Róma ágyúzása nyílt megsértése volt a francia alkotmány V. cikkelyének, mely megtiltotta, hogy a köztársaság a haderejét más nép szabadságának elfojtására használja.

A „Hegy" (v. ö. 209. jegyz.) kijelentette a nemzetgyűlésben, hogy minden eszközzel megvédik az alkotmányt, de a proletariátustól való félelmükben végül mégis visszariadtak a fegyveres felkeléstől és 1849 jún. 13-ára csak egy békés tüntetést szerveztek meg, amelyet aztán a készenlétben álló csapatok gyorsan szétkergettek. Utána megint ostromállapotot hirdettek Párizsban és nemzetőrségének egy részét feloszlatták. A „Hegy" egyes tagjai külföldre menekültek, másokat letartóztattak és bíróság elé állítottak. — *511*

[516] A huszonötök bizottságáról van szó, az ún. szocialista-demokrata választási bizottság párizsi szervéről, amelyhez egy forradalmi csoport is tartozott, ez a munkásklubok és a titkos társaságok képviselőiből tevődött össze. A bizottság részt vett az 1849 jún. 13-i megmozdulás (v. ö. 515. jegyz.) előkészítésében. — *511*

[517] Conservatoire des Arts et Métiers — Technológiai konzervatórium és ipari múzeum; ennek az épületében tartották megbeszélésüket Ledru-Rollin és hívei. — *512*

[518] Ledru-Rollin 1849 jún. 11-én a „Hegy" nevében kijelentette a törvényhozó nemzetgyűlésben: „A republikánusok tudni fogják, hogyan szerezzenek tekintélyt az alkotmánynak bármily eszközzel, még a fegyverek erejével is!" Utána pedig az elnöki asztalra tette azt a javaslatot, hogy helyezzék Louis Bonaparte-ot és minisztereit vád alá. — *512*

[519] Az 1849 jún. 13-i események (v. ö. 515. jegyz.) hatására Lyonban jún. 15-én fegyveres munkásfelkelés tört ki, amelyet nyolcórás harc után vérbe fojtottak. — *512*

[520] A „Neue Rheinische Zeitung" kezdettől fogva nehézségekkel küzdött. Amikor 1848 szept. 26-án Kölnt ostromállapot alá helyezték és szept. 27-től a „Neue Rheinische Zeitung" megjelenését felfüggesztették, az anyagi és szervezeti nehézségek olyan naggyá lettek, hogy Marx kénytelen volt a részvényesek kezéből saját tulajdonaként átvenni a lapot, összes adósságaival és kinnlevőségeivel együtt. Marx egész vagyonát feláldozta, hogy lehetővé tegye a „Neue Rheinische Zeitung" újramegjelenését 1848 okt. 12-én. — *514*

[521] 1849 jún. 13. után (v. ö. 515. jegyz.) a demokraták és szocialisták üldözésével kapcsolatban a párizsi hatóságok értesítették Marxot júl. 19-én arról, hogy kiutasítják Párizsból Morbihanba, a Bretagne egyik egészségtelen, mocsaras vidékére. Marx tiltakozására a kiutasítást felfüggesztették. — *514*

[522] Marx „Munkabér" c. kézirata közvetlenül összefügg „Bérmunka és tőke" c. befejezetlen művével (386—412. old.) és annak kiegészítője. A kézirat borítóján levő feljegyzés („Brüsszel, 1847 december"), a már kifejtett tételek összefoglalása, valamint a fejtegetés módja és tartalma arra engednek következtetni, hogy ez előtanulmány volt a Marx által Brüsszelben a Német Munkásegyletben 1847 dec. végén tartott előadássorozat utolsó előadásához vagy előadásaihoz. Marx ebben a kéziratban, éppúgy, mint a „Bérmunka és tőké"-ben, még azt mondja, hogy a munkás a munkáját adja el a tőkésnek; Engelsnek a „Bérmunka és tőke" 1891-es kiadásához írt bevezetőjében (587—594. old.) tett megjegyzései tehát értelemszerűen a „Munkabér"-re is vonatkoznak. A kézirat olvasási módjában egyes eltérések mutatkoztak a Marx-Engels Gesamtausgabe (MEGA) I. rész 6. kötetben megjelent szöveghez képest, ezért az értelmezési változatokat lábjegyzetben közöltük. — *517*

[523] V. ö. Carlyle: „Chartism", IV. fej.: „Félmillió kéziszövő, aki napi tizenöt órát dolgozik, soha sincs abban a helyzetben, hogy ezzel megszerezze az elegendőt a legdurvább táplálékból." — *517*

[524] Bowring 1835 júl. 28-i alsóházi beszéde: „Hansard's Parliamentary Debates", III. sorozat XXIX. köt., *1164–1177. old.; az idézett rész 1169–1170. old. A beszéd* e szakaszát W. Atkinson idézi: „Principles of Political Economy", 35–38. old. – *518*

[525] Bowring beszédének kivonatát Marx felhasználta az 1848 jan. 9-én a brüsszeli Association démocratique nyilvános gyűlésén tartott előadásában („Beszéd a szabadkereskedelem kérdéséről", 4. köt. 422–435. old.). – *518*

[526] V. ö. Carlyle: „Chartism", III. fej.: „Ha a pauperokat nyomorulttá teszik, a pauperok szükségképp tömegestül fognak pusztulni. Ez az a titok, amit minden patkányirtó ismer: betömni a magtárak réseit, rájukzúdulni folytonos nyávogással, lármával és patkányfogókkal – a »terhes munkásaitok« eltűnnek és beadják a kulcsot. Még gyorsabb módszer az arzén, s alkalmasint humánusabb is, ha egyébiránt megengedett." – *518*

[527] MacCulloch: „The Principles of Political Economy", 319. old. – *518*

[528] Wade: „History of the Middle and Working Classes", 125. old., jegyzet. – *519*

[529] Wade: „History of the Middle and Working Classes", 252. old. (Wade itt kifejti, hogy a foglalkoztatás mennyisége minden iparágban változó; befolyásolja az évszakok váltakozása, a divat vagy a kereskedelem változékonysága.) – *519*

[530] Értsd: darabbér (v. ö. Wade: „History of the Middle and Working Classes", 267. old.). – *520*

[531] A Truck-rendszer (Truck-system) magyarázatáról v. ö. Babbage: „On the Economy of Machinery and Manufactures", 304. old. Marx ez időben a könyv francia fordítását használta: „Traité sur l'économie des machines etc." (Ott, ahol a munkások a bérüket termékben kapják, vagy kényszerítik őket, hogy a gyártulajdonos boltjában vásároljanak, sok a munkásokkal szembeni igazságtalanság, és a következmény a nagy nyomor. Túl nagy a kísértés a gyártulajdonos számára, hogy a depresszió idején a reálbért csökkentse (az áruk árának emelésével a boltjában) a nominális bér csökkentése nélkül, semhogy ennek ellen tudjon állni.) – *520*

[532] Ure: „The Philosophy of Manufactures etc."; Marx ez időben a könyv francia fordítását használta: „Philosophie des manufactures etc."; v. ö. 34–35. old. – *520*

[533] Rossi: „*Cours d'économie politique*", *12., 27. előadás.* – *521*

[534] Cherbuliez: „Riche ou Pauvre", 103–105., 109. old. – *521*

[535] Bray: „Labour's Wrongs and Labour's Remedy", 152–153. old. – *521*

[536] Carlyle: „Chartism", IV. fej. (1845–46-os brüsszeli kivonatfüzeteiben Marx idézi a következő passzust: „Írországnak közel hétmilliónyi munkásnépessége van, amelynek egyharmad részben, kitűnik a statisztikai tudományból, évente nincs harminc hétre se harmadrangú burgonyája elegendő.") – *525*

[537] „A francia munkásosztály és az elnökválasztás" és a „Proudhon" c. cikkek, amelyeket Engels még 1848 december elején Svájcból írt (v. ö. 27. jegyz.) a „Neue Rheinische Zeitung" számára, nem jelentek meg a lapban és csak kéziratban maradtak fenn. – *539*

[538] Arról a harcról van szó, amely az 1848 dec. 10-i elnökválasztáskor (v. ö. 22. jegyz.) a francia forradalmi demokrácián belül folyt. (A hegypártról v. ö. 209. jegyz.) — *539*

[539] A munka megszervezése a francia szocializmusban közkeletű jelszó volt, L. Blanc elgondolásainak sarkköve; hívei az állam beavatkozásától várták a társadalmi problémák megoldását. — *539*

[540] „Le Peuple" — francia napilap, 1848-tól 1850-ig jelent meg Párizsban, Proudhon szerkesztésében; 1848 ápr. — aug. „Le Représentant du Peuple" volt a címe, aztán lett „Le Peuple"; majd később „La Voix du Peuple" és „Le Peuple de 1850" címmel jelent meg. — *539 544*

[541] „Tiszta" (vagy „trikolor") „republikánusok" — a „National" (v. ö. 79. jegyz.) körül csoportosult párt; az 1848-as forradalomban e párt vezetői részt vettek az ideiglenes kormányban. — *540*

[542] „La Vrai République" — francia politikai és irodalmi napilap, 1848 márc. 26-tól aug. 21-ig, betiltásáig, ezzel a címmel, 1849 márc. 29-től jún. 13-ig „Journal de la Vrai République" címmel jelent meg Párizsban, Barbès, Thoré, Leroux, Sand szerkesztésében; kispolgári republikánus irányzatú. — *540*

[543] „L'Ami du Peuple en 1848" — francia forradalmi demokrata újság, 1848 febr. 27-től máj. 14-ig jelent meg Párizsban, Raspail szerkesztésében. — *543*

[544] Proudhon: „Qu'est-ce que la propriété?" — *544*

[545] Proudhon: „Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère". — *545*

[546] National Equitable Labour-Exchange Bazaars or Offices (Nemzeti igazságos munkacsere-áruházak vagy boltok) 1832-ben alakultak Anglia több városában, R. Owen részvételével. Forgalmi eszközeik munkautalványok voltak (az ún. munkapénz), amelyek igazolták a szolgáltatott áru előállításához szükséges munkaidőt, és amelyekért megfelelő mennyiségű más árut lehetett kapni. Ez az utopikus kísérlet, pénznélküli árucsere tőkés viszonyok kozott, szükségképpen hamarosan megbukott. — *545*

[547] V. ö. Heine: „Deutschland. Ein Wintermarchen", XXIII. fej. — *545*

[548] Marx: „A filozófia nyomorúsága. Válasz Proudhon úrnak »A nyomorúság filozófiája«-ra" (lásd 4. kot. 59—174. old.). — *545*

[549] A cikk eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 nov. 15. (143.) sz., jelzés:* (v. ö. 5. köt. 422—426. old.). — *553*

[550] A fogalmazvány eredeti nyelve német. Az első megjelenés helye: Marx-Engels Gesamtausgabe, I. rész. 7. köt. — Engelsnek a berni kanton-tanács 1848 dec. 9-én menedékjogot biztosított. (V. ö. még 5. köt. 20. melléklet.) — *554*

[551] „Eine Deputation bei Herrn Oberprokurator Zweiffel" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 nov. 23. (150.) sz., aláírás nélkül. (V. ö. 29. és 27—28. old.) — *556*

[552] A népi bizottságot 1848 nov. 13-án választották meg egy kolni népgyűlésen, amelyet már nov. 11-én egybehívtak, s amely permanenciában levőnek nyilvánította magát,

hogy tiltakozzék a porosz nemzetgyűlésnek Brandenburgba való áthelyezése (v. ö. 2. jegyz.) ellen. A bizottság tagjai voltak többek között Marx, Beust, Nothjung, Weyll, Schneider II. Feladatául tűzte ki, hogy a kölni városi tanács által támogattassa a nemzetgyűlést és visszaadassa a fegyvereket, amelyeket a kölni polgárőrségtől szeptemberben elvettek, ha pedig a városi tanács nem tesz eleget e követeléseknek, akkor elmozdítsa az összes városi hatóságokat. A népi bizottság átszervezte a Landwehrt (v. ö. 423. jegyz.), hogy függetlenítse a kormánytól és a katonai hatóságoktól, továbbá megpróbált egy önkéntes munkásosztagot szervezni. Ezek a rendszabályok egy külön bizottságra voltak bízva, amely az újonnan alakított Landwehr-bizottsággal érintkezésben állt. A népi bizottság ezenfelül nagy munkát végzett a környező falvakban, amelyeket a szervezett adómegtagadásra (v. ö. 43. jegyz.) hívott fel. — *556*

553 A Code pénal (v. ö. 100. jegyz.) cikkelyeiről van szó. 209. cikkely — ellenszegülés az államhatalommal szemben; 217. cikkely — rebellióra való bujtogatás. — *556*

554 A közlemény eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 nov. 26. (153.) sz. (második kiadás), jelzés: * (v. ö. 3. melléklet és 29. old.). — *557*

555 „Prozesse der »Neuen Rheinischen Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 dec. 6. (161.) sz., jelzés: * — A vád tárgyát képező írások: 1. „Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski" (v. ö. 109. jegyz.); 2. a „Neue Rheinische Zeitung"-nak egy Breslauból keltezett cikke, amely 1848 szept. 6-án jelent meg Lichnowski herceg választási manővereiről; 3. egy frankfurti tudósítás, amely 1848 szept. 14-én jelent meg a lapban, s leleplezte, hogy Stedtmann, a frankfurti német nemzetgyűlés képviselője meghamisító jelentést adott a dán fegyverszünettel (v. ö. 94. jegyz.) kapcsolatos szavazásról; 4. a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 szept. 23-i számában közölt népgyűlési határozat, amely a frankfurti nemzetgyűlés képviselőit népárulóknak nevezte (v. ö. 5. köt. 17. melléklet). — Az ügyészség megsértése és a zsandárok megrágalmazása miatt indított per 1848 dec. 20-ra kitűzött tárgyalását csak 1849 febr. 7-én tartották meg (v. ö. 286. jegyz. és 8. melléklet). — *558*

556 A mandátum eredeti nyelve német. Az első megjelenés helye: Marx-Engels Gesamtausgabe, I. rész, 7. köt. — A G. Schneeberger tollából származó kézirat babérkoszorúval körülvett lantot ábrázoló pecséttel van ellátva. — A svájci munkásegyleteknek és a svájci német demokrata nemzeti egylet szekcióinak első kongresszusát 1848 dec. 9-től 11-ig tartották meg Bernben. — *559*

557 A német munkások központi bizottságáról van szó, amelyet az 1848 aug. 23. és szept. 3. között Berlinben ülésező munkáskongresszus választott meg. A kongresszust néhány munkásszervezet kezdeményezésére hívták össze. Programja, amelyet Born befolyására állítottak össze, különböző szociális feladatok elvégzésére és nem a politikai harcra mozgósított. A német munkások központi bizottsága Lipcsében székelt, Bornon kívül tagja volt Schwenninger és Kick. (V. ö. még 5. köt. 249. jegyz.) — *559 572*

558 „Die Verbrüderung. Korrespondenzblatt aller deutscher Arbeiter" — a német munkások központi bizottságának (v. ö. 557. jegyz.) lapja, 1848 októberétől 1850 júniusáig hetenként kétszer jelent meg Lipcsében, 1849 májusáig Born szerkesztésében. — *559*

559 A felhívás eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 dec. 19. — 1849 jan. 14. (172—195.) sz. A 176—195. számokban a felhívás második bekezdésében megadott előfizetési címek némiképp módosultak. — *561*

560 „Ein Pressprozess gegen die »Neue Rheinische Zeitung« vertagt" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 dec. 21. (174.) sz., jelzés: * (v. ö.

5. melléklet). A per felfüggesztése Marx és Engels védőjének, Schneider II. ügyvédnek a követelésére történt, mivel a vádlottak nem kapták meg idejében (10 nappal előre) az értesítést a tárgyalásról. – *562*

561 „Drigalskis Prozess gegen die »Neue Rheinische Zeitung«" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 dec. 22. (175.) sz., jelzés: * (v. ö. 52–56. old.). – *563*

562 „Komiteesitzung des Arbeitervereins vom 15. Januar 1849" – eredeti nyelve német. Megjelent: „Freiheit, Arbeit" (v. ö. 563. jegyz.), 1849 jan. 21. (3.) sz. – A kölni Munkásegyletről v. ö. 188. jegyz. – *564*

563 A kölni Munkásegylet hivatalos lapja a „Zeitung des Arbeitervereines zu Köln" betiltása után (v. ö. 189. jegyz.) a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" volt; 1848 okt. 26-tól hetenként kétszer jelent meg Kölnben, a kölni Munkásegylet elnökhelyettesének, P. G. Rösernek a kiadásában, felelős szerkesztője W. Prinz volt. 1848 decemberében Gottschalk beavatkozása miatt az újság kiadása megszakadt. 1849 jan. 14-től megjelent a „Freiheit, Arbeit", Brocker-Evererts nyomdász kiadásában. Felelős szerkesztője, Prinz, aki Gottschalk híve volt, szakadást igyekezett elérni a kölni Munkásegyletben, nem rendelte magát alá annak a szerkesztőbizottságnak, amelyet a Munkásegylet a jan. 15-i bizottsági ülésén kinevezett, s amelynek tagjai Schapper, Röser és Reiff voltak. Ezért a bizottság jan. 29-én határozatot hozott, hogy a „Freiheit, Arbeit"-et nem tekinti az egylet sajtószervének és újból kiadja a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit"-et Ch. J. Esser szerkesztésében. Ez a lap újból 1849 februárjától június végéig jelent meg. 1849 jún. 17-ig a „Freiheit, Arbeit" is megjelent, több ízben támadta és rágalmazta Marxot és a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségét. – *564 571 575*

564 Gottschalk az 1849 jan. 9-én Brüsszelből írt és a „Freiheit, Arbeit"-ban jan. 18-án megjelent „Nyilatkozatában" azzal próbálta igazolni „önkéntes száműzetését", hogy számos polgártárs, tekintet nélkül a felmentésére (v. ö. 578. jegyz.), továbbra is bűnösnek tartja őt. Kijelentette, hogy csak akkor fog visszatérni, amikor „az ország eleddig legfelsőbb bírájának hangja" vagy pedig a polgártársai hívni fogják (v. ö. még 18. melléklet). – *564*

565 Az 1848 dec. 5-i pátens értelmében 1849 jan. 22-re tűzték ki a második kamara elektorainak és febr. 5-re a második kamara képviselőinek megválasztását (v. ö. még 134. jegyz.). – *564*

566 „Freisprechung der »Neuen Rheinischen Zeitung«" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1849 febr. 9. (217.) sz., jelzés: * (v. ö. 8. melléklet és 5. köt. 154–156. old.). A tárgyalásokról szóló beszámoló a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 febr. 14-i számában jelent meg. (Marx és Engels védőbeszédeit lásd 213–229. old.) – *566*

567 „Zwei Prozesse gegen die »Neue Rheinische Zeitung«" – eredeti nyelve német. Megjelent „Deutsche Londoner Zeitung", 1849 febr. 16. (203.) sz. (V. ö. még 3. és 11. melléklet.) – *567*

568 Adamski és Niethake hadnagyokról van szó, akik részt vettek a kölni szeptemberi eseményekben (v. ö. 452. jegyz.), és akiket 1848 novemberében beválasztottak a népi bizottságba (v. ö. 552. jegyz.). A letartóztatás elől Belgiumba menekültek, de ott elfogták és Franciaországba deportálták őket. Önkéntes hazatértük után 1848 dec. 14-én hadbíróság elé kerültek. Adamskit 1849 máj. 29-én tiszti rangjának elvesztésére és 9 havi várbörtönre ítélték. – *567*

569 „Demokratisches Bankett" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1849 febr. 18. (225.) sz., jelzés: * – *568*

570 „Bankett vom 24. Februar" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1849 febr. 28. (233.) sz., jelzés: * – A bankett megszervezésére a kölni Munkásegylet az 1849 febr. 15-i bizottsági ülésén Engels javaslatára egy bizottságot nevezett ki (tagjai Schapper, Röser és Reiff voltak). – *569*

571 A „Kölnische Zeitung" (v. ö. 24. jegyz.) az 1849 febr. 27-i számában a következőket írta: „A szónokok közül különösen Gladbach képviselő vált ki, a Hohenzollern-ház, Brandenburg gróf stb. ellen intézett mennydörgő beszédével." – *569*

572 Besançoni németek – az 1848 áprilisi badeni felkelés (v. ö. 83. jegyz.) résztvevőinek egy csoportja, akik Besançonba (Franciaország) emigráltak. Később ez a csoport mint az ún. besançoni század Willich vezetésével részt vett az 1849-es baden-pfalzi felkelésben. – *569*

573 Girondista-dal (Les Girondins) – hazafias dal a francia forradalom idejéből; refrénje: „Mourir pour la patrie" (Meghalni a hazáért) közismertté vált, és a dal az 1848-as februári forradalomban is igen népszerű volt. – *570*

574 „Bankett auf dem Gürzenich" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1849 márc. 21. (251.) sz., jelzés:* (a Gürzenichről v. ö. 191. jegyz.). – *571*

575 Német Michel – a németek gúnyneve. – *571*

576 „Beschlüsse der Generalversammlung des Arbeitervereins vom 16. April 1849" – eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit", 1849 ápr. 22. (22.) sz. – *572*

577 „Komiteesitzung vom 17. April 1849" – eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit", 1849 ápr. 22. (22.) sz. (v. ö. 16. melléklet). – *573*

578 „Beschluss der 1. Filiale des Kölner Arbeitervereins" – eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit", 1849 ápr. 29. (24.) sz. – Gottschalkot Annekéval és Ch. J. Esserrel együtt 1848 július elején tartóztatták le. A vizsgálat hónapokig húzódott, a per tárgyalását 1848 dec. 21-től 23-ig tartották (v. ö. 121–129. old.). Az esküdtek a közvélemény nyomására kénytelenek voltak felmentő ítéletet hozni. Szabadonbocsátása után Gottschalk politikai tevékenysége főként arra irányult, hogy szakadást idézzen elő a kölni Munkásegyleten belül (v. ö. még 564. jegyz.). Az itt közölt határozatot a kölni Munkásegylet bizottsága 1849 ápr. 24-én hagyta jóvá. – *574*

579 „Beschlüsse der Generalversammlung vom 23. April 1849" – eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit", 1849 ápr. 29. (24.) sz. (v. ö. 16. és 17. melléklet). – *577*

580 A közlemény eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1849 ápr. 26. (282.) sz. (melléklet), 1849 ápr. 29. (285.) sz. (második kiadás). (V. ö. 16., 17., 19. melléklet és 415. old.) – A „Deutsche Allgemeine Zeitung" 1849 máj. 10-i és a „Trier'sche Zeitung" máj. 12-i közleményéből kiderül, hogy a kongresszus 1849 máj. 6-án valóban összeült Kölnben. Mivel a „Neue Rheinische Zeitung" erről nem emlékszik meg, feltehető, hogy a kongresszusnak nem volt olyan jelentősége, amilyet a munkásegyletek ideiglenes bizottsága neki szánt. Az 1849 júniusára tervezett lipcsei össznémet munkáskongresszus már nem jöhetett létre. – *578*

[581] „Die Redakteure der »Neuen Rheinischen Zeitung«" – eredeti nyelve német. Megjelent a „Düsseldorfer Zeitung" cikke alapján utánnyomásban „Deutsche Zeitung", 1849 máj. 22 (140.) sz., „Trier'sche Zeitung", 1849 máj. 23. (122.) sz. – *580*

[582] „Der Redakteur Herr Karl Marx abgereist" – eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Kölnische Zeitung" (v. ö. 193. jegyz.), 1849 máj. 22. (116.) sz., jelzés: * (v. ö. 21. melléklet). – *581*

[583] A cikk eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Deutsche Zeitung", 1849 jún. 1. (128.) sz. (v. ö. 5. melléklet). – *582*

[584] „Steckbrief" – eredeti nyelve német. Megjelent „Kölnische Zeitung", 1849 jún. 9. (137.) sz. (v. ö. még 21. melléklet). – *583*

[585] Marx: „A Tőke", I. köt. 17. fej. (Bp. 1961-es kiad. 498. old.) – *591*

[586] Május 1-ét 1889-ben nyilvánította a nemzetközi proletariátus ünnepévé a II. Internacionálé alapító kongresszusa. Az angol trade-unionok május első vasárnapját ünnepelték meg, s ez 1891-ben május 3-ra esett. – *594*

Marx és Engels életének és tevékenységének adatai

(1848 november — 1849 augusztus)

1848

november — A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztésének egész munkája Marx vállain nyugszik, mivel Engels és néhány más szerkesztő a letartóztatás veszélye miatt elhagyta Kölnt. Marx ugyanakkor aktív tevékenységet fejt ki a Munkásegylet elnökeként, dolgozik a Demokrata Társaságban és a demokraták rajnai kerületi bizottságában; ellenállásra mozgósítja a tömegeket a támadó ellenforradalommal szemben.

kb. november 7 — Engels, aki Svájcban tartózkodik, Lausanne-ból Neuchâtelba megy.

november 7 — Engels egy cikket küld Marxnak a neuchâteli köztársaságról „Az ex-hercegség" címmel. A cikk a „Neue Rheinische Zeitung" november 11-i számában jelenik meg. A továbbiak folyamán Engelsnek Svájcból küldött más cikkei is megjelennek a lapban.

november 9 — Marxnak a Pfuel-kormány menesztése, a készülődő porosz államcsíny kapcsán „A berlini válság" címmel írt cikke megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban.

kb. november 9 — Engels Neuchâtelból Bernbe utazik.

november 11–14 — Marx a Brandenburg-kormány kinevezése alkalmából „A berlini ellenforradalom" címmel cikksorozatot ír, amelyet a „Neue Rheinische Zeitung" a november 12-i és 14-i számaiban közöl. Marx kifejti, hogy a korona „a burzsoázia fél-forradalmára egész ellenforradalommal válaszolt", s az *„egész forradalom"* jelszavát propagálja. Felhívja a tömegeket, hogy az ellenforradalom akcióira adómegtagadással válaszoljanak.

november 13 — Egy kölni népgyűlésen népi bizottságot választanak, melynek az a feladata, hogy szervezze és felfegyverezze a tomegeket az adóbehajtás és az előkészülőben levő államcsíny elleni harcra. Marxot is megválasztják a bizottságba. — Marx részt vesz a kolni Demokrata Társaság gyűlésén. Felolvas egy Bécsből érkezett táviratot, amely R. Blum kivégzését közli.

november 13–14 — Marx idézést kap a kölni vizsgálóbíróságtól Hecker államügyész „megsértése" ügyében. Kihallgatása kozben a torvényszék épülete előtt összegyűlt tömeg rokonszenvtüntetést rendez Marx mellett. A kihallgatás után a tömeg az Eisler-terembe kíséri Marxot, aki ott köszonetet mond az egybegyűlteknek támogatásukért. — A demokraták rajnai kerületi bizottsága nevében Marx és Schneider II. felhívással fordul a Rajna-tartomány összes

demokrata egyleteihez. Javasolják, hogy szervezzenek népgyűléseket és szólítsák fel a lakosságot az adók megtagadására. A további intézkedések megvitatása céljából a kerületi bizottság november 23-ra Kölnbe összehívja a rajnai demokraták kongresszusát. A felhívás november 15-én jelenik meg.

kb. november 14–15 A berlini demokrata kongresszusról Párizsba visszatérő Ewerbeck útközben meglátogatja Marxot és beszámol neki a kongresszus munkájáról. Marx megbízza, hogy készítse elő Párizsban „A Kommunista Párt kiáltványá"-nak francia kiadását és lépjen kapcsolatba az ottani demokrata lengyel bizottsággal.

november 15 Marx megírja „A kormány vád alá helyezve" c. cikkét, mely ugyanaznap a „Neue Rheinische Zeitung" különkiadásában jelenik meg. – Engels a berni hatóságoktól berni tartózkodási engedélyt kér.

november 16 Marx és Schneider II. egy „Nyilatkozat"-ban megcáfolják a „Kölnische Zeitung"-nak a demokraták rajnai kerületi bizottsága adómegtagadási felhívásával kapcsolatos koholmányait. – Marx „Egy széplélek vallomásai" címmel a „Neue Preussische Zeitung"-gal polemizál.

november 16 után A „Neue Rheinische Zeitung" a nemzetgyűlés adómegtagadási határozata után nagyarányú agitációt folytat a határozat végrehajtására. – Marx a lap november 17-i rendkívüli mellékletében „Semmi adót többé!!!" címmel a lakossághoz felhívást intéz; november 19-től december 17-ig a lap minden egyes száma a fejléc alatt vastagbetűs „Semmi adót többé!!!" jelmondattal jelenik meg. – November 18-án a demokraták rajnai kerületi bizottsága Marx, Schapper és Schneider II. aláírásával kiadja második felhívását, amelyben felszólítja a lakosságot, hogy az erőszakos adóbehajtásnak álljon ellen, szervezzen fegyveres népfelkelést és teremtse meg a néphatalom szerveit. A felhívás a „Neue Rheinische Zeitung" november 19-i számában jelenik meg.

november 20–21 Marxot, Schappert és Schneider II.-t mint a kerületi bizottság tagjait november 21-re a vizsgálóbíró elé idézik. Az adómegtagadási felhívással kapcsolatban „rebellióra való nyílt felszólítással" vádolják őket. – Megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung" november 21-i számában Marx, Schapper és Schneider II. újabb felhívása, amelyben közlik, hogy bíróság elé idézték őket, s egyúttal óvják a rajnai demokratákat elhamarkodott akcióktól. – Még ugyanaznap felkeresi a népi bizottság küldöttsége a főügyészt és kieszközli azt az ígéretet, hogy a megidézetteket nem fogják letartóztatni. Marx csak ezek után tesz eleget az idézésnek.

november 21 A kölni Ratskammer úgy dönt, hogy Engelsnek és a kölni szeptemberi események más résztvevőinek (Wachter, Bürgers stb.) ügyét visszatértükig elnapolja.

kb. november 22 Marx levelet kap a Párizsba menekült Dronkétól, amelyben szemrehányást tesz az elmaradt honoráriumok miatt.

november 23 Megjelenik Marxnak „A frankfurti gyűlés" c. cikke; mind ebben, mind több más cikkben a „Neue Rheinische Zeitung" élesen bírálja a frankfurti német nemzetgyűlést. – Marx részt vesz a második rajnai demokrata kongresszuson Kölnben, amelyen az adómegtagadási kampányt vitatják meg. Ezenkívül behatóan foglalkoznak a demokraták vidéki munkájával, hogy megnyerjék a parasztságot az ellenforradalom elleni harcra. A kongresszus jóváhagyja a demokraták kerületi bizottságának határozatát és megfelelő utasításokat ad a küldötteknek.

november 26 A „Neue Rheinische Zeitung" közli Marxnak „Drigalski, a törvényhozó, polgár és kommunista" valamint „Három politikai per a »Neue Rheinische Zeitung« ellen" c. cikkét; utóbbiban Marx éles, ironikus hangon támadja az ügyészséget.

november 29–30 Megjelenik „A forradalmi mozgalom Itáliában" c. cikk; Marx és Engels a továbbiakban is a legnagyobb rokonszenvvel figyelik és kommentálják az olasz nép szabadságharcát. – Marx levélben kéri Engelst, írjon cikkeket a „Neue Rheinische Zeitung" számára Proudhonról, a magyarokról és „a föderatív köztársaság ellen, amire Svájc a legjobb alkalmat" nyújtja.

november Marxot meglátogatja Ch. A. Dana, a „New York Daily Tribune" egyik szerkesztője. A találkozáskor Freiligrath is jelen van.

december eleje Engels megírja „A francia munkásosztály és az elnökválasztás", valamint „Proudhon" c. cikkeit, de ezek nem jelennek meg.

kb. december 2 Marxot ismét vizsgálóbíró elé idézik a „Neue Rheinische Zeitung" néhány cikke miatt. Az inkriminált közlemények a következők: az aláírás nélkül megjelent „Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski", mely Weerth tollából származott, egy breslaui cikk Lichnowski választási mesterkedéseiről, egy frankfurti tudósítás Stedtmann frankfurti nemzetgyűlési képviselő meghamisított beszámolójáról, s végül az 1848 szeptember 20-i kölni népgyűlés határozata, amelyet a „Neue Rheinische Zeitung" is közzétett.

december 6 A porosz nemzetgyűlés szétkergetése alkalmából Marx „A nemzetgyűlés feloszlatása" címmel cikket ír, amely a „Neue Rheinische Zeitung" december 7-i különkiadásában jelenik meg.

december 8 A lausanne-i Munkásegylet megbízza Engelst „mint a proletariátus ügyének régi harcosát", hogy képviselje az Egyletet a svájci munkásegyletek és a svájci német demokrata nemzeti egylet szekcióinak december 9-i első kongresszusán Bernben.

december 9 Engels megkapja a berni tartózkodási engedélyt.

december 10–31 Marx „A burzsoázia és az ellenforradalom" c. cikksorozata, amely megvonja a márciusi forradalom mérlegét, történelmileg elemzi az osztályerők csoportosulását és leleplezi a porosz burzsoázia felemás, áruló magatartását, megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban.

kb. december 14 Ewerbeck értesíti Marxot Párizsból a demokrata lengyel bizottsággal folytatott tárgyalásairól és „A Kommunista Párt kiáltványá"-nak készülő fordításáról.

december 19–január 14 A „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelenik a lap előfizetési felhívása 1849 első negyedére. A felhívás hangsúlyozza, hogy a lap nemcsak a német, hanem az európai demokrácia sajtószerve is.

december 20 Az esküdtbíróság formai okokból elnapolja az e napra kitűzött tárgyalást abban a perben, melyet a „Letartóztatások" c., július 5-én megjelent cikk alapján Marx, Korff és Engels ellen Zweiffel főügyész megsértése és a zsandárok megrágalmazása miatt indítottak.

december 21 Marxot „Drigalski, a törvényhozó, polgár és kommunista" c. cikke miatt a vizsgálóbíró elé idézik.

december 22—24 Megjelenik Marxnak a „Per Gottschalk és társai ellen" c., valamint „A porosz ellenforradalom és a porosz bírói rend" c. cikke.

december vége A „Neue Rheinische Zeitung" december 24-i száma egy frankfurti tudósítást közöl, amelyben Stieber rendőrtanácsost demokratának álcázott rendőrspiclinek nevezi. Marx a szerkesztőség nevében határozottan visszautasítja Stiebernek a helyreigazítást követelő levelét

december 31 Marx „A forradalmi mozgalom" c. újévi cikkében elemzi az 1848-as európai mozgalmakat és az 1849-es év várható kilátásait. A cikk a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 január 1-i számában jelenik meg. — Marx a Szilvesztert Freiligrathtal és A. Meissnerrel Keene-nél, a „Daily News" egyik munkatársánál tölti.

1849

január 5 A kolni magisztrátus által kiadott „Munkásbárcá"-ról megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban Marxnak „Egy burzsoá okmány" címmel írt cikke, amelyben szó szerint idézi ezt a „Munkásbárcá"-t „mint történelmi dokumentumot burzsoáziánknak a munkásosztállyal szemben tanúsított cinizmusára".

január eleje Marx feleségével meglátogatja Bonnban a Kinkel házaspárt.

január 13 A „Neue Rheinische Zeitung" közli Engels „A magyar harc" c. cikkét, amelyben részletesen elemzi a magyarországi eseményeket és többek közt ezt írja: „Az 1848-as forradalmi mozgalomban először, 1793 óta először meri megtenni egy nép, amelyet korulzárt az ellenforradalmi túlerő, hogy a gyáva ellenforradalmi duhvel a forradalmi szenvedélyt", a feher terrorral a vorós terrort állítsa szembe. — A „Neue Rheinische Zeitung" a továbbiakban is behatoan foglalkozik a magyar szabadságharccal

január 14 Marx Dronkénak 25, Kappnak 15 tallert kuld.

január 15 Marx részt vesz a kolni Munkásegylet bizottsági ulesen Beszédében kifejti, miért kell a munkásoknak a kuszobonálló második kamarai választásokon a demokrata jelolteket támogatniok Marxot Annekéval, Schapperral, Roserrel és Esserrel együtt megválasztják egy bizottságba, melynek feladata kivizsgálni Gottschalk „onkéntes számuzetésének" kérdését. — Muller-Telleringet, a „Neue Rheinische Zeitung" volt bécsi tudósítóját, akit Bécsből kiutasítottak, Marx levélben felkéri, hogy Breslauból kuldjon tudósításokat a lapnak.

január közepe Engels visszatér Svájcból Kolnbe, s ismét teljes mértékben bekapcsolódik a „Neue Rheinische Zeitung" munkájába

január 21—22 Marx az „LVI. Montesquieu" c. polemikus cikkben leleplezi a „Kolnische Zeitung" demagóg választási fogásait és felhívja a munkásokat meg a kispolgárokat, hogy csak olyan képviselőket válasszanak, akik határozottan fellépnek a levitézlett feudális rend ellen

január 26 A vizsgálóbíró kihallgatja Engelst a kolni szeptemberi eseményekkel kapcsolatban, s megállapítja, hogy ebben az ugyben nem emelhető vád ellene.

január 29 Marx részt vesz a kolni Munkásegylet bizottsági ulésén, amelyen elhatározzák, hogy Ch. J. Esserrel mint szerkesztővel újra megindítják a Munkás-

egylet korábbi lapját, a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit"-ot, és nem tekintik tobbé a Munkásegylet lapjának a Prinz által szerkesztett, Gottschalk szektás csoportjának szócsövévé lett „Freiheit, Arbeit"-ot.

január 30 „A »Kölnische Zeitung« a választásokról" c. cikkében Marx kifejti, hogy a proletariátusnak, a városi kispolgárságnak és a parasztságnak szükségképpen együtt kell harcolnia a demokratikus köztársaságért és az oktrojált alkotmány ellen.

január vége—február Marx és Engels a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségében találkoznak a berlini Munkástestvériesülés vezetőjével, Bornnal, aki átutazóban tartózkodik Kolnben. Marx megbeszéléseket folytat Bornnal a Munkástestvériesüléssel való kapcsolatok létesítésére, s arra osztönzi Bornt, hogy eddigi taktikájával felhagyva, csatlakozzon a „Neue Rheinische Zeitung" taktikájához. — Ewerbeck értesíti Marxot „A Kommunista Párt kiáltványa" francia fordításának ügyében, eletrajzi adatokat kér e kiadáshoz stb. (Ez a fordítás nem jelent meg.)

kb. február A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségében Mollnak, a Kommunisták Szovetsége londoni Központi Vezetősége kiküldottjének megérkezése alkalmából Marx és Engels részvételével tanácskozást tartanak, amelyen a Kommunisták Szövetsége átszervezésével foglalkoznak.

február eleje Marx nagy anyagi nehézségekkel küzd, hogy fenn tudja tartani a „Neue Rheinische Zeitung"-ot.

február 4 A kölni Munkásegylet közgyűlésén ismertetik Marxnak és Engelsnek azt a javaslatát, hogy az Egylet tagjai részére rendszeres és díjtalan előadásokat tartanak „szociális kérdésekről". — A közgyűlés határozatot hoz a Munkásegylet átszervezéséről és szervezeti megszilárdításáról.

február 7 A „Neue Rheinische Zeitung" ellen Zweiffel főügyész megsértése és a zsandárok megrágalmazása miatt indított per tárgyalásán Marx és Engels pellengérre állítják az ellenforradalmi porosz kormányt és síkraszállnak a sajtószabadságért. Marxot, Engelst és az újság felelős kiadóját, Korffot, az eskudtbíróság felmenti. Marx és Engels védőbeszédét a „Neue Rheinische Zeitung" február 14-én közli.

február 8 A demokraták rajnai kerületi bizottságának november 18-i felhívása miatt Marx, Schapper és Schneider II. ellen a „rebellióra való nyílt felszólítás" címén indított per tárgyalásán Marx a védőbeszédében bebizonyítja, hogy a korona „sutba dobta a fennálló jogállapotot". Kifejti az esküdteknek, hogy a legyőzott ellenséget el lehet tenni az útból, de „a felrúgott törvényeket nem lehet ugyanezen torvények *védelmezői* ellen alkalmazni. Ez a törvényesség gyáva színlelése, amelyet Önok, Uraim, ítélethozatalukkal nem fognak szentesíteni." Az esküdtek Marxot és vádlott-társait felmentik. Marx védőbeszéde a „Neue Rheinische Zeitung" február 25-i és 27-i számában jelenik meg.

február 11 A „Neue Rheinische Zeitung" közli Marx „Lassalle" c. cikkét. Az ezt követő időszakban Marx és Engels további cikkekben foglalkoznak a Lassalle elleni politikai perrel. — Marx és Engels részt vesznek a mühlheimi Munkásegylet által rendezett banketton. Marx beszédet mond, amelyben megemlékezik a német munkások részvételéről a franciaországi, angliai, belgiumi és svájci forradalmi harcokban. Számos pohárköszöntő hangzik el, ezek során Engels felköszönti a magyar forradalmi harcosokat, Lucas, a mühl-

heimi Munkásegylet tagja, azokat a demokratákat, akik mint Marx, „már jóval a februári forradalom előtt szóval és tettel védelmezték a munkásosztály jogait".

február 12 Marxot felkéri D'Ester Lipcséből, hogy ajánljon egy szerkesztőt a demokraták berlini központi bizottságának tervbe vett lapja számára.

február 15 A kölni Munkásegylet bizottsági ülésén Engels azt javasolja, hogy rendezzenek bankettot a franciaországi februári forradalom évfordulója alkalmából. Javaslatát elfogadják.

február 15–16 Engelsnek „A demokratikus pánszlávizmus" c. cikke, amelyben Bakunyin egy brosúrájával polemizál, megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban.

február 16–21 Marx megírja a „Porosz pénzügyi gazdálkodás Bodelschwingh és társai alatt" és „További adalék az ó-porosz pénzügyi gazdálkodáshoz" c. cikkeket.

február 23 A kölni Munkásegylet „baloldali" ellenzékének lapjában, a „Freiheit. Arbeit"-ben megjelenik egy névtelen cikk Gottschalk tollából „An Herrn Karl Marx" címmel, amely megvádolja Marxot, hogy nem veszi komolyan az elnyomottak felszabadítását és egész taktikája ellentétben áll a „forradalmi proletárpárt" érdekeivel. – Lelewel Brüsszelből felkéri Marxot, hogy közöljön a lapban egy figyelmeztetést, amely leleplezi a porosz rendőrspiclik belgiumi tevékenységét.

február 24 Marx és Engels részt vesznek a francia februári forradalom évfordulóján a kölni Munkásegylet kezdeményezésére megszervezett banketton.

február 28 „Két politikai per" címmel a „Neue Rheinische Zeitung" külön brosúrában is kiadja a február 7-én és 8-án elhangzott védőbeszédeket.

kb. március 1 Marx levelet kap a Düsseldorfban vizsgálati fogságban levő Lassalle-tól, aki arra kéri, hogy pere meggyorsítása érdekében tegyenek lépéseket az államügyésznél, nevezetesen hogy egy küldöttség útján gyakoroljanak rá nyomást.

március 2–3 Március 2-án Marx lakásán megjelenik a kölni helyőrség két altisztje és fenyegetődzve követelik, nevezze meg a „Neue Rheinische Zeitung"-ban Uttenhoven százados ról megjelent cikk szerzőjét. Marx ezt kategorikusan megtagadja. – Másnap Marx éleshangú tiltakozást nyújt be emiatt Köln városparancsnokához, Engels ezredeshez.

március 3 Marx egy küldöttséggel – melyben többek közt Engels, Schapper és P. Hatzfeldt is részt vesznek – felkeresi Nicolovius főállamügyészt, hogy kikényszerítse a Lassalle elleni per meggyorsítását.

március 7 A „Neue Rheinische Zeitung"-nak „A kereskedelmi helyzet" c. vezércikke elemzi az angol gazdasági helyzetet és az 1848-as forradalom befolyását az iparra és a kereskedelemre.

március 9 A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége visszautasító választ ad Engels ezredes kölni városparancsnoknak Valdemár herceg megsértése miatti tiltakozására, és közli, hogy nem hajlandó helyesbíteni a február 23-i cikkét; a szerkesztőség válasza március 10-én jelenik meg a lapban.

március 10 A „Neue Rheinische Zeitung" cikket közöl Ruge és az általa kiadott berlini „Reform" ellen.

március 11 Az elektorválasztóknak a kölni Gürzenich-teremben tartott gyűlésén beválasztják Marxot abba a bizottságba, amelynek állandó kapcsolatot kell létesítenie a második kamara képviselőivel. Határozatot hoznak, hogy feliratban kérik a második kamara képviselőit, hogy szorgalmazzák a berlini ostromállapotnak és a karddiktatúrának a megszüntetését. – A „Neue Rheinische Zeitung" „A Márciusi Egylet" címmel tiltakozik azellen, hogy az Egylet őt a hozzá közelálló lapok jegyzékébe felvette.

március 12–23 Marx több cikkben támadja a Brandenburg–Manteuffel-kormánynak a klubokra, gyűlésekre, plakátokra és sajtóra vonatkozó törvénytervezeteit, amelyek a márciusban kivívott szabadságjogok megsemmisítésére irányulnak.

március 15 Marx „A 34. gyalogezred katonái" aláírással fenyegető levelet kap.

március 16 Engels megírja „A második kamara felirat-tervezete" c. cikket, mely a „Neue Rheinische Zeitung" aznapi rendkívüli mellékletében jelenik meg. A lap a továbbiakban is több bíráló cikket közöl a második kamara vitáiról.

március 16–április 25 A „Neue Rheinische Zeitung" egy sor cikkben (többségük szerzője W. Wolff) a feudális kizsákmányolás elemzésével kampányt folytat a parasztok forradalmasítására.

március 18 Marx a „Neue Rheinische Zeitung" második kiadásában egy rövid cikkben bejelenti, hogy a lap nem emlékezik meg vezércikkben a berlini forradalom évfordulójáról; a „Neue Rheinische Zeitung" majd a párizsi munkások 1848 június 25-i felkelésének évfordulóját fogja megünnepelni.

március 19 A Gürzenichben a berlini barikádharcok évfordulójára rendezett igen népes banketton számos pohárköszöntő hangzik el; Engels a párizsi júniusi felkelőket, Dronke a proletár forradalmat, Schapper a chartistákat, Nothjung a magyarokat élteti stb. – Harney Londonból tájékoztatja Marxot és Engelst O'Conorral folytatott harcáról.

március 29 Eichmann, a Rajna-tartomány főprezidense, túl korainak tartja a porosz belügyminiszter javaslatát, hogy utasítsák ki Marxot Kölnből, mert a kiutasítás hírére a városban zavargások keletkezhetnének; azt tanácsolja, hogy várjanak kedvezőbb időpontra, amikor Marxot nemcsak Kölnből, hanem Poroszországból is kiutasíthatják.

március vége Marx májbántalmakban szenved és fürdőhelyi gyógykezeltetésre gondol.

április A berlini rendőrség utasítására a kölni rendőrfőnökség visszatartja a Marx, Engels, Moll és mások címére érkező összes leveleket.

április 5–11 A „Neue Rheinische Zeitung" vezércikksorozatban közzéteszi Marx „Bérmunka és tőke"-jét, azoknak az előadásoknak az alapján, amelyeket Marx 1847 decemberében a brüsszeli Német Munkásegyletben tartott. Marx itt népszerű formában foglalkozik a tőkés kizsákmányolás lényegével, a tőkések és a munkások áthidalhatatlan érdekellentétével. Marx tanulmányának megjelentetése „világosan utalt politikánk társadalmi céljaira" (Engels).

április 11 A kölni Munkásegylet bizottsága elhatározza, hogy vitaestjeinek programjába beiktatja a munkabér kérdését és ehhez alapként Marx „Bérmunka és tőke"-jét használja fel.

április 14 Marx Annekéval, Schapperral, Beckerrel és W. Wolff-fal együtt kilép a rajnai demokrata egyletek kerületi bizottságából. Marx és követői szervezeti-

leg szakítanak a kispolgári demokráciával, de nem mondanak le a közös harci akciókról. Azt a feladatot tűzik maguk elé, hogy egyesítik a munkásegyleteket és előkészítik a munkások önálló tömegpártjának megteremtését. A kilépésről szóló nyilatkozatot a „Neue Rheinische Zeitung" április 15-én közli.

kb. április 14–május 9 Marx felkeresi Északnyugat-Németország és Vesztfália különböző városait: Brémát, Hamburgot, Bielefeldet és Hammot; sikertelen tárgyalásokat folytat annak érdekében, hogy pénzt szerezzen a „Neue Rheinische Zeitung" számára; tájékozódik a Nyugat- és Dél-Németország kispolgári demokratái által május elejére tervezett felkelés előkészületeiről; találkozik a Kommunisták Szövetségének több tagjával; útja végén Henzétől Hammban 300 tallért kap kölcsön a lap számára. – Marx távollétében a lapot Engels szerkeszti.

április 16 Marxnak és követőinek kezdeményezésére a kölni Munkásegylet közgyűlése egyhangú határozatot hoz, hogy „kilép Németország demokrata egyleteinek szövetségéből, viszont csatlakozik a német munkásegyletek szövetségéhez", amelynek Lipcsében tartandó kongresszusa előtt, a szorosabb összefogás érdekében, Kölnben egybehívja a Rajna-vidék és Vesztfália munkásegyleteinek kongresszusát.

április 17 Marxot a kölni Munkásegylet bizottsága beválasztja abba az ideiglenes tartományi bizottságba, amelynek feladata előkészíteni a rajnai és vesztfáliai munkásegyletek kongresszusát.

április 20 A „Neue Rheinische Zeitung" közli, hogy Marx távolléte miatt ideiglenesen megszakad a „Bérmunka és tőke" közzététele. – A lap kényszerű beszüntetése folytán a munka további részei már nem jelenhetnek meg.

április 23 A kölni Munkásegylet közgyűlése jóváhagyja a rajnai és vesztfáliai munkásegyletek kongresszusát előkészítő bizottság összetételét; tagjai: Marx, Schapper, W. Wolff, Anneke, Esser és Otto. A kongresszust május 6-ra tűzik ki.

április 29 A kölni Munkásegylet lapja, a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" közli az Egylet 1. sz. fiókegylete határozatát, amely elítéli Gottschalknak a Munkásegylettel szemben tanúsított magatartását és Marx ellen intézett támadásait. – A „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelenik Engelsnek „Posen" c. cikke, amely éppúgy, mint a lap más lengyel tárgyú cikkei, keményen bírálja a porosz uralkodóköröknek Lengyelországgal szemben folytatott reakciós politikáját.

április 30 Engels megírja „A berlini ellenforradalmi tervek" c. cikkét.

május első fele A „Neue Rheinische Zeitung" több cikkben foglalkozik a szászországi, rajnai, vesztfáliai, pfalzi és badeni népfelkelésekkel.

május 3–6 Engels „A rajnai városgyűlés" és „Ostromállapot-sóvárgások" c. cikkeiben figyelmezteti a kölni munkásokat, hogy a kormány május 6-án – amikorra a különböző pártok, többek között a munkásegyletek is kongresszust hívtak egybe – zavargásokat akar provokálni, ami ürügyül szolgálna az ostromállapot kihirdetésére. Engels óva inti a munkásokat, nehogy beleessenek ebbe a kelepcébe és rájuk nézve kedvezőtlen feltételek között vegyék fel a harcot.

május 9 Utazásáról visszatérve Marx megírja „A Hohenzollern-ház tettei" c. cikkét, amely történelmi áttekintést ad a Hohenzollern-dinasztia elejétől fogva

népáruló és hitszegő politikájáról, a cári Oroszországtól való szolgai függőségéről. A „Neue Rheinische Zeitung" több más cikke is foglalkozik a porosz király viselt dolgaival, akit maró gúnnyal a cár által kinevezett „knyáznak" titulál.

május 10–11 A „Neue Rheinische Zeitung" közli Engels „Az ellenforradalom és a forradalom" c. cikkét. – Engels akciótervet dolgoz ki a Rajna-tartományi felkelés számára. Az Elberfeldben kitört felkelés hírére Solingenbe megy, s onnan egy forradalmi munkásokból álló osztaggal Elberfeldbe indul. Elberfeldben a biztonsági bizottság megbízza a védelmi berendezések építésének irányításával, a város barikádjainak és tuzérségének ellenőrzésével. Engels azt kívánja, hogy a biztonsági bizottság fegyverezze fel a munkásokat és vessen ki kényszeradót a burzsoáziára a fegyveres csapatok fenntartásának fedezésére. – A porosz kormány elrendeli Marx kiutasítását Poroszországból, hogy elnémítsa a „Neue Rheinische Zeitung"-ot.

május 14–15 Az elberfeldi biztonsági bizottság a helyi burzsoázia nyomására, amely attól fél, hogy Engels a „vörös" köztársaságot fogja kikiáltatni, felszólítja Engelst a város elhagyására. A bizottság eljárása felháborítja a munkásokat, akik arra kérik Engelst, hogy maradjon ott, s ők „életükkel védelmezik".

május 15 Engels, aki nem akar szakadást előidézni a felkelők táborában, elhagyja Elberfeldet és visszamegy Kolnbe.

május 16 Marx kézhezkapja a kiutasítási parancsot.

kb. május 17 Engels ellen az elberfeldi felkelésben való részvétele miatt letartóztatási parancsot adnak ki.

május 17 A „Neue Rheinische Zeitung" beszámol arról, hogy az elberfeldi barikádokon ő is képviselve volt. „Különféle hamis híresztelések megcáfolására" ismerteti az elberfeldi eseményeket, köszönetet mond a munkásoknak Engels iránti rokonszenvukért, végül kijelenti, hogy mihelyt „a munkások legsajátabb érdekeiről lesz szó", akkor Engels és a „Neue Rheinische Zeitung" valamennyi szerkesztője „a helyén lesz, s akkor nincs olyan földi hatalom, amely rábírhatná ennek a helynek az elhagyására". – A letartóztatási parancs Koln elhagyására kényszeríti Engelst.

május közepe Marx felesége eladja bútorait, hogy a bírósági foglalást elkerülje.

kb. május 19 Marx a Henzétől kapott 300 tallérból, 1500 tallér előfizetési díjból és a lap által kifizetett gyorssajtógépének eladásából kiegyenlíti a „Neue Rheinische Zeitung" adósságainak egy részét, kifizeti a szedőkkel, nyomdászokkal, papírkereskedőkkel, irodai személyzettel, tudósítókkal, szerkesztőségi munkatársakkal stb. szemben fennálló kotelezettségeit.

május 19 Marxnak Poroszországból való kiutasítása, Engelsnek és a többi szerkesztőnek az üldöztetése miatt a „Neue Rheinische Zeitung" kénytelen megjelenését beszüntetni. – Az utolsó, 301. szám piros nyomással, tobb kiadásban, sokezres példányszámban jelenik meg. A címlapján van Freiligrath búcsúverse, a szerkesztőség felhívása Köln munkásaihoz, amelyben az elberfeldi példára hivatkozva óva intik őket az elsietett akcióktól, továbbá a „Neue Rheinische Zeitung" statáriális megszüntetéséről szóló vezércikk. Ebben Marx összegezi, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" megalapítása óta a fennálló politikai állapot valamennyi alapjának aláásására törekedett, mindig a vörös koztársaságért harcolt és mindenkor szolidáris volt a párizs

júniusi felkeléssel, amelynek lelke „a mi újságunknak a lelke" volt. Ebben a számban jelent meg Engels „Magyarország" c cikke is, amelyben kifejti, hogy a magyar szabadságharc európai jelentőségű forradalmi háborúvá lett. – A lap szerkesztői a kolni munkásoktol azzal búcsúznak, hogy „utolsó szavuk mindig és mindenutt ez lesz: *A munkásosztaly felszabadítása!*"

május 19–20 Marx és Engels Frankfurtba utaznak, s itt arra osztonzik a nemzetgyulés baloldali képviseloit, hogy alljanak a délnyugat-németországi fegyveres felkelés élére, parlamenti határozattal rendeljék a badeni és pfalzi forradalmi hadsereget Frankfurtba es helyezzek az össznémet nemzetgyulest a felkelő lakosság és a felkelt hadsereg oltalma alá. Tervuket a frankfurti kispolgári képviselók nem tamogatjak. Marx megbízza W. Wolffot, hogy képviselje a nemzetgyulésben a „Neue Rheinische Zeitung" álláspontját. – Marx a felesegét és a gyermekeit Frankfurtban hagyja Weydemeyernél.

kb. május 20 Marx felesége Frankfurtban zálogházba viszi ezusttárgyait a család anyagi szukségleteinek fedezésére.

május 20 vagy 21 Marx és Engels Badenba mennek. Mannheimban, Ludwigshafenban és Karlsruhében igyekeznek a mozgalom vezetoit meggyőzni arrol, hogy a badeni forradalmi hadsereget – a nemzetgyules intézkedése nélkul is – Frankfurtba kell kuldeni, hogy a felkeles össznémet jelleguvé váljon. A mozgalom élen allo kispolgári demokraták a javaslatot elutasítják.

kb. május 24–26 Marx és Engels Pfalzba utaznak. Speyerben találkoznak Willichhel és szabadcsapatosaival; Willichhel egyutt Kaiserslauternba mennek, ahol felkeresik D'Estert es az ideiglenes kormányt. Minthogy a felkelés a birodalmi alkotmány megvédésének jelszavával és a kispolgári demokrácia vezetésével bontakozott ki, Marx es Engels elutasítanak mindennemu hivatalos részvetelt a mozgalom irányításaban.

május 29 A kolni rendorbirosag felmenti Marxot, Dronket, Weerthet és másokat a nemzetgyulés képviselőinek megragalmazása miatt emelt vad alól.

május vége–június 1 Marx és Engels néhány barátjukkal Kaiserslauternbol Bingenbe mennek. Útkozben hessen katonák a felkelésben valo részvétel gyanújával letartóztatjak, Darmstadtba, majd Frankfurtba viszik, s ott megint szabadonbocsátják oket. Frankfurtban Marx talalkozik G. Junggal, akitől egy E. Meyen névre kiállított útlevelet kap. – Marx és Engels visszautaznak Bingenbe, ahol néhány napig tartózkodnak.

május 31 Marx a „Neue Rheinische Zeitung" osszes szerkesztői nevében írt nyilatkozatában kijelenti, hogy semmi kozuk sincs a H. Becker által szerkesztett kolni „Westdeutsche Zeitung"-hoz. A Weydemeyer útján továbbított nyilatkozat junius 2-án megjelenik a „Neue Deutsche Zeitung"-ban.

június eleje Marxot, aki dontó forradalmi esemenyekre számít Franciaországban, a demokratak pfalzi kozponti bizottságanak mandátumával Párizsba delegálják, hogy a francia szocialista-demokrata pártnál a német forradalmi pártot képviselje – Engels Kaiserslauternba megy, hogy ott egyszeru politikai menekultként eljen és később, „ha megfelelő alkalom adódnék", a harc kitorésekor elfoglalja „az egyetlen posztot, amelyet a »Neue Rheinische Zeitung« ebben a mozgalomban vállalhatott. a katona posztját". A pfalzi ideiglenes kormany Engelsnek kulonbozó civil és katonai tisztségeket ajánl fel, de ő mindezt visszautasítja es csak arra hajlandó, hogy az ideiglenes kormány által kiadott „Bote fur Stadt und Land"-ba néhány cikket írjon.

június 3 Megjelenik a „Bote für Stadt und Land"-ban Engels első cikke: „A forradalmi felkelés Pfalzban és Badenban". Minthogy a szerkesztőség Engels második cikkét túlságosan „lázítónak" tartja, Engels visszakéri és lemond a lapban való további közreműködésről.

június 3 után Marx Párizsban újból felveszi és kiszélesíti kapcsolatait a klubok és titkos munkásszervezetek vezetőivel, valamint a francia demokraták képviselőivel. Érintkezésben áll Schützcel, a badeni ideiglenes kormány hivatalos képviselőjével. – A későbbiekben találkozik Párizsban Ewerbeckkel, G. Weerthtel, Dronkéval, F. Wolff-fal és másokkal.

június 6 A porosz kormány körözőlevelet ad ki Engels ellen.

június 7 Marx Engelshez írt levelében beszámol a párizsi feszült forradalmi helyzetről, s kéri őt, hogy rendszeresen tájékoztassa a németországi eseményekről.

június 13–július 12 Engels Neustadton át Offenbachba megy, hogy ott belépjen a baden-pfalzi hadseregnek Willich parancsnoksága alatt álló önkéntes-alakulatába. Willich hadsegédjeként vele együtt dolgozza ki a hadműveletek terveit, bonyolult és veszélyes harci feladatok végrehajtását irányítja. Személyesen részt vesz négy ütközetben, köztük a nagy rastatti csatában.

június 29 Megjelenik a „Volksfreund" c. német demokrata újságban Marx „Június 13" c. cikke, melyben a párizsi kispolgári demokraták balszerencsés akciójával foglalkozik.

július 7 Marx felesége és gyermekei, valamint Helene Demuth Párizsba érkeznek; a Rue de Lille 45-be, F. Wolff-fal egy házba költöznek.

július 12 A baden-pfalzi felkelés leverése után az az alakulat, amelyben Engels harcolt, utolsóként lépi át a svájci határt.

július 19 A francia hatóságok közlik Marxszal, hogy Párizsból kiutasítják Morbihan département-ba, Bretagne egyik mocsaras, egészségtelen vidékére. A belügyminiszterhez benyújtott tiltakozása eredményeképpen Marx ideiglenesen Párizsban maradhat.

kb. július 20 Marx nagy anyagi nehézségei közepette Freiligrathhoz, Danielshoz, Strohnhoz és Lassalle-hoz fordul segítségért. Lassalle rajnai barátai körében gyűjtést szervez, amelyből Marx július 27-e körül 439 frankot kap kézhez.

július 24 Engels Veveybe utazik (Waadt kanton).

július 25 Engels Jenny Marxhoz levelet intéz; ez az első jelentkezése Marxtól való elválása óta. Aggódva érdeklődik Marx után, mert azt hallotta, hogy letartóztatták. A továbbiakban Engels beszámol a felkelésben való részvételéről.

július 26–30 A július 26-i „La Presse"-ben megjelent hír cáfolatául Marx nyílt levelet intéz az újság szerkesztőjéhez, amelyben kijelenti, hogy sem a „Neue Rheinische Zeitung" „betiltásával", sem pedig az ő személyével kapcsolatos közlések nem felelnek meg a valóságnak. A levelet a „Presse" július 30-i száma közli.

július 31 Marx Freiligrathnak írt levelében elemzi az európai és kiváltképp az angliai politikai helyzetet.

kb. augusztus 1 Marx válaszol Engels levelére; örül, hogy hírt kapott róla, közli, hogy tárgyalásokat folytat egy Berlinben megjelenő politikai és közgazdasági folyóirat ügyében, s kéri Engelst, hogy e folyóirat számára írja meg a badenpfalzi felkelés történetét. – Marx felkéri Weydemeyert Frankfurtban, keressen kiadót a „Bérmunka és tőke" számára, amelyhez politikai előszót szándékszik írni. Megígéri, hogy Lüning „Neue Deutsche Zeitung"-jába cikket ír az angol viszonyokról.

augusztus eleje Marx egész családja beteg.

augusztus 17 Marx levelet ír Engelsnek Veveybe, amelyben a franciaországi és az angliai politikai helyzetet elemzi.

kb. augusztus 20 Egyhónapos veveyi tartózkodás után Engels Lausanne-ba utazik.

augusztus 23 Marx megírja Engelsnek, hogy véglegesen kiutasították Párizsból, de nem hajlandó a morbihani lápvidékre költözni, amelyet tartózkodási helyéül kijelöltek, mert ez nem egyéb, mint álcázott gyilkossági kísérlet, és ezért Londonba megy. Engels feltétlenül kövesse őt Londonba, mert ott „pozitív kilátása" van „egy német folyóirat alapítására".

augusztus 24 Marx Párizsból Londonba utazik; családját ideiglenesen Párizsban hagyja.

Mutató

*(Nevek — idézett művek; hatóságok közleményei, újságok és folyóiratok)**

A

ADELAÏDE (Eugénie-Louise-Adelaïde) (1777–1847) – orléans-i hercegnő, Lajos Fülöp francia király nővére. – *346*

»L'Alba. Giornale politico-letterario« (Hajnal. Politikai-irodalmi újság), Firenze. – *292* (325)

Albert *lásd* Martin

ALKIBIADÉSZ (i. e. kb. 450–kb. 404) – athéni államférfi és hadvezér; szépségéről, műveltségéről és állhatatlanságáról volt híres. – *84 88–89 91*

»Allgemeine Preussische Staatszeitung« (Általános porosz állami újság), Berlin. – *277* (56); *lásd még* Preussischer Staatsanzeiger

ALMERAS, Alexandre-Félix (1811–1868) – svájci radikális politikus; 1848-tól a nemzeti tanács tagja. – *88*

ALVENSLEBEN, Albrecht, Graf von (1794–1858) – porosz politikus, 1835–42 pénzügyminiszter; 1849-ben az első kamara tagja; részt vett az oktrojált alkotmány kidolgozásában. – *280 283 284 286 287*

AMELUNG, Hermann – joghallgató; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

»L'Ami du Peuple en 1848« (Az 1848-as Nép-Barát), Párizs. – *543* (543)

AMMON, von – porosz hivatalnok; 1848–49 düsseldorfi ügyész, 1849-ben az első kamara tagja. – *258 432 433 443*

ANNEKE, Friedrich (Fritz) (kb. 1817–kb. 1872) – porosz tüzértiszt, a hadseregből kizárták; 1848-ban tagja a Kommunisták Szövetsége kolni csoportjának, egyik alapítója és titkára a kölni Munkásegyletnek, Gottschalk híve; a „Neue Kölnische Zeitung" kiadója, a demokraták rajnai keruleti bizottságának tagja, 1848 júl.–dec. letartóztatásban; később részt vett a baden-pfalzi felkelésben mint a katonai bizottság tagja, majd kivándorolt Amerikába és részt vett a polgárháborúban. – *121–128 226 415 564 566 573 577 579* (188 192 578)

ANNEKE, Mathilde Franziska (1817–1884) – előzőnek a felesége, írónő; férje letartóztatása idején (1848) ő szerkeszti a „Neue Kolnische Zeitung"-ot; 1849-ben részt vett a baden-pfalzi felkelésben. – *124*

* Az idegen nyelvű szövegeket itt és mindenütt – nyelvi sajátszerűségeiket érintetlenül hagyva – mai helyesírásuk szerint adtuk. A művek kiadási adatait csak ott tüntettük fel, ahol Marx és Engels az általuk használt kiadást megjelölik, vagy az kétséget kizáróan megállapítható. Az újságok és folyóiratok közül egy csillaggal (*) jeloltük azokat, amelyeknek Marx és Engels ez időben munkatársa volt, két csillaggal (**) azokat, amelyeknek szerkesztésében részt vettek, vagy amelyek befolyásuk alatt álltak.

— *Der Politische Tendenzprozess gegen Gottschalk, Anneke und Esser* (A politikai tendenciaper Gottschalk, Anneke és Esser ellen), [Köln 1848]. — *122–129* (186 193)

APPEL, Christian, Freiherr von (1785–1854) — osztrák lovassági tábornok; 1848–49 részt vett az itáliai forradalom leverésében. — *380*

Arbeiterzeitung *lásd* Zeitung des Arbeitervereins zu Köln

ARNDT, Ernst Moritz (1769–1860) — német romantikus író, történész és filológus, a Napóleon elleni küzdelmek aktív résztvevője, 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), alkotmányos monarchista. — *66* (122)

ARNIM-BOITZENBURG, Adolf Heinrich, Graf von (1803–1868) — porosz junker, 1842–45 belügyminiszter, 1848 márc. 19–29. miniszterelnök; 1849-ben a második kamara jobboldalának egyik vezére. — *340 351 352 368 423*

ARNIM-SUCKOW, Heinrich Alexander, Freiherr von (1798–1861) — porosz politikus, mérsékelt liberális; 1848 márc.–jún. külügyminiszter; 1849-ben az első kamara tagja. — *42*

Aspre *lásd* D'Aspre

ATKINSON, William (XIX. sz. első fele) — angol közgazdász; védővámos. — *517*

— *Principles of Political Economy, or the Laws of the Formation of National Wealth etc.* (A politikai gazdaságtan alapelvei, vagy a nemzeti gazdagság kialakulásának törvényei stb.), London 1840. — *517* (524)

AUERSWALD, Rudolf von (1795–1866) — porosz államférfi, a polgárosodott liberális nemesség képviselője; 1848 jún.–szept. külügyminiszter és miniszterelnök. — *106 109 340* (49 148 167 174)

AUMALE, Henri-Eugène-Philippe-Louis d'Orléans, duc d' (1822–1897) — Lajos Fülöp francia király fia. — *346*

B

BABBAGE, Charles (1792–1871) — angol matematikus, mechanikus és közgazdász. — *520*

— *Traité sur l'économie des machines et des manufactures* (Értekezés a gépek és a manufakturák gazdaságosságáról). Angolból ford. Ed. Biot; Párizs 1833. — *520* (531)

BAKUNYIN, Mihail Alekszandrovics (1814–1876) — orosz forradalmár, az 1848-as német forradalom résztvevője; később anarchista, harcolt a marxizmus és Marx politikai irányvonala ellen, 1872-ben kizárták az I. Internacionáléból. — *261 263 266 271 272 275*

— *Aufruf an die Slawen. Von einem russischen Patrioten Michael Bakunin, Mitglied des Slawenkongresses in Prag* (Felhívás a szlávokhoz. Mihail Bakunyin orosz hazafitól, a prágai szláv kongresszus tagjától), Koethen 1848. — *260–276*

BANGERT — 1848-ban a lausanne-i Munkásegylet tagja. — *560*

BARBES, Armand (1809–1870) — francia forradalmár, kispolgári demokrata, a júliusi monarchia idején a titkos Évszakok Társasága egyik vezetője, 1839-ben felkelési kísérletben való részvételért életfogytiglanra ítélik; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, Ledru-Rollin politikáját támogatja; az 1848 máj. 15-i események résztvevőjeként megint életfogytiglanra ítélik, 1854-ben amnesztiát kap és emigrál. — *345 540* (377 378 542)

BARMAN, Maurice (1808–1878) — svájci politikus; 1848–57 a nemzeti tanács tagja. — *89*

»*Barmer Zeitung*« (Barmeni Újság). — *341*

BARROT, Camille-Hyacinthe-Odilon (1791–1873) – francia polgári politikus, a júliusi monarchia idején a liberális dinasztikus ellenzék vezetője; 1848 dec.–1849 okt. az ellenforradalmi monarchista blokkra támaszkodó kormány miniszterelnöke. – *140 197–198 199–200 348 375 382–383 426 464* (210)

»*Basellandschaftliches Volksblatt*« (Basel-vidéki Néplap), Birsfelden. – *118* (185)

BASSE, Gottfried (1778–1825) – quedlinburgi író és könyvkereskedő, számtalan lovag- és rablóregény kiadója. – *45*

BASSERMANN, Friedrich Daniel (1811–1855) – mannheimi könyvkereskedő, mérsékelt liberális politikus; 1848–49 a badeni kormányzat képviselője a szövetségi gyűlésben, az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *5 95 326 447* (443)

BASSI – olasz-svájci újságíró, liberális, a „Suisse" szerkesztője. – *170*

BASTIDE, Jules (1800–1879) – francia politikus és publicista, polgári republikánus, 1836–46 a „National" igazgatója; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, külügyminiszter. – *42 77*

BATTAGLINI, Carlo (1812–1888) – svájci politikus, ügyvéd; 1848–51, 1862–75, 1884–87 a nemzeti tanács tagja. – *89*

BAVAY, Charles-Victor (1801–1875) – belga igazságügyi hivatalnok, brüsszeli főügyész. – *214*

BEAUMARCHAIS, Pierre-Augustin Caron de (1732–1799) – francia drámaíró.
– *La folle journée, ou le mariage de Figaro* (Figaro házassága, vagy egy napi bolondság). – *89 181 432* (140 264 432)

BECHTHOLD, Arnold – kölni munkás, szedő a „Neue Rheinische Zeitung" nyomdájában. – *582*

BECKER, Hermann Heinrich (1820–1885) – jogász és publicista; 1848-ban tagja a kölni Demokrata Társaságnak és vezetőségi tagja a Munkások és Munkáltatók Egyletének, beválasztják a demokraták rajnai kerületi bizottságába és a kölni biztonsági bizottságba; 1849 máj.–1850 júl. a „Westdeutsche Zeitung" szerkesztője; 1850-től a Kommunisták Szövetségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik vádlottja; később nemzeti liberális, Dortmund és Köln főpolgármestere. – *415 569 571 582* (510)

BECKER, Johann Philipp (1809–1886) – frankenthali kefekötő, az 1830–40-es évek németországi és svájci demokratikus mozgalmainak résztvevője; a svájci hadsereg tisztjeként harcolt a Sonderbund ellen; az 1848–49-es forradalom résztvevője, a badeni népfelkelők parancsnoka. A 60-as években az I. Internacionálé egyik vezető tagja; Marx köréhez tartozott. – *171* (247)

BEKK, Johann Baptist (1797–1855) – badeni politikus, mérsékelt liberális; 1846-tól a badeni kormány belügyminisztere, 1849 júniusában elmozdították. – *333*

BEM, József (1794–1850) – lengyel tábornok, az 1830–31-es lengyel felkelés egyik vezetője; 1848 októberében részt vesz a forradalmi Bécs védelmében; 1848 novemberétől a magyar honvédsereg tábornoka és az Erdélyben harcoló 6. hadtest parancsnoka, 1849 márciusában honvédaltábornagy, 1849 aug. 9-én a honvédsereg főparancsnoka; a magyar szabadságharc bukása után belép a török hadseregbe. – *295 296 413 457 497 498 499* (492)

BENGEL, Franz Wilhelm (szül. kb. 1819) – 1848–49 a mülheimi Munkásegylet elnöke. – *568*

BENKENDORFF (Benckendorff), Konsztantyin Konsztantyinovics, gróf (1817–1858) – orosz diplomata, berlini katonai attasé, ezredes, majd vezérőrnagy. – *138*

BERENDS, Julius (szül. 1817) – berlini nyomdatulajdonos, kispolgári demokrata; 1848-ban a berlini kézművesegylet vezetője, porosz nemzetgyűlési képviselő (a baloldal egyik vezetője), 1849-ben a második kamara tagja (szélsőbaloldal); 1853-ban kivándorolt Amerikába. – *431* (276)

BERG – svájci ezredes. – *86 87 89*

BERG, Philipp Karl Peter von (1815–1866) – Rajna-vidéki katolikus pap, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (a balközép egyik vezetője), 1849-ben a második kamara tagja. – *363 365*

BERGIUS, Karl Julius (1804–1871) – porosz jogász és hivatalnok, publicista; kormánytanácsos Breslauban. – *278*

BERLIER, Théophile, comte (1761–1844) – francia jogász és politikus; mint a konvent tagja megszavazta a király kivégzését; a brumaire 18-i államcsíny (1799) után az államtanács tagja, részt vett a Code civile kidolgozásában. – *215*

»*Berliner Zeitungshalle*« (Berlini Újságcsarnok), Berlin. – *313 314*

»*Berner Verfassungsfreund*« (Berni Alkotmány-Barát). – *117 169 170* (181)

»*Berner Zeitung*« (Berni Újság). – *169 170* (240)

BERNOLD, Joseph Leonhard (1809–1872) – svájci katolikus liberális politikus, ezredes; 1848-tól a nemzeti tanács tagja. – *82*

BES, Michele Giuseppe (1794–1855) – az 1848–49-ben Ausztria ellen harcoló piemonti hadsereg tábornoka. – *380*

Biblia. Marx és Engels Luther fordítását használta; mi általában Károli Gáspár fordítását követtük. – *21 27 36 38 43 57 79 116 150 174 178 219 338 410 491* (52 72 73 81 107 179 214 253 256 261 370 417 480)

»*Die Biene*« (A Méh), Bern. – *169*

BISCHOFFWERDER, Johann Rudolf von (1741–1803) – II. Frigyes Vilmos főhadsegéde és kegyence. – *467* (460)

BLANC, Jean-Joseph-Louis (1811–1882) – francia kispolgári szocialista, történész és újságíró; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja és a Luxembourg-bizottság elnöke; 1871-ben a versailles-iak mellé állt. – *60 539 540 546* (209 371 377 539)

BLANCHENAY, Louis (1800–1881) – svájci politikus; 1848–60 a nemzeti tanács tagja. – *88*

BLUM – egyetemi hallgató. – *570*

BLUM, Robert (1807–1848) – lipcsei könyvkereskedő és publicista, kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament alelnöke és a frankfurti nemzetgyűlés baloldalának vezére; részt vett az 1848 októberi bécsi felkelésben; Bécs eleste után főbelőtték. – *39 68 169 171 293 325 413 569* (357)

BODELSCHWINGH, Ernst, Freiherr von (1794–1854) – porosz junker politikus; 1842–45 pénzügyminiszter, 1845–48 márc. belügyminiszter; 1849-ben a második kamara tagja (jobboldal). – *21 189 277–287 299 351 367–368*

BOETTICHER, Wilhelm Karl (1789–1868) – 1842–48 poroszországi főprezidens; 1849-ben az első kamara tagja. – *150*

Bonaparte *lásd* Napóleon, I.

Bonaparte *lásd* Napóleon, III.

BONIN, Gustav von (1797–1878) – porosz nemesi hivatalnok; 1848 szept.–nov. pénzügyminiszter; később poseni főprezidens. – *340*

»*Der Bote für Stadt und Land*« (A város és falu hírnöke), Kaiserslautern. – *510* (514)

BOURBONOK – francia uralkodóház 1589–1792 és 1814–1830; Spanyolországban 1700–1931, Nápoly–Szicíliában 1735–1860, Pármában 1748–1859. – *164 183* (211 265 280)

BOWRING, Sir John (1792–1872) – angol politikus, nyelvész és irodalmár; Bentham tanítványa, szabadkereskedő; Anglia távol-keleti gyarmatpolitikájának végrehajtója. – *317 518 522*

– *Alsóházi beszéd*, 1835 júl. 28. „Hansard's Parliamentary Debates", III. sorozat, XXIX. köt. – *518 522* (524 525)

BÖCKH, Philipp August (1785–1867) – filológus és történész, a berlini egyetem professzora. – *75*

BRANDENBURG, Friedrich Wilhelm, Graf von (1792–1850) – porosz tábornok; 1848 nov.–1850 nov. az ellenforradalmi kormány elnöke. – *1 3 6 7 17 21–23 26 28 35 36 38 39 41 51 52 69 75 96 98 115 133 174 176 208 210 239 304 305 334 336 349 384 414 473 480* (2 5 6 18 44 59 70 77 96 440 467 473)

Braunschweigi ex-herceg *lásd* Károly Frigyes Ágost Vilmos

Braunschweigi herceg *lásd* Károly Vilmos Ferdinánd

BRAY, John Francis (1809–1895) – angol-amerikai közgazdász, Owen követője, chartista. – *521*

– *Labour's Wrongs and Labour's Remedy; or the Age of Might and the Age of Right* (A munka bajai és a munka gyógyszere; vagy a hatalom kora és a jog kora), Leeds 1839. – *521* (535)

BRENNER, Johann Karl (1814–1883) – svájci ügyvéd, polgári publicista, a bázeli „Schweizerische Nationalzeitung" egyik alapítója és szerkesztője; 1848 novemberétől a szövetségi törvényszék tagja. – *30*

BRUNNOW, Ernst Philipp (Filipp Ivanovics), Baron (Graf) von (1797–1875) – orosz diplomata; 1840–54, 1858–60 londoni követ, 1860–74 londoni nagykövet. – *138*

BRÜGGEMANN, Karl Heinrich (1810–kb. 1887) – nemzetgazdász, liberális publicista; 1846–55 a „Kölnische Zeitung" főszerkesztője. – *104 105 181 204 205 251 252 477* (281)

BUDBERG, von, Andrej Fjodorovics, báró (1820–1881) – orosz diplomata; 1848-tól frankfurti ügyvivő, 1851 végétől berlini, később bécsi és párizsi követ. – *138*

BUNSEN, Christian Karl Josias, Freiherr von (1791–1860) – porosz diplomata, publicista és teológus; közel állt a porosz udvarhoz; 1842–54 londoni követ. – *21*

BÜLOW-CUMMEROW, Ernst Gottfried Georg von (1775–1851) – porosz konzervatív publicista és politikus. – *279*

BÜRGER, Gottfried August (1747–1794) – német költő és műfordító.

– *Lenore* (Lenóra). – *349* (384)

BÜRGERS, Heinrich (1820–1878) – kölni radikális publicista; 1842–43 a „Rheinische Zeitung" munkatársa, a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársa, a kölni Munkásegylet és a biztonsági bizottság tagja; 1850-ben a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik fővádlottjaként 6 évre ítélték; 1867 után nemzeti liberális. – *571*

C

CAESAR, Cajus Julius (i. e. kb. 100–44) – római hadvezér és államférfi. – *268*

CALAME, Henri-Florian (1807–1863) – svájci reakciós politikus és publicista; 1848–63 Neuchâtel kanton nagytanácsának tagja. – *9*

CAMPHAUSEN, Ludolf (1803–1890) – kölni bankár, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1847-ben az egyesült Landtag tagja, 1848 márc.–jún. porosz miniszterelnök, 1848 júl.–1849 ápr. Poroszország küldötte az ideiglenes központi hatalomnál. – *1 21 95 96 97 99 102–106 107 174 176 193 208–210 233 238 305 340 351 352 354 364 436 449 454* (4 143 147 148 150 157 340 391 440)

CANTADOR, Lorenz – düsseldorfi kereskedő, 1848-ban a düsseldorfi polgárőrség parancsnoka; 1848 decemberében a királyi hatalommal szembeni fegyveres ellenszegülésre való felhívás vádjával letartóztatják, 1849 márciusában szabadonbocsátják; az Egyesült Államokba emigrált. – *248 259 310 311 442 444 445*

Capet *lásd* Lajos, XVI.

CARLOS, Don (1788–1855) – spanyol trónkövetelő. – *151 164 185* (215)

CARLYLE, Thomas (1795–1881) – angol publicista, történész és idealista filozófus, tory; hőskultuszt propagált, romantikus álláspontról bírálta a burzsoáziát; 1848 után a munkásmozgalom nyílt ellensége; a német irodalom angol fordítója. – *518*

– *Chartism* (Chartizmus), London 1840. – *517 518 525* (523 526 536)

CARNOT, Lazare-Nicolas-Marguerite (1753–1823) – francia matematikus, politikus és katonai szakértő, polgári republikánus; a francia forradalomban jakobinus, majd thermidorista; 1800-ban Napóleon hadügyminisztere; Napóleon császárrá választását ellenezte; 1814-ben Napóleon mellé állt; 1815-ben a Bourbonok elől Németországba menekült. – *157 297*

Carstens *lásd* Lessner, Friedrich

CASTOLDI, Jean-Jacques (1804–1871) – svájci polgári radikális politikus, jogász; 1848–51 a nemzeti tanács tagja, 1848-tól a szövetségi törvényszék bírája. – *88*

CATO, Marcus Porcius, sen. (i. e. 234–149) – római politikus. – *146*

CAUSSIDIERE, Marc (1808–1861) – francia kispolgári szocialista; 1834-ben részt vett a lyoni felkelésben; 1848 febr.–máj. Párizs rendőrfőnöke, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; a júniusi felkelés után Angliába, majd Amerikába emigrált. – *540*

CAVAIGNAC, Eléonore-Louis-Godefroy (1801–1845) – francia újságíró, ügyvéd és politikus, polgári republikánus; az 1830-as forradalom résztvevője, 1843-tól Az Ember és a Polgár Jogai Társaságának elnöke; Louis-Eugène Cavaignac fivére. – *90*

CAVAIGNAC, Louis-Eugène (1802–1857) – francia tábornok és politikus, mérsékelt polgári republikánus; 1848-ban Algéria kormányzója, májustól hadügyminiszter, jún.–dec. miniszterelnök; az alkotmányozó nemzetgyűlés által diktátori teljhatalommal felruházva a párizsi júniusi felkelést véres kegyetlenséggel nyomta el. – *15 72–74 77 126 140 154 200 356 375 382 383 440 540 541* (39 41 208)

CERVANTES Saavedra, Miguel de (1547–1616) – spanyol realista író. – *483*

– *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha), (1605). – *44 354 359* (86 394)

– *Novelas ejemplares* (Példás elbeszélések), (1613). – *483* (477)

CHAMBORD, Henri-Charles d'Artois, duc de Bordeaux, comte de (1820–1883) – X. Károly unokája, V. Henrik néven a legitimisták trónkövetelője. – *251 345 383 464*

CHANGARNIER, Nicolas-Anne-Théodule (1793–1877) – francia tábornok; 1848–49 az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja; 1848 júniusa után a párizsi nemzetőrség és a párizsi helyőrség parancsnoka, az 1849 jún. 13-i tüntetés szétverésének egyik megszervezője; orléanista, Louis Bonaparte riválisa. Az 1852-es államcsíny után száműzték. – *200 201 202 511* (280)

»*Le Charivari*« (A Zenebona), Párizs. – *169* (242)

CHERBULIEZ, Antoine-Elisée (1797–1869) – svájci francia közgazdász; Sismondi követője. – *521*

– *Riche ou pauvre etc.* (Gazdag vagy szegény stb.), Párizs 1840 (1841). – *521* (534)

CHRISTERN, Johann Wilhelm.

– (Névtelenül:) *Doktor Eisele's und Baron von Beisele's Landtagsreise im April 1847. Genrebilder aus der neuesten Zeitgeschichte* (Doktor Eisele és báró von Beisele Landtagutazása 1847 áprilisában. Zsánerképek a legújabb kortörténetből), Lipcse 1847. – *64* (118)

CHRZANOWSKI, Wojciech (1793–1861) – lengyel tábornok, az 1830–31-es lengyel felkelés idején hadsereg-törzskari főnök; 1849 márciusában ő vezényelte az Ausztria ellen harcoló piemonti hadsereget. – *376 378*

CLAUDIUS, Matthias (1740–1815) – német költő és újságíró.

– *Rheinweinlied* (Rajnai bordal). – *57* (105)

COMPES, Josef Gerhard (1810–1887) – jogász; 1848-ban a kölni liberálisok választási szervezetének vezetője; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja (balközép). – *174*

»*Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale*« (Beszámoló a nemzetgyűlés üléseiről), Párizs 1849–50. – *199 202 382–383 541 546–547* (278 410)

»*La Concordia*« (Egyetértés), Torino. – *292* (325)

CONDÉ, Louis-Henri-Joseph, duc de Bourbon, prince de (1756–1830) – francia feudális földbirtokos, 1789-ben emigrált és az emigráns-hadtestben a francia köztársaság ellen harcolt; emigrációjából visszatérve 1825-ben elkobzott vagyonáért kártalanítást kapott, amelynek egy részét kegyencnőjének, Feuchères bárónénak juttatta. – *346*

»*Constitutionnel Neuchâtelois. Gazette de Neuchâtel et Valangin en Suisse*« (Neuchâteli Alkotmányos Újság. A svájci Neuchâtel és Valangin lapja). – *9* (31)

»*Il Contemporaneo*« (Kortárs), Róma. – *292* (325)

»*Le Courrier Suisse*« (Svájci Kurir), Lausanne. – *31* (67)

CRAMER (Kramer), Karl – kispolgári demokrata; 1848–49 a kölni „Wächter am Rhein" kiadója és szerkesztője; ez a lap közölte a Demokrata Társaság gyűléseiről szóló beszámolókat. – *569 571*

CROMWELL, Oliver (1599–1658) – angol államférfi, az angol polgári forradalom vezetője; 1653–58 Anglia, Skócia és Írország lordprotektora (államfője). – *3* (10)

CSEGODAJEV (Cseodajev) – orosz ezredparancsnok. – *421*

CSORICH (Čorić), Antun, báró (1795–1864) – horvát származású osztrák altábornagyi egyike az 1848-as októberi bécsi felkelés leverőinek, majd hadosztályparancsok a Magyarország ellen harcoló császári sereg 2. hadtestében; 1850–53 hadügyminiszter. – *295 498*

CZARTORYSKIAK – lengyel hercegi család. – *159*

D

DAHLEN, Hermann, Baron von – osztrák altábornagy; 1848-ban a Magyarország ellen harcoló Nugent-hadtest tartalékhadosztályának parancsnoka. – *496 497*

DANTON, Georges-Jacques (1759–1794) – párizsi ügyvéd, a forradalomban a jakobinusok jobbszárnyának vezére. – *157*

D'ASPRE, Constantin, Freiherr von (1789–1850) – osztrák tábornok; 1848–49 az Itália elleni hadjárat résztvevője. – *380*

DEINHARD, Heinrich Marianus – Weimar-környéki irodalmár; demokrata. – *249*

DEMBIŃSKI, Henryk (1791–1864) – lengyel tábornok, szabadságharcos; 1830–31-ben a lengyel felkelő sereg főparancsnoka; 1849 jan. végétől a magyar honvédsereg altábornagya és márc. elejéig, majd júl. végén és aug. elején főparancsnoka; a szabadságharc leverése után Törökországba, majd Párizsba emigrált. – *371 498 499* (494 496)

DÉMOSZTHENÉSZ (i. e. 384–322) – görög politikus, szónok; a makedon uralom ellenzője. – *291*

D'ESTER, Karl Ludwig Johann (1811–1859) – kölni orvos, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848-ban az előparlament tagja és a porosz nemzetgyűlés baloldalának egyik vezetője; 1849-ben a második kamara tagja (baloldal) és résztvevője a baden-pfalzi felkelésnek; majd Svájcba emigrált. – *313 314 366 369* (276 348 512)

»*Deutsche Allgemeine Zeitung*« (Német Általános Újság), Lipcse. – *313* (347 580)

»*Die Deutsche Reform. Politische Zeitung für das konstitutionelle Deutschland*« (A Német Reform. Politikai újság az alkotmányos Németország számára), Berlin. – *131 302* (199 336)

»*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und soziales Leben Deutschlands*« (Német Gyorsposta az európai állapotokról, Németország köz- és társadalmi életéről), New York. – *137*

»*Deutsche Zeitung*« (Német Újság), Heidelberg, majd Frankfurt. – *125 204* (196)

DIBICS-ZABALKANSZKIJ (Gyibics), Ivan Ivanovics, gróf (Hans Karl Friedrich Anton von Diebitsch und Narden) (1785–1831) – orosz vezértábornagy; 1831-ben a lengyel felkelést leverő cári csapatok parancsnoka. – *270*

DIETZ, Johann Wilhelm – kölni nyomdatulajdonos; 1848 aug. 30-tól nála nyomták a „Neue Rheinische Zeitung"-ot. – *582*

DIEZ, Friedrich (1794–1876) – német filológus, romanista, a román nyelvek első összehasonlító szótárának szerzője. – *428*

– *Grammatik der romanischen Sprachen* (A román nyelvek nyelvtana), Bonn 1836–44. – *428*

DRIGALSKI, von – porosz altábornagy; 1848-tól hadosztályparancsnok Düsseldorfban. – *52–56 128 341 473 563* (98)

DRONKE, Ernst (1822–1891) – publicista és író, kezdetben „igazi szocialista", később a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője, a biztonsági bizottság tagja; Svájcba, majd Angliába emigrált, ott kereskedőként élt és visszavonult a politikától. – *57 507 571 580 582*

– *Die Sitzung der Nationalversammlung vom 7. und 8. August* (A nemzetgyűlés augusztus 7-i és 8-i ülése), „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 13. – *288* (319)

DRUEY, Henri (1799–1855) – svájci radikális politikus, az 1848-as szövetségi alkotmány egyik megteremtője; 1848–55 a szövetségi tanács tagja; 1850-ben szövetségi elnök. – *59–63 92*

DUCHATEL, Charles-Marie-Tanneguy, comte (1803–1867) – francia politikus, orléanista; 1834–36 kereskedelmi miniszter, 1839-ben és 1840–48 belügyminiszter; malthusianus. – *91*

DUESBERG, Franz von (1793–1872) – porosz politikus, 1846–48 márc. pénzügyminiszter; 1850-től Vesztfália főprezidense. – *281 283 286 287*

DUFAURE, Jules-Armand-Stanislas (1798–1881) – francia ügyvéd és politikus, orléanista; 1839–40 közmunkaügyi miniszter, 1848-ban és 1849-ben belügyminiszter, az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja; 1871–73 igazságügyminiszter. – *514*

DUFOUR, Guillaume-Henri (1787–1875) – svájci tábornok, polgári liberális politikus; 1847-ben a Sonderbundot leverő szövetségi hadsereg parancsnoka; 1848–49 a nemzeti tanács tagja. – *13 81 82 86 89–91*

DUMONT, Joseph (1811–1861) – újságíró, mérsékelt liberális; 1831-től a „Kölnische Zeitung" tulajdonosa. – *7 33 104 137 173 174 176 178 186 207 251 477 504* (505)

DUNCKER – porosz hivatalnok; 1848-ban berlini rendőrfőnök. – *341*

DURANDO, Giovanni (1804–1869) – tábornok a pápai seregben, majd az 1848–49-es itáliai szabadságharc idején a piemonti hadseregben; az 1859-es és 1866-os nemzeti felszabadító háborúk résztvevője. – *380*

»*Düsseldorfer Zeitung*« (Düsseldorfi Újság). – *52 55 128 132 341* (98 201)

E

EBERMEIER (Ebermeyer) – porosz igazságügyi hivatalnok; 1849-ben vizsgálóbíró. – *311 442*

EHRENBERG, Christian Gottfried (1795–1876) – természettudós; a berlini egyetem professzora. – *75*

EICHHORN – porosz igazságügyi hivatalnok; 1849-ben elberfeldi államügyész. – *583*

EICHHORN, Johann Albrecht Friedrich (1779–1856) – porosz politikus, szélső reakciós; 1840–48 kultuszminiszter, nevéhez fűződik a porosz állam fellépése a hegeli filozófia ellen. – *21*

EICHMANN, Franz August (1793–1879) – reakciós porosz hivatalnok és politikus; 1845–50 a Rajna-tartomány főprezidense; 1848 szept.–nov. belügyminiszter, 1849-ben az első kamara tagja. – *27 28 34 36 37 228 556*

EISENMANN, Johann Gottfried (1795–1867) – orvos és publicista; a 20-as évek Burschenschaft-mozgalmának résztvevője, 1832-ben letartóztatásban; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép, majd baloldal); a Márciusi Egylet egyik megalapítója, a „Teutsches Volksblatt" szerkesztője. – *323 324 347* (356)

ENGELS – porosz ezredes; 1848–49 Köln városparancsnoka. – *295*

ENGELS, Friedrich (1820–1895). – *120 224 487 488 489 507 554 555 559 562 566 567 568 569 571 580 583*

»*Erfurter Adressblatt*« (Erfurti Közlöny) – *342*

ERNŐ ÁGOST (1771–1851) – hannoveri király 1837–1851. – *471*

Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847 (Az első egyesült Landtag Berlinben, 1847), Berlin 1847. – *106 108 109 111 112 114 116 150 236 278 287 328 354–360 468 482 503–505* (158 176 315 318 362 395 506)

ERZSÉBET (1801–1873) – porosz királyné, IV. Frigyes Vilmos felesége. – *478*

ESCHER, Alfred (1819–1882) – svájci mérsékelt liberális politikus, jogász; 1845-ben és 1847-ben a Tagsatzung tagja; 1847-ben a zürichi nagytanács elnöke; 1848-tól a nemzeti tanács tagja és 1849-től több ízben elnöke. – *61 83 84 85 88 89 91*

ESSER, Christian Joseph – kölni kádár; 1848-ban a kölni Munkásegylet egyik fiókegyletének elnöke, júl. 3–dec. 23. letartóztatásban, 1849-ben a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" szerkesztője. – *121 122 124–127 226 564 571 573 577 579* (563 578)

ESSER I., Johann Heinrich Theodor – kölni ügyvéd, klerikális; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés alelnöke (közép). – *131*

ESSER II., Ferdinand Joseph – kölni ügyvéd, klerikális; a kölni Polgáregylet elnöke; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép). – *131*

ESSER III., J. P. – berlini igazságügyi hivatalnok, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), 1849-ben a második kamara tagja (baloldal). – *130 131*

Ester *lásd* D'Ester

ESTERHÁZY Pál Antal, herceg (1786–1866) – magyar nagybirtokos, konzervatív politikus; 1848 előtt császári diplomata; 1848 márc.–szept. mint „a király személye körüli miniszter" az ellenforradalom képviselője az első független magyar kormányban. – *294*

»*Die Evolution. Ein politisches Wochenblatt*« (Az Evolúció. Politikai hetilap), Biel. – *171* (247)

EYTEL, Jules (1817–1873) – svájci politikus, Waadt kanton radikálisainak egyik vezetője; 1845–47 a Tagsatzungnak, 1848-ban a nemzeti tanácsnak a tagja. – *81 88*

F

FALKENHAIN – demokrata; 1848-ban a breslaui „Germánia" nevű egylet elnöke. – *222* (289)

FAUCHER, Léon (1803–1854) – francia közgazdász, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, orléanista, majd bonapartista; 1848-ban közmunkaügyi miniszter, 1851-ben belügyminiszter. – *199* (278)

FERDINÁND (1822–1855) – genovai herceg, II. Viktor Emánuel öccse; 1848–49 az Ausztria elleni harc résztvevője. – *380*

FERDINÁND, I. (1793–1875) – osztrák császár 1835–1848 (mint magyar király V. Ferdinánd). – *66 495* (123 484)

FERDINÁND, II. (Bourbon Károly) (1810–1859) – Szicília és Nápoly királya 1830–1859; Messina 1849 szeptemberi ágyúzásáért a Bomba-király nevet kapta. – *140 155* (222)

FERENC JÓZSEF, I. (1830–1916) – osztrák császár 1848–1916; magyar király 1848–1849 és 1849–1916 (1867-ig koronázatlanul). – *138 327 457 478 495*

FERENC KÁROLY (1802–1878) – osztrák főherceg, I. Ferenc József apja, fiának trónralépéséig osztrák trónörökös; 1848-ban a Habsburg-ellenforradalom legfőbb irányítója. – *67–68*

FEUCHERES, Sophie, báróné (1795–1840) – Louis-Henri-Joseph Condé herceg kegyencnője. – *346*

FISCHBACH – a mülheimi Munkásegylet 1849 februári bankettjának résztvevője. – *568*

FLOCON, Ferdinand (1800–1866) – francia kispolgári radikális politikus és publicista, a „Réforme" szerkesztője; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja. – *383* (209 371)

FLOTTWELL, Eduard Heinrich von (1786–1865) – porosz bürokrata; 1830–40 Posennak, 1846–48 Vesztfáliának a főprezidense, 1844–46 pénzügyminiszter; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal). – *280 283 286 287 299–301*

FOLLY, Jean – svájci jogász; 1848-tól a szövetségi törvényszék tagja. – *30*

FONTON, von, Feliksz Petrovics (szül. 1801) – orosz diplomata; 1848-ban a bécsi orosz nagykövetség tanácsadója. – *138*

FOURIER, François-Marie-Charles (1772–1837) – francia utopikus szocialista. – *180*

»*Frankfurter Journal*« (Frankfurti Újság). – *117 249 507* (180 509)

»*Frankfurter Oberpostamtszeitung*« (Frankfurti Főpostahivatali Újság). – *43 64 118 302* (85 333 334 336)

FRANSCINI, Stefano (1796–1857) – olasz-svájci polgári radikális politikus, közgazdász; 1841-ben, 1843-ban és 1845-ben a Tagsatzungnak, 1848–57 a szövetségi tanácsnak a tagja. – *61–63 92*

– *Statistica della Svizzera* (Svájc statisztikája), Lugano 1827. – *61*

– *Nuova Statistica della Svizzera* (Svájc új statisztikája), Lugano 1847. – *61*

»*Der Freie Schweizer*« (A Szabad Svájci), Bern. – *170*

»*Freiheit, Arbeit*« (Szabadság, Munka), Köln. – *564 574* (188 563 564)

»*Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit*« (Szabadság, Testvériség, Munka), Köln. – *571* (188 189 563)

FREILIGRATH, Ferdinand (1810–1876) – német forradalmár költő; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője, a Kommunisták Szövetségének tagja; az 50-es évektől kispolgári radikális. – *137 507* (507)

FREY, Remigius Emil (1803–1889) – svájci jogász; 1848–51 a nemzeti tanács tagja. – *82*

FREY-HEROZE, Friedrich (1801–1873) – svájci liberális politikus, ezredes, a Sonderbund elleni háborúban vezérkari főnök; 1848-tól a nemzeti tanácsnak, 1848–67 a szövetségi tanácsnak a tagja, 1854-ben és 1860-ban szövetségi elnök. – *60 63*

FRIGYES, I. (1657–1713) – porosz király 1701–1713; III. Frigyes néven brandenburgi választófejedelem 1688–1701. – *466*

FRIGYES, II. (Nagy) (1712–1786) – porosz király 1740–1786. – *283 351 466* (165 317 468)

FRIGYES, VII. (1808–1863) – dán király 1848–1863. – *153*

FRIGYES ÁGOST, II. (1797–1854) – szász király 1836–1854. – *471* (474)

FRIGYES VILMOS (1620–1688) – brandenburgi választófejedelem 1640–1688. – *466*

FRIGYES VILMOS, II. (1744–1797) – porosz király 1786–1797. – *466 467 481* (460)

FRIGYES VILMOS, III. (1770–1840) – porosz király 1797–1840. – *21 70 356 437 467 468 478 482* (97 127)

– *An mein Volk* (Népemhez), 1813 márc. 17. – *503*

FRIGYES VILMOS, IV. (1795–1861) – porosz király 1840–1861. – *1–2 3 10 21–23 27 33 41 69 70 75 77 115 131 134 152–156 192 236 252 283 304 328 329 336–340 350 353 354–360 366 368 384 417 421 434 437 447 448 453 456 457 466 468 469 471 473 474 479 480 481 482 483 485 486 491 503 504 508* (5 23 28 134 144 148 176 216 266 290 314 317 337 340 362 414 421 466 506)

– [*A király beszéde a berlini hódoló ünnepségen*], 1840 okt. 15. – *336–337 384* (414)

– *An meine lieben Berliner!* (Kedves berlinieimhez!), 1848 márc. 19. – *152* (216)

– *An mein Volk und an die deutsche Nation* (Népemhez és a német nemzethez), 1848 márc. 21. – *353* (216)

– [*Újévi üdvözlet a hadsereghez*], 1849 jan. 1., „Preussischer Staatsanzeiger", 1849 jan. 3. – *152–156 181 322 334 340 350 375 417 418 437 459 469 473 485 503* (217)

– *An mein Volk* (Népemhez), 1849 máj. 15., „Preussischer Staatsanzeiger", 1849 máj. 16. – *503–505* (503)

FUNK – a porosz hadsereg altisztje, demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság tagja, „hazaáruló üzelmek" miatt letartóztatták. – *569*

FUNK, Alexander Ludwig (1806–1871) – svájci ügyvéd, liberális politikus, ezredes; 1848-ban a Tagsatzung elnöke, majd a nemzeti tanács tagja. – *12 62*

FURRER, Jonas (1805–1861) – svájci ügyvéd, mérsékelt liberális politikus; 1848–61 a szövetségi tanács tagja, 1848-tól négy ízben szövetségi elnök. – *12 59–62 84 91 92 93 117 119*

G

GAGERN, Heinrich Wilhelm August, Freiherr von (1799–1880) – hesseni politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban az előparlament tagja, a frankfurti nemzetgyűlés elnöke (jobbközép), 1848 dec.–1849 márc. a birodalmi kormány elnöke. – *39 326 447*

GAGERN, Maximilian Ludwig, Freiherr von (1810–1889) – előzőnek öccse; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *43* (82)

GAJ, Ljudevit (1809–1872) – horvát filológus, politikus és újságíró; az „illír" nemzeti mozgalom vezetője, pánszlávista. – *163*

GARIBALDI, Giuseppe (1807–1882) – olasz forradalmi demokrata. – *372* (407 470)

»*Gazette de Lausanne et Journal Suisse*« (Lausanne Lapja és Svájci Újság). – *61* (113)

GEIGER, Wilhelm Arnold – porosz rendőrtisztviselő; 1848-ban vizsgálóbíró, majd rendőrfőnök Kölnben. – *124 125 490*

Genovai herceg *lásd* Ferdinánd

GIERKE – stettini városi jogtanácsos, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép), márc.–szept. porosz földművelésügyi miniszter, 1849-ben az első kamara tagja. – *106 130 131*

GIRARDIN, Emile de (1806–1881) – francia politikus és publicista; 1836–57 között a „Presse" szerkesztője; orléanista, később burzsoá republikánus, majd bonapartista. – *15*

GLADBACH, Anton (megh. 1873) – odenthali tanító, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), a berlini Demokrata Klub elnöke. – *568 569* (571)

GOETHE, Johann Wolfgang von (1749–1832) – német költő és tudós. – *44 290 337*
– *Faust.* – *75 102 134 441* (132 149 204)
– *Prometheus* (Prométheusz). – *347* (380)
– *Wandrers Nachtlied* (A vándor éji dala). – *208* (283)
– *West-östlicher Diwan* (Nyugat-keleti diván). – *337* (368)
– *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (Wilhelm Meister tanulóévei). – *20 195* (47 275)
– *Zahme Xenien* (Szelíd xéniák). –290 (321)

GOTTSCHALK, Andreas (1815–1849) – orvos, a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának tagja; 1848 ápr.–jún. a kölni Munkásegylet elnöke, kispolgári szektás nézeteket hirdetett. – *121–129 564 574–576* (188 189 563 564 578)

GÖRGEY Artur (1818–1916) – volt császári tiszt, 1848 nyarától honvédtiszt, októbertől tábornok; novembertől a feldunai hadtestnek, 1849 márc. végétől a honvédsereg főerőinek parancsnoka, májustól hadügyminiszter is; a honvédsereg élén a forradalom jobbszárnyának képviselője; 1849 aug. 11-én diktátor, két nappal később leteszi a fegyvert a cári csapatok előtt. – *457 497 498 499* (469 495 496 499)

GÖTZ, Christian (1783–1849) – osztrák ezredes, majd tábornok; 1848–49-ben dandár-, ill. hadosztályparancsnok a Magyarország ellen harcoló császári seregben. – *295 498*

GRIMM, Jakob Ludwig Karl (1785–1863) – filológus, a germanisztika és az összehasonlító néprajz úttörője, a berlini egyetem professzora, mérsékelt liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). – *75*

GRIMM, Wilhelm Karl (1786–1859) – filológus, a berlini egyetem professzora, előzőnek öccse; kettőjük nevéhez fűződik a német szókincs, mese- és mondavilág feldolgozása. – *75*

GROOTE, von – kölni rendőrgyakornok; a Gottschalk elleni per fő tanúja. – *123 128 202*

GROUCHY, Emmanuel, marquis de (1766–1847) – Franciaország marsallja, a napóleoni háborúk résztvevője. – *381*

GRÜN – 1849-ben a második kamara tagja. – *351*

»*Der Guckkasten*« (A Panoráma), Bern. – *170* (244)

GUERAZZI, Francesco Domenico (1804–1873) – olasz író, republikánus; 1848-ban képviselő Toszkánában, 1849 februárjában az ideiglenes kormány tagja, márc.–ápr. a toszkánai végrehajtó hatalom feje; a nagyherceg visszatérte után 15 évi fogságra ítélték, 1853-ban száműzték. – *74*

GUFFANTI, Wiegand – kereskedő; 1848-ban a kölni népi bizottság tagja. – *569*

GUIZOT, François-Pierre-Guillaume (1787–1874) – francia történész és politikus, orléanista; 1840–48 Franciaország bel- és külpolitikájának irányítója, a fináncburzsoázia érdekeinek képviselője. – *42 214 302 426 544* (334)

GUSZTÁV Adolf, II. (1594–1632) – svéd király 1611–1632. – *423*

H

HAAF, Chr. – 1848-ban a lausanne-i Munkásegylet tagja. – *560*

HABSBURGOK (1780-tól Habsburg-Lotaringiaiak) – osztrák uralkodóház 1273–1918. – *158 159 165 370 495* (12 235 308)

HAMPDEN, John (1656–1696) – angol politikus, a forradalom alatt emigráns, visszatérte után ellenzéki; számos röpirat szerzője. – *244*

HANOW, Friedrich – árvaházigazgató Züllichauban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép), 1849-ben a második kamara tagja (baloldal). – *113* (169)

HANSEMANN, David Justus Ludwig (1790–1864) – nagytőkés, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1847-ben az egyesült Landtag tagja, 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő, márc.–szept. pénzügyminiszter. – *20 91 96 97 98 99 106–116 120 125 150 174 176 181 222 223 228 334 340 364* (4 49 148 150 157 158 163 166 174 367)

HARKORT, Friedrich Wilhelm (1793–1880) – Rajna-vidéki nagyiparos; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép), 1849-ben a második kamara tagja. – *351*

HARNEY, George Julian (1817–1897) – a chartisták balszárnyának vezetője; a 40-es években a „Northern Star" szerkesztője; Marx és Engels barátja. – *571* (324)

HARRIES, Heinrich (1762–1802) – schleswigi lelkész és költő.
– *Lied für den dänischen Untertan, an seines Königs Geburtstag zu singen* (Dal a dán alattvaló számára, hogy királya születésnapján énekelje). – *425* (429)

HAUSMANN – munkás. – *569*

HEBERT, Michel-Pierre-Alexis (1799–1887) – francia jogász és politikus, orléanista; 1834–48 a képviselőház tagja; 1841-ben főállamügyész, 1847–1848 febr. igazságügyminiszter, 1849-ben a törvényhozó nemzetgyűlés tagja. – *214*

HECKER – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban államügyész, majd főügyész Kölnben. – *57–58 124 125 223 226 432 553* (108 289)

HECKER, Friedrich Franz Karl (1811–1881) – mannheimi ügyvéd, kispolgári demokrata, radikális republikánus; 1848-ban az előparlament tagja, a badeni áprilisi felkelés egyik vezetője; Svájcba, majd Amerikába emigrált és ezredesként részt vett a polgárháborúban. – *43 48 553* (83 95)

HECKSCHER, Johann Gustav Wilhelm Moritz (1797–1865) – hamburgi ügyvéd, liberális; 1848-ban az előparlamentnek, az ötvenek választmányának és a frankfurti nemzetgyűlésnek tagja (jobbközép), a birodalmi kormány igazságügyminisztere (júl.–aug.), külügyminisztere (aug.–szept.), majd torinoi és nápolyi követe. – *43 64*

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831) – német objektív idealista filozófus. – *164 268 469 545*

– *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* (Előadások a történelem filozófiájáról). – *164 268* (236)

HEINE, Heinrich (1797–1856) – német költő és író; 1843-tól Marx barátja. – *47 175 466* (259)

– *Atta Troll. Ein Sommernachtstraum* (Atta Troll. Nyáréji álom). – *426* (430)

– *Bei des Nachtwächters Ankunft zu Paris* (Az éjjeliőr Párizsba érkezik). – *96 209* (145)

– *Deutschland. Ein Wintermärchen* (Németország. Téli rege). – *23 47 191 264 486 545* (54 93 302 547)

– *Einleitung zu „Kahldorf über den Adel, in Briefen an den Grafen M. von Moltke"* (Bevezetés: „Kahldorf a nemességről, M. von Moltke grófhoz írt levelekben"). – *5 141* (14)

– *Der Wechselbalg* (A boszorkányfattyú). – *466* (456)

»*L'Helvétie fédérale. Journal politique, industriel et littéraire*« (A Föderatív Helvécia. Politikai, ipari és irodalmi újság), Bern. – *170* (243)

HENGSTENBERG, Ernst Wilhelm (1802–1869) – reakciós teológus; a berlini egyetem professzora. – *75*

HENKEL, Karl Heinrich (1802–1873) – jogász, a marburgi egyetem professzora; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja, júl. 3. lemond mandátumáról, 1849 márciusában újra megválasztják (balközép). – *128*

Henrik, V. *lásd* Chambord

HENRIK, LXXII. (1797–1853) – Lobenstein–Ebersdorf törpeállam fejedelme. – *180*

HERGENHAHN, August (1804–1874) – a wiesbadeni semmítőszék ügyésze, liberális politikus; 1848–49 nassaui miniszterelnök, az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *51*

HERMES, Johann Timotheus (1738–1821) – teológus és író.

– (Névtelenül:) *Sophiens Reise von Memel nach Sachsen* (Sophie utazása Memelből Szászországba), Lipcse 1778. – *43* (82)

HERX – a kölni munkás-dalegylet vezetője. – *570*

HERZOG, Karl (1798–1857) – svájci publicista és történész, liberális politikus, 1828-tól a jénai, 1834-től a berni egyetem professzora; a „Berner Verfassungsfreund" szerkesztője. – *169*

HESS, Heinrich, Freiherr von (1788–1870) – osztrák tábornagy; 1848–49 az Itália elleni hadjárat résztvevője. – *381*

HEXAMER, Adolf – orvos; a berlini „Reform" szerkesztője; 1848-ban az első és második demokrata kongresszus résztvevője, a német demokraták központi bizottságának tagja; 1849 után Svájcba, majd az Egyesült Államokba emigrált. – *313 314* (348)

HEYDT, August, Freiherr von der (1801–1874) – elberfeldi nagytőkés, jobboldali politikus; 1848 dec.–1862 kereskedelmi, 1866–69 pénzügyminiszter; 1849-ben a második kamara tagja. – *98 359 360 427 430 480 485* (467)

HILDEBRAND(T), Johann Andreas Karl (1764–1848) – író, számtalan kaland- és lovagregény szerzője. – *106*

– *Kuno von Schreckenstein, oder die weissagende Traumgestalt* (Kuno von Schreckenstein, vagy a jövendőmondó álomalak), Quedlinburg–Lipcse 1840. – *106* (159)

HOBBES, Thomas (1588–1679) – angol filozófus, mechanikus materialista; az abszolút monarchia híve. – *103*

– *Elementa philosophiae. De cive* (A filozófia elemei. A polgárról), (1642). – *103* (152)

HOFFMANN – 1849-ben porosz kerületi főnök Oppelnban. – *188*

HOHENZOLLERNOK – uralkodóház; brandenburgi választófejedelmek 1415–1701, porosz királyok 1701–1918, német császárok 1871–1918. – *192 329 336 337 340 354 356 357 358 364 436 437 447 448 457 466 467 478 481 482 503 504* (6 465)

HOMBERGER, *Heinrich* (1806–1851) – *svájci liberális politikus, jogász;* 1848-tól a nemzeti tanács tagja. – *88*

HORATIUS Flaccus, Quintus (i. e. 65–8) – római költő. – *83*

– *Carmina* (Dalok). – *83* (138)

– *Epistula ad Pisones* (Levél Pisóékhoz). – *296* (331)

– *Epistulae* (Levelek). – *44* (87)

HOYM, Karl Georg Heinrich, Graf von (1739–1807) – reakciós porosz bürokrata; 1770-től Szilézia-tartomány igazgatásával megbízott miniszter. – *437 438*

HÖCHSTER, Ernst Hermann (szül. kb. 1810) – ügyvéd, kispolgári demokrata; 1849 májusában az elberfeldi felkelés idején a biztonsági bizottság elnöke, utána Párizsba emigrált. – *488*

HÖCKE – osztrák demokrata; az 1848-as bécsi októberi felkelés résztvevője. – *413*

HUTHSTEINER, F. W. – 1849-ben erfurti rendőrfelügyelő, előzőleg a „Barmer Zeitung" szerkesztője. – *341*

HÜHNERBEIN, F. W. – badeni szabó; 1849 májusában az elberfeldi felkelés idején a biztonsági bizottság katonai bizottságának tagja. – *487*

HÜNNEMANN – 1848-ban kölni rendőrbiztos. – *123*

HÜSER, Hans Gustav Heinrich von (1782–1857) – porosz tábornok; 1844–49 Mainz városparancsnoka. – *150 491*

I

ILONA (Jelena Pavlovna) (1807–1873) – orosz nagyhercegné, Pál Károly Frigyes Ágost württembergi herceg lánya, Mihály nagyherceg felesége. – *138*

»*Intelligenzblatt für die Stadt Bern*« (Bern Város Közlönye). – *169*

ISTVÁN (1817–1867) – osztrák főherceg, 1847–48 Magyarország nádora. – *495* (489)

J

JACOBY, Johann (1805–1877) – königsbergi orvos, publicista és politikus, demokrata; 1848-ban az előparlament tagja, a porosz nemzetgyűlés baloldalának egyik vezetője;

1849-ben a frankfurti nemzetgyűlés és a második kamara tagja (szélsőbaloldal); később szembeszáll Bismarck politikájával; 1872-től szociáldemokrata. – *365 366* (276)

»*Jahrbücher für die preussische Gesetzgebung, Rechtswissenschaft und Rechtsverwaltung*« (Évkönyvek a porosz törvényhozás, jogtudomány és jogszolgáltatás számára), Berlin. – *279*

JAKAB, II. (Stuart) (1633–1701) – Nagy-Britannia és Írország királya 1685–1688. – *5* (265)

JÁNOS (1782–1859) – osztrák főherceg, 1848 jún.–1849 dec. német birodalmi kormányzó. – *70* (78)

JAUCH, Franz (1807–1867) – svájci liberális politikus, ügyvéd; 1848–52 a szövetségi törvényszék tagja. – *30*

JÄDE, Karl Heinrich Christian – weimari irodalmár; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

JELLACHICH (Jelačić), Josip, Graf von Buzim (1801–1859) – horvát származású osztrák tiszt; 1848 márciusában tábornok, horvát bán és zágrábi főhadparancsnok, később altábornagy; a Magyarország ellen támadó császári hadsereg 1. hadtestének parancsnoka; 1849-ben táborszernagy. – *15 39 44 68 73 103 164 165 166 271 272 293 294 295 306 494 495 499*

JENNI – svájci radikális publicista; a berni „Guckkasten" szerkesztője és kiadója. – *170–171* (244)

JONES, Ernest Charles (1819–1869) – angol proletárköltő és publicista; a chartisták balszárnyának egyik vezetője; több chartista lap kiadója; az ötvenes évekig szoros kapcsolatban volt Marxszal és Engelsszel. – *571*

JÓZSEF, II. (1741–1790) – német-római császár 1765–1790. – *302*

»*Journal des Débats politiques et littéraires*« (A politikai és irodalmi viták lapja), Párizs. – *344* (376)

K

KALBERMATTEN, Wilhelm (1793–1875) – svájci tábornok, Wallis kanton 1844-es és 1847-es ellenforradalmi megmozdulásainak egyik vezetője, az ottani Sonderbund-csapatok főparancsnoka; a Sonderbund leverése után Rómába megy; később a pápai hadseregben szolgált. – *89*

KAMP – bonni vendéglős. – *570*

KAMPTZ, Karl Albert von (1769–1849) – porosz politikus; az ún. demagóg-üzelmek felderítésére alakított mainzi központi immediat-bizottság tagja; 1832–42 igazságügyminiszter, a „Jahrbücher für die preussische Gesetzgebung" kiadója. – *279*

»*Karlsruher Zeitung*« (Karlsruhei Újság). – *125* (197)

KAROLINGOK – frank uralkodóház a VIII–X. században. Az olasz-lotaringiai ág 875-ig, a német ág 911-ig, a francia ág 987-ig uralkodott. – *267*

KÁROLY, I. (Nagy) (kb. 742–814) – frank király 768–814; római császár 800–814. – *265*

KÁROLY, I. (Stuart) (1600–1649) – angol király 1625–1649. – *3 232 244* (10 265)

KÁROLY, V. (Habsburg) (1500–1558) – spanyol király 1516–1556, német-római császár 1519–1556. – *3* (7 8)

KÁROLY, X. (1757–1836) – francia király 1824–1830. – *3*

KÁROLY ALBERT (1798–1849) – szárd király 1831–1849. – *370 372 373 374 378* (404 407)

Károly főherceg *lásd* Ferenc Károly

KÁROLY FRIGYES ÁGOST VILMOS (1804–1873) – braunschweigi herceg 1815–1830; 1830 szeptemberében emigrált, számos európai ország segítségét kérte a hatalom visszaszerzésére; a 40–50-es években kapcsolatot keresett az emigráció demokratikus elemeivel és anyagilag támogatta a „Deutsche Londoner Zeitung"-ot. – *374*

KÁROLY, Martell (kb. 689–741) – frank major domus (a frank birodalom tényleges uralkodója) 715–741, hadvezér. – *161* (233)

KÁROLY VILMOS FERDINÁND (1735–1806) – braunschweigi herceg 1780–1806; hadvezér a Franciaország elleni koalíciós háborúban. – *155* (226)

KATALIN (Jekatyerina Mihajlovna) (1827–1894) – orosz nagyhercegnő, Mihály nagyherceg és Ilona nagyhercegné lánya, György Mecklenburg-strelitzi herceg felesége. – *139*

KERN, Johann Konrad (1808–1888) – svájci jogász, liberális politikus és diplomata; 1834-ben Thurgau nagytanácsának elnöke, 1833–48 a Tagsatzungnak, 1848 novemberétől a nemzeti tanácsnak a tagja; 1850-től a nemzeti tanácsnak és a szövetségi törvényszéknek az elnöke. – *30 84 88* (64)

KINKEL, Gottfried (1815–1882) – költő és publicista, kispolgári demokrata; az 1849-es baden-pfalzi felkelés résztvevője, a porosz bíróság életfogytiglani várbörtönre ítélte; a fogságból megszökött és Londonba emigrált, ott a kispolgári emigráció egyik vezetője lett és szembefordult Marxszal és Engelsszel. – *291* (322)

KIRCHMANN, Julius Hermann von (1802–1884) – jogász, publicista és filozófus, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép), 1849-ben a második kamara tagja. – *130 131*

KISKER – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban igazságügyminiszter, 1849-ben az első kamara tagja. – *228*

KNIĆANIN, Štefan (kb. 1807–1855) – szerb fejedelemségbeli ezredes, majd tábornok; 1848-ban a délvidéki felkeléshez csatlakozó szerbiai önkéntesek parancsnoka. – *496*

»*Konstitutionelle Zeitung*« (Alkotmányos Újság), Berlin. – *334* (167)

KORFF, Hermann – volt porosz tiszt, demokrata; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadója; később Amerikába emigrált. – *120 562 580 582* (286)

KORTUM, Karl Arnold (1745–1824) – német költő és író.
– *Die Jobsiade. Ein komisches Heldengedicht* (A Jobsiade. Komikus hőskölteмény). – *64 95* (119)

KOŚCIUSZKO, Tadeusz (1746–1817) – lengyel nemzeti hős, az 1794-es felkelés vezére. – *270*

KOSSUTH Lajos (1802–1894) – a magyar liberális nemesi mozgalom vezetője; 1848-ban az első független magyar kormány pénzügyminisztere, szeptembertől az Országos Honvédelmi Bizottmány feje; 1849 áprilisában Magyarország kormányzó-elnöke; a szabadságharc bukása után Törökországba emigrál, majd Angliában s utóbb Olaszországban él. – *157 166 188 189 269 290 294 370 413 457 494–496 568 571* (237 483 488)

»*Kölnische Zeitung*« (Kolni Újság). – *7 19 25 54 55 104 125 137 173–187 204–207 251–256 290 293 296 297 304 305 309 347 352 371 380 381 385 413 477 504 508 554 568 569* (21 24 103 250 251 257 268 281 282 296 327 449 505 571)

»*Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*« (Királyi kiváltságos berlini újság állami és tudós ügyekről). – *26* (57)

»*Közlöny, Hivatalos lap*«, 1848 jún.–dec. Budapest; 1849 jan.–jún. Debrecen; 1849 jún.–júl. Budapest; majd Szeged, végül Arad. – *166* (237)

KRAHE – órás; 1848–49 a kölni Munkásegylet tagja. – *568*

KRAUSS, Philipp, Freiherr von (1792–1861) – osztrák politikus; 1848–51 pénzügyminiszter; 1848 októberében nem menekült el a forradalmi Bécsből, s a burzsoázia vagyonának megmentése kedvéért látszatra támogatta is a felkelőket. – *65*

Kreuzzeitung *lásd* Neue Preussische Zeitung

KURTH – asztalos; 1848–49 a kölni Munkásegylet és a kölni Demokrata Társaság tagja. – *569*

KÜHLWETTER, Friedrich Christian Hubert von (1809–1882) – porosz politikus, 1848-ban az Auerswald–Hansemann-kormány belügyminisztere. – *106 110 114 340* (163)

KYLL, Ulrich Franz – kölni igazságügyi tanácsos, kispolgári demokrata, 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), 1849-ben a második kamara tagja (szélsőbaloldal). – *431*

L

LADENBERG, Adalbert von (1798–1855) – porosz bürokrata; 1848–50 kultuszminiszter. – *21–23 125 174 176 228 480* (487)

LAFAURIE (Lafourie), Wilhelm Adolf (szül. kb. 1816) – a filozófia doktora; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

LAJOS, XI. (1423–1483) – francia király 1461–1483. – *158*

LAJOS, XVI. (1754–1793) – francia király 1774–1792. – *3* (9)

LAJOS FÜLÖP (1773–1850) – orléans-i herceg, francia király 1830–1848. – *214 319–320 325 329 344 346 544 546* (190 365 403)

LAJOS JÓZSEF ANTAL (1784–1864) – osztrák főherceg. – *138*

LA MARMORA (Ferrero marchese della Marmora), Alfonso (1804–1878) – olasz tábornok és politikus; 1848-ban és 1849–60 piemonti hadügyminiszter; 1855-ben a piemonti csapatok főparancsnoka a krími háborúban; 1859–60 és 1864–66 miniszterelnök. – *372 373 377*

LAMARTINE, Alphonse-Marie-Louis de (1790–1869) – francia költő, történész és politikus; a 40-es években a mérsékelt republikánusok egyik vezetője; 1848-ban az ideiglenes kormány külügyminisztere és tulajdonképpeni feje, az alkotmányozó nemzetgyűlés és a végrehajtó bizottság tagja. – *42 140 260 298 382 470 540–542* (208 371)

LANGE, Ferdinand (kb. 1823–1849) – teológus-jelölt; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

LASSALLE, Ferdinand (1825–1864) – német író és politikus, Párizsban ismerkedett meg az utopikus szocializmus eszméivel, majd 1848-ban részt vesz a német forradalomban, 1848 nov.–1849 máj. letartóztatásban; az Általános Német Munkásegylet megalapítója (1863), támogatta Németország „felülről" való egyesítését, titkos egyezségre lépett Bismarckkal; a német szociáldemokráciában az opportunista irányzat első képviselője. – *53 55 248 257–259 310–312 432–433 442–446 450–454* (300 344 438 447)

– [*Levél Johann Stangierhoz*], 1848 nov. 21., „Neue Rheinische Zeitung", 1849 ápr. 20. (második kiadás). – *432–433 445*

LATOUR, Theodor, Graf Baillet von (1780–1848) – osztrák táborszernagy, az abszolút monarchia híve; 1848-ban hadügyminiszter, a bécsi októberi felkeléskor megölték. – *31 495*

LEDRU-ROLLIN, Alexandre-Auguste (1807–1874) – francia ügyvéd, publicista, a kispolgári demokraták egyik vezetője; a „Réforme" szerkesztője; 1848-ban az ideiglenes kormány belügyminisztere és a végrehajtó bizottság tagja, az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja (hegypárti). – *62 140 383 511–512 539–543 544 569* (208 209 278 371 517 518)

LELEWEL, Joachim (1786–1861) – lengyel történész és forradalmár; az 1830-as lengyel felkelés résztvevője és az ideiglenes kormány tagja, a lengyel emigráció demokrata szárnyának egyik vezetője; 1847–48 a brüsszeli Association démocratique vezető tagja. – *501*

LESSNER, Friedrich (1825–1910) – weimari szabó, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848–49 Friedrich Wilhelm Carstens álnéven tevékenykedik a Rajna-tartományban, a kölni Munkásegylet bizottságának tagja és a Munkásegylet egyik fiókegyletének elnöke; 1852-ben a kölni kommunista perben 3 évi várbörtönre ítélik, később Londonba emigrál; az I. Internacionálé Főtanácsának tagja; Marx és Engels barátja. – *569* (188)

LEUTHAUS – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban vizsgálóbíró Kölnben. – *34 124*

LICHNOWSKI, Felix Maria, Fürst von (1814–1848) – sziléziai nagybirtokos, porosz tiszt; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal), a frankfurti szeptemberi felkeléskor megölték. – *58 558 582* (109 555)

LIPÓT, I. (1790–1865) – belga király 1831–1865. – *214*

LIPÓT, II. (1797–1870) – osztrák főherceg; toszkánai nagyherceg 1824–1859. – *370*

LISIECKI, von – lengyel igazságügyi biztos Posen-tartományban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), 1849-ben a második kamara tagja (szélsőbaloldal). – *416–417 419 423* (424)

LUBOMIRSKIAK – lengyel hercegi család. – *159*

LUBOMIRSKI (Lubomirscy), Jerzy, herceg (1817–1872) – lengyel pánszlávista, reakciós; 1848-ban a prágai szláv kongresszus résztvevője; 1848–49 az osztrák Reichstag tagja. – *274*

LUCAS – 1849-ben a mülheimi Munkásegylet tagja. – *568*

LUJZA (1776–1810) – porosz királyné, III. Frigyes Vilmos felesége. – *478*

LUTHER, Martin (1483–1546) – a német reformáció vezére; a parasztháborúval szemben szövetkezik a katolikus ellenforradalommal; a Biblia fordítója. – *25*

LUTTER – 1848-ban rendőrbiztos Kölnben. – *123*

LUVINI, Giacomo (1795–1862) – svájci jogász, politikus, radikális; 1847-ben ezredes a Sonderbund elleni háborúban; 1830–48 több ízben tagja a Tagsatzungnak; 1848-tól a nemzeti tanács tagja. – *81 82 85 86 87 89 92*

LÜDERS, Alexandr Nyikolajevics, gróf (1790–1874) – orosz tábornok, 1831-ben részt vett a lengyel felkelés leverésében; 1848-ban elfojtotta Moldva és Havasalföld forradalmát, 1849-ben a Magyarország ellen harcoló cári sereg 5 hadtestének parancsnoka; 1856-ban a krími hadsereg főparancsnoka; 1861–62 helytartó a Lengyel királyságban. – *421*

LÜKURGOSZ (i. e. IX. sz. 2. fele) – spártai törvényhozó. – *351*

LYNCH, Charles, (1736–1796) – békebíró Virginiában; az ő nevéhez fűződik a lincsbíráskodás (lincselés) kifejezés, ugyanis polgártársai korlátlan büntető és megtorló hatalommal ruházták fel a szökevény négerekkel szemben. – *169*

M

MACCULLOCH (McCulloch), John Ramsay (1789–1864) – angol polgári közgazdász és statisztikus, apologéta, Ricardo ellapositója. – *518*

– *The Principles of Political Economy; with a Sketch of the Rise and Progress of the Science* (A politikai gazdaságtan alapelvei; e tudomány kialakulásának és haladásának vázlatával), Edinburgh 1825. – *518* (527)

MALKOWSKI (Malkovsky), Ignaz (1784–1854) – osztrák altábornagy; 1849 tavaszán egy a Temesközre törő császári hadtest parancsnoka. – *496 497* (491)

MALTEN, H. – reakciós újságíró; 1848–49 a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" főszerkesztője. – *302*

MALTHESER, Johann – kölni könyvkötő, a Munkásegylet tagja; mint rendőrspiclit kizárták. – *123 128 137*

MALTHUS, Thomas Robert (1766–1834) – angol pap és reakciós közgazdász, a dolgozók nyomorát szükségszerűnek feltüntető népesedési elmélet szerzője. – *180 518 526 528*

MAMIANI della Rovere, Terenzio, conte (1799–1885) – olasz költő, publicista, filozófus és liberális politikus; 1848 máj.–aug. az egyházi állam belügyminisztere. – *73*

MANTEUFFEL, Otto Theodor, Freiherr von (1805–1882) – porosz államférfi, reakciós; 1848 nov.–1850 dec. belügyminiszter, 1849-ben a második kamara tagja; 1850–58 miniszterelnök és külügyminiszter. – *21 22 23 28 35 39 41 51 70 174 176 179 181 188 189 305 306 307 309 331 333 334 338 357–360 367–368 414 425 426 427 428 435 441 444 448 449 454 457 469 471 473 480 485* (2 70 96 467 473)

MARAT, Jean-Paul (1743–1793) – francia természettudós és publicista, a francia forradalomban a jakobinusok egyik legkövetkezetesebb vezetője. – *570*

MARILLEY, Etienne (1804–1889) – 1846–79 svájci püspök; az 1848 okt. 24-i freiburgi reakciós megmozdulás szellemi vezére; 1848–56 száműzetésben. – *14 31* (38 68)

MARRAST, Armand (1801–1852) – francia publicista, mérsékelt republikánus; a „National" szerkesztője; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja, Párizs polgármestere, támogatta a júniusi felkelés leverését; 1848–49 az alkotmányozó nemzetgyűlés elnöke. – *15 74 84 140 541* (371)

Martell Károly *lásd* Károly, Martell

MARTIN, Alexandre (Albert) (1815–1895) – francia munkás, blanquista titkos szervezkedések résztvevője; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja. – *540* (371 377 378)

MARX, Karl Heinrich (1818–1883). – *16 19 29 34 57 120 213 230 247 248 415 442 490 493 507 514 545 553 556 557 558 562 563 564–565 566 567 568 569 573 574 577 579 580 581 582 587–594*

– *Misère de la philosophie. Réponse à la Philosophie de la misère de M. Proudhon* (A filozófia nyomorúsága. Válasz Proudhon úrnak „A nyomorúság filozófiájá"-ra), Párizs–Brüsszel 1847. – *545* (548)

– *Lohnarbeit und Kapital* (Bérmunka és tőke), „Neue Rheinische Zeitung", 1849 ápr. 5–11. – *587–594* (188 522)

– *Lohnarbeit und Kapital* (Bérmunka és tőke), Hottingen–Zürich 1884; Engels bevezetésével, Berlin 1891. – *587* (188 415 522)

– *Zur Kritik der Politischen Ökonomie* (A politikai gazdaságtan bírálatához). Első füzet, Berlin 1859. – *587 589*

– *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie* (A tőke. A politikai gazdaságtan bírálata), I. köt., Hamburg 1867. – *589 591 592* (585)

MAURENBRECHER, Peter Wilhelm (1777–1861) – porosz hivatalnok; 1817–50 postafőigazgató Düsseldorfban. – *54* (103)

MÄRKER, (Märcker), Friedrich August (1804–1889) – a berlini büntetőtörvényszék vezetője, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép), jún.–szept. igazságügyminiszter. – *106*

Mecklenburg, Luise von *lásd* Lujza

MEDEM, Paul (Pavel Ivanovics) Reichsgraf von (1800–1854) – orosz diplomata, bécsi követ. – *138*

MELLINET, Antoine-François (1768–1852) – francia származású belga tábornok, radikális demokrata, katonai vezető az 1830-as forradalomban; a brüsszeli Association démocratique tiszteletbeli elnöke; 1848-ban a risquons-tout-i perben halálra ítélik, majd büntetését kegyelemből 30 évi fogságra változtatják, 1849 szeptemberében szabadonbocsátják. – *122 570*

MESSENHAUSER, Caesar Wenzel (1813–1848) – osztrák tiszt és író; az 1848-as bécsi októberi felkelés idején a nemzetőrség parancsnoka és Bécs városparancsnoka, a felkelés leverése után agyonlőtték. – *171*

METTERNICH-Winneburg, Klemens Wenzel Lothar, Fürst von (1773–1859) – osztrák politikus és diplomata; 1809–21 külügyminiszter, 1821–48 kancellár; a Szent Szövetség egyik megszervezője. – *138 151 159 160 253 302 325* (312 463)

MEVISSEN, Gustav von (1815–1899) – kölni bankár, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *174*

MEYENDORF(F), Pjotr Kazimirovics, báró (1796–1863) – 1839–50 berlini, 1850–54 bécsi orosz követ. – *138*

MICHEL, Georg (1804–1867) – svájci katonatiszt, politikus; 1847-ben a Sonderbund elleni háború résztvevője; 1848–60 a nemzeti tanács tagja. – *85 86 89 92 93 571*

MIEROSLAWSKI (Mierosławski), Ludwik (1814–1878) – lengyel forradalmár, történész; az 1830–31-es és 1846-os lengyel felkelés résztvevője, az 1848-as poseni felkelés katonai vezetője, később a szicíliai felkelés vezetője; 1849-ben a baden-pfalzi forradalmi hadsereg parancsnoka. – *154 570*

MIHÁLY (Mihail Pavlovics) (1798–1848) – orosz nagyherceg, I. Miklós cár fivére. – *138*

MIKLÓS, I. (1796–1855) – orosz cár 1825–1855. – *138 141 165 275 297 421 422 457 458 464–465 469 471 481 482*

MIKSA, II. (1811–1864) – bajor király 1848–1864. – *471* (175)

MILDE, Karl August (1805–1861) – breslaui kartongyáros, liberális; az egyesült Landtag tagja; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés képviselője és elnöke (jobboldal), jún.–szept. kereskedelmi miniszter. – *106*

MILTON, John (1608–1674) – angol író.
– *The Paradise Lost* (Az elveszett Paradicsom). – *64* (116)

MIRBACH, Otto von – volt porosz tüzértiszt, kispolgári demokrata; az 1849-es májusi felkelés idején Elberfeld katonai parancsnoka, a felkelés leverése után emigrált. – *488 489*

MOELLER – kölni porosz hivatalnok. – *490*

MOHAMED (Mehmed), II. (1430–1481) – török szultán 1451–1481. – *268*

MOLE, Louis-Mathieu, comte (1781–1855) – francia politikus, orléanista; 1836–39 miniszterelnök; 1848-ban az alkotmányozó gyűlésnek, 1849–51 a törvényhozó gyűlésnek a tagja, a „rendpárt" egyik vezetője. – *426*

MOLIERE (Jean-Baptiste Poquelin) (1622–1673) – francia vígjátékíró.
– *Le bourgeois gentilhomme* (Az úrhatnám polgár). – *102* (151)
– *George Dandin.* – *252–253* (298)

»*Le Moniteur universel*« (Általános Értesítő), Párizs. – *7 20 90 169 315 336* (20)

MONK (Monck), George, Duke of Albermarle (1608–1669) – angol tábornok és államférfi; Cromwell seregében harcolt, de annak halála után elősegítette a Stuart-dinasztia restaurálását. – *201*

MORRET – porosz rendőrtisztviselő; 1848–49 fogházigazgató Düsseldorfban. – *258 259 442*

MOSLE, Johann Ludwig (1794–1877) – oldenburgi katonatiszt és politikus; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja; Oldenburg megbízottja a szövetségi gyűlésben és a központi hatalomnál; 1848 augusztusában és októberében birodalmi biztos Ausztriában. – *64–68 325* (117)

MUNZINGER, Martin Joseph (1791–1855) – svájci politikus, mérsékelt liberális; 1830–48 a Tagsatzungnak, 1848–55 a szövetségi tanácsnak a tagja; 1851-ben szövetségi elnök. – *59 61 117 119*

MÜHLER, Heinrich Gottlob von (1780–1857) – porosz igazságügyi hivatalnok; 1832–44 igazságügyminiszter; 1848-ban a berlini legfelsőbb bíróság elnöke. – *131 134*

MÜLLER – munkás. – *570*

N

NAEFF, Wilhelm Matthias (1802–1881) – svájci politikus és jogász, liberális; több ízben a Tagsatzung tagja; az 1848-as alkotmány egyik összeállítója; 1848–75 a szövetségi tanács tagja; 1853-ban szövetségi elnök. – *62*

NAPÓLEON, I. (Bonaparte) (1769–1821) – francia **császár** 1804–1814 és 1815. – *3 142 144 221 268 270 329 331 337 354 370 372 381 467* (11 40 100 183 263 311 374 403 411)

NAPÓLEON, III. (Louis Bonaparte) (1808–1873) – 1848–52 a második köztársaság elnöke; francia császár 1852–1870; Napóleon unokaöccse. – *15 45 140 167 345 346 348 375 541* (22 40 92 208 373 518)

»*Le National*« (Nemzeti Újság), Párizs. – *42 60 140 199–201 202 343 344 540* (79 208)

»*Nationalzeitung*« (Nemzeti Újság), Berlin. – *190–198 305 307 342 423 426 457 504* (272)

NENSTIEL, Johann – sziléziai kereskedő, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). – *113* (170)

NESSELRODE, Karl Vasziljevics, gróf (1780–1862) – orosz politikus és diplomata; 1816–56 külügyminiszter. – *42 138*

»*Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie*« (Új Német Újság. A demokrácia orgánuma), Majna-Frankfurt. – *507* (508 509)

»*Neue Kölnische Zeitung für Bürger, Bauern und Soldaten*« (Új kölni újság polgárok, parasztok és katonák számára). – *124* (193 509)

»*Neue Preussische Zeitung*« (Új Porosz Újság), Berlin. – *1 3 5 20 22 23 24 26 70 112 152 173 178 181 185 220 232 245 321 322 336 337 339 349 350 353 358 384 478 493 504* (3 5 126)

** »*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*« (Új Rajnai Újság. A demokrácia orgánuma), Köln. – *8 15 19 20 36–37 41 45 46 49 53 57–58 59 69 70 100 120 130 137 168 173 175 202–203 204 213–229 255 264 269 286 287 288 297 299 304 323 324 336 347–348 352 416 420 425 436 442 445 451 473 478 487 489 490–493 504 506 507 514 553 556 558 561 562 563 566 567 568 569 571 574 580 581 582 583 587* (26 39 109 187 188 198 288 289 319 330 337 338 357 379 381 421 447 510 520)

»*Neue Zürcher Zeitung*« (Új Zürichi Újság). – *84* (139)

NEUHAUS, Johann Karl Friedrich (1796–1849) – svájci politikus, mérsékelt liberális; 1841-ben a Tagsatzung elnöke; 1848–49 a nemzeti tanács tagja. – *12 59 60 81 171*

NICOLOVIUS, Georg Heinrich Franz – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848–49 főállamügyész a rajnai fellebbviteli bíróságon Kölnben. – *56 257 432 433 443* (300)

NIGGELER, Niklaus (1817–1872) – svájci ügyvéd, radikális polgári demokrata; 1848-ban a „Berner Zeitung" szerkesztője, 1848–50, 1855–60 a kanton-tanácsnak, 1860–66 a nemzeti tanácsnak a tagja; 1866-ban a nemzeti tanács elnöke; 1846-tól a berni nagytanács tagja és négy ízben elnöke. – *31 170*

»*The Northern Star*« (Észak Csillaga), Leeds, majd London. – *292* (324)

NOTHJUNG, Peter (1821–1880) – kölni szabó; 1848-ban a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának, a kölni Munkásegylet bizottságának és a biztonsági bizottságnak tagja, szakaszvezető a kölni polgárőrségben; 1849 májusában az elberfeldi felkelés résztvevője; 1851-ben letartóztatják és 1852-ben a kölni kommunista perben 6 évre ítélik; később lassalleánus. – *571* (188 552)

»*Nouvelliste Vaudois et Journal nationale Suisse*« (Waadti Hírmondó és Svájci Nemzeti Újság), Lausanne. – *31 170* (66)

NUGENT, Laval, Graf (1777–1862) – skót származású osztrák táborszernagy, majd tábornagy; 1848–49 az Itália elleni hadjárat résztvevője, 1848-ban egy Stájerországból Magyarországra törő császári hadtest parancsnoka. – *295 496 497*

O

»*Oberschlesische Lokomotive*« (Felsőszileziai Mozdony), Ratibor. – *413*

OCHSENBEIN, Johann Ulrich (1811–1890) – svájci politikus és tábornok; 1847-ben a Sonderbund elleni háborúban a radikálisok, majd a liberálisok vezére, a Tagsatzung elnöke; 1847–48 szövetségi elnök, 1848-ban a nemzeti tanács elnöke, 1848–54 a szövetségi tanács tagja. – *12 31 59–63 117 119 169 171*

OLFERS, von – 1848-ban a tartományi felsőbíróság alelnöke Münsterben. – *132*

»*Oppelner Kreisblatt*« (Oppelni Járási Újság). – *188*

Orléans-i herceg *lásd* Lajos Fülöp

»*Ostseezeitung und Börsennachrichten der Ostsee*« (Keleti-tengeri Újság és a Keleti-tenger tőzsdehírei), Stettin. – *420*

OTT – worringeni demokrata. – *568*

OTTO, Karl Christian (szül. kb. 1818) – a filozófia doktora; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

OTTO, Karl Wunibald (szül. kb. 1810) – vegyész; 1848–49 a kölni Munkásegyletnek és a Kommunisták Szövetségének tagja; 1852-ben a kölni kommunista per egyik vádlottja. – *573 577 579*

P

PALACKÝ, František (1798–1876) – cseh történész, polgári liberális, pánszlávista, a cseh nemzeti mozgalom egyik vezetője; 1848 júniusában a prágai szláv kongresszus elnoke, 1848–49 a bécsi és a kremsieri Reichstag tagja, a föderális Habsburg-monarchia híve. – *163 165 272* (235)

PÁL KÁROLY FRIGYES ÁGOST (1785–1852) – württembergi herceg. – *138*

PALMERSTON, Henry John Temple, Viscount (1784–1865) – angol politikus; eleinte tory, 1830-tól a whigek jobbszárnyának egyik vezetője; 1830–34, 1835–41, 1846–51 kulugyminiszter, 1852–55 belugyminiszter, 1855–58, 1859–65 miniszterelnök. – *42 45 46 61 138*

PASZKEVICS, Ivan Fjodorovics, herceg (1782–1856) – orosz tábornagy; 1831 júniusától a lengyel felkelést leverő hadsereg főparancsnoka; 1849-ben a Magyarország ellen harcoló cári sereg főparancsnoka. – *270*

PATOW, Erasmus Robert, Freiherr von (1804–1890) – porosz politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal), ápr.–jún. kereskedelemugyi miniszter; 1858–62 pénzugyminiszter. – *113*

– *Promemoria, betreffend die Massregeln der Gesetzgebung, durch welche die zeitgemässe Reform der guts- und grundherrlichen Verhältnisse und die Beseitigung der noch vorhandenen Hemmungen der Landeskultur bezweckt wird* (Promemoria a torvényhozás azon rendszabályait illetően, amelyek a foldesúri és uradalmi viszonyok korszerű reformját és a foldmüvelés még meglevő akadályainak kikuszoboléset célozzák). Berlin 1848 jún. 10., „Stenographische Berichte uber die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", I. köt. – *113* (168)

PAVLOV – orosz hadtestparancsnok. – *421*

PEEL, Sir Robert, Jun. (1788–1850) – angol államférfi, mérsékelt tory; 1841–46 miniszterelnok; a liberálisok támogatásával 1846-ban keresztülvitte a gabonatorvények eltorlését. – *317* (352)

PERCZEL Mór (1811–1899) – magyar liberális, majd radikális politikus; 1848-ban országgyűlési képviselő; 1848 őszétől honvédezredes, utóbb tábornok; a szabadságharc bukása után Torokországba, majd Angliába emigrált, később hazatért. – *413 499*

PERRONE di San Martino, Ettore (1789–1849) – 1848–49-ben az Ausztria ellen harcoló piemonti hadsereg tábornoka. – *380*

»*Le Peuple*« (A Nép), Párizs. – *539 543 544 547* (540)

PFUEL, Ernst Heinrich Adolf von (1779–1866) – porosz tábornok; 1832–48 Neuchâtel kormányzója; 1848 márciusában Berlin városparancsnoka, ápr.–máj. a poseni felkelés leverője, szept.–nov. porosz miniszterelnok és hadügyminiszter. – *3 6 9 10 28 52 113–115 188 228 240 340 364* (2 28 59 99 144 174 221)

PFYFFER, Kasimir (1794–1875) – svájci történész, jogász és politikus, liberális; 1826-tól a luzerni nagytanácsnak, tobb ízben a Tagsatzungnak a tagja; 1848–63 a nemzeti tanács tagja és 1854-ben elnoke; 1848-ban alelnoke és 1863-ig otszor elnoke a szovetségi törvényszéknek. – *30 83* (64)

PINDER – porosz hivatalnok, mérsékelt liberális; 1848-ban Szilézia főprezidense, porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal), 1849-ben a frankfurti nemzetgyűlésnek és az első kamarának a tagja. – *28*

PINTO, Isaac (1715–1787) – holland tőzsdespekuláns; gazdasági író; a holland állam tanácsadója és pénzembere. – *20 96*

PIODA, Giovan-Battista (1808–1882) – svájci ügyvéd, haladó liberális politikus és diplomata; Tessin kanton államtitkára; 1844-ben a Tagsatzung tagja, 1847-ben főhadnagy a Sonderbund elleni háborúban; 1848–54 a nemzeti tanács tagja, 1853–54 elnöke; 1857–64 a szövetségi tanács tagja. – *83 89 91 92 93*

PITTET, Benjamin (megh. 1863) – 1848–51 a svájci nemzeti tanács tagja; Waadt kanton nagytanácsának tagja. – *91*

PIUS, IX. (1792–1878) – római pápa 1846–1878. – *140 298 319 370* (207)

PLOUGOULM, Pierre-Ambroise (1796–1863) – francia ügyvéd, igazságügyi hivatalnok és politikus; a júliusi monarchia idején képviselő és főállamügyész; 1846-ban ismét képviselő, majd újból főállamügyész. – *214*

POLK, James Knox (1795–1849) – az Egyesült Államok elnöke 1845–1849, demokrata-párti. – *149*

Porosz herceg *lásd* Vilmos, I.

POTHMANN, Johann – elberfeldi demokrata; az 1849 májusi elberfeldi felkelés idején a biztonsági bizottság katonai bizottságának tagja, a Landwehr parancsnoka; a felkelés leverése után Hollandiába emigrált. – *487*

POTOCKIAK – lengyel mágnáscsalád. – *159*

POTTINGER, Sir Henry (1789–1856) – angol diplomata; 1841–42 részt vett a Kína elleni ópiumháborúban; 1843 után Hongkongnak, később Madrasznak a kormányzója. – *316*

»*La Presse*« (A Sajtó), Párizs. – *15 514* (39 42)

»*Preussischer Staatsanzeiger*« (Porosz Állami Közlöny), Berlin. – *26 35 43 64 75 77 130 148 149 181 322 334 340 350 375 417 418 437 447 459 469 473 485 503* (56 70 85 131 142 198 217 440 503); *lásd még* Allgemeine Preussische Staatszeitung

PRINZ, W. – a kölni Munkásegylet tagja; a „Freiheit, Arbeit" szerkesztője; Gottschalk híve. – *564* (563)

PROUDHON, Pierre-Joseph (1809–1865) – francia publicista, kispolgári szocialista, az anarchizmus megalapítója; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. – *526 535 539 544–547* (377 540)

– *Qu'est-ce que la propriété? ou recherches sur le principe du droit et du gouvernement. Premier mémoire* (Mi a tulajdon? avagy vizsgálódások a jog és a kormányzat elvéről. Első értekezés), Párizs 1841. – *544* (544)

– *Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère* (A gazdasági ellentmondások rendszere, vagy a nyomorúság filozófiája), Párizs 1846. – *545* (545)

PRZYLUSKI (Przyłuski), Leon (1789–1865) – 1845–65 Gnesen és Posen érseke. – *436* (434)

PUCHNER, Anton, Freiherr von (1779–1852) – osztrák tábornok, majd táborszernagy; erdélyi főhadparancsnok és 1849 áprilisáig a magyar forradalom ellen Erdélyben harcoló császári sereg parancsnoka. – *295 496 497 498* (492)

PUSTKUCHEN-Glanzow, Johann Friedrich Wilhelm (1793–1834) – író és teológus; a 20-as években több paródiát írt Goethe „Wilhelm Meister"-ére. – *290*

R

RABE, Arnold von – porosz politikus; 1848–49 a Brandenburg–Manteuffel-kormány pénzügyminisztere. – *480* (467)

RADETZKY, Joseph, Graf (1766–1858) – osztrák tábornagy; 1848–49 az Itália ellen harcoló császári sereg főparancsnoka. – *73 82 85 90 93 169 370–373 375 376 377 378 379 381 500* (130 404 422)

RADOWITZ, Joseph Maria von (1797–1853) – porosz tábornok és politikus; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés jobboldalának egyik vezetője. – *347 384 441 448* (290 381)

– (Névtelenül:) *Deutschland und Friedrich Wilhelm IV.* (Németország és IV. Frigyes Vilmos), Hamburg 1848. – *384* (413)

RAJACHICH (Rajačić), Josip (1785–1861) – karlócai gör. kel. metropolita; 1848-ban a karlócai szerb nemzeti gyűlés pátriárkává választja; 1849-ben a Vajdaság császári biztosa. – *272*

RAMBERG, Georg Heinrich (1786–1855) – osztrák altábornagy; 1848 decemberétől hadosztályparancsnok a Magyarország ellen harcoló császári seregben. – *498–499*

RAMORINO, Girolamo (1792–1849) – olasz tábornok; 1848–49 a piemonti hadsereg parancsnoka. – *374 376 378–379 381*

RASPAIL, François-Vincent (1794–1878) – francia természettudós és publicista, szocialista republikánus; részt vett az 1830-as és az 1848-as forradalomban; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; 1849-ben öt évi börtönre ítélik, majd száműzik és Belgiumban él. – *539–543 544* (208 378 543)

RAUMER, Friedrich Ludwig Georg von (1781–1873) – német romantikus történész, a berlini egyetem professzora, liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), német birodalmi követ Párizsban. – *64 77*

RAVEAUX, Franz (1810–1851) – kölni dohánykereskedő, kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament tagja és a frankfurti nemzetgyűlés balközépjének egyik vezetője, augusztustól német birodalmi követ Svájcban; 1849-ben tagja a badeni ideiglenes kormánynak; a baden-pfalzi felkelés leverése után emigrál. – *574* (356)

»*Die Reform. Politische Zeitung*« (A Reform. Politikai Újság), Lipcse, majd Berlin. – *313–315* (350)

»*La Réforme*« (A Reform), Párizs. – *291 539 540 543 544* (209)

REICHENBACH, Eduard, Graf von (1812–1869) – sziléziai demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), októbertől a németországi demokraták központi bizottságának tagja. – *313* (348)

REIFF, Wilhelm Joseph (szül. kb. 1824) – a Kommunisták Szövetségének és a kölni *Munkásegyletnek tagja, később a Munkás Művelődési Egylet titkára; 1850-ben kizárták a* Kommunisták Szövetségéből; az 1852-es kölni kommunista per egyik vádlottja. – *564* (563 570)

RENARD, Andreas, Graf (1795–1874) – sziléziai nagybirtokos; 1849-ben a második kamara tagja (jobboldal). – *351 364 365*

»*Le Représentant du Peuple. Journal quotidien des travailleurs*« (A Nép Képviselője. A dolgozók napilapja), Párizs. – *545 547* (540)

»*Le Républicain Neuchâtelois. Journal Suisse*« (A Neuchâteli Republikánus. Svájci Újság), La Chaux-de-Fonds, majd Neuchâtel. – *9* (32)

»*La République*« (A Köztársaság), Párizs. – *291* (323)

Die Revolution *lásd* Die Evolution

»*La Révolution démocratique et sociale*« (A demokratikus és szociális forradalom), Párizs. – *291 539 540 543* (323)

»*Revue de Genève et Journal Suisse*« (Genfi Szemle és Svájci Újság), Genf. – *13 31* (36)

»*Revue nationale*« (Nemzeti Szemle), Párizs. – *42* (80)

»*Revue rétrospective ou Archives secrètes du dernier Gouvernement*« (Visszatekintő Szemle vagy az előző kormányzat titkos irattárai), Párizs. – *302* (334)

** »*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*« (Rajnai Újság – politika, kereskedelem és ipar), Köln. – *302 352* (24 335 391)

RICARDO, David (1772–1823) – angol klasszikus közgazdász. – *180 589 591*

RIEDEL, Adolf Friedrich Johann (1809–1872) – berlini történész; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő, 1849-ben a második kamara tagja (jobboldal). – *351 369 427–431*

RIEDMATTEN, Augustin (1796–1867) – svájci katonatiszt, a francia és a nápolyi hadsereg zsoldosa, 1844-ben Wallis kanton ellenforradalmi megmozdulásának egyik vezetője; 1848–49 a nápolyi és a szicíliai forradalom leverésének résztvevője. – *89*

RINTELEN, F. Wilhelm von (megh. 1869) – berlini igazságügyi hivatalnok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal), 1848 nov.–1849 ápr. igazságügyminiszter, 1849-ben az első kamara tagja. – *132 133 135*

RIOTTE, Karl Nikolaus (szül. kb. 1816) – ügyvéd, demokrata; 1849-ben a második kamara tagja, az elberfeldi májusi felkelés idején a biztonsági bizottság tagja; Amerikába emigrált. – *488*

RITTINGHAUSEN, Moritz (1814–1890) – német publicista, demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság és biztonsági bizottság tagja, a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársa, 1849-ben a „Westdeutsche Zeitung" egyik kiadója; később az I. Internacionálé tagja és szociáldemokrata képviselő. – *569 571*

ROBESPIERRE Maximilien-Marie-Isidore de (1758–1794) – a francia forradalom politikusa, a jakobinusok vezetője, 1793–94 a forradalmi kormány feje. – *20 220 570* (153)

RODBERTUS-Jagetzow, Johann Karl (1805–1875) – porosz földbirtokos és közgazdász; katedraszocialista; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés balközépjének vezetője, az Auerswald-kormány kultuszminisztere. – *2*

ROHRSCHEIDT, von – porosz hivatalnok, kerületi főnök; 1849-ben a második kamara tagja (közép). – *423*

»*Rosenberg-Kreuzburger Telegraph*« (Rosenberg–Kreuzburgi Távíró), Rosenberg. – *341*

ROSSI, Pellegrino Luigi Odoardo, comte (1787–1848) – olasz származású francia politikus és vulgáris közgazdász; 1848-ban az Egyházi Állam miniszterelnöke. – *521 526 535*

– *Cours d'économie politique. Année 1836–1837* (Politikai gazdaságtani tanfolyam. 1836–1837-es tanév) (1840), „Cours d'économie politique", Brüsszel 1842 [1843]. – *521* (533)

ROSSINI, Gioacchino (1792–1868) – olasz zeneszerző.
– *Tancredi*. (Tankréd). – *66* (124)

ROTHE, Karl Gustav (szül. kb. 1823) – teológus-jelölt; 1848-ban a demokraták egyik vezetője Jénában. – *249*

ROTTEK (Rotteck), Karl Wenzeslaus Rodecker von (1775–1840) – történész, a badeni liberálisok egyik vezetője.
– *Allgemeine Geschichte vom Anfang der historischen Kenntnis bis auf unsere Zeiten. Für denkende Geschichtsfreunde bearbeitet von Karl von Rotteck* (Egyetemes történet a történeti ismeretek kezdetétől korunkig. Gondolkodó történelembarátok számára feldolgozta Karl von Rotteck), Freiburg im Breisgau 1834. – *96 208 348* (147)

– (és Karl WELCKER [kiad.]:) *Staatslexikon oder Enzyklopädie der Staatswissenschaften etc.* (Államlexikon vagy az államtudományok enciklopédiája stb.), Altona 1843. – *65* ([121])

RÖSER, Peter Gerhard (1814–1865) – kölni szivarkészítő; 1848–49 a kölni Munkásegylet alelnöke, a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" kiadója; 1850-től a Kommunisták Szövetségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik fővádlottja; később lassalleánus. – *564 565 570* ([188 563 570])

RUGE, Arnold (1802–1880) – német publicista, ifjúhegeliánus; a „Hallische", majd a „Deutsche Jahrbücher" szerkesztője, 1844-ben Marxszal együtt kiadja a „Deutsch-Französische Jahrbücher"-t; kispolgári demokrata, 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); később nemzeti liberális. – *261 275 313–315* ([350 351 357])

– *Heinrich Heine und unsere Zeit etc. Erinnerung an Heinrich Heine. 1843 und 1846* (Heinrich Heine és korunk stb. Emlékezés Heinrich Heinére. 1843 és 1846) „Sämtliche Werke" (Összes Művei), II. kiad., III. köt., 1847. – *175* ([259])

– *Wahlmanifest der radikalen Reformpartei für Deutschland* (A németországi radikális reformpárt választási kiáltványa), „Die Reform", 1848 ápr. 16. – *314* ([351])

RUKAVINA, Georg (Đuro, György), báró (1777–1849) – horvát származású császári altábornagy, majd táborszernagy; 1848–49 a magyar forradalommal szembeforduló temesvári várőrség parancsnoka. – *496*

RUPP, Julius (1809–1884) – lelkész; a Fény barátai nevű vallási áramlathoz tartozott, egyik alapítója és vezetője volt az úgynevezett szabad közösségeknek; 1849-ben a második kamara tagja (baloldal). – *423–427* ([427])

RÜDIGER, Fjodor Vasziljevics, gróf (1784–1856) – orosz tábornok; 1831-ben részt vett a lengyel felkelés leverésében, 1846-ban Krakkó megszállásában; 1849-ben a Magyarország ellen harcoló cári sereg 3. hadtestének parancsnoka. – *421*

S

SACK – porosz hivatalnok Sziléziában. – *341*

SAEDT, Otto Joseph Arnold (1816–1886) – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-tól kölni államügyész; 1852-ben a kölni kommunista per ügyésze. – *291–292*

SAHOVSZKOJ, Ivan Leontyevics, herceg (1776–1860) – orosz tábornok; részt vett az 1830–31-es lengyel felkelés leverésében. – *421*

SAINT-JUST, Louis-Antoine-Léon (1767–1794) – francia forradalmár, a jakobinusok egyik vezetője, Robespierre barátja. – *570*

SAINT-SIMON, Claude-Henri de Rouvroy, comte de (1760–1825) – francia utopikus szocialista. – *180*

SÁNDOR, Nagy (i. e. 356–323) – makedon király i. e. 336–323. – *268 392*

SCHAPPER, Karl (1813–1870) – forradalmár, az Igazak Szövetsége és a Kommunisták Szövetsége vezető tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" korrektora, a demokraták rajnai kerületi bizottságának tagja; 1849 febr. – máj. a kölni Munkásegylet elnöke; 1850-ben a Kommunisták Szövetsége kettészakadásakor a Marx-ellenes frakció egyik vezetője, majd szakít a frakciózással és újra csatlakozik Marxhoz; 1865-ben az I. Internacionálé Főtanácsának tagja. – *29 34 247–248 415 442 556 557 564–565 566 567 568 569 571 573 577 579* ([62 188 189 291 563 570])

SCHERER – ügyvéd; 1849-ben a második kamara tagja (jobboldal). – *366*

SCHIESS, Johann Ulrich (1813–1883) – svájci politikus, liberális; 1848–81 szövetségi kancellár. – *44*

SCHILLER, Friedrich von (1759–1805) – német költő.
– *Die Bürgschaft* (A kezesség). – *447 457* (442)
– *An die Freude* (Az örömhöz). – *140* (206)
– *Die Jungfrau von Orléans* (Az orléans-i szűz). – *6* (17)
– *Die Räuber* (A haramiák). – *45* (90)
– *Der Taucher* (A búvár). – *65* (120)

»*Schlesische Zeitung*« (Sziléziai Újság), Breslau. – *288* (320)

SCHLICK (Schlik), Franz Heinrich, Graf (1789–1862) – osztrák altábornagy; 1848 decemberétől a Magyarország ellen harcoló császári sereg 3. hadtestének parancsnoka. – *293 295 296 496 497 498 499*

SCHLINK – porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal, majd közép). – *20*

SCHMERLING, Anton, Ritter von (1805–1893) – osztrák politikus, liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), a birodalmi kormány belügyminisztere, majd miniszterelnöke és külügyminisztere; 1849–51 osztrák igazságügyminiszter. – *39 43 44 47 48 49 64 65 66 67 119* (117)

SCHNAASE, Karl Julius Ferdinand (1798–1875) – porosz igazságügyi hivatalnok, művészettörténész; 1836–48 főügyész Düsseldorfban, 1848-tól a berlini legfelsőbb bíróság tagja. – *222* (288)

Schnapphahnski *lásd* Lichnowski

SCHNEEBERGER, G. – 1848-ban a lausanne-i Munkásegylet tagja. – *560*

SCHNEIDER II., Karl – kölni ügyvéd, kispolgári demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság elnöke, a demokraták rajnai kerületi bizottságának és a kölni biztonsági bizottságnak tagja; 1849-ben Marx és Engels védője a „Neue Rheinische Zeitung" elleni perben; 1852-ben védő a kölni kommunista perben. – *16 19 29 34 214 224 232 247–248 442 556 557 566 567 569 574* (62 286 291 552 660)

SCHÖNLEIN, Johann Lukas (1793–1864) – orvos, monarchista; a berlini egyetem professzora. – *75*

SCHRECKENSTEIN, Ludwig, Freiherr Roth von (1789–1858) – porosz tábornok; 1848 jún.–szept. hadügyminiszter. – *106* (174)

SCHULTZ(E) – igazságügyi biztos Wanzlebenben, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *114*

SCHULZE (-DELITZSCH), Franz Hermann (1808–1883) – kispolgári közgazdász és politikus; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép), 1849-ben a második kamara tagja. A forradalom után szövetkezeti rendszerével akarta ellensúlyozni a forradalmi munkásmozgalmat. – *368*

SCHÜCKING, Levin (1814–1883) – író; 1845–52 a „Kölnische Zeitung" munkatársa és tárcaszerkesztője. – *251* (296)

SCHWANBECK, Eugen Alexis (1821–1850) – újságíró; 1847–49 a „Kölnische Zeitung" munkatársa. – *251–255 290 293–297*

»*Der Schweizer Bote*« (A Svájci Hírnök), Aarau. – *118* (184)

»*Schweizer Zeitung*« (Svájci Újság), Bern. – *170*

»*Schweizerische Bundeszeitung*« (Svájci Szövetségi Újság), Bern. – *170*

»*Schweizerische Nationalzeitung*« (Svájci Nemzeti Újság), Bázel. – *30 118* (65)

»*Schweizerischer Beobachter*« (Svájci Figyelő), Bern. – *169* (239)

»*Schweizerisches Bundesblatt*« (Svájci Szövetségi Lap), Bern. – *82–93* (137)

SECKENDORFF, August Heinrich Eduard Friedrich, Freiherr von (1807–1885) – porosz jogász, igazságügyi hivatalnok; 1849-ben a második kamara tagja (közép). – *351*

»*Der Seeländer Anzeiger*« (A Seelandi Közlöny), Bern. – *171*

SETHE, Christoph Wilhelm Heinrich (1767–1855) – porosz igazságügyi hivatalnok, a rajnai semmítőszék elnöke. – *38 131*

SHAKESPEARE, William (1564–1616) – angol drámaíró és költő.
– *Hamlet, Prince of Denmark* (Hamlet, dán királyfi). – *24 131* (55 200)
– *King Lear* (Lear király). – *59* (111)
– *Troilus and Cressida* (Tróilosz és Kresszida). – *6 80 89* (19 136)

SIEGWART-MÜLLER, Konstantin (1801–1869) – svájci politikus; 1844-ben a Tagsatzung elnöke, 1845–47 a Sonderbund egyik vezetője; a Sonderbund leverése után külföldre menekült. – *80*

SIMONS, Ludwig (1803–1870) – porosz igazságügyi tanácsos; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal), 1849–60 igazságügyminiszter. – *430 431 454 480 485* (467)

SIMSON, Martin Eduard Sigismund von (1810–1899) – porosz jogász és politikus; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja és 1848 dec.–1849 máj. elnöke (jobbközép), 1848 novemberében Berlinbe delegált birodalmi biztos; 1849-ben a második kamara tagja (baloldal); 1871–74 a német Reichstag elnöke. – *51 326*

SIMUNICH (Simunić), Balthasar, Freiherr von (1785–1861) – horvát származású osztrák altábornagy; 1848–49 hadtestparancsnok a Magyarország ellen harcoló császári seregben. – *295 498*

SMITH, Adam (1723–1790) – angol filozófus és klasszikus közgazdász. – *178*

SOLAROLI, Paolo (1796–1877) – 1848–49 az Ausztria ellen harcoló piemonti hadsereg tábornoka. – *379*

SPIEGEL-BORLINGHAUSEN, Freiherr von – porosz hivatalnok; 1848-ban kormányzati prezidens Düsseldorfban. – *52–53*

STANGIER, Johann – parasztgazda Altenkirchen járásban; 1848–49 a Rajna-tartományi demokratikus mozgalmak résztvevője. – *432–433 443 445*

STÄMPFLI, Jakob (1820–1879) – svájci politikus, radikális, majd liberális; a „Berner Zeitung" alapítója és szerkesztője; 1848–54, 1875–79 a nemzeti tanács tagja, 1851–75 elnöke; 1851–54 a szövetségi törvényszéknek, 1854–63 a szövetségi tanácsnak a tagja; 1856-ban, 1859-ben és 1862-ben szövetségi elnök. – *31 170*

STED(T)MANN, Karl (1804–1882) – porosz földbirtokos, mérsékelt liberális; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (balközép); 1848 szept.–1849 márc. a malmöi fegyverszüneti bizottság tagja és birodalmi biztos Schleswig-Holsteinban. – *64 558 582* (555)

STEIGER, Jakob Robert (1801–1862) – svájci orvos, liberális; 1833-ban, 1834-ben és 1838-ban a Tagsatzung tagja; 1845-ben a sonderbundosok Luzernben halálra ítélik, de elmenekül; 1847–62 a luzerni nagytanács tagja; 1848–52 a nemzeti tanács tagja, 1848–49 elnöke. – *80 84 86 88 92 118*

STEIN, Julius (1813–1883) – breslaui tanító, publicista, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), a berlini demokrata klub elnöke; 1849-ben a második kamara tagja (szélsőbaloldal); később a „Breslauer Zeitung" főszerkesztője. – *114 240 288–289* (174)

»*Stenographische Berichte über die Verhandlungen der durch das Allerhöchste Patent vom 5. Dezember 1848 einberufenen Kammern. Zweite Kammer*« (Gyorsírói jelentések az

1848 december 5-i Legfelsőbb Pátens által egybehívott kamarák tanácskozásairól. Második kamara); a „Preussischer Staatsanzeiger" melléklete, Berlin. – *328–332 349–351 384–385 416–419 423–431*

»*Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung*« (Gyorsírói jelentések a porosz államalkotmányban való kiegyezésre összehívott gyűlés tanácskozásairól); a „Preussischer Staatsanzeiger" melléklete, Berlin. – *52 78 94 95 108 110 361* (18 99 133 142 161 163)

»*Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main*« (Gyorsírói jelentés a majna-frankfurti német alkotmányozó nemzetgyűlés tanácskozásairól); Majna-Frankfurt–Lipcse 1848–49. – *39–40 51 70 447–448* (75 96 126)

STOCKMAR, Xavier (1797–1864) – svájci politikus, radikális; 1848-tól a nemzeti tanács tagja. – *31 170*

STRATIMIROVICH (Stratimirović), Đorđe (1822–1908) – szerb liberális nacionalista politikus, osztrák tiszt; 1848 májusától a szerb főodbor elnöke; 1848 nyarán és 1849 tavaszán a magyar forradalom ellen harcoló szerb felkelők főparancsnoka, 1849 nyarán a császári hadsereg alezredese, majd tábornoka. – *272*

STROTHA, Karl Adolph von (1786–1870) – porosz tábornok; 1848 nov.–1850 febr. hadügyminiszter; 1849-ben az első kamara tagja. – *417 418 419 480* (467)

STRUVE, Amalie von (megh. 1862) – Gustav Struve felesége; 1848–49 a demokratikus mozgalom résztvevője. – *45*

STRUVE, Gustav von (1805–1870) – ügyvéd és publicista, kispolgári demokrata, föderatív republikánus; 1848-ban az előparlament tagja, az 1848 áprilisi és szeptemberi badeni felkelésnek és az 1849-es baden-pfalzi felkelésnek egyik vezetője; Angliába, majd Amerikába emigrált; az északiak oldalán részt vett a polgárháborúban. – *43 45 48 49 118* (83)

STUARTOK – uralkodóház; Skóciában 1371–1714, Angliában 1603–1714. – *164 183*

STUPP, Heinrich Joseph (1793–1870) – kölni igazságügyi tanácsos, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal); később Köln főpolgármestere. – *174 176 202*

STÜVE, Johann Karl Bertram (1798–1872) – liberális politikus; 1848–50 hannoveri belügyminiszter, később polgármester. – *333*

»*La Suisse*« (Svájc), Bern. – *117 170* (182)

Szavojai herceg *lásd* Viktor Emánuel, II.

SZOLIMÁN (Süleyman), II. (1496–1566) – török szultán 1520–1566. – *268*

SZOLÓN (i. e. kb. 638–kb. 558) – athéni törvényhozó, költő. – *351*

T

Tamerlán *lásd* Timur

TANNER, Karl Rudolf (1794–1849) – svájci politikus, jogász, felsőbírósági elnök; 1831–32 a Tagsatzungnak, 1848–49 a nemzeti tanácsnak a tagja. – *84 89*

TASCHEREAU, Jules-Antoine (1801–1874) – francia publicista, a „National" egyik szerkesztője; 1833–37 és 1848-ban a „Revue rétrospective" c. folyóirat kiadója; 1848–49 az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja (jobboldal); később bonapartista. – *302* (334)

TEDESCO, Victor André (1821–1897) – belga ügyvéd, forradalmi demokrata és szocialista; a brüsszeli Association démocratique tagja, szoros kapcsolatban volt Marxszal és Engelsszel; 1848-ban a risquons-tout-i perben halálra ítélik, majd büntetését kegyelemből 30 évi fogságra változtatják; 1854-ben szabadonbocsátják. – *570*

TELL, Wilhelm – a XIV. sz.-i svájci szabadságharc legendás népi hőse. – *14*

TEMME, Jodocus Donatus Hubertus (1798–1881) – a tartományi felsőbíróság vezetője Münsterben, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), államügyész Berlinben; 1849-ben a frankfurti nemzetgyűlés tagja, később hazaárulásért letartóztatják, 1850-ben szabadonbocsátják. – *130 131 132 133*

»*Teutsches Volksblatt*« (Német Néplap), Würzburg. – *323–324 347*

THADDEN-TRIEGLAFF, Adolf (1796–1882) – pomerániai porosz földbirtokos, reakciós; 1847-ben az első egyesült Landtag tagja. – *354* (395)

THIERS, Louis-Adolphe (1797–1877) – francia polgári történész és politikus, orléanista; több ízben miniszter és miniszterelnök; 1848–49 az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja; 1871–73 köztársasági elnök, a Párizsi Kommün vérbefojtója. – *140 201 382–383 426*

THILE, Ludwig Gustav von (1781–1852) – porosz tábornok és politikus; 1841–48 államkincstárnok. – *299–301*

THUN, Leo, Graf von (1811–1888) – cseh származású reakciós osztrák politikus; 1848-ban kormányzósági elnök Csehországban; 1849–60 kultuszminiszter, Ferenc József egyik tanácsadója, az 1867-es magyar kiegyezés ellenzője. – *271*

THURN und TAXIS, Maximilian Karl, Fürst von (1802–1871) – öröklött kiváltság alapján 1867-ig postaregáléja volt számos német államban; ugyancsak örököse és tulajdonosa volt a „Frankfurter Oberpostamtszeitung"-nak. – *302*

TIETZEN – porosz altábornagy. – *482*

TILLY, Johann Tserclaes, Graf von (1559–1632) – a Katolikus Liga hadvezére a harmincéves háborúban; csapatai 1631-ben megostromolták és kirabolták Magdeburgot. – *210*

TIMUR (Tamerlán) (1336–1405) – mongol hódító. – *327*

TODOROVICH (Todorović), Kusman – szerb származású osztrák tábornok; 1848 őszétől hadosztályparancsnok a Magyarország ellen harcoló császári seregben. – *295 496*

TRESCKOW, Sigismund Otto – kereskedő, hadseregszállító; 1796-ban lovagbirtokot kapott Owinskban (Posen). – *438*

»*Triester Freihafen*« (Trieszti Szabadkikötő). – *501*

TROOST – 1849 májusában az elberfeldi felkelés idején a biztonsági bizottság katonai bizottságának tagja. – *487*

U

»*Der Unabhängige. Ein schweizerisches Volksblatt*« (A Független. Svájci Néplap), Bern. – *171*

UNRUH, Hans Viktor von (1806–1886) – porosz mérnök és politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés balközépjének egyik vezetője, októbertől a nemzetgyűlés elnöke, 1849-ben a második kamara tagja (baloldal). – *241 338*

– *Skizzen aus Preussens neuester Geschichte* (Vázlatok Poroszország legújabbkori történelméből), Magdeburg 1849. – *241* (292)

URE, Andrew (1778–1857) – angol kémikus, vulgáris közgazdász, szabadkereskedő. – *520*

– *Philosophie des manufactures, ou économie industrielle de la fabrication du coton, de la laine, du lin et de la soie, avec la description des diverses machines employées dans les ateliers*

anglais (A manufaktúrák filozófiája, vagy a pamut, gyapjú, lenvászon és selyem gyártásának ipari gazdaságossága, az angliai üzemekben használt különféle gépek leírásával), Brüsszel 1836. – *520* (532)

V

VALDEMÁR (1817–1849) – porosz herceg. – *351*

VEILLON, François (1793–1859) – svájci jogász; 1848–51 a nemzeti tanács tagja. – *91*

»*Die Verbrüderung. Korrespondenzblatt aller deutschen Arbeiter*« (A testvériesülés. Az összes német munkások tudósítója), Lipcse. – *559* (558)

VERGILIUS Maro, Publius (i. e. 70–19) – római költő. – *20*
– *Bucolica* (Pásztori költészet). – *337* (369)

»*Verhandlungen der deutschen verfassunggebenden Reichsversammlung zu Frankfurt am Main*« (A majna-frankfurti német alkotmányozó birodalmi gyűlés tanácskozásai), Frankfurt 1849. – *64–68* (117)

»*Verhandlungen der konstituierenden Versammlung für Preussen. 1848*« (A porosz alkotmányozó gyűlés tanácskozásai. 1848), Lipcse 1849. – *7 17 26* (25 44 46 61)

»*Verhandlungen des zum 2. April 1848 zusammenberufenen Vereinigten Landtages*« (Az 1848 április 2-ra összehívott egyesült Landtag tanácskozásai), Berlin 1848. – *305* (340)

VESPASIANUS, Titus Flavius (9–79) – római császár 69–79. – *154*

VETTER Antal (doggenfeldi) (1803–1882) – 1848-ban Magyarországon állomásozó német származású császári tiszt; 1848 őszén honvédezredes, majd tábornok és a honvédsereg táborkari főnöke; 1849 márciusában altábornagy és a honvédsereg főerőinek parancsnoka; a fegyverletétel után az országban bujdosik; 1850-ben emigrál. – *499* (496)

VIKTOR EMÁNUEL, II. (1820–1878) – szavojai herceg; szárd király 1849–1861; olasz király 1861–1878. – *374 380* (404)

VIKTÓRIA (1819–1901) – angol királynő 1837–1901. – *283*

VILMOS, I. (1772–1843) – Oránia–Nassau hercege, Luxemburg nagyhercege; német-alföldi király 1815–1840; az 1830-as forradalomkor kivált a birodalmából Belgium, 1840-ben lemondott a trónról. – *183* (265)

VILMOS, I. (1797–1888) – porosz király 1861–1888, német császár 1871–1888; 1848-ban mint porosz herceg az ellenforradalmi udvari kamarilla feje, 1849-ben a baden-pfalzi felkelés ellen bevetett porosz csapatok főparancsnoka („Kartácsherceg"). – *7 69 96 102 192 209* (143)

VINCKE, Georg, Freiherr von (1811–1875) – porosz liberális politikus, az egyesült Landtag tagja; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés jobboldalának egyik vezére, 1849-ben a második kamara tagja. – *349–351 354 369* (148)

VOGT, Karl (1817–1895) – giesseni egyetemi tanár, természettudós, vulgáris materialista, kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); 1849-ben az ideiglenes birodalmi régenstanács tagja, majd Svájcba emigrál és Genfben egyetemi tanár; a kommunista mozgalom ellensége, III. Napóleon fizetett ügynöke. – *348 447* (356 357)

VOLTAIRE (François-Marie Arouet) (1694–1778) – francia író és történész, felvilágosító, deista filozófus. – *340*

Vossische Zeitung *lásd* Königlich privilegierte Berlinische Zeitung

»*La Vraie République*« (Az Igazi Köztársaság), Párizs. – *540* (542)

VULPIUS, Christian August (1762–1827) – német író.
– (Névtelenül:) *Rinaldo Rinaldini, der Räuberhauptmann* (Rinaldo Rinaldini, a haramiavezér). – *45* (89)

W

WACHTER, Karl – kölni joggyakornok, kispolgári demokrata; 1848-ban a polgárőrség századosa és a kölni biztonsági bizottság tagja. – *571*

WADE, John (1788–1875) – angol publicista, közgazdász és történész; liberális. – *519*
– *History of the Middle and Working Classes; with a Popular Exposition of the Economical and Political Principles which have influenced the past and present Condition of the industrious Orders etc.* (A közép- és munkásosztályok története; népszerű kifejtésével a gazdasági és politikai elveknek, amelyek befolyást gyakoroltak az ipari rendek múltbeli és mostani helyzetére stb.), London–Dublin–Edinburgh 1833; 1835. – *519 520 525* (528 529 530)

WALDECK, Benedikt Franz Leo (1802–1870) – legfelsőbb bírósági tanácsos Berlinben, demokrata; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés alelnöke és a baloldal egyik vezetője, 1849-ben a második kamara tagja. – *130 131 288 362 366 367 426* (276)

WEERTH, Georg (1822–1856) – proletárköltő és publicista, a Kommunisták Szövetségének tagja, Marx és Engels barátja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" tárcaszerkesztője; a forradalom után kereskedelmi utazó. – *416 507 580 582* (421)
– (Névtelenül:) *Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski* (A híres Kifosztovich lovag élete és tettei), „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug., szept., dec., 1849 jan. – *58* (109 555)
– *Die Steuerverweigerung in England bei Gelegenheit der Reform-Bill im Jahre 1832* (Az adómegtagadás Angliában a Reform Bill alkalmából 1832-ben), „Neue Rheinische Zeitung", 1848 nov. 14., 15. – *8* (26)

WEINGART, Johann August (1797–1878) – svájci radikális politikus, a „Seeländer Anzeiger" kiadója; 1848–60 a nemzeti tanács tagja. – *171*

WEINHAGEN, Napoleon – clevei ügyvéd. – *57*

WEITLING, Christian Wilhelm (1808–1871) – eredetileg szabó, az első német munkásíró, az utopikus egyenlősítő kommunizmus teoretikusa. – *526*

WELCKER, Karl Theodor (1790–1869) – badeni jogász és publicista, liberális; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép); 1848 októberében birodalmi biztos Ausztriában; *lásd még* Rotteck. – *64–68 325 447* (117 121)

WELDEN, Franz Ludwig, Freiherr von (1780–1853) – osztrák altábornagy, majd tábornagy; 1848-ban hadtestparancsnok az Itália elleni hadjáratban; 1848 nov.–1849 ápr. Bécs kormányzója; 1849 ápr. – máj. a Magyarország ellen harcoló császári sereg főparancsnoka. – *103 290 499*

WELLINGTON, Arthur Wellesley, Duke of (1769–1852) – angol hadvezér, Napóleon legyőzője, reakciós tory politikus; 1828–30 miniszterelnök; támogatta Peelt. – *244 381* (293)

WESENDONCK, Hugo – düsseldorfi ügyvéd; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlésnek, 1849-ben a második kamarának a tagja (baloldal). – *423* (356 357)

WESSENBERG-Ampringen, Johann Philipp, Freiherr von (1773–1858) – osztrák politikus; 1848 júl.–nov. miniszterelnök. – *66 67 68* (117)

»*Westdeutsche Zeitung*« (Nyugatnémet Újság), Köln. – *507* (510)

WESTERMANN – 1848–49 a kölni Munkásegylet tagja. – *564*

WEYDEMEYER, Joseph (1818–1866) – német forradalmár, volt tüzértiszt, a Kommunisták Szövetségének tagja; Marx és Engels barátja; részt vett az 1848-as forradalomban; 1849–50 a „Neue Deutsche Zeitung" szerkesztője; 1851-ben Amerikába emigrált, részt vett az amerikai polgárháborúban; a marxizmus első propagandistája az Egyesült Államokban. – *507* (508)

WEYERS, Peter Wilhelm (szül. kb. 1814) – düsseldorfi munkás; 1848 novemberében letartóztatták és 1849-ben forradalmi propagandáért bíróság elé állították. – *310 311 442 444 453*

WEYLL, Bartholomäus Joseph – kölni jogász; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság és a biztonsági bizottság tagja, a második berlini demokrata kongresszus résztvevője. – *569 571* (552)

WILDENBRUCH, Ludwig von (1803–1874) – porosz diplomata; őrnagy; 1848-ban koppenhágai titkos küldetéssel megbízva. – *153*

– *Note an die dänische Regierung* (Jegyzék a dán kormányhoz). 1848 ápr. 8. „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der Preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", I. köt., Berlin 1848. – *153* (219)

WINDISCHGRÄTZ (Windischgraetz), Alfred, Fürst zu (1787–1862) – osztrák tábornagy; 1848–49 az osztrák ellenforradalom egyik vezére; az 1848-as prágai júniusi felkelés és a bécsi októberi felkelés leverője; 1849 áprilisáig a Magyarország ellen harcoló császári sereg főparancsnoka. – *14 39 65 66 67 68 73 103 155 157 165 166 169 175 189 271 272 275 293 295 297 320 325 371 474 486 496 497 498* (128 224)

WITTGENSTEIN, Heinrich von (1800–1868) – kölni városi tanácsos, liberális; 1848-ban kormányzati prezidens és a polgárőrség parancsnoka Kölnben, novembertől porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *174 202* (13)

WOHLGEMUTH, Ludwig, Freiherr von (1788–1851) – osztrák tábornok, majd altábornagy; 1848-ban dandárparancsnok az Itália ellen harcoló császári seregben; 1849 áprilisától a Magyarország ellen harcoló császári sereg 4. hadtestének parancsnoka; 1849 júliusától Erdély osztrák polgári és katonai kormányzója. – *499*

WOLFERS, Franz Anton von – belga származású újságíró; 1847–49 a „Kölnische Zeitung" munkatársa; később Bonaparte ügynöke. – *251*

WOLFF (Wolf), Ferdinand (1812–1895) – újságíró, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője; a forradalom után Párizsba majd Londonba emigrált. – *507 569 571 580*

WOLFF (Wolf), Wilhelm (Lupus) (1809–1864) – tanító és újságíró, Marx és Engels barátja, a Kommunisták Szövetsége vezető tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője; a demokraták rajnai kerületi bizottságának és a kölni biztonsági bizottságnak tagja; a forradalom után Svájcba, majd Angliába emigrált; emlékének ajánlotta Marx a „Tőke" I. kötetét. – *57 415 507 571 573 577 579 580*

WÖHLER – 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja. – *569*

WRANGEL, Friedrich Heinrich Ernst, Graf von (1784–1877) – porosz tábornok; 1848-ban a berlini 3. hadtest vezérlő tábornoka, a novemberi ellenforradalmi államcsíny résztvevője. – *6 7 39 52 96 114 153 181 209 228 240 254 305 313 333 352 353 471* (146 472)

– *Armeebefehl* (Hadparancs), Potsdam, 1848 szept. 17.; „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 22. – *114 181 240* (175)

WULFF, Julius – demokrata; 1848-ban a düsseldorfi népklub elnöke, 1849-ben a badenpfalzi felkelés résztvevője. – *222* (289)

Z

»*Zeitung des Arbeitervereins zu Köln*« (A Kölni Munkásegylet Újsága). – *122 128* (188 189 563)

»*Zeitung des Osten*« (Kelet Újsága), Posen. – *421* (426

Zeitungshalle *lásd* Berliner Zeitungshalle

ZIEGLER, Paul Karl Eduard (1800–1882) – svájci ezredes, polgári politikus; 1847-ben részt vett a Sonderbund elleni háborúban; 1848–55, 1860–66 a nemzeti tanács tagja. – *89*

ZSÓFIA (1805–1872) – osztrák főhercegné, Ferenc Károly főherceg felesége, I. Ferenc József anyja. – *68 138 327 496*

ZWEIFFEL – kölni főügyész, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *20 34 36 57–58 213 214 218–220 222 224 432 556 562 566* (189 286)

A szövegben nem nemzeti nyelvű változatban szereplő földrajzi helyek neve nemzeti nyelven

Brassó	Braşov
Breslau	Wrocław
Brest-Litowsk	Brest
Bromberg	Bydgoszcz
Demblin	Dęblin
Eperjes	Prešov
Eszék	Osijek
Fehértemplom	Bela Crkva
Fiume	Rijeka
Gleiwitz	Gliwice
Gnesen	Gniezno
Golkowitz	Golkowiecz
Kalisch	Kalisz
Karlsbad	Karlovy Vary
Károlyváros	Karlovac
Kassa	Košice
Kolozsvár	Cluj
Kosel	Koźle
Krakkó	Kraków
Kremsier	Kroměříž
Kreuzburg	Kluczbork
Laibach	Ljubljana
Lemberg	Lwów, Lvov
Lipótvár	Leopoldov
Loslau	Wodzisław
Marosvásárhely	Tîrgu-Mureş
Misox	Mesocco
Mysłowitz	Mysłowice
Nagyszeben	Sibiu
Nyitra	Nitra
Oberlausitz	Łużyce Górne
Oderberg	Bohumín
Olmütz	Olomouc
Oppeln	Opole
Pancsova	Pančevo
Pétervárad	Petrovaradin
Petrikau	Piotrków
Posen	Poznań
Pozsony	Bratislava
Prerau	Přerov
Pruntrut	Porrentruy
Ratibor	Racibórz
Rimaszombat	Rimavská Sobota
Rosenberg	Olesno
Schweidnitz	Świdnica
Segesvár	Sighişoara
Stanislaw	Stanisławów
Stettin	Szczecin
Temesvár	Timişoara
Versec	Vršac
Wreschen	Września
Zágráb	Zagreb
Zamose	Zamość
Zára	Zadar
Zimony	Zemun

Tartalom

Előszó a hatodik kötethez V

Karl Marx és Friedrich Engels cikkei a „Neue Rheinische Zeitung"-ban

(1848 november 9—december 31)

A berlini válság (XI. 9.) 1
A berlini ellenforradalom (XI. 12., 14.) 3
Az ex-hercegség (XI. 11.) 9
Az új hatóságok – Előrehaladás Svájcban (XI. 15.) 11
Cavaignac és a júniusi forradalom (XI. 14.) 15
A demokraták Rajna-tartományi kerületi bizottságának felszólítása (XI. 15.) 16
A kormány vád alá helyezve (XI. 15.) 17
Nyilatkozat (XI. 17.) 19
Egy széplélek vallomásai (XI. 17.) 20
A „Kölnische Zeitung" (XI. 17.) 25
Semmi adót többé!!! (XI. 17.) 26
Eichmann leirata (XI. 19.) 27
A demokraták rajnai kerületi bizottságának felszólítása az adómegtagadásra (XI. 19.) 29
A szövetségi törvényszéki választások – Különféle (XI. 23.) 30
A városi tanács (XI. 21.) 33
Felhívás a Rajna-tartomány demokratáihoz (XI. 21.) 34
A Brandenburg–Manteuffel-kormány proklamációjáról az adómegtagadás ügyében (XI. 22.) 35
A főügyészség és a „Neue Rheinische Zeitung" (XI. 22.) 36
A berlini és a kölni államügyészség (XI. 22.) 38

A frankfurti gyűlés (XI. 23.) 39
Ostromállapot mindenütt (XI. 23.) 41
A német központi hatalom és Svájc (XI. 26.) 42
Manteuffel és a központi hatalom (XI. 26.) 51
Drigalski, a törvényhozó, polgár és kommunista (XI. 26.) 52
Három politikai per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen (XI. 26.) 57
A szövetségi tanács személyiségei (XI. 29.) 59
A frankfurti bizottság jelentése az osztrák ügyekről (XI. 28.) 64
Újdonságok (XI. 29.) 69
Manteuffel sajtószerve és János – A Rajna-tartomány és a porosz király (XI. 30.) 70
A forradalmi mozgalom Itáliában (XI. 30.) 71
Német professzor-aljasság (XI. 30.) 75
Raumer úr még él (XII. 7.) 77
A nemzetgyűlés feloszlatása (XII. 7.) 78
A nemzeti tanács (XII. 10.) 79
Az ellenforradalom államcsínye (XII. 8.) 94
A burzsoázia és az ellenforradalom (XII. 10., 15., 16., 31.) 95
Az ellenforradalom új szövetségese (XII. 12.) 117
A „Neue Rheinische Zeitung" rágalmai (XII. 14.) 120
Per Gottschalk és társai ellen (XII. 22., 23.) 121
A porosz ellenforradalom és a porosz bírói rend (XII. 24.) 130
Visszautasítás (XII. 27.) 137
Az új „Szent Szövetség" (XII. 31.) 138

(1849 január 1—május 19)

A forradalmi mozgalom (I. 1.) 140
Egy burzsoá okmány (I. 5.) 143
Az Egyesült Államok költségvetése és a keresztény-germán költségvetés (I. 7.) 148
Egy újévi üdvözlet (I. 9.) 152
A magyar harc (I. 13.) 157
A svájci sajtó (I. 17.) 168

LVI. Montesquieu (I. 21., 22.) 173
Porosz körözőlevél Kossuth ellen (I. 28.) 188
A berlini „Nationalzeitung" az elektorválasztókhoz (I. 26., 28.) 190
A párizsi állapot (I. 31.) 199
A párizsi helyzet (I. 31.) 202
A „Kölnische Zeitung" a választásokról (II. 1.) 204
Camphausen (II. 4.) 208
A „Neue Rheinische Zeitung" első sajtópere (II. 14.) 213
Karl Marx védőbeszéde 213
Friedrich Engels védőbeszéde 224
A demokraták rajnai kerületi bizottsága elleni per (II. 25., 27.) .. 230
Karl Marx védőbeszéde 230
Az adómegtagadási per (II. 10.) 247
A politikai per (II. 10.) 249
Munkamegosztás a „Kölnische Zeitung"-nál (II. 11.) 251
Lassalle (II. 11.) 257
A demokratikus pánszlávizmus (II. 15., 16.) 260
Porosz pénzügyi gazdálkodás Bodelschwingh és társai alatt (II. 17.) 277
Stein (II. 18.) 288
A „Kölnische Zeitung" bécsi tudósítója (II. 18.) 290
Saedt (II. 18.) 291
A „Kölnische Zeitung" a magyar harcról (II. 18.) 293
A köztársaság kikiáltása Rómában (II. 22.) 298
További adalék az ó-porosz pénzügyi gazdálkodáshoz (II. 23.) 299
Egy denunciálás (II. 23.) 302
A trónbeszéd (III. 1., 2.) 304
Lassalle (III. 4.) 310
Ruge (III. 10.) 313
A kereskedelmi helyzet (III. 7.) 316
Az angol katonák esküje (III. 9.) 321
A Márciusi Egylet (III. 11.) 323
Bécs és Frankfurt (III. 13.) 325
Három új törvénytervezet (III. 13.) 328

Kormányprovokációk (III. 14.) 333
A Hohenzollern-féle összreformtervezet (III. 15.) 336
Cenzúra (III. 15.) 341
A milliárd (III. 16.) 343
A frankfurti Márciusi Egylet és a „Neue Rheinische Zeitung" (III. 17.) 347
A második kamara felirat-tervezete (III. 16.) 349
Március 18 (III. 18.) 352
A „Neue Preussische Zeitung" március 18-ról (III. 18.) 353
A Hohenzollern-féle sajtótörvény-tervezet (III. 22., 23.) 354
A felirati vita Berlinben (III. 30.) 361
Az itáliai és a magyarországi háború (III. 28.) 370
A piemontiak veresége (III. 31., IV. 1., 4.) 374
A francia külpolitika (IV. 4.) 382
A komédia a császári koronával (IV. 4.) 384
Bérmunka és tőke (IV. 5., 6., 7., 8., 11.) 386
Politikai menekültek kiadatása (IV. 13.) 413
Nyilatkozat (IV. 15.) 415
A berlini második kamara április 13-i ülése (IV. 20.) 416
Az oroszok (IV. 22.) 420
A vita a plakáttörvényről (IV. 22., 27.) 423
Lassalle (IV. 27.) 432
A második kamara feloszlatása (IV. 29.) 434
Posen (IV. 29.) 436
A berlini ellenforradalmi tervek (V. 1.) 440
Lassalle (V. 2.) 442
Porosz rúgás a frankfurtiaknak (V. 2.) 447
Feloszlatás (V. 2.) 449
Lassalle (V. 3.) 450
A rajnai községtanácsok gyűlésének betiltása (V. 3.) 455
A rajnai városgyűlés (V. 4.) 456
A szövetségben a harmadik (V. 4.) 457
Ostromállapot-sóvárgások (V. 6.) 459
A porosz hadsereg és a forradalmi népfelkelés (V. 8.) 461

Kérdés a munkásokhoz (V. 8.) 463
A cár és alknyázai (V. 9.) 464
A Hohenzollern-ház tettei (V. 10.) 466
Az ellenforradalom és a forradalom (V. 10.) 470
Az új porosz alkotmány (V. 13.) 471
Vérbíráskodás Düsseldorfban (V. 13.) 473
A felkelés a bergi vidéken (V. 13.) 475
A „Kölnische Zeitung" megvásárolt aljassága (V. 13.) 477
A „Kreuzzeitung" (V. 16.) 478
Újabb porosz rúgás a frankfurtiaknak (V. 16.) 479
Az új statárium-charta (V. 16., 17.) 481
Elberfeld (V. 17.) 487
A „Neue Rheinische Zeitung" statáriális megszüntetése (V. 19.) ... 490
Magyarország (V. 19.) 494
„Népemhez" (V. 19.) 503
Köln munkásaihoz (V. 19.) 506

Karl Marx és Friedrich E..gels: A „Frankfurter Journal" szerkesztőségének 507
Friedrich Engels: A forradalmi felkelés Pfalzban és Badenban 508
Karl Marx: Június 13 511
Karl Marx: A „Presse" szerkesztőjének 514

Karl Marx: Munkabér 517
Friedrich Engels: A francia munkásosztály és az elnökválasztás 539
Friedrich Engels: Proudhon 544

Mellékletek

I. Feljegyzések és dokumentumok 551
1. Karl Marx 553
2. Friedrich Engels kérvénye berni tartózkodási engedélyért 554
3. Küldöttség Zweiffel főügyész úrnál 556

4. Közlemény Marxnak, Schappernak és Schneider II-nek a vizsgálóbíró által történt kihallgatásáról 557
5. A „Neue Rheinische Zeitung" perei 558
6. A lausanne-i Munkásegylet mandátuma Friedrich Engels számára a berni munkáskongresszusra 559
7. A „Neue Rheinische Zeitung" 1849-es I. negyedévi megrendelési felhívása 561
8. A „Neue Rheinische Zeitung" elleni egyik sajtóper elnapolása 562
9. Drigalski pere a „Neue Rheinische Zeitung" ellen 563
10. A Munkásegylet 1849 január 15-i bizottsági ülése 564
11. A „Neue Rheinische Zeitung" felmentése 566
12. Két per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen 567
13. Demokrata bankett 568
14. A február 24-i bankett 569
15. Bankett a Gürzenichben 571
16. A Munkásegylet 1849 április 16-i közgyűlésének határozatai 572
17. Az 1849 április 17-i bizottsági ülés 573
18. A kölni Munkásegylet I. sz. fiókegyletének határozata 574
19. Az 1849 április 23-i közgyűlés határozatai 577
20. Közlemény a munkásegyletek kongresszusának egybehívásáról 578
21. A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői 580
22. Karl Marx szerkesztő úr elutazott 581
23. Per a „Neue Rheinische Zeitung" ellen 582
24. Körözőlevél Friedrich Engels ellen 583

II. *Friedrich Engels:* Bevezetés a „Bérmunka és tőke" 1891-es kiadásához 585

Függelék

Jegyzetek 597
Életrajzi adatok 650
Mutató 662
Földrajzi nevek 698

Képmellékletek

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 november 9-i, 138. számának első oldala, Marxnak „A berlini válság" c. cikkével XIV/1

Különkiadás a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 november 15-i, 143. számához, Marxnak „A kormány vád alá helyezve" c. cikkével. 18/19

Részlet a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 november 17-i, 145. számának rendkívüli mellékletéből, Marxnak a „Semmi adót többé!!!" c. cikkével 26/27

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 december 10-i, 165. számának első oldala, Marxnak „A burzsoázia és az ellenforradalom" c. cikkével 96/97

A „Két politikai per" címlapja 211

A „Neue Rheinische Zeitung" 1849 május 19-i, vörös nyomású, utolsó számának első oldala 506/507

A „Munkabér" első oldala 515

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS-LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE

62/25727. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.